TRACTATVS DE ANTIQVITATI- BVS TEMPORVM

D. AYMONIS CRAVETTAE

a Sauiliano Iureconsulti clarissimi, & Senatoris Illustrissimi Ducis Ferrariensis.

Quæstio item in utranque partem super Statuto Ferrariensi, de mulierum indemnitatibus.

Quibus D. CRAVETTAE repetitionem RVBRICAE DE LEGATIS PRIMO, nouiter adiecimus.

VENETIIS

Apud Iacobum Sansouinum Iuniorem.

M D LXX.

In

AD ILLVSTRISSIMVM DVCEM FERRARIAE Herculem Estensem quartum, Operis dedicatio.

QVI patria procul, in aliena prouincia agunt, princeps Illustrissime, gaudiis illis placidissimis intermissis, quæ ipsa blanda illa necessariorum atque beneuolorum consuetudo spõtè & largissimè profert, hoc moris solennis habent rationem quamcunque petere ineundæ apud Dominum gratiæ, tum quibus preterea rebus aliis inseruiãt, ad quos futurus sit usus. quibus autem uestigiis ad locum eiusmodi paratioribus conscendat quis, atque muneris uniuscuiuspiã largitione, haud facile uideo. Cui enim uel beatissimo uiro nõ munera rideãt? Plane donandi genera infinita pene dixerim pro ingenio personarum ac temporum conditione, ut cuique ius est, ita benignum agit. quem mihi fructum in amplissima iuris disciplina longissime inexaustoque negotio peperi, eius ipsius partem

in medium nunc affero, & cum nemine quidem non partiar, qui ipse sacrarum legum studio ducitur, sed enim laboris tanti compendium ita commune omnibus facio, ut illius decus & pretium ad integrum sibi excellentia tua eroget, uniuersumque uendicet, mirifice enim principibus ad blanditur antiquitas ueneranda, idemque ipsum abdicantium rabie (quæ tanti principis iustitia est minime obscura) saluum & incolumē præstet. Cui uni tenue hoc opus quidem, sed non otiosum tamen sacratum esse maxime cupiam, quo scilicet mancipii sui affectus ad eam uel in partem certe compertos habeat. Itaque ipsum munus hoc, quālibet exile & tenue, a serui manu delatum, non reiectum esse commiseris, princeps placidissime, at animo sane ita leni facilique, quantulum illud, excipies, ut crescat interim ad gratiora animus. Vale princeps ter amplissime.

IN TRACTATV DE ANTIQVITATE TEMPORVM OPERIS PARTITIO.

DIVINO prius subsidio ex cor de inuocato. Quia ex diuisio ne aut distinctione quæstionū negotium fit clarius, c. super li teris. de rescrip. Abbas in con. 96. col. 1. ad fin. lib. 1. & diuisa seu distincta melius intelligū tur. l. 1. in princip. iuncta glos. de doli except. §. sed non usq;. instit. de legatis. Iason in consi. 24. col. 2. lib. 1. sed an te Ias. illa iura citauit glos. in proœmio institutio. §. igitur. in uerbo, easdem. ubi gloss. quod partitio seu diuisio librorum tria operatur, Animum legentis in citat, mentem intelligentis preparat, memoriam arti ficiose reformat. ideo diuidendum duxi hunc tractatū Antiquitatis, in quinque partes. In prima parte dice mus, quid dicatur antiquum in materia probationis. & in hac prima parte in specie dicemus de multis quæstionibus, quomodo & qualiter probationes le uiores sufficiant in antiquis. In secunda parte dice mus, quid dicatur antiquum, aut de antiquo in mate ria præsumendæ solennitatis extrinsecæ in actibus iu dicialibus, puta in sententia. In tertia parte, quid dica-

tur antiquum in materia præsumendę solenni atis extrinsecę in actibus extraiudicialibus, puta in alienationibus bonorum ecclesię, uniuersitatis, & minorū. In quarta parte quid dicatur de antiquo in materia prescriptionis temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. In quinta uidebimus quid dicatur de antiquo in materia feudali, & singulæ partes suas habebunt quęstiones & declarationes, non inepte accommodatas & appositas.

ARGVMENTVM.

Quid dicatur antiquum in materia probationis. Tum quæ probationes admittantur in antiquis. An etiam leues.

SVMMARIVM.

1 *Probationes leuiores sufficiunt in antiquis.*

2 *Antiquum quando quid dicatur in materia probationis.*

3 *Antiquum quando dicatur in materia probationis, pendet ex iudicis arbitrio.*

4 *Antiquum ut quid dicatur, an requiratur tempus centum annorum.*

5 *Tempus excedens quadraginta annos, licet non dicatur de antiquo in probationibus, tamen facit, ut inde facilius habeatur plena probatio.*

6 *Tempus quadraginta annorum, sufficit ad plenam probationem, ubi quæstio est leuis preiudicii.*

7 *Verba enunciatiua emissa propter aliud, probant, in antiquis.*

8 *Verba enunciatiua in priuilegiis aut rescriptis* Principis *propter aliud facti alieni emissa, probant.*

9 *Verbis enunciatiuis* Papæ *aut principis, super facto alieno, non creditur. Limit. nu.* 10.

11 Principis *assertioni super facto tertii, in antiquis, quando credatur.*

12 Principis *assertioni super facto sui genitoris, creditur, in antiquis.*

antiquis. Idemque indicium de facto aliorum praedecessorum.

13 *Principis assertioni super facto alieno, etiam in non antiquis, creditur, ubi agitur de leui praeiuditio.*

14 *Principis assertio de facto alieno, inducit praesumptionē.*

15 *Principis assertio super facto alieno, quando probandi onus non transferat in aduersarium.*

16 *Principis assertioni super facto proprio, ex quo eius pendet intentio, an credatur. distinguen.*

17 *Princeps non potest de plenitudine potestatis priuare uasallum feudo sine causa.*

18 *Principis assertioni an credatur, si uasallum feudo priuet causa expressa, ea quidem concernente factum proprium Principis.*

19 *Principi creditur in his, quae sunt iuris positiui.*

20 *Principis assertioni contra ius, uel in praeiudicium iuris iam quaesiti, non statur.*

21 *Citatio partis requiritur, ubi agitur de intepretatione alicuius actus.*

22 *Papa non potest quid. rescribere contra statum uniuersalem ecclesiae sine causa.*

23 *Principis assertioni in his, de quibus libere statuere non potest, an aut quando credatur. & nu. 24.*

25 *Causa in quibus non praesumatur in principe, nisi expressa. & nu. 26. 28. & 29.*

27 *Causa quando praesumatur in his, quae princeps sine causa facere non potest.*

30 *Princeps non potest procedere parte non citata, in his, quae non dependent a libera potestate principis.*

31 *Citatio eo instituta, quod sola causae expressio non sufficeret.*

32 *Causae non praesumitur in principe, in his, de quibus ex arbitrio disponere non potest.*

33 *Princeps iuri alteri quaesito ex contractu uel aliter, de inregentium derogare non potest.*

34 *Principis assertioni non credendum, quando in actu suo causam mittit & exprimit.*

36 *Lex, dicitur omne, quod in ratione consistit.*

63 *De iure auferendo, quæsito de iure positiuo, ad supplicatiõnem partis, causa constare debet. Et quid ita. Secus, si nõ opponatur de falsa assertione impetrantis. nu. 64.*
65 *Impetrans non tenetur probare eã, quæ narratiue in rescripto continentur, non conditionaliter.*
66 *Rescriptum dicitur nullum, & obreptitium, continens quid, ad quod is est minus habilis, cuius nomine fit impetratio.*
67 *Habilitas præsupponitur aliunde in eo, de quo disputatur.*
68 *Rescriptum legitimationis non continens ætatem legitimandi, uitiatur.*

CIRCA primam partem, non te præterit illud Doctores fere in ore † habere, quòd in antiquis propter difficultatem probationis, probationes leuiores sufficiunt. l.p.ff.de probatio.c.cum causam.eod.tit.cap. uenieñs 1. de testib. & latisime infra dicemus. Videndum † est igitur, quando aliquid dicatur de antiquo in hac materia probationis, puta ut admittantur testes de auditu aut credulitate, ut uerba enuntiatiua aut fãma plene probent; & cętera id genus similiá. In hac difficultate tres fuerunt opiniones. Vna fuit Ant. de But. in d.c. ueniens. 1. de testib. quòd sufficiat tempus 40. an. quam opi. sequitur Alex. in consi. 4. col. 5. uersi. potest alius modus seruari in consi. 187. col. 2. uersi. hoc præsupposito lib. 2. Eandem opi. uidetur sequi idem Alex. in consi. 70. col. 2. uersi. præterea Hosti. lib. 3. dum dicit, quòd ad minus requiruntur 40. an. & idem Alex. in consi. 90. col. 3. uersi. ad prædicta bene facit lib. 6. Soc in consi. 106. col. 2. lib. 3. ubi Soc. quòd tempus antiquum in hac materia dicitur, uel quod excedit 40. an. uel cuius memoria non extat in contrarium uel ad minus, quando non est de facili factũ probabile. ¶ Secunda † fuit opinio, quòd istud relinquatur arbitrio iudicis, quando tempus dicatur de antiquo in materia probationis, quam tenet Ant. de Butr. in c. quoniam contra de

de probat.& idem Ant.post Hostien.in c.illud de præsumptio.& hanc opin.sequitur Alex. in d. consi.4.in consi.187.lib.2.in consi.9.ante fi.uer.nec ob.id quod habetur lib.3.& in d.consi.90.col.3.lib.6 Soc.in cõsi. 89.col.2.post medium.uer.præterea ista cõclusio, lib. 1.decisio.Neapol.decision. 83.col.3.uer. item probatur,quòd dictæ duæ apothecæ,& istam opi.satis uidetur uelle Soc.in d.consi.106.col.2.lib.3. ¶Tertia † fuit
4 opi. quod requiratur tempus excedens metam centũ annorum,quam opi.finaliter tenet Inno in c.ueniẽs. de uerb.signi.quam opi. dicunt communem Alex. & Moder.in l.cum aliquis.C.de iure delibe.Idem Alex. in cons.6.in fi.lib.1.in cons.208.col.pen.uers.nec etiã prædictis obstat.lib.2.in cons.12.in fin.in cons.75.Visis.col.1.lib.4.in cons.89.col.2.uer. item posito,quod probata esset fama lib.5,in consi.24.col.pe.in fi. & in cons.140.col.pen.post med.lib.7. Cor.in con.35.in fi. in cons.329.col.pe.post medium.lib.1.Curt.senior in cons.pe.col.fin.decis.Neap.decis.245.col.3.Dec.in c. 1.col.4.de appella.. in consi. 13.col.penult. post medium.in cons 42.col.2.& in cons.321.col.4 post medium.uers.unde primo non obst. Ias. in d.l. cum aliquis.in repetit.l.admonendi.col.88.num.209.ff.de iureiurand.in cons.81.col.2.in cons.114.col.pe.post medium.uer.ego tamen non pono. lib. 1 in cons.24.col. pe.circa medium.lib.3.& in cons.148.colum.fi.lib.4. Cur.iun.in cons.17.col.2.& in cons.90.col.fi. Aufrer. in decisio. Tolosa.q.379. Addo ultra Moder. Pau. de Cast.in cons.139. Pro declaratione eius,de quo quęritur ante fi.uer. præterea antiquitas instrumenti.lib. 1. Et † quibus patet hanc ultimam & tertiam opin. esse communem, licet Doct. uario modo legantur loquuti. In qua etiam difficultate Dec. uariauit in consi. 595.col.2.post med.uers.4.accedit ubi, quòd tempus 90 an.dicitur de antiquo. Placet tamen opinio Dec. in d.cap.1.col.4. de appellat. ubi, quòd licet tempus excedens 40 an.non dicatur de antiquo in hac materia probationis, ut admittatur probatio leuior, quę

sufficit

ſufficit in antiquis, operabitur tamen tale tempus, ut
facilius habeatur plena probatio, ideo licet uerba e-
nuntiatiua aut fama non plene probent poſt tempus
40.an probabunt tamen aliquid plus, quàm ſemiple
nè Dicens iſtud uelle Fulgo.in conſ. 154. Quoniam
plurima. Negari enim non poteſt, quin poſt tale tem
pus dicatur res difficilioris probationis, ob id ratio-
ne difficultatis, relaxari aliquid debet de neceſsitate
probandi, argumen.l.filium diffinimus.ff.de his, qui
ſunt ſui uel ale.iur.l.non omnes.§.a Barbaris. ff.de re
mili.l.conſenſu. C. de repud. ¶ Putarem etiam ultra
6 † Dec. quòd iſtud tempus 40. annorum ſufficeret ad
plenam probationem, ubi non ageretur de graui præ
iudicio, non dico de ita modico, in quo etiam in facto
de recenti probatio alias imperfecta admitteretur, ſed
quando præiudicium eſſet alicuius conſiderationis,
non tamen multum graue. Quod totum in arbitrio
iudicis uidetur poſitum. ¶ Viſo quid dicatur de anti-
quo in materia probationis, ſequitur uidere, quomo
do & qualiter probationes leuiores ſufficiunt in anti-
quis. Et principio uideamus de uerbis enuntiatiuis e-
7 miſsis propter aliud an probent in antiquis. Nã † ubi
non ſumus in antiquis, clarum eſt, quòd talia uerba
non probant.l.non nudis, & l.non epiſtolis.C.de pro
ba.l.ex his uerbis.ubi Moder. C. de teſt.mi.c.ſi Papa.
de priuil.lib.6.glo.in l.unic. C. quando non pet par.
In antiquis autem dicitur, quòd probant glo.& Doct.
in c.cum olim.in glo.1.de cenſib. Ant.de But.& Doct.
in c.ſi.de ſucceſ.ab inteſt. Bald.& Doct. in l. cum ali-
quis. C.de iure delib. Alex.in conſi.12.col.ſi.in conſi.
74.col.2.lib.4.& in conſi.90.col.3. ad fin lib.6. Iaſ.in
8 conſi.24.col.2 poſt medium.lib.3. ¶ Quod † procedit
non ſolum in uerbis enuntiatiuis priuatorum con-
trahentium, ſed etiã in priuilegijs aut reſcriptis prin-
cipis, in quibus uerba enuntiatiua etiam facti alieni,
emiſſa propter aliud, probant in antiquis. Domini.in
d.c.ſi Papa.col 2.de priuil.lib.6.Alex.in conſi.6.col.ſi.
lib.1.& in conſi.15.col.2.lib.5. Dec.in conſi.146.col.
penul.

penult.uersi.5.prædicta conclusio,& in consi.152.col. penult.Iaf.in consi.65.col.5.lib.3.
9 ¶ Vbi autem † non essemus in antiquis, non creditur uerbis enuntiatiuis Papæ aut principis super facto alieno, etiam, quòd super tali facto alieno fundetur intentio rescribentis: Ant.de But.& Ioan.de Imo.in cle. 1. de proba. quod dictum refert & sequitur Alexan. in consi.112.col 1. uersi.accedit ad confirmationem prædictorum.lib.7. Idem tenet Aret.in c.cum a nobis.de testib.& in cõsi. 163. Sicut Ioannes. col.3. uersi.2. ratio Dec. in consi. 198.col.fi.consi.602.col.3. post med. & in consi. 606. col.penult.Iaf.in consi.34.col.6.post med.& in consi. 72.col.3.in fi.lib.1. Addo Calde.in consi.1.in fi.in tit. de priuileg.ubi quòd tex.in d.cle.1.de proba.non procedit nisi narratio respiciat factum proprium ipsius narrantis Idem tenet Corne. in consi.22.col.3.lib.3. ubi quando agitur de graui preiudicio, non creditur assertioni Papę, etiam in qua fundatur eius intentio, nisi asserat seu rescribat de facto suo proprio. ¶ Sed
10 istud † dictum recipit plures limitationes & declarationes. Et primo, uerbis enuntiatiuis aut assertioni principis super facto alieno, & non antiquo, uidetur credendum, quando Papa aut princeps rescribit, aut aliquid concedit motu proprio, & super tali assertione eius fundatur intentio, nam tunc uidetur ita enuntiare & asserere, tanquam informatus de facti ueritate.argum.clemen.si summus Pontifex.de senten.excommuni.ita Socin. in consi.266.col.11.uersi. sed tamen ad præmissa.lib.2 Idem tenet Alex.in consi.112.col. 1.post medium.uersi.accedit ad confirmationem.lib. 7.Aret. in consi.23.col.3.uersi. est enim sciendum, & nouissime dominus Rebuffus. super concord. in tit. de subla.clemen.literis.pagin.240.sed intellige istam limitationem in facto alieno gesto coram ipso principe, secus si non coram eo, quia tunc indistinctè sibi non creditur.ita Aretin.in d.consi.23.col.3.faceret tamen præsumptionem talis asserti. Socin in d. consi.
11 266. col.11. ¶ Secundo non † procedit præmissa conclusio,

clusio, quòd nõ credatur assertioni principis super facto tertij in non antiquis, quando assereret se fuisse informatum de tali facto alieno. Imol. in d clemen. 1. de probatio. Ang. in consi. 368. Serenissimus. col. 1. Soci. in d. consi. 266. col. 11. uersi. confirmatur, quia ex narratione. lib. 2 Corne. in consi. 312. col. 5. circa medium. lib. 1. Sed contrarium in hoc tenet Dec. in cõsi. 544. col. penult. circa medium, sed dictum Dec. procedit in his quæ non dependent a potestate principis, puta quia testificetur in causa eius propria, & pro eius interesse in præiudicium tertij, de quo latius infra di cam. & idem dicit Dec. in consi. 576. in fin. & in consi.
12 606. col. penult. circa medium. ¶ Tertio, non † procedit dicta conclusio, quando princeps assereret factum sui genitoris, quia præsumitur, quòd informatus ita asseruerit. Ang. in d. consi. 368. col. 1. in prin. idem de facto aliorum prædecessorum. Cardi. in d. cle. 1. in 9. quest. & ibi Io de Imol. col. antepenult. ubi refert Landinum idem tenentem. idem sequitur Ias. in consi.
13 65. col. 3. in fi. lib. 3. ¶ Quarto procedit, ubi † agitur de leui præiudicio, nam tunc creditur assertioni principis super facto alieno, etiam in non antiquis. Aret. in d. consi. 163. Sicut Ioann. col 3. uersi. 2. ratio. Cor.
14 in consi. 22. col. 3. lib. 3. ¶ † Quinto præmissa conclusio, procedit respectu plene probationis, non respectu præsumptionis, quia assertio principis de facto alieno, inducit præsumptionem, licet non plenam probationem in non antiquis, quæ præsumptio transfert onus probandi in aduersarium. Ang. in d. consi. 368. col. 1. post medium. Roma in consi. 369. col. 8. in 9. dubio. Paul. de Cast. in consi. 414. In facto præsenti col. 2. & in consi. 438. In quęstione quę uertitur inter rectorem. circa finem. lib. 1. Soci. in d. consi. 166. col. 11. uersi. sed tamen ad pręmissa. Alex. in d. consi. 15. col. 11. lib. 5. Ias. in consi. 34. col. 6. post medium. lib. 1. in consi. 65. col. 3. in fi. & in consi. 86. col. 5. circa medium lib. 3. quod procedit, licet princeps loquatur per uerba generalia & incerta. Bald. in consi. 38. Quæritur, si

rex.

15 rex.col.penult.circa medium.lib.1. ¶ Quod † tamẽ non uidetur procedere,quando assertio principis esset super eo,quod uerisimiliter ignoraret, quia tunc non transfertur onus probandi in aduersarium.ita Bal.in consi 359.Proponitur.col.1.in fi lib.1. ¶ Sed quæro, 16 † iuxta prædicta, quando Papa aut princeps aliquid asserit in facto eius proprio , super quo fundatur eius intentio, an indistincte credatur tali assertioni , & sic an indistincte procedat text. in cle. 1. de probat. Dic, quod non,solum enim procedit in his, quæ dependẽt a potestate principis,secus in alij,puta, princeps non potest priuare uasallum feudo sine causa, & sine eius culpa.c.1.de feudo sine culpa non ammitten. c. 1. de natu.feudi.Bald.in consi. 326. Rex Romanorum.col. 2.ad fi.in consi.345. Ad euidentiam, præmittendum est,quod Imperator.col.2.ad fin.lib.1.& in consi.182. Casus talis est,Rex Cypri.col.2. uersi. preterea, quid plura.lib.2.Pau.de Cast.in consi.229. Visis & ponderatis.col.2.post medium.usque in finem consi. lib. 1. & in consi.46.Viso & examinato puncto ad fin.lib.2. Abb.in consi.3.col.18.q.19.col.pe.lib.2.Soci.in cons. 38.col.2.lib.4.Alex.in consi.203.col.3.uersi.4. quia. lib.6.Deci.in consi.410.col.3. in consi.445. col.11. & in consi.544.col.2.Ias.in cons.177.col.2.in consi.227. col.5.in consi.233.col.3.in fi. lib.2.in consi. 86.col.3. in fi.& in consi.93.col.2.lib.3. & in l.si pecuniam.col. 6.ff.de condi.ob caus.Cur.iun.in 2. parte tracta. feu. q.12.& in consil.1.col.10.Goza.in consil. 9. col. 7. in fin.& in consil.26.col.7. Alexandri.in consil.103.in ul ti.dub.in qua tamẽ re Soci.fuit sibi contrarius, & cõtrarium tenuit in consil. 87. col. 7.uers.postremo ista conclusio.lib.3.Dec.etiã uisus est sibi contrarius in cõ sil.390.col.6.uer.5.quia ius quæsitum. Ias. et fuit sibi cõtrarius in cõ. 236.col.2.uer.pro eadẽ parte.lib.2.& in consil.107.col.2.post med. li.4.similiter Goza.fuit sibi contrarius in con. 8.col.8.in fi.& in con.92.col.fi.

17 ¶ Sed tamẽ † uera & cõis Doct.resolutio est,quod ua sallus non potest priuari feudo sine causa,etiã de plenitudi-

nitudine potestatis, quia feudũ dicitur cõtractus nominatis. c. de forma. 22. q. 5. Abb. & Doct. in c. quæ in ecclesiarum colum. fin. de cõstit. sed princeps subiicitur contractibus, cap. primo. ubi late Moder. de probat.

18 ¶ Hoc igitur ita præsupposito, quòd princeps † de plenitudine potestatis non potest priuare uasallũ feudo sine causa pone, quod princeps eum priuet, & in priuatione causam exprimat, quæ si uera sit, sufficiẽs dicitur ad priuãdum, an credatur assertioni principis, aut eius uerbis enuntiatiuis super tali causa, etiam, quod illa causa cõcernat factũ proprium ipsius principis & super eã principis priuãtis fundetur intentio? Dic, quod non, nam cum priuatio non dependat ab eius potestate, standum non uidetur eius assertioni, cũ agatur de interesse ipsius principis, & esset testis in causa propria. Abb, in dict. consi. 3. colum. pen. q. 27. lib. 2. Bald. in dict. consi. 326. Rex romanorum ad fi. lib. 1. Soci. in consil. 273. col. pe. lib. 2. Dec. post Feli. in c. quæ in ecclesiarum col. 13. uersi. sed circa istam conclusionem de constitutio. in d. consi. 410. col. 2. in fin. uersic. tertio principaliter in consi. 445. col. 11. in consi. 544. col. 2. in fi. in con 576. col. fi. in consi. 602. col. 3. & 4. ubi late. & in consil. 606. col. 3. Ias. in consil. 86. col. 5. lib. 3. li. 2. Campesius inter consilia Bruni Astensis, in consil. 2. col. 6. uersi. confirmari possunt. Gozad. in consil. 26. col. 7. circa med. Ripa lib. 2. respon. de rescript. c. 19. col. 7. circa med. uersic. & si forte dicatur in Papa. Idem sentit Dec. in consil. 41. columna secunda post medium dum allegat l. si forte. ff. de castren.

19 pecu. & dum dicit, quod † statur assertioni principis in his, quæ sunt iuris positiui. Ergo contrarium sentit in his, quæ non sunt iuris positiui, prout est contractus feud. Idem tenet glo. pragm. in titu. de elect. §. decreuit in uerbo exprimenda. fo. 26. D. Rebuf. super concor. in titu. de subla. cle literis. pag. 241. Addo Oldrad. in cons. 270. In q. proposita. in 2. dubio, ubi, quod non tenetur quis credere assertioni principis, quod castrum ad eum pertineat, nisi aliter doceatur, & loqui-

tur Oldra. in casu cuiusdam domini armarii de Picta uia, cui princeps Delphinus preceperat, ut castrum de Rupe & Clariaci sibi restitueret, tanquam ad ipsum Delphinum pertinens. idem tenet Anchara. in consi. 398. Præmitto. in fi. ubi, quod tex. i d. cle. 1. de prob. nõ
20 procedit, quando † princeps aliquid asserit contra iura, uel in præiudicium iuris iam quesiti, & sic quara tione non potest princeps tollere ius alteri quæsitum ex contractu, eadem ius assertioni per quam tale ius tolleretur credi non debet, quia in effectu esset per indirectum tollere ius alteri quesitum, exprimendo causam, quæ, si uera sit, sufficiat ad illud tollendũ. & quod tex. in d. cle. 1. non procedat, quando ageretur de aufe rendo dominium directum uel utile quæsitum ex contractu, tradit Paulus de Cast. in consi. 46. Viso & examinato puncto. in fi. lib. 2. & ista consilia Anch. & Pau. de Cast. refert & sequitur Dec in consi. 198 col. pen. in fin. uersi. item & tertio dici potest declaratio. in consil. 220. ante fi. in consil. 357. col. penul. post medium, uer sic. nec obstare uidetur. & in consi. 576. in fin Goza. in consi. 5. col. 4. in fin. gloss. pragma. in titul. de subla.
21 de literis. in uerbo, non præiudicent. fo. 290. Idem † in effectu uoluit Alexan. in consi. 11. colum. 4. uersi. 3. re spondeo. lib. 7. ubi quando non agitur de declaratione alicuius uerbi obscuri, sed de interpretatione actus, re quiritur partis citatio. Ecce, quam aperte uult Alexan der, quod ubi agitur de preiudicio tertii, respectu iuris iam quæsiti, non potest princeps talem interpreta tionem facere parte non uocata. Ergo multo minus stabitur eius assertioni, quæ non tendit ad interpretã dum, sed ad præiudicandum directo & immediate. Ad idem adduco Roma. in consi. 483. In secundo dubio. & in consi. 499. columna prima, uersicu & si dica-
22 tur. ubi † quando Papa rescribit contra uniuersalem ecclesiæ statum, necesse est causam exprimi & probari, cum sine causa id facere non possit. ¶ Contrariam opi
23 nionem, quod imo † credatur assertioni principis, etiam in his, super quibus libere disponere non potest,

test,puta in iure quæsito ex contractu, tenet Baldus in consi.128.Quęritur,si Rex.colum.penultima circa medium,lib.1.Socin.in consi. 4.colum. 3.& in consil. 87. colum 8.lib.3.Nam in casu Socin agebatur de dando feudum uni,& tollendo alteri.& loquitur in dict.consil. 4.in principe Sabaudię.& in dict. consi.87. loquitur in Imperatore iudicante aliquem rebellem,& dignum priuatione feudi.Idem tenet Iason sibi contrarius in cons.
24 227.colum.8.in fin.lib. 2. ubi loquitur † in donatione facta de una uilla ob benemerita per ducem Sabaudiæ, quam sine causa facere non poterat in pręiudicium tertii.& consuluit Ias. in eodẽ casu, super quo consuluit Socin.in d.con.4. lib.3. Eandẽ opinionẽ sentit idem Iason in l.quo minus.in 3. notab. ff.de flumin.& in l.si testamentum.in primo notab. C. de testamen.ubi,quod
25 in his, quæ sunt de iure gentium, & † super quibus princeps libere disponere non potest, non præsumitur
26 causa in principe,nisi illa exprimatur. ¶ Fortius † uoluit idem Iason in dict.consi.227.col. 11. circa mediũ, lib.secundo,quod præsumitur causa in principe,etiam quando actum sine causa facere non potest.& idem tenet Iason in consi.236.columna secũda libro secundo, contrariando his,quæ legendo dixerat in d. l. quominus.& in dict.l.si testamentum in dict.consi.86.colum. quinta lib.3.in consi.105. colum. penul.post medium, uersi.secundo respondetur.lib.1.Idem tenet Roman.in consi.369 in quinto dubio. Alexan.in consi.203.colũ. 3.uersi.sexto,quia. lib.6. Vbi tamen Alexan.hoc dictũ restringit in principe non recognoscẽte superiorem.
27 Et idem quod † presumatur causa in principe,etiam in his,quæ sine causa facere non potest,puta,si papa rescribat contra ius diuinum,tenet Abb.in consil.84.col fin. lib. 1.sequendo Cyn.in l.fin. C.si contra ius uel utilita. publi.Idem uoluit Socin.in consi.266 colum.19. uersi. aliquando & secundo.lib.2.in consi.4.col.4.in princip. & in consi.120.colum.7 uersicu.nam aduertendum est. lib.3.ubi tamen.Soci.hoc intelligit,quando causa iusta presumi: ut imaginari potest.sequendo Imo in cap.nã

concupiſcientiam.colum.2. de conſtitu.licet contrariũ teneat idem Soci in conſi 273.colum.penul. lib.2.Imo Iam etiam ſequitur Iaſon in conſi.233.in fin.lib.2.Curtius Iunior conſi. 170.colum.6.Similiter Brunus Aſtenſis, in conſi.15.colum. 2.poſt medium,ſequitur Iaſoné
28 in d.l.ſi teſtamentum. quod in principe † non præſumatur cauſa in his, quę ſunt de iure diuino aut iure gẽtiũ, niſi cauſa exprimatur. Vult igitur quod ſufficiat expreſsio ſine citatione. Quid tenendum in tanta uarieta
29 te & difficultate? Mihi magis placet opinio, † quod non ſolum non prę ſumatur cauſa iuſta in principe in his, de quibus ad arbitrium diſponere non poteſt, imo nec etiam credatur eius aſſertioni, niſi cauſam exprimat. per rationes ſupra adductas pro hac parte.& iſta opinio eſt conformis iuri diuino.Ioan. cap.8. ubi Chriſtus noluit, quod ſibi crederetur, ſed uoluit ſe conformare legi diuinæ dicenti, quod in ore duorum uel trium ſtat omne uerbum.ſimiliter Deus noluit punire peccata Sodomorum,niſi prius eos conuinceret, tanquam iudex, licet tanquam Deus omnia ſciret.c. Deus omnipotens. 2.q.1.& ita arguit glo.pragma. in titu.de ſubla.cle.lite
30 ris.in uerbo,nõ preiudicent.fol.200.¶Cõfirmatur iſta concluſio ex alia uera & communi concluſione, quæ habet,quod in his, quę non dependent a libera poteſtate principis,prout ſunt contractus,& ubi agitur de priuando aliquem iure quæſito ſine cauſa,nõ poteſt princeps procedere parte non citata.Soc.in con.164.col.pe.uer. Et poſſet forte contraria opinio ſuſtineri. in conſil.266. col.16.uerſic.ſextus & ultimus caſus. lib.2.in conſi.27. col.3.poſt medium,in conſi 59.col.6. uer.ſexto & ultimo.in conſi.63.col 6.in conſi.87.col 9. in ſexta difficultate.& in conſi.120.col.pen. lib.3. Dec.in conſil 498.ad fi.& in conſi.528.col.2.ad fi. & dixi in conſi.5.col.2.mo
31 do ſi poſſet princeps † priuare uaſallum aut alicui auferre ius quæſitum, de iure gentium, exprimendo cauſam priuationis in reſcripto, & eam non probando,ſe queretur quod poſſet procedere contra aliquem non citatum. Quorſum enim citatione opus ſit,ſi ſola cauſæ

expreſ-

32 expressio sufficiat. ¶ Rursus † pro ista opinione adduco illam conclusionem doct. magis communiter approbatam, quod in his, de quibus princeps ad arbitriū dispo nere non potest, causa in principe non præsumitur. quā opinionem firmat Baldus in consi. 326. Rex Romanorum. in fi. lib. 1. Abb. in d. consi. 3. col. pe. q. 27. lib. 2. Ias. in d. l. quominus. in 3. notab. ff. de fluminib. in d. l. si testamentum. in primo notab C. de testamē. in consi. 105. col. pen. post medium. uersic. secundo respondetur li. 1. & in consi. 234. col fi. lib. 2. Soci. in d consi. 272. colum. pen. lib. 2 in dict. consi. 38. lib. 4. Idem Soc. post Aret. in l. Gallus. §. & quid si tantum. col. 8. uersi circa tertiū ff. de liber. & posthu. & idem Soc. inter consi. Cur. Senioris in consi. 20. col. 6. in fi. uersic. confirmatur, quia Cur. Senior. in consi. 50 col 71. uersi. secunda conclusio. & colum. 72. Gozad. in consi. 26. col. 7. circa medium. Neuizanus alias collega, dum uiueret, & uicinus meus Taurini, inter consilia Bruni Astensis, in consi. 12. col. 26. in fin. ubi allegat Claudium de aquis, in l. ut uim co. 4. ff. de iustitia & iure. ubi, quod hoc procedit, licet utatur princeps clausula de plenitudine potestatis. Moderni. in dict. cap. quæ in ecclesiarum. post Abb. ibi de consti-
33 tu. Veniamus modo † ad rationem huius conclusionis. Certe non alia est, nisi quod princeps iuri quæsito ex contractu uel aliter de iure gentium derogare, aut illud tollere non potest sine causa, ita arguunt Doctor. Sed
34 illa † ratio æque militat etiam, quando princeps in actu suo causam inserit & exprimit. quod sicut ius ita quæsitum sine causa auferre non potest, ita de tali causa eius assertio ni credi non debeat alias per indirectum auferri posset ius quæsitū, exprimendo causam Itaq; cū mili-
35 tet eadē † ratio in expressione causæ, militare debet iuris dispositio. uulg. l. illud. ff. ad legem Aquil. l. a Titio. ubi late Modern. ff de uerborum obliga Vbi enim ratio est eadem, non dicitur dispositio extendi, sed enucleari: l. si postulauerit. §. sed si negauit. ff. de adultet. quē text ad hoc citat Oldrad. in consi. 185. Thema tale est,
36 Titius canonicus in fi. ¶ Alibi scribit Cald. † in cō. : in

titu. ut lit. penden. quod ubi est eadem ratio, non dicitur qs extẽdendo nouũ casum addere, sed quod in primo casu in ratione includebatur, secundum æquitatem detegere siue declarare. quia lex dicitur omne, quod in ratione consistit. capitu. consuetudo. 1. distinct. ergo ubi habet locum legis ratio, circa id prodita dici debet lex. ¶ Alibi scribit idem Calder. in consil. 1. in titu. de regular. quod ratio dicitur lex communis, ad omnes casus, ideo non inspicitur dispositio, an in ea sit idẽ casus uel
37 non, sed ratio tantum consideratur. Et istud † est quod uoluit glo. in l. sed & si lege. §. item, si rem distraxerit ff. de petit. hæred. quod non sufficit diuersificare casus, nisi reddatur ratio diuersitatis. Idem dicit Dec. in consil. 35. col. 7. in prin. uersi. nec obstant plura. Et profecto nescio uidere rationem diuersitatis, cur magis non præsumatur causa in principe quam quod non credatur eius assertioni super causa, & cum istud sit introductum de iure diuino, quod nemini credatur in causa propria, sed in ore duorum uel trium stet omne uerbum. istud ius diuinum non legitur dispensatum aut relaxatũ cum principe, ut sit testis in causa propria. Ideo dicit Bal. in cons. 464. Quædam scriptura. col. 1. post medium, lib. 1. quod non creditur scripturæ factę a principe pro se ¶ Et
38 si dicatur † non esse disputandum de potestate principis. l. 2. C. de crim. sacrileg. c. si quis suadente. §. committunt. 17. q. 4. Et quid disputat de potestate principis, facit se superiorem uel parem principi, & ponit sedem suam ab Aquilone, tentando esse similis altisimo. Bal. in consi. 359. Proponitur, quod in er agnatos. col. 1. circa med. lib 1. Respondetur istud procedere in his, quę sunt iuris positiui, nam princeps est supra ius positiuũ, & illud tollere potest etiam sine causa de plenitudine potestatis. l. princeps. ff. de legib. l. digna uox. C. eo. tit. c. proposuit. de concess. præben. c. 1. de transact. c. 1. de constitu. lib. 6. & cap. fin. de rescrip. lib. 6. & dicit Innocen. in cap. cum ad monasterium. de stat. regul. quod princeps potest etiam sine causa dispensare contra constitutionem suam. Et tanta est potestas principis circa ius positiuum,

num, ut facta haberi poſsint pro infectis, quo ad omnē iuris effectum, textus eſt iuncta gloſ. ſingulari in clem. 1. de immunit. eccleſiar. Abb. in conſi. 74. colum. 2. poſt medium, uerſ. his præmiſsis, & in conſ. 99. colu. 2. lib. 1.
39 Ideo † princeps poteſt derogare ſtatutis municipalib. quia dicuntur ius poſitiuum. Bald. in conſ. 187. In cauſa præſenti, colum. 2. poſt med. uerſicu. Sed quid ponamus, lib. 2. quod procedit, etiam in ſtatuto iurato, licet ſecus in pacto. Abb. in c. conſtitutus, de reſcript. Gozadin. in conſ. 70. colu. 2. uerſ. ſecundo caſu, ſed aduerte, quòd ſi ſtatutum eſſet iuratum ab ipſo principe, ſecus
40 eſset. ¶ Similiter † conſuetudo dicitur in poteſtate principis, quia dicitur ius ciuile tacitum l. 3. §. diuus ff. de ſepul. uiol. l. eius C. de uſur. Bald. in conſ. 398. Si princeps, in conſ. 401. ſuper eo. col. 1. circa fi. & latius in cōſ. 430. circa primum punctum, in fi. lib. 4. alibi ſcribit idē Bal. in auth. nauigia. C. de fur. & in auth. omnes peregrini Com. de ſuc. per illa iura, ꝙ conſuetudo pōt caſſari per legem Imperatoris, quo caſu poſt talem caſsationē non excuſat delinquentem, & quod conſuetudo a principe tolli poſsit, tradit Old. conſ. 117. Bonæ memoriæ,
41 & in conſ. 322. Attento themate. ob id † conſuetudo non ualet per quam ligantur manus ſuperioris. Rota deciſio. 13. nota, ꝙ non ualet, in antiquis, & dicit Bal. in conſ. 312. Si de iure communi, in prin. lib. 3. & in conſ. 74. Præſupponendū eſt, col. 1. in fin lib. 5. quòd dictum ſeu conſtitutio principis eſt fortior conſuetudine, & tamen conſuetudo eſt fortior iure communi. Bar. in l. uiros, per illum tex C. de diuer. offi. lib. 12. ubi ſtatutū derogans iuriſdictioni aliquorū iudicum, intelligitur de iuriſdictione acquiſita de iure communi, non de conſuetudine. Sequitur Iaſ in l. 2. in prin. col. 2. ad fi. nu. 11.
42 de uulgari. Similiter conſuetudo † eſt potentior ſtatuto Calca. in conſ. 3. col. 12. ubi quod ualet conſuetudo ſuper matrimonio, ſed non ſtatutū, quia in cōſuetudine adeſt etiam conſenſus eccleſiaſticorum, probatur hoc dictum Calca. nā clerici non poſsunt ſtatuere contra canones. c. quod ſuper his, de maior. & obed & tamen in-

ducere possunt consuetudinem contra canones. c. fin. de consuetu. & ita arguit Dec. in c.quæ in ecclesiarum, col.4 in fin. de constitu. Ideo non ualet statutum, ubi consuetudo ualere non potest.Bal.in consi.238. Factū, super quo,co.2 lib.4.¶A Eque. potentior † est consuetudo priuilegio.Ideo ius quęsitum consuetudine, difficilius tollitur, quā ius quęsitum priuilegio. Inno. in c. accedentibus,uersi unde sic forte,de priuileg quod dictum pro singulari refert & sequitur Felin.in c. accedētes,col 5.de præscrip. Curtius iunior in tract.feudorū, in secunda parte,in tertia q.prin.col 2.circa med.char.

43

44 11.¶ Quod tamen † dictum non procedit in materia dispensationis, in qua priuilegium fortius est consuetudine.Ideo incapax,per priuilegium habilitari potest, ut capax fiat,secus per consuetudinem, etiam tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium cap. quanto,ubi Abb.In primo nota.de consuetu.c.causam, & c.accedentes, ubi Abb.& Fel.de prescriptio.Io And. & doct.in c.2.de præb.lib.6.Rota decisio.841.col.1. De

45 ci.in auth.ingressi,col.3. C.de sacrosf.eccles.Et in † istis quæ sunt iuris positiui aut consuetudinis,dicitur quòd princeps rerum naturam mutat.§.fuerat,institu de act. & de nihilo aliquid facit, cap. cum apostolica, de his, quę fiunt a prela.sine consensu capitu.Ita Oldrad.in cōsil. ducentesimoquinquagesimoseptimo, Factum tale est,dominus Nicolaus,colum. 6. Similiter factum, potest habere pro infecto,ut supra dixi. Præmissa tamen

46 † de iure positiuo, quòd princeps est supra illud, non procedunt in iure positiuo fundato in ratione aut ęquitate naturali.Abb.in d.c.quę in ecclesiarum.de constit. & in capit. per tuas, colum. 10. de arbitr.Calca. in consil. 80.colum.3.post medium,uersic. & eodem modo Ripa in d.l.quominus,colum.3.ff.de flumi.& lib.2.respōs. cap.19.Hyppoli.in practi.causarum crimina.§.sequens num.39. Pro quo facit dictum Bald.in consi.345. colu. 2.lib 1.Vbi, quòd plus potest ratio naturalis & ciuilis, quam princeps ; quia princeps est animal rationale mortale. Alibi scribit idem Bald.in cap.1.§.fi. qui feu.

da.poss. quòd bonę & naturales rationes ligant principé,quod dictum refert & sequitur Calca.in con.52 col. pen.post medium Ias.in consi.1.colum.2.lib. 1.Roma. etiam in consi.345.col.3.post medium uer.ultimum pa
47 tet, quòd non est † dubium summum principem aduersus iuris naturalis æquitatem, iusta non suadente cā uenire non posse, per text. in l. eas ff.de capitis dimin. in l.2.ff.de usufruct.earum rerum,in §.fin.instit.de legi
48 agnat. tutela c.item aduersus 13.dist. ¶ Rursus † licet princeps possit alicui auferre iura & defensiones iuris ciuilis,potest tamen is,cui auferuntur, implorare iudicis officium latum, & consequi manu regia, quod primæuo iure competebat.Imola post Anto.in d.c.quæ in ecclesiarum,allegat.not.per Inno.in c.nouit.de.iudi. refert & sequitur Soci.in d.consi.164.col.4.ad fin.uersicu.
49 non omitto.lib.2.Tertio, † licet princeps possit tollere ius positiuum,& illi ex arbitrio derogare sine ca usa, de plenitudine potestatis,ius tamen iam quęsitum mediāte iure ciuili positiuo,sine causa auferre non posset puta dominium acquisitum per aditioné hęreditatis, per præscriptionem,aut sententiam,ut per moder.in l.fi. C. si contra ius uel utili.pub.& late dixi in consi.7.colu. 3. in fi.in consi.103.col.1 in consi.135.colu 5. & seq. & in consi.172.col.2.post medium. ubi quòd hoc sine dubio procedit,quando possessio iam appræhensa esset,& dominium perfecte acquisitum,licet in hoc articulo sit magna uarietas inter doct. qui etiam sibiipsis contrariati
50 nisi sunt,ut latius ostendimus in d con.135.Addo † ultra ibi scripta,quòd etiam Ias.fuit sibiipsi contrarius,nā in lectura semper tenuit,quòd tale ius auferri non posfit,ut ostendi in dictis consiliis. Sed tamen contrarium tenuit consulendo,ut patet in consi.eius 1.col.7. libr. 1. ubi sequitur Bald in l. fin. C sententen.rescind.non posse, ubi,quòd princeps potest rescribere contra sententiam, quę transiuit in rem iudicatam, dicens illud dictum Bald.esse singulare & auferre dominium acquisitū, mediante tali sententia.Similiter idem Ias.in con.127.col. 3.libr.3 arguit pro opinio.Paul de Castr. in l.cum hæ-

15 rex.col.penult.circa medium.lib.1. ¶ Quod † tamē non uidetur procedere, quando assertio principis esset super eo, quod uerisimiliter ignoraret, quia tunc non transfertur onus probandi in aduersarium: ita Bal.in consi 359. Proponitur.col.1.in fi lib.1. ¶ Sed quæro,
16 † iuxta prædicta, quando Papa aut princeps aliquid asserit in facto eius proprio, super quo fundatur eius intentio, an indistincte credatur tali assertioni, & sic an indistincte procedat text. in cle. 1. de probat. Dic, quod non, solum enim procedit in his, quæ dependēt a potestate principis, secus in alij, puta, princeps non potest priuare uasallum feudo sine causa, & sine eius culpa.c.1.de feudo sine culpa non ammitten. c. 1. de natu.feudi.Bald.in consi. 326. Rex Romanorum.col. 2.ad fi.in consi.345. Ad euidentiam, præmittendum est, quod Imperator.col.2.ad fin.lib.1.& in consi.182. Casus talis est, Rex Cypri.col.2. uersi. preterea, quid plura.lib.2.Pau.de Cast.in consi.229. Visis & ponderatis.col.2.post medium.usque in finem consi. lib.1. & in consi.46. Viso & examinato puncto ad fin.lib.2. Abb.in consi.3.col.18.q.19.col.pe.lib.2.Soci.in consi. 38.col.2.lib.4.Alex.in consi.203.col.3.uersi.4. quia. lib.6.Deci.in consi.410.col.3. in consi.445. col.11. & in consi.544.col.2.Iaf.in consi.177.col.2.in consi.227. col.5.in consi.233.col.3.in fi. lib.2.in consi. 86.col.3. in fi.& in consi.93.col.2.lib.3. & in l.si pecuniam.col. 6.ff.de condi.ob caus.Cur.iun.in 2. parte tracta. feu. q.12.& in consil.1.col.10.Goza.in consil. 9. col. 7. in fin.& in consil.26.col.7.Alexandri.in consil.103.in ul ti.dub.in qua tamē re Soci.fuit sibi coutrarius, & cō trarium tenuit in consil. 87. col. 7.uers.postremo ista conclusio.lib.3.Dec.etiā uisus est sibi contrarius in cō sil.390.col.6.uer.5.quia ius quæsitum. Iaf. ét fuit sibi cōtrarius in cō. 236.col.2.uer.pro eadē parte.lib.2.& in consil.107.col.2.post med. li.4.similiter Goza.fuit sibi contrarius in con. 8.col.8.in fi.& in con.92.col.fi.
17 ¶ Sed tamē † uera & cōis Doct.resolutio est, quod uasallus non potest priuari feudo sine causa, etiā de plenitudi-

nitudine potestatis, quia feudũ dicitur cõtractus nominatis. c. de forma. 22. q. 5. Abb. & Doct. in c. quæ in ecclesiarum colum. fin. de cõstit. sed princeps subiicitur contractibus, cap. primo. ubi late Moder. de probat.

18 ¶ Hoc igitur ita præsupposito, quòd princeps † de plenitudine potestatis non potest priuare uasallũ feudo sine causa pone, quod princeps eum priuet, & in priuatione causam exprimat, quæ si uera sit, sufficiẽs dicitur ad priuãdum, an credatur assertioni principis, aut eius uerbis enuntiatiuis super tali causa, etiam, quod illa causa cõcernat factũ proprium ipsius principis & super ea principis priuãtis fundetur intentio? Dic, quod non, nam cum priuatio non dependat ab eius potestate, standum non uidetur eius assertioni, cũ agatur de interesse ipsius principis, & esset testis in causa propria. Abb, in dict. cousi. 3. colum. pen. q. 27. lib. 2. Bald. in dict. cousi. 326. Rex romanorum ad fi. lib. 1. Soci. in consil. 273. col. pe. lib. 2. Dec. post Feli. in c. quæ in ecclesiarum col. 13. uersi. sed circa istam conclusionem de constitutio. in d. consi. 410. col. 2. in fin. uersic. tertio principaliter in consi. 445. col. 11. in consi. 544. col. 2. in fi. in con 576. col. fi. in consi, 602. col. 3. & 4. ubi late. & in consil. 606. col. 3. Iaf. in consil. 86. col. 5. lib. 3. li. 2. Campesius inter consilia Bruni Astensis, in consil. 2. col. 6. uersi. confirmari possunt. Gozad. in consil. 26. col. 7. circa med. Ripa lib. 2. respon. de rescript. c. 19. col. 7. circa med. uersic. & si forte dicatur in Papa. Idem sentit Dec. in consil. 41. columna secunda post medium dum allegat l. si forte. ff. de castren.

19 pecu. & dum dicit, quod † statur assertioni principis in his, quæ sunt iuris positiui. Ergo contrarium sentit in his, quæ non sunt iuris positiui, prout est contractus feud. Idem tenet glo. pragm in titu. de elect. §. decreuit in uerbo exprimenda. fo. 26. D. Rebuf. super concor. in titu. de subla. cle literis pag. 241. Addo Oldrad. in cons. 270. In q. proposita. in 2. dubio, ubi, quod non tenetur quis credere assertioni principis, quod castrum ad eum pertineat, nisi aliter doceatur, & loqui-

tur Oldra. in casu cuiusdam domini armarii de Pista uia, cui princeps Delphinus pręceperat, ut castrum de Rupe & Clariacj sibi restitueret, tanquam ad ipsum Delphinum pertinens. idem tenet Anchara. in consi. 398. Præmitto. in fi. ubi, quod tex. ī d. cle. 1. de prob. nō
20 procedit, quando † princeps aliquid asserit contra iura, uel in præiudicium iuris iam quęsiti, & sic quaratione non potest princeps tollere ius alteri quæsitum ex contractu, eadem ius assertioni per quam tale ius tolleretur credi non debet, quia in effectu esset per indirectum tollere ius alteri quęsitum, exprimendo causam, quæ, si uera sit, sufficiat ad illud tollendū. & quod tex. in d. cle. 1. non procedat, quando ageretur de auferendo dominium directum uel utile quæsitum ex contractu, tradit Paulus de Cast. in consi. 46. Viso & examinato puncto. in fi. lib. 2. & ista consilia Anch. & Pau. de Cast. refert & sequitur Dec in consi. 198 col. pen. in fin. uersi. item & tertio dici potest declaratio. in consil. 220. ante fi. in consil. 357. col. penul. post medium, uersic. nec obstare uidetur. & in consi. 576. in fin Goza. in consi. 5. col. 4. in fin. gloss. pragma. in titul. de subla.
21 de literis. in uerbo, non præiudicent. fo. 200. Idem † in effectu uoluit Alexan. in consi. 11. colum. 4. uersi. 3. respondeo. lib. 7. ubi quando non agitur de declaratione alicuius uerbi obscuri, sed de interpretatione actus, requiritur partis citatio. Ecce, quam aperte uult Alexander, quod ubi agitur de preiudicio tertii, respectu iuris iam quæsiti, non potest princeps talem interpretationem facere parte non uocata. Ergo multo minus stabitur eius assertioni, quæ non tendit ad interpretandum, sed ad præiudicandum directo & immediate. Ad idem adduco Roma. in consi. 483. In secundo dubio. & in consi. 499. columna prima, uersicu & si dica-
22 tur. ubi † quando Papa rescribit contra uniuersalem ecclesiæ statum, necesse est causam exprimi & probari, cum sine causa id facere non posit. ¶ Contrariam opi
23 nionem, quod imo † credatur assertioni principis, etiam in his, super quibus libere disponere non potest,

test,puta in iure quæsito ex contractu, tenet Baldus in consi. 128. Quęritur, si Rex. colum. penultima circa medium, lib. 1. Socin. in consi. 4. colum. 3. & in consil. 87. colum 8. lib. 3. Nam in casu Socin agebatur de dando feudum uni, & tollendo alteri. & loquitur in dict. consil. 4. in principe Sabaudię. & in dict. consi. 87. loquitur in Imperatore iudicante aliquem rebellem, & dignum priuatione feudi. Idem tenet Iason sibi contrarius in cons.
24 227. colum. 8. in fin. lib. 2. ubi loquitur † in donatione facta de una uilla ob benemerita per ducem Sabaudiæ, quam sine causa facere non poterat in pręiudicium tertii. & consuluit Ias. in eodē casu, super quo consuluit Socin. in d. con. 4. lib. 3. Eandē opinionē sentit idem Iason in l. quo minus. in 3. notab. ff. de flumin. & in l. si testamentum. in primo notab. C. de testamen. ubi, quod
25 in his, quæ sunt de iure gentium, & † super quibus princeps libere disponere non potest, non præsumitur
26 causa in principe, nisi illa exprimatur. ¶ Fortius † uoluit idem Iason in dict. consi. 227. col. 11. circa mediū, lib. secundo, quod præsumitur causa in principe, etiam quando actum sine causa facere non potest. & idem tenet Iason in consi. 236. columna secūda libro secundo, contrariando his, quæ legendo dixerat in d. l. quominus. & in dict. l. si testamentum in dict. consi. 86. colum. quinta lib. 3. in consi. 105. colum. penul. post medium, uersi. secundo respondetur. lib. 1. Idem tenet Roman. in consi. 369 in quinto dubio. Alexan. in consi. 203. colū. 3. uersi. sexto, quia. lib. 6. Vbi tamen Alexan. hoc dictū restringit in principe non recognoscente superiorem.
27 Et idem quod † presumatur causa in principe, etiam in his, quæ sine causa facere non potest, puta, si papa rescribat contra ius diuinum, tenet Abb. in consil. 84. col fin. lib. 1. sequendo Cyn. in l. fin. C. si contra ius uel utilita. publi. Idem uoluit Socin. in consi. 266 colum. 19. uersi. aliquando & secundo. lib. 2. in consi. 4. col. 4. in princip. & in consi. 120. colum. 7 uersicu. nam aduertendum est. lib. 3. ubi tamen. Soci. hoc intelligit, quando causa iusta presumi: ut imaginari potest. sequendo Imo in cap. nā

concupiscientiam.colum. 2. de constitu.licet contrariũ teneat idem Soci in consi.273.colum.penul. lib.2.Imo iam etiam sequitur Iason in consi.233.in fin.lib.2.Curtius Iunior consi.170.colum.6.Similiter Brunus Astensis, in consi.15.colum. 2.post medium,sequitur Iasonẽ
28 in d.l.si testamentum. quod in principe † non præsumatur causa in his, quę sunt de iure diuino aut iure gẽtiũ, nisi causa exprimatur.Vult igitur quod sufficiat expressio sine citatione. Quid tenendum in tanta uarieta
29 te & difficultate? Mihi magis placet opinio, † quod non solum non presumatur causa iusta in principe in his, de quibus ad arbitrium disponere non potest, imo nec etiam credatur eius assertioni, nisi causam exprimat. per rationes supra adductas pro hac parte.& ista opinio est conformis iuri diuino.Ioan. cap.8. ubi Christus noluit,quod sibi crederetur, sed uoluit se conformare legi diuinæ dicenti, quod in ore duorum uel trium stat omne uerbum.similiter Deus noluit punire peccata Sodomorum,nisi prius eos conuinceret, tanquam iudex, licet tanquam Deus omnia sciret.c. Deus omnipotens. 2.q.1.& ita arguit glo.pragma. in titu.de sublatiōe.lite
30 ris.in uerbo,nõ preiudicent.fol.200.¶Cõfirmatur ista conclusio ex alia uera & communi conclusione, quæ habet,quod in his, quę non dependent a libera potestate principis,prout sunt contractus,& ubi agitur de priuando aliquem iure quæsito sine causa,nõ potest princeps procedere parte non citata.Soc.in con.164.col.pe.uer. Et posset forte contraria opinio sustineri. in consil.266. col.16.uersic.sextus & ultimus casus. lib.2.in consi.27. col.3.post medium,in consi 59.col.6.uer.sexto & ultimo.in consi.63.col.6.in consi.87.col 9.in sexta difficultate.& in consi.120.col.pen. lib.3. Dec.in consil 498.ad fi.& in consi.528.col.2.ad fi. & dixi in consi.5.col.2.mo
31 do si posset princeps † priuare uasallum aut alicui auferre ius quæsitum, de iure gentium, exprimendo causam priuationis in rescripto, & eam non probando,se quæretur quod posset procedere contra aliquem non citatum. Quorsum enim citatione opus sit, si sola causæ expres-

32 expresſio ſufficiat.¶ Rurſus † pro iſta opinione adduco illam concluſionem doct. magis communiter approbatam, quod in his, de quibus princeps ad arbitriū diſponere non poteſt, cauſa in principe non præſumitur. quā opinionem firmat Baldus in conſi. 326. Rex Romanorum. in fi. lib. 1. Abb. in d. conſi. 3. col. pe. q. 27. lib. 2. Iaſ. in d. l. quominus. in 3. notab. ff. de fluminib. in d. l. ſi teſtamentum. in primo notab. C. de teſtamē. in conſ. 105. col. pen. poſt medium. uerſic. ſecundo reſpondetur li. 1. & in conſi. 234. col. fi. lib. 2. Soci. in d. conſi. 272. colum. pen. lib. 2. in dict. conſi. 38. lib. 4. Idem Soc. poſt Aret. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. col. 8. uerſi. circa tertiū ff. de liber. & poſthu. & idem Soc. inter conſi. Cur. Senioris in conſi. 20. col. 6. in fi. uerſic. confirmatur, quia Cur. Senior. in conſi. 50. col. 71. uerſi. ſecunda concluſio. & colum. 72. Gozad. in conſi. 26. col. 7. circa medium. Neuizanus alias collega, dum uiueret, & uicinus meus Taurini, inter conſilia Bruni Aſtenſis, in conſi. 12. col. 26. in fin. ubi allegat Claudium de aquis, in l. ut uim co. 4. ff. de iuſtitia & iure. ubi, quod hoc procedit, licet utatur princeps clauſula de plenitudine poteſtatis. Moderni. in dict. cap. quæ in eccleſiarum. poſt Abb. ibi de conſti-
33 tu. Veniamus modo † ad rationem huius concluſionis. Certe non alia eſt, niſi quod princeps iuri quæſito ex contractu uel aliter de iure gentium derogare, aut illud tollere non poteſt ſine cauſa, ita arguunt Doctor. Sed
34 illa † ratio æque militat etiam, quando princeps in actu ſuo cauſam inſerit & exprimit. quod ſicut ius ita quæſitum ſine cauſa auferre non poteſt, ita de tali cauſa eius aſſertio ni credi non debeat alias per indirectum auferri poſſet ius quæſitū, exprimendo cauſam. Itaq; cū mili-
35 tet eadē † ratio in expreſsione cauſæ, militare debet iuris diſpoſitio. uulg. l. illud. ff. ad legem Aquil. l. a Titio. ubi late Modern. ff. de uerborum obliga. Vbi enim ratio eſt eadem, non dicitur diſpoſitio extendi, ſed enucleari: l. ſi poſtulauerit. §. ſed ſi negauit. ff. de adulter. quē text. ad hoc citat Oldrad. in conſi. 185. Thema tale eſt,
36 Titius canonicus. in fi. ¶ Alibi ſcribit Cald. † in cōſ. : : m

titu. ut lit. penden. quod ubi est eadem ratio, non dicitur qs extẽdendo nouũ casum addere, sed quod in primo casu in ratione includebatur, secundum æquitatem detegere siue declarare. quia lex dicitur omne, quod in ratione consistit. capitu. consuetudo. 1. distinct. ergo ubi habet locum legis ratio, circa id prodita dici debet lex. ¶ Alibi scribit idem Calder. in consil. 1. in titu. de regular. quod ratio dicitur lex communis, ad omnes casus, ideo non inspicitur dispositio, an in ea sit idẽ casus uel
37 non, sed ratio tantum consideratur. Et istud † est quod uoluit glo. in l. sed & si lege. §. item, si rem distraxerit ff. de petit. hæred. quod non sufficit diuersificare casus, nisi reddatur ratio diuersitatis. Idem dicit Dec. in consil. 35. col. 7. in prin uersi. nec obstant plura. Et profecto nescio uidere rationem diuersitatis, cur magis non præsumatur causa in principe quam quod non credatur eius assertioni super causa, & cum istud sit introductum de iure diuino, quod nemini credatur in causa propria, sed in ore duorum uel trium stet omne uerbum. istud ius diuinum non legitur dispensatum aut relaxatũ cum principe, ut sit testis in causa propria. Ideo dicit Bal. in cons. 464. Quædam scriptura. col. 1. post medium, lib. 1. quod non creditur scripturæ factę a principe pro se ¶ Et
38 si dicatur † non esse disputandum de potestate principis. l. 2. C. de crim. sacrileg. c. si quis suadente. §. committunt. 17. q. 4. Et quid disputat de potestate principis, facit se superiorem uel parem principi, & ponit sedem suam ab Aquilone, tentando esse similis altissimo. Bal. in consi. 359. Proponitur, quod in eragnatos. col. 1. circa med. lib 1. Respondetur istud procedere in his, quę sunt iuris positiui, nam princeps est supra ius positiuũ, & illud tollere potest etiam sine causa de plenitudine potestatis. l. princeps. ff. de legib. l. digna uox. C. eo. tit. c. proposuit. de concess. præben. c. 1. de transact. c. 1. de constitu. lib. 6. & cap. fin. de rescrip. lib. 6. & dicit Innocen. in cap. cum ad monasterium. de stat. regul. quod princeps potest etiam sine causa dispensare contra constitutionem suam. Et tanta est potestas principis circa ius positiuum,

unum, ut facta haberi poßint pro infectis, quo ad omnē iuris effectum, textus est iuncta glos. singulari in clem. 1. de immunit. ecclesiar. Abb. in consi. 74. colum. 2. post medium, uers. his præmißis, & in cons. 99. colu. 2. lib. 1.
39 Ideo † princeps potest derogare statutis municipalib. quia dicuntur ius positiuum. Bald. in cons. 187. In causa præsenti, colum. 2. post med. uersicu. Sed quid ponamus, lib. 2. quod procedit, etiam in statuto iurato, licet secus in pacto. Abb. in c. constitutus, de rescript. Gozadin. in cons. 70. colu. 2. uers. secundo casu, sed aduerte, quòd si statutum esset iuratum ab ipso principe, secus
40 esset. ¶ Similiter † consuetudo dicitur in potestate principis, quia dicitur ius ciuile tacitum l. 3. §. diuus ff. de sepul. uiol. l. eius C. de usur. Bald. in cons. 398. Si princeps, in cons. 401. super eo. col. 1. circa fi. & latius in cōs. 430. circa primum punctum, in fi. lib. 4. alibi scribit idē Bal. in auth. nauigia. C. de fur. & in auth. omnes peregrini Com. de suc. per illa iura, q consuetudo pōt cassari per legem Imperatoris, quo casu post talem casſationē non excusat delinquentem, & quod consuetudo a principe tolli poßit, tradit Old. cons. 117. Bonæ memoriæ,
41 & in cons. 322. Attento themate. ob id † consuetudo non ualet per quam ligantur manus superioris. Rota decisio. 13. nota, q non ualet, in antiquis, & dicit Bal. in cons. 312. Si de iure communi, in prin. lib. 3. & in cons. 74. Præsupponendū est, col. 1. in fin lib. 5. quòd dictum seu constitutio principis est fortior consuetudine, & tamen consuetudo est fortior iure communi. Bar. in l. uiros, per illum tex C. de diuer. offi. lib. 12. ubi statutū derogans iurisdictioni aliquorū iudicum, intelligitur de iurisdictione acquisita de iure communi, non de consuetudine. Sequitur Ias in l. 2. in prin. col. 2. ad fi. nu. 11.
42 de uulgari. Similiter consuetudo † est potentior statuto Calca. in cons. 3. col. 12. ubi quòd ualet consuetudo super matrimonio, sed non statutū, quia in cōsuetudine adest etiam consensus ecclesiasticorum, probatur hoc dictum Calca. nā clerici non poßunt statuere contra canones. c. quod super his, de maior. & obed & tamen in-

ducerę possunt consuetudinem contra canones. c. fin. de consuetu.& ita arguit Dec. in c.quæ in ecclesiarum, col.4 in fin. de constitu. Ideo non ualet statutum, ubi consuetudo ualere non potest.Bal.in consi.238. Factũ, 43 super quo,co.2 lib.4.¶ A Eque potentior † est consuetudo priuilegio.Ideo ius quesitum consuetudine, difficilius tollitur, quã ius quesitum priuilegio. Inno. in c. accedentibus,uersi unde sic forte,de priuileg quod dictam pro singulari refert & sequitur Felin.in c. accedẽtes,col.5.de præscrip. Curtius iunior in tract.feudorũ, in secunda parte,in tertia q.prin.col 2.circa med.char. 44 11.¶ Quod tamen † dictum non procedit in materia dispensationis, in qua priuilegium fortius est consuetudine.Ideo incapax,per priuilegium habilitari potest, ut capax fiat,secus per consuetudinem, etiam tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium cap. quanto,ubi Abb.In primo nota.de consuetu.c.causam, & c.accedentes, ubi Abb.& Fel.de prescriptio.Io And. & doct.in c.2.de præb.lib.6.Rota decisio.841.col.1. De 45 ci.in auth.ingressi,col.3. C.de sacros.eccles.Et in † istis quæ sunt iuris positiui aut consuetudinis,dicitur quòd princeps rerum naturam mutat.§.fuerat,institũ de act. & de nihilo aliquid facit, cap. cum apostolica, de his, quę fiunt a prela.sine consensu capitu.Ita Oldrad.in cõsil. ducentesimoquinquagesimoseptimo, Factum tale est,dominus Nicolaus,colum. 6. Similiter factum, potest habere pro infecto,ut supra dixi. Præmissa tamen 46 † de iure positiuo, quòd princeps est supra illud, non procedunt in iure positiuo fundato in ratione aut ęquitate naturali. Abb.in d.c.quę in ecclesiarum.de constit. & in capit. per tuas, colum. 10. de arbitr.Calca. in consil. 80.colum.3.post medium,uersic. & eodem modo Ripa in d.l.quominus,colum.3.ff.de flumi.& lib.2.respõs. cap.19.Hyppoli.in practi.causarum crimina.§.sequens num.39. Pro quo facit dictum Bald.in consi.345. colu. 2.lib 1.Vbi, quòd plus potest ratio naturalis & ciuilis, quam princeps; quia princeps est animal rationale mortale. Alibi scribit idem Bald.in cap.1.§.si. qui feu.

da.

da.poſſ. quòd bonę & naturales rationes ligant principé,quod dictum refert & ſequitur Calca.in con.52 col. pen.poſt medium Iaſ.in conſi. 1.colum.2.lib. 1.Roma. etiam in conſi.345.col.3.poſt medium uer.ultimum pa
47 tet, quòd non eſt † dubium ſummum principem aduerſus iuris naturalis æquitatem, iuſta non ſuadente cã uenire non poſſe, per text. in l. eas ff.de capitis dimin. in l.2.ff.de uſufruct.earum rerum,in §.fin.inſtit.de legi.
48 agnat. tutela c. item aduerſus 13. diſt. ¶ Rurſus † licet princeps poſsit alicui auferre iura & defenſiones iuris ciuilis,poteſt tamen is,cui auferuntur, implorare iudicis officium latum, & conſequi manu regia, quod primæuo iure competebat.Imola poſt Anto.in d.c.quæ in eccleſiarum,allegat.not.per Inno.in c.nouit.de.iudi. refert & ſequitur Soci.in d.conſi.164.col.4.ad fin.uerſicu.
49 non omitto.lib.2.Tertio, † licet princeps poſsit tollere ius poſitiuum,& illi ex arbitrio derogare ſine cauſa, de plenitudine poteſtatis,ius tamen iam quęſitum mediáte iure ciuili poſitiuo,ſine cauſa auferre non poſſet puta dominium acquiſitum per aditioné hęreditatis, per præſcriptionem,aut ſententiam,ut per moder.in l.fi. C. ſi contra ius uel utili.pub.& late dixi in conſi.7.colu. 3. in fi.in conſi.103.col.1 in conſi.135.colu 5. & ſeq. & in conſi.172.col.2.poſt medium. ubi quòd hoc ſine dubio procedit,quando poſseſsio iam appræhenſa eſſet,& dominium perfecte acquiſitum,licet in hoc articulo ſit magna uarietas inter doct. qui etiam ſibiipſis contrariati
50 uiſi ſunt,ut latius oſtendimus in d con.135.Addo † ultra ibi ſcripta,quòd etiam Iaſ.fuit ſibiipſi contrarius,nã in lectura ſemper tenuit,quòd tale ius auferri non poſſit,ut oſtendi in dictis conſiliis. Sed tamen contrarium tenuit conſulendo,ut patet in conſi.eius 1.col.7. libr. 1. ubi ſequitur Bald in l. fin. C ſenten.reſcind.non poſſe, ubi,quòd princeps poteſt reſcribere contra ſententiam, quę tranſiuit in rem iudicatam, dicens illud dictum Bald.eſſe ſingulare & auferre dominium acquiſitũ, mediante tali ſententia.Similiter idem Iaſ.in con.127.col. 3.libr.3 arguit pro opinio.Paul de Caſtr. in l.cum hæ-

redes, in princ. ff. de acquir. poſ. & in l. 3. ff. de teſtamen. quòd princeps poſsit legitimare ſpurium poſt aditam hereditatem per agnatos, modo poſſeſsio bonorum nõ dum apprehenſa ſit. Eandem opinio. ſentit idem Iaſ. in conſi. 83. lib. 1. ubi uolui, quòd Papa eximendo monaſterium a decimis, in cõſequentiam præiudicat laicis, quibus decimæ debentur, quia non attenditur præiudiciũ, quod uenit in conſequentiam, nam illud eſt fundamentum doctor. tenentium, quòd princeps poſsit reſcribere aut reſtituere contra ſententiam aut præſcriptionem, uel legitimare ſpurium poſt aditam hæreditatem, non conſiderato præiudicio eius, cui ex ſnĩa, præſcriptione aut aditiõe dominiũ acquiſitũ eſt, quia tale præiudiciũ uenit in conſequentiam, ita arguunt moder. in d. cap. quæ in eccleſiarum, de conſtitu. principaliter enim princeps ſolum reſtituit in integrum, ob quam uarietatem tam magnam doct. conſulentium, non poſsum interim non male ſuſpicari, ob id magis placet opinio, quã doctor legendo probat, quã quæ firmatur conſulendo, ſæpe enim fit, ut rei cupiditate ducti, opinionem aliquã
51 ex affectione tueamur. ¶ Quid † dicendum in tanta doctor. contrarietate? puto quòd idem ſit in iure quæſito, mediante miniſterio iuris ciuilis, & in iure quæſito de iure gentium, quòd neutrum ius tolli poſsit a principe ſine cauſa, ſed quòd ſolum ſit differentia circa cãm, ex qua tale ius auferri poſsit, nam in iure quæſito de iure gentium. ut illud ex cã auferri poſsit, requiritur ꝙ ſit talis cauſa, quæ reſpiciat utilitatem publicam principaliter. Bar. in l. quæcunque, in fi. C. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſca. lib 10. Oldr. in con. 224. iſtæ ſunt allegationes, col. 7. Pau. de Ca: in conſ. 177. donatio prædicta, in conſ. 229. uiſis & ponderatis, col. 2. poſt mediũ, & in conſilio 287. Primũ dubium, col. 1. ad final. l b. 1. Decius in conſil. 361. col. pen. uer. ſecundo reſpondetur, & in conſilio 588. colum 3. circa medium, poſt Felin. in c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. Iaſ. in l. Barbarius, col. 5. uerſi. circa duas ultimas ff. de offic. prætoris, & in conſil.
52 233 col. 6. in fi. lib. 2. Sed ubi † agitur de auferendo ius quæſi-

quæsitum mediante iure ciuili aut eius ministerio, non puto quòd requiratur talis causa respiciens utilitatem publicam principaliter, sed sufficiat alia causa iusta pertinens ad priuatam utilitatem, puta si agatur de iure quæsito per sententiam, quæ transierit in rem iudicatã, nec subsit remedium aliquod restitutionis in integrũ, iuxta l. imperatores ff de re iudica. & not. in l. admonendi ff. de re iudi. Iusta causa poterit esse, si dicatur sententiam esse latam contra ius, & quòd si obseruetur, aduersarius locupletabitur cum aliena iactura, uel quòd causa non fuit curæ & sollicitudini agentium pro impe-
53 trante rescriptum contra sententiam. Princeps † enim si ei uideatur, poterit restituere condemnatum ad audientiam causæ, non obstante sententia, ut per Abb. in consi. 84. col. 5. lib. 1. & in consi. 77. colum. 2. uersi. princeps autem, lib. 2. bene fateor, quòd non posset princeps statim reuocare ipsam sententiam & auferre ius quæsitum sententiæ ministerio, sed rescribere quòd uictus audiatur non obstante sententia etiam executa, sine dubio puto quòd hæc fieri posit tam de iure, quam de æquitate, ne locupletetur quis ex titulo iniquitatis sententiæ, nec potest uictor, qui sententiã obtinuit, conqueri, q; sibi auferatur ius suũ, quia potius dicitur princeps ei denegare eius auxilium, quã rem auferre, & facilius ex aut princeps suum denegat auxilium, quã ius alterius auferat, gl. in l. 1. C. si aduer. uendi. gl. magna in l. assiduis C. qui potio. in pig. hab. gl. in §. fuerat, in uerbo, creditoribus, in fi. instit. de act. Ideo dicit Pau. de Ca. in consi. 440. Ista quæst. colu. 2. circa med. uers. secundo, quia lucrum, lib. 1. q; statutum tollens ius mihi quæsitũ ex prouisione mea, dicitur iniquum & non ualet l. totiens, in fi. ff. de pollici. secus in iure, quod acquiritur ex alio statuto, quia tunc statutũ suum, non tuũ tibi dene-
54 gat auxiliũ. Ex hac ratione uidemus, † q; princeps ius alii quæsitum, ex eius cõcessione, aut priuilegio, potest tollere dummodo illud non transierit in contractum absque iniuria. Baldus in l. qui se patris, circa medium. C. unde lib. Paul. de Castr. in consi. 200. Visa, in fi. li. 2.

& hoc

55 & hoc facere potest princeps † etiam sine causa, gloss. in c. decet. de regul. iuris, lib. 6. Baldus in consi. 439. Amplius, col. 3. uersicu. item & si domina regina, lib. 3. & in consil. 300 col. 1. lib. 5. Paulus de Castr. in consil. 209. uisis, colu. fina. & in consilio 317. uiso, colum. 3. ad finé, lib. 1. Angel. in l. Antiochensium ff. de priuileg. credit. Alex. in consil. 155. colum. finali, lib. 6. Iason in consil. 56. colum. 2. in fine, & latius colum. final. lib. 1. in qui-
56 bus locis † secus esse dicitur, quando tale priuilegium transiuisset in contractum, quia concessum sit mediante pecunia aut alia recompensatione. ¶ Et maxime ac facilius concedit princeps rescriptum remissionis sententiæ, quæ transiuerit in rem iudicatam, quando agetur de sententia lata per aliquem iudicem, pro quo non esset magna præsumptio, ratione scientiæ uel con-
57 scientiæ. Iudicem † enim sales duos habere oportet, unum sapientiæ, ne sit insipidus, alterum rectæ conscientiæ, ne sit diabolus. Bald. in l. 2. colum. fina. C. de senten. ex pericu. recitan. refert Iaſ in l. rem non nouam, in 1. notab C. de iudic. Addo Roman. in consi: 228. Pro plena discusione. colum. fina. uersi. tertio ponderandum, uel si lata sit sententia per plures iudices, quando esset suspicio magni fauoris, ratione alicuius necessitudinis uel maioris amicitiæ, & cæteræ id genus
58 causæ plurimæ considerari possunt. Similiter, † quando agitur de tollendo ius quæsitum per aditionem hæreditatis ex causa non requiritur quòd illa causa respiciat utilitatem publicam, puta, quando princeps legitimat spurium post mortem patris adita iam hæreditate per agnatos, sed causa iusta ita legitimandi & præiudicandi agnatis est, quando constaret, quòd pater in uita uoluerit filium legitimari. Paul. de Cast. in d. con. 178. donatio prędicta, lib. 1. Socin. in consi. 120. colu. 7.
59 uersi. aliquando, & tertio, lib. 3. ¶ De † uoluntate auté patris dicitur constare per signa & coniecturas, puta si pater uiuens dixerit, quòd uolebat filium legitimari, uel si principi pater supplicauerit pro cã legitimatiõis, & legitimandi licentiam obtinuerit, licet postea decedat

cedat

cedāt pater, legitimatione non impleta. Iaſ. in conſil. 127 col. 5. lib. 4. allegat Bal. in l. in teſtamento. quæſt. 9. C. de teſtam. milit. & in conſi. 363. Quæritur, utrum filius presbyteri. lib. 5. & facit Guido Papæ q. 214. ubi ſi donator dixit, quòd uolebat reuocare donationem ex cauſa ingratitudinis, ſatis dicitur apparere de eius uoluntate, ut hæres mortuo ipſo donatore, reuocare poſſit, licet idē Iaſ. ſibi cōtrarius conſi. 22. col. 2. circa med. lib. 3. uoluerit non dici conſtare de uoluntate patris, ut filius ſpurius legitimaretur ex eo, quòd dixerit ſe uelle filiū legitimari, uel ob eam cauſam preces principi dederit, & licentiam obtinuerit legitimandi. Dij boni? tātæ me pudet uarietatis & inconſtantiæ, qui magis apparere poſſet de uoluntate patris, quā ex uerbis, & facto,
60 principi ſupplicando, cū uoluntatis † non præſumatur mutatio. l. cum, qui mutatam. ff. de probatio. l. Lucius. 1. ff. de leg. 2. c. 1. ubi gloſſ. in uerbo, non timore. quod metus cauſ. c. maiores. §. fi. ubi gloſ. in uerbo, perdurare. de baptiſmo c. licet, de procura. libr. 6. quod procedit etiam non obſtante longo tēporis interuallo. l. ſancimus. ubi Iaſon in 3. notabi. C. de teſtamen Ripa. in l. ſi quis in fundi uocabulo. colu. 4. in fin. ff. de leg. 1. Niſi
61 † probetur de aliquo facto contrario, ex quo uoluntas arguatur mutata: puta ſi pater laceraſſet literas licentiæ ſuper legitimatione: ex facto enim contrario uoluntati præcedenti præſumitur ipſius uoluntatis mutatio. Decius in l. pacta nouiſſima. colum. 3. circa medium. C. de pactis. Idem ſi probetur de aliis uerbis patris contrariis: quia poſtea declaraſſet nolle ſpurium amplius legitimare: uel ſi aliquid de nouo ſuperuenerit, ex quo ueriſimiliter arguatur mutatio uoluntatis: puta ingratitudo filii contra patrem: argumen. l. 3. §. fi. ff. de adimend. lega. Idem uidetur concludendum in præſcriptionem: nam ceſſante caſu, quo reſtitutio concedi poſſit per magiſtratum aduerſus præſcriptionem: poterit tamen princeps ex cauſa aliqua iuſta reſtituere
62 aduerſus ipſam præſcriptionem. Aduertendum † eſt etiam circa præmiſſa, dum dixi ſolum eſſe differentiam

circa

circa causam, quia non requiritur, quòd illa causa respiciat utilitatem publicam, quando agitur de auferendo ius quęsitum mediante ministerio iuris ciuilis, quæ tamen utilitas publica dicitur necessaria, quando agitur de auferendo ius quæsitum de iuregentium, quod excepta ista differentia in alijs uidetur conuenientia
63 quia † sicut constare debet de causa, qn agitur de auferendo ius quæsitum de iuregentium, ut supra diximus, æque de causa constare debet, quando agitur de auferendo ius quæsitum de iure positiuo ad supplicationē partis, quotiens enim princeps rescribit inter priuatos ex aliqua causa, oportet causam probari per impetrātem, quia rescriptum dicitur conditionale, si preces ueritate nitantur. ob id conditio illa debet prius omnibus iustificari, alias rescriptum redditur subreptitium, ex quo non apparet de ueritate causæ. c. 2. ubi glo. & doct.
64 de rescrip. quod intelligi debet, quando opponitur † de falsa assertione impetrantis, quia parte non opponente, non uidetur necessaria alia probatio narratorum in impetratione, iuxta doctrinam Ioan. Andr. in c 1. de litis contestatione lib 6. Abbas & docto. in d. c. constitutus. ubi Decius in quarto notab. de rescrip. & idem Decius in c. porrecta. col. 2. in fi. uersi. subijcit Abbas hic. de confirmatio. utili uel inutili. in cons. 142. col. 4. uers. est ergo uidendum. in cons. 198. col. 2. post mediū uers. confirmatur prędicta conclusio, in quibus locis habetur talem probationem esse necessariam, quando rescriptum impugnatur, uel quando narrata falsa esse dicuntur. Secus si opponatur de taciturnitate ueritatis, quod impetrans aliqua tacuerit, quia tunc opponens tenetur probare ueritatem eorum, quæ dicit exprimi debuisse, ut habetur in d. c. constitutus. Abb. in cons. 70.
65 col. 2. lib. 2. ¶ Similiter † non tenetur impetrans probare ea, quæ narratiue in rescripto continentur de consuetudine, non conditionaliter, puta illa uerba, uitæ ac morum honestas, quia talis honestas probari nō debet. Inno. in c. fi. in prin. de præsumptio. Probus in additio. ad Ioan. Monach. in rubr. de uita & honesta. clerico.

nu.22.lib. 6. sequitur do. Rebuf. super concorda. in titu. de forma manda. apo pagi. 160 & ratio huius est, quia talis honestas de iure præsumitur.l. merito.ff.pro
66 socio.¶Sed † contra istud dictum uidetur aliud dictum Anchar. in consi. 241. Ex tenore priuilegij. colum.2. post princip.ubi, rescriptum legitimationis dicitur nullum & obreptitium.in quo dicitur attenta probitate & honestate talis, si ille erat infans, in quo nõ cadit probitas.Quod dictum refert & sequitur Dec.in cons.576. colum.2 .in fin.Pro solutione considero, quòd Ancha. & Decius loquuntur in casu imposibili, quando probitas & honestas cadere non potest in impetrante. Innoc. uero & sequaces loquuntur, prçsuppósita habilitate personæ, quòd sit talis in qua probitas & honestas
67 posit cadere, quotiens † enim disputatur de aliquó, præsupponitur, quòd aliunde sit habilitas,puta quando quæritur an legatarius posit esse testis in testamento prçsupponitur quòd aliunde sit testis idoneus, ita quod solum obstet testimonium, quod sit legatarius, percipiens commodum ex testamento si enim aliunde non esset idoneus, quia infamis, uel ob aliam causam, frustra quçritur an obstet qualitas, quòd sit legatarius l.qui testamento. in princ.ff.de testamen. Ad idem tex. in c.1.de ætate & qualitate.lib.6.& in c.1. de filijs presbyter. eodem lib.6. de qua regula sæpe festum Decius facit, ut patet in c.cum omnes. colum.1. circa mediũ. de constitutionib. in 2. lectura in c. quæ in ecclesiarũ. in princ. eodem titu. in cap. 1. colum.9. de iudic. in c. tertio loco. colum.4. de probationibus in c. cum ces-
68 sante. in 7.notabil.de appellationibus. ¶.† Aliter etiã responderi potest, quòd uitietur rescriptum legitimationis non ex eo quod probitas aut honestas non præsumatur,sed quia tacetur ætas infantis, cuius expresio uidetur necessaria, quia facilius inducetur superior ad legitimandum spurium adultum, propter aliquas eius uirtutes & spem, quam promittit, quam unum infantem, qui forte malus aut inutilis reipublicæ futurus sit.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Franciæ consuetudo, ubi agitur de auferendo iure tertij quæsito de iure gentium uel ciuili, ex causa, quæ quidem probari debet. Rex enim rescripta consistere non vult, nisi prius interinentur per Curias parlamentorum, iudices præsidiales, officiariosve: ubi & de ciuilitate constare debet; alias ea impugnari possunt. Tum quibus uirtutibus princeps debeat esse ornatus.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum in Francia non consistit, nisi causa probata in impetratione & nu. 21.*

2 *Principem æmulari oportet Dei potestatem, quoad fieri potest.*

3 *Peccatum, non potestas dicitur, sed deficientia boni.*

4 *Principis uoluntas ad malum, dicitur plenitudo tempestatis, non potestatis.*

5 *Clausula de plenitudine potestatis, quomodo accipienda.*

6 *Posse dicimur, quod legitimè possumus, & nu. 10.*

7 *Conditio turpis, non dicitur potestatiua.*

8 *Clausula, de plenitudine potestatis, dicitur odiosa.*

9 *Princeps non potest quæ non decent.*

11 *Iuramentum de parendo mandatis, intelligitur de honestis.*

13 *Res gesta a principe, etiam motu proprio, rescindi non debet, alioquin suspitione non caret.*

13 *Princeps uult actum suum carere omni malitia & diminutione.*

14 *Princeps præsumitur iustitiæ plenus.*

15 *Princeps semper præsumitur rescribere salua iustitia aliorum, nec censetur confirmare statuta iniusta, aut peccandi ansam ferentia.*

16 *Princeps rationis & æquitatis author esse debet tanquam membrorum cæterorum caput.*

17 *Principem maxime decet fides.*

18 *Principis sedes.*

19 *Princeps tria debet habere maxime, tanquam Dei seruus.*

Principem

20 *Principem maxime decet iustitia.*

22 *Principis assertioni non standum etiam in facto proprio quando agitur de praeiudicio alterius in iure iam quaesito.*

23 *In principis rescripto motu proprio praesumitur causa, etiã non expressa.*

24 *Princeps non potest tollere ius tertij sine causa, in his quae sunt iuris positiui.*

25 *Principis assertioni statur in antiquis, etiam in praeiudiciũ tertij. Et quid in non antiquis. nu. 26.*

27 *Regis testimonium, maioris est ponderis, quam unius notarij in publico instrumento.*

28 *Princeps uerbum ambiguũ declarare potest, etiam in praeiudicium tertij. limit.*

29 *Papa habet plenissimam potestatem in beneficialibus & nume. 37.*

30 *Papae assertioni standum est in beneficialibus, qualiter nempe gratiam collatam intellexerit, etiam si alia eius fuerit intentio.*

31 *Papae confirmatio super collatione subreptitia, perinde ualet, ac si primum legitime facta fuisset.*

32 *Papae declarationi in praeiudicium alterius, quando non stetur.*

33 *Papa an possit quem priuare beneficio, sine causa num. 34. & 35. & 36.*

38 *Princeps an & quando possit reuocare concessionem a se factam per uiam contractus aut stipulationis.*

36 *Papam uti uoluisse plenitudine potestatis, plane constare debet.*

30 *Princeps utenus plenitudine potestatis, an uidetur eo uoluisse ius alterius intercurtere. nu. & 41.*

42 *Principem aut Papam uoluisse uti plenitudine potestatis, an sufficiat, eo quod sine ea non ualeret actus.*

43 *Princeps ad hoc ut utatur plenitudine potestatis requiritur ut sciat actum, quem faciat, non ualere de potestate ordinaria.*

Non † omitto circa præmissa, dum dixi, quòd ubi agitur de auferendo ius tertij acquisitum uel de iure gẽtium uel de iure ciuili ex causa, quod talis causa probari debet, nec illa præsumitur, nec habetur pro probata, nisi expressa sit. Et ista de causa in regno Franciæ, nulla eius rescripta obseruari vult Rex, nisi prius interinentur per curias parlamẽtorum, aut iudices præsidiales uel ordinarios, prout ad eos diriguntur, in quorum interinatione de eorum, ciuilitate cognoscitur, & si inciuilia uideantur, illa reijciuntur, imo per nouissimas cõstitutiones expresse cautum est, ut rescripta de inciuilitate impugnari possint.
2 Nimirum Dei potestatem, † quatenus principis mortalis humanitas patitur æmulari principem oportet per participationem. Deus enim ipse omnipotens, cum unus sit, nihil tamen potest quod sit malum aut iniustum, quia posse malum facere, potestas non dicitur, sed infirmitas ac deficientia boni, & nihil est facere,
3 quod malum sit. Posse † enim peccare, ut Augustinus ait, non est aliquid posse, imo aliquid non posse. unde ille solus uocatur omnipotens, qui hoc nõ potest, quia omnia potest, quæ posse, est aliquid posse. quæ uerba habentur in cap. principium. §. charitas. de pęnit. distinctione. 2. & ita in principe arguit Fulgo. in cons. 61. Domi. Catharina. col. pen. Cur. senior in cons. 73. col. 29. in fin. Inest enim plenitudo potestatis in dispositione bonitatis, non autem prauitatis. ob id † quãdo prin
4 ceps aliquis utitur plenitudine potestatis ad malum, dicitur plenitudo tempestatis, non potestatis. Cardi. Meciol in clem. pastoralis. de re iudic. refert Soci. in d. cõsil. 120. col. penul. in fine. Idem dicit glo. pragmat. sanctio. in titul. de electio. c. licet dudum. in uerbo, reseruationes. col. 7. fol. 44. Ioan. de Selua in secunda parte tractatu de beneficio. q. 1. uersi. item per gl. in c. quamquã. fol. 81. in parua impresione. Addo Bal. in cons. 345. ad euidentiam præmittendum est, quòd Imperator. col. 2,
5 lib. 1. ubi dicit, quòd clausula † de plenitudine potestatis, intelligitur de potestate bona, & laudabili, non

nitu-

uituperabili uel tirannica, nec dicitur Imperator posse, nisi pe iure potest. Idem Bald. in d. consil. 326. Rex ro-
6 manorum, colum. 2. circa medium, lib. 1. quòd † dicitur proprie potestas, legitime posse, non enim possumus, quod cum iniuria possumus, nam hoc posse, potentia non est, sed deficientia quędam, & ideo Deus omnia po
7 test, tamen peccare non potest, hinc † dicit Bald. quòd conditio turpis, non dicitur potestatiua. l. filius ff. de cō di. institutio. & lex dicit, quòd ea, quæ ad turpem causam referuntur, ad effectum perduci non debent. l. quidam in suo. ff. de condi. institut. l. Quintus. §. Pomponius ff. de annuis legat. Alibi scribit idem Bald. in consil. 327. Pridie. colum. 1. ad fin. lib. 1 quòd illud, quòd dicitur principem esse mundi dominum, intelligitur quo ad bonum, non quo ad malum, ne inde nascantur iniuriæ, unde iura nasci oportet. Ad idem facit, quod dicitur de plenitudine potestatis Papæ, quòd habet potestatem ligandi, non peccandi cap. 1. 40 distinct. c. sunt quidam. 25. q. 1. Abb. in c. cum teneamur, de prębendis. Ideo Rota dec. 331. Supposito facto, colum. 2. uersic. mo
8 do hic uidentur, in nouissi. dicit quòd clausula † de plenitudine potestatis dicitur odiosa, & si princeps ea utatur in uno articulo, non uidetur, quòd in alio uti uo-
9 luerit. ¶ Amplius † uoluit Archidia. in c. super eo. de hæretic. libro sexto. Henric. in c. nulla de concess. pręb. quòd omnis indecentia in principe dicitur impossibilis saltem secundum mores, quod dictum refert & sequitur glo. pragma sanctio in titul de collatio. §. sed & insu
10 per, in uerbo, pluralitatis, col. 5. fol. 56. ¶ † Hinc ipsemet princeps, qui leges prodit, illud asserit, quòd posse id dicimur, quod honeste possumus, sed omne inhonestum dicitur impossibile. l. uulgo. ff. de statu homi. l. si cū dies. §. compromisso, ubi gl ff. de arbitr. l. si filius. ff. de condit. inst. capitul. ut iuxta. ff. de officio ordina. capit. indecorū de ætate & qualita. cap. contingit, de arbitr. cap. denique, in fi. 4. distinct. glos. in cap. faciat. 22. q. 2. ¶ Simili-
11 ter iuramentum † de parendo mandatis, intelligitur de honestis. c. ueniens, & c. Quintauallis, de iureiu. c. 1.

de iureiurand. lib.6. Et ob hanc honestatis rationem licet princeps priuilegium suum reuocare posit sine causa, quando non transiuit in contractum, ut statim dixi, tamen quia talis reuocatio sine causa non uidetur honesta, sanxit princeps ut priuilegium suum esset perpetuum.§. illud. in authenti. const. quæ de dignita.l. quod semel.ff. de decretis ab ordin. facien. not.in l.1.C.in quib. caus. restit. in integr. non est neces. Nec
12 † vult princeps rem semel legitime gestam rescindi, etiam quòd talis rescisio cedat ad cõmodum eius fisci.l. ratas.C.de rescinden. uenditio. Ob id scribit Bal. in d. consi.327 Pridie. colum.2. ante medium. libr.1.quòd ubi princeps reuocat a se gesta, etiam motu proprio, præsumitur circunuentus, adeo quòd contrarium pro-
13 bari non potest. Vult enim † princeps, quòd actus suus sit ab omni malitia & diminutione alienus seu extraneus.d.§.illud. in authen. coustit. quæ de dignita.Bald. in consil.24. Ius abbatialis. lib. 2. & iniuria a principe maxime debet esse aliena, & remota, argum.l.1.§.permittitur.ff.de aqua quotid. & æsti.l. ex facto ff. de vulg. l.meminerint C. unde ui. Iason in consi.1. colũ.7. post
14 medium. lib.1.¶Hinc dicimus, † quòd princeps præsumitur iustitiæ plenus.l.2.§.merito.& §.si quis a principe.ff.ne quid in loco publ d.l. ex facto. in princ ff.de vulg.ita Bald in consi.395. Pro domino Dinaldo. col. 1. ad fin.lib.2. Nec aliud vult princeps, nisi quòd sua iura uolunt.§. omnes.in authen. de iudi.l.si quando.C. de inoffic.testamen.§.fin.institu.quibus mod.testa.infir. c.causam.de rescript.c.iustum.9. distinc.quòd procedit, etiam si necesse sit uerba impropriari.c.super.c de offic. deleg.nunquam enim intendit princeps per sua manda ta aliquem prægrauare c.ad aures. de rescript.c ex mul tiplici.de decimis,ita Calder.in consi.1.col.1. in titu.de
15 translatio. prælat. ¶ Et semper † præsumitur princeps rescribere, salua iustitia aliorum. & si generaliter confirmat statuta, non censetur confirmare iniusta, aut ea per quæ materia daretur, aut occasio delinquendi. Bar. in l. 1.ff.de his,qui sunt sui uel alie.iur.Bal in consi.134.

Copiose

Copiose, lib.3 in l.unic. C.de monopol.in l.1.in princ.
ff.de const.prin.& in c.1.in prin.per quos fiat inuest.per
tex in d.l.1.ff de his,qui sunt sui uel alie.iur.& in d. c.1.
de iureiur lib.6.facit ad præmissa elegans dictum Bald.
in cōs.19.Factum sic proponitur. col.3. post mediū,lib.
4.ubi,quòd princeps,qui tenet supremam potestatem,
debet seruare summam honestatem,& summā æquita-
16 tem tanquam regula. Nā † ratio debet edi a capite, ob
id in principe ueritas debet esse firmior, quam in cæte
ris Bal.in c.1.§.si qui feu.dar pos.Calca. in cons.52.col.
pen post medium. Similiter in principe debet fides præ
17 fulgere.nihil enim est,quòd lumine † clariore præful-
geat,quam recta fides in principe. epistola inter claras.
C.de sum.tri.& fid.catho. nec debet princeps aliquem
circunuenire.l.1.in fin.C.de his, qui ueniam æta. impe
traue.& innocentia maxime regum,est nemini malum
inferre.c.non est.23.q.5.c.sapiens.6.q.1. Oldr.in consi.
264.illa.col.1.Paulus.n.ad Colos.c.ult.mandat princi-
pibus,quod iustum & æquum est seruis eorū præstare,
scientes,ꝙ & ipsi dñm habent in cælis. refert Old.in d.
cons.244.col.2.Bal.in cons.328. Quæritur,si Rex.colū.
3.lib.1.Alibi scribit idem Bal in cons.359.Proponitur,
18 ꝙ inter agnatos col.1.circa medium.libr.1. quòd† ubi
princeps iustus sedet super sedem suam,cui non aduer-
satur quicquam malignum, ab eo non emanant rescri-
pta iniusta.allegat dictam epistolam , inter claras. Nec
debet princeps in potentia sua confidere,qui Deū ulto-
rem habet.& qua mensura metitur alios,eadem reme-
tietur.Bal.in con 311. Præmittendū est ad euidenaiam,
quod priuilegia. lib 1.Alibi scribit Old. in cons. 69.col.
19 1.quod in uero†principe tria requiruntur potentia,sa-
pientia,& diuinus cultus. est.n.princeps seruus Dei.l.
quas gratias.ibi, per nos seruos suos.C. de offic.pręfect.
20 præto.Africę.Ad hęc† inquam omnia & alia id genus
similia animaduertunt principes fideles & boni, & ma
xime ad illud prophetæ Regis. De uultu Dei iudicium
meum prodeat,& oculi mei uideant æquitatem . & ad
illud uerbum iustitię Prouerbior c 8.Sapien.c.[illegible]

Per me Reges regnāt. de quo etiam in dicta epistola, inter claras. & quòd per cōtrarium propter iniustitias imperia finiuntur & transferuntur. Ecclesiastes capitulo, decimo, Danielis c. ij. canone Nabuchodonosor. 23. q. 4 & c si de rebus. 21. quæst. vltima. Oldrad. in consil. 69. columna. i. ad finem. decision. Neapolitanæ decisione 265. colum. 18. glossa pragmaticæ sanctio. in proœmo, in uer boregnant. Iuris etiam & honestatis ac diuini cultus ra
21 tionem maximè habentes, † non antè eorum rescripta obseruari ac impleri permittunt, & in criminalibus & in ciuilibus iudiciis, atque per arresta curiarum maiorum aut sētētias iudicium inferiorem, prout ad eos referuntur, fuerint interinata de qua interinatione loquitur Afrerius in decision. Tholosanis. q. 423. circa finem.
22 ¶ Itaque infertur † ex præmissis, non esse standum assertioni principis, etiā in facto suo proprio, quotiens agitur de preiudicio alterius in iure iam quęsito, siue de iure gentium siue de iure ciuili, quando est tale ius, quod a principe tolli nō potest sine causa, nisi appareat de ueritate ipsius causæ, ob id uidens Rex, quòd dispositio d. clem. 1. de probato. durior esset, sublatam eam esse curauit, per pacta concordatorum, ut patet ti. de subla.
23 clemen. literis ¶ Limitatur nunc pręmissa † conclusio ut non procedat in rescripto cōcesso motu proprio principis, in quo præsumitur causa, licet non exprimatur. Roma. in consil. 436 col. penul. uersic. cum igitur prohibitum sit. Socin. in d. consil. 273. col. pen. uers. & si dicatur. lib. 2. & in consil. 62. colum. fin. lib. 3. Ias. in d. l. si testamentum. ad finem primi not. C. de testement. & in consil. 105. colum. penul. libr. 1. Gozadinus in consi. 51. colum. penulti. post medium. Rebuf. super concord. in titul de forma mand. apostoli. pagin. 186. uersicul. ultimo effectus est si causa præsumitur, à fortiori. si illa expressa sit, tali expressioni & assertioni uidetur standum. ¶
24 Sed aduerte quatenus † loc. sup. doct. in casibus, in quibus ius tertii sine causa tolli non pōt, istud nō uidetur tutū, nā ratio, q tali assertioni credi non debeat, semper militat siue motu proprio, siue ad postulationem

partis rescribatur, licet sit maior ratio, quando rescribitur ad postulationem partis. Ideo ista limitatio uidetur restringenda, quando princeps dispensat circa ea, quæ sunt iuris positiui. & ita restringit Dec. in d. c. quæ in ecclesiarum. col. 13. uer. super est tertium membrum. Ias. in d. l. si testamentum. in fin. primi not. C. de testamen. considerando, quod in præcedentibus dixerat non præsumi iustam causam in principe, nisi in his, quæ sunt iu-
25 ris positiui. ¶ Secundo limitatur † non procedere dicta conclusio in antiquis, quia in antiquis uidetur standum assertioni & uerbis enuntiatiuis principis, super quibus eius fundatur intentio, etiam in præiudicium tertii, puta si asserat papa aut princeps in rescripto, q̄d talis ciuitas rebellionem commisit. Cor. in consil. 312. colum. 5. lib. 1. Socin in consi. 266. col 11. uersicul. ad secundum respondetur, lib. 2. ubi tamen Socin. idem uo-
26 luit † etiam in non antiquis, & pro hac limitatione facit quia scriptura priuata in antiquis, semiplene probat. Specul. in tit. de instru. edi. §. nunc dicendum. colu. pen. uersic. regulariter ergo. Anto. de Butr. in c. 2. colu. 4. uersi tertius casus, de fide instrum. Moder. in l admonendi. ff. de iureiurand. Ergo assertio principis in antiquis, plus operari debet, quam scriptura unius priuati,
27 imo † plus ualet testimonium unius Regis, quã unius notarii in publico instrumento. Andr. de Iser. in c. sancimus, ad fin. prin. quo tempore miles, quod dictum refert & sequitur Ias. in cons. 65. col. penul. circa medium lib. 3. & in fine colum. dicit, quod uerbum Regis, habetur pro lege. allegat Bald. in c. cæterum, colu. 6. de iudic. non loquitur tamen Ias. quando testificaretur princeps in facto proprio ad eius commodum, in præiudiciũ al-
28 terius. ¶ Tertio † limitatur, ut nõ procedat respectu declarationis uerbi ambigui, q̄d a principe declarari põt licet talis declaratio tẽdat in præiudiciũ alterius, mõ ex tali declaratione nõ inducat noua dispositio. Pa. de Ca. in l. hæredes palã. §. & si quid post. col. 2. ff. de testa. Sequitur Dec. in l. 1. colum. 1. C. de impub. in consil. 114. colum. fin. & in consi. 229. ante finem. Addo Alexand.

in conf. 11. colum. 4. uerficul. tertio respondeo, lib. 7. ex qua limitatione infertur ad intelligentiam dicti Ang. in conf. 274. Bonifacius, col. 2. ubi uoluit, quòd omnino credatur declarationi Papæ in his quę dependent ab eius facto & intentione, qualiter intellexerit eius gratiam, quod dictum sequitur Dec. in conf. 187. colum. 3. post medium, uerf. & ad hoc facit Iaf. in conf. 128. col. 7. in prin. lib. 4. nam istud debet intelligi in declaratione uera & propria, quæ consistit circa ambiguitatem uerborum, & per quam noua non inducitur dispositio, secundum Alexand. in d. conf. 11. Dec. in d. conf. 114. &
29 conf. 299. ¶ Sed aduerte, quod si † loquimur in his quæ dependent a libera potestate Papæ, & in quibus Papa tertio præiudicare non potest, in iure quæsito, puta in bonis temporalibus, talis restrictio dicti Angel. in d. cõs. 274. uidetur bona & iuridica, sed si loquimur in beneficialibus, in quibus Papa habet plenissimam potestatẽ, & iu quibus nullum ius perfecte acquisitum beneficia-
30 tis, dici potest, aliud uideri dicendum. Ideo † in beneficialibus uidetur standum declarationi Papæ, qualiter intellexerit eius gratiam, etiam ꝙ illa non fuisset eius intentio, dummodo constet de eius mente in tali declaratione, ita Dec. in l. edita, col. 10. circa medium. C. de edend. allegat Bellameram in consilio 19. colum. 3. uersicu. alia uero magna pars dominorum, sed ultra Decium addo Cald. magis stringentem, in consilio 12. in tit. de rescri. ubi dicit, quod potest Papa dispensare circa defectum personæ impetrantis uel eius gratiæ, lite pendente, non obstante quod interim sit alteri ius quæ-
31 situm, dũmodo appareat de uoluntate Papæ. Ad † idẽ quod scribit Gemi. in conf. 11. ubi dicitur, ꝙ confirmatio collationis subreptitiæ facta per Papam cum clausula, perinde ualere, ac si ab initio legitime facta esset, nõ prejudicat iuri tertii habentis ualidam collationem, qà non intẽdit Papa tali iuri derogare, nisi expresse dicat. Vult ergo, ꝙ possit Papa expsse derogare, si uelit. ¶ Sed
32 tamen ẽt in † beneficialibus, quod non stetur declarationi Papæ in alterius præiudiciũ quando nõ tẽdit ad

decla-

declarationem uerbi obscuri, sed inducit dispositioné de nouo, tenet Pau. de Cast in d.l. hæredes palam.§. 1. Anchar. in d.consi.393. præmitto.col.2.uersi.sed uidendum est. Soci.in consi.260 col.10. uersi.Ex quibus infero lib 2.Cor.in consi.67. col. 2. circa medium. lib. 3. ubi tenet, quòd non statur declarationi Papæ circa factum suum proprium, quando continet manifestam iniustitiam. Idem sequitur Dec.in d. cons 114.col.fi & in d cons 299. Idem nouissime sequitur Rebuf. super concordat.in tit.de forma mandat.apo.pagi.155.ubi ét dicit Rebuf. quòd quando declaratio Papæ non consonat uerbis declaratis, habendus est pontifex pro circumuento.allegat Cald.in conf.7.in tit.de rescri.& ista opi.
33 uidetur æquior.¶ Non obstat, quòd Papa † in beneficialibus habet plenissimam potestatem, quia uerum est in conferendo, secus in auferendo, postquam contulit, quia non posset quem priuare beneficio sine causa. late Roma.in cons 365. & in cons. 447. maxime per tex.in c.conquerente de restit.spo.& in c.quamuis.7.q. 1 n c.1.in c 2.§.priores.in c.cum ad monasterium.§.abbas uero.de statu.monach.in c.quanto.de transla.prælat.in c.inuentum. 16.q.2.in c.sicut.21.q.2. idem tenet Barb.in c.quod translationem.nu.121. de offi.delega, & in cons.13 col 5.lib 3.Ias.in d.l.fi.col.2.uer. facit bene, quòd uult Bal.C.si contra ius uel utili. publi.in cõs. 145.col.1.2.& 3.in cons.213.col.5.lib.2. & in consi.46. col.4 lib.3. Fel in d.c.quæ in ecclesiarum col.3.de constitu.Ripa lib.1.respon de legibus, c.14.col.pe.licet omnino non firmet, sed eam firmat Ioan.Selua in 3. parte tract de beneficio.q.60.gl Pragm. sanct.in tit. de elect. c licet dudum in uerbo, reiecta fol.47. Rebuf. in tract. nominat in 21.q princ nu.55 pagi. 150.¶ Sed contra-
34 rium, quod nunc † possit Papa ad libitum priuare beneficio & sine causa, tenet Geminia.in c.si gratiose.col. 3.post med.ũ.post gl.ibi de rescrip.lib.6. idé etiã uoluit Geminia.in cons 8.col.3. in cons.53.col.1.circa mediũ. in cons 83.col.1.circa medium.in cons.99. colu.2. post mediũ.in con. 120.col.1.post mediũ.& in cõs.141 col.7.

circa medium. Federic. de Senis, in conf. 200. Quod per mutatio. col. 1. post medium. Pau. de Castr. in conf. 35. Ad confirmationem. col. 2. in consil. 287. Primum dubium. col. 1. & 2. & in consil. 414. In facto præsenti, li. 1. per text. in c. per principalem. 9. q. ulti. Idem tenet Roman. sibi contrarius in consi. 369. in quinto dubio, ubi uoluit, quod Papa potest in totum tollere ius quæsitum uni ecclesiæ, etiam ex contractu, aduersus aliam ecclesiam, per tex. in c. ex multiplici. de decimis, & in cle. dudum. §. nos etenim, de sepulturis, & quod isto casu in Papa præsumitur iusta causa, & idē Roma. in conf. 298. Circa præmissam col. 2. uer. & si hęc uera sunt. Et quod
35 Papa possit † priuare beneficio sine causa, uoluit Soci. in conf. 13. col. 6. uer. tertiodecimo probatur, & colu. 8. uersic. nec dicat quispiam lib. 1. Alexand. in consi. 2. colum. fin. uersicu. non obstat, dum dicitur lib. 1. Corn. in consi. 90. col. fin. lib. 4. Calca. in consi. 7. colum. 18. in fin. Dec. in dict. capitul. quæ in ecclesiarum, colum 11. uersicul. secundus casus, de constitut. in capitul. final. colu. 3. in fi. uersicu. postremo. Abb. prosequitur, de confir. utili uel inutili, in consil. 141. ante finem, in consi. 157. colum. 2. post medium, uersicul. & talia bona. Ias. sibi contrarius in l. Barbarius, colum. octaua uersic. sed non puto, quod ista duo ultima dicta ff. de officio prætor. in l. quotiens, colum. 3. in fin. uersicu. sed aduerte. C. de rei uendi. & in consilio 19. colum. 4. lib. 3. licet in d. l. quotiens, dicat se non ponere pro constante. Similiter idem Ias. in l. si. col. finali. ff. de pactis allegat pro & contra, nec
36 aliter determinat more suo. ¶ Eadem † opinio, quod possit Papæ de absoluta potestate priuare quem beneficio sine cā, tenet Ripa libro secundo, respon. de rescrip. co. c. 18. colum. tertia circa medium. Ioan. Selua in tertia parte tractatu de benefic. q. octaua uersiculo, item in simili facit, fol. 161. in parua impressione. Purpurat. socer meus, tangit hanc dubitationē in rubric. ff. de iurisdictione omniū iudicum, columna prima, & se remittit ad Moderniores. Ex quibus apparet, quam uarie in hoc passu loquuti sint doctores, etiam sibiipsis minime constantes.

ſtantes. Quæ res & turpitudinem tantæ legali philoſo-
phię conciliat, & litigantibus præiudicium non tenue
37 adfert.¶ Quid tenendum † in tanta diſcordia & incon
ſtantia docto. Puto de iuris rigore procedere ultimam
opinionem, quod poſsit Papa de plenitudine poteſta-
tis priuare clericum ſuo beneficio ſine cauſa, quia in
beneficialibus obtinet Papa pleniſsimam poteſtatem,
clemen. 1. ut lite penden. cap. 2. de præben. lib. 6. ſecus
de decentia & honeſtate, & ita procedant iura in con-
trarium allegata, & tenendo hanc opinionem non ob.
tex. allegati per Roma. in contrarium, in d. conſi. 345.
& in conſil. 467. quia loquuntur de poteſtate ordinaria,
38 non de abſoluta.¶ Confirmatur † iſta concluſio, ex eo,
quod ſcribit Iaſ. in conſi. 56. colum 2. & latius colum. fi.
lib. 1. Vbi uoluit, quod princeps poſsit reuocare conceſ-
ſionem a ſe factam, etiam per uiam contractus aut ſti
pulationis, quando pro tali contractu nullum factum
reciprocum, aut nulla datio ex parte aduerſa interue
nit, ita quod ſit conceſsio mere liberalis, allegat Bald.
in l. qui ſe patris, colum. penultim. C. unde liber, ſed be
neficia eccleſiaſtica uidentur huiuſmodi, quia pro eis
nulla datur recompenſatio conſiderabilis, imo eſſet ſi-
monia, ſi quid præſtaretur pro beneficio. Illud eñ quod
confertur, cedit pro emolumento ſigilli & ſcripturæ.
39 ¶ Aduertendum tamen † eſt, quod euidenter conſtare
debet de uolũtate Papæ, quod uti uoluerit plenitudine
poteſtatis, quia in dubio hoc non ꝓſumitur, ſed potius
præſumitur circumuentus, ut per Soc. in d. conſ. 264. co
lu. 10. uerſi. ex quibus infero. lib. 2. In dubio eñ nõ præ
ſumitur Papa aut princeps uti clauſula de plenitudine
poteſtatis. Pa. de Ca. & Mod. in l. in teſtamento. C. de te
ſta. mil. & idẽ Pau. in cõſ. 317. uiſo & examinato puncto
col. 2. poſt mediũ, lib. 1. Iaſ. in conſ. 1. colum. pen. lib. 1.
40 ¶ Amplius † etiam, quod princeps utatur clauſula de
plenitudine poteſtatis, non ſequitur, quod uoluerit præ
iudicare tertio, aut ius alterius interuertere. Bal. in l. 2.
q 6. C. de ſeruitu. & aqua. poſt Innoc. in capit. bonæ. de
electio. ubi ait, quod per talem clauſulam non cenſetur
prin-

princeps nelle interuertere possessionem alterius, sequitur Corn. in consil 189. colum. penulti. circa med. lib. 4. & quod per talem clausulam non intelligatur princeps uelle tertio præiudicare, tenet idem Bald. in prælud. feudo. colum. 14. in authen. hoc inter liberos. C. de testam. & in d. l fin. C. senten rescin. non pos. refert Gozadin in consi. 5 colum. 3. post medium. Idem tradit Iaf. in d. l. ex facto. col 2. in quarto not. ff. de uulg. & ex hoc infertur ad declarationem dicti Anchar. in d. consil. 398. præmitto. colum. 2. Pau. de Cast. in dict. l. hæredes palam §. & si quid post. ff. de testa. quod dictum sæpius Decius sequitur, ut supra abunde dictum est, quod † procedit illud
41 dictum in dubio, quia non admittitur declaratio Papæ in præiudicium tertii in dubio, sed si Papa informatus de iure tertii uellet, quod eius declaratio inducens nouam dispositionem sortiretur effectum, non obstante iure tertii, talis declaratio uideretur admittenda, per prædicta, licet difficile esset super hoc in Francia obtinere, & puto quod curiæ parlamentorum non admitterent huiusmodi declarationes in præiudicium iuris quæsiti tertio, uix enim interinantur in Francia talia rescri-
42 pta. ¶ Sed † dicet aliquis satis uidetur apparere de uoluntate Papæ aut principis, quod uoluerit uti plenitudine potestatis, ex eo, quod sine ea actus non ualeret, Paul. de Castr. in dict. l. ex imperfecto, in fin. C de testa. Alexan. in l. quanquam C. de testam. milit. Deci. in dict. l in testamento, col. 6. C. de test. mil. in c. quoniam Abb. d. col. 5. post medium, de of delegat. & in consi. 11. colu. pen. post medium. Respon. quod immo istud solum non sufficit, nisi appareat, quod princeps fuerit informatus de iure tertii, quia non operatur talis clausula in his, de quibus princeps præsumitur habere ignorantiam. Ideo si rescribat princeps contra sententiam cum clausula, de plenitudine potestatis, talis clausula non operatur, quando illa sententia transiuisset in rem iudicatam, & princeps de hoc non fuisset informatus. Bal. in dict. l. fin. C. sen. rescin. non poss. Abba. in c. pastoralis, §. præterea. de offic. deleg. & in c. ad aures, col. fin. de rescript. Socin.

in

in dict.conſi.120.col.6.uerſic. reſpondetur etiam.lib.3. Deci.in conſi.198 col.pen.in fin. Brunus Aſtenſi in conſi.87 col.5.in princip.dixi in conſ.126.col.2.ubi ex hoc reprobaui unum dictum Hyppoly. quod dicebat eſſe lucri & honoris plenum,& ita notandum, quod nihil ſupra,& ab omnibus non cognitum nec recitatum. ¶ Se-
43 cundo reſpondeo,† ad hoc ut princeps præſumatur uti de plenitudine poteſtatis, requiritur quod ſciat actum quem facit, non ualere de poteſtate ordinaria. Secus ſi princeps erraret, credens actum ualere de poteſtate ordinaria, tunc enim non præſumitur uti plenitudine poteſtatis, ita Pau.de Caſtr. in con.414.In facto præſenti, col.3.circa medium, uerſi. ſecundus caſus eſt, libr.1. & requirit Paulus quod ſit error in facto non in iure, quia princeps non præſumitur in iure errare, ſed uellē quod Pau. declaraſſet quomodo poſsit conſiderari error facti circa poteſtatem principis abſolutam, quod crederet actum ualere de poteſtate ordinaria. Iſte enim error an ualeat actus de poteſtate ordinaria uel abſoluta, ad ius tantum uidetur pertinere, ob id, dummodo princeps fuerit informatus de iure tertii, cui de plenitudine poteſtatis poſsit derogari, ſi deroget ſcienter, uidetur uti ſuæ poteſtatis plenitudine, cum alias non ualeat actus In qua re neſcirem conſiderare errorem in facto, quod crederet princeps ualere actum de poteſtate ordinaria, cum talis (ut dixi) dicatur error iuris.

ARGVMENTVM.

Verbis enuntiatiuis Papę aut principis in cauſa propria, an ſtetur, in preiudicium tertii. Et utrum id ſit uniuerſale in quibuſlibet principibus. Et quid dę aſſertione priuatorum, quando fidem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Clemen. primæ, de probatio. ubi, quando, & in quibus locum habeat uide nu. 3. & 4.*
2 *Iure diuino nemini creditur in causa propria.*
5 *Assertioni cuiuslibet statur in his, quæ dependent a potestate nostra, sine tertij præiudicio.*
6 *Comitis palatini assertioni statur in his, in quibus potestatem habet. Et idem iudicium in habente iura imperij in suo territorio.*
7 *Clementi. primæ, de probationibus, cur sublata sit dispositio.*
8 *Clemen. primæ, de probatio. dispositio restringenda est ad expressa non extendenda ad omissa.*
9 *Clemen. primæ, de probatio. non habet locum, ubi narratur factum alienum, & agitur de graui præiudicio.*
10 *Clementi. prima, de probatio. non procedit contra non subditum Papæ aut principi sit asserenti.*
11 *Clemen. prima, de probat. non habet locum quando constat de contrario eius, quod princeps expressit.*
12 *Probatio an admittatur contra principis assertionem.*
13 *Clemen. prima, de probatio. non procedit in uerbis enuntiatiuis Papæ, in bulla executoria. & nu. 14.*
15 *Clemen. prima, de probatio. procedit, quando super narratis Papæ aut principis eius fundatur intentio.*
16 *Papæ intentio, quando dicatur fundata sup narratis per eũ.*
17 *Verba quando dicatur principaliter propter se emissa.*
18 *Verba enuntiatiua Papæ aut principis, propter aliud emissa, num inducant præsumptionem. Et quid de uerbis enuntiatiuis aliorum inferiorum, emissis propter aliud. nu. 19.*
20 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud, inter contrahentes, an probent, & contra quos.*
21 *Verba enuntiaua propter aliud, inter inferiores & priuatos, probant, in principe minus. Et quid ita.*
22 *Verba enuntiatiua priuatorum, emissa propter aliud, in fauorem tertij, an præsumptionem faciant, & cui sit standũ.*
23 *Sententia lata inter alias per uerba enuntiatiua, facit præsumptionem contra tertium.*

Verba

24 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud inter contrahentes, an probationem aut præsumptionem faciant, tertio absente. & nu. 25.*

26 *Verba enuntiatiua inter extraneos emissa propter aliud, an probent.*

27 *Verba enuntiatiua prolata in iudicio, facilius probant, propter calorem iudicij.*

29 *Verba enuntiatiua probant in antiquis.*

30 *Sententia lata inter alios, inducit præsumptionem, propter calorem iudicij.*

31 *Verba enuntiatiua, emissa propter aliud plene probant, quo ad tertium, quando sunt geminata.*

32 *Testis unus an probet semiplene. & quid de confessione simplici incidenter facta propter aliud.*

33 *Verba enuntiatiua prolata incidenter propter aliud, an præsumantur enuntiata contra ueritatem.*

34 *Probandi contrarij dissimilis ratio.*

35 *Probatio potentior confundit minus potentem.*

36 *Probatio plena contra confitentem & enuntiantem quid incidenter propter aliud, an faciat præsumptionem & adminiculum.*

37 *Verba enuntiatiua inter contrahentes emissa, propter aliud, an nihil probent, quo ad tertium absentem.*

38 *Prodesse, & nocere differentia, nec confessio unius alij præiudicare potest.*

39 *Sententia & iuramentum, non æquiparantur respectu maioris præiudicij.*

40 *Priuatorum potestas in rebus suis.*

41 *Argumentum de minori ad maius, negatiue non ualet.*

43 *Iuramentum tertij, non prodest neque nocet alij tertio, sed quo ad ipsum iuramentum prodest & nocet in præiudiciũ ipsius iurantis.*

43 *Iuramentum, supplet præsentiam partis, de iure canonico.*

44 *Fratres non possunt portionem obuentam per condictionem indebiti repetere ab eo, qui facta diuisione de bonis paternis communibus, ut posset contrahere matrimonium cum aliqua puella, negante cum iuramento se esse filium illius cuius hæreditatem diuiserat.*

Negatio

45 Negatio ui ac feruore amoris extorta, an ius faciat.
46 Amoris uis.
47 Confessio erronea non rescindit contractum, nisi probetur causa erroris.
48 Doctores legendo, magis nituntur ueritati, quam consulendo. Et quid ita.
49 Verba enuntiatiua, incidenter prolata propter aliud, saltem inducunt præsumptionem in fauorem tertij absentis, quæ onus probandi transferat in aduersarium. Limi. nu 50 51.
52 Verba enuntiatiua emissa incidenter propter aliud, an probent sol. in ea, quæ sunt de substantia actus.
53 Seruus potest stipulari domino.
54 Verba enuntiatiua, emissa propter aliud, non probant, inter easdem partes, quando postea principaliter disputatur de ueritate enuntiati. Quid, inducant ne saltem præsumptionem. nu. 55. & 59.
56 Confessionem erroneam allegans, tenetur illam probare.
57 Verba enuntiatiua emissa propter aliud, inducunt præsumptionem, cui statur, donec firmior probatio in contrarium adferatur. & nu. 58.
60 Verba de futuro, dispositionem non inducunt.
61 Verba enuntiatiua propter aliud emissa incidenter, an probent, fauore liberorum.
62 Probationes leuiores sufficiunt in his, quæ sunt modici præiudicij.
63 Verba enuntiatiua propter aliud emissa, probant inter præsentes, in his, quæ dependent a potestate libera partium.
64 Confessioni inter personas prohibitas statur, nisi aliter probetur ueritas. & nu. 66. 67. & 68.
65 Clericus concubinæ donari an possit.
69 Confessioni inter personas prohibitas statur si uerisimilis fuerit, aut habeat aliquam iuris præsumptionem pro se, etiam in tertij præiudicium & nu. 70.
71 Confessioni mariti de recepta dote, quando stetur.
72 Deus numeratio unde præsumatur.
73 Confessioni personæ prohibitæ & suspectæ, quando stetur.
74 Legato facto ob collationem bene meritorum, an necessaria sit eorum probatio, ut illud ualeat. & nu. 76.

Facta

75 *Facta non præsumuntur, nisi probentur.*
77 *Verba enunciatiua tum demum probant, si principaliter & propter se sint enunciata.*

PROPOSITVM nostrum principale, sequendo materiam antiquitatis temporis, fuit, ostendere quomodo in antiquis stetur uerbis enuntiatiuis principis, non inutile tamen uisum fuit ponere, quid in non antiquis, cum uiderem hanc materiam adeo implicitam & intricatam, & sic non parum multa & ipsa notatu digna scripta sunt ad intellectum dictæ clemen. 1 de probatio. cuius dispositio, licet in regno sit abrogata, non itidem factum est in omni regione, quæ scripto iure utitur. Ob id opere pretium facturum me existimaui, si ea scriptis commendarem, quæ usui omnibus futura cogitarem. ¶ Sed adhuc non
1 † nihil dicendum superesse uideo circa dispositionem d.clem. 1.de probatio. & primò, an generaliter procedat non modo in Papa, uerum etiam in alijs principibus laicis? Curtius iunior in cons.61.col.5.post mediũ, tenet, quod solum habeat locum in Papa, allegat Paulum de Cast in d.cons.46. Viso & examinato. col.pen. lib.2.sed equiuocauit Curtius. Paulus enim ibi non dicit, quod solum habeat locum in Papa, sed dicit quod solum habet locum in clericis, quibus Papa potest præiudicare non in laicis, quibus præiudicare non potest. & sic Paulus potius facit contra Curtium, quòd etiam habeat locum in principe laico, eo casu, quo subditis præiudicare potest. allegat etiam Curtius Socinum in cons.127.lib.2. quod consilium inuenire nõ potui, nec in primo nec in secundo libro. Reperio tamen eundem Socinum in cons.4.col.2.in fi & in cons.27.col.2.lib.3. Vbi noluit dispositionem d. clem.1.procedere etiam in principe temporali, non recognoscẽte superiorẽ. Quod etiam sentit idem Soc in d.cons 266.col.11. in fi.uersi. confirmantur premissa.lib.2. Allegat etiam Curt. Alexandrum in cons.112. lib 7. Sed certe Alexan. hoc nõ dicit. bene dicit quòd non procedit in inferioribus, qui

ſuperiorem recognoſcunt. Ergo aliud ſentit in principe non recognoſcente ſuperiorem. Allegat etiam Fel. in d. c. cum a nobis. col. 2. in tertio notab. de teſtibus. ubi Felin. hoc tenet contra Cardi. in conſ. 154. In cauſa, quæ uertitur inter Andræam. quia d. clem. 1. habet aliquid
2 ſpeciale † contra ius diuinum, quo nemini creditur in cauſa propria, ſed in ore duorum uel trium ſtat omne uerbum. Ergo extendi non debet ad principem laicum. etiam non recognoſcentem ſuperiorem. Felinum etiam refert & ſequitur Decius in conſi. 410. col. 2. in fin. uerſ. 3. principaliter. Vbi etiam Decius allegat illud conſilium Pau. de Caſt. in conſ. 46. lib. 2. Soc. in d. conſi 227. lib. 2. quod Socin. conſilium non reperio, id eſt quod aliquid de hoc dicat. & Paulus in d. conſi. 46. nihil de hoc dicit, ſed ultra moder. hoc uoluit Geminia. in conſi. 96.
3 col. 3. poſt medium. ¶ Ego puto quod diſpoſitio † dict. clem. 1. generaliter procedat in omni principe etiam recognoſcente ſuperiorem, data paritate terminorũ, id eſt, præſuppoſito caſu, quo talis princeps iuri alterius poſſit derogare, aut preſuppoſito caſu quo diſpoſitio depen-
4 deat a plena poteſtate principis, & quod illud ſit † uerũ, probatur. nam doctores dicunt, quod illa clem. 1. ſolum procedit in beneficialibus, in quibus Papa pleniſsimã obtinet poteſtatem, ſecus in alijs bonis clericorum, quę Papa ſine cauſa auferre non poſſet, ſecus etiam in bonis laicorum ſubditorũ Papæ, quæ Papa ipſe ab eius ſubditis laicis ſine cauſa auferre non poteſt. ita Paulus de Caſt. in d. conſi. 46. col. fi. lib. 2. Decius in conſi. 445. col. 11. poſt medium. ſolum enim procedit d. clem. in caſibus in quibus Papa habet plenitudinem poteſtatis, ſecundum Abbatem ibi. quem refert & ſequitur collegiũ doctor. Florentino. inter conſilia Curtij ſenioris in cõſil. 21. col. 11. in fin, uerſi. item prædicta procedunt. ubi quod ſi aliter teneremus, poſſet Papa narrare donationes ſibi factas a uarijs & diuerſis perſonis, & ſic diſpoſitio illius clem. 1. non fundatur in Papa ſolum ex aliquo iure ſpeciali contra ius diuinum, ſed uidetur concerne re ius commune, ut eo caſu, quo dependet res a libera

uolun tate

uoluntate & potestate Papæ, tunc credatur eius assertio
5 ni. Ius enim diuinum † per quod in ore duorũ uel triũ stat omne uerbum, intelligitur in his, quæ non dependent a libera uoluntate disponentis. In his enim quæ de pendent a potestate nostra, quia non agitur de præiudicio alterius, cui dubium, quod statur assertioni nostræ. Ob id si alimentans alium, scribat in libro rationũ, uel aliter protestetur, quod intendit alere animo repetendi, statur tali assertioni & protestationi in facto proprio. l. Nesennius. Vbi Bar & doct. ff. de negot. gest. Si statur assertioni priuatorum in his, quæ libere dependent ab eo
6 rum uoluntate & potestate, quanto † magis id concedi oporteat in superioribus, & pro hac mea declaratione adduco Pau. de Cast. in consi. 125. Dubitatur primo, an comes. col. 3 in 5. dubio. lib. 2. Vbi dicitur quod dicta clement 1 procedit etiam in locum tenente ipsius principis, aut ab eo potestatem habente, puta in comite palatino, in his tamen, in quibus ipse comes potestatem habet, & quæ ipse comes potest inducere. Similiter procedit dict. clemen. 1. in quolibet habente iura imperij in suo territorio, ut in comite Virtutum tradit Cardina. in consi. 128. In causa, quæ uertitur, & quod procedat in principe seculari, uoluit Decius in consi. 127. colum. 3. post medium uersicul. & ad hoc facit declaratio in consi
7 lio 198. in principio. ¶ Sed † dicet aliquis cur igitur per concordata sublata est dispositio dict. clemen. prima, de probationibus si nihil speciale continet. Respondeo ꝙ per illam dispositionem poterat Papa præiudicare tertijs in beneficialibus, ut supra dictum est, quod regnicolæ sustinere noluerunt tanquã abhorrens ab omni honestate & æquitate. Ideo cautum sibi esse uoluerunt, abrogando illam dispositionem de communi consensu, & sic uidetur odiosa dispositio d. clemen. prima, solum ad casu, quo princeps de plenitudine potestatis alteri
8 præiudicare potest. ¶ Infertur † ex tali odio, quod restringi debet dispositio dict. clemen. prima, ad expressa nec ad omissa extedatur. Ideo si Papa narrat se priuasse aliquẽ propter demerita sua, tacita de causa, licet ꝓbẽ-

tur

tur demerita, non tamen infertur quod citatio præcesse rit priuationem.Geminia.in consi.53.Pro responsione, col.pen.Sequitur Deci.in consf.544 colu. 3. & in consil.
9 606.col.3.ante med. Non † procedit etiam d.clemen.1. quando narratur factum alienum & agitur de magno præiudicio,quia tunc non statur narrationi Papæ, etiã quo ad præsumptionem, quæ transferat onus probandi in aduersarium Areti.in c.cum a nobis, de testibus, & hanc dicit magis communem opinionem Soci. inter consil.Curtii senioris,in consi.20 col.5.in fin.uersi. sed ad hanc obiectionem respondeo, & in consi. seq.quod est consi.collegii doctor Florentinorũ col. 11. post med. uersi. sed diceret aliquis, quod tamen non procederet, quando appareret Papam aut principem fuisse informatum de tali facto tertii.Alexan.in conf.15.lib.5.Cur
10 tius senior in consf.50.col.61.in fi.¶ Similiter † nõ procedit d.clem.1.contra non subditum Papæ, aut principi sic asserenti Pau.de Ca.in d.consf.46.col.fi.lib.2.Simile uidemus, quod ubi causa iusta præsumitur in principe,illud intelligitur contra subditos tantum.Abb.in d. c.cum a nobis,col.2.de testibus, in c. inter quatuor. de maiori.& obed.& in d.c.quæ in ecclesiarum.Socin.in d. consf. 120.col.8.lib.3.Iaf.in d.l si testamentum,col.2.C. de testam.& ratio est,quia sicut non subdito præiudicare princeps non potest, ita nec contra eum quid asserere,per quod præiudiciũ ei fiat ¶ Rursus † non procedit
11 d. cle. 1. quando appareret de contrario eius, quod per principem expressum sit,licet enim pro eo præsumatur ut stetur eius assertioni, tamen talis præsumptio cedit ueritati,de qua in contrarium appareat.Ita Soc. in cõs. 164.col.5.uer.sed ad hanc obiectionem,libro secundo, collegiũ doct. Florentinorũ inter consi. Curtii senioris in consf.21.col.2 circa med.uersi.ex hac notorietate Curtii senior.in consf.50.col.59. uer. credimus enim uerbis
12 principis.¶ Sed contra † Soc.facit, quia dispositio dict. cle. 1. adeo procedit, quod non admittatur probatio in contrarium,ut ibi per gl.& doct. Geminia.in cconf.33. col.2.ante med. Puto,quod admittatur probatio ,pbata,

ta ſecus in probatione probanda, & hoc modo in probatione iam facta, puta per ſcripturam publicam, procedat dictum Socin. uel dictum Socin. poteſt procedere, quando aliquid enuntiatur per modum demonſtrationis, ſi illa demonſtratio reperiatur falſa, per id, quod Alex. ſcribit in conſ.46.col.3.lib. 1. Aeque non proce-
13 dit. dict. cle. 1 de prob. in uerbis † enuntiatiuis Papę in bulla executoria, puta ſi in bulla executoria fiat mentio de literis papalibus, oſtēdi enim debent ipſæ literę, alias non probantur per talia uerba enuntiatiua. Rota
14 deciſio.697. Dic, quod ſi in aliqua, in antiq. ¶ N. † procedit etiam dict. cle. 1. quominus admittatur probatio in contrarium, quando ex tali probatione non arguitur Papa de mendacio, ut quia quid aſſeruit ex informatione alterius. Geminia. in d. conſ.33. col 2. ante medium.
15 ¶ Simiter † procedit dict. cle. 1. quando ſuper narratis Papæ aut principis eius fundatur intentio. Secus, ſi ſint uerba narratiua, emiſſa propter aliud, ſuper quibus Papæ aut principis non fundetur intentio, quia illa non probant, & tunc procedit tex. in c. ſi Papa de priuileg. lib.6. & in clem. ſi ſummus pontifex. in fin. de ſenten.
16 excom. ¶ Sed quando dicitur † intentio Papæ fundari ſuper narratis per eum, dic quando narrata habent ſe per modum cauſæ ad id, quod in literis continetur. Angelus in conſ.3?8. circa princip. Anto. autem de Butr. in c. ſi. de ſucceſsio. ab inteſt. quod uerba narratiua aut enuntiatiua, dicuntur emiſſa principaliter propter ſe, & ſic ſuper eis dicitur fundari intentio diſponentis. quādo ſunt neceſſaria uel conferunt ad id, de quo agitur, & ſuper quo enuntiantur. Sequitur Alexan. in conſi. 15. col.2. uerſic & dicitur in talibus uerbis narratiuis, li. 5. Aretin. autem in dict. conſi. 24 colum. 2. in 2. dubio, qđ
17 † dicuntur emiſſa principaliter propter ſe, quādo ſunt fundamentum priuilegii & conceſsionis, & ſuper ipſis princeps ſe fundat ad concedendum id, quod petitur, allegat gloſſ. final. dict. c. ſi Papa, & doctor. in dicto cap. ſina. de ſucceſsion. ab inteſta. Baldus autem in conſilio 263. Verba inſtrumenti procuræ. columm. 2. lib.

1. quod dicuntur principaliter emissa propter se quando non terminantur ad aliud, nec respiciunt alium finẽ nisi sese. Idem Bal. in l. si uoluntate. C. de fideicommiss. liber. quod quando dirigitur enuntiatio ad aliud propositum, tunc est quoddam dictum & non dispositum, sed quando consistit in seipsa, tunc est quoddam disponere per l. tale pactum, in prin. ff. de pact. l. sciendum. §. dictũ. ff. de ę dil. edict. Idem Brld. in l. 1. C. de falsa caus. adiect. legat. quod uerba enuntiatiua dicentur emissa propter aliud, quando sunt in præludiis & in præcedentibus prolata, ad effectum alterius dispositionis, & non sunt principalia uerba orationis, sed sunt trãsitus ad aliud, quod dictum refert & sequitur Alexan. in consil. 82. col. 5. uer sic. præterea, uerba dicti Campionis, lib. 3. & in consil. 181. col. 2. lib. 7. Socin. in consil. 228. col. 2. uer sic. hoc autem multo fortius, lib. 2. decisio. Neapolita. decisio. 83.
18 col. 2. ¶ Sed nunquid † talia uerba narratiua Papæ aut principis, emissa propter aliud, saltem inducant pręsumptionem. Imol. in d. cle. si summus pontifex. in fin. post Lapum ibi, dicit, quod non, & idem sequitur Cardi. ibi
19 in quinta oppositione. Secus tamen dicunt Imol. † & Cardin. post Lapum in uerbis enuntiatiuis aliorum inferiorum emissis propter aliud, quia præiudicãt. Quod dictum probatur ex doctri. Bartol. in l. ex hac scriptura, col. fi. ff. de donatio. Vbi, quod uerba enuntiatiua emissa propter aliud, inter contrahentes præsentes, inducũt probationem seu præsumptionem, donec probetur contrarium, per l. quidam ff. de prob. & l. optimam. C. de cõtrahen. & cõmit. stip. sequitur Soc. in consi. 212. col. 4 li. 2. & in consi. 68. col. 4. lib. 4. Dec. in consi. 42. in quarto dubio, licet Soci. sibi contrarius, aliud tenuerit, in cõs. 192. col. 10. circa medium, uersi. sed difficultas est, lib. 3. ubi,
20 quòd etiam præsumptio non inducitur Et † non solum probant contra ipsos contrahentes præsentes, sed etiam contra alios non contrahentes, ac tui tamen consencientes. Soc in d. consi. 266. col. 4. uer. quòd potius censeri debeat, lib. 2. ¶ Fortius habetur in apostillis ad Barto. in d. l. ex hac scriptura, col. fi. quòd ubi uerba enuntiatiua emit-

emittuntur propter aliud scienter, super eo, super quo partes possunt sibi præiudicare, non admittitur probatio in contrarium, allegatur Cyn. in l. non nudis in ult. q. C. de prob. Bal. in l. cum falsam. C. de fals. caus. adiect. leg. Et hoc dictum sequitur Soci. in d. cons. 213. col. 4. li.
21 2. & in cons. 46. col. 4 lib. 1. ¶ Sed dicet † aliquis, quæ est ratio diuersitatis, q̃ uerba enuntiatiua principis emissa propter aliud, non inducunt præsumptionem, secus in uerbis enuntiatiuis inferiorum aut priuatorum? Respondeo, licet declaratum non inueniam, quòd duplex potest esse ratio. Prima, quia principe agitur de maiori præiudicio, quia non solum præiudicatur ipsi principi enuntianti, sed etiam aliis, quibus prouideri posset de beneficio aut alia re, super qua fit enuntiatio, cessante probatione enuntiati. Secunda ratio & ipsa magis efficax, quia in principe enuntiante facilius præsumitur error, quam in priuatis. Princeps enim plurima enuntiat ex assertione aliorum, de quibus certior non sit. Secus in priuatis, qui magis præsumuntur scire ueritatẽ
22 enuntiati. ¶ Sed hic † quæro, iuxta proxime dicta, tu dicis, quòd uerba enuntiatiua priuatorũ emissa, ꝓpter aliud, inducunt præsumptionem in contractibus, cui præsumptioni statur, donec probetur contrarium, an istud procedat respectu tertii seu in fauorem tertii? Roman. in consil 63. Solum est uidere, quod sic, per tex. in l. ne satisdatio. ff. rem ratam haber. quod consil. refert & sequitur Ias. in l. iurisgentium. §. quod fere, colu. 2. ff. de pact. Idem tradit Abb. in consi. 62. in tertio dubio, li. 2. ubi dicit, quòd talia uerba inter contrahentes plene probant, inter extraneos inducunt præsumptionem. Et
23 pro hoc † facit, cum sententia lata inter alios, inducit præsumptionem cõtra tertiũ, ut per glo. & doct. in l. si duo patroni. ff. de iureiur. quanto fortius confessio licet incidenter emissa propter aliud, debet inducere pręsumptionẽ contra ipsum cõfitentẽ? Sed Ias. in terminis in l. ex his uerbis, col. 2. in tertia limitatione, C. de testamento milita. uoluit, quod faciant semiplenam probationem, allegat Bartol. in l. admonendi, columna 8 ff de

iureiurand. & idem dicit Bar. in consi. 123. ¶ Sed Bar. in
24 d. l. ex hac † scriptura. col. fi ff. de donatio. sentire uidetur contrarium, dum dicit, quod inducunt probationē aut præsumptionem inter contrahentes pręsentes. & sic uult secus esse, ubi alter esset absens. ergo a fortiori non uidentur probare quo ad tertium absentem. sequuntur Socin. & Dec supra alleg. fortius uoluit Ias. in consi. 36. lib. tertio. quod non probent uerba enuntiatiua emissa propter aliud in fauorē tertij, licet fuerint iurata, quia iuramentum sicut non nocet tertio, ita nec prodesse de
25 bet. Et istud † dictum, quod uerba enuntiatiua emissa incidenter propter aliud, non inducant præsumptionē in fauorem tertij, fortiter confirmatur, tenendo aliud dictum, quod etiam non probent talia uerba inter ipsas partes contrahentes, quando principaliter contingit disputari super ipso enuntiato, ut tradit Anto. de Butr. in c. illud. in quarto nota. de præsumptio. de quo infra
26 uidebimus. Et quod † inter extraneos aut tertios uerba enuntiatiua emissa propter aliud nō probent, uoluit Romanus in consilio centesimoquinquagesimosexto columna secunda. Ponderari etiam potest dictum Bar. in d. l. ex hac scriptura. colum. fin. ubi quod talia uerba inducunt præsumptionem inter præsentes, cui pręsumptioni statur, donec probetur contrarium. Si inter pręsentes solum inducunt præsumptionem, ergo absurdum uideretur, quod etiam inter absentes parem aut eundem effectum agerent & operarentur. Et quod inter præsentes solum inducant præsumptionem, tradit Rota decisione 272. nota qualiter non creditur. in anti
27 quis. Et tenendo † hanc opinionem posset responderi ad allegata in contrarium. Et primo ad dictum Romani in dicto consilio sexagesimotertio, quod loquitur in uerbis enuntiatiuis prolatis in iudicio, quæ facilius probant propter calorem iudicij. Bar. in d. l. ex hac scriptura. in fine. Corn. in consi. 305. col. quarta in fine libro
28 tertio ¶ Non obstat dictum Abb. in dicto † consilio sexagesimosecundo, in tertio dubio. quia ibi res erat de antiquo, quo casu uerba enuntiatiua in antiquis probant,

29 bant, ut supra dixi.¶ † Non obstat, de sententia lata inter alios, quod inducit præsumptionem, quia illud est propter calorem iudicij. Vel illud est, quia sententia nõ dicitur lata incidenter propter aliud, sed principaliter super eo, de quo erat quæstio. Vel, & tertio, quod illa dicitur leuis præsumptio, quę solum operatur, ut cęteris paribus sententia feratur pro eo, pro quo militat talis præsumptio. Ripa in d.l. admonendi. ut in l.2. colũ. undecima, post medium. C. de edendo. licet multi teneant, quod inducit semiplenam probationem. sed hic non examino.¶ Non obstat decisio Ias. in d.l. ex his uerbis. in tertia limitatione, quem etiam sequitur Purpuratus, socer meus, in d.l admonendi. columna trigesimatertia in principio quia Bar. per eum allegatus, uidetur loqui in uerbis enuntiatiuis emissis principaliter propter se. Nam si in diuisione bonorum communium unus frater dicat se restituere alteri fratri centũ, quæ illo mutuo acceperat a Sempronio, & in domo posuerat, illa confessio mutui facti per Sempronium, non uidetur facta incidenter propter aliud, imo principaliter propter se, ut frater restitutionem consequeretur ab altero fratre, propter dictum mutuum, & sine quo mutuo talis restitutio facta non esset. Eadem responsio uidetur accommodari ad dictum Bar. in d consi. 123. Vel dici potest, quod licet sint uerba enuntiatiua propter aliud, tamen denotant causam finalem actus, in quo
30 prolata sunt, arg. l. emptor. §. fin. ff. de rei uẽdi.¶ † Quid tenendum? ego puto, quod talia uerba enuntiatiua incidenter emissa propter aliud, inducant præsumptionẽ, quo ad tertium absentem, cui præsumptioni standũ sit, donec probetur contrarium. nam si essent uerba enuntiatiua emissa principaliter propter se, non est dubium, quod facerent semiplenam probationem in fauorem tertij absentis, quia confessio extraiudicialis, facta absente parte, inducit semiplenam probationem, ut per Bar. & doct. communiter in d.l. admonendi. Roma. in consi. 373. In casu proposito in secundo dubio Corn. in consi. 261. colum. 1. lib. 4. Ergo si incidenter & pro-

pter aliud fiat confessio, saltem inducere debet præsum-
31 ptionem. ¶ Secundo, nos † uidemus, quod uerba enuntiatiua, emissa propter aliud, plene probant, quo ad tertium, quando sunt geminata. Bart. in l. cum scimus. C. de agric. & censi. lib. 11. Pau. de Cast. in d. l. ex hac scriptura. & in consi. 92. Quod præfata sententia. col. 2. lib. 2. Abb. in cap. si cautio. in fin. de fide instrum. Alexan. in consi 190. col. 6. lib. 6. Soci. in consi. 65. col. fin. lib. 1. & in consi 228. col. 3. lib. 2. Corne. in consi. 187. col. 3. lib. 4. Dec. in consi. 152. col. fi. & alibi sæpe doct. ergo talia uerba semel tantum prolata, deberent inducere semiplenã
32 probationem. Nam † sicut duo testes regulariter probant plene, ita unus testis probat semiplene, ita arguunt Bart. & docto. in d. l. admonendi. pariter dicamus, quod sicut duplex confessio incidenter facta propter aliud, probat plene, ita una & simplex probare debet semiple-
33 ne, aut saltem inducere debet præsumptioné. ¶ † Tertio, nemo præsumitur dicere, quod mente non cogitauerit. l. Labeo. §. idem Tubero. ff. de supellect. legat. Itaque licet talia uerba enuntiatiua incidenter prolata fuerint, tamen non est uerisimile, quod contra ueritatem ita fuerint enuntiata, ergo illis uidetur standum, donec probetur contrarium. ¶ Et si dicatur hoc modo nulla uidebitur differentia inter uerba enunciatiua emissa principaliter propter se, & enuntiata incidenter propter aliud, quia etiam enunciatis propter se, non statur, nisi donec
34 probetur contrarium. Respondeo † magnam esse differentiam respectu modi probandi contrarium, quia si solum inducant præsumptionem, illa tolli poterit per aliam præsumptionem fortiorem. l. diuus. ff. de restitutione in integrum. l. non solum. ff. de ritu nuptiar. l. cum de ætate. ff. de proba. l. mater ubi Angel. & Salicet C. de calumniat. l. 1. in fine. C. qui & aduer. quos. l. si hi, qui. C. de adult. capitul. transmissæ. qui filij sint legiti. & capitul. accedens de falsis. Si autem inducerent probationem,
35 alia & fortiori probatione opus esset, quia ꝓbatio † potentior, confundit minus potentem. l. ob carmen. §. si testes. ff. de testib. Socin. in consi. 266. colum. 19. & in consilio

lio 270.colum.secunda,lib.secundo, & duorum aduersa riorum plenior & certior probatio præualet,& ille uincit,qui melius intentionem suam fundat. Bald.in consi. 390.Tam profunde.colum. 1.lib.2. per tex.in l. fi. C. de edicto diui Adriani tollend. Constat autem difficilius esse probationes plenas præstare, & facere, quam præ-
36 sumptiones inducere. ¶ Quarto,in terminis † quod talia uerba enuntiatiua emissa incidenter propter aliud faciant adminiculum & præsumptionem, etiam respectu tertii, adduco Baldum in capit. series.columna prima, de testibus. Vlterius uoluit Ias.in dicta.l. iurisgentium. §. quod fere.colum. secundo, uersiculo limita prædicta omnia.ff.de pact.quod inducatur plena probatio contra sic confitentem aut enuntiantem,per dictum Baldum in dicto capitulo series. Sed certe Bald.ibi solum loquitur respectu adminiculi.allegat etiam Roman. in dicto consilio 63.sed certe Roma.se fundat, per dict.l.ne satisda-
7 tio.ff.rem ratã habet.quæ loquitur in iudicio. ¶ Et † tenendo hanc opinionem quam puto ueriorem, non obstant allegata supra in cõtrarium,& primo non obstat, quod etiam inter ipsos contrahentes talia uerba enuntiatiua emissa propter aliud, non probant plene, sed præsumptionem tantum inducunt. ergo, quo ad tertiũ absentem nihil uidentur probare, etiam præsumptiue, quia dico, quod imo inter ipsos contrahentes presentes plene probant, nisi doceatur de contrario per ueras ac plenas probationes, ita quod confessio prius facta probetur erronea,& ita loquuntur docto.in hac materia, & licet Bart. in d. l. ex hac scriptura.colum.finali,locutus fuerit alternatiue, quod inducunt probationẽ seu præsumptionem, illud fecit propterea, quod admittebatur probatio in contrarium ad docendum de errore ip-
38 sius confessionis. ¶ Non obstat, † dictum Iason. in dicto consilio 36. libro tertio. Vbi quod non nocet talis confessio etiam stante iuramento. quia Iason male loquitur.Et primo allegauit Bart.& doctor.loquentes contra ipsum Iason nec aliter respondet ad eorum iura & rationes,sed per generalia quædã nititur euadere,utitur

enim

enim fundamento debili, quòd sicut cōfessio iurata, tertio absenti non nocet, ita nec prodesse debet, ut contrariorum eadem sit disciplina Sed illa regula non procedit, ubi est diuersa ratio ipsorum contrariorum. l. si quis negotia. ff. de negot. gest. glos. in clementi. final. de appellatio. Bartol. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de uerbo. obligatio. Iaso. in cōsilio 136. colum. 7. lib. 4. Sed hic differentia est manifesta inter prodesse & nocere. Ideo enim nocere non potest tertio, confessio, quia factum vnius alij præiudicare nō potest. l. si quis in suo §. legis. C de inofficioso testamen l. non debet. ff. de reg. iur. reg. non debet. eodem titul. lib. 6. sed sibi ipsi confitenti præiudicare quis potest. Potest enim quis cōfiteri ad sui præiudicium in his, super quibus libere potest disponere, & statur eius cōfessioni in sui præiudicium, & ad commodum alterius. l. si forte. ff. de castren. pecul. l. si donatione. C. de collat. arguendo ab oppositis, & attenta ratione Ias. sequeretur, quòd etiam cōfessio facta absente parte, semiplene non probaret. Cuius contrarium firmat ipse Iaso. in dicta l. admonendi. & dictum est supra. ¶ Non
39 obstat, † argumentum Ias. quòd iuramentum & sententia equiparantur, sed sententia inter alios lata, alijs non præiudicat, ergo nec confessio iurata. quia dico, quod non equiparantur sententie & iuramentum respectu maioris præiudicij, quia iudex nō intendit per eius sententiam præiudicare tertio, seu quo ad tertios nō uocatos. nec si uellet præiudicare, id facere posset. sed confi
40 tens in re sua est moderator † & arbiter, & sibi præiudicare potest in his, quę a potestate sua dependent. & plus possunt priuati in rebus suis ad sibi præiudicandū, quā iudex in rebus alienis. Imo maiorem potestatem habēt priuati in rebus suis, quam princeps. nam transactio tolli potest de communi consensu partium. l. si diuersa. C. de transactio. facit l. fin. C. de pactis. & tamen per rescriptum principis, transactio tolli non potest. l. causas uel lites. C. de transactionibus. Similiter partes possunt renuntiare exceptioni peremptoriæ expresse uel tacite, eam non opponendo. l. peremptorias. C. senten. rescind.

ſcind.non poſſe.& tamen tolli nō poteſt exceptio pere-ptoria, per reſcriptum principis, quia eſſet tollere defenſionem.c.ex parte B de foro competen. ibi ante & alij. Præterea, in confeſſione adeſt conſenſus confitentis ſententia autem fertur contra inuitum. dicta l. inter ſtipulantem.§. Stichum.ff. de uerborum obligationib. non eſt igitur bona conſequentia, ſententia non prodeſt tertio, ergo nec confeſsio. Amplius retorqueo fundamētum Iaſ contra eum, nam text.in l.2. ff. de iureiuran.
41 dicit, quod † iuramentum habet maiorem authoritatem, quam res iudicata. Ergo non ualet argumentum Iaſ. de minori ad maius negatiue, ſententia, quæ eſt minoris authoritatis & poteſtatis, nō præiudicat, ergo nec
42 confeſsio iurata. ¶ Non obſtat. † text. in l.3.§. penultimo.ff.de iureiurando. ubi habetur, quod iuramentū unius, alteri neque nocet, neque prodeſt. qui text. loquitur in iuramēto unius tertij, quod non prodeſt nec uocet contra alium tertium, ſed cōtra ipſum iurantem bene prodeſt, & nocet in præiudicium ipſius iurantis. Aliter etiam reſponderi poteſt, quòd iuramentū unius
43 alteri non prodeſt de iure ciuili, ſecus de iure † canonico, quo iure ſupplet iuramētum præſentia partis. glo. in c.quotiens cordis oculus.1.q.7.cum ſimilib. ut Alexand.tradit in conſilio 31.colum. penulti & in cōſil 185. colum.2. poſt medium. libr.6.& in confeſſione iurata, tradit Corn. in conſilio 173. colum. 3. libro primo. Addo Old.in conſilio 291. Hæ ſunt rationes. col.2. Bald. in conſilio 344. In cauſa domini Ludouici.libro quarto, & cōſtat, quòd ſtamus iuri canonico, ubi agitur de obſeruatione iuramenti, capitul.finali. de foro cōpe-
44 tent.libro ſexto. ¶ † Non obſtat deciſio Ioan.Andr. in addi.Specul. in titul. de obli. & ſolu. §. finali. uerſicul. ſed & indebitū.in addi incipien.ordine quo ſupra. &c. ubi ſi quis facta diuiſione cum fratribus de bonis paternis communibus, ut poſſet contrahere matrimoniū cū aliqua puella, negauit cū iuramento ſe eſſe filiū illius, cuius hæreditatē diuiſerat. ob talē cōfeſſionem iuratā non poterunt fratres repetere ab eo portionem illi obuentam

uentam per condictionem indebiti,quia est res inter alios acta.Quia respondeo, quòd diuersa ratio reformat pactum.l.interpositas.C.de transact. nam in casu Ioan. And illi fratres habuerant ipsum diuidentem pro fratre,& eum ut talem,confessi fuerant,& uerbis & facto, diuidendo hæreditatem tanquam cum fratre.Ideò non poterant etiam ipsi agendo uenire contra propriam cõ
45 fessionem. ¶Secundò respondeo, † quòd ibi illa negatio iurata contrahentis matrimonium,non fuit spontanea & libera,sed ui ac feruore amoris extorta. cum aliter libidinem explere non posset. quæ ratio assignatur etiam ibi per Ioan.And.Est autem amor, tortura quæ-
46 dam intrinseca, ob id dicitur, quòd amoris † furore nihil est uehementius. § illud quoque.in authentica quibus modis naturales efficiuntur legitimi.glossa in l.unica,in uerbo,capta.C.de senatusconsulto Claudiano tollẽdo.& in § primo, in uerbo, bacchata. institu.de succes.subla.& dicit tex.in l.2.§.initium.ff.de origin.iuris, quòd captus amore uirginis,omne fas atque nefas committeret.& ibi dicit Bald. quòd amor puellarum peruertit sensum.hinc uidemus, quòd peccans per talem amoris furorem, mitius puniri debet, pnta si quis amoris furore inuocat dæmones, ut uenere expetita potiri ualeat.nam ut hereticus puniri non debet, licet grauiter in eum sit animaduertendum.Oldra. in consi. 210.
47 Regularis.colum.1.in fin.Non † intelligo tamen, quòd talis confessio ob causam amoris, sic dicatur coacta,ut contractus rescindantur,quia,ut dixi,est tortura intrinseca,quæ non apparet.& uoluissem,quòd Ias.in d.con. 36.respondisset ad argumenta contraria, non etiã multiplicasset inconuenienta, cumulando contraria contrariis.& nescio quia conscientia unus doctor posset cõsulere,quod possit quis uenire contra confessionem p eum iuratam, non probato errore ipsius confessionis, qui error erat euidens in casu illo Ioan. And.per confessionem aliorum fratrum,qui confessi fuerant & uerbis & facto alterum esse eorum fratrem, diuidendo paternas facultates cum eo, ut tali. ¶Tertiò respondeo ad il-

lud

lud consi Ias. 36. quod non est curandum de authorita
te Ias. quia fuit sibi contrarius & contrarium tenuit in
d.l.ex his.colum.2.in sexta limitatione.C.de testamen.
milit.& in consilio 91.colum.3.post medium.lib.3.ubi
uoluit, quod uerba enuntiatiua iurata, emissa inciden
48 ter propter aliud, plene probant.& † reperio quod do
cto.legendo magis nituntur ueritati, quam consulen
do, quia in lectura cessat affectio & cupiditas æris, cu
ius libido, uel quot mortalium animas ad inferos pro
trahit? in qua ipsa re minus excusationis habent uiri do
ctores, qui seculi huius bona caduca esse non ignorant
& quod alius nobis thesaurus apud superos quærendus
49 sit.¶Ex præmissis habetur † conclusio, quod uerba enũ
ciatiua incidenter prolata propter aliud, saltem indu
cunt præsumptionem in fauorem tertii absentis, quæ
onus probandi transferat in aduersarium. Quæ conclu
sio maxime procedit, quando talia uerba significant
causam finalem eius, de quo agitur, & habito respectu
ad qualitatem personarum, quas uerisimile non est mẽ
tiri uoluisse Bald.in consil. 310. An patronatus.lib.5.
50 ¶ Limitarem † tamen istam conclusionem non proce
dere, quando talia uerba emissa essent ab eo, qui de ue
ritate facti incidenter enunciati, uerisimiliter notitiam
non haberet ex eo, quod Felin.scribit in d.c.per tuas.co
lum.4.uersi.secundo restringitur ista fallentia, de prob.
ubi, quòd cõfessio filiationis incidenter & propter aliud
facta non inducit præsumptionem aut effectum quasi
possessionis ĩ filio, quo minus teneatur probare se filiũ,
quando emissa est confessio ab eo, in quo uerisimilis nõ
1 cadit ignorantia.¶ †Secundo limitarem quando ema
nasset cõfessio incidens & propter aliud super aliquo fa
cto nõ cõuenienti tali confessioni, quia tunc ex ea non
induceretur etiam præsumptio, ex eo quod scribit Ias.
in consi.102 col.2. lib. 4. ubi quando quis nominatur
filius incidenter in actu indifferenti, qui etiã non filio
cõuenire potest, puta si dicatur, fili mi, ueni huc, uade
illuc, fac sic, &c. talia uerba non inducunt p̃sumptionẽ
pro filio, ut aduersarius teneatur probare, nec constitui
tur

tur quis in quasi possessione filiationis, secus quando talia uerba enuntiantur in actu, qui non solet conuenire nisi filio, puta si dicatur, bene ueneris, fili mi, uolo q̃ tractes negotia mea allegat Paul. de Castr. in dict. l. non nudis. C. de probationibus. Geminian. in dict. c. si Papa, in princip. Anchar. in dict. clemen. fina. de senten tia excommunicatio. Si enim proferatur aliqua uerba enuntiatiua incidenter, non conferentia aut conuenientia ad actũ, apparet quod sine ministerio & solennitate ac animi deliberatione prolata sunt ob id operari nõ debent. & multum cõfirmatur ista limitatio ex dicto Bal. in dict. consi. 310. lib. 5. ubi, quòd talia uerba faciunt magnũ adminiculum, quando significant causam finalem eius, de quo agitur, ergo secus, si causam finalem non significet Cõfirmatur, ista limitatio ex dicto Salice. i dict. l. nõn epistolis. C. de probationib. quod refert & sequitur Alexã. i cõsi. 181. col. 1, uers. hoc plenius, lib. 7. ¶ In-
52 fertur † etiam ex præmissis ad intellectũ dicti Anto. de Butr. in dict. c. illud. de præsumptionib. ubi uoluit, quod uerba enuntiatiua emissa incidenter propter aliud, solũ probãt ea, quæ sunt de substãtia actus & tẽdunt ad eius ualiditatẽ, ut actus ille ualeat. Secùs, si principaliter postea cõtingat disputari de ueritate ipsius enuntiati, quia tũc nõ præiudicant. Exemplũ in dict. l. optimã. C. de contra & commit. stipul. Nam regulariter alter alteri stipu
53 lari nõ potest. Hoc fallit † in seruo, qui potest stipulari domino. Pone, quòd Titius Sẽpronio, tanquàm eius seruus, dicendo. Titius, seruus Sẽproni ista uerba enuntiatiua probabũt, quò ad hoc, ut stipulatio ualeat. sed si postea cõtingat pricipaliter disputari de dominio serui cuius sit, etiã inter ꝓmissorẽ & Sempro. talia uerba nõ præiudicant etiam inter easdem personas, aut partes.
54 ¶ Idem † uoluit Baldus in l. ad probationem. col. 2. C. locati. ubi si ego conduco à te talem domum, tanquàm tuã. ista uerba bene probant dominium tuum, quãtùm ad ualiditatem conductionis. sed si contingat postea disputari principaliter de dominio ipsius domus inter te & me, illa confessio incidenter facta & propter aliud

aliud non præiudicat,& præſumitur facta per errorem. Ad idem adduco Baldum in l. final. circa final. C. ſi a non competen. iudice. ubi ſi dicatur. Titius de Papia, promiſit. iſta uerba bene probant, quod Titius ſit de Papia, quò ad hoc, ut Papiæ poſſet conueniri. Secus ſi poſtea principaliter diſputetur de hoc, an ſit Papienſis uel non. & iſtud dictum, quod uerba enuntiatiua emiſſa propter aliud, non probent, etiam inter eaſdem partes, quando poſtea diſputatur principaliter de ueritate enuntiati, ſequitur Alexand. in conſ. 136. Viſo & examinato proceſſu. col. pen. poſt medium, lib. 1. in conſil. 202. lib. 2. & in conſil. 69. colum 3. uerſicu. ad idem, quod notat Baldus lib. 5. Matheſsilanus numer. 79. Corne. in conſil. 269 colum. 2. poſt medium, uerſicu. quinimo & uerba. libr. 3. Decius in l. 2. colum. fina. in authen. ſi quis in aliquo documento. colum. penultim. C. de edend. in cap. per tuas colum. pe. in cap. cum cauſam. colum. penult. in quinta fallentia, de probationib. in conſil. 118. col. 2 in conſi. 178. colum. fin. in conſil. 113. colum. fina. in conſil. 310. colum. 2. in fin. uerſic. nec obſtat quod poſt interrogationem in conſ. 343. circa principium. conſi. 348. colum. fin. & in conſi. 360. colum. 3. circa medium, Iaſon in dict. l. iuriſgentiũ. §. quod fere. colum. 2. ff. de pactis. in dict authen. ſi quis in aliquo documento. colum. fin. in dict. l. ex his uerbis. col. 2. in ſeptima limitatione, C. de teſtamen. milit. in conſ. 81. colum. 1. in fin. libr. 1. in conſil. 24. colum. pen. in conſil. 36. colum. 3. lib 3. & in conſil. 102. colum. 2. poſt medium. lib. 4. ubi etiã allegat Felin. in dict. cap. per tuas. colum. 4. uerſicul. ſecundo reſtringitur iſta fallentia. de probationib. Idem tenet Curtius iunior in conſi. 95. colum. 2. Nam circa iſtud dictum doctores nimium leuiter uidentur tranſire ¶ Dubitari † enim probabiliter
55 poteſt, an ſaltẽ talia uerba enuntiatiua incidenter emiſſa propter aliud, inducant præſumptionem inter eaſdẽ partes, quando principaliter contingit diſputari de ipſo enunciato? In qua re mihi quidem uidetur concludẽdum ſine dubio, quod ſic, & quod iſtud clare probatur

batur ex proxime dictis. Si enim talia uerba inducunt præsumptionem, quo ad tertium absentem, ut supra ꝓbauimus, quanto magis talem præsumptionem inducere debent, in fauorem partis præsentis? ¶ Secundo,
56 † dico quod istud uidetur sentire Baldus in dict.l. ad ꝓbationem, C. locati, dum dicit, quòd si ego conduxi a te talem rem, tanquam tuam, si postea contingit principaliter disputari de dominio, non præiudicat illa confessio. sed præsumitur error. l. cũ falsa. C. de iuris & facti ignorantia, error enim non præsumitur, nisi probetur in confessione. Ideo allegans confessionem erroneam, tenetur probare. Bartolus in l. non fatetur. ff. de confessis. habetur in l. si post diuisionem, & in l. error. C. de iuris & facti ignorantia. Corneus in consil. 250. column. fin. lib. 4. præsupponit ergo Bald. dum allegat errorem, ꝙ probatus sit error. Et si dicas, si error esset probatus, non præsumeretur, quia cessat præsumptio in re clara & probata. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerborum obligationibus. Respondeo, quod Baldus intelligit, quòd præsumatur error in illa confessione incidenti, quod quis per errorem confessus sit eo respectu, quod si ex certa scientia conduxisset rem suam tanquam alienam, sibi præiudicasset, iuxta l. si rem aliquam. ff. de acquirend. possessio. & sic probato contrario, quod res non esset locantis, uult Bald. quòd quis præsumatur ita confessus erronee, & non scienter, quia si scienter, sibi præiudicasset, & ista fuit uera mens Bald. Nec est uerisimile, quod Baldus uoluerit intelligere, quòd confessio præsumatur erronea, aliter errore non probato. ¶ Tertio
57 quod talia † uerba inducant præsumptionem, clare uoluit Aretinus in dict. cap. per tuas, de probationibus, & in conf. 13. col. fin. in uersic. præterea, ista confessio, ubi uoluit, quod dictum illud Anton. de Butr. procedat quãdo contra illud incidenter enunciatum, est aliqua fortior præsumptio in contrarium, & sic clare uult Aret. ꝙ talia uerba incidenter & ob aliud enuntiata inducant præsumptionem, cui stetur donec contrarium probetur per probationes aut alias præsumptiones fortiores

in

in contrarium. Idem clarissime uoluit Alexander in apostill.ad Baldum.in dict.l.ad probationem.colum.2. C.locati. Abbas etiam in consilio 16. colum.2. lib.1.quod uerba enuntiatiua emissa propter aliud, inducunt præ
58 sumptionem.¶ † Quarto, sine dubio istud procedit,tenendo opinionem Abba. in consi. 85. col.2.uersic.nec obstat prædictis.dict.l.optimam. lib. 2. Socin.in consil. 68.col.4.lib. 4. ubi uolunt quòd talia uerba inducunt plenam probationem inter easdem partes,etiam quando principaliter contingit disputari de ipso enuntiato incidenter, &propter aliud.Sed tamen non placet istud dictum,quod inducatur plena probatio. & contrarium uoluit Abb.sibi contrarius in dict.ca.illud. colum.3.de præsumptio.ubi reputat illud dictum Anto. de Butr. & Hostien.solennem limitationem ad dict. l.optimam.Similiter Soc. fuit sibi contrarius. nam in consi.92.colũ. 10.uersicu.Sed difficultas est.lib.3.uoluit, quòd ne quidem præsumptio inducatur ex talibus uerbis enuntiatis incidenter propter aliud, quando principaliter super eis contingit disputari.Ille uulgi ad latrationes contra.Adduco etiam Abba.in dic.c. fin.col.penul.de successio.ab intest.ubi, quòd talis confessio incidenter facta propter aliud in præsentia partis,probat semiplene. & loquitur Abb.quando principaliter disputatur de ue
59 ritate enuntiati.¶Putarem tamen,quòd duæ † limitationes supra datæ ad proximam conclusionem præcedentem,quæ habet, quòd uerba enuntiatiua emissa incidenter propter aliud,inducit præsumptionem,etiam respectu tertii,conueniant ad hanc conclusionem. Similiter puto dictum Anto.de But.non procedere in antiquis,& quod in antiquis uerba enuntiatiua emissa propter aliud,probent inter easdem partes, aut habentes causam ab eis,etiã quando principaliter contingit disputari de enuntiato,per ea,quæ infra dicam de uerbis enuntiatiuis in antiquis.¶Non confundam hic in materia uerborũ enuntiatiuorũ, quæ doctores in locis communib.& uulgarib.passim tractant. Aliqua tamẽ subii
60 ciã, quæ non ita passim offendi puté. Ad regulã quod

uerba enuntiatiua incidenter prolata propter aliud nō probant, datur una limitatio inter alias, ut non procedat fauore piæ causæ. ut per Ias. in dict. l ex his uerbis. col. 2. in quinta limitatione. C. de testam. milit. & tradit Abb. in consi. 11. col. 2. lib. 1. intellige istam limitationem in uerbis enuntiatiuis de præterito, secus, si de futuro, quia uerba de futuro, dispositionem non inducūt; puta si quis dicat, nolo instituere ecclesiam. Ita Paul. de Cast. in consi. 137. In causa quæ uertitur Pergami. col. 1 ad fin. lib. 2. quod dictum refert & sequitur Deci. in cons. 159. col. 4. circa fin. uer. nec obstat, si dicatur, quòd
61 licet frater Marcus. ¶ Sed † nunquid iste fauor piæ causæ habeat etiam locum ubi agitur de fauore liberorū. Si sint uerba enuntiatiua patris, quòd testatus est inter liberos, si reperiatur scriptura testamenti minus solēnis. Bal. quòd sic, in consi. 179. Quādo sapiens. in principio 4. & licet in casu Bald. essent uerba enunciatiua principaliter prolata propter se, tamen eius ratio adaptatur etiā ad uerba enuntiatiua emissa propter aliud, dum dicit, quòd in testamento inter liberos sufficiunt indicia uoluntatis. l. fina. C. famil. ercisc. Sed ex istis uerbis enuntiatiuis emissis propter aliud incidenter, fit indicium & præsumptio etiam in fauorem tertii absentis. ergo &c. & hanc opinionem puto de iure ueram,
62 & æquitati amicam. Similiter probant † uerba enuntiatiua emissa propter aliud, quando agitur de modico preiudicio, ut in quæstione finium. gloss. in ca. cū olim. in uersi. instrumentis. de censib. Abbas in consi. 64. col. 3 post medium, uersicu. item uidetur in hoc credendū. lib. 1. faciunt, quæ late scripsi in cons. 182. colum. 4 post medium, & colum. sequen. ubi late scripsi, quòd in his quę sunt modici pręiudicii sufficiunt leuiores proba-
63 nes. ¶ † Adde etiam, quòd licet uerba enuntiatiua emissa propter alind probent inter præsentes, istud intelligitur in his, quæ dependent a potestate partium, & super quibus possunt partes libere disponere, secus in his, quæ a potestate earum non dependet, puta si dicatur in instrumento alienationis bonorum, habita licentia

tia Episcopi & tractatibus præcedentibus. Abb. in cons. 41. col. 1. lib. 1. Decius in dict. authen. si quis in aliquo documento. colum. 6. ad fin. C. de eden. Isto enim casu non statur tali confessioni, etiam quòd principaliter fiat & propter se. Cum enim prohibeatur alienatio rei ecclesiasticæ, nisi interueniunt debitæ iuris solennitates, non statur confessioni alienantium super ipsis solé
64 nitatibus, nisi ueritas aliter probetur. & istud est † generale in qualibet materia, quòd non statur confessioni inter personas prohibitas, nisi aliter probetur ueritas. l. qui testamentum. ff. de probationib. & talis confessio præsumitur facta in fraudem legis prohibentis actum fieri, nisi cum qualitate enuntiata aut confessata. l. si forte. ubi Bart ff. de castren. pecul. l. cum quis decedens. §. Titia. ff. de lega. 3. gloss. & docto. in d. l. donatione. C. de collatio. ubi quando quis prohibetur donare, nisi propter benemerita, non statur confessioni ipsius donantis super benemeritis. & alia similia congerunt moder
65 nio. in d. l. si donatione. Similiter clericus† concubinæ donare non potest, ut notat Bartol. in l affectionis. ff. de ornationib. Abbas in ca. 1. de clericis ægrotantib. & in cap fi. de ordi. ab episcop. potest tamen donare pro bonis seruitiis usque ad concurrentem quantitatem ipsonum seruitiorum, ut habetur in dictis locis. & notatur decisio. Neapolita. decisio. 102. Pone modo, quod cleri
66 cus † confiteatur se debere centum suæ concubinæ pro bonis seruitiis uel ex alia causa legitima, puta depositi, certe non stabitur eius confessioni, quia præsumitur facta in fraudem legis prohibentis donationem. uidentes enim clerici se expresse donare non posse, ut fraudét legé confitebuntur se teneri concubinis ex causa seruitiorum depositi, mutui, aut aliter. ita Ancharan. in con. 248. dubium facit. sequitur Decius in consil. 132. Ripa in l. si plagii. colum. fina. ff. de uerborum obligationib.
67 ¶ † Similiter per statutum regiũ delphinale prohibentur donationes inter uiuos sine certis solennitatib [illegible] ceptis donationibus, quæ fiunt cõtemplatione fut[illegible] matrimonii. pone quòd quis donet inter uiuos no[illegible] adhibi

tis solennitatibus statuti, & quòd in donatione confiteatur, quòd alias talem donationem fecerat aut promiserat in contractu matrimonii, & eius contemplatione, nunquid stabitur tali confessioni? certe non, nisi aliter probetur ueritas donationis aut promissionis antea factæ, quia alias de facili posset fraudari & eludi statutum regium delphinale, faciendo eiusmodi confessiones in donationibus. & ita consului in ciuitate Grationopoli, ut patet in consilio meo. 175. & secundum illud consilium fuit iudicatum per iudicem ordinarium Grationopolis, adhibitis assessoribus. in quibus erat magnificus dominus Felix de cruce, dominus Briarum nunc senator regius delphinalis splendidissimus. ¶ Similiter
68 † in obligatione monasterii non statur confessioni prælati & capituli, quòd suberat iusta causa obligandi, cũ sine ea obligatio contrahi non posset. Anchara. in consil. 301. uiso diligenter. col. 2. tradit Soci. in pulchro ca-
69 su, in consi. 23. col. 3. lib. 4. ¶ Limita nunc proxime † dicta, nisi talis confessio inter personas prohibitas sit ueri similis, uel habeat aliquam præsumptionem iuris pro se, quia tunc statur tali confessioni etiam in præiudiciũ tertii, puta maritus confitetur se emisse rem de pecunia uxoris, quę confessio sit uerisimilis, quia uxor aliunde habebat bona nam talis confessio attenditur, etiam in præiudicium creditorum. Salicetus in l. si mater. C. de
70 contrahen. emptione. Similiter, si pater † confitetur habuisse pecunias a filio, statur tali confessioni, nec censetur facta in fraudem legis prohibentis donationem inter patrem & filium, quando talis confessio est uerisimilis, quia filius esset in aliquo exercitio, unde lucrum faceret. Angelus in consi. 341. Pater emit domum. refert & sequitur Alexan. in consil. 18. lib. 3. Decius in consil. 96. colum. 2. uersi. nec obstat, quòd talis confessio. ubi tamen Alexand. & Decius corrupte allegant illud consilium Angel sub numer. 153. dictum etiam Salice. in d. l. si mater. sequitur Socin. in consi. 65. colum. 4. uersi. 20. probatur libr. 1. Addo Baldum in l. unic. colum. 3. post medium, uersic. unde quæritur, pone quòd per aliqua

indicia.

71 indicia.C.de priuilegio dotis.ubi quòd statur † confessioni mariti de dote recepta in præiudicium creditorũ, quando iuuatur talis confessio aliquibus indiciis aut coniecturis. quod dictum refert & sequitur Socinus in consi.82.colum 2.in consi.122.colum.4.post medium. lib.3.Decius in consi.536.colum.3 circa medium.uersi. & ad hoc etiam facit Gozadinus in consi. 42. colum.3. & dixi in consilio meo.40.colum.2. post medium.¶ Aduertendum tamen,quòd coniectura Bald. in dict.l.uni.
72 C.de priuilegio dotis, quòd † numeratio dotis præsumatur quando maritus diu uxorem aluisset, quia non est uerisimile,quòd tandiu indotatam habere & exhibere uoluerit,non uidetur sine dubio.& contra eam tenet Bald.nouellus in tractatu de dote, in decima parte columna sexta in quarta limitatione. Socinus in l. 1. columna antepenultima uersicu. secundum Corolarium est.ff.soluto matrim.ubi, quòd posset procedere dictum Bald.quando fieret confessio dotis receptæ ante contractum matrimonium, licet etiam isto casu dicat esse dubium.& sic uides,quòd Socinus fuit sibi contrarius. Socinus etiam, in dict. l. prima columna antepenultima & Baldum nouellum sequitur Gozadinus sibi contrarius in consilio 28. colum. quarta uersicul. septimo fortius.& columna sexta post medium, uersicul.ad sextum dico.& profecto quando fuisset illa coniectura sola in casu,in quo ego consului, non ita firmassem.sed plures in ca[illegible] meo constabant coniecturę & quidem leues, ex quibus ueritas confessionis de dote recepta
73 plurimum iuuaretur.¶ Vltra † modernio. quòd stetur confessioni personæ prohibitę & suspectæ quando talis confessio habet pręsumptionem iuris pro se, addo Abbatem in ca.si diligenti. in quarto notab.per illum textum, de præscriptio. ubi, quòd statur confessioni pręlati,quòd ecclesia non sit sibi subiecta,quia præsumptio iuris erat pro tali confessione, cum tota Sardinia, in qua erat dicta ecclesia,pertineret ad ecclesiam beati Petri.Sed istud dictum Abbatis reprobat Crotus in l. re coniuncti.in fine.ff. de legatis 3.nam secundum eum

quilibet præsumitur benemeritus, nisi probetur deme ritus l.seruos.ff.de manumiss.testament. l. omnimodo. C.de inofficioso testamento. & tamen non statur assertioni patris super benemeritis ad ualidandum donatio nem factam filio, ut habetur in d. l. si forte.ff.de castrẽ si peculio.& in d. l. si donatione. C. de collatio. Sed respondeo ad argument Croti, quòd iura per eum allegata non probant, nec dicunt id quod dicit, quia solum probant, quòd quis præsumitur bonus, & quòd contra alium nihil indigne egerit, non tamen dicunt illa iura, quòd præsumatur quis contulisse in alium benemeritum, & istud clarissime probatur in d. l. seruos. dum dicit non esse necesse exigere talia officia, aut seruitia, quibus legatum libertatis quis meruerit, quasi dicat, si
74 in legato libertatis, de † quo ibi relicto seruis, qui promeriti essent, necessaria essent officia aut benemerita, quæ sufficiant ad libertatem, tunc necessaria esset probatio talium officiorum & seruitiorum, sed cum suffi ciat seruos abstinuisse a malo citra præstationem officiorum, non est necessaria alia probatio talium officio rum, & sic ille tex. bene ponderatus aperte probat con
75 tra Crotum. Præterea consideratio † Croti est contra iura expressa, quibus passim cauetur facta non præsumi, nisi probentur l.denique.ff.ex quibus caus.maior.l. quęcunque.ff.de publicia.l. in bello.§. facto.ff.de captiuis.l.unic.C.de mand princip.l.1.C.de proba.l.asseueratio.C.de non nume.pec.l.si emancipati.ibi, teq; emãcipatũ esse probaueris.C.de collatio. c.cũm in iure peritus.de offi.deleg.c.in pręsentia. de proba. c.Raynutius. & c.Raynaldus.de testam.Bar.in consi.117. Accusatio.
76 in fin. Abb.in consi.1.lib.1.Sed † benemerita consistũt in facto, an quis illa contulerit, aut præstiterit, uel nõ, ergo non p̃sumũtur, sed probari debent, & sic defensatum habes dictum Abb.ab impugnatione Croti. Sed enim longe iam nimiũ uideor euagatus, & ab antiquitatis iure longius discessisse, dum enuntiatiuorum materiam factis in recẽtibus agimus. Enimuero uenia ei dãda sit, qui & ipsius iuuentutis blanditiis non illau-

datis

datis inducitur, sic tamen, ut ad ipsam antiquitatis grauitatem reuertamur. ¶ Conclusio habita est, quod regulariter uerba enuntiatiua incidenter emissa propter aliud, non probant. Ad quam conclusionem limitatio una accommodata est, ut ne procedat in antiquis, siue in actibus superiorum & principum, siue in actibus pri-
77 uatorum. Itaque ☩ conclusio habetur, quod in antiquis talia uerba enuntiatiua propter aliud emissa probant, & fortius, si principaliter & propter se fiat enuntiatio, cũ facilius inducatur probatio ex uerbis enuntiationis emissis principaliter & propter se, quam incidenter propter aliud, quod ex eo apparet, quia talia uerba principaliter pro hac scriptura, ubi late Bart. ff. de donatio. Corn. in consi. 269. col. 2. lib. 3. Nam uerba eiusmodi enuntiatiua principaliter propter se emissa, in antiquis, notorium inducunt facti permanentis. Bald. in dict. capitulo cum causam. col. 3. de probatio. quod Baldi dictũ refert & sequitur Deci. in consi. 145. col. penult. uersi. 5. prædicta consiclusio.

ARGVMENTVM.

Verba enuntiatiua, emissa propter aliud, num probent, etiam si ea tempore actus celebrati, aut enuntiationis factæ, interuenire non potuerint, & id quidem in antiquis.

SVMMARIVM.

1 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud, in antiquis probant, & si ea non interuenerint tempore actus gesti.*

2 *Verbis enuntiatiuis instrumenti non creditur, nisi illud enuntiatum interuenire potuerit tempore confecti instrumenti. Limita nume. 3. 7.*

4 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud, in antiquis, an probent in præiudicium tertij & num. 5.*

6 *Verba instrumenti, etiam facti inter alios, in antiquis probant confines.*

Pater

33 *Pater si prohibet bona alienari extra familiam censetur relictum fideicommissum inter eos de familia.*

35 *Dominium rei tacite legatæ, an transferatur ipso iure, in legatarium, sine traditione, sicut rei legatæ expresse. & numero 36.*

37 *Dispositio collecta ex uerbis enuntiatiuis prolatis per modũ causæ, an dicatur expressa uel tacita, ut dominium rei legatæ transeat in legatarium.*

38 *Expressum dicitur, quod ex uerbis infertur & colligitur.*

39 *Promissio de dote restituenda, an expressa dicatur, ex eo, quod maritus confessus est eam se recepisse.*

40 *Statuto stante, quod instrumenta habeant executionem paratam, mulier habens instrumentum, quo uir confessus est se dotem recepisse, de cuius restitutione etiam uerbum nullum, poterit mulier uti beneficio statuti, contra hæredes mariti, uirtute stipulationis, ad executionem ipsius instrumenti.*

41 *Præsumptum a iure & subintellectum, pro expresso habetur. & num. 42.*

43 *Tacitum non dicitur, quod uis uerborum expressorum infert & significat.*

44 *Verba enuntiatiua, prolata per modum causæ, plene disponunt, etiam quo ad actionem realem in ultima uoluntate.*

45 *Verba enuntiatiua, prolata per modum causæ, plene an disponant in actibus inter uiuos uide, & numero 46. & 47.*

48 *Verba enuntiatiua principaliter emissa propter, se in ultima uoluntate, inducunt dispositionem omnino expressam.*

49 *Verba enuntiatiua, propter aliud prolata, ex uerisimili mente disponentium, dispositionem inducunt.*

50 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud, disponunt, quando probare non possunt.*

51 *Verba enuntiatiua disponunt in sententia censuræ.*

52 *Voluntas & potestas, actum perficiunt.*

53 *Verba enuntiatiua emissa propter aliud, non disponunt in materia odiosa & pœnali.*

Verba

54 *Verba enuntiatiua propter aliud, non disponunt, quo ad antecedens necessarium.*

55 *Verba enuntiatiua emissa propter se principaliter, non disponunt.*

1 AMpliatur † nunc memorata conclusio, quæ habet, quod in antiquis uerba enuntiatiua probant etiam emissa propter aliud, ut procedat, licet talia enuntiata aut narrata, sit talia, quod tempore actus celebrati, aut enuntiationis factæ interuenire non potuerint. Spec. in tit. de instrum. edi. §. ostenso. uersi. sed quid si post publicationem. refert & sequitur Pau. de Cast. nec alibi legi in consi 202. In causa confinium. col. 2. circa fi. uersi. 2. casus fallentiæ. lib. 1. Regula-
2 riter † enim contra, quia uerbis enuntiatiuis instrumenti, non creditur, nisi illud enuntiatum potuerit interuenire tempore confecti instrumenti. glo. in l. 1. C. de fide instrum. & iure hastæ fiscal. lib. 10. Innoc. & doct. in cap. quoniam contra. de probat. Bar. & doct. in l. sciendum. ff. de uerb. obli. Abb. in consi. 18. col. 3. uersi. 3. facit. lib. 2. Bart. in d. auth. si quis in aliquo documento. & ibi Deci.
3 col. 6. circa fin. C. de edendo. ¶ Sed aduerte circa † hanc ampliationem & circa hoc dictum Pau. de Cast. quod uideatur dubitabile, arguendo hoc modo Aut enim loquimur quo ad ipsos contrahentes, & qui fuerunt præsentes tali enuntiationi, & res nõ uideri habere aliquid specialitatis propter antiquitatem temporis, quia etiam in facto recenti statur uerbis enuntiatiuis instrumēti, quo ad partes præsentes, licet enuntiatum sit tale, quod interuenire non potuerit tempore ipsius enuntiationis. Ita Pau. de Cast. in consi. 186. In causa quæ uertitur Pisis col. 3. circa medium libro primo. Aut loquimur quo ad tertios absentes, & tunc contra eos nõn probant uerba enuntiatiua etiam in antiquis, ut infra statim dicam. Solutio. Oportet intelligere hanc ampliationem eo casu, quo talia uerba plene aut semiplene probant contra tertium, ut infra proxime dicam. uel potest intelligi ista ampliatio, ut procedat, licet principaliter contingat

tingat

tingat disputari super eo, quod incrdenter fuerat enunciatum, limitando dictum Antonii de Butrio in dicto capitulo illud quoque nobis. in quarto notabili de praesumptionibus, de quo supra latius dictum est. ¶ Limi
4 tatur † predicta conclusio, quae habet, quod uerba enunciatiua etiam emissa propter aliud, probant in antiquis, ut non procedat contra tertium seu in praeiudicium tertii. ita Pau. de Cast. in consilio 139. Pro declaratione eius, de quo quaeritur columna secunda, circa medium lib. 1. Alexan. in consi. 50. colum. 2. in fi. uersi. sed posito sine praeiudicio. lib. 5. in consi. 219. colum. 5. post medium. uersi. non obstat etiam, dum in nouissimis. lib. 6. Socin. in consi. 266. colum. 5. uersi. confirmatur ista conclusio. lib. 2. Corne. in consi. 22. colum. 3. circa medium. uersicul. nec obstat gloss. in d. c. nonnulli. lib. 3.
5 ¶ † Contrarium, quod imo in antiquis uerba enunciatiua probent etiam contra tertium, & inter alias personas, tenet Ias. in consilio 65. columna 2. in fin. & colum. seq. lib. 3. Idem clare presupponit Deci. in consi. 11. col. penult. uersi. nam per instrumenta. Nam Deci. ibi primo dixerat uerba enunciatiua instrumēti probare alios, postea arguit contra, propter antiquitatem temporis, nec aliter dicit, quod in antiquis non probent contra tertium. Idem colligitur ex uerbis Socin. in consi. 187. col. 5. uersic. secunda ratio. lib. 2. ubi arguit hoc modo. Nam res inter alios acta, facit qualemqualem fidem, ergo in antiquis debet plene probare, quia in antiquis sufficit probatio qualisqualis. hoc etiam arguendi modo in terminis utitur Corne. in consi. 247. colum. 11. in fi. uersic. & licet posset dici. lib. 2. Alex. in consi. 5. colum. 2. uersi. ubi autem essent uerba narratiua. libro quinto. ¶ † Quid tenendum puta, quod si agatur de modico praeiudicio, uerba enunciatiua in antiquis plene probent, etiam in praeiudicium tertii, argumen. l. thesaurus. ff. ad exhibend. & probatur in capitu. cum causam. de probatio. gloss. in c. cum olim. in gloss. 2. de censib. doct. in l. cum aliquis. C de iure deliberan. ubi, quod in antiquis confines probātur per uerba enunciatiua instrumenti, et faci

nter

inter alios. Tradit Ias. in repetition. l. admonendi, colu.
7 87. ff. de iureiurand. Docto. tamen † uidentur relinquere uerba enuntiatiua plurium instrumentorum, quando sunt uerba enuntiatiua propter aliud. Si uero esset unum instrumentum principaliter factum super confinibus, illud uidetur sufficere in antiquis, etiam in præiudicium tertii. Corne. in consi. 171. col. fin. libro primo.
8 ¶ Sed aduerte, quia † ubi sunt uerba enuntiatiua, plurium instrumentorum in antiquis, illa uidentur æquipollere probationi famæ, ut inferius dicemus, fama autem in antiquis plene probat, etiam ubi agitur de graui præiudicio, puta de probatione dominii, prout inferius etiam dicetur. Ergo ubi agitur de modico præiudicio, sufficere uidentur uerba enuntiatiua unius instrumenti: & quod unum instrumentum sufficiat, tradit Iason. in consil. 65. columna secunda post medium libro tertio.
9 ¶ Aut agitur † de magno præiudicio, & tunc non uidetur plene probare contra tertium uerba enuntiatiua in antiquis, istam distinctionem, an agatur de magno uel paruo præiudicio, uoluet Abba. &. Moder. in dicto cap. cum causam, de probatio. ubi ibi, antiqui non probant contra tertium, quando agitur de graui præiudicio. Eandem distinctionem tradit Corn. in dicto conf. 22. col. 3. uersicul. nec obstat glo. in dicto capitul. nonnulli, lib. 3. Idem sentit Abb. in conf. 54. col. 2. uersi. tertio probatur
10 libro primo. ¶ Sed hic quæro, licet † plene non pobent contra tertium, quando agitur de graui præiudicio, an aliquid saltem probent? Respondeo, quòd facient probationem semiplenam, nam res inter alios acta, etiam in facto de recenti, inducit aliqualem præsumptioné, ut habetur in l. si duo. ff. de iureiuran. & in l. 2. ubi Moder. C. de edendo. Imo uoluerunt plerique semiplenam induci probationem, ergo ut antiquitas temporis aliquid operetur, dicendum est ex talibus uerbis enuntiatiuis semiplenam induci probationé. Et hoc satis sentit Corne. in dicto conf. 22. dum citat dictum Bart. in d. l. admonendi, hoc etiam probari uidetur ex alio dicto Bartol. & Moder. in dicta l. admonendi, ubi, quòd testes

† mor-

11 † mortui,qui amplius repeti non possunt,contra tertiũ semiplene probant propter impossibilitatem probationis.Sed ista ratio impossibilitatis pariter militat in antiquitate temporis,ergo eadem esse debet iuris dispositio.l.illud.ff.ad legem Aquiliam,cum similibus. Idem etiam probari uidetur ex his, quæ infra dicam de scriptura priuata ubi, quòd in antiquis semiplene probat contra tertium.Idem similiter probatur ex his, quę infra dicam in secunda parte circa illum articulum, an præsumatur pro sententia contra tertium. ¶Memorata
12 † conclusio,quòd in antiquis uerba enuntiatiua, plene non probant contra tertium, limitatur nõ procedere in antiquis,quorum probatio est difficilis,non solum propter ipsam antiquitatem & lapsum temporis, sed etiã propter qualitatem ipsius facti,puta in filiatione, cuius probatio est difficilis. l. filium. ff. de his,qui sunt sui uel alien.iuris.l Lucius.ff.de cond.& dem. Ideo filiatio plene probatur per uerba enuntiatiua in antiquis etiã contra tertium,ita Alex.in cons 90.col.3.in fi.uersic. & his est responsum,libro sexto,& pro hoc facit ratio.Nam in probatione filiationis,etiam de recenti,sufficit probatio per indicia,ut ibi per Alexan.& habetur in c per tuas,
13 de probatio.Ergo † ut antiquitas aliquid operetur,dicendum est per talia uerba enuntiatiua plenam induci probationem. Idem nouissime tenet dominus Rebuf. in tractatu suo nominatio.pagin. 1.uersicul. primo fallit,ubi,quòd sola nominatio probat filiationem in anti
14 quis. ¶ Secundo † limitatur prædicta conclusio,ut nõ procedat in uerbis enuntiatiuis plurium instrumentorum de antiquo,nam illa plene probant,etiam in præiudicium terti,nam plura instrumenta de antiquo habent uim probationis famę.Bal.Salic.& Pau.de Cast.in dicta l.cum aliquis.C.de iure deliberand.Aret.in cons. 42.col.1.uersic.tertio,per rationem Socin.in consil. 86. In causa communitatis, columna prima post medium in consilio 89.In causa agitata, columna secunda post medium, uersicul. præterea ista conclusio p obatur, libro primo. Curtius senior in consilio 77. Super motiuis

consi.266.columna quinta,uersicu.nec releuat, quòd si-
mus in antiquis, libro secundo, quicquid aliter dixerit
Areti.in consilio 162.Diligenter,colum.6. in tertio du
bio,ubi uoluit, quòd unum priuilegium Papæ de anti
quo, habet uim probationis famæ. Imo Bald.in consil.
286.Thema proponitur,colum.2.circa finem, uersicul.
nec enim totidem,libro secundo, uidetur requirere in-
strumenta confecta inter omnes de populo,aut maiorẽ
19 eius partem. ¶ Sed tamen † Aretin. & Felin. in dicto
capitulo cum causam,de probatio.uolunt sufficere duo
instrumenta,& idem sentit Socin.in dicto consilio 266.
columna secunda, dum dicit, quod unum instrumentũ
non sufficit. Nec obstat Innocen. & Speculat. allegati
per Socin.in dicto consilio 194. quia non loquuntur in
antiquis. Ita respondent Aretin. & Felin.in dicto cap.
20 cum causam. ¶ Tertio † limitatur prædicta conclusiue
quæ habet,quod uerba enunciatiua non probant in an-
tiquis contra tertium,quando agitur de graui præiudi-
cio, ut non procedat, quando ultra antiquitatem tem-
poris occurreret longa possessio rei correspondens tali
bus uerbis enuntiatiuis, quia tunc plene probant, uel
saltem transferunt onus probandi in aduersarium. Ita
Alexand in consilio ducentesimouigesimonono colu.
quinta, post medium, uersic.non obstat etiam dum in
nouissimis.lib.6 Sed ista alternatiua, uel quòd probãdi
onus transferatur in aduersarium, mihi non satisfacit,
quia aliud est probare,aliud præsumptionem inducere
quæ onus probandi in aduersarium trãsferat, cum una
præsumptio tollatur per aliam præsumptionem fortio-
rem,nõ ita facile tollitur probatio,uidetur ergo ex hac
longa possessione rei, confirmari probationem plenam
21 uerborum enuntiatiuorum. ¶ Sed hic aduerte † circa
hanc tertiam limitationem,quòd si detur possessio tem
poris sufficientis ad præscriptionẽ, non uidetur tractan
dũ de uerbis enuntiatiuis,nisi ut ex eis probetur titulus
quo titulo stante minus tempus requiritur ad præscri-
bendum, ob id durum uidetur probari titulum ex
his uerbis enuntiatiuis contra tertium, ut sic sufficiat

tem-

tempus 10. uel 20. annor. quia dicitur tunc tractari de graui præiudicio. Nisi dicas, quòd sicut in præscribendo sufficit titulus habitus à tertio, ita sufficiant ista uerba enuntiatiua inter alios, iuncta possessione longi aut lõ-
22 gissimi temporis. ¶ Quæ autem † dicta sunt de tertio, quod contra eum non probant uerba enuntiatiua, etiã in antiquis, quotiens agitur de graui præiudicio, intelli ge tertium cum quo non habet causam a contrahente & enuntiante, siue titulo uniuersali, siue particulari. Si enim esset singularis successor, causam singularem habens a contrahente aut enunciante, non diceretur tertius, im mo uerba enuntiatiua, quæ probant contra authorem, probant etiam contra singularem successorem. Bartol. in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebellia. Areti. in consil. 112. Consideratis, circa fin. uersi. de successore etiam singulari. Socin. in consi. 11. col. 1. in consi. 3. col. 2. uersicu. & illa probatio. & in consil. 82. col 2. uersic. secunda cõ
23 clusio, lib. 3. † Idem in aliis probationibus factis contra authorem, quia probant contra singularem successorẽ. Socin. in d. consi. 266. col. 3. uersicu. ex quibus etiam respondetur, lib. 2. & in scriptura priuata, quòd probet cõ tra scribentem, & habentes causam ab eo, tradit Anch. in consi. 44. Primo de uiribus, colum. 2. in fi. uersicu. Ex quibus infero duo. quod Ancha. dictum sequitur Ias. in repeti. d. l. admonendi, colum. 54. in fin uersic. quid etiã de libris, num. 111. successor enim singularis non debet esse melioris conditionis, quam eius author. l. fi. §. 1. ff. ad Velleia. iuncto eo, quod not. in l. cum res C. de probat. in glo. magna circa medium. Pau. de Cast. in cons. 247. In causa, quæ uertitur Saponæ, col. 2. lib. 1. Dec. in reg.
24 aliud est uendere. §. fin. ff. de regul. iur. Quod † tamen sane intelligi debet in confessione authoris facta ante cessionem iuris sui, secus si post, quia illa non noceret singulari successori, ut habetur in d. §. si hęres, tradit Pa. de Ca. in cons. 131. In causa ser. Ludouici Bertini, in cons. 228. Pro declaratione, colu. 1. in fi. li. 1. & in cons. 337. Si prima duo statuta, lib. 2. Socin. in cons. 41. columm.
25 final. lib. 4. Ista † tamen confessio authoris post cessio-

nem præiudicare poteſt ceſsionario in duobus caſibus. Primo, quando cedens teneretur ceſsionario de euictio ne, ut per Bar in dicto §. ſi hæres, ſed hoc mihi non placeret, quando cedens non eſſet ſoluendo, & dictum Bartol. debet intelligi, quando cedens tenetur de euictione cum effectu, ita quod effectualiter agi poſsit de euictione, & ita poſt ſcripta ipſa reperi tenere Cor. in conſilio 139. col. 2. libro tertio. Secundus caſus eſt, quando ceſsio fit ad commodum ipſius cedentis, ita quod omne commodum eſſet ad eum reuerſurum. Paulus de Caſt. in conſil. 79. Ad id, de quo quęritur, in fin. lib. 2. ¶ Po-
26 ſtremo, † in omnibus caſibus, in quibus dictum eſt uerba enuntiatiua probare plene uel ſemiplene, aut quo ad præſumptionem ſiue in antiquis, ſiue in facto de recenti, intellige hoc procedere, quando in ſpecie quid exprimitur & enuntiatur, ita quod ipſa uerba enuntiatiua ſint clara, nec ſufficeret aliquid ſimpliciter aut in genere enuntiari, quia talis enuntiatio ſimplex & generalis dicitur dubia, incerta & obſcura. Ita in uerbis enuntiatiuis uoluit Oldrad. in conſ. 262. In quæſtione, col. 2. uerſic. ſed prędictis obſtare uidetur, ubi ſi in inſtrumento unionis dicatur, quòd unio fuit facta cum omnium iurium ſolennitate, talia uerba non probant ſolennitates præceſsiſſe, niſi in ſpecie exprimantur omnes ſolennitates ad unionem neceſſariæ. Idem uoluit rota Dec. 190. Quo ad reuocationem, in nouis ubi, Quod non
27 ſufficit confeſsio † appellati, quòd fuerit appellatum, niſi probetur fuiſſe appellatum infra decem dies, & per habenté poteſtatem interponendi ipſam appellationé. Idem uoluit Pau. de Caſt. in conſ. 139. Pro declaratione eius, de quo quæritur, ante fi. lib. 6. ubi, quod laudum in quo enuntiatur inſtrumentum tranſactionis inter præſentes, ipſam tranſactionem non probat, quando tenor ipſius tranſactionis in ſpecie non exprimitur, & dixi in conſilio meo. 29. column. 2. poſt medium. ¶ Poſtremo,
28 † ſciendũ eſt, in hac materia, quòd habemus uerba triplicis generis, aliqua dicunt̃ narratiua ſeu enuntiatiua, aliqua aſſertiua, & aliqua diſpoſitiua Diſpoſitiua a nar-

ratiuis seu enuntiatiuis & assertiuis differunt, quia contra enuntiatiua & assertiua admittitur probatio in contrarium, secundum ea, quæ in præcedentibus abunde dicta sunt. Sed contra uerba dispositiua non admittitur probatio in contrarium. Paulus de Cast. in con. 406. Satisfaciendo, col. 2. in secundo dubio lib. 1. Quando enim aliquid disponitur, puta donando, uendendo, uel legando, ridiculum esset dicere, quòd admittatur probatio in contrariũ, quòd uerba prolata non disponant, seu quòd talis dispositio facta non sit, nisi quis uellet probare fal
29 sitatem. ¶ Et † si dicatur data paritate casuum, non uidetur differentia inter uerba enuntiatiua & dispositiua respectu probationis in contrarium, qui etiam uerbis enunciatiuis statur, nisi probetur de falsitate eorũ, quòd non sint uera. Respondeo, in uerbis enuntiatiuis potest probari de contrario ipsorum citra oppositionem falsitatis, quia dicam, quòd licet ita enuntiatum sit, ueritas tamen aliter habet, secus in dispositiuis, quia si concedam ita dispositum esse, non admittitur quis ad probandum de contrario, nisi negauerim ipsam dispositio
30 nem fuisse factam. Est etiam † alia differentia inter uerba enuntiatiua & dispositiua, quia enuntiatiua respiciunt tempus præteritum, dispositiua autem tempus præsens. Paulus de Castr. in dict. consil. 406. in 2. dubio, libr 1. ¶ Verba aut enuntiatiua & assertiua inter se diffe
31 runt, † quia assertiua uidentur disponere, quando proferuntur super negotio, de quo principaliter agitur, puta, si principaliter agatur de aliqua dignitate alicuius prælati, & Papa asserat eum esse in tali dignitate, etiam quod non esset, uidetur Papa de nouo eam dignitatem conferre. Secus in uerbis enuntiatiuis, aut narratiuis, quæ tantum probant, non etiam dispositionem inducunt. Verba autem assertiua non disponunt, quando proferuntur super alio negotio, de quo principaliter non agebatur, puta principaliter non agebatur de dignitate prælati, & tamen Papa in alio negotio asserit aliquem esse in tali dignitate, certe non inducitur dispositio, quòd de nouo collata censeatur talis dignitas, ita inter

ista

ista uerba enuntiatiua & assertiua tradit eadem in con
32 silio 2.in tit.de priuileg. ¶ Sed posset † hic dubitari, an uerba enuntiatiua aliquando disponant, cum ipsorum natura sit probare nō disponere.l.public.§.fi.ff. deposit. dic, quòd disponunt, quando proferuntur in modum causæ super eo, quod prius dispositum non erat, puta testator peculium filio non reliquit, tamen dixit se exhæredare filium contemplatione peculii, eo, quòd peculiū filio concessisset, certe ex talibus uerbis enuntiatiuis per modum causæ inducitur dispositio, & perinde est, ac si pater filio peculium reliquisset expresse. Textus est in l.emptor.§.ancilla.ff.de rei uendicatione.ubi Bartol. ad idem textus in l.final.§.1.ff.de exceptione doli.l. qui uolebat.ff de hæredib.instituend.gloss. & doctor.in l.si socer.§.Lucius.ff.soluto matrimo. Bartolus in dict. l. ex
33 hac scriptura, colum.3.ff.de donationib. Similiter, † si pater prohibet bona alienari extra familiam, quia uult bona in familia remanere, censetur relictum fideicommissum inter illos de familia.Barto.in l. pater filium.§. fundum.ff.de leg.3. Sequitur Dec.in cons.23. colum. 3.
34 & in cons.425.colum.1.in fi. ¶ Sed dubium † est, an disponant per modum actionis, aut exceptionis tantum, ita quòd possidenti competat exceptio tantum, aut ēt, ut agere possit gloss.in dict.l.emptor. §. final. quòd respectu exceptionis tantum, sed gloss.in dict.l.si socer.§. Lucius, quod etiam respectu actionis. Bartol. uero in dict.§.Lucius, quòd disponunt quo ad actionem personalem, non realem, sed Imola ibi idem tenet etiam respectu realis actionis, & idem tenet Roman. ibi, idem uidetur uelle Baldus in dict.l.ex his uerbis, dum respondet ad dict.§.ancilla, quod ideo ibi non competit actio, quia erat filia in possessione, & sic sentit Baldus quod si filia non fuisset in possessione, ei competeret rei uendicatio ad ancillam, & ita ponderat Corneus in consilio 18.lib.2.est uerum, quod Corneus in respectu actionis realis non audet firmare. Similiter non ausus est firmare idem Corneus in consilio 269. column. 2. post me-
35 dium, lib. 3. ¶ Difficultas † istius dicti consistit in illo

dubio, an dominium rei tacite legatæ transferatur ipso iure in legatarium sine traditione sicut transferrur dominium rei expresse legatę. In quo dubio Bartolus in l.1 col.final.ff.de legat 1.tenuit, quod non, & idem Bartolus in dict.l.emptor.§.ancilla sequuntur Bald. Angel. Floria. Paul.de Cast. Alexan.& Ias.in l.seruum filii.§.final.ff.de legat. 1.Paulus de Castr.in dict.l.1.ff.de leg.1. Decius in l.traditionibus colum.final.C.de pact.Bertachi.in uersicul.dominium transfertur.uersic.9. & hanc opinionem dicunt communem Socinus & Iason in di
36 cta l. 1. de legat. 1. ¶ Contrarium † quod imo dominium rei tacite legatę transeat ipso iure in legatarium, sine traditione, tenent Imol. Alexand.& Aretin.in dict. l.1.ff.de legat.1.ad quorum fundamenta respondent Socinus & Iason ibi, Putarem tamen, quod si res tacite legata, esset apud legatarium, quod tunc transferatur in eum dominium, per text.in §.interdum, institut. de rerum diuisio. & quod scribit Bald.in l.1.colum.5.uersic. quęro testator legauit.C. com.de leg.ubi quando testator legat rem hæredis, transit dominiũ recta uia in legatarium, quando res erat apud eũ. Infertur igitur quod in casibus, in quibus recta uia dominium rei legatæ trãsit sine traditione in legatarium, in his uerba enuntiatiua prolata per modum causa, plene disponunt etiam
37 quo ad actionem realem. ¶ Sed punctus est † uidere, an ista dispositio, quæ colligitur ex uerbis enuntiatiuis prolatis per modum causæ, dicatur tacita uel expressa. Si enim dicitur expressa, dominium transit recta uia in legatarium, & tunc uerba enuntiatiua plene disponunt, etiam quo ad actionem realem, ut supra dixi, si uero dicatur tacita, non transit dominium ipso iure, nisi quando esset res apud legatarium. Bartolus in dicta l. emptor. §. ancilla, in dict. l. si socer. §. Lucius, tenet, quòd dicatur tacita, dum uoluit, quòd solum inducatur dispositio, quo ad exceptionem, & quo ad actionem personalem, non realem. ¶ Sed uidetur, quod
38 imo talis † dispositio dicatur expressa non tacita, nam expressum id dicitur, quod ex uerbis infertur & colligitur.

tur. Baldus in l. ad probationem. 1. C. de probationibus, ubi, quòd præsumptio sumpta ex instrumento, reputatur eius tenor, tradit Angelus in l. prætor ait. ff. de operis noui nuntiatione. Bene facit, quia illud, quod infertur & elicitur ex uerbis scriptis, dicitur esse in scriptis. l. 1. §. si autem, & quod ibi Bartolus ff. de hæredibus instituendis, & quod notat Angelus in l. quotiens, in princip. per illum textum. ff. eodem titul. & satis expressum dicitur, quod sequitur ex eo, quod expressum reperitur. Baldus in l. 1. colum. final. C. de his, qui ante apertas tabulas, refert & sequitur Decius in consi. 15. columm. fin. in consil. 68 colum. 4. in fin. uersicul. & cum talis societas, in consil. 369. column. 2. & in consil. 397. column. 1. sest ista dispositio, quæ inducitur ex uerbis enuntiatis per modum causæ, infertur & colligitur ex ipsis uerbis, & ex ei; sequitur, ergo expressa dici debet & non tacita.

39 ¶ Et ultra † Decium magis in terminis adduco textũ in l. si duo patroni. §. Marcellus. ff. de iureiurand. ubi si quis iurauit se habuisse fundum in dotem a Bertha, uidetur iurasse se illum restituere debere, ut agi posit ex tali iuramento ad dotis restitutionem, quamuis super restitutione expresse iuratum non sit, & iuramentum sit stricti iuris, cap. penultim. de iureiurand. Ratio illius textus est, quia satis dicitur expressa promisio de dote restituenda, ex quo maritus confessus est se eam recepisse. Eodem modo in casu dicto §. ancilla, quando pater exhæredat filiam, adiecta causa, quia peculiũ ei con cesserat, licet peculium expresse non leget, satis tamen expresse legare dicitur filiam exhæredando contempla-

40 tione & ob causam peculii. ¶ Ad idem † facit, quod scribunt Angel. & Imol. in l. 1. ff. de his, quæ in testament. delent. ubi stante statuto, quòd instrumenta habent executionem paratam, si mulier habet instrumentum, in quo uir confessus est dotem habuisse, nulla tamen in eo facta promisione de dote restituenda poterit tñ mulier uti benefic o statuti contra hæredes mariti, petendo executionem ipsius instrumenti, uirtute stipulationis, quę a lege subintelligitur, quia talis stipulatio a iure

præsumpta, satis expressa dicitur. Sequ tur Bal. nouellus in tract. de dote, in sexta parte, priuilegio 2. col. 3. & priuilegio 7. col. 1. post mediũ, late Alexander in consilio 126. lib. 6. Soc in cons. 290. in fi lib. 2. Iason. in §. fuerat. col. 11. uersic. & ex hoc apparet secundum tantum, inst. de actionib. & in l. certi condictio. in princ. col. 7. uersic.
41 pro opinione Ludouic. Rom. ff. si certum petatur ¶ † Ecce quod licet simus in materia stricti iuris & odiosa, tamen priuilegium competens expresso, trahitur ad illud quod a iure præsumitur & subintelligitur, quia pro expresso habetur. Eodem modo, imo fortius in ultima uoluntate, in qua latior fit interpretatio. l in testamentis. ff. de regulis iuris, priuilegium, quod datur legato, ut eius dominium recta uia transeat in legatarium, debet trahi etiam ad legatum, quod iuris præsumptione intelligitur, prout in casu dict. l. emptor. §. ancilla, quia perinde est, ac si testator uerbis expresis dixisset se peculium legare. ¶ Nec obstat text. † in dict. l. seruum. filii. §.
42 final. ff. de legat. 1. super quo fundatur opinio Bartoli, & sequacium, quia dico, quod ibi legatum erat omnino tacitum ex tacita & præsumpta uoluntate testatoris, nec sequebatur aut inferebatur ex uerbis testatoris expresse prolatis. Nam ibi testator habens duos fundos leganit mihi usumfructum unius, & alterum fundum legauit Titio, ego legatarius ususfructus, non possum accedere ad fundum, cuius ususfructus mihi relictus est, nisi per fundum Titii, quęritur an posim uti adita aut accessu per fundũ Titio legatũ, si seruitus aditus fuisset expresse relicta? non est dubium, quod sic, quia illud ius seruitutis ipso iure in me transisset ab adita hęreditate, sed quia est seruitus tacita, oportet quod ab hęrede præstetur, eã redimendo a Titio, & sic uides quod in dict. §. fi. uerba nullo modo inferebant seruitutẽ itineris aut aditus, cũ de ea mentio nulla habita esset, secus in terminis nostris, & in casu dict. l. emptor. §. fi. de rei uendicat. quia ibi de peculio facta erat mentio per modum causæ, & eius legatum inferebatur, & colligebatur ex uer-
43 bis expresis. & istud † est, quod uoluit Imola in dict.

dict. l. 1. ff. de legatis 1 quod dictum Bart. non procedat in tacito legato, quod uenit ex ui uerborum, quia illud non dicitur tacitum, cum uerborum uis illud significet. l. si peculium. in princip. ff. de peculio legat. quod Imolæ dictum sequitur Crotus ibi, colum. 25. in fin. in sexta fallentia. Sed in casu nostro dispositio legati peculii, colligitur & infertur ex ui uerborum enuntiatiuorum, quę per modum causæ prolata fuit. ¶ Ex præmissis placet mihi
44 † opinio, quod uerba enuntiatiua prolata per modum causæ, plene disponunt, etiam quo ad actionem realem, in ultima uoluntate, in qua dominium transfertur sine traditione, non eo, quod reprobem Bartolum, quod dominium rei tacite legatæ, transeat in legatarium ipso iure, sed quia dico dictum Batolum procedere in legato omnino tacito, quod solum colligitur ex mera uoluntate testatoris, secus in legato nō omnino tacito, sed quod ex uerbis testatoris inferri & colligi potest, prout in ca-
45 su nostro. ¶ Præmissa † conclusio, quod uerba enuntiatiua prolata per modum causæ, plene disponunt, solum procedit in ultimis uoluntatibus, secus in actibus inter uiuos, quia in eis solum probant, non etiam dispositionem inducunt. Ita limitat Paulus de Castro in consilio 324. Super secundo puncto colum. 2. in 3. dubio, lib. 1.
46 ¶ Sed ista † limitatio uidetur nimium restringere memoratam conclusionem, quam doctores generaliter intelligunt etiam in actibus uiuentium, & regulariter ualet argumētum de ultimis uoluntatibus ad contractus, & contra, cessante ratione diuersitatis. dict. l. seruum filii. §. eum qui chirographum. ff. de lega. prima, sed nulla uidetur ratio diuersitatis inter contractus & ultimas uoluntates, quando sumus in materia quæ dependet a potestate disponentis, quominus ita inducatur dispositio in contractibus ex uerbis enuntiatiuis prolatis in modum causæ, sicut in ultima uoluntate, & contra Paulū adduco Alexandrum in consilio 46. columna 2. libro 1. ubi uoluit, quod uerba enuntiatiua laudi prolata ab arbitro super eo, super quo poterat arbiter libere disponere, inducunt dispositionē, quanto fortius idem dicendū

 est,

est, in actum contrahentium, propter eorum maiorem consensum, cum laudum feratur etiam contra inuitum. Similiter Corneus in d. consi. 108. lib. 2. non loquitur in ultima uolūtate, sed in dispositione statutaria. & in actu inter uiuos loquitur Corneus in d. consil. 269. libr. 3. & hanc differentiam inter ultimas uoluntates & contractus expresse reprobat Barto. in l. 1. in princip. col. 3. in
47 tertia quæstione. ff. de operis noui nunt. ¶ Rursus† contra Paulum de Castr. adduco, & pondero Bartolum in d. l. ex hac scriptura. in principio ff. de donationib. dum dicit, quòd in casu d. l. ex hac scriptura. dispositio non potest ualere ut donatio inter uiuos, uel causa mortis, quia in eis requiritur præsentia partis. Vult ergo aperte Bartolus, quòd ubi inducitur dispositio ex uerbis enuntiatiuis, illa ita inducatur in actibus inter uiuos, sicut in ultimis uoluntatibus, dummodò præcedant habilia requisita in actu inter uiuos, puta præsentia partis. Concludendum igitur uidetur ex uerbis enuntiatiuis prolatis per modum causæ, dispositionem induci, tam inter uiuos, quam in ultima uoluntate. & tam quo ad exceptionem, quam quo ad actionem personalem, & realem
48 secundum supra dicta. ¶ Quæ conclusio procedit† in uerbis enuntiatiuis emissis propter aliud in modum causæ. Si enim essent uerba enuntiatiua principaliter emissa propter se, illa sine dubio inducūt dispositionem omnino expressam, adeo quòd si uerba enuntiatiua proferātur principaliter propter se in ultima uoluntate, in qua dominium transfertur sine traditione. l. Papinianus ff. de seruitutib. glo. & doctores in d. l. traditionibus. C. de pact. tunc inducitur dispositio, etiam quo ad actionem, realem etiam secundum Bartolum & omnes. nec isto casu militat ratio Bartoli in d. l. emptor. §. ancilla. ff. de rei uendicatione. & in d. l. 1. colum. fin. ff. de leg. 1. quòd ex legato tacito non transfertur dominium ipso iure sine traditione, quia legatū quod inducitur ex uerbis enuntiatiuis emissis principaliter propter se, non dicitur tacitum aut præsumptum, sed euidenter expressum. Iste est casus in d. l. ex hac scriptura. ubi Barto. & alij. Quæ conclu-

conclusio maxime procedit, quando instrumentum interuenit. Oldr. in consilio 292. An negatio. colum. 2.
49 ¶ †Secundo principaliter induci potest dispositio ex uerbis enuntiatiuis propter aliud prolatis, ex uerisimili mente disponentium, quia tunc licet uerba dispositionem non importent, debet tamen attendi mens. Ita Roma. in pulchro casu in consilio 65. Viso themate. colum. fin. uersi. 2. ad idem. Nam ibi anciani ciuitatis aut populi remouerant quosdam officiales ab officio, quod de iure facere non poterant. deinde totum consilium fecit unum ordinamentum, in quo declarauit facta per ipsos ancianos ita fieri potuisse, & in proœmio ordinamenti dictum fuit, quòd illud fiebat ad remouendum omnem dubitationem. Dicit Roman. quod illa uerba enuntiatiua inducunt dispositionem & cõfirmationem gesti per ancianos, cum ita appareat de mente consiliariorum, ex eorum prætatione, in qua dictum erat, quòd uolebant tollere omnem dubitationem. & quia constabat de eorum uoluntate, quod uolebant gesta per ancianos ualere, licet illa expresse non confirmauerant. quod Roma. dictum uidetur notandum, quia ad multa efficax futurum est. & confirmatur istud dictum Roma ex eo, quod statim subiiciam in tertia limitatione per tex. in l. quidam. ff. de constitu. pecun. ¶ Tertio induci uide-
50 tur † dispositio ex uerbis enuntiatiuis emissis propter aliud, quando probare non possunt, quia si probare non possunt, saltem debent disponere. l. quidam. ubi Angelus. ff. de constitu. pecunia. ubi si tertius scribit ad creditorem Titii, quod illa decem, quæ Titius ab ipso creditore mutuo accepit, sunt uel habẽtur apud ipsum scribentem, ex talibus uerbis inducitur actio de constituta, contra ipsum scribentem. Ratio, quia alias illa uerba nihil operarentur, quia non potuit tertius confiteri in præiudicium alterius. & sic talis epistola nõ potest probare contra debitorem absentem. Sed quia non est uerisimile, quòd tertius uoluerit ita superflo, & sine cã scribere, ius præsumit, ꝙ ita scripserit animo se obligandi pro ipso debitore, ob id datur actio de constituta, con-

tra ſcribentem, de quo etiam infra habetur, nume. 285. & illum textum & Angel. ibi ad hoc citat Præpoſitus in cap. preterea 2. colum. 2. poſt medium, de appellationib.
51 & ibi ſubdit. Præpoſitus quod ubi inſpicimus † mentē potius, quam uerba, puta in ſententia cenſuræ, uerba enuntiatiua diſponunt. ex quo dicto plurimum confirmatur dictum Roman. in d. conſi. 65. de quo ſupra in ꝓxima præcedenti limitatione, licet Iaſon in dict. l. ex his uerbis. in fin. hoc indeciſum reliquerit.. ponderando illum textum in contrarium, quod imo non inducatur diſpoſitio ex uerbis enuntiatiuis emiſſis propter aliud a pagano, licet conſtet de eius uoluntate in contrarium, licet dicat ſe non ponere pro conſtanti & bene. Titubauit enim Iaſon in re clara. Cum enim ſimus in permiſſis, & in his, quæ dependent a poteſtate diſponentis, ſi appa ret de eius uoluntate, nihil eſt dubitandū. Concurrunt
52 enim † duo, uoluntas & poteſtas, quæ duo actum perficiunt. c. cum ſuper abbatia. de offic. deleget. l. nolle. ubi Bald. ff de acquirend. hæredita. l. cum te. ubi Bald. C. de donation. ante nuptias. & dicit idem Bald. in conſi. 326. Rex Romanorum. colum. 2. lib. 1. quod uoluntas & poteſtas cum debito modo, canonizant omnes actus. Idem Baldus in l omne uerbum. in ultimo notab. C. commu. de lega. Quod uoluntas & poteſtas perficiunt omnes actus humanos, tradit Barba. inter conſi. Alex. in conſi. 123. Scripſit eccleſiaſticus. in prin. lib. 4. ¶ Sed ad unum
53 aduertendum, † quod ubicunque uerba enuntiatiua emiſſa propter aliud, diſponunt, illud procedit in materia fauorabili, ſecus in odioſa aut pœnali. Bald. in l. 2. in fin. C. de neceſ ſeruis hæredi. inſtit. Sequitur Deci. in d. c. per tuas. col. 4. poſt medium. uerſi ſed replicari poteſt. de proba. Iaſ in d. l. ex his uerbis colum. 3. poſt medium.
54 C. de teſtamen. militis. ¶ Illud † omittendum non eſt, quod uerba enuntiatiua emiſſa propter aliud, non diſponunt etiam quo ad antecedens neceſſarium, puta, in mandato procuratoris nulla datur poteſtas ſubſtituendi, ſed poſtea in eodem inſtrumento dicitur, quod dominus promiſit releuare indemnem procuratorē & ſubſtitutum

tutum ab eo, per ista uerba non censetur data potestas substituendi. Rota decis. 346. not. Si in procuratorio in antiq. sequitur Alex. in consi. 17. col. 2. lib. 2. & in consi. 126. col. 2. lib. 5. Felin. in c. licet. col. 3. post medium. de offic. ordin. ¶ Circa uero † conclusionem uerborum enunciatiuorum emissorum propter se principaliter, quod disponunt, ut probatur in d. l. ex hac scriptura. ff. de donat. in l. cum quis decedens. §. codicillis. ff. de leg. 3. Old. in d. consilio 292. columna 2. Bart. & doct. in d. l. ex hac scriptura. Corne. in d. consi. 269. col. 2 lib. 3. multæ dant declarationes & limitationes, super quibus non insistendum putaui, quia plene habentur in d. l. ex hac scriptura. Super his ipsis insistendum tantum putaui, quæ plusculum haberent difficultatis, & quæ in locis communibus haud facile inueniantur.

55

ARGVMENTVM.

Scriptura priuata, in antiquis, an plenam faciat probationem. Tum de authoritate antiquitatis, an leuioribus contenta sit probationibus.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura priuata, an probet in antiquis.*

2 *Probatio semiplena, inducta ex scriptura priuata in antiquis, an locum habeat contra tertium.*

3 *Scriptura priuata ut probet semiplene contra tertium, in antiquis, an sit necesse constare eam esse illius, qui dicitur scripsisse, si negetur.*

4 *Dispositio omnis præsupponit substantiam actus.*

5 *Probationes leuiores an sufficiant in scriptura priuata, contra tertium, in antiquis.*

6 *Scriptura priuata in factis non antiquis, non probat. Facit tamen aliqualem præsumptionem, num. 7.*

8 *Scriptura priuata, an habeat iuris præsumptionem pro se. & numero 12.*

9 *L. optimam. C. de contrahen. & committen. stipulat. an de instru-*

instrumento publico loquatur, an de priuato. & num. 11.

10 *Scriptura priuata habens subscriptionem trium testium, fidem facit in antiquis.*

13 *Scriptura priuata non probat, nec præsumptionem facit, in antiquis, nisi habeat requisita solennia ad scripturam publicam.*

14 *Scriptura priuata non probat, etiam fauore piæ causæ.*

15 *Scriptura priuata recognita per scribentem, probat contra eum, & habentes causam ab eo.*

16 *Scriptura priuata fidem facit contra tertium habentem causam a recognoscente, ante cessionem in alium factam, secus si post.*

17 *Scriptura priuata, an probet, contra partem, quando pars dixit, quod semper fidem scribentis probauit.*

18 *Personæ probatio non infert dicti aut facti approbationem.*

19 *Factum quis alicuius approbare potest, & qualitatem eius reprobare.*

20 *Ratificatio & approbatio non inducitur ex sola taciturnitate.*

21 *Approbatio inducitur ex facto aliquo, non ex non facto.*

22 *Scriptura priuata an censeatur approbata ab eo, qui eam sæpe præ manibus habuit, nec contradixit.*

23 *Taciturnitas quando consensum inferat.*

24 *Sponsalia quando censeantur ex taciturnitate approbata.*

25 *Scripturæ priuatæ approbatio in antiquis, an ualeat. & numo. 26.*

27 *Consuetudo, quòd scripturæ priuatæ stetur, an ualeat.*

28 *Priuilegium, quòd detur plena fides scripturis aut libris Hæbreorum, an ualeat. Et quid idem de Iudæo. Quid de Christiano cum Christiano. nu. 29.*

30 *Partes in re propria plus possunt, quam statutum.*

31 *Pactum inter partes scribentis, priuatus, nõ eo fit notarius.*

32 *Statutum uel consuetudo, quòd credatur scripturæ priuatæ alterius quomodo debeat accipi.*

33 *Consuetudo quòd credatur libro mercatoris, in eius fauorem est odiosa.*

34 *Iuris dicendo scopus.*

35 *Scripturam producens in iudicio minus solennem, an eo dicatur eam approbare. & nu. 36.*

37 *scripturam non solennem producens, an præter ea, quæ scripta sunt, quid censeatur approbare. & nu. 38.*

39 *Scripturam instrumenti producens, an censeatur confiteri omnia contenta esse uera, & sibi eo præiudicet.*

40 *Testamenti ueritas, non sufficit sine solennitate.*

41 *Testamentum non probatur per confessionem partis confitẽtis illud factum, sed minus solenniter.*

42 *scripturam omnino priuatam, an censeatur illã approbare.*

43 *scripturæ minus solennis approbatio, an pro sit etiam tertio absenti. & nu. 47.*

44 *Approbationis actus, unde dependeat.*

45 *Confessio absente parte facta, quando tantum semiplene probet.*

46 *Voluntatis declaratio facta cum uno, præiudicat quo ad omnes.*

48 *Patris præsentia, an & quando requiratur, ubi agitur de obligando.*

49 *In uoluntatis declaratione fit retrotrahitio, etiam extremo, ad quod, inhabili.*

50 *scripturam producens minus solennem, si aduersarius contra eam agat, an tenebitur ei stare. dist. nu. 51.*

52 *Instrumentum minus solenne, simpliciter respectu fidei probatoriæ impugnatum ab aduersario, an probabit contra producentem. dist. num. 53.*

54 *Instrumentum quomodo probet in fauorem aduersarij impugnantis scripturam producentis.*

55 *Confessio expressa uel tacita, nondum reprobata ab aduersario, pendente iudicio, producenti an noceat, an confitenti potius.*

56 *Confessio contentorum in instrumento producto, directe reuocari an & quando possit.*

57 *Absens tertius, an pendente iudicio, in quo scriptura minus solennis producta est, poterit se iuuare in alio iudicio, instrumento producto contra producentem.*

58 *Litis pendentia, idem operatur, quod sententia.*

59 *Euentum rerum inspicere debemus, quando uerisimile est*

quid

quid tale euenturum.

60 Scripturam aliquam producens, an censeatur fateri etiam ea, quæ enuntiatiue scripta sunt. & nu. 61.

62 Probationes finium, quæ & quales requirantur.

63 Confessio tacita resultans ex productione instrumenti, an possit reuocare. & nu. 64.

65 Probatio erroris in facto proprio, quando agitur de damno uitando, an admittatur. Et quomodo id accipiendum: num. 66. & 67.

68 Scripturam minus solennem contra se productam, an possit quis acceptare in parte, & in parte non, data capitulorum diuersitate.

69 Librum rationem aduersarius acceptans in parte, tenetur in toto acceptare.

70 Librum rationum acceptare in parte, & in parte non iudicis etiam arbitrio integrum est.

71 Scripturam producens continentem plura capitula, an possit in parte producere, & in parte non. & num. 74.

72 Statuta priuata, facta manu alicuius tertii, non possunt in parte acceptari, etiam in capitulis separatis.

63 Vniuersaliter loqui plus est, quam generaliter aut indefinite.

75 Scripturæ fides, indiuisibilis est.

76 Instrumentum quid hic differat a scriptura priuata.

77 Instrumenti publici & solennis approbatio, an dependeat a potestate producentis.

78 Instrumenti productio, sine protestatione, scriptura simpliciter & generaliter approbata, utrum amplius possit reprobari.

79 Instrumentum producens, non uidetur fateri contenta in eo, esse uera, nisi quatenus ipsum instrumentum probat.

80 Confessio resultans ex productione, non nocet quominus possit producere falsum dicere.

81 Appellationem partis producens, quatenus facit pro producente, non tenetur recipere contra se uerba narratiua partis aut notarij.

82 Protestatio producentis in partibus tantum pro se facientibus, quando eum non iuuet.

83 *Instrumentum quando possit produci cum illa protestatione, non obstante contradictione aduersarij.*

84 *Instrumentum productum cum illa protestatione, non obstante contradictione aduersarij, quando iuuet producentem, & quando non.*

85 *Rescriptum impugnans ex capite taciturnitatis ueri non dicitur impugnare narrata & expressa in ipso rescripto.*

1 Viso de uerbis enuntiatiuis, an probent in antiquis, uideamus † nunc de scriptura priuata, an probet in antiquis. Super quo dubio concludendum uidetur semiplenam ex ea probationem fieri. Specul. in tit. de instru. editio. §. nunc dicendum. col. penul. ue. si regulariter ergo. sequitur Anto. de But. in c. 2. col. 4. uersic. tertius casus. de fide instrument. & ibi Feli. col. 3. in 3. limitatione Socin. in consil. 186. col. 5. in fin. uersic. multum etiam operatur antiquitas. lib. 2. Dec. in d. c. cum causam. col. 2. post medium. uersic. Secundo limitatur. de probat. Iaso. in repetitio. d. l. admonendi. colum. 86. uersicul confirmo utrunque dictum. & ibi Ripa col. penulti. ff. de iureiur. & idem Iaso. in d. l cum aliquis. col. fin. C. de iure deliberand. Est uerum, quòd idem Ias. in consi. 65. col. 3. uersic. Tertio confirmatur. lib. 3. & in consi. 166. col. 3. post medium. uersicu. ad prædicta accedat. lib 4. infideliter refert illud dictum Anto. de But. in d. c. 2 de fide instru. ut procedat respectu plenæ probationis. dum simpliciter dicit, quod probat, quia appellatione probationis, intelligitur de
2 plena. Sed † aduertendum hic, an talis probatio semiplena, quæ inducitur ex scriptura priuata in antiquis, locum habeat contra tertium? puto, quòd sic, quia contra scribentem, aut eius hæredes uel singulares successores probat plene, etiam in non antiquis. l. Publia. §. fin. ff. deposit. l. generaliter. C. de non nume. pecu. Spec. in d. titul. de instru. edi. §. nunc dicendum. col. fin. Bald. in consi. 275. colum. 2. lib. 3. Geminia. in consi. 9. quod intelligitur, modo non negetur, sed recognita sit, aut aliter iustificata. Barto. in authent. & si contractus. C. de fi-

de

de instrumen.Dec.in d c.2.col.2. in princip. de fide instru. Sed quæro † hic, & ad hoc ut talis scriptura priuata probet semiplenè, contra tertium in antiquis, an sit necesse constare, quòd sit scriptura illius, qui dicitur eā scripsisse, si negetur. Videtur dicendum, quòd sic, argu. l.di uus.& quod ibi Bartol. ff. de testa. milit.ubi stante statuto, quòd contra instrumentum nihil opponi possit, potest tamen opponi, quòd non sit instrumentum, & sic constare prius debet de substantia rei, quod sit instrumentum. Omnis † enim dispositio, præsupponit substātiam actus. dicit Calca. sequendo illud dictum Barto. in consi.87.colum.2.circa princip. tradit Dec. in c.consuluit.in tertio not.de appella.Ias.in l.si quando. in quarto not.C.unde ui.& sic quando quæritur, an scriptura priuata manu talis semiplene probet contra tertium in antiquis, constare prius habet, quòd sit scriptura illius, cuius esse dicitur. Putarem † tamen quod in hac repropter antiquitatem temporis & difficultatem probandi, probationes leuiores sufficiant, puta per solam comparationem literarum in casu, in quo alias non sufficerēt. Alias enim, nisi dicamus talem probationem esse necessariam, daretur materia delinquendi & fabricandi scripturam priuatam falsam, quę uideatur de antiquo. & ex hac consideratione uidetur responsum ad argumentum, quod aduersus præmissam conclusionem facit socer & dominus meus Purpuratus in d.l.admonendi.colum.29.circa princip. uidelicet, quod si apocha priuata semiplenè probet in antiquis, dari uidetur occasio fabricandi falsum, quia, ut dixi, constare oportet, quòd sit de antiquo.& præterea daretur occasio delinquendi, si induceretur plena probatio, semiplena autem nō adeo uidetur preiudicialis, cum non sit locus iuramento suppletiuo in facto alieno. Rursus talis probatio non uideretur necessaria, quando talis scriptura priuata reperiretur in archiuo publico, per ea, quæ statim dicam.

¶ Quid † in factis non antiquis, an scriptura priuata probet? Dic quod non l.instrumenta domestica.l. exemplo.& l.rationes.C.de fide instrumento. l.nuda.ff.de donatio.

natio.l.2.& l.final. C. de conuenien.fisci debito.lib. 10. capit.2. de fide instrumen. nec habet scriptura priuata præsumptionem iuris pro se. Bartol. in l.1.col 2.C.de iurament.calum. Dec.in dicto cap.2.in quarto notabili,& colum.3.uersicu. & ulterius considerandum.de fi. de instrumen. Ias.in l. si post diuisionem. circa principium.C.de iuris & facti ignoran. intellige de præsumptione,quæ transferat onus probandi in aduersarium.
7 & ita loquuntur Bar.& doct.ubi supra.facit† tamen aliqualem præsumptionem.Barto. & doct.in l.admonendi.colu.7. ubi Ripa colum. 20. num. 98. Ias.in consilio 129.colum.2.post medium libro primo. & in repe.dic. l.admonendi colum.40.uersi.ultimo,in quantum uult Barto.& ista aliqualis præsumptio operatur, quòd data paritate probationum, is præfertur, pro quo est ista aliqualis præsumptio inducta ex scriptura priuata, iuxta glo.& doct. in dicta l.si duo.ff.de iureiurand.Rursus operatur ista præsumptio, quòd apocha iuncta cũ aliis adminiculis, plene probat. Ias. in dicto consilio 129. columna secunda circa medium, libro primo.Sed Soc.
8 † in cons.68.colum.2.post medium.libro quarto tenet, quòd scriptura priuata habet præsumptionem iuris pro se,per l.optimam. C. de contrahen & committen. stipul.iuncta glo.fin.ibi,quæ dicit illam legem loqui in instrumento priuato. allegat etiam l.1.C.eodem titul. & quòd illa l.optimam. loquatur in scriptura priuata, uidetur tenere Innocen. in cap. cum Ioannes eremita. colum.fina.uersicul.item dicunt,quòd licet priuata scriptura.de fide instrumento. Similiter Bal. in dicta l.optimam in finalibus uerbis, sequitur gloss. in fi.ibi,quòd loquatur illa lex in instrumẽto priuato. ¶Sed respõdeo
9 † ad dictum Socin.quod imo dicta l.optimam.loquitur in instrumento publico. Patet, quia requirit in eo locũ & tempus,& tamen si esset scriptura priuata,non requireretur tempus l.cum tabernam §. idem quæsiit. ff.de pignor ubi Alexand.in apostil.ad Bar. & idem Alexander in consilio 132. columna prima ad fin.lib.4. Paulus de Castro in consilio ducentesimo decimo sexto. Cõfir

 mando.

mando. columna prima ad finem libro primo. Deci. in dicto capitulo secundo columna quarta de fide instrumentor. in quibus tamen locis declaratur hoc procedere, quoad præiudicium ipsius scribentis. Secus. ubi ageretur de eius commodo, & tempus necessario uenit probandum, & ita arguit Iaso. in l. de pupillo. §. qui nuntiatio. circa finem. ff. de operis noui nuntiation. Vbi, quòd textus in l. prima. C. de apochis public. libro decimo, loquitur in apocha publica, non priuata, quia in dicta l. 1. requiritur dies & consul, quæ non requiruntur in scriptura priuata. & profecto si uideantur docto. dicentes requiri appositionem diei in publico instrumento. allegant ad hoc dict. l. optimam. ergo, necessariò præsupponunt illam legem loqui in instrumento publico.

10 ¶ Secundo † respondeo, ad dictum Socin. posito, quòd illa l. optimam. loqueretur in scriptura priuata, tamen debet intelligi de tali scriptura priuata, quæ fidē facit, quia habet subscriptionē trium testiū, qui recognouerūt eius subscriptionem, iuxta l. scripturas. C. qui potior. in pigno. hab. & ita intelligit Cyn. ib. in quarta oppositio. Bald. tamen in consilio. 149. Proponitur. ante finem libro 1. appellat talem scripturam habentem subscriptionem trium testium solennem, non tamen publicam.

11 ¶ † Tertio quod tex. in dicta l. optimam. loquatur in instrumento publico, probatur ex alio: quia doctor. dicunt, quòd instrumentum publicum, ad hoc ut reprobetur per testes, debent esse testes omni exceptione maiores: & pro hoc allegant dict. l. optimam. Ita Salic. in d. l. optimam in secundo notabili. Bar. in l. 1. §. si quis neget. col. fi. ff. quemadmo. testamen. aperian. ubi Bart. expresse intelligit dictam l. optimam. in instrumento recepto per notarium. Idem tenet Bald. in con. 37. Quid in tabellio. circa fin. lib. 1. in l. in exercendis. col. 1. C. de fide instrum. Corne. in consi. 232. col. 2. lib. 1. & consi. 261. col. 5. lib. 4. Ias. in consi. 13. col. penul. uer. sic. tertio principaliter. libro tertio. quod tamen intellige, ut dixi in consil. 56. numer. 9. & profecto mirandum est, quomodo Socin. ausus fuerit uerbum tale effutire, quod scriptura

ptura priuata habeat præsumptionem iuris pro se.¶ Di
12 ctum † tamen Socin. posset procedere, quando constaret scripturam priuatam esse scriptam manu eius, cuius esse dicitur. & solum esset quæstio, an dicaur facta præsente uel absente parte. nam tunc præsumitur, quòd præsente parte scripta sit, & ita loquitur tex. in d.l.1.C.de contrahen.& com.stipu Bald.in consi.380.Tres sunt ca
13 sus.in princ.lib.5.¶ Præmissa, quòd scriptura † priuata non probat, nec præsumptionem facit; procedunt, licet talis scriptura facta sit manu notarii quando non habet solennia requisita ad scripturam publicam. Bald.in con
14 silio 438.Quia testes.in fine libro tertio.¶ Secundo † procedit memorata conclusio, licet agatur de fauore piæ causæ, quia adhuc scriptura priuata non probat. Quod sic probatur. Non magis probat scriptura, quam uox uiua. capitulo licet ex quadam. in ratione sui, de testi.l.in exercendis.C.de fide instrumen.Cyn in l.in bonæ fidei. C.de iureiuran. Bartol.in l.admonendi. ff.eodem titul. Anchara in consilio uigesimooctauo, Rationes.columna secunda post medium, uersiculo, ulterius hoc probatur. Roman.in consilio 204. columna prima, uersiculo, tertio ad idem. imo magis credi debet uiuæ uoci, quam mortuæ.§.si quis igitur in authent. de instru. caut. & fid. quem tex. ad hoc citat Alexand. in consilio 3.columna penultima libro secundo. Sed in pia causa non est remissa solennitas iuris diuini, quòd in ore duorum uel trium stet omne uerbum, ut habetur in c relatum.& in cap.cum esses.extra de testament. ergo si non creditur uiuæ uoci unius in fauorem piæ causæ, ergo nec uoci mortuæ unius scripturæ. & eadem ratione idem dici potest in scriptura priuata unius superioris. Proquo etiam faciunt, quæ late supra diximus circa intellectũ clementinæ primæ de probatio. quòd non procedit, ubi agitur de præiudicio tertii in iure iam quæsito.
15 ¶ Limita † nunc prædictam conclusionem, ut non procedat in scriptura priuata recognita per ipsum scribentem, quia probat contra eum, & habentes causam ab eo, licet non habeat subscriptionem testium, nec iuue-

tur cōparatione literarum, ut supra dixi, per l. Publia. §. fi. ff. depositi. l. cum de indebito. §. fin. ff. de proba. authen. contra qui propriam. C de non num. pecu. l. generaliter. eo. tit. Bal. in d. consi. 275. col. 2. lib. 3. & in consil. 466. Ad intelligentiam. in princi. lib. 5. Paul. de Cast. in consi. 312. Ad primum respondetur. in 2. dubio. lib. 2.

16 ¶ Istud tamen, quod † dixi talem scripturam priuatam fidem facere, etiam contra tertium habentem causam a recognoscente, procedit in recognitione facta ante cessionem in alium factam, secus, si post. & idem in scriptura facta post cessionem, seu de qua esset dubium, an esset facta ante cessionem uel post, per ea, quæ supra dixi de uerbis enuntiatiuis, an probent contra particularem successorem. & istud est, quod dicunt doctor. quòd ubi agitur de præiudicio alterius, quam scribentis, etiā in scriptura priuata, requiritur tempus, ut sciatur quo tempore facta sit, & quòd uere appareat eam factam de illo tempore, cum fieri posset sub alio tempore in præiudicium tertii, ut per Alexand. in dicto consilio centetesimo trigesimo secundo in tertio dubio, & per alios

17 doctor. supra alle. ¶ Limita † secundo, non procedere in scriptura priuata eius, cuius persona esset approbata a parte aduersa, in dictis & factis, quia pars dixisset, quod semper habuit scribentem pro persona ueridica in omnibus eius dictis & scripturis. Tunc enim talis scriptura probat contra partem, licet in specie non approbauerit scripturam, de qua agitur. Ita Alexand. in consi. 113. col. 2. in fin. uersic. nec obstat si dicatur. lib. 4.

18 ¶ Sed hic quæro, quid † si persona tantum scribentis approbetur, quia pars dicat scribentem esse personam honestam & probatam, non autem in facto aut scriptura in genere uel in specie? uideretur talē approbationē nihil operari, quia approbatio personę nihil facit quo ad approbationem dicti aut facti. l. si quis testib. C. de testib. c. si quis testib. 4. quæst. 3. c. præsentium. & ibi nota. de testib. Similiter si approbo personam iudicis, nō intelligor approbare eius dicta. ca. super quæstionū. de offi. deleg. Gemi. in con. 15. col. fi. in prin. Puto, ꝙ ex tali

appro-

approbatione, apocha faciat semiplenã probationem, ex eo, quod scribit Bald. in d. l. in bonæ fidei. col. penult. uersic. sed dubitatur de uno. C. de rebus credit. ubi quã do approbatur testis in persona, sed non in dicto, eius testimonium probat semiplene. quod dictum refert & sequitur Ias. in repe. d. l. admonendi. col. 78. uersic. quid
9 si unus testis est approbatus nu. 167. ¶ Sed † quæro rursus, pone quòd in compromisso partes dicant, quòd in tali scriptura continetur testamentum & ultima uoluntas talis; an ex talibus uerbis censeatur approbata scriptura, & fidem faciat, si non erat solennis? Deci. in cons. 612. col. 2. circa medium, tenet, quod non, quia ex istis uerbis solum censetur approbatum factum, id est, ꝙ testamentum ita scriptum fuerit, sed non censetur approbata qualitas facti, id est, quod ipsum testamentum sit ualidum, & potest quis approbare factum, & qualitatem eius reprobare. alle. pro hoc Bald. in l. 1. col. 2. C. de furtis. Paul. de Cast. in l. 3. §. falsus. per illum tex. ff. rem rat. hab. ubi quod potest quis approbare actum, tanquã gestũ, & reprobare tanquam sic gestum. & facit quod
10 infra dicam nu. 120. Quid † si quis sæpius habuerit talem scripturam priuatam præ manibus, nec unquam contradixerit, an censeatur illam approbasse? uideretur dicendum ꝙ non, quia ex sola taciturnitate non inducitur ratificatio aut approbatio. Innoc. in c. olim. 3. in fin. de restitu spoliato ubi si iudex post appellationem me excõmunicet, & ego tollerẽ ac sustineam excõmunicationẽ, abstinẽdo ab his, quæ excõmunicato prohibetur, ex tali patientia, tolerantia aut taciturnitate non censeo approbare excõmunicationẽ, & renuntiare appellationi sequuntur Anto. Imo. Abba. & moder. in c. gratũ.
11 de offi. deleg. Approbatio enim † inducitur ex facto aliquo, non ex facto. Soc. in consi. 104. colum. fina. post medium lib. 4. & ꝙ ex taciturnitate non inducatur approbatio, tradit Decius in consi 98. ad fi. Addo Bald in l. ei qui non. uersicu. quæro, nunquid si dominus. C. si ex falsis instrumen. ubi si lata sit sententia contra falsum procuratorem, & dominus tacuit, nec appellauit, ex

tali silentio non censetur sententia approbata, quia silentium nihil est, quod Bald. dictum refert & sequitur Alex. in consi. 191. col. 3. uersicu. hoc expressius noluit Bald. lib. 6. Addo Baldum in consi. 321. Verba compromissi. lib. 5. ubi, quod ex solo silentio non dicitur aliquid fieri in concordia, quando concorditer quid fieri debet, sed requiritur declaratio uoluntatis. ¶ Contrariũ
22 † in præmissa quæstione, quod imo scriptura priuata censeatur approbata ex tali non contradictione eius, qui eam præ manibus sæpe habuit, determinat Paulus de Castro in consil. 314. Omisso primo. colum. 2. post medium, lib. 2. argumen. l. Labeo. ff. de aqua pluuia. arcend. ubi taciturnitas patientis ædificari, ipsi tacenti præiudicat, ne ædificans cogatur ædificium demoliri. Sed ille tex. parum facit, quia taciturnitas ibi facit, quod tacens agere non potest, non tamen, ut ob talem taciturnitatem conueniri possit, prout contingit scriptura pri-
23 uata, si illa dicatur approbata. Sed † pro opinione Paulus adduco Abb. in c. cum uirum. in tertio notab. de regularib. ubi quando taciturnitas habet in se mixtum aliquod factum positiuum, semper tacens censetur consentire. sequitur Ias. in l. quæ dotis. colum. 14. in fi. uers. decimusseptimus & ultimus casus est. ff. solut. matrim. Sed in casu nostro ultra taciturnitatem interuenit factum positiuum, id est receptio & tractatio illius scripturæ priuatæ. Pro quo tex. optimus in clementi. prima de procurator. ubi recipiens instrumentum mandati, in quo constituitur procurator, censetur se obligare ad illud officiũ, ut amplius recusare non possit, quẽ tex.
24 citat Ias. in d. l. quæ dotis. ¶ Ad idem † adduco Calde. in con. 1. in fi. in tit. de sponsalib. ubi quando sponsalia ab initio sunt nulla ob impedimentũ consanguinitatis, si post dispensationẽ Papæ contrahentes taceant, nec reuocent sponsalia, censentur illa approbare. Ratio huius dicti est, quia ultra taciturnitatem contrahentiũ interuenit factum positiuum, id est interpretatio dispẽsa-
25 tionis. ¶ Sed † in pmissis præsupponit approbari posse scripturam priuatam, quæro, an talis approbatio ualeat?

leat breuiter Innocen.in c.cum P. tabellio.post mediũ, de fide instrumento. tenet non ualere conuentionem, quia partes non possunt creare quem notarium, quod uideretur fieri, si daretur plena fides scripturæ unius priuati hominis, sequuntur Baldus & Abbas, ibi. Idẽ Baldus in l.Imperator, colum.fina. ff. de statu hominũ. Roma.in consi.204 Pro discutienda, col. 1.versic. secundo idem probo, & in consilio sequen. 205. Decius in d. consil.612.col.2.circa medium.Iason in l.non impossibile.col.2.ff.de pactis.in l.iusiurandum, quod ex conuẽtione.in princip.colum.2. ff. de iureiurand.& idem Iason in repetitio.dict l.admonendi.colum.78.in fi. uersicul.nec prædictis obstat, quod illud dictum Innocent. magis communiter approbatur. Idem tenet Ripa ibi col.20. in scriptura priuata abnegata, & nullo adminiculo fidei roborata, secus si sit uel partium vel testiũ subscriptione roborata, per ea:quæ notat Bartolus in l. fina.ff.de pretor. stipulatio. & aduerte : quia præmissi doctores uidentur illud uelle etiam in scriptura iam facta, dum generaliter loquuntur ¶ Contrariam opinio-
26 nem, quod imo talis conuentio † ualeat: tenuit idẽ Bald.sibi contrarius in l.de quibus, colum.2.in fin.versicul item per pactum. ff. de legibus, quem Decius in dict. consil. 512. inaduertenter allegauit pro opinione Innocen.cum.ibi Bald. expresse teneat contra Innocentium. Addo eundem Baldum in consil.275 Factum tale est, quidam campsor.colum.2.uersic.ad primum.lib.3. & quod ualeat conuentio, tenet Alexand in l.1.§. fina. ff.de verborum obliga.sequendo Bald.in dict.l. de quibus. Idem tenet ipse Alexand.in consil.112. colum. 3. lib.4.sequitur Deci sibi contrarius, in cap.2.col.7.uersi. similiter valet conuentio. de probatio in cap. veniens in fin.de testibus. & in cap.2.col.3 uersic.notandum tamen est.de fide instr. Eandem opinio. contra Innocen. late tenet & defendit Ias.in repetitio.dict.l.admonendi col.42.uersic nunquid autem partes. Corn. in consilio. 174.col.fin.lib.3.Felin in dict. capit. 2. col.3. post medium.in 6. falientia, de fide instrumen. ¶ Et profecto

ista opinio contra Innoc videtur verior & æquior, &
27 pro ista opinione † arguo sic. doctores volunt valere cō suetudinem, quòd credatur scripturæ privatæ, & in consuetudine nemo discrepat, quia etiam Innocen. hoc tenuit in d. c. cum P, tabellio. cum simul. quæ Ias. adducit in repe. d. l. admonendi. col. 41. vers. septimus casus est, & pro hoc est text. in c. cum dilectus. de fide instrumen. Deci. in d. c. 2. col. 6. de probatio. in dict. c. veniens. col. fi. circa medium. de testib. & in c. 1. col. 1. circa medium. de fide instrum. Addo Feder. de Senis. in cons. 119. Nulli dubium. in fi. Idem dicunt doctor. in statuto, quicquid aliter tenuerit Innocen. in dict. c. cum P tabellio. vbi voluit hoc procedere solum in statuto eius, qui potest creare tabelliones, sed quod idem sit in statuto alterius obtinentis potestatem statuendi, licet non creandi notarios, puta in statuto vniuersitatis, tenet Felin. in d. c. cū P. tabellio. Deci. in dict. c 2 col. 6. in fin. versicu. circa primum. de proba. dict. c. 1. in 2. notab. de fide instrument. & in cap. 1. colum. 17. in fin. versicu. & nota quod libris. de probatio. Bald. Ange. Alexan. & moder. in l. quędam §. numularios. vbi Iason clare in 2. notabi. ff. de edend. & idem Ias. in l. 1. colu. 5. versic. 2. ex hoc membro. C. de summa trinita. & fide catholic. & in l. si non speciali. in 2. notab. C. de testam. Addo Geminian. in consil. 62. col 1. vbi, quòd statutum potest dare potestatem conficiendi instrumenta publica, & fidem facientia in territorio, saltem statuentis, personis etiam non notariis. allegat Hostien. Ioan. And. & Anton. de Butr. in dict. c. cum P.
28 tabellio. Addo † Alexand. etiam in consil. 53. col. 1. lib. 2. vbi fortius voluit valere capitula aut priuilegia, quod detur plena fides scripturis priuatis aut libris Hebræorum. Idem voluit Socin. in consi. 62. In præsenti cō sultatione. col. 3. versi. preterea clare respondetur. lib. 1. Quid igitur, in fauorem Christianorum, est verū, quod tale statutum in fauorem Hebræorum damnat idem Alexan. in dict. consi. 3. colum. penultim. versic. & si fas est dicere. libr. 2. sed Purpura. in dict. l admonendi. col. 33. quòd valet inter ipsos Iudæos non contra Christianum,

num,nisi conditum sit ab eo,qui potestatem haberet de
29 rogandi canoni. Ego † tamen adhuc isto casu haberem tale statutum pro iniquo,& irrationabili ac inhonesto, quod credatur Iudæo infami contra Christianum, sed inter Christianos,quod valeat tale statutum, quod datur plena fides scripturæ priuatæ,tenet idem Alexan.in
30 conf.170.circa princip.lib.7 ¶Hoc ita † præsupposito, quod valeat statutū,per quod datur fides plena scripturæ priuatę, dico quod a fortiori debet valere pactum, quo ad prҫiudicium ipsarum partiū, quia plus possunt partes in re propria,& ad earum prҫiudicium,quam statutum.ita probatur in l.fina.§.fina.C. de tempor.appellatio.iuncto c.uenientes.de iureiurand.nam in dict.l.fi. dicitur, quod partes possunt renuntiare appellationi, in earum prҫiudicium,& tamen in dict.c.uenientes.dicitur non valere statutum tollens appellationem. & ita per illa duo iura hanc regulam tradit Abbb.in c.cum dilectus.col.7.de arbitr.Ita etiam arguit Iaf.in l.1.§. fina. col.5.in fin.ff. de uerbor.obliga. Crotus in l.filiusfamilias.§.diui.col.23.in fin.ff.de lega.1.Itaque si ualet statutum, quod credatur scripturę priuatæ in præiudicium aliorum,quanto magis debet ualere pactum,posse partes tale prҫiudicium sibiipsis, & contra seipsas facere.
31 ¶ Non obstat modo ratio † Inno.in dict.c.cum P.tabellio.quod partes non possunt creare quem notariū,quia fateor,sed nego, quod per tale punctum priuatus scribens fiat notarius, & quod eius scriptura priuata dicatur instrumentum publicum notarii,licet fidem faciat. & ista in effectu fuit responsio Alexan.in dict.l.1.§.fi.ff. de uerbo,obligatio.& in dict.consi.113 col.3.lib.4.argumentum enim Innocen. procederet, si ageretur de pacto priuatorū, quod scriptura priuati unius fidē faciat contra omnes, secus, si inter ipsos contrahentes tantū. ¶Secundo respondeo,quod attenta ratione Inn.sequeretur,quod etiā statutum illud disponens, non ualeret, quando fit ab his,qui notarios creare non possunt, & tamen in statuto doctor. communiter tenent contra Innocent. ergo a fortiori idem iuris in pacto esse debet

quo

quo ad præiudiciũ ipsorum paciscentium.¶ Et maxime procedit ista opinio contra Innocen. quando scriptura iam esset facta. Imo tunc res uidetur sine dubio, quod approbari possit, quia etiam sine scriptura aliqua ius non prohibet, quominus possim confiteri intentionem aduersarii esse veram. Bene fateor, quòd si superueniret aliqua causa de nouo, quia pars mutasset mores in deterius, quod possem recedere a tali pacto, argumento. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrogatori. action. ¶ Aduer-
32 tendum tamen † circa præmissa, dum dictum est valere consuetudinem aut statutum, quod credatur scripturæ priuatæ alterius, puta mercatorum, quòd talis consuetudo vel statutũ tale non valeret, quando esset nimium generale, aut indiscretum, quod indistincte credatur omni scripturæ mercatorum, non habita differentia personarũ & rerum, ita quod credatur omni scripturę cuiuslibet mercatoris, & quantamcunque contineat quantitatem, quia daret materiam delinquendi, debet ergo intelligi consuetudo vel statutum eiusmodi, quando scriptura priuata esset verisimilis, secundum qualitatem personarum ad bonam æstimationem mercatorum. Ita Baldus in l. vnic. col. 4. C. de confess. quod dictum pro singulari sequitur Felin. in dict. ca. 2. col. 3. in secunda fallentia de probationib. & in capit. antepenulti. col. 2. eodem tit. Decius in dict. capit. 1. colum. 17. in fin. versic. & nota, quod libris, & in c. 2. col. 7. de probatio. Iason in dict. l. quædam. § nummularios. col. 2. ff. de edend. & in repetitio. dict. l. admonendi. colum. 46. in fine. uersicul. dicit tamen singulariter Bald. & in consil. 103. columñ. 1. in fin. libr. 1 addo Alexan. in consil. vltimo. colum 2. in fin. versic. fortius dixit libr. 7. Socin. in consil. 87. colum. fina. libr. 1. & ista ratione occasionis delinquendi Bald. in consil. 349. Si hoc quæritur. in 2. dubio. lib. 5. non ausus fuit decidere, an tale statutum valeat, vel non. Dubitare tamen non debeat propter tex. in dict. c. cum dilectus. de fide instrument. sed poterat modificare, prout fecit in dict. l. vnic. cuius mo-
33 dificatio prudentibus placuit. ¶ Talis tamen † consuetudo,

ſuetudo, quòd credatur libro mercatoris, in eius fauo-
rem, dicitur odioſa. Iaſon in l. ſi idem cum eodem. in
princip. col. 3. uerſic ſucceſsiuè quero. ff. de iuriſditione
omnium iudicum. Contrarium dicit Socin. in conſi. 24.
colum. penulti. uerſicu. quinimò dici poteſt. lib. 2. ¶ Ex
præmiſsis abunde declarata habetur. 2. limitatio, quòd
ſcriptura priuata probat, quando eſt approbata a parte.
& quòd tenet talis approbatio, rurſus caſus nonnullos
adduximus, in quibus approbatio facta cenſeatur, non
citra magnæ utilitatis compendium in conſulendo &
iudicando. Equidem nihil hic pono, quod non in in-
diciis aut ſentẽtiis dicẽdis ſequi ipſe audeã in foro utro
que & poli & hominum, nec aliud Deum obſecro, quã
ut ſcribentis animum ueritatis auidiſsimum, ad eam
34 ipſam ueritatis rectitudinem proferat. Neque enim
ſcientia hac noſtra ex animi affectibus uti debemus,
aut æris cupiditate aut amicorum, uel propinquo-
rum affectione aut potentiorum formidine. Quem
unum ſcopum, ſi firmiter nobis propoſitum habe-
remus, non totiens, arbitror, uarietatis leuitatem audi-
remus, non citra ſplendoris noſtri obſcurationem. Quòd
ſi doctor. omnes ad unum ueritatis uiam adirent, non
tot tantæque opiniones, aut cõtradicẽdi aut gloriæ ſtu-
dio philoſophiæ huius moralis decus deturpatum habe
rent. Dij faciant, ut prophetæ preces omnes confe-
ramus. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritũ rectũ
innoua in uiſceribus meis. Nemini tamẽ mirabile futu-
rum ſit, quòd inter doctores non omnino conueniat de
mortalium ſciẽtia, quando & illa Dei ipſius lex ſanctiſ
ſima, & ſola ipſa uera & irrefragabilis impie hodie
(proh dolor) uertitur, in peſsimo Chriſtianorum ma
lo. Deum obteſtor, ut ad eccleſiam ſuam reſpiciat, quod
omnino futurũ ſpes eſt non mediocris. ¶ Non omitto,
35 tamen circa hanc ſecundam limitationem, unã quę-
ſtionem in practica utiliſsimam. Pone ego produxi in
iudicio unam ſcripturam minus ſolennem, an ex tali
productione, dicar eam approbare? Innocen. & Abb. in
c. cum uenerabilis. de exceptio. tenent, quòd non ſequi-

tur

tur Roma. in consil. 294. Hæc confessio. ubi rationem adducit, quia producens instrumentum, censetur illud approbare & confiteri, prout in eo continetur. sed in tali instrumento non solenni nihil effectualiter continetur, ex quo effectus probationis nullus est. & paria sunt nihil contineri, uel contineri quidem, sed id, quod cõtinetur apparere non posse, ob defectum probationis. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutela. Eandem opinionem tenet Alexand. in consi. 108. col. 2. in fin. uersi. nec obstat, si diceretur. lib. 5. & in consil. 124. colum. 2. lib. 7.

36 ¶Contrariam † opinionem, quòd producens instrumentum non solenne (loquor de tali solennitate, quę solum respicit instrumentum, non negotium principale, puta, quia careat instrumentum indictione & consule) censeatur illud fateri, uoluit Bald. in l. alia. col. 2. uersi. sed pone, quòd quis confitetur. C. de his, quibus ut indig. sequitur Dec. in c. cum uenerabilis. col. 16. uersicu. quinta conclusio. de except. & ibi Felin. colum. 7. in 2. limitatione. Idem tenet Ias. in consil. 160. colum. 3. post medium. libr. 2. ubi Ias. allegat Bald. in l. 2. in fin. C. de fideicom. libert. Addo ultra Moder. Alexand. in consil. 184. col. 2. uersi. & posito, quòd etiam aliquo modo lib. 7. ubi sequitur Bal. in d. l. alia. Idem tenet Ang. in cons. 132. Quidam Nicolaus. colũ. 2. ex quibus apparet opi-
37 nionem Bald. esse magis communem. Et aduerte, † ꝙ producens scripturam non solennem, non solum censetur approbare, quæ in ipsa scriptura continuatiue continentur, sed ea etiam, quæ sunt in loco separato, puta solutionem debiti scriptũ a tergo ipsius scripturæ. Ang.
38 in d. cons. 132. ¶Præmissa † tamen non procederent, quando produceret quis instrumentum non solenne, tanquam solenne, & ageretur de facto alieno, quia talis productio tanquam erronea non noceret, ut per Alex.
39 in d. consi. 108. colum. 2. in fin. libro quinto. ¶Sed † quid ubi defectus solennitatis respicit negotium principale, non scripturam instrumenti, an producens instrumentum censeatur fateri contenta in eo esse uera, adeo quòd talis confessio sibi præiudicet. Puta produco instrumen-

tum testamenti, quod habet solennia quidem instrumenti, sed non solennia requisita in actu testandi, puta, septem testes, uel produco instrumentum alienationi bonorum minoris. quod habet solennia instrumenti, quo ad scripturam, sed deficit solennitas extrinseca requisita in alienationibus rerum minoris. Innoc. & Abb. in dicto cap. uenerabilis. quod sic. & ibi Abb. in quarto casu hoc intelligit, etiam quod talis productio ignoranter facta sit, quia producens crederet instrumentum & actum in eo contentum ualere. Si enim scienter, res esset sine dubio. & ita etiam intelligit Deci. ibi, colum. 16. uersic. quarta conclusio. & hanc opinionem Innoc. sequitur Roma. in dicto consilio 294. Bald. in d.l.2. in
40 fin. de fideicommiss. liberta. ¶ Contrarium † tenet Bald. in dict.l. alia. colum. 2. quia non sufficit ueritas sine solennitate, id est quòd in rei ueritate testamentum sit conditum, nisi solenniter fuerit conditum. & hoc sequuntur Felin. & Deci. in d.c. cum uenerabilis. Bald. etiam sequitur decisio Neapolit. decisio.25. in fin. ubi, quòd ita fuit iudicatum. Idem tenet Corn. in consi.18. colum.2. lib.2. ubi si quis fateatur codicillos esse factos, sed cum pauciori numero testium, & sic minus solenniter, non præiudicat talis confessio, quia non sufficit ueritas sine solennitate.l.si ueritas.C. de fideicom. & in
41 † testamento, quòd non probetur per confessionem partis confitentis illud factum, sed minus solenniter, tenent Bar. & doct. communiter in l.2.C. de bon. possess. secundum tabu. ubi Deci. colum.3. Ripa in l. admonendi. colum.33. in fin. ff. de iureiurand. Itaque si expressa confessio non nocet, multo minus tacita, quæ insurgit ex productione instrumenti. ¶ Ex præmissis habes reprobatum utrumque dictum Innocen in d.c. cum uenerabilis. Est uerum, quòd Bald. in dict.l. alia. uidetur intelligere Innocen. ut loquatur secundum opinionem ipsius Bald. Tamen Deci in d. cap. cum uenerabilis. aliter refert ipsum Innoc. loqui. & quidem si Innoc. uerba intueantur, nō uidentur pati illum Bal. intellectu. ¶ Sed
42 quid † in producente scripturam omnino priuatam, an

illam

illam censeatur approbare? Breuiter si teneamus opinionem Innoc. in d.c. cum P. tabellio. de fide instr. quòd expresse approbari non possit per conuentionem partiũ expressam, multò minus tacite, & ita in producente scripturam priuatam, arguit Roma. in d. cons. 204 col. 1. in fin. uer. cæterum, & si secundo dicatur. Sed quia tenui opinionem contra Innoc. solutio istius quæstionis dependet ex alia quæstione supra formata, quòd producens instrumentum minus solenne, respectu solennitatis concernentis ipsum instrumentum, non negotium principale, censetur ipsum approbare. Ideo eadem ratione dicendum est approbatam censeri scripturæ priuatæ fidem. & in, producente scripturam priuatam, quod censeatur eam approbare, tradit Ange. in consilio 132 Quidam Nicolaus. colum. 2. ¶Sed nun-
43 quid † talis approbatio scripturę minus solennis, prosit etiam tertio absenti? uideretur dicendum, quòd non, tanquam res inter alios acta, & quia confessio facta absente parte solum semiplene probat, ut habetur in d. l. admonendi. & supra dictum est. Contrarium determinat Ang in §. si uero expressim col. 4. in authen. de hæred. & falcid. ubi quòd approbatio instrumenti tanquã ueri prodest omnibus ius prætendentibus ex eo instrumento, & quorum interest, licet non fuerint præsentes illi approbationi, & poterunt agere contra ipsum approbantem, tanquam obligatum ex tali instrumento. Idem dicit Angel. in approbatione testamenti facta per filium præteritum, quia prodest hæredi instituto etiam absen-
44 ti. Ratio, quia † actus approbationis dependet a sola uoluntate approbantis. quo casu præsentia partis non requiritur. Bar. in l. Pomponius col. 2. uersi. Item ex eo. ff. de nego. gest. & in l. a quo enim. ff. ram ratam habere.
45 ¶Non obstat, quòd † confessio absente parte, solum semiplene probat, quia illud procedit quando confessio directo tendit ad obligandum aliquem confitentem. Secus, si principaliter tendit ad approbandum aliquid, ex qua approbatione absenti acquiratur obligatio & istud dictum Ang. pro notabili refert & sequitur Ias. in l. non

solum.

solum.§ morte. colū.5. post medium. uersi Item pro
46 conclusione Bald.ff.de operis noui nuntiat.& pro † hoc dicto Ang. facit Bar.in l.is potest.col.4.uer. nunc uideamus.ff.de acquirend.hæred. in l. fin.ff. de interro.actio. Bal in l.fin.C.de petitio.hęredi.Ang.in l.sicut.C. de repu. hæred. ubi, quod declaratio uoluntatis, facta cum uno, præiudicat quo ad omnes, sequitur Dec. in consil. 35. col.2.uersi. & sic patet ex prędictis. Ideo uidemus, quòd ratificatio actus fieri potest absente parte, & absenti prodest, quia solum dependet a uoluntate ratificantis, licet ex tali ratificatione ratificans obligetur. Bar.in d.l. Pomponius.col.2.ff.de nego.gest. & in d.l. quo enim.ff. rem ratam haber. Alex in consi. 126. in fin.lib.5. Abb. in c. Cumana. col.4. de electio.Dec.in consi.286. col.2. in consi.297. col.2.post medium. & in l.semper qui non prohibet. nu.9.in fin.ff.de regu.iur. Addo Ioan.de Ana.
47 in con.83.col.2. post medium. ¶Sed contra † prædicta adduco Soc.in consi.105. col.1.in fi.lib.4 ubi, quòd ratificatio facta in absentia partis, solum absenti prodest, quando tendit ad declarandum uoluntatem ratificantis, secus si ad obligandum ei.in cuius fauorem fit ratificatio, quia tunc requiritur partis præsentia. allegat Ang.in consi.1. Anchar.in consi. 127. Ad dubia elicita. col.2.uersi.non obstat,quòd ratificatio.¶Sed istud dictū Socin. aperte confunditur per dictum Ang. supra alleg. in d.§.si uero expressim. & contra istud dictum Soci. est communis opin. doc. uolentium sufficere ratificationē fieri in absentia partis, licet ex actu ratificato ratificans obligetur. Nec obstat dictum Angel. in d. consi.1. quia Ang. ibi nihil loquitur de hac materia. non etiam ob. Anchar.in d.consi. 127. quia Anch. loquitur, quando per ratificationem inducitur noua dispositio, ita quòd non est mera declaratio uoluntatis, quia actus non fuerat gestus in specie nomine ipsius ratificantis, sed pro personis, incertis. & sic Anch potius facit contra Soci.
48 ¶Non obst. † quòd ubi agitur de obligando requiritur partis præsentia, quia fateor, ubi nullus præcessisset actus in præsentia, eius cui acquiri debet, sed ubi præcessit

cessit contractus præsente eo, cui acquiri debet, & solum restat declaratio uoluntatis alterius absentis, cuius nomine actus est factus, an uelit obligari, dico, quod sufficit talis declaratio uoluntatis per ratificationem, etiã parte absente. Satis est enim, quod semel fuerit præsens, & quod appareat de eius animo, quod uoluerit sibi acquiri ex eo actu, nõ enim requiritur præsentia partis ad alium finem, nisi ut appareat de eius consensu. Patet, quia sufficit nuntius uel epistola. l. consensu. ff. de actionibus & obligationibus. Sufficit ergo, quocunque re appareat de tali consensu per præsentiam, quæ ab initio interuenit in ipso actu ad quem postea retrotrahitur declaratio uoluntatis subsecuta: In declaratione
49 † enim fit retrotrahitio, etiam, quod extremũ ad quod, sit inhabile. Ioan. And. in additio. Specul. in tit. de testa. §. nunc dicendum. uersic. nec etiam hoc, sequitur Anto. de Butr. in capit. licet causam. de probatio. ubi Felin. columnn 13. in decima limitatione. Socin. in consil. 97. columm. penultim. in fin. lib. 4. Dec. in consil. 25. column. 4.
50 Curtius iunior in cons. 121. col. 8. post mrdium. ¶ † Sed quæro, circa præmissa, dictum est, quod producens instrumentum minus solenne, aut scripturam minus solẽ
51 nem, censetur illam approbare, quid † si aduersarius cõtra quem fit productio, impugnat talem scripturam, an producens tenebitur illi stare, ut contra eum fidem faciat? Respondeo Bal. in l. si quis testibus. columna secunda uersiculo sed nunquid producens. C. de testibus. & in dicta l. alia. columna prima uersiculo quęro nunquid ille. C. de his, quibus ut indig. quod non prȩiudicat tacita confessio, quæ elicitur ex productione instrumenti, si aduersarius, contra quem producitur, probat de contrario, quia tunc apparet de errore tacitę confessionis. allegat Bal. Innoc. in dicto capit. cum uenerabilis, de excep. Amplius subdit Bald. quod isto casũ non est necessaria allegatio erroris in confitente, licet secus dicat in cõfessione expressa, quia non sufficeret probari ęam erroneã,
52 nisi error allegetur. ¶ Sed hic † aduertendũ circa istud dictum Bal. quia non uidetur procedere, ubi instrumétum

tum productum, esset minus solenne, & fidem non faceret. Tunc enim non uidetur necessarium, quod aduersarius probet de contrario, ex quo instrumentum productum non probat, uidetur ergo loqui Bal. quando instrumentum productum esset solenne, quo ad fidé probatoriam, sed illud reprobatur de falso, & probatur contrarium eius, quod continetur in ipso instrumento. Sed adhuc isto casu dictum Bal. non ita simpliciter procedit, quia si quis producit instrumentum falsum sciēter, etiam quòd illud impugnetur per aduersarium, & de falso redarguatur, tamen in odium producentis scienter, adhuc uidetur probare contra ipsum producentem, & hoc in pœnam delicti, ut per Modernio. in dicto cap. cum uenerabilis, ubi Dec. col. decimasexta in fine uersicul. sexta & ultima conclusio. ubi tamen dupliciter hoc
53 limitat. ¶Quid igitur † producente instrumentum minus solenne, quod aduersarius simpliciter impugnat, respectu fidei probatoriæ, aliter non obiiciendo falsitaté, nec probando de contrario, an tale instrumentum probabit contra producentem? Breuiter aut contra producentem lata est sententia, & sic eius confessio resultans ex productione instrumenti reprobata est per aduersarium, & iudicem & tunc non uidetur sine dubio nocere nō talis confessio tacita, quia etiam non noceret expressa confessio, quę simpliciter fieret sine productione alicuius instrumenti, capitulo mulieri, ubi Innoc. & Abb. de iureiurand. & idem Innocen. in dicto capitulo cum uenerabilis. Bal. in l. si quis in hoc genus, col. secunda, uersiculo quæro unum C. de episcopis & clericis, & in l. 1. columna penultima in fine, C. de confessis. Rom. in cōsilio quinquagesimonono. Ad d scutiendum, columna finali uersiculo secundo principaliter me mouet. & in consilio centesimosexagesimoseptimo. Antonius, columna prima in fine uersiculo, Tertio non obstat confessio. Ad idem adduco glo. in autheutic. item possessor. C. qui potior. in pignor. habe. ubi, quod confessus potest impugnare id, quod primo loco confessus est, quando contra confessionem suam lata est sententia,

& ibi, quòd hoc procedit etiam cum eadem persona, sequitur Barto. ibi & idem Bartol. in l. Papinianus. §. sed nec impuberis. colum. 2. in 1. opposit. ff. de inofficio. testamen. Alexan. in l. magistratibus. colum. 2. uersic. non
53 obstat glo. ff. de iurisdi. om. iud. ¶ † Aut contra talem confessionem seu scripturam productam non est iudicatum, sed pro ea sententia dicta est, & tunc sine dubio probat talis scriptura contra producentem, non solum in fauorem partis, contra quam producta est, sed etiam in fauorem tertii absentis, per supra dicta. Et si dicatur,
54 † quomodo probabit in fauorem aduersarii, qui talem scripturam impugnauit? Respondeo, quòd non nocet impugnatio ex quo per iudicem non fuit admissa eadē ratione qua non nocet confessio per sententiam iudicis
55 reprobata. ¶ Sed punctus † est, pendente iudicio, ante quam talis confessio expressa uel tacita sit reprobata, an interim noceat producenti uel confitenti? Breuiter, pars contra quam fit productio, quandiu impugnat instrumentum productum, ex eo se iuuare non potest. l. post legatum. ff. de his, quib. ut indig. reg. ex eo. libr. 6. sed si uelit pars reuocare suam impugnationem, & initio instrumento producto, hoc facere poterit, Bart. in d. l. post legatum col. fi. Alexan. in consi. 112. col. 2. lib. 5. & in con sil. 91. col. 2. ad fi. lib. 6. Soci. in consil. 158. col. 2. ad fin. uersicul. nec obstat, si dicatur, lib. 2. Corn. in consi. 229. Post redditum consilium. col. 2 lib. 2. Quod tamen non procederet, si confitens aut producens prius acceptasset impugnationē, & responsionē partis, recedendo ab eius confessione, aut productione. Cor. in consi. 175. circa fin. lib. 4. Quod tamen intelligerē, nisi impugnans uellet probare, de errore, & haberet probabilē causam impugnandi, quia in facto alieno & scriptura producta nō esset authen. tunc enim putarem admittendum ad probationē erroris, non obstante, quòd confitens aut producens ac
56 ceptauerit eius impugnationem. ¶ Et licet † Felin. in cap. imputari, columm. 1. uersicul. septima & ultima declaratio, de fide instrumento. dicat, quòd confessio contentorum in instrumento producto, directe reuocari

non poteſt, quia confeſſio ſcripta non reuocatur, illud procedit, quando quis uellet eam reuocare ſimpliciter, ſine probatione alicuius erroris, ſed ubi probatur error, ſemper poteſt reuocari, non obſtante, quod confeſſio ſit redacta in ſcriptis, & etiam, quod ſit iurata, ut late per Socin. in conſil. 97. col. 2. & 3. lib. 4. Dec. in dicto c. cum uenerabilis, col. 15. uer. tertia concluſio. de exceptio. Iaſ.
57 in l. 1. in 3. not. C. de errore calcu. ¶ Sed quid † in tertio abſente, an pendente iudicio in quo ſcriptura minus ſolennis producta eſt, poterit ſe iuuare in alio iudicio, inſtrumento producto contra producentem? & an producens poterit opponere de non fide probatoria, non obſtante eius productione & dicere, quod nondum fuit iudicatum in cauſa, in qua produxit? Et quod fieri poſſet, quod pronuntiabitur contra ipſum inſtrumentum productum, quo caſu productio non nocet. Imo nec expreſſa confeſſio uideretur nocere confeſſioni tacitæ reſultanti ex productione, ante, quam contra eiuſmodi inſtrumentum productum pronuncietur. Solum enim non nocet confesſio expreſſa uel tacita, quando contra eam pronuntiatur, ergo interim ante, quam pronuntietur, ſtandum erit confesſioni & productioni, & hoc uidetur tenere Abb. in dicto capit. mulieri, ante finem de iureiurand. ubi uoluit, quod ante reprobationem nō licet uenire contra confeſsionem, ut ſi ſecundum eam eſſet pronuntiatum, & ſic pendente iudicio, cōfeſsio habeatur pro uera, ac ſi ſecundum eam pronuntiatum fo-
58 ret. Sed in contrarium † facit, quia quo ad impediendū intentionem partis, idem uidetur iudicandum de caſu dubio, quod de caſu certo, ideo debitum ſolutum pendente conditione, repeti, poteſt, ac ſi conditio defeciſſet. l. ſufficit. ff. de cond. indeb. & ſic ad impediendū agentē debitum dubiū habetur ꝓ indebito omnino. Similiter pendente dubio, an filius ſit in poteſtate, uel non patre exiſtente apud hoſtes, denegatur actio crediтori, & obſtat Macedonianum. l. 1. §. ſi pendeat. ff. ad Macedonianum. Imo ad impediendum actum, idem operatur pendentia litis, quod ſentententia. l. Iulianus. in ſecundo re-

ſponſo.ff.de condi.indebit.Imola in conſil.112.colu.3. Ideo pendente dubio, an pronunti etur contra inſtrumentum productum, impediri debet intentio tertii ſe fundantis in tali productione. ¶ Sed aduerte, quod ſi in ueritate apparet illud inſtrumentum eſſe minus ſolenne, & is, contra quem producitur in alio iudicio, ab eo recedat, & reuocet productionem prius per ſe factam, putarem eſſe locum reuocationi, quando inſtrumentum minus ſolenne continet factum alienum quo probabilis cadit ignorantia, & quod tunc habeatur perinde, ac ſi pronunciatum eſſet contra tale inſtrumentum, quia
59 † habemus concluſionem iuris. Inſpiciendũ eſſe, quod euenire poteſt, quando ueriſimile eſt illud euenturum. Bal.in l.fi.§.ſed quia, col.fin.C.communia de legat. per text.in l.ſi conſtante, in prin.ff. ſol u. matrimo. quod dictum refert & ſequitur Dec. in l. ſi idem cum eodem.§. ſi una, colum. 2. ff. de iuriſdictione omnium iudicum, ſed uerisimile eſt, quod contra tale inſtrumentum minus ſolenne iudicabitur, ex quo reperitur non ſolenne & pars illud impugnauit. Idem uidetur dicendum, licet tale inſtrumentum contineat factum proprium ipſius producentis, per text.in dicto cap. mulieri, uideretur eñ abſurdum, quod producens teneatur ſtare inſtrumento & narratis in eo, quando contra illud fuit pronuntiatũ. Eſt uerum, quod ſi ueritas ita habeat, prout in ipſo inſtrumento continetur, non eſſet producens tutus in conſcientia uenire contra ueritatem, non obſtante tali pronuntiatione contra fidẽ inſtrumenti, prout dicitur in di
60 cto cap. mulieri. ¶ Sed † quæro hic, an producens ſcripturam aliquam, cenſeatur fateri non ſolũ ea, quæ diſpoſitiue ſunt prolata in ipſa ſcriptura, ſed ea etiã, quæ incidenter & enũtiatiue ſcripta ſunt? Bal. in dicto cap. cum uenerabilis, col. penultim. quod ſolum cenſetur facere ea, quæ diſpoſitiue prolata ſunt, ſequitur Alex. in conſilio. 19. col. 4. uerſicul. præterea etiam ſcriptura, li. 5. Felin. in dicto cap. cum uenerabilis, column. 5. uerſic.
61 limita dupliciter. ¶ Sed contrarium, † quod imo producens cenſeatur fateri etiam ea, quæ enuntiatiue in ſcri-

ſcriptura producta narrantur, tenet Abb. in conſ. 52. colum fi. uerſic. & præſertim, ut dixi lib. 2. per text. in cap. cum olim, de cenſib. Iſtam contrarietatem inter Bald. Alex. & Abb. refert Iaſ. in l. ſi cui. 2. §. 1. in fi. de leg. 1. nec aliter determinat more ſuo ſolenni. Placet mihi dictũ Bald. quod approbant Alexand. & Feli. Nec obſtat tex. in dicto capit. cum olim, de cenſib. quia reſpõdeo, quod
62 ibi agebatur † de probatione finiũ, in quibus ſufficiunt leuiores probationes, in tantum, quod illa probatio finium ibi non reſultabat ex productione illius inſtrumẽti facientis mentionem de finibus diœceſis, adeo quod niſi Abbas produxiſſet ipſa inſtrumenta, illa non probaſſent contra producentem, imo idem præſupponit text. etiam ſi illa inſtrumenta fuiſſent ab alia parte producta & ita intelligunt gloſſ. & doctor. ibi generaliter, quod fines probantur per uerba enuntiatiua inſtrumẽti, emiſſa propter aliud etiam in fauorem producentis. Secundo, reſpondeo, quod uerba enuntiatiua in dicto capit. cum olim, erant neceſſaria ad actum qui alias illæ compoſitiones factæ non eſſent. Limitatur modo illud dictum Bald. in dicto capi. cum uenerabilis, duobus modis. Primo, niſi eſſent uerba enuntiatiua ipſius producentis, quia cum ipſo negotium geſtum eſſet, dicta l. optimam. C. de contrahenda & committenda ſtipulatione. Ita limitat Felinus, in dicto capitulo, cum uenerabilis, columna quinta, & late dictum eſt ſupra in materia uerborum enuntiatiuorum, quod probant inter præſentes, inter quos geſtum eſt negotium. Secundo, limitat Decius in dicto capitulo cum uenerabilis, colum. didecima tertia in fi. uerſicu. prædicta concluſio. niſi eſſent uerba enuntiatiua neceſſaria ad actum ipſius inſtrumenti, quia etiam illa uidetur producens fateri, & hoc modo procedat tex. in dicto cap. olim, de cenſibus
63 ¶ Quæro † etiam, an confeſsio tacita reſultans ex productiõe inſtrumẽti, poſsit reuocari, præſuppoſito, quod inſtrumentũ productum non fuerit impugnatum? Inno. cen. in dicto cap cum uenerabilis, tenet, quod non, ſequitur Anchara. in conſilio 223. Ad euidentiã præ mit-

to.colum.1.circa finem, facit Calder. in consil. 2. circa medium, in titul.de usur. ubi, quod sicut non auditur quis contra confessionem expressam, ita nec contra tacitam, quæ resultat ex eius taciturnitate, per text. in cap. literas, de præsumptionibus, & in cap. unic. ut ecclesia. benefic. & in terminis productionis instrumenti, quod reuocari non posit, etiam prætextu erroris, tradit Speculat. in tit. de instrument. editio. §. uidendum, colu. 3. uersic. quid si aliquis, sequitur Felin. in capit. imputari, col. 1. uer. seprima & ultima declaratio. de fide instrumé
64 torum. ¶ Sed contrarium, quòd imo reuocari posit talis confessio, prætextu erroris, probando de ipso errore, tenet Bal. consilio. 307. Proponitur, quod notarius, libro quinto. Guido Papæ quæstio. 131. & quæstio. 403. uersi. sed iuxta præmissa quæro, ubi tamen Guido Papę hoc intelligit, quando ageretur de facto alieno, in quo error est probabilis, & hanc opinio. quãdo indirecte quis uellet reprobare instrumentum productum, tenet Felin. in dicto cap. imputari, sed aduerte, quia in exemplo Felin. directe uidetur reprobari instrumentum productum ex capite erroris, producendo aliud instrumentum, p quod appareat primum male fuisse productum. Nam in effectu hoc nihil aliud uidetur, quam directa erroris proba
65 tio. ¶ Sed † aduertendum, quia etiam uidetur admittenda probatio erroris in facto proprio, quando agitur de damno euitando. Bartol. in l. non fatetur. ff. de cõfes. habetur in l. sed & si me putem. ff. de condictio. indebi. & in l. error. C. de iuris & facti ignorantia. Alexand. in consilio sexagesimonono colum. penultima uersicul. Ad idem, quod notat Bald. libro quinto. Aretin. in consil. 13. circa fin. uersicul. potest etiam dici. & in consilio. 14. col. 5. uersic. potest ergo dictus Marchio. Socin. in consil. 143. Din. col. 4. in fin. uer. præterea fortius. lib. 1. & in consil. 263. col. 6. uersi. secunda spina. lib. 2. Dec. in cons. 63. col. 3. in fi. uer. comprobatur ista conclusio. & in cons. 402. col. 4. circa mediũ. Ias. in l. si post diuisioné in secundo not. C. de iuris & facti igno. Curtius iunior in consi. 92. col. pe. post medium ubi idem dicit, quã do agi

tur

tur de perdendo lucrum iam quæsitum, quia tunc dici-
6 tur tractari de damno euitando. Hoc tamen, † quòd ad
mittatur probatio erroris in facto proprio, quando agi-
tur de damno euitando, uidetur intelligendum, quando
error esset probabilis. Dec. in l. 1. colum. 2. in fi. C. de er-
rore calcu. & multo magis admitteretur error in facto
proprio, quando tractaretur non de præiudicio errãtis,
sed tertii. Dec. in c. ex parte 1. in quarto notab. de offic.
67 deleg. Hanc tamen † conclusionem, quod in facto pro-
prio toleratur error, quotiens agitur de damno euitan-
do, intellige & limita, ut per Ias. in l. si res, colu. 6. super
glo. in uerbo, si nesciat. ff. de legat. 1. ¶ Non obstat modo
ratio. Specul. in d. titul. de instru. edi. §. uidendum, supra
alleg. in contrarium, super quo est imputandum produ
centi, qui potuit præuidere quia respondeo, quod argu
mentum procederet, præsupposita scientia & lata culpe
producentis, si sciebat ueritatẽ aliter habere, sed nos lo
quimur in errore probabili. Præterea, attenta ratione
Specul. sequeretur, quod confessio geminata & iurata re
uocari non posset, quasi sit imputandum toties confitẽ
ti & iuranti, & tamẽ contrariũ supra probauimus. ¶ Am
68 plius † quæro, an is cõtra quẽ producitur scriptura mi
nus solennis, possit eam acceptare in parte, & in parte
non, etiam quando capitula sunt separata? Corn. in con
sil. 81. col. pen. uersic. & saltem uidetur standum. lib. 4.
quod non, sed quod fieri debet acceptatio in totum, aut
in totũ repudiari allegat Ang. in l. sumptus. C. de admi-
nistr. tut. Contrarium sentit Bar. in l. quædã. §. numula-
rios. ff. de eden. Idem tenet Abb. in c. 2. de fide instr. & in
cons. 26. col. fi lib. 2. Rom. in cons. 346. col. 1. Ang. in con
sil. 304. Visa dicta scriptura. Gem. in cons. 9. in fin. Gui-
do Papæ in d. q. 563. Ias. in repetitio. d. l. admonendi, co-
lu. 50. uersi quid tenendum. ff. de iureiuran. & ibi Ripa.
colum. 24. in fine, num. 123. Ias. in l. non solum §. mor-
te col. 14. in fi. uersic. hinc infertur notabiliter. ff de ope
ris noui nuncia. ubi Ias. in rationẽ adducit, quia appro-
batio scripturæ dependent a potestate approbantis, seu
acceptantis. Sed certe ista ratio uidetur nimium genera-

lis, quia ea attenta idem uideretur dicendum etiam in capitulis connexis. Idem tenet Aufre. in decisio. Tholosa. quæstio. 491. colum. 2. uersi. adde, quod si liber. Ad idem adduco Alexandrum in cons. 186. col. 3 uersi. nec etiam habet obstare, quod dicitur. lib. 2. ubi, quod approbatio i uno, nõ trahitur ad diuersa. Ex quibus appa ret istam opinionem esse communem & de iure uerio-
69 rem. Limitatur † nunc ista conclusio, ut non procedat in scriptura alicuius administratoris, puta in libro rationũ tutoris, quia si aduersarius uelit acceptare in parte, tenebitur stare in toto, & hoc propter unitatem officii. l. cum quæritur. ff. de administratio. tutor. & in istis terminis loquuntur Angelus & Corneus supra in contrarium allegati, & Angelus in d. l. sumptus. expresse dicit, quod excepto libro rationũ administratoris in aliis scripturis potest fieri acceptatio in parte tantum, quan-
70 do capitula sunt separata. Secundo, limitatur † nõ procedere, quando aliud uideretur iudici causa cognita, & ex uerisimilitudine ac qualitate personæ scribẽtis, quod etiam in aliis partibus separatis contineat liber ueritatem, puta si agatur de modica summa, & scribens sit bonæ famæ. ita Bald. in consi. 156. Cum duæ. col. 2. lib. 3. & sic secundum Baldum hoc totum uidetur residere in arbitrio iudicis. & hoc idem tenet Decius, licet Baldum non alleget in l. 1. col. 2. C. de eden. & in d. c. 2. col. 6. post medium, uersi. successiue Abbas. de fide instrum. ubi, quod hoc totum residet in arbitrio iudicis, inspecta qua
71 litate causæ & personæ. Tertio † limitatur in scriptura priuata facta manu alicuius tertii, quia illa non potest in parte acceptari etiam in capitulis separatis. Iason in repetitio. d. l. admonendi. colum. 50. uersic. quid si pro-
72 duco contra te. ff. de iureiurand. Sed iuxta † prædicta, quæro de una quæstione, plus quam necessaria & utili in practica. Dictum est supra, quod is, contra quẽ producitur scriptura, potest eam acceptare pro parte tantum, quando continet plura capitula separata, cum limitationibus tamen memoratis, quid in ipso producente, an possit producere in parte, & parte non, & sic pro

parte

parte solum approbare, ita quod si instrumentum productum reproducatur contra eum, illud possit impugnare in parte separata? Guido Papæ in dict. quæst. 503. tenet, quod sic. & quod ita fuit conclusum in camera consilii. allegat doctrinam Bartol. in l. Aurelius. §. idem quæsiit. ff. de liber. legat. Idem tenet Felin. in c. imputari. in fin. de fide instrumentorum. Sed dubito plurimum de isto dicto Guido Prpæ, nam ut supra uidimus, producens instrumentum, censetur confiteri omnia, quæ dispositiue in eo continentur, nec distingunt doctores an capitula sint connexa uel separata, imo loquuntur uniuersaliter, quod censetur confiteri omnia in ipso instrumento contenta. ita Decius alios late referens in dicto cap. cum uenerabilis. colum. 13. uersic. successiue Abba. post Innocen. de exceptionibus. Iason in l. 1. §. editiones. colum. penultima. ff. de edendo, sed qui uniuersaliter loquitur, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de leg. 3. l. a procuratore. C. mandati. l. omnes. C. sine censu uel re-
73 liq. & † plus est loqui uniuersaliter, quam generaliter aut indiffinite. Oldrad. in consi. 268. Quæstio est. circa principium & in consilio 300. Factum tale est magistro militi. columna 2. circa medium. Bartolus in l. generali. §. uxori. ff. de usufru. legat. Baldus in consilio. 395. Pro domino Dinaldo. column. 2. post medium. lib. 2. Decius in consilio 27. colum. fin. & alibi sæpissime, & adeo producens instrumentum illud censetur approbare, quod non releuat protestatio, si dicat se illud producere in parte, & passibus facientibus pro ipso producente tantum, quando aduersarius non consensit eiusmodi protestationi, ut per Decium, post alios in dict. cap. cum uenerabilis. colum. 14. uersi. secundo supradicta conclusio limitatur. Iason in d. §. editiones. colum. penul. in fi. ff. de eden. in l. certi condictio. §. si numos. colum. 8. uer. ad prædicta adde. ff. si certum petatur. in l. non solum. §. morte. columna. 14. uersicu. 2. ad istam regulam adde. ff. de operis noui nuntiatione. & in consilio 27. colum. 4. post medium, lib. 1. quicquid aliter uoluerit Socin. satis leuiter in consilio 36. colum. fin. libr. 3. Stringo

producti o cũ protestatione

go fortius istud fundamentum contra Guidonem Papę. nam si non iuuat talis protestatio, cui aduersarius contradixit, quid dicemus in casu Guido. Papę, in quo nulla proponitur protestatio eiusmodi? ¶ Secundo dico,
74 quod Guido Papæ nimium generaliter † loquitur. Pone enim, quòd instrumentum productum, sit authenticum, & fidem faciat, quomodo poterit producens illud in aliqua parte impugnare, etiam in alio iudicio & cũ alia persona, nisi illud de falso uelit redarguere, uel de errore eius probare, secundum præmissa. Aut instrumentum productum non erat authéticum & in forma probanti, & tunc producens, censetur illud approbare respectu fidei probatoriæ, quo ad omnia, ut supra diximus allegando Baldum in d.l. alia. colũ.2. post medium. C. de his, quibus ut indign. & alios doctores de quibus su-
75 pra. Fides † enim scripturæ, est indiuisibilis, quia non potest instrumétum probare pro parte, & pro parte nó. Barto. & doctores in l. si ex falsis. in fin. C. de transactio. Bald. in consi. 405. quæstio. & lib. 4. Decius in c. ad audientiam. col. 2. circa medium, uersi. 2. ampliatur dicta conclusio. de rescriptis. Itaque uidetur concludendum, quod producens aliquod instrumentum minus solenne, quo ad fidem probatoriam, si illud reproducatur contra producentem, etiam per aliam personam & in alio iudicio, non uidetur, quod illud impugnare posit, nisi probando de falsitate, quando ignoranter produxisset, aut de errore, secundum supradicta. Nec obstat doctri. Bart. in d.l. Aurelius. §. idem quæsiit. allegata per dominum Guidonem Papæ, quia respondeo, quòd licet Bart. formet quæstionem in instrumento. tamen eius doctrina loquitur respectu scripturæ priuatæ, ut patet ex l. Publia ff. de positi. quam Bartolus allegat & in hac mate-
76 ria † est differentia inter instrumentum, & scripturam priuatam, quia fides scripturæ priuatæ, dependet a potestate eius, contra quem producitur, quia si uelit eam approbare, fidem faciet alias secus. Ideo cum talis fides dependeat a potestate approbantis, poterit approbari in parte, & in alia parte separata non, secus in instrumen

to,

to, cuius fides dependet a lege. Istam differentiam ponit Alexan.in l.1.colum.4. C.ut quę desunt aduoca. Iason licet Alexandrum non alleget in d.§.morte. col.14, in fin. uersi. hinc infertur notabiliter.ff. de operis noui nuntiatio. ¶Sed dicet aliquis, ista responsio procedit in eo, qui produceret instrumentum publicum & solenne quo ad fidem probatoriam, secus, quando instrumentū esset minus solenne, qui tunc uidetur in potestate partis, illud probare, uel non respondeo, quod imo non dependet a potestate partis eius approbatio, si impugnetur ab eo, contra quem producitur. Ideo si aduersarius, contra quem producitur illud acceptet, etiam in aliis partibus, tunc ob consensum utriusque lex dat fidem tali instrumento, ob id Alexand in d. l. unic. & Iason in d.§. morte. cum ministerio loquuntur in scriptura priuata, confecta a parte aduersa, cuius approbatio omnino dependet a potestate producentis. Pars enim, quæ scripsit, & contra quam producitur, non potest contradicere & contrauenire eius scripturæ.l.generaliter. & auth.contra, qui propriam.C.de non numera.pecunia. Ideo in tali scriptura priuata confecta ab aduersario uolunt Alexan. & Ias. quòd posit produci ab alia parte, cum illa protestatione in parte, & paßibus facientibus pro ipso producente.& quod iuuet talis protestatio. Iam uidemus, quòd etiam scriptura priuata non potest acceptari in parte tantum, quando est facta manu tertii, ut supra diximus, posito quòd idem iuris uideatur in instru
78 mento† non solenni, quod in scriptura omnino priuata, & sic quòd utrumque posit produci cum illa protestatione, tamen aliud uidetur, quādo simpliciter fit productio sine protestatione, prout in casu Guidon. Papę & ex quo semel scriptura fuit simpliciter & generaliter approbata, nō uidetur, quod amplius posit reprobari. reg. quod semel placuit. lib.6. & in terminis tradit Bal. in l. unic. col.4. & 5. C.de confeßis. & in capitul. cum dilectus. colum. penult. in fin. uersicu. item recipiunt diuisionem. de consuetudi. Feli. in d.c.cum uenerabilis. col. 6. uersic. quintus & ultimus casus est. de exceptio. Et si

bene

bene consideretur doctri. Bart. in d. §. idem quæsijt. Bar. loquitur in eo, qui statim ab initio aliquid acceptat in parte, & parte non, quia ex postfacto non uidetur permissa talis particularis & diuisa acceptatio. Similiter Felin. in d. c. imputari. in fin. loquitur, quando ab initio producitur instrumentum cum illa protestatione. Rectius tamen ac longius altiusque speculanti opinionem
79 meam subiectam esse uolo. ¶ Sed quatenus † in præcedentibus conclusum est ex productione instrumenti minus solenni, quo ad fidem probatoriam, illud censeri approbatum, ut fidem faciat contra producentem, modo illud non fuerit per iudicem impugnatum, aut reiectum, in contrarium adduco Alexand. in consi. 124. col. 2. lib. 7. ubi, quòd producens instrumentum, non uidetur fateri contenta in eo esse uera, nisi quatenus ipsum instrumentum probat. Ideo si instrumentum non probat, quia non habeat, nisi subscriptionem unius notarii, cum duo fuerint rogati, non nocet talis productio, nec censetur producens confiteri contenta in ipso instrumento esse uera. allegat Barto. in d. l. post legatū. colum. 2. ff. de his, quibus ut indignis. Sed respondeo,
80 quòd Barto ibi † loquitur, quòd non nocet confessio resultans ex productione quominus possit producens falsum dicere, & sic aperte vult Bart. quòd noceat productio, nisi probetur de falsitate, aut errore contentorum in ipso instrumento. Ex quo apparet, quòd Alex. nimium generaliter uoluit extendere & intelligere dictum Bartol. contrariando his, quæ dixit idem Alexan. in dicto consilio 184. columna secunda uersicul. & posito, quòd etiam aliquo modo. libro septimo, ubi secutus est Bal. in dicta l alia. C. de his, quibus ut indignis.
81 ¶ Aduertendum † tamen in præmissis, quòd si quis producat appellationem partis, quatenus facit pro producente, non tenetur recipere contra se uerba narratiua partis aut notarii, secus in uerbis narratiuis ipsius producentis, in quibus nihil releuat illa protestatio. Rota
82 decisio. 282 licet quis. in nouis. ¶ Rursus † aduertendū, quod conclusio supra firmata, quod illa protestatio, produco

duco in parte & passibus pro me tantum facientibus, non iuuat, quando aduersarius non consentit tali protestationi, non ita generaliter & simpliciter debet intelligi in omnibus instrumentis, sed in illis tantũ, quæ uel sunt communia, aut quæ pars tenetur producere, puta quia in libello actoris fuerunt narrata, ita Alex. in d. l. 1. col. 4. uersic. pro hoc facit, quia protestatio. C. ut quæ desunt aduoc. par. iudex sup. & in d. cons. 124. ante finẽ
83 lib. 7. ¶ Ideo infertur, † quòd si quis producit instrumentum non confectum cum ipso producente, sed ad petitionem alterius, ita quòd illud non sit commune inter partes, nec agens aut excipiens teneatur illud producere, poterit tale instrumentum produci cum illa protestatione, non obstante contradictione aduersarii. Alexan. in d. consilio 124. ante finem libro septimo. ¶ Sed
84 dum † Alexan. uult non iuuare talem protestationem quando esset instrumentum confectum cum ipso producente. De hoc dubitat Felin. in dicto capit. cum uenerabilis, colum 5. in fin. uersicul primus est, de exceptio. & sic uidetur uelle Felin. quod tale instrumentum proprium possit produci in parte, & pro parte reprobari. Quod etiam expresse firmat Fel. in cap. imputari, in fine de fide instrum. dicens ita esse communem opinionẽ. Sed quomodo poterit producens cõtrauenire facto suo proprio, nisi probetur error, eo casu, quo supra diximus tolerabilẽ esse errorem in facto proprio, & in libro proprio producentis, quod non iuuet talis protestatio, tradit Pa. de Cast. in cons. 331. In causa Siluestri. col. 2. lib.
85 primo. ¶ Præmissa † etiam conclusio, quòd protestatio non iuuat producentem, quando aduersarius non cõsentit protestationi, non procedit in actis, quæ possunt produci cũ illa protestatione, secundũ Calca. in consil. octauo colum. finali post medium. Sed certe in act's contrarium uolunt docto. quod produci non possint cum illa protestatione, ut per Felin. in dicto capitulo cum uene-
86 rabilis, columna sexta uersiculo quartus casus acta † dicuntur communia, ut habetur in dicta l. 1. §. editiones. ff. de edenda. Sed in iuribus communibus non releuat illa

87 illa protestatio, ut supra diximus. ¶Non † procedit etiã premissa conclusio, quando producenti imputari nõ potest, cur non præuiderit, quid produceret, puta quia propter angustiam temporis, coactus fuerit producere iura sua, quæ haberet in sacculo. nam tunc potest producere cum illa protestatione, quatenus faciũt pro producente. Felin. in d. c. imputari. in fine de fide instrumẽ
88 torum. ¶†Sed quæro circa pręmissa, Aliquis produxit rescriptum, quod aduersarius impugnauit de subreptione, allegando tacitam fuisse ueritatem, nec fuisse expressa exprimenda, an tunc productio præiudicet producenti, ut non obstante tali subreptione censeatur confiteri contenta in rescripto esse uera. Dic, quod sic, quia diuersa sunt narrata in rescripto ab his, quæ in eo dicuntur esse tacita. Ideo stant simul quod impetrans aliqua tacuerit, & tamen, quod narrata & expressa sint uera. & quia impuguans rescriptum ex capite taciturnitatis ueri, non dicitur impugnare narrata & expressa in ipso rescripto. & ita in terminis quæstionis nostræ tenet Ioan. Andr. in c. cum in positionibus. de iureiurando. libr. 6. Sequitur Abb. in consilio trigesimooctauo, columna secunda libro secundo. Iason in cons. 116. col. 3. in fine libro secundo.

ARGVMENTVM.

Reuocare consilium, & pœnitere an liceat, scriptura iam producta, testibus productis, iuramentoque illis delato. Tum, ne adhibitis & excussis in iudicio licitum sit addere & detrahere.

SVMMARIVM.

1 *Scripturam aliquam producens, an possit dem eam reuocare, pœnitentia ductus.*

2 *Testes semel productis, an possint reuocari.*

3 *Instrumento producto rogatu cuiuspiam sapientis, an possit quid inde adijci, aut detrahere ab ipso sapiente.*

Instru-

4 *Instrumentum non dicitur productum, quod in iudicio solum allegatur.*
5 *Instrumentum allegans, aut illud narrans, an & quibus casibus teneatur illud edere.*
6 *Instrumentorum productioni termino dato, intra terminum sufficit fieri productionem uerbalem, realem post terminum.*
7 *Statutum loquens de instrumenti productione quomodo accipiendum. & nu. 8.*
9 *Verba non sufficiunt, ubi est facto opus.*
10 *Instrumentum non dicitur productum in iudicio realiter, nisi copia parti concedatur, a qua si denegetur, illud non probat. Et quid de mandato. nu. 11.*
12 *Instrumenti productione facta tantum ad informandum iudicis animum, non iure debet eius copia parti tradi.*
13 *Testes deponentes solum de credulitate, producens, an censeatur eorum dicta approbare quo ad plenam fidem.*
14 *Testes producens, deponentes aliquid acta seipsum, non solũ de credulitate, sed etiam de scientia & affirmatiue, potest ne eas reprobare, adhibita in contrarium probacione, modo id ignoranter is fecerit.*
15 *Testes nominans, an uideatur eo ipso illos approbare.*
16 *Iura & acta an sufficit simul & in genere produci, an uero sint omnia specifice producenda. & nu. 17. 18.*
19 *Procuratoris comparitio generalis, pro omnibus meis causis coram uobis pendentibus, ualet. & nu. 21.*
20 *Iurium quando dicatur incerta productio.*
22 *Expressum & certum quid etiam dicitur per relationem ad aliud.*
23 *scriptura priuata, approbata dicitur, parte, contra quam producitur, nihil opponente & nu. 24.*
25 *Tacens in iudicio habetur pro consentiente.*
26 *Procurator producens instrumentum mandati minus legitimi, pars nihil opponens, censetur illud approbare. Quid de testimonio patris pro filio, aut contra. nu. 27. Quid de testimonio fratris pro fratre uxoris, pro marito. nu. 28.*
29 *Tacens in iudicio, & non opponens contra partis protestationem, censetur illi protestationi consentire.*

Solenni-

Scriptura

57 *Scriptura habens partium subscriptionem, & unius testis tā tum, & probata per comparationem literarum, etiam respe ctu subscriptionis illius testis, an quid illa probabit.*

58 *Scriptura an etiam debeat esse cōfirmata subscriptione triū testium, quando agitur contra ipsum debitorem principalē, qui negat illam scripturam esse suam an uero, quando agitur contra tertium tantum.*

59 *Testium subscriptorum in scriptura, qualis recognitio esse debeat.*

60 *Testium subscriptorum debet esse nimis generalis & incerta recognitio.*

61 *Testes recognoscentes suam subscriptionem, debent etiam recognoscere subscriptiones sociorum.*

62 *Partii, de cuius præiudicio agitur, subscriptio tantum, sufficit in casu l. scripturas. Limitat. num. 63.*

64 *Literarum comparatio in priuatis scripturis probat, excepta apocha.*

65 *L. Comparationes, an sit correctæ in epistola, & alijs scriptu ris priuatis. & nu. 67.*

66 *Apocha datur creditori a debitore, et remanet penes creditor.*

68 *Epistola a parte ad partem transmissa, fidem sibi facit per so lam comparationem.*

69 *Scriptura priuata excepta apocha, probata per comparationē literarum, an fidem faciat contra tertium, licet non habeat partium subscriptionem & testium.*

70 *Scriptura priuata, adiuta comparatione literarum, non probat, etiam semiplene, contra tertium.*

71 *Testium confessio & asseuerantiū se uidisse talem scripturā fieri, an fidem faciat, non adiuta literarum comparatione.*

72 *Literarum sola comparatio, an & quando plene probet.*

73 *Factum & conuentio partium, quòd ex sola literarum cōpara tione, fides detur apocha, modo de tali conuentione legitime appareat, an ualeat.*

74 *Scripturarū comparatio quomodo & qualiter facienda sit.*

75 *Scriptura, quam testes dicunt debitorem coram se confessum esse scriptam a tertio de partium uoluntate, se tamen non fuisse præsentes tali scripturæ, an probet.*

76 *Testium sola recognitio, an probet in apocha.*

67 *scriptura tertij facta utraque parte mandante, an plene probet & an necessaria sit partium subscriptio. nu. 78.*
79 *Scripturæ probatio quando fit ex recognitione testium, & comparatione literarum, an sit etiam necessaria literarum comparatio, etiam quo ad subscriptiones ipsorum testium.*
80 *Scriptura facta manu creditoris, subscripta tribus testibus, sine alia subscriptione debitoris an fidem faciat, concurrentibus recognitione testium & comparatione literarum, distin. num. 81.*
82 *Debitum satis plene probatur ex confessione debitoris, recognoscentis suam scripturam.*
83 *Falsitas allegari non potest contra propriam confessionem.*

1 QVAERITVR † etiam in hac materia, an producens aliquam scripturam, possit talē productionem reuocare, & pęnitere, uidēs, quod facit contra producentem. Dic quod nō. Spe. in titul. de instrumentor. edition. §. uidendum restat, colum. 3. uersicul. quid si aliquis produxit. sequitur Guido Papæ q. 131. in fin. & q. 243. ubi, quod ita seruatur de consuetudine, licet in contrarium de iure teneat. Azo, secundum eum. Addo Rom. in conf. 433. col. fin. in ultimo dubio, ubi late probat non esse locum reuocationi & pœnitentiæ post instrumentum productum, non tamen allegat Specu. ubi supra. Istud tamen intelligerem; nisi producens diceret se erronee produxisse, & errorem probare, per ea, quæ supra dixi, quicquid aliter dicat Speculat. in dicto §. uidendum. ¶ Sed quid
2 † in productione testium, an possit reuocari, puta produxit quis testes, quibus delatum est iuramentum, modo producens non uult talibus testibus amplius uti, nec uult eos examinari facere. Aduersarius autē uult, quod examinentur. An poterit producens pœnitere? Dic quod non, sed debent testes producti examinari Innocen & doct. in capit. præsentium, de testibus, sequitur Aretin. in consil. 140. factum sic proponitur, columna secunda, ubi idem fortius dicit, quando testes iam essent examinati. ¶ Quæro † etiam, notarius fuit ro-
3

gatus

gatus de instrumento ad consilium sapientis, modo instr umentum fuit productum in iudicio, an post talem productionem poterit sapiens aliquid illi addere aut detrahere? Dic quod non, quando simpliciter fuit productum, sine aliqua reseruatione sapientis. Ita Paul. de Castr. in consil. 415. Viso & examinato dicto puncto, in ultim. dubio. lib. 2.

4 ¶ Vlterius † quæro, an ea quæ in præcedentibus sunt, circa productionem instrumenti, aut alterius scripturæ, locum habeant in productione reali uel uerbali tantum; quando quis uerbo tantum instrumentum producit? dic quòd procedunt in reali productione tantum, quia non dicitur productum instrumentum, quod in iudicio solum allegatur. Ita Bald. in consil. 110. Decreto domini. circa finem, libro primo, & sic qui uerbo tantum instrumentum produxit, illud allegando poterit pœnitere, & ab eius reali

5 productione abstinere. ¶ † Sed tamen aduertendum quòd licet quis instrumentum realiter non produxerit, sed uerbo tantum allegauerit, non per hoc uidetur locus pęnitętiæ. Imo allegans instrumétum, aut illud narrans in multis casibus tenetur illud edere, iuxta ea, quæ habentur in l. 1. §. edenda. ff. de eden. & latißime per Moder. in cap. 1. extra de proba. Est uerum, quòd per solam ostensionem instrrumenti factam iudici, non tenetur ostendens illud exhibere. Abb. in c. imputari, in

6 secundo nota, de fide instrumentorum. ¶ Aduerte † tamen, ad unum effectum istius productionis uerbalis, quia si ex forma statuti terminus datur productioni instrumentorum, satis uidetur, quod intra terminum fiat productio uerbalis, & realis fieri poterit post terminum. Ita Pa. de Cast. in cons. 247. In causa quæ uertitur. Saona. col. 2. circa medium, libro primo, sed contrarium & melius decidit Rot. decisione 815. in antiquis. Statutum

7 enim loquens de productione debet intelligi de productione reali & cum effectu. l. 3. §. 1. ff. quod quisque iuris l. penul. §. docere. ff. ne quis eum, qui. l. 3. de testament. milita. l. 2. in fine. C. commun. delega. capitul. relatum, de cleric. non resid. mens enim legum est non dispu-

tare uerbaliter, ſed determinare realiter & & in effectu alias de facili fieret fraus legi.Bald. in rub. ff. de rerum diuiſione, circa finem, quod dictum pro egregio cōmendat Iaſ.in conſ.199.colum.2.lib. 2. ſed magis in terminis facit, quod ſcribit Roman.in conſ.76. In cauſa nobilis uiri, colum.fin.uerſ.præterea, non obſtat, quod dici-
8 tur, ubi ſtante ſtatuto, quod † contra inſtrumētum guarentigiæ debeat opponi intra quindecim dies, intelligitur ſtatutum, quod etiam oppoſitio probetur intra illos quindecim dies, allegat Barto.in l.ſi is a quo.ff.ut in poſſeſ. legat & ſic intelligi debet ſtatutum de oppoſitione reali & effectuali, quæ probetur intra illum terminū, non de uerbali, quod ſufficiat uerbaliter opponere intra terminum, licet probatio fiat poſt terminum Nec obſtat, quod dicit Pau. ſatis eſſe, quòd teſtes iurent in termino.licet deponant poſt terminum. Quia ratio eſt, quia examinatio & depoſitio teſtium, refertur & retrotrahitur ad tempus iuramenti, & ſic cenſetur facta in termino. Quæ ratio ceſſat in productione reali facta poſt terminum, quia illa non poteſt referri ad tempus productionis uerbalis, cum talis productio uerbalis, ni-
9 hil ſit, quia † ubi opus eſt facto, uerba non ſufficiunt.l. domicilium.ff ad munic.l.alimenta.C.de nego.ge.l.acceptā.C.de uſur l ſi.C.de uſu.pupil.c.1. de eo qui mitt. in poſ.ſed ubi teſtes iurant in termino, ibi interueuit factum, ob id Pau.arguit ex diuerſis & ſeparatis in ratiōe.
10 ¶ Aduertendum † hic tamen eſt, quod non ſufficit inſtrumentum realiter in iudicio produci, niſi eius copia parti concedatur.alias productum dici non poteſt, ſi copia a parte denegetur, conſequenter tale inſtrumentum non probat.l.ſi.ubi Sali.C.de fid.inſtr Bar. in extrauag. ad reprimendum, in uerb.de plano, refert Rip.in l.quod te.co.20 circa med.ff.ſi cer.pe. Addo Rom.in conſ.156. Honorande domine, col.1.uer.4.præmitto, & in conſil. 519.Soc.in conſ.105.col.1.poſt med.lib.4.Idem ſi producens inſtrumentum illud ſtatim reportat quia non probat.Spec.in tit.de inſtrum. edit. §. uidendum & ibi Ioan.And.Corne.in conſil.57. columan. 2. ad fine libr.

3.& quod scribit Areti.in consi.110.Clarissime,colu.2.
11 ubi quòd non † dicitur mandatum productum, nisi illud registretur in actis,licet appareat in actis illud fuisse pductum, sequitur Cur.Senior in cons.77.super mo
12 tiuis,col.1.in fi. ¶ Præmissa † tamen non procedunt in productione simplici, quæ non fit ad effectum probationis,sed tātum pro informatione animi iudicis , puta ad tollendum aliquam suspicionem,quam iudex forte contra producentem concipere poterat.In tali enim productione non requiritur,quòd parti detur copia. Bal. in l. si quando.q.ult.C. de testi. Roma. in dicto cons.519.in prin Guid.Papæ quæstion.241.Idem quando fit productio ad effectum,ne transeat tempus præfixum a statuto ad producendum, quia talis productio fieri pōt etiā parte non citata,ut per Iasonem in l. 1. circa finē C.quād.
13 lib.princi.datus.¶Sed quæro † ulterius, Aliquis produxit depositiones testium, qui solum deposuerunt de credulitate eorum , an censeatur approbare eorum dicta, quoad plenā fidem?Rom.in cons.104.Pater reuerende. in fi.quod sic, quod dictum pro singulari refert & sequitur Ias.in cons.57.col.4.in fi. lib. 1. ¶ Sed aduerte, quia
14 istud non uidetur ita simpliciter intelligendū , † ubi enim producit quis testes nondū publicatos, quorum dicta ignorat, licet censeatur approbare eorum personas, non tamen censetur approbare eorū dicta. Ideo si testes producentis essent contrarii,statur testibus melioribus, & potest aliquorū dicta approbare , & aliorum reprobare.Ita Baldus in capitul.in nostra,uersicul.tertius articulus,de testibus,tradit idem Bal.in l.bonæfidei,col.fina. C.de rebus creditis.Sequitur Alexan.in cons.66.col.penultim.in fin.uersicul.Item non obstat,.si diceretur, libro primo. Ideo si testes producentis aliquid deponerent contra eum , non solum de credulitate , sed etiam de scientia & affirmatiue posset producens reprobare talia dicta probando de contrario,quando ignorans talia dicta produxisset . Secus si scienter quis produceret dicta testium, puta post publicationem. Felin. in dicto capitul.imputari,column.1.uersicu. quarta declaratio.

I 3 de

de fide instrum. ubi quod tunc æquiparantur productio attestationum & instrumentorum. ¶ Nec illud omitto,
15 † quòd producens testes, adeo censetur eorũ personas approbare, quod non potest contra eos opponere, si ab altera parte producantur, licet non fecerit eos iurare, nec examinare, quia eoipso, quod nominauit, uidetur approbasse. Baldus in l.1.§.bestias.ff.de postul.cum simi li.ut per Curti.Seniorem in cons.56.col.3.in fin. ¶ Hic
16 etiam † quæritur in materia productionis, an sufficiat productio generalis, puta produco iura mea uel documenta mea. Dic quòd non, nisi talis generalitas certificetur per relationem ad aliud, puta produco iura, quæ in sacculo habeo, ut per doct.in dict.c.imputari, de fid. instrum. Deci in c.pastoralis, col.6.uersicu. & quod dictum est de exceptione generali, de exce. Quod tamen non procederet, quando talis productio fieret cũ protestatione, quatenus faciunt iura ꝓ producente, quia tũc uidetur productio incerta, secundũ Ant.in d.c.imputari. Calca.in dict.consil.8.colum.fi.circa med.Iaſ.in l.Titiæ textores, colum.2.uersi.tertio adde.ff.de leg. primo.
17 ¶ Contrarium † quòd non ualet talis productio generalis iurium, quæ quis habet in sacculo, licet simpliciter fiat sine illa protestatione, quando aduersarius contra quem fit productio, opponi de generalitate, tenet Barb.in cons.8.in ultimo dubio, lib. 1. Ad quem se remittit Deci.in l.2.col.7.post med.C. de eden. Idem uoluit Bertach.in prima parte sui repertorii, in uerbo acta uersi.77. ubi, quòd non sufficit producere acta simul in filxa & in genere, sed omnia sunt specifice producenda, allegat Bart.in l.naturaliter.§.nihil commune, col. 10. uersi.2.quæro utrum in casibus.ibi, sit tamen cautus.ff. de acquiren.poss. Alexan.in d.l.2.in fin.C. de eden.Idẽ tenet Aufrerius in decisionibus Tholosa. q. 188. ubi, quod non sufficit processum in genere producere, nisi acta specificentur. Allegat Bartol. in dict. §. nihil commune. Addo Specu.in d.titul. de instrumen. edi. §. uidendum, colum.1.uersi. quid ergo. ubi, quòd non ualet productio quatuor aut quinque instrumentorum, ni

si illa

si illa specificentur, quia non potest dici fuisse pruducta magis ista, quã illa, quod dictum sequitur Cor. in cõs.
18 14. ad fi. lib. 2. ¶ Sed puto primam † opini. ueriorem, quòd sufficiat productio generalis iurium, quæ quis habet in sacculo, modo simpliciter fiat, & sine illa protestatione, quatenus faciunt pro producente. Quam opi. tenet Anto. in dict. c. imputari, sequitur Felin. ibi post Abb. & Imol. per eum allegatos, sequitur etiam Calc. in dict. consi. 8. col. fin. Decius in dict. cap. pastoralis. col. 6.
19 de exceptio. Et † confirmatur ista opin. ex dicto Bart. in l. accipientis. ff. de author tuto ubi, quòd ualet comparitio generalis procuratoris, compareo pro omnibus meis causis coram uobis pendentibus, quia non dicitur incerta talis comparitio, cum certificetur per relationẽ ad aliud, id est causas pendentes. Eodem modo non dicitur incerta productio, quando certificatur per relatio-
20 nem ad iura, quæ sunt in sacculo. Esset autem † incerta productio, quando quis non produceret omnia iura existentia in sacculo, sed ea tantum, quæ faciunt ꝓ pro-
21 ducente. ¶ Nec † procedit responsio Barba. ad dictum Bartol. in d. l. accipientis, quod in casu Barto comparitio non est incerta, quia illa responsio confundit dictũ Barb. cum etiam in productione iuriũ, quæ sunt in sacculo, nulla sit incertitudo, imo eadem & tanta certitudo, quæ est in in comparitione procuratoris per relationem ad aliud. ¶ Non obstat, quòd dicit Berta. in d. uerbo acta, quia respondeo, quòd Bar. & Alexan. per eum allegati nihil dicunt de eo, ad quod allegantur per ipsum Bertachinum. Solum enim dicunt necessariam esse reproductionem actorũ in alio iudicio, Sed quod reproduci debeant in specie, & quòd non sufficiat productio generalis, quæ tamen certificetur per relationẽ ad aliud, hoc non dicunt. Sic etiã male allegatur Bart. per Aufrerium, qui fidem Bertachi. simpliciter secutus est. Aliter etiã respondeo, quòd satis in specie dicitur fieri productio, quando illa specificatur & certificatur per relationẽ
22 ad aliud. Expressum † enim & certum quid dicitur per relationem ad aliud. l. prætor ait. §. si iudex. & lege in

summa.§.1.ff.de re iudicat.l.pen.C.de senten.quæ sine certa quanti.pro.Domi.in capitu.præterea.in tertio nota.23.dict.& per moder.in dict. §. si iudex.¶Non obstat dictum Specul.in dict. titu. de instrumen.editio.§.uidẽdum.columna prima uersicu.quid ergo.quia respõdeo, quòd in quæstione Speculatoris, productio erat omnino generalis, & incerta, non specificatis instrumentis per se, nec per relationem ad aliud, adeo quòd sciri non poterat,quæ essent illa quatuor aut quinq; instrumenta producta. Ideo si producens diceret, produco quatuor aut quinque instrumenta, quæ teneo præ manibus,uel quæ apud notorium actorum relinquo, uel quæ sunt in hoc sacculo,sine dubio putarem non proce
23 dere dictum Speculat.¶ Visum est † in præcedentibus &circa hanc secundã limitationẽ,ꝙ scriptura priuata fidem facit,quando est approbata a parte expresse uel tacite producendo eam. Sed nunquid dicatur approbari scriptura priuata,ex eo,quòd pars contra, quam producitur,nihil opponit contra eam. Bald. in l.fi.in secunda oppo.C.si certum petat.quod non,contra Ioan.de Are. Sed idem Bald.in l. si ex cautione. in quarta quæstio. C.de non numerata pecun. quod ubi producitur scriptura continens confessionem rei,quod nisi reus illam neget,aut contra eam opponat,censetur illam approbare,adeo quod confessioni suæ contrauenire non poterit.Ista duo dicta Bald.male conuenientia citat Alexã. in apostil.ad Barto. in l.quo enim.§.1.si.rem ratam haber.dicens esse bene not.nec aliter soluit difficultatem.
24 ¶Quid tenendum? mihi magis † placet opin. Iacobi de Aret.quod censeatur approbata scriptura priuata, non opponendo, quam opin. tenet Anton. de But.post Hostien.in c. quoniam contra. de proba refert & sequitur Alexan.in consi. 185.in fin.lib.6.Bertach.in tertia parte sui repertorii in uerbo,scriptura.el 1. uersic.137. & pro hac opinione facit Guido Papę.quæstio. 221.colum.fina.& quæstio.404.ubi, ꝙ exemplum instrumenti minus solenniter sumptum,fidem facit,parte nõ opponente.est uerum ꝙ loquitur Guid. Papę de stylo curię

25 riç parlamenti.Sed idem puto de rigore iuris,quia† ta cens in iudicio,habetur pro consentiente.c.2. de appel. lib.6.Barto.in l.unic.C.de relatio. Veronensis cautela. 67.Est dubium. Deci. in d.ca. quoniam contra.col.19. uersi.& prædicta conclusio. & in ca. intimasti.col.2 de
26 appella.¶Et si † dicatur, præmissa procedunt in actu iudicis,cui partes tacendo & non opponendo cēsentur acquiescere,sed nos loquimur in actu, quia actus iudicis contra quem non opponitur, transit in rem iudicatam.respondeo ꝙ idem uidetur in actu partis. Nam uidemus,quod si falsus procurator producit instrumentum mandati minus legitimi,& pars non opponat,censetur mandatum approbare. Bartol. & docto. in l.licet. ubi Ias.colum.pen.in tertia fallentia C.de procur.¶Si-
27 militer † pater non potest esse testis pro filio, nec econtra.l.parentes.ubi glo.& doct.C.de testibus.& tamen si pars non opponat, admittitur testimonium patris pro filio.Bar.in l qui testamento.§. quæcunque.col.pe.ff.de test. refert & sequitur Decius in l. qui iurisdictioni. ad
28 fi.de iuris.om.iud.Idem † in testimonio fratris pro fratre & uxoris,pro marito, ꝙ admittitur parte non opponente.Spec.in tit.de test.§.1.uer. quid ergo si aduersarius.sequitur Rip.in l.4.§.hoc autem iudicium.colū.3. ff.de dāno infecto.Aufrerius in decisi. Tolosa.q.4.colū.
29 pen.in fi.¶Similiter † tacens in iudicio, & non opponens,contra protestationem partis, censetur ipsi protestationi consentire.glo. in l. si fideiussor in princ in uerbo,recusare.ff.qui satisda.cog.Bal.in cōsil.318.Practica ciuitatis.col.1 in fi.lib.1.Pręposi.in c.sollecitudinē.col. 21.in 6.fallen.de appell.car.66. ¶Similiter solēnitas ex
30 trinseca † ꝑsumitur interuenisse in actu, qn̄ defectus ipsius solennitatis non fuit a parte allegatus.Compost. in c.cum dilectus.de consuetu.Mathesilan.not.13 Anto.& Imo.in c.sicut.de re iudi.refert & sequitur Soci. in con. 270.col.3.uersi. & hoc maxime lib.2.Eodem modo dicendum est,ꝙ præsumatur ueritas scripturæ priuatę,id est, quod in ueritate gestum sit negotium,prout in tali scriptura continetur, postquam pars non opposuit,

Pro

Pro hoc,quod scribit collegium doctor. Bononiæ inter consi.Curtii senioris,in consil.5.col.15.in fi.uersi.quarto,quia ubi,quod agens, ut agnatus debet obtinere, licet non probet se agnatum, quando non fuit in specie oppositum,& sic fortius uult,quòd non sufficiat oppositio generalis, de quo tamen dubitarem stante oppositione generali. Est uerum, quòd contra doct. Bononiæ uidetur decisio Cardi in consi.72.quem sequitur Deci.
31 in consi.61. post princip. ¶ Imo fortius, † quandoque operatur taciturnitas in iudicio, quã consensus expressus.Patet,quia substantialia iudicii,expresse remitti nõ possunt,& tamen remittuntur tacite, non opponendo, & per Decium in l.uinum.col.pen.ff.si cert.pet.Iam uidemus generaliter,quod non opponens in iudicio ius sibi competens. illi censetur renuntiare. c. super literis, de rescri.c.cum olim.1.de offic. deleg. quæ duo iura ad hoc citat Præpositus in cap.si duobus.col. 2. in princip. de appell.chart.14.tradit Calca.in consi.16.col.2. circa med.& colum.seq.Deci in l.si per errorem,col.2.uersi.
32 quinto fallit.ff.de iurisd.om.iudi.¶.Hanc † tamen opi. quòd non opponens contra scripturam minus solennẽ censetur eam approbare, intellige, quando quis non opponeret expresse nec tacite ipso facto, secus, si facto opponeret,puta petendo se absolui a petitis partis, uel quod conclusa per partem fieri non debent. Nam satis uidetur opponere contra producta per partem, si enim approbare uellet,non posset ita petere,quia stante ueritate scripturæ productæ deberet condemnari, nõ absolui.I Paulus respondet non tantũ uerbis.ff.rem rat.hab. cum simil. ¶ Ex præmissis locupletẽ abunde habes hãc secundam limitationẽ, quod scriptura priuata fidẽ facit, quando fuit approbata a parte expresse uel tacite eam producendo,aut contra eã nihil opponendo.¶Ter
33 tio † limitatur memorata conclusio,nisi talis scriptura sit signata aut subscripta a partibus, & tribus testib. integræ & ꝓbatæ opiniõis.l.scripturas,in fi.C.qui potior.
34 in pig.hab.¶Sed † ad intelligentiam istius tertiæ limitationis,de pluribus quæro,& primũ,in casu dict.l. scripturas,

pturas. an sufficiat subscriptio trium testium feminarũ. Bal. ibi tenet, quòd non, quia tex. requirit subscriptionem uirorum. sequitur Deci. in c. quoniam. col. 2. in fin. uersi. secunda conclusio. de testib. & in c. 2. col. 2. de fide instrum. ubi, quod opi. Bald. communiter approbatur. Idem tenet Soci. in consi. 274. colum. 9. uersi. postremo dico. lib. 2. Ias. in l. si quis id, quod. colum. 5. in decima limitatione. ff. de iurisdi. om. iudi. quicquid in contrarium arguat idem Iason in l. 1. colum. 2. post med. ff. de legibus, ubi, quòd uerbum uirorum, uidetur appositũ gratia frequentioris usus, non quòd per hoc censeantur exclusæ mulieres. Quod tamen fuit argumentum Alexand. in l. 1. ff. de uerbo. signifi. in apostil. ad Barto. quem Iason obricuit. sed Alexand. sequitur Bertachi. in suo repertorio, in uersi. subscriptio uersi. 34. Sed respondeo, quòd imo tex. ibi non loquitur de uiris, gratia frequentioris usus, sed cum ministerio, quia in dubio uerba debent censeri apposita cum ministerio alicuius operationis. l. si quando. ff. de leg. 1. l 1. in princ. & ibi nota. ff. quód met. caus. l. 1. in fi. cum ibi nota. ff. ad municipalem.

35 ¶Rursus † quando lex non constituit differentiam inter masculos & feminas in testimoniis ferendis, loquitur impersonaliter de testibus, quod est uerbum commune tam masculis, quam feminis. Cum igitur d. l. scripturas. loquatur de tribus testibus uiris, aperte uidetur excludere feminas. l. cum præ. or. in princip. ff. de iudic. l. maritus. C. de procurator.

36 ¶Tertio, quòd † illa l. scripturas. cum ministerio loquatur de uiris, & sic de masculis, euidenter probatur, quia uult quòd illi tres testes sint probatæ & integræ opinionis, quæ integritas haud ita facile in mulieribus inuenitur. quia uarium semper & mutabile genus femina. c. forus. circa fin. de uerbo. signifi. & quòd in muliere non cadat integritas intellectus, uidetur tex. in l. 1. in fin. ff. qui petant tuto. Ad idem tex. in l. 1. §. fin. ff. de eden. ubi mulier, & minor æquiparantur. Ad idem facit, quòd mulier sæpe laborat contra propria commoda. l. 4. in fin. C. de sponsal. quanto magis poterit laborare contra commoda aliena? Ad idẽ

Iriaq. de leg. conub. l. 9. nu. 14.

tex.l. imperialis. in principio. C. de nuptiis. ibi, lapsus mulierum, sexus imbecillitate. fragile enim & mutabile est mulieris consilium. glo.in l.1. C. de confir. tutor. Iam in mulieribus infirmum est & inualidum consiliũ, ob id de facili seducuntur.l. cuius bonis. post med.ff.de cura. furio. Ias.in consi.204. colũ.200. post med.libr.2. Fortius Aquensis ĩ d.l.1.ff.de legib. appellat omnes mulieres fatuas. quod tamen dictum non placuit domino Rebuff. in proęmio concord.col. 29. nec nobis etiã ari-
37 det. ¶Ex † præmissis infertur, quod ubi tex.in d.l scripturas expresse non loqueretur de uiris, adhuc tamen de solis uiris uideretur forte intelligendum, propter illã qualitatem, quòd oportet tales tres testes esse probatæ atque integræ opinionis, quæ qualitas non æque in fęminis cadit, atque in masculis. Ideo cæteris paribus testes masculi præferuntur fęminis. Bald. in consil. 455.
38 Quis melius.lib. 4. ¶Secundo † quæro in hac tertia limitatione, quando scriptura priuata reperitur subscripta tribus testibus masculis, an debeat probari, quòd illi tres testes sunt probatæ & integrę opinionis, an uero ista qualitas a iure præsumatur? Videretur dicendum prima fronte talem qualitatem præsumi, quia bonus quilibet præsumitur.l.merito.ff. pro socio.l. quotiens §. qui dolo.ff.de probationibus.l. si quis seruum.ff. de seruo corrupto.l. item, apud Labeonem.§. si communem.ff. de iniur. ubi gl.dicit, quòd ista est nobis pręsumptio.l.omnimodo.C.de inoffic. testa.l.moneor.C.de seruis expor. ubi Bal.rationem adducit, quia intellectus hominis debet esse benignus. & in terminis quando requiritur in testibus, quod sint bonæ opinionis, quòd præsumatur ista qualitas, tenet Imo.in l. 1.§.si quis neget.colum.7.ff. quemadmo. testam.aper.sequitur Alexan.in consi.122. col.4.uersi.imo quidam sunt testes lib.7.Cur. senior, in consil.56.col.4. in fin.Imo Socin.in consi.54.col.2.post med.lib.3. uoluit præsumi quem esse optimæ opinio-
39 nis.¶Contrarium, † quòd imo probari debeat illa qualitas probatæ & integræ opinionis, in terminis d.l scripturas. tradit Soci. in consilio 274. colum. 9. uersi. postremo

ſtremo dico. lib.2.quem ſimpliciter refert & ſequitur ſocer & dominus meus Purpuratus in d.l. admonēdi.col. 26. nume.165. Nec obſtat ſecundum Socin. quod quilibet præſumatur bonus, quia uerum eſt, ſed non ſic præſumitur quis optimus in ſuperlatiuo gradu. allegat Imo.ita concordantem in d.§. ſi quis neget quam opinionem quod non præſumatur quis optimæ opinionis, ſed probari debeat iſta qualitas, uoluit Angel. in d.§. ſi quis neget. quod Angel. dictum ſequitur Alexan.in cōſilio 82. colum. 1. poſt med. uer. præterea, dictus teſtis. lib.1.& in conſ.43. col. 5. uerſi. quinimo ſecundū Ang. lib.4. Decius in c. poſt ceſſionem. colum. 3. poſt med. ſuper glo.1. de probatio. in conſil.37. colum.4. uerſicu. & quando teſtes. & in conſi. 575. colum. 2. circa med. Iaſ. in conſil.153. colum. 7. circa med.lib.2. & in conſil. 13. colum. fin. lib.3. ſed illa uerba, probatæ atque integræ opinionis, geminata, uidentur importare probitatem quandam in ſuperlatiuo gradu, ut deducit Socin. in dicto conſilio 274. ¶Fortius uoluit Corneus in
38 † conſi. 232. circa fin.lib. 1. quod ubi in teſte requiritur qualitas, quòd ſit perſona honeſta & fide digna in poſitiuo gradu, illa debet probari. Idem uoluit Corn. in conſilio. 78. colum.4. poſt med. uerſi. omitto, quod tex.lib.3.ubi. in caſu cap. licet ex quadam. de teſtibus. quando teſtis deponit de auditu quia tex.requirit, quod teſtis ſit perſona grauis, dicit Corne. probandam eſſe iſtam qualitatem grauitatis. Idem uoluit Alexand.in d. conſi.82.lib.1.Decius in conſil.321. col.5. poſt med.Idē ſentit Are.in conſ.83.Quia multa.col.penul. in fi.uerſi. ultimo uidēdū eſt.ubi generaliter uoluit, ꝙ ubi in teſte
39 requiritur †qualitas peritiæ uel alia, illa probari debet. & ſic loquitur Are.in omni qualitate. Idē & clarius uoluit Soc.in conſ. 136.col.3.ad fi.uer.præterea.poſita.lib. 1.ubi qñ exigitur in perſona legalitas, debet intelligi de legalitate ultra quā ius præſumat.iuxta d.l.merito.ff. ꝓ ſocio. Alias dicit Soc.diſpoſitio faciēs mentionē de legalitate, nihil opabitur, cū ſp ſit neceſſaria bonitas & legalitas.Idē uī innuere Alexan.in d. conſi. 122.col.4. lib 7.

nam ibi recitat opinio. Imol. in d. §. si quis neget. quod qualitas bonæ opinionis præsumatur in teste, postea dicit Alexan. quod refutat præcedentia fundamenta tutiora, & se nolle ulterius insistere super dicto Imol. & sic apparet, quod Alexan habuit illud dictum Imol. pro dubitabili. & ista opinio mihi magis placet, quando opponeretur contra personas testium, etiam in genere, quod non essent idonei, quia tunc si lex aut statutum requirit testes bonæ opinionis, probanda erit ista qualitas, nec illa superfluo & sine aliquo ministerio censeatur apposita & requisita, prout arguit Socin. in d. consil. 136. Et
40 pro eo † adduco dictum Barba. inter consilia Calca. in consi. 28. col. 3. in fin. ubi licet bona fides, de iure præsumatur, tamen si statutum requirat bonam fidem, illa probari debet, ne statutum censeatur superfluum, sed ut aliquid operetur ultra ius commune. Sed circa istud dictum Barba. non puto, quòd requiratur alia probatio
41 † istius bonæ fidei, quam de iure communi. nam de iure communi indistincte non præsumitur bona fides, imo mala fides sæpius præsumitur. Sed ex coniecturis arguitur, an quis dicatur in bona uel mala fide, puta ex possessione longi temporis arguitur bona fides, uel ex titulo arguitur mala fides, iuxta ea, quæ nota. per Barto. & doctor. in l. Celsus. ff. de usucap. Eędem coniecturæ uidétur sufficere, quando requiritur per statutum. Non obstat quod statutum alias nihil operatur, quia dico, quòd ubi fit mentio de bona fide, explicite exprimitur, quod implicite inerat, cum semper bona fides sit necessaria. quo casu statutum aliter non operatur. in c. 1. cum glo. ubi Domi. de summa trini. fide catho. facit text. in l. 3.
42 ubi doct. ff. de leg. 1. ¶ Tertio † quæro, circa hanc tertiã limitationem in casu d. l. scripturas. requiritur subscriptio partium, adeo quod non sufficeret subscriptio triũ testium, ut ibi expresse dicitur & not. Soci. in d. consil. 274. Pone, quòd in tali scriptura non sit subscriptio unius partis. tamen tota scriptura reperitur scripta manu eius, an istud sufficiat? Roman. in consil. 303. hæc scriptura, quòd sic, quia ubi requiritur subscriptio alicuius,

cuius, sufficit scripturam esse factam manu illius, sine alia subscriptione, per tex. in l cum antiquitas. §. fi. C. de test. Idem in terminis. d. l. scripturas. tradit Aret. in cõsil. 64. Diligenter. col. 4. post medium. uersi. nec potest dicere. Addo bonum tex. in §. 1. institut. de emptio. & uendi. ibi, nisi & instrumenta fuerint conscripta, uel manu propria contrahentium, uel ab alio quidem scripta, a contrahentibus autem subscripta. tradit Socin. in cõsil. 15. col. 15. uer. ad quintum argumentum de subscriptione. lib. 1.

43 ¶ Et † isto casu scilicet in terminis d. l. scripturas. non uidetur necessaria attestatio alterius partis scribentis, quòd scripserit manu propria, quia talis attestatio solum uidetur necessaria, quando in omni casu requiritur subscriptio, seu quando talis subscriptio requiritur pro forma, ut per Areti. in d. consil 63. col. 4. post medium. & no. Ias. in d. l. cum antiquitas, in ultimo nò. sed ista subscriptio partium in casu d. l. scripturas. non uidetur necessaria, nisi quando scriptura esset facta manu alterius, & sic non pro forma, nec in isto casu requiritur subscriptio; licet Felin. in d. c. 2. de fide instrumen. uideatur uelle talem attestationem esse necessariã. quem socer meus Purpurat. sequitur in d. l. admonendi. colũ. 26. post medium. sed certe tex. in d. l. cum antiquitas. §. fin. loquitur in subscriptione, quę est pro forma, prout considerat Aret. in dicto consilio 64. colum. 4. circa fin.

44 ¶ Quarto, † quæro, an in casu d. l. scripturas. requirentis subscriptionem partium, sufficiat sigillum earum loco subscriptionis, ut sic sigillum habeat uim subscriptionis. Roma. in d. consi. 303. quòd sic, quia ex sigillo cõsensus arguitur. l. 2. C. de rebus alie. non alie. Addo Bar. in l. quæ dotis. in fi & ibi Alexan. col. fi. ff. solu. mat. ubi, quòd ex solo sigillo sine subscriptioue consensus arguitur. sequitur Dec. in cap. tertio loco. in princ. de probatio. post Felin. ibi. & idem Dec. in c. 2. in fin. de fide instrum. Imo sigillum plus uidetur operari, quam subscriptio. Purpu. socer meus in d. l. admonendi. col. 26. circa fin. post Pau. de Cast. & dicit Purpurat. in l. admonendi. col. 28. post medium. quòd ubi est sigillum, non re-

quiritur alia probatio per testes, aut comparationem literarum, sed tota uis est in probanda ueritate sigilli, secundum Pau. quod tamen intelligo contra partem sigillantem, & in eius præiudicium, secus contra tertiũ.
45 ¶Quid † tamen non procedit, quando requiritur subscriptio de solennitate, & pro forma, quia tunc sigillum non sufficeret, prout in testamento in scriptis, in quo pro forma requiritur subscriptio testium l. ad testium. §. si quis. ff. de testa. ubi Bar. Alexand. in d. l. quæ dotis. col. fin. & ibi Ias. col. 15. uersi. per ista sequitur Dec. in
46 d. c. 2. in fin. de fide instrum. ¶Rursus† etiam in casibus, in quibus subscriptio non uidetur de solennitate & forma, ut sigillum sufficiat loco subscriptionis ad arguẽdũ consensum, necesse uidetur apparere tale sigillum fuisse impressum ab eo, cuius est, uel de eius uoluntate, Alex. in d. l. quæ dotis. colum. fin. & clarius in d. l. ad testium. §. si quis. in apostillis ad Bar. ff. de testamen. sed tamen Dec. post Anto. de Butr. in d. c. tertio loco. col. 1. uersi. & subiicit Anto. de probat. uult, quod in dubio præsumatur sigillum appositum de uoluntate eius, cuius est sigillum. Idem uoluit Abb. in d. c. 2. colum. penulti. in fin. de fide instrumento. Bene fateor, quod constare debet sigillum esse illius, cuius nomine fuit appositũ. Dec.
47 in d. c. 2. in fine. de fide instrumentorum. ¶Sed an † sit necessarium, quòd sigillans scripturam, attestetur se illud sigillum apposuisse. Innoc. in d. c. 2. de fide instrum. dicit, quod sic, refert & sequitur Bertach. in tertia parte sui repertorii, in uerbo, sigillatio. uer. 57. & idem Bertachi. in tracta. de Episcopo in prima parte primi libri, colum. 6. uersi. ulterius nota perpetuo. quem citat additio ad ipsum Bertachi. in reperto. in d. uerbo, sigillatio.
48 uersi. 7. ¶Sed aduertendum, quia † Innoc. refert duas opiniones, Primam, quòd requiratur talis attestatio. Secundam, quòd non requiratur, quando sunt sigilla Episcoporum, aut aliorum prælatorum habentium iurisdictionem, & sicquando essent sigilla authentica, & huic secundæ opinioni, uidetur Innoc. inhærere, prout ibi refert Abb. colum. penul. post medium. sed Abb. ibi

uult,

vult, quod etiam si esset sigillum, priuatarum persona-
rum, puta contrahentium, non sit necessaria talis, atte-
statio, dummodo sit sigillum proprium earum, nō alie
num. Abbatem etiam sequitur Decius in d.c.2.col. fin.
49 ¶ sed tamen † considerandum hic est, quod ubi sub-
scriptio alicuius esset necessaria, quo ad formam & solē
nitatem actus, si uolumus tunc, quod sigillum uim ha-
beat subscriptionis, prout uoluit Rom. in d.consil. 303.
Necessaria, uidetur talis attestatio, per tex. in d.l. cū an-
tiquitas.§ fi.C.de testamen. ubi ad hoc, ut scriptura fa-
cta manu eius, cuius subscriptio erat necessaria, defe-
ctum subscriptionis suppleat, necesse est, quod scribens
attestetur se manu eius totam scripturam fecisse, ut ibi
notat Iaso. in ultimo not. Areti. in d.consil.64.colum.4.
50 in fi. uersic. ne potest dicere. ¶Quinto, † quæro in casu
d.l. scripturas. an scriptura, de qua ibi, scripta aut sub-
scripta a partibus & tribus testibus, fidem per se faciat
sine alia recognitione ipsorum testium, idest, absque
eo, quod recognoscant eorum subscriptiones, & dicant
se illas fecisse, uel præsentes fuisse quando debitor scri-
psit. Dic quod non, ut per Barto & doct. in d. l. scriptu-
ras. Are. in d.consil.64. Soci. in d.consil.274. lib.2. Idem
Socin. in consi.32.col.2. uersic. & sic ex prædictis sequi-
tur, & in consi.41.col.5. in fin. uersic. non obstat quintū
argumentum, lib.1. Ias. in consi.129.col.1. uersi.4. quia
51 lib.1. ¶. Sexto † quæro, Pone, quod ex tribus testib. sub
scriptis unus sit mortuus, & alii duo subscriptiones eo-
rum recognoscant, etiam subscriptionem illius tertii de
functi, deponendo, quod etiam ille tertius fuit præsens,
& subscripsit, prout continetur in eius subscriptione, an
sufficiat recognitio istorum duorum. Bal. & Salic. in l.
comparationes. C. de fide instrumen. tenent, quod sic.
prout eos refert Aret. in d.consil.64.col 2. uersi. amplius
potest dici. & col.3. uer. secunda ratio. ¶Sed contrarium,
52 quod † non sufficiat recognitio duorum, tenet Areti. in
d.consil.64.columm.3. post medium, uersicul. sed dato, si
ne præiudicio, per tex. in §. si quis igitur, uersic. nam &
si inuenerimus. in authentic. de instrumen. fide & cau-

te. & in §. sed & si quis. ibi, si ueniant &c. inducendo ut per ipsum Aret. ibi & respondet Aret. ad text. in d.l. comparationes. super qua se fundant Bal. & Sal. sequitur Soc. in d. consi. 274. col. 7. uersi. Tertio principaliter.
53 & in col. 10. uer. nec dicat aliquis. ¶ Sed contra † Are. & Socin. adduco Pau. de Cast. in fortiore casu, in cons. 134. In causa ser Ludouici Bertini. col. 1. i fi. lib. 1. ubi fortius uoluit, quòd etiam mortuis omnibus tribus testibus sub scriptis, probet talis scriptura sine alia recognitione ipsorum testiū. Sed ad illud consi. Pau. respondet Soc. in d. consi. 274. col. 8. uersi. circa tertium. ubi, quòd Pau. satis & nimis inaduertenter locutus est. Sed ultra Soci. addo, quod contrarium expresse tenet Specu. in titu. de instru. editio. §. nunc dicendum restat. post princip. um. & col. 54. uersicu. regulariter. ibi, si tamen testes in scriptis. ubi uoluit Spe. quòd talis scriptura habens subscriptionem trium testium, mortuis testibus, non probat. allegat tex. in d. c. 2. de fide instru. & Speculatorem refert & sequitur idem Pau. de Cast. sibi contrarius, in consil. 406. Sat. sfaciendo. col. 2. libro primo. Ad quam Pau. cōtrarietatem Socin. non aduertit. Idem tenet Calca. in consilio uigesimonono. colum. fin. uersi. sed tunc posset opponi per tex. in d. c. secundo Bertachi. in uersiculo scriptura. 1. uersi. 84. ubi, quod non probat talis scriptura,
54 etiam mortuo uno ex testibus. ¶ Sed opinio † Pau. in d. consilio centesimotrigesimoquarto, posset procedere, quando mortuis testibus subscriptis iuuaretur scriptura comparatione literarum. Socin. in dicto consilio trigesimotertio columna secunda uersi. & sic ex prædictis sequitur. & in dicto consilio quadragesimoprimo, colum. quinta in fine uersi. non obstat quintum argumentum. libro primo, arguendo a contrario sensu. ubi Soc. uoluit quod talis scriptura non probat mortuis testibus subscriptis, nulla facta comparatione literarū., ergo secus vult, si facta sit literarum comparatio. Sed hoc clarissime uoluit Calca. in dicto consilio uigesimonono, columna finali. ubi tamen hoc intelligit, quando haberet scriptura subscriptionem testium, & partium, secus si testium

tantum,

tantum, quia tunc duo copulatiue essent necessaria, & recognitio testium & comparatio literarum. & sic testibus mortuis talis scriptura non habens subscriptionem partium nihil probaret in præiudicium tertii. Idē quod Calca. uoluit etiam clarissime Corneus in consilio cēresimosexagesimonono columna penultima uersi. Item sola comparatio. libro primo. Socin. in dicto cons. 274. columna quinta uersi. tertius casus, quando scriptura. & columna sexta uersicul. secundo principaliter. libro secundo. Areti. in dicto consilio sexagesimoquarto, colū. quarta. uersi. quinimo etiam si scripta. ¶ Sed aduerte,
55 † inquantum præfati doctor. uolunt, quod ubi scriptura habet subscriptionem testium tantum, non etiā partium, quod talis scriptura non iuuetur ex sola recognitione ipsorum testium sine comparatione literarum, quo ad plenam fidem, sequendo Bar. in d. l. admonendi. & in aliis locis per eos alleg. nam Ias. in d l. admonendi. colum. 16. uersi. tu aduerte, inquantum Barto. & in repetition. columna trigesimanona uersi. Item mirum uidetur late insistit contra Barto. in casu, in quo Barto. loquitur & dicit Iason quod opinio contra Bart. est uera & communior. quod si uerum sit, idem a fortiori, dicendum uidetur in casu nostro. Nam Barto. loquutur in scriptura priuata nō habente subscriptionem partium, sed testium tantum, uel præsentiam ipsorum testium, & dicit Barto. quod si testes deponant se fuisse præsentes tali scripturæ, & quod eam scribi uideretur per partes, & eam recognoscāt, quod talibus testibus plene non creditur, nisi concurrat comparatio literarum. sed dicit Iason opinionem contra Barto. esse magis communem. quia ex quo testes deponunt se fuisse præsentes & uidisse ita scribi, perinde est ac si deponerent de tenore & contentis in ipsa scriptura. Si inducitur plena probatio ex sola depositione testium, qui fuerunt præsentes etiam non subscripti, quanto fortius, ubi testes sunt subscripti? & dicit Iason quod contra Bartol. etiam tenet Aret. in dicto consi. 64. Addo Alexandrum in consi. 239. col. 3. post medium. uersicu.. fortius uoluit Hostien. libr. C.

¶Ego non uideo, quòd communior opinio sit contra Bartolum. prout Iason refert, & primo quo ad authoritatem Alexand. non uidetur curandum, quia ut Iason dicit, fuit sibi contrarius, & contrarium tenuit in consi. 181. In causa & lite uertente coram arbitris. lib.2. sed certe Alexan. ibi non uatiauit ab his, quæ dixit in d.l. admonendi. imo idem tenet. ideo mirandum est, quomodo Iason de contrarietate cum notauerit. uariauit tamen Alexan. in consi.212. colum. fin. uersicu. præterea dicta probatio. lib.2. & in consi.103. in fin. lib.7. ubi sequitur. Bartol. & præsuppono quòd Alexand. ibi ultra
56 † comparationem literarum præsupponit recognitionem testium, quia alias male allegaret Barto. quòd sola comparatio literarum plene probet, sed clarius uariauit idem Alexand. in consi.80. Viso processu lib.4. Similiter Iason adducit contra Barto. Areti. in d. consil 64. ubi licet Aretin. colum.2. primo arguat contra Barto. tamen colum 4. uersi. quinimo etiam si scripta. late tenet & defendit opinio. Barto. etiam opinio sequitur Abb. in dicto cap.2. de fide instrumen. Corneus in consilio 58. lib.3. & in dicto consilio 169. colum. penultima libr. 1. Calca. & Socin. in consiliis supra allegatis. Decius in dicto cap.2. columna 3. uersi. sed tamen pro defensione. de fide instrumento. ubi, quòd opinio Imol. contra Barto. uidetur contra tex. in §. sed & si quis. in authen. de instrum. cau. & fide. ibi, fidem causa ex utroque percipiat. ergo non ex solis testibus sine comparatione literarum. & opinionem Barto. late defendit Socin. in dicto consilio 274. colum. 6. uersicu. Secundo principaliter. ubi respondet ad ea, quæ in contrarium adducuntur, prout etiam respondet Corne. in dicto consi.58. Hic tamen uidendum est pro intellectu præmissorum, quod infra dico in 11. quæstione huius tertiæ limitationis.

57 ¶Septimo, † quæro in terminis dicta l. scripturas. pone quòd scriptura habeat subscriptionem partium, & unius testis tantum, & probetur talis scriptura per comparationem literarum, etiam respectu subscriptionis illius testis, an aliquid probabit talis scriptura? Alexand.

in dicto consilio 103. in fin. lib.7.quòd probat plusquã semiplene. Ideo locus erit iuramento suppletiuo, etiam in causa magna, secundum eum. Sed dubito, quia si loquimur in apocha, sola comparatio literarum non probat etiam contra partem, quæ scripturam negat.§. si quis igitur. in auth. de instrum.caut. & fid.& licet comparatio literarum probet semiplene contra partem, secus tamen contra tertium. Corn.in consi.138.colum.1. post med.lib.1.Quomodo igitur probatio subscriptionis unius testis tantum per solam comparationem faciet plusquam semiplenam probationem? imo ualde dubito, an faciat semiplenam contra tertium. Nam ad plenam probationem contra tertium per solam comparationem requiruntur subscriptiones, partium & trium testium, ergo subscriptio unius testis non uidetur sufficere etiam ad semiplenam probationem, quæ induci posset, ubi duorum testium subscriptio sufficeret ¶ Octauo
58 † quæro, dictum est supra, quòd in casu d. l.scripturas. requiritur subscriptio oĩum triũ testiũ, nec sufficit subscriptio duorum ex ipsis testibus, an istud procedat etiã quando ageretur contra ipsum debitorem principalem, qui negat illam scripturam esse suam, an uero quando agitur contra tertium tantum. Soci.in d.consi.274.col. 7. uersi. Tertio principaliter. quòd procedit etiam contra ipsum debitorem. post Ioan. Andr. Bald. & Ioan. Bapti. de S. Seuerino, per eum alleg. Sed hoc intellige, nisi illi duo testes expresse deponerent super ueritate negotii gesti, aut contentorum in instrumento, quia tunc duo testes sic deponentes sufficerent, etiam contra tertium. Bar. & Ang.in d.l.scripturas. Soci.in d.cons.274. col.3.uer.circa primũ.& col 4. in fi.uer.postremo nõ omitto. Rursus intellige, ꝙ ẽt recognitio sola oĩum triũ testiũ subscriptorũ aut deponẽtiũ de eorũ præsentia, nõ sufficeret cõtra debitoré, aut habẽtes causam ab eo, nisi cõcurrat cõparatio literarũ, quãdo nõ interuenit subscri
59 ptio ipsarũ partiũ.¶ Nono † quæro qualis esse debeat recognitio triũ testiũ subscriptorũ in tali scriptura seu qualiter debẽt eẽ testes ꝺponere? Dic, ꝙ debẽt deponere, qđ

fuerunt præsentes, quando debitor aut alius de eius uoluntate scripsit illam scripturam, & quod uiderunt eam scribi. & quod illi se subscripserunt. Non autem est necesse, quod deponant contenta in ipsa scriptura, esse uera. & quod debitor se obligauit, prout in ea continetur, quia tunc dicerentur deponere de ueritate actus, non suas subscriptiones simpliciter recognoscere. & deponendo de ueritate actus, duorum testimonium sufficeret, etiam contra tertium, ut supra dixi. ita habetur in d. l.
60 scripturas. & per Soci. in d. consi. 274. colum. 3. ¶ † Aduertendum tamen hic est, quia non sufficeret, quod testes recognoscentes scripturam, dicant illam fuisse scriptam modo & forma contentis in ea, uel prout in ea continetur, quia talis recognitio dicitur nimium generalis & incerta, sed debent dicere cuius manu fuerit scripta, seu per quam personam eam scribi uiderint. & quod scribentem cognouerint, aut cognitum habeant. Ita Socin. in d consi. 274. colum. 3. uersi. amplius dico. & sic non sufficit, quod testes concludenter deponant super eorum subscriptionibus, quod ipsi fuerint præsentes illi scripturæ, & se subscripserint, nisi etiam deponant de certa persona scribentis, cuius manu scriptura facta sit. & scribentis personam cognitam habeant. quod etiam uoluit Aret. in d. consi. 64. col. 2. post medium. uersi. sed
61 tamen his non obstantibus, ubi etiam, † quod oportet, quod tales testes recognoscant subscriptiones sociorũ, dicendo se fuisse præsentes ipsis subscriptionibus. nec sufficeret dicere, quod habent notas eorum literas. Abb. et in consi. 98. col. 2. lib. 2. quod oportet testes firmiter scripturam recognoscere, & eius identitatem, ideo testes il-
62 literati nõ ualerent. ¶ † Decimo quero, in casu l. scripturas. an requiratur subscriptio utriusque partis, uel sufficiat subscriptio illius tãtũ partis, de cuius preiudicio agitur, puta debitoris uel cõfitentis, qñ nõ agitur de cõtractu ultro citroque obligatorio, in quo dr̃ agi de p̃iudicio utriusque partis Imo. in d. c. 2. de fid. instr. q sufficit subscriptio illius partis, de cuius preiudicio agitur. sequitur Fel. ibi col. 2. in fin. uer. noua declaratio. addo Alex. in

consi.

consi. 181. col. 2. post med. uersi. & dicit Ludo. Rom. lib. 2. quod est repetitum in consi. 118. lib. 4. idem sequitur Purpu. socer meus in d. l. admonendi. col. 26. num. 166. Addo Bologninum in addit. ad consilium Ioã. de Ana. in consi. 40. in fi. ubi simpliciter uoluit q sufficiat subscri
63 ptio unius partis tantum. ¶Sed aduerte, quia † illud nõ uidetur procedere, quo ad effectum d. l. scripturas. quę supra memorauimus, uidelicet, q ubi est subscriptio partiũ & testium, sufficit uel sola recognitio testiũ, uel sola comparatio literarum, quia tunc necessaria uidetur subscriptio utriusque partis. Ita in specie determinat Are contra Imo. in d. consi. 64 col. 4. uersi. quinimo etiã si scripta. Soci. in d. consi. 274. col. 5. post med. uer. & hoc etiã uoluit, & clarius Bart. & col. 8. uersi. circa tertium. Itaq; licet agatur de præiudicio partis tantum, quæ subscripsit, tamen si pars ipsa neget eius subscriptionem, & quæstio sit de fide scripturæ, tunc erit necessaria & recognitio testium, & comparatio literarum copulatiue, nec alterum sufficeret. ¶Sed illud dictum Aret. & Soci. intelligerem procedere in apocha tantum. Secus in alia scriptura priuata, quoad præiudicium ipsius partis scribẽ
64 tis, uel subscribentis, quia † in aliis scripturis priuatis excepta apocha, sola comparatio literarum plene probat, ut habetur in l. comparationes. C. de fide instrum. Bar. in auth. & si contractus. col. 2. post medium, uersic. item oppono. C. de fide instru. ubi q dict. l. comparationes, uolens ex comparatione induci plenam fidem, solũ est correcta in apocha, non in aliis scripturis priuatis sequitur Alex. in consi. 58. & in consi. 114. col. 1. in fin. lib. 7. Soci. in consi. 4. col. 1. lib. 3. ubi Soci. uoluit, q etiam in epistola sufficiat sola comparatio literarum, quo ad plenam fidem. Sed tamen in epistola contrarium uoluisse uidetur Barto. in d. auth. & si contractus. in ultimis uerbis ubi in hac materia æquiparat epistolam apo-
65 chæ. sequitur Alex. in consi. 76. col. 2. lib. 3. ubi † dicit q d. l. comparationes. est correcta in omni scriptura priuata, præter quàm in libro rationũ. quod Alex. in cõsi. simpliciter refert & sequitur Deci. in consi. 615. col. 2. in

princi. Sed quòd non sit correcta in epistola & aliis scri pturis priuatis, tenet idem Alex. in d. consi. 58. in prin. & in d. consi. 114. col. 1. in fi. lib. 7 Dec. in d. c. 2. col. 5. de fide instru. & in consi. 219. in fi. Cur. Iunior in con. 118. col. pen. & in consi. 162. etiam col. pen. nec Alexã. in d. consi. 76. contrariam opi. audet affirmare, si bene ponderetur. & hanc opin. quod d. l. comparationes. non sit correcta in epistola, & aliis, scripturis priuatis, nisi in so la apocha, tenet Purpu. in d. l. admonendi. col. 35. Itaq; ubi sumus in scriptura priuata, in qua sola comparatio literarum sufficit ad plenam fidem in præiudicium ipsius scribentis, sufficere etiam uidetur subscriptio il lius partis, de cuius præiudicio agitur, ubi scriptura es set ab alio tertio confecta, uel quod sit scripta manu il

66 lius partis, de cuius præiudicio tantum agitur. ¶ † Amplius pro opinione Imolę, & sequacium, cõsidero quod superflua & elusoria uidetur subscriptio illius partis, de cuius fauore tantum agitur, puta creditoris. Videtur enim quasi ridiculum dicere, quòd aliquid plusculum fidei detur tali scripturæ ex subscriptione creditoris in facto suo proprio, & in causa propria, argumento legis omnibus. C. de testibus. nisi dicas considerationem pro cedere, quando ageretur inter creditorem & debitorẽ, secus, si cum tertio, quia tunc pluralitas subscriptionũ multum operatur, & facit cessare suspitionem fraudis, uel etiam considerabilis uidetur subscriptio creditoris eo mortuo, quando eius hæredes contra debitorem age rent, quasi non sit uerisimile, quod in peccato falsæ sub scriptionis mori uoluerit, quæ ratio uidetur cessare ui uente creditore, & agente contra debitorem. non enim potest debitor opponere, quod careat scriptura subscri ptione ipsius creditoris, quia talis subscriptio non uidetur necessaria, ipso creditore agente, quia agendo satis approbat fidem scripturæ. l. Paulus respondet, non tantum uerbis. ff. rem rat. haber. & supra dixi circa articulum approbationis scripturæ, ex eius productione. ¶ Nõ

67 † omitto circa præmissa dictum unum singularissimũ Paul. de Cast. in consi. 87. Quantum ad contenta. col. 1.

in

in fi.lib.2.ubi uoluit d.l.comparationes.C. de fid.instr. esse correctam etiam,quo ad aliam scripturam priuatã ultra apocham, quę scriptura priuata remansisset penes partem.Ratio enim, quare d.l. fuit correcta in apocha,est,quia apocha datur a debitore creditori,& sic remanet apocha penes creditorem. Ob id si sola comparatio sufficeret,de facili reperirentur qui literas alienas æmularentur seu exprimerent, aut (ut uulgarius loquar)contrafacerent.sed ista ratio pariter militat in libro rationis,aut alia scriptura priuata, quę remansisset penes creditorem, ergo eadem debet esse iuris disposi-
67 tio.l.illud.ff.ad leg.Aquil. ¶Sed non puto † istud dictũ Paul.de iure procedere, quia doct. assignantes rationẽ cur d l.comparationes. sit correcta in apocha, non considerant, quod apocha remaneat penes creditorem,& posit falsò fabricari, sed considerant rationem, quia datur a debitore creditori, ob id imputandum uidetur creditori,cur non plenius sibi prouiderit per uiam instrumenti publici, aut alterius solennis scripturæ cum subscriptione debitoris & testium . Et quod docto. non considerent remanentiam scripturæ apud creditorem, patet, quia necessario loquuntur, quando producitur scriptura per creditorem,&sic necessario pręsupponũt, quod esset apud eum, quia alias producere nõ posset. & maxime hoc procedit, dum loquuũtur in epistola,quæ
68 a parte † ad partẽ transmittitur, & sic remanet apud creditorẽ.& tamen eius fides plene iuuatur per solã cõparatione.quia in ea creditori imputari non potest,cur non solennius eam conscribi curauerit, cum fiat inter absentes.Iam ex alio ostendo, quod istud dictum Pau. procedere non potest,docto. in apocha dicunt,quod facilius falsificari potest,quã unus liber rationũ,aut alia scriptura,plura continens.Ergo pręsupponunt existentiam& remanentiã libri apud creditorẽ, quia alias frustra dicerent,quòd nõ ita de facili falsificari potest,sicut
69 una apocha.¶Vndecimo † q̃ro , uidimus quod in aliis scripturis priuatis , excepta apocha sola literãrũ cõparatio plene ꝓbat,an talis scriptura probata per cõparationem

tionem literarum fidem faciet contra tertium, licet nõ habeat subscriptionem partium, & testium prout requirit d. l. scripturas. Respondeo quòd non, quia si scriptura nõ habeat subscriptionem partium & testium, licet iuuetur aut probetur comparatione literarum, talis tamen comparatio solum probabit contra debitorẽ aut habentes causam ab eo, secundum ea, quæ supra dicta sunt. Sed non contra tertium, quia in tertio, ut ei noceat, quando tertius nititur instrumento publico, requiritur, quòd talis scriptura sit solẽnis, habens subscriptionem partium, & testium, prout requirit d. l. scripturas.

70 Imò † contra tertium etiam semiplenè non probat, ut supra diximus numer. 178. allegando Corn. in d. cons. 138. lib. 1. quem sequitur Purpuratus in d. l. admonendi. col. 28. circa fi. nu. 180. & quòd istud sit uerum, probatur ex conclusione Barto. supra commemorata nu. 177. & per doct. communiter approbata, quòd ubi producitur scriptura priuata, habens subscriptionem testiũ tantum, non etiam partium, non sufficit sola testium recognitio, nec sola literarum comparatio, sed utrumque simul & copulatiue requiritur contra tertium. quam etiã opi. tenet Alex. in consi. 150. col. 5. uersi. præterea si essent duo testes. lib. 5. Purpur. in d. l. admonendi. col. 27. & tamẽ contra partem sufficit sola cõparatio, modo nõ

71 sit scriptura apochæ. ¶ Sed ex præmissis reddi† uidetur dubitabile dictũ Bar. de quo supra meminimus in sexta quæst. huius tertiæ limitationis, dum uoluit, quòd ubi scriptura non habet subscriptionẽ partiũ, sed testiũ tãtũ, qui recognoscũt suas subscriptiones, uel cessante subscriptione deponũt de sua pſentia, quòd uiderunt talẽ scripturam fieri, & ei præsentes fuerunt, quod talis probatio non sufficit, nisi concurrat comparatio literarũ, retulit ibi Ias. post alios per eum allegatos, tenere contrarium. & licet adduxerim Aret. Socin. Corn. Deciũ & Purpu. tenentes & defendentes opi. Bar. tñ contra Bart. quatenus loquimur de fide scripturæ, contra partẽ aut scribentẽ, uidetur facere cõclusio supra firmata, uidelicet quod excepta apocha, in alia scriptura priuata sola

com-

comparatio literarum uidetur sufficere ad plenam probationem contra partem. Si sufficit sola comparatio, a fortiori sufficiet recognitio testiũ subscriptorũ, uel eorum depositio super præsentia. Quòd ipsum uidetur tutius ac certius multo testimonium, quam sit comparatio, & sic Bartol. opinio. uidetur restringenda, uel in scriptura apochæ, uel si loquamur in alia scriptura priuata, in qua sufficit sola comparatio, quãdo ageretur contra tertium, non contra ipsum debitoré, uel par

72 téipsam participalé. ¶ Non omitto † etiã circa præmissa unũ dictũ notabile Ripæ in d. l. admonendi. col. 20. post med. quod in casib. in quib. sola cõparatio literarũ sufficit, & plene probat, illud procedit, quãdo ageretur ciuiliter, secus, si criminaliter, puta in crimine falsi, quia ad probandũ falsitaté sola cõparatio literarũ non sufficeret. Idé tradit Dec. in consi. 625. col. 1. Purpur. tñ in d. l. admonẽdi. col. 30. in prin. uoluit fieri posse indiciũ ad torturã, secundũ qualitaté personarũ. quod satis ad-

73 mitteré, contra personã male famatã. ¶ Vnum † ét non omitto, quod licet in apocha sola cõparatio literarũ nõ sufficiat, ut supra dictũ est, ualeret tñ pactũ aut conuentio partiũ, quod ex sola cõparatione literarum fides detur apochæ, modo de tali conuentione legitime appareat. Alex. in d. consi. 76. col. 2. uersi. uel secundum Ra-

74 phaelé. lib. 3. ¶ Duodecimo † quæro, dictũ est supra quod ubi scriptura habet subscriptioné partiũ & testiũ, quod illa probari potest ex sola cõparatione literarũ, quomodo & qualiter facienda sit huiusmodi cõparatio? Breuiter de modo faciendi cõparationé, & quomodo illa fieri debeat, non solũ de principali scriptura partiũ, & earũ subscriptionib. sed ét de subscriptionib. testium, clare tradit Alex. in d. consi. 76. col. 2. uersi. quinimo, posito, quòd per cõparationé. lib. 3. & in d. cõ. 114. col. pe. uers. & aduertatur. circa modũ. lib. 7. Dec. in d. consi. 615. col.

75 2. uersi. similiter circa secundũ. ¶ Decimotertio † quæro in materia d. l. scripturas pone quòd tres testes subscripti ad formã d. legis recognoscant eorũ subscriptiones, tñ non deponant se fuisse præsentes illi scripturæ, sed dicant,

dicant,quod debitor coram eis confessus est, quod fuit scripta a tertio de partium uoluntate,& quod ipse debitor eam subscripsit, An talis scriptura probet? decisio Neapolitana,deci.104.dicit se mirari, quòd Alexan. & Ias.in d.l.admonendi, casum hunc omiserint, & quòd tactum non inuenit, nisi in quibusdam recollectis domini Caroli de Rogeriis in d.l.admonendi,ubi concludit talem scripturam fidẽ facere, & ita dicit decisio præ dicta fuisse iudicatum in curia Neapolitana,quia paria sunt confessio debitoris,uel quòd testes uiderint eũ scribere,& pro hoc allegat Roma.in d.l.admonendi, ubi si producitur scriptura facta a tertio,non subscripta a partibus, sed a testibus, qui dicant eam factam a tertio de uoluntate & mandato ipsarũ partium,talis scriptura ꝓbat.
76 ¶Sed aduerte,licet † decisio Neap. dicat,quod nullus ex dominis consiliariis aliquã decisionem in terminis inuenire potuit,& quòd Alexan.& Ias.casum hunc omiserunt, mihi uidetur, quod imo ex dictis supra in sexta & decima quæstionibus decisa uideatur quæstio proposita per Mattheũ de afflictis. Nam in dictis sexta & decima quęstionibus uidimus,quod ubi scriptura nõ habet subscriptionẽ utriusque partis,sed testiũ tantum, uel unius partis tm̃,tunc nõ probatur fides scripturę ex recognitionib.testiũ subscriptorũ,licet dicant se fuisse ꝑsentes illi scripturę,& eã scribi uiderint, nisi ẽt iuuetur scripturæ fides cõparatione literarũ. Si sola testiũ recognitio nõ sufficit,licet fuerint ꝑsentes scripturę,& dicãt se uidisse eã scribi,quãto minus sufficiet talis recognitio sola in q.proposita,quãdo testes nõ fuerunt ꝑsentes sed solũ intellexerũt sic scriptã fuisse ꝑ cõfessionẽ debitoris. Ideo in casu dictæ decisiõis puto qđ fuerit iudicatũ contra opi.Bar.cõmuniter ap ꝓbatã, saltẽ in apocha,ut supra abunde dictũ est in memoratis quæstionib.6.& 10. Bene fateor, ꝙ si in casu dictæ quæstiõis formatę ꝑ dominũ de Afflictis,fuisset subscriptio utriusq; partis sufficẽs uisa esset illa testiũ recognitio, ẽt ꝙ scripturæ ꝑsentes non fuissent,cũ deponãt de cõfessiõe debitoris ꝑsente creditore.Secus,si creditore absente, maxime cum ta

lis confessio non respiciat ueritatem negotii, sed solum
77 quod ita subscripsit debitor.¶Decimo quarto† quæro, in materia d.l.scripturas, an omnino sint paria scripturam fuisse scriptam a partibus, uel a tertio de uoluntate & mandato ipsarum partium, uideretur dicendũ, quod sic, quia factum a partibus uidetur, quibus fit de mandato earũ.l.ita autem depositioni §.gessisse.ff. de admi. tut.reg.qui per alium, & dictum est supra in ꝓxima & præcedenti q.tradunt gl.Host.Ioa.And.& doct.in d.c.2. de fid.instr.Aret.in d.cons.64.col.2.addo Bal.in consil. 98.Nã probant li.2.ubi dicitur, quod talis scriptura tertii facta utraq; parte mãdante, plene probat, et si statutũ dicat, quòd non credat scripturæ tertii.¶Sed istud nõ
78 † puto procedere ita generaliter, qñ scriptura facta per tertiũ caret subscriptiõe ipsarũ partiũ, quia tunc duo copulatiue uidentur necessaria, id est & recognitio testiũ subscriptorũ, & cõparatio literarũ, per supra d.Siem ista duo copulatiue requiruntur, qñ scriptura solũ esset facta aut subscripta ab altera parte tantũ, ut sup. uidimus in dictis quæstionib.sexta, decima, & decimatertia, a fortiori quando est scripta ꝑ tertiũ sine aliqua subscriptione partiũ. Imo d.l.scripturas, requirẽs subscriptionẽ partiũ necessario uidetur præsupponere casum, qñ confecta esset scriptura ꝑ tertiũ, quia si partes scripsissent, necessaria non esset earũ subscriptio, ut sup diximus in tertia q.huius tertiæ limitationis. Dum ergo Bar. & doctor.requirunt probationem ex utroque fieri, id est, ex recognitione trium testium, & comparatione literarum, quando scriptura caret subscriptione partium, uidentur loqui in casu isto, quando facta esset scriptura per tertium de mandato partiũ, quia si a partibus facta esset, necessa-
79 ria nõ esset subscriptio earũ.¶Decimoquinto, † ad perfectam intelligentiam huius materiæ quæro, quãdo fit probatio scripturæ ex utroque, id est, ex recognitione testium, & comparatione literarũ an sit necessaria cõparatio, etiam quo ad subscriptiones ipsorum testium. Puto quod non, ex quo testes eorum subscriptiones recognoscunt. Ideo si testes essent mortui, qui recogno-

gnoſcere non poſſent, talis ſcriptura fidem non faceret, hoc caſu quo præmiſſa duo copulatiue requiruntur, & ſic mortuis teſtibus fruſtra quæritur de comparatione literarum ſubſcriptionis eorum, ex quo recognitio erat neceſſaria. Si autem uiuunt & recognoſcunt, etiam quærendum non eſt de comparatione literarum quo ad ipſas ſubſcriptiones. ¶ Decimoſexto quæro, pone quod
80 ſcriptura ſit facta manu creditoris, ſubſcripta tamen tribus teſtibus ſine alia ſubſcriptione debitoris, an fidem faciet concurrentibus illis duobus requiſitis, id eſt, recognitione teſtium, & comparatione literarum. Ioa. de Ana. in conſ. 40. ſimpliciter tenet iuuari talem ſcripturam, propter ſubſcriptionem trium teſtium. Sequitur Iaſ. in d. conſ. 129. col. 3. lib. 1. & nihil dicunt Io. de Ana. & Iaſ. quòd ſi iſti tres teſtes recognoſcant, neceſſaria etiam ſit literarum comparatio. Ego puto, quòd ſi ipſe creditor agat contra debitorem & teſtes recognoſcentes, dicant factam eſſe ſcripturam manu creditoris de uoluntate & mandato debitoris quod eluſoria dicatur comparatio literarum creditoris, ex quo creditor ipſe
81 approbat. Dum enim doct. dicunt comparationē † eſſe neceſſariam, debent intelligi, quando negatur ſcriptura manu illius, per quem ſcripta dicitur, & ideo non uideretur iſto caſu neceſſaria, niſi etiam debitor negaret illã ſcripturam confectam manu ipſius creditoris. Sed ſi debitor non negaret ſcripturam, ſed ſolum debitum, & diceret non eſſe habendam fidem ſcripturæ creditoris in facto eius proprio, tunc ſola recognitio teſtium ſufficeret ſine literarum comparatione, & iſta erit una declaratio ad omnia præcedentia, in quibus dictum eſt comparationem literarum eſſe neceſſariam, ut procedant, quando utrunque negatur, id eſt, & ſcriptura & debitum. Si uero debitum tantum negetur, ſcriptura uero conceda-tur, quorſum attinet fidem ſcripturæ probare per comparationem literarum? Teſtium tamen recognitio eſt
82 † neceſſaria, quando negatur debitum, licet non ſcriptura, niſi eſſet ſcriptura, propria confitentis, quia tunc etiam debiti probatio per teſtes recognoſcentes non eſſet

ſet neceſſaria, quia ſatis probatur debitum, dum recognoſcit ſcripturam a ſe factam ex propria eius confeſſione. Quæ ratio non militat in ſcriptura facta ab alio, quia ſtant ſimul, quod tertius ſcripſerit me eſſe debitorem alterius, & tamen uere debitor non ſim, quia po-
83 tuit falſo ſcribere, quæ † falſitas allegari non poteſt cõtra propriam confeſsionem, quia eſſet allegare turpitudinem ſuam. l. tranſactione. C. de tranſactio. l. cum profitearis C. de reuocand. do na. l filios. C. de reuo. his, quæ in fraud. credit. c. inter dilectos, de dona. nõ eſſet tamen neceſſaria recognitio teſtium ſubſcriptorum, quando eorum ſubſcriptiones pars recognoſceret & fatetur, fruſtra enim quæritur de recognitione teſtium, ubi partis confeſsionem habemus. Ex præmiſsis explicatam habemus hanc tertiam limitationem, non minus utiliter, quam copioſe.

ARGVMENTVM.

Quarta limitatio concluſionis ſupra dictæ, nimirũ ſcripturã priuatam neutiquã fidem facere. Id in quibus potiſsimum ceſſet. In hocque ipſum thema elegans & acuta utrinque diſſertatio. Hinc de ui & facultate ueriſimilitudinis, in confeſsione, in teſtibus, in publico inſtrumento, in iuramento, & cæteris probationibus, & actis iudicialibus. Tum de libro adminiſtratoris ſociorum, quid debeat continere, ut fidem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Archiui publici ſcriptura priuata an probet. Et quot quæue debeant eo concurrere.*

2 *Scriptura priuata reperta in archiuo publico, an debeat eſſe locata inter authenticas, ad hoc ut probet.*

3 *Conſuetudo an det robur ſcripturæ priuatæ repertæ in archiuo, an potius ipſum archiuum.*

4 *Conſuetudinem an probare debeat, qui illa nititur in ſcriptura priuata, reperta in archiuo publico.*

5 Con-

5 *Consuetudo, quæ dat robur scripturæ, alias minus solenni an extendatur extra territorium, & probationem afferat scri ptura, & nu. 6. 8. 10.*

7 *Locus in quo scriptura facta est, inspicitur, quocunque illa inde producatur.*

9 *Consuetudo, per quam datur fides libris mercatorum, an extendatur extra territorium.*

11 *Archiui scriptura, an probet extra territorium ipsius archiui.*

12 *Consuetudo quod credatur scripturæ omnino priuatæ, non ualet.*

13 *Crimen non probatur ex scriptura minus solenni, licet reperta in erchiuo publico.*

14 *scriptura priuata, longo tempore abseruata pro publica, probat. Et illa diuturna & longa obseruantia an ubique sit necessaria quomodoque id accipiatur. nu. 15. & 16.*

17 *Scripturæ minus solenni, ex obseruantia longi temporis datur fides.*

18 *Patientia habens aliquod præambulum seu dispositionem præcedentem, præiudicat & disponit, & fidem adfert instrumento.*

19 *Confessio ex pressa testamentum esse minns solenniter factũ, non præiudicat confitenti, & idem iudicium de ignorante defectum solennitatis in casibus, in quibus toleratur error iuris.*

20 *Scriptura priuata reperta in actis, plenam fidem an faciat.*

21 *Ppponi nihil potest contra mandatum factum in iudicio. Et quid, quantumque operetur color iudicij in probatorijs.*

22 *scriptura priuata reperta in actis, ut fidem faciat, opus est testimonio notarij actorum.*

23 *Notarij actorum attestatio uel subscriptio, scripturam priuatam fuisse repertam apud acta, habet uim subscriptionis testium.*

24 *Libro rationum tutoris, procuratoris, seu negotiorum gestoris, creditur cum iuramento scribentis, quando continet uerisimilia.*

25 *Tutor, procurator, & negotiorum gestor, quantum circa fidẽ librorum, an æquiparentur.*

26 Pro-

26 *Procurator an possit tutori aut negotiorum gestori comparari, circa fidem scripturæ.*
27 *Liber rationum tutoris, curatoris, & similium, qui non ita immediatum approbatur a parte, an fidem faciat simpliciter, maxime in grauibus, & magnis summis. Et quid illa sint uerisimiles.*
28 *Administrator culpa uacat, si in causa pupilli uel adulti se gessit pro consuetudine aliorum, omnia referendo in libro rationum.*
29 *Administratoris libro rationum, adhibito iuramento, fides datur, quando expensa uerisimilis est ex operis euidentia.*
30 *Executoris assertioni & libro rationum, an credatur, in eius fauorē, in magnis summis, non confecto instrumento disting.*
31 *Institoris constitutio, censeri debet facta secundum dispositionem iuris communis.*
32 *Administratorem oportet esse famæ integræ. ut eius libro rationum stetur.*
33 *Iurantem oportet esse omni exceptione maiorem, ut eius dicto stetur.*
34 *Administratoris libro rationum statur, quando non potest aliunde, nisi cum magna difficultate haberi probatio.*
35 *Res probanda per librum rationum, debet esse uerisimilis.*
36 *Iudici constare debet de uerisimilitudine rei, quæ probāda uenit per librum rationum. Et id qualiter, & unde colligēdū.*
37 *Verisimilitudo sæpe fidem facit.*
38 *Verisimilitudo facit, ut stetur confessioni alterius, in tertij præiudicium.*
39 *Confessio non attenditur, quando non est uerisimilis.*
40 *Testibus non uerisimilia deponentibus potest iudex fidē non adhiberet.*
41 *Instrumentum publicū nō probat, nisi contineat uerisimilia.*
42 *Iuramentum non seruandum, nisi contineat uerisimilia.*
43 *Probatio uerisimilis sufficit, ubi proceditur sola ueritate facti inspecta.*
44 *Liber rationum, debet continere data & accepta.*
45 *Liber rationum, debet cōtinere diē & tēpus, alias nō probat.*
46 *Liber rationum causam dabiti & crediti continere debet.*
47 *Liber rationum, ut fidem faciat, adhibendum est iuramentū,*

L scribentis.

tertium, cum quo tamen res acta sit. Et id an plene, an semi plene tantum nu. 70.

71 Liber officialium publice creatorum, non probat plene contra tertium absentem. Nec liber æstimi probat dominium in præiudicium tertii.

72 Liber officialis publice instituti, in his tantum probat, quæ ad suum officium pertinent.

73 Gabella solutio pro contractu, an probet contractum contra tertium absentem.

74 Ex accessorio infertur necessario ad probationem principalis.

75 Liber officialis publice constituti, quando probet in ciuilibus & criminalibus.

76 Libro officialis publice instituti, an credatur contra non subditum, & nu. 81.

77 Notarius solum a principe constitutus, potest ubique instrumenta recipere.

78 Collectarum exactor examinatus, in testem pro ipsa uniuersitate, an possit esse testis contra ipsam uniuersitatem.

79 Scriptura officialis, in causa uniuersitatis an fidem faciat.

80 Caput ubi suspectum est, illi etiam, qui caput sequuntur, uerisimiliter suspecti sunt. Et idem utrorumque est iudicium.

82 Notarius creatus ab inferiore, potest instrumentum recipere extra territorium creantis, inter subditos tamen.

83 statuto cauenti, quod solutio probari non possit, nisi per instrumentum publicum, an satis erit eam probari per scripturam aut librum officialis publici, casu, quo eius libro fides detur.

84 Instrumentum publicum, quod dicatur. Et an eius appellatione, ueniat scriptura publica. Et quid scriptura publica. num. 85.

86 Ex æquipollentibus quid fiat, non laborandum in his, in quibus effectus consideratur.

87 Instrumentorum appellatione, an ueniat confessio, ita ut constitutus ad recipiendum testes & instrumenta, possit & recipere confessionem partis.

88 Statuto requirente probationem per instrumentum publicũ, an ea ipsa fieri possit per testes.

QVARTO † limitatur dicta conclusio, quæ habet, quod scriptura priuata non probat, ut non procedat in scriptura archiui publici.l.cen sus.ff.de probat. authē n. ad hæc. C. de fide instrument.c.ad audientiam.de præscriptio.ubi Fel quòd istud procedit concurrentibus tribus. Primo, quòd archiuo præsit officialis publicus. Secundo, quod scriptura sit posita inter scripturas authenticas. Tertio, quod fides ex consuetudine illis detur. allegat Ioan. And.in addi. Specu. in tit.de instrument.editio. §. nunc dicendum, in magna addi. uersic. quintum supplementum, idem uoluit Bald.in l.exemplo.col.1.C. de proba.& in rub.C.de fide instrumen.col.fin.Idem tradit Soc.in consil.258.colum.2.lib.2.Addo quartum requisitum, quia non sufficit, quòd talis scriptura sit inuenta in archiuo, sed oportet, quod habeat testimonium commentariensis, aut officialis deputati ad custodiam ipsius archiui, id est, uel quòd commentariensis fuerit rogatus de tali scriptura, & ipse eam scripserit, uel quòd attestetur esse scripturam archiui publici, ita Cor.in consil. 142.col.3. lib.3.sequitur Dec.in d.c.cum causam, col. 3. in quarta
2 fallentia, de probat. ¶ Sed aduerte † circa secundum requisitum, quòd oporteat talem scripturam priuatam esse positam inter scripturas authenticas tãtum, ex hoc nimium uidetur restringi ista conclusio, quod scriptura non solennis reperta in archiuo publico plene probat. Nam archiuum publicum solũ uideretur ualidare scripturam unam minus solennem, quæ sit inter alias authenticas. Patet, quia si sint plures scripturæ minus solennes, nulla uidetur probare, quia semper dicetur posita inter scripturas non authenticas Ideo memorata cõclusio tota ferme uidetur corruere, & esset absurdum, quòd archiuũ publicum uni tantum scripturæ nõ authenticæ robur & fidẽ dare posśit. Sed pro solutiõe puto hoc secundũ requisitum intelligendũ, quandò scriptura priuata reperitur inter scripturas authẽticas, id est, quæ ratione archiui publici pro authenticis habentur, licet de iure non sint. Secus, quando in archiuo essent aliquę scri-

ſcripturæ non autheuticæ, neque de iure communi, neque ratione ipſius archiui, puta quia ibi tenerentur etiam literæ miſsiuæ, aut aliæ ſcripturæ, quas uniuerſitas pro publicis non habet, quod nota, quia per aliũ quem legerim, declaratum non uidi. ¶ Similiter aduertendum
3 † eſt circa tertium requiſitum de conſuetudine, quia non uidetur neceſſarium, quia ubi conſuetudo dat robur ſcripturæ, fides uenit ex conſuetudine non ex archiuo, cum ſola conſuetudo ſufficiat. c. cum dilectus. de fid. inſtru. Fel. in d. c. ad audientiam. col. 4. de præſcrip. mouet difficultatem, & ſoluit, quòd conſuetudo non ſimpliciter ualidat ſcripturam, ſed concurrentibus duobus, uidelicet, loco archiui, & authoritate officialis deputati ad eius cuſtodiam. ¶ Sed iſta ſolutio mihi non ſatisfacit,
4 quia † ea attenta ſequeretur, quod producens hanc ſcripturam archiui, teneretur probare talem conſuetudinem, cum in facto conſiſtat. l. 1. & 2. C. quæ ſit longa conſuetu. Oldr. in conſ. 226. Quidã Epiſcopus. col. fi. uerſic. tertia ratio. Bal. in conſ. 269. Quidã nomine. 1. col. 2. circa med. li. 1. Abb. in conſ. 53. colũ. fin. libro ſecundo. ſi probatio conſuetudinis ſit neceſſaria, ergo fides fiet ex conſuetudine, non ex archiuo. ob id puto iſtius requiſitum non eſſe neceſſarium, ſed ex eo fieri poteſt una limitatio ad memoratam concluſioné, ut non procedat quando conſuetudo eſſet in contrariũ, quod fides non detur huiuſmodi ſcripturis minus ſolennib. reper-
5 tis in archiuo publico. ¶ Sublimitatur † nunc per doct. iſta quarta limitatio, ut non procedat extra territoriũ loci ipſius archiui. Io. An. in d. magna addi. Bal. in d. l. exẽplo. C. de proba. & in d. rub. C. de fid. inſt. Alex. & Iaſ. in d. auth. ſi quis in aliquo documento. C. de edendo. idem Alex. in conſ. 138 col. 3. lib. 1. in conſ. 16. col. 3. & in conſil. 23. col. 2. lib. 5. Soc. in conſ. 187. col. 7. uerſicul. ſed ad præmiſſa reſpondetur, & in d. conſ. 258. col. 2. in fi. uerſ. præterea tunc ſcriptura, lib. 2. Purpuratus in d. auth. ſi
6 quis in aliquo documento. colum. 5. ¶ Sed fortiter † opponitur contra hanc ſublimitationem, quia uidemus quòd ubi aliqua ſcriptura de iure non ſolennis, fit ua

lida ratione statuti uel consuetudinis, talis consuetudo extenditur extra territorium, & scriptura sic roborata a statuto uel consuetudine, ubique probat. Bar. & docto. in l. 1. in septima q. prin. C. de sum. trini. & fide cathol. Anto. de Butr. & docto. in d. c. 2. de fide instru. Bald. in d. l. exemplo. C. de prob. & in l. si non speciali, per illũ tex. C. de testa. sequitur Dec. in c. 1. col. 17. in fin. uersi. tertio, quod dicit Ioan. And. de proba. Ias. in l. si arrogator. col. 16. ff. de adoptio. ubi, quod nunquam inuenit contradicentem, licet decisio ipsa uideatur sibi dura & mirabilis, eãdem opi. sequitur idem Ias. in l. quædam. §. numularios. in secundo not. ff. de eden. ubi reputat hoc ualde nota. & idem Ias in d. l. 1. col. 5 uer. secundo ex hoc mẽbro. C. de sum. tri. & fide cat. & Ful. d. l. si non speciali. in secundo no. de test. Bertach. in suo reper. in uerb. instru-
7 niento quando ualeat. uer. 21. Nã circa † fidẽ scripturæ inspicitur locus, ubi facta est, ubicunq; postea producatur, per l. si fundus. ff. de euictio. Bal. in consi. 179. Instrumentum, lib. 3. Ias. in l. ius ãit ciuile. col. fi. ff. de iusti. & iure & in cons. 133. colum. 9. lib. 4. Guido Papæ. q. 262.
8 ¶ Istã † difficultatẽ mouet Fel. in d. c. ad audientiã, & refert Aret. in d. c. cum causam. de probat. tenentem contra hanc sublimitationẽ, quòd imo talis scriptura archiui publici, extra territoriũ, & ubiq; probet per doc. Bar. in d. l. 1. C. de sum. tri. & fide cath. Sed Fel. tenet hac sublimitationem. Ad argumentum supra factũ, respondet post Bellenzinũ, quod dictum Bar. in d. l. 1. non est uerũ, nec procedit extra territoriũ, nisi inter subditos, etiã ratiõe solius cõtractus. Addo, quod idẽ uidetur uelle Bal. in d. l. exẽplo, prout ponderat Ias. in d. l. si nõ speciali. in secundo notab. Idẽ uult Soc in consi. 149. col. 5. uer. se-
9 cundũ. li. 1. ubi, quod † consuetudo, per quã datur fides libris mercatorũ, non extenditur extra territoriũ. Sed aduerte, quia opi. Bar. uidetur cõmunis, & ex dictis doct.
10 supra alleg. pro opi. Bar. apparet, quod non solũ † scriptura facta secundũ solennitatẽ unius loci, ubiq; probat, sed etiã si sit scriptura omnino priuata, nullã habẽs solennitatẽ, puta liber mercatoris, si ei detur fides p statu-

tutũ aut consuetudinẽ, probat ubique, ut per Bal. in d. l. exẽplo. in l. 2. col. 2. in 3. not. C. de prob. sequuntur Moder. in locis supra alleg. Idẽ libros mercatorũ sequitur Crotus in l. omnes populi. col. 5. circa mediũ. uer. Secundo quæritur. ff. de iusti. & iur. licet Corn. non fuerit ausus decidere in cons. 319. col. 10. uer. nec obst. si dicatur quod dicta consuetudo. lib. 3. nec Soci. dicit contrarium in d. cons. 149. col. 5. lib. 1. quia non dicit, quod tales libri ubique probent, tantum dicit, quod restringitur cõsuetudo ad libros scriptos in loco consuetudinis, Itaque modo sit scriptus in loco consuetudinis probabit ubiq.

11 Neque uidetur † communis illa opinio, quod scriptura archiui non probet extra territoriũ ipsius archiui, sed nisi detur ratio diuersitatis inter istos duos casus, oportet alterum necessario corruere. Puto rationẽ diuersitatis esse, quia in archiuis non solent seruari scripturæ, nisi concernentes publicum interesse, & in quibus agitur de grauiore præiudicio, & ob id quod rõne grauioris præiudicii difficilius fiat extensio extra territoriũ. Secundo, consideratur grauius præiudiciũ in scripturis unius archiui, si ubique probent, quia difficilius possunt impugnari & reprobari de falso, quam aliæ scripturæ priuatorum, ratione custodiæ & diuturnę occultationis. Tertio considero, quòd in istis scripturis archiui præsupponitur, quòd aliunde scriptura sit omnino priuata, non confecta secundum solennitatem loci, & facilius sit extensio in consuetudine exorbitanti aut limitatoria, quã in correctoria, per ea, quæ no. in l. si constante. ff. sol. ma

12 tri. & in † consuetudine, quod credatur scripturæ omni nõ priuatæ, illa indistincte non ualet, ut infra uidebi-

13 mus. ¶ Secundo † sublimitatur dicta quarta limitatio, ut non procedat, quando ageretur de crimine, quia nõ probatur crimen ex scriptura minus solenni, licet reperta in archiuo publico. Iason in cons. 34. col. pe. in prin. lib. 1. Aduerte tamen, quia Ias. non se fundat ex eo, qđ talis scriptura dicatur minus solennis, sed quia per instrumentum etiam solenne & publicum crimen probari non potest. Bartol. in l. in senatus, in princip. ff. de

Turpil. Bald. in l. contra negantem. C. ad legem Aqui. de quo late per Fel. in cap. cum in ecclesiis. de maiorit.
14 & obedien. ¶ Quinto † limitatur dicta conclusio, ut nō procedat in scriptura priuata, longo tempore obseruata pro publica. Alex. in d. consi. 138. col. 3. uersi. idem uoluit Ioan. And. lib. 1. Allegat Ant. de Butr. in d. c. ca. 2. col. 3. uersic. octauus casus. & seq. de fide instru. & quod
15 infra dicam nu. 284. ¶ Sed aduertendū est † circa istud dictum, quia si Alexand. intelligit de obseruantia scripturæ pro publica, ex eo, quod sæpius fuerit in iudicio producta, & habeatur ac obseruata pro publica, non uidetur necessarium quod longo tempore pro tali & publica fuerit obseruata, cum ex unica productione dicatur approbari, ut supra late uidimus in materia productiōis. Nisi dicas, quòd illud procedit inter ipsas partes: Secus, quo ad alios tertios contra quos necessaria uidetur obseruantia longi temporis, & de ista obseruantia loquitur Alexan. in consi. 187. lib. 7. Bald. in l. exemplo. C. de probatio. Bart. in extrauaganti, qui sunt rebelles in ultima glo. Geminia. in consi. 15. Reuerende. col. fin.
16 circa med. Secundo † modo potest intelligi dictum Alexan. de obseruantia, non ex productione & usu scripturæ, sed quia iuxta eius formam & tenorem aliquid fuerit obseruatū, puta in scriptura minus solenni continetur, quòd Titius uendidit Sēpronio fundum. reperitur quòd Sempronius longo tēpore tenuit illū fundū prout disponitur in ipsa scriptura. Vel producitur testamentū minus solenne, tamen reperitur, quòd legata fuerunt soluta ad formā ipsius testamenti, quo casu licet certū sit scripturā solennē non esse tamen ueritas facti, an ita actum sit, prout in scriptura continetur, est in dubio. Quæ dubietas uidetur certificari ex obseruātia subsecuta, arg. l. minime. & l. si de interpretatiōe. ff. de legib. & sic ista obseruantia uidetur habere uim testiū deponētiū super ueritate facti, quando scriptura nō est solēnis.
17 qđ. † ex tali obseruātia detur fides scripturæ minus solēni, tradit Cy. in alleg. suis, quæ sunt inter consilia Bald. post consi. 400. Super primo puncto, col. 1. lib. 4. & dicit

Bald.

Bald.in consf.402. Quæritur, an per solam diffamationẽ in fin.lib.5.quod instrumenta per sententiã & obseruantiam partium transeunt perpetuam fidem. Idem uoluit Ias. licet præmissa nõ alleget, in consf. 161.col.4.in prin.
18 lib 2. ubi quod patiẽtia † secuta iuxta tenorem præcedentis instrumenti, non solennis, dat fidem instrumento, quia quando patientia habet aliquod præambulum seu dispositionẽ præcedẽtẽ, præiudicat, & disponit. allegat Bal. in l.licet.C.de iur. delib.& in rub. de inuest. de re alie. fact.in usib. feud.& quod fides scripturæ non solennis iuuetur ex obseruantia subsecuta, scripsi in consi. meo.101.col.2.& in consil.158.col.1. Quibus addo tex. in l.1.in l.2.& l.si ueritas.C.de fideic. ubi, qđ testamẽtũ minus solenne censetur approbatum ex eius obseruantia & implemento. quæ iura citat Rom. in consil. 222.
19 Dubitatur. Sed hoc intellige, quando † expressa confessio præiudicaret. Ideo in testamento nõ indistincte hoc procederet, quia confitens testamentum esse factum, sed minus solenniter, sibi nõ prǫiudicat, ut supra uidimus, num.108. 120 ob id non prǫiudicat obseruantia, nisi secundum terminos d.l. 1.2. & l.si ueritas.C. de fideicõ. Rursus in ista obseruantia habenda est ratio, an quis sciuerit uel ignorauerit ipsam scripturam, & defectũ eius solennitatis in casibus, in quibus toleratur error iuris, per ea quæ habentur in l. si certis annis. C. de pact. & quod ignorans defectus solennitatis, non censeatur scripturam approbare, tradit Veronensis in consi. 53.col. 5.per tex.in l.post legatum in princ. ubi glo. & Barto.ff. de his quibus ut indignis in l. postquam. ubi Bald. & Ang. & in l.legitimam. ubi glo.ff.de peti. hæred. tradit Soci.in consf.79.col.5.post med.& seq.lib.3.Deci.in cõs.
20 608. colum. 1. ¶Sextam † limitationem ponit Iason in repe.d.l.admonendi.colũ.41.uersi. adde sextum casum, quando priuata scriptura reperitur in actis, quia fidem plenam facit. allegat Bal. in l.ne in arbitris.in tertio notab.per illum textum C. de arbitr. sed Iason refert eundem Baldum in authen.offeratur. colum. pen.C.de litis conte. istud declarantem, quando notarius actorum redegit

degit eam in actis, & proprio testimonio confirmauit. Idem dicit Ias. quando priuata scriptura fieret coram iudice, & coram testibus & publicaretur. alleg. Anto. de But. in d.c.2. de fid. instrum. sed dicit Ias. fidem tunc fieri propter testes, qui interueniunt in publicatione. Addo ultra Ias. Ioan. de Ana. in consi. 40. ubi uoluit, quod priuata scriptura facta in iudicio, probet, propter colorē
21 iudicii. Simile† uidemus quod contra mandatum factū in iudicio, nihil opponi potest. Ang. in §. si autem. col. 2. institu. de satisd. per tex. in l. 1. C. de satisda. Similiter subscriptio duorum notariorum alias necessaria, non requiritur, quādo actus fit in iudicio. Dec in c. sicut. col. 5. de proba. Hypol. in rub. C. de proba. char. 12. col. 4. uers. intellige etiam prædicta. Rebuf. in tract. nomin. in 12. q. princ. nu. 17. pag. 71. Addo dictum Bal. in consi. 118. Quia plenissime. col. 2. lib. 3. ubi, quòd notariatus probatur ex quasi possessione, etiam non longi temporis, quando fecit quis scripturas in iudicio, quia non est uerisimile, quòd iudex eum tolerasset pro notario, si non fuisset, & sic color iudicii multū roboris addit fidei pro-
22 batoriæ. & ista † sexta limitatio uidetur procedere, dūmodo appareat scripturam factam esse in iudicio per attestationem notarii actorum, quo casu non uidetur scriptura omnino priuata, & solum speciale uidetur in tali scriptura, quod non requiritur illa solennitas, de quaiii d. l. scripturas. C. qui pot. in pig. hab. sine testimonio autem notarii actorum, esset absurdum, quòd scriptura priuata reperta in actis fidem faceret, quia in actis multa producuntur, quæ fidem non faciunt. Ideò oportet, quod notarius actorum testetur, non quòd talis scriptura in actis producta est, sed quòd apud acta facta est; &
23 † talis attestatio aut subscriptio notarii actorum uim habet subscriptionis testium. Guido Papæ q. 175. allegat Salicet. in l ad instructionem. C. de epis. & cle. & licet Guido Papæ requirat etiam sigillum, illud est in literis iudicialibus, quæ non recipiunt fomentum a consensu aut rogitu partium, secus in scriptura iudiciali, quæ fit de mandato & uoluntate partium. ¶ Septima † datur

limi-

limitatio in libro rationum scribentis, quando continet liber rationum uerisimilia. Gul. de Cun. in l. edita. colum. 3. uersi. sed quæro, quem effectum habet. C. de eden. ubi, quòd libro rationum tutoris, procuratoris, seu negotiorum gestoris, creditur cum iuramento scribentis, quando continet uerisimilia, argu. l. si quis pro redemptione. C. de donatio. & l. per hanc. C. de erogat mili. anno. lib. 12. sequitur Bal. in l. 1. ante fi. C. de edend. & ibi Alexan. ante fin. uer. extra glo. & idem Alex. in consi. 54. col. 2. uers. & tanto magis. lib. 2. Decius in d. l. 1. in 2. not. C. de eden.

25 ¶Sed † aduertendum est circa hanc limitationem ad multa, & primò dum uidentur æquiparari tutor, procurator, & negotiorum gestor circa fidem librorum. Nam uidetur, quòd inter eos magna sit differētia. & in primis non uidetur magna differentia inter tutorem & negotiorum gestorem, quia officium tutoris est necessarium, gestoris uero negotiorum uoluntarium. & magis uidetur imputandum negotiorum gestori, qui ultro se ad gerendum obtulit cur non cautius sibi prouidit, quam tutori, argu. l. si fideiussor. §. qui necessaria. ff. qui satisd. cog. Rursus tutoris persona uidetur approbata, siue a testatore, siue a iudice, quando sumus in tutore testamentario uel datiuo, cuius approbationis ratione fides maior habenda uidetur eius scripturæ quàm scripturæ unius negotiorum gestoris, per ea, quæ supra dicta sunt in secunda limitatione. & per ea, quæ statim dicam in scriptura

26 procuratoris. ¶Similiter † non bene uidetur æquiparari procurator tutori, & minus negotiorum gestori, quia persona procuratoris, expresse & immediate approbatur a domino constituente, siue ad iudicia, siue ad negotia, & dominus constituendo procuratorem, uidetur confessus de eius legalitate. ob id scriptura unius procuratoris sic approbati, maiorem fidem uidetur facere, & plene uidetur probare pro scribente contra constituentem cum iuramento ipsius scribentis. & ita hac ratione in libro præpositi negotiationi exercendæ decidit Paul. de Cast. in consi. 314. Omisso primò. col. 2. circa med. lib. 2. allegat nota. in l. fin. §. in computatione. super glo. in

uersi.

uersi. approbauerit. C. de iure delib. & l. fi. § ut autem. C. de bon. autho. iudi. possi. l. Theopompus. in argum. ff. de dote præleg. Ad idem facit, quod Soc. scribit in cõs. 291. col. 8. in fi. uersi. præterea, etiam prædicta comprobātur. lib. 2. ubi, quòd scripta a communi institore, continentia data & recepta præsumuntur scripta de uoluntate & mandato sociorum, quia præsumitur pro institore depu
27 tato & approbato ipsis partibus. ¶ Secundò † aduertendum, in libro administratoris, puta tutoris, curatoris, & similium, quorum, personæ non ita immediate a parte approbantur, quòd non simpliciter liber ille uidetur fidem facere, etiam in uerisimilibus, & cum iuramento. Quid enim si agatur de magna summa? Certe si in magnis fidem faceret, occasio uideretur præstari delinquendi, & pupillos aut adultos spoliandi. & sic dictum illud Gul. de Cun. in d. l. edita: restringendum uidetur ad summas paruas aut mediocres, non etiam intelligendum in summis magnis, quæ res arbitrio iudicis commiti uidetur. ita Alex in cõs. ultim. col. 3. uersi. consideratur etiam aliud lib. 7. & in expensis magnis, quod nõ probentur libro rationum administratoris, tradit Ang. de Castro inter consilia Calca. in consi. 94. uersi. quantum uero ad secundum de expensis. Bal. in l. id quod pauperibus. ante fin. uersi. secundo quæro. & in l. nulli. col. 3. in fin. uersi. ex prædictis sequitur determinatio. C. de episco. & cleri. quem refert & sequitur Pau. de Cast. in cons. 301. Ad hoc be examinandum. in tertio dubio. lib. 1. Deci. in d. l. in secundo nota C. de edendo. & in d c. 2. col. 5. circa mediũ. uersi. eodem modo. de fide instrumen. ¶ Sed considera
28 † circa istas summas magnas, quod imo uidentur probari libro rationum, si sunt uerisimiles ex eo, quod scribit Bar. in d. l. fi. §. in computatione. col. 1. uer. ultimo possumus dicerem C. de iure delib. ubi, quod etiam expensam magnam iudex taxat, inspecta qualitate causæ, in qua expenditur, prout etiam dicitur de expensis litis, si iudex taxat expensam magnam, secundum qualitatem causæ, quid aliud importat qualitas causæ, quã ipsa uerisimilitudo? Si enim qualitas causæ, ob quam expēsum

sit,

ſit, non ſuadeat tantam expenſam, quanta in libro deſcripta ſit, iam liber dicitur continere expenſam non ueriſsimilem. & ꝙ Bar. uoluerit expenſam magnam probari libro rationum, qñ eſt ueriſsimilis, adduco Socin. in conſi.82.col.7.poſt med.lib.7.ubi Soc. allegat Bart. in d. §.in computatione uelle expenſam probari aſſertione tutoris, quatenus eſt ueriſimilis per l.fi.C.de alim.pup. præ.& tamen dum Bar.allegat d.l.fi.loquitur in iſta expenſa magna. ob id tota uis conſiſtere uidetur in iſta ueriſimilitudine, an ſit uehemens aut leuis. Quid enim ſi adminiſtrator ſcripſit in libro ſe dediſſe anulos aut iocalia pro ſorore pupilli, aut adulti, etiam magni ualoris. & hoc ſit multum ueriſimile, ſecundũ qualitatem perſonarum, & conſuetudinem regionis, & ipſe adminiſtrator ſit perſona legalis & fide digna? Vel quid ſi etiam de ſummis magnis adminiſtratores inſtrumenta fieri facere non conſueuerunt? Certe iſto caſu ceſſare uidetur fundamentũ Bal. in d.l. id, quod pauperibus. & d.l.nulli.C.de epi.& cleri. ubi uoluit imputandum eſſe adminiſtratori, cur non curauerit inſtrumentũ fieri de ſumma magna. nam dico † culpã adminiſtratori imputandã nõ eſſe, ſi id nõ egit, quod ab aliis fieri cõſuetum nõ eſt ſed ſatis eſt, quod imitatus fuerit conſuetudinẽ aliorum oĩa deſcribendo in libro rationũ. l.ſi pignore.§.fi. ubi Bart. ff.de pig.act. Pau.de Caſt.in conſil.423. Quia ſcio.colũ. penul.poſt med.lib.1.ubi, ꝙ ſufficit fieri, quod ab aliis conſuetum eſt fieri. & in pulchro caſu tradit Ancha. in conſi.348. Pro deciſione Ioan. de Ana. in conſi. 71. col. 3. Aret in conſi.31. Conſiderata. colu. fin. præterea, ut in facto. Corn in conſi.108. col.3. uerſi. Nec etiam obſtat, quod plures libro primo & in conſi.28.lib.3.cum ſimi. Et in terminis expenſæ magnæ quod probentur libro rationum adminiſtratoris, quando de ea inſtrumenta fieri non conſueuerunt, tradit Corn. in conſi.81.colũ. pen.poſt med.lib.quarto. Ad idem facit Abb. in conſil. 36. colum. fin. libr.2. ubi quod liber rationum probat pro ſcribente in his, de quibus inſtrumenta fieri non
29 conſueuerunt ❡ Conſidero † etiam circa magnitudinẽ

cauſæ

causæ aut expensarum, quod illa probatur solo libro rationum cum iuramento scribentis, quando talis expensa probatur uerisimilis ex euidentia operis, puta testator mandauit construi capellam, quam tutor edificari fecit. uel domus minoris refecta est. euidentia enim ædificii satis arguit ueritatem ipsius libri, ita Bald. in d. rub. C. de fide instrumento. col. 10. uersi. sequitur uidere quid si ex alio expensa magna sit uerisimilis, & ex aliis coniecturis? certe idem iuris uidetur statuendum, ut ibi, per Bal. & uerisimilitudo est illa, quæ totum facit, siue expensa sit parua, siue magna. bene fateor quod uerisimilitudo maior desideratur in expensa & causa magna, quam in

30 parua. ¶ Non omitto † circa dictum Bal. in d. l. id, quod pauperibus. & in d. l. nulli. C. de epis. & cle quod ex eo uidetur impugnari dictum Pau. de Cast. in d. cons. 314. lib. 2. ubi uoluit standum esse libro institoris etiam pro eo, aut in eius fauorem contra dominos cõstituentes, quasi eius fides censeatur approbata. nam Bal. in d. l. nulli. ex hac ratione primo arguit in fauorem executoris, quod eius assertioni & libro rationum credatur, quasi eius cõscientiæ totum commissum sit, & tamen contrariũ determinat Bal. quod imo ei non credatur in summis magnis, sed quod ei uidetur imputandum, cur non super magnis instrumentum fieri curauerit. Solutio dici potest, quod data paritate terminorum nulla sit repugnãtia inter dictum Bal. & Pau. quia aut est in utroque cõsuetudo, quod de magnis fiant instrumenta, & idem in utroque uidetur dicendum. Aut est consuetudo contraria, quod non fiant instrumenta, & idem similiter ius. Aut nulla probetur consuetudo, & tunc forte dictũ Bal. uidetur uerius, etiam in institore. Nec obstat approbatio domini præponentis eũ, quia licet approbetur persona, non tamen censetur approbatum eius dictum & scriptura, ut habetur in l. si quis testibus. C. de testibus.

31 Præterea, † constitutio institoris, censeri debet facta secundum dispositionem iuris communis, & prout ius cõmune disponit, l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. l. Gallus. §. quidam recte. ff. de lib. & posthu. l. si duo. ubi Bal. ff. de

ff. de acqui.hær.c. ex literis.de consti.c.sedes.de rescrip. c. uenientes. de iureiur. Bart. & doct. in l.hæredes mei. §. cum ita.ff.ad Treb.Bal.in l.precibus.col.12. uers.procedo ulterius & quæro.C.de impub. Calde.in consi.11. in fin.in titu.de feudis.Itaque si ius commune disponit, quod administratores de rebus magnis instrumenta cõfici curent,secundum ipsius iuris formam debet institor facere, cum aliter approbatus nõ dicatur, quam ius di-
32 sponat. ¶Tertio, principaliter † aduertendum, pro declaratione huius septimæ limitationis, quod in casibus, in quibus liber rationum administratoris probat, illud uidetur intelligendum, dummodo scribens sit persona fide digna. Bal.in d.l.unic.col.3.C.de confessis.Alexan. in consi. ulti.col.3.lib 7 Soci.in consil.161.col.2. uersi. nec obstat,si dicatur. lib.2. Et pro hoc facit, nam stante
33 statuto, quod credatur iuramento † alicuius, oportet iuramentum esse omni exceptione maiorem. dictum est Anto.de Alex.in l.qui accusare.colũ.2.C. de edendo. sequitur Deci.in consi.37.col.4. uersi.3. principaliter, ob id infamis infamia facti, non gauderet beneficio huius statuti. Fel.in c.fi.col.1.de testib.sequitur Ripa in d.l.2. col.3.ante med.ff.de damno infect. illud etiam dictum Anto.de Alexand. sequitur Ias.in repe.d.l. admonendi. col.107. uersi. Trigesimosexto. Istud iuramentum. Similiter licet stetur assertioni iuratæ eius, a cuius animo aut conscientia quid dependet, istud intelligitur, dummodo iurans sit bonæ famæ. glo.in c.significasti.in uers. si ita est.de homicidio.Bal.in l.falsus.col.3.C.de fur.Ias.
34 in §.sed iste.col.19.nu.96.insti. de acti.¶Quarto,†procedit ista septima limitatio concurrente difficultate aliter probandi, quam per librum rationum, cum sit difficile super singulis actibus administrationis testes adhibere. Alex.in d.consi.ultim. col.3.lib.7. Addo Bal. in d.1. ante fin.C.de edendo.per l.rationes.C.de proba. & not. in d.l.fi.§ in computatione.C.de iure deliberã.& tradit Iason in repe.d.l.admonendi. col.48.uersi. quarto principaliter. & ista difficultas probationis, ergo uidetur in actibus,qui communiter fieri consueuerunt, sine præ-

sentia testium. & si sint actus, qui fiant communiter in domo, tunc etiam per domesticos res probari poteri, ut in terminis tradit Corn. in d. con. 81. col. fin. lib. quarto. & talis difficultas satis est, quod uirtualiter & effectualiter allegetur, licet non expresse. Roman. in consil.
35 77. in princ. ¶ Quinto † requiritur, ut procedat hæc septima limitatio, quod res, quæ probari debet per librũ rationum, sit uerisimilis, ut supra sæpe dictum est. & tradit Pau. de Cast. in consi. 114. In causa, quæ uertitur coram domino uicario. in quinto dubio lib. 2. Ias. in d. l. admonendi. col. 17. uersi. quarto fallit. in prima lectura. Decius in consi. 510. col. 1. circa med. & in consi. 596. col. 2. post med. & pro hoc bonus tex. in l. sancimus, & auth. ibi posita, C. de iudi. ubi quando statur assertioni alicuius de expensis, intelligitur dummodo dicat uerisimilia. Quæ iura ad propositum nostrum citat Are. in cõs. 159. Longa. col. 2. uersi. intentio tamen Bald. Socin. in consi. 82 col. 7. post med. lib. 4. ubi etiam Soci. alleg. tex.
36 in l. si C. de alim. pup. præstan. Et de ista † uerisimilitudine, iudici constare debet. Alexan. in d. consi. ulti. col. 3. lib. 7. Constare autem debet per probationes, non per diuinationes. Bal. in consi. 78. Textus col. 1. lib. 3. Probationes autem consistunt in coniecturis, cum aliter probatio fieri non possit. & coniecturæ idoneæ erunt, qualitas causæ & personarum, facultates bonorum, legalitas scribentis, cõsuetudo loci, & familiæ. Si. n. expensa nõ sit excessiua, secundum uires patrimonii, & qualitatem personæ eius, cuius bona administrantur, & scribens sit bonę famę, & in aliis personis similis conditionis & patrimonii talis expensa fieri consueuerit, certe dicetur tũc liber continere uerisimilia, talis etiam uerisimilitudo haberi poterit per relationem expertorum aut peritorũ in arte. Pau. de Cast. in consi. 114. in 5. dubio. lib. 2. se-
37 cundum impressionem nouissimam. Et pro † hoc, quòd liber rationum probet ratione uerisimilitudinis, facit Ang. in consi. 367. col. fi. uersi. & secundum ea, quæ uidi. ubi, quòd testi alias non idoneo creditur, quando deponit uerisimilia. ¶ Similiter statur assertioni iudicis, ubi

alias

alias non ftaretur,quando illa eft uerifimilis. Anch. in confi.277. Ex prædicta facti narratione. col.fin. quod eft
38 repetitum in confi.439. ¶Similiter † ftatur confefsioni alterius,etiam in præiudicium tertii, quando illa eft uerifimilis,puta,quando maritus afferit feemiffe bona de pecunia uxoris, nam ftatur tali confefsioni etiam in præiudicium creditorum, quando eft uerifimilis, quia uxor aliunde haberet bona. Salic. in l.fi mater.C. de contrahend. emptio. Idem in confefsione patris, qui confitetur fe habuiffe pecunias a filio.nam licet fit multum fufpecta,tamen attenditur, fi uerifimilis fit, quia filius effet in aliquo exercitio. Angel.in confil.153. Pater emit fundum. fequitur Alexand.in conf.18. libro tertio Dec. in confi.95. colum.2.uerfi.nec obftat,quod talis confefsio. Similiter licet non ftetur fimplici affertioni prelati fuper benemeritis,quando uult aliquem remunerare,tã quam benemeritum de ecclefia,hoc tamen fallit, quando talis affertio effet uerifimilis ex aliis coniecturis.Bal. in l.iubemus.2.in fine princ.C.de fac.fanc.eccl. refert & fequitur.Dec.in c.qm̃ cõtra col.21.in fi.uerfi.fed rñderi põt.de proba.de quo fcripfi in confi.50.col.2.in fi.& fu-
39 pra nu.64.& 65 ¶Idem† econtra,nõ attenditur confefsio,qñ nõ eft uerifimilis. Bald.in l.fi quis in hoc genus. uerfi.deinde noto.C.de epi.& cle. cũ fimi.ut Dec. tradit
40 in l.cũ te. 2. col.2.ante med.C.de tranfac.¶†Idem in teftibus plene deponentibus, quibus põt iudex fidẽ nõ adhibere,qñ deponunt nõ uerifimilia.Bar.Bald.& Ang.in l. Lucius.in fin.ff.de infamibus,quos ita intelligit Fel.in c.auditis.col.13.de præfcriptio.Cur. iunior in confi. 17. poft med.& in conf.52.col.3.circa med.uer.puto igitur, idẽ in libro rationũ,de quo loquimur,cui non creditur, qñ cõtinet nõ uerifimilia, ubi alias crederetur. Alex. in con.84.col.1.poft med.uer.preterea dicta fcriptura.li.7.
41 ¶Imo† fortius idẽ in publico inftrumento, ut nõ ꝓbet, qñ cõtinet nõ uerifimilia.Bal. in l.fcripturæ. circa med. C.de fide inftr. fequitur Dec.i confi 11.col.4.in fi.uerfi. nam quod non pofsibile.in confi.94.col.2. poft me.uer. & in probationibus.in confi.189. col 4.uer.2 ad hoc tamen

Turpil. Bald. in l. contra negantem. C. ad legem Aqui. de quo late per Fel. in cap. cum in ecclesiis. de maiorit.
14 & obedien. ¶ Quinto † limitatur dicta conclusio, ut nõ procedat in scriptura priuata, longo tempore obseruata pro publica. Alex. in d. consi. 138. col. 3. uersi. idem uoluit Ioan. And. lib. 1. Allegat Ant. de Butr. in d. c. ca. 2. col. 3. uersic. octauus casus. & seq. de fide instru. & quod
15 infra dicam nu. 284. ¶ Sed aduertendũ est † circa istud dictum, quia si Alexand. intelligit de obseruantia scripturæ pro publica, ex eo, quod sæpius fuerit in iudicio producta, & habeatur ac obseruata pro publica, non uidetur necessarium quod longo tempore pro tali & publica fuerit obseruata, cum ex unica productione dicatur approbari, ut supra late uidimus in materia productiõis. Nisi dicas, quòd illud procedit inter ipsas partes. Secus, quo ad alios tertios contra quos necessaria uidetur obseruantia longi temporis, & de ista obseruantia loquitur Alexan. in consi. 187. lib. 7. Bald. in l. exemplo. C. de probatio. Bart. in extrauaganti, qui sunt rebelles in ultima glo. Geminia. in consi. 15. Reuerende. col. fin.
16 circa med. Secundo † modo potest intelligi dictum Alexan. de obseruantia, non ex productione & usu scripturæ, sed quia iuxta eius formam & tenorem aliquid fuerit obseruatũ, puta in scriptura minus solenni continetur, quòd Titius uendidit Sẽpronio fundum. reperitur quod Sempronius longo tẽpore tenuit illũ fundũ prout disponitur in ipsa scriptura. Vel producitur testamentũ minus solenne, tamen reperitur, quòd legata fuerunt soluta ad formã ipsius testamenti, quo casu licet certũ sit scripturã solennẽ non esse tamen ueritas facti, an ita actum sit, prout in scriptura continetur, est in dubio. Quæ dubietas uidetur certificari ex obseruãtia subsecuta, arg. l. minime. & l. si de interpretatiõe. ff. de legib. & sic ista obseruantia uidetur habere uim testiũ deponẽtiũ super ueritate facti, quando scriptura nõ est solẽnis.
17 qđ. † ex tali obseruãtia detur fides scripturæ minus solẽni, tradit Cy. in alleg. suis, quæ sunt inter consilia Bald. post consi. 400. Super primo puncto, col. 1. lib. 4. & dicit

Bald.

Bald.in conf.402.Quæritur,an per folam diffamationé in fin.lib.5.quod inftrumenta per fententiā & obferuantiam partium tranfeunt perpetuam fidem.Idem uoluit Iaf.licet præmiffa nō alleget,in conf.161.col.4.in prin.
18 lib 2. ubi quod patiētia † fecuta iuxta tenorem præcedentis inftrumenti,non folennis,dat fidem inftrumento,quia quando patientia habet aliquod præambulum feu difpofitioné præcedēte,præiudicat,& difponit. allegat Bal.in l.licet.C.de iur. delib.& in rub. de inueft. de re alie. fact.in ufib. feud.& quod fides fcripturæ non folennis iuuetur ex obferuantia fubfecuta,fcripfi in confi. meo.101.col.2.& in confil.158.col.1. Quibus addo tex. in l.1.in l.2.& l.fi ueritas.C.de fideic. ubi, qđ teftamētū minus folenne cenfetur approbatum ex eius obferuantia & implemento. quæ iura citat Rom. in confil. 222.
19 Dubitatur.Sed hoc intellige,quando † expreffa confeffio præiudicaret. Ideo in teftamento nō indiftincte hoc procederet,quia confitens teftamentum effe factum,fed minus folenniter, fibi nō præiudicat, ut fupra uidimus, num.108. 120 ob id non præiudicat obferuantia , nifi fecundum terminos d.l. 1.2. & l.fi ueritas.C. de fideicō. Rurfus in ifta obferuantia habenda eft ratio, an quis fciuerit uel ignorauerit ipfam fcripturam , & defectū eius folennitatis in cafibus , in quibus toleratur error iuris, per ea quæ habentur in l. fi certis annis. C. de pact. & quod ignorans defectus folennitatis,non cenfeatur fcripturam approbare,tradit Veronenfis in confi. 53.col. 5.per tex.in l.poft legatum in princ. ubi glo.& Barto.ff. de his quibus ut indignis in l. poftquam. ubi Bald. & Ang. & in l.legitimam. ubi glo.ff.de peti. hæred. tradit Soci.in conf.79.col.5.poft med.& feq.lib.3.Deci.in cōf.
20 608. colum. 1.¶Sextam † limitationem ponit Iafon in repe.d.l.admonendi.colū.41.uerfi. adde fextum cafum, quando priuata fcriptura reperitur in actis , quia fidem plenam facit.allegat Bal.in l.ne in arbitris.in tertio notab.per illum textum C. de arbitr. fed Iafon refert eundem Baldum in authen.offeratur. colum. pen.C.de litis conte.iftud declarantem, quando notarius actorum re-

degit

degit eam in actis, & proprio testimonio confirmauit. Idem dicit Ias. quando priuata scriptura fieret coram iu dice, & coram testibus & publicaretur. alleg. Anto. de But. in d.c.2. de fid. instrum. sed dicit Ias. fidem tunc fieri propter testes, qui interueniunt in publicatione. Addo ultra Ias. Ioan. de Ana. in consi. 40. ubi uoluit, quod priuata scriptura facta in iudicio, probet, propter colorē
21 iudicii. Simile† uidemus quod contra mandatum factū in iudicio, nihil opponi potest. Ang. in §. sinautem. col. 2. institu. de satisd. per tex. in l. 1. C. de satisda. Similiter subscriptio duorum notariorum alias necessaria, non requiritur, quādo actus fit in iudicio. Dec in c. sicut. col. 5. de proba. Hypol. in rub. C. de proba. char. 12. col. 4. uers. intelligo etiam prædicta. Rebuf. in tract. nomin. in 12. q. princ. nu. 17. pag. 71. Addo dictum Bal. in consi. 118. Quia plenissime. col. 2. lib. 3. ubi, quod notariatus probatur ex quasi possessione, etiam non longi temporis, quando fecit quis scripturas in iudicio, quia non est uerisimile, quod iudex eum tolerasset pro notario, si non fuisset, & sic color iudicii multū roboris addit fidei pro
22 batoriæ. & ista † sexta limitatio uidetur procedere, dūmodo appareat scripturam factam esse in iudicio per at testationem notarii actorum, quo casu non uidetur scriptura omnino priuata, & solum speciale uidetur in tali scriptura, quod non requiritur illa solennitas, de quam d. l. scripturas. C. qui pot. in pig. hab. sine testimonio autem notarii actorum, esset absurdum, quod scriptura priuata reperta in actis fidem faceret, quia in actis multa producuntur, quæ fidem non faciunt. Ideo oportet, quod notarius actorum testetur, non quod talis scriptura in actis producta est, sed quod apud acta facta est, &
23 † talis attestatio aut subscriptio notarii actorum uim habet subscriptionis testium. Guido Papæ q. 175. allegat Salicet. in l ad instructionem. C. de episc. & cle. & licet Guido Papæ requirat etiam sigillum, illud est in literis iudicialibus, quæ non recipiunt fomentum a consen sū aut rogitu partium, secus in scriptura iudiciali, quæ fit de mandato & uoluntate partium. ¶ Septima † datur

limi-

limitatio in libro rationum scribentis, quando continet uerisimilia. Gul. de Cun. in l. edita. colum. 3. uersi. sed quæro, quem effectum habet. C. de eden. ubi, quòd libro rationum tutoris, procuratoris, seu negotiorum gestoris, creditur cum iuramento scribentis, quando continet uerisimilia, argu. l. si quis pro redemptione. C. de donatio. & l. per hanc. C. de erogat mili. anno. libr. 12. sequitur Bal. in l. 1. ante fi. C. de edend. & ibi Alexan. ante fin. uer. extra glo. & idem Alex. in consi. 54. col. 2. uers. & tanto magis. lib. 1. Decius in d. l. 1. in 2. not. C. de eden.

25 ¶Sed † aduertendum est circa hanc limitationem ad multa, & primo dum uidentur æquiparari tutor, procurator, & negotiorum gestor circa fidem librorum. Nam uidetur, quòd inter eos magna sit differetia. & in primis non uidetur magna differentia inter tutorem & negotiorum gestorem, quia officium tutoris est necessarium, gestoris uero negotiorum uoluntarium. & magis uidetur imputandum negotiorum gestori, qui ultro se ad gerendum obtulit cur non cautius sibi prouidit, quam tutori, argu. l. si fideiussor. §. qui necessaria. ff. qui satisd. cog. Rursus tutoris persona uidetur approbata, siue a testatore, siue a iudice, quando sumus in tutore testamentario uel datiuo, cuius approbationis ratione fides maior habenda uidetur eius scripturæ quam scripturæ unius negotiorum gestoris, per ea, quæ supra dicta sunt in secunda limitatione. & per ea, quæ statim dicam in scriptura

26 procuratoris. ¶Similiter † non bene uidetur æquiparari procurator tutori, & minus negotiorum gestori, quia persona procuratoris, expresse & immediate approbatur a domino constituente, siue ad iudicia, siue ad negotia, & dominus constituendo procuratorem, uidetur confessus de eius legalitate. ob id scriptura unius procuratoris sic approbati, maiorem fidem uidetur facere, & plene uidetur probare pro scribente contra constituentem cum iuramento ipsius scribentis. & ita hac ratione in libro præpositi negotiationi exercendæ decidit Paul. de Cast. in consi. 314. Omisso primo. col. 2. circa med. lib. 2. allegat nota. in l. fin. §. in computatione. super glo. in uersi.

uersi. approbauerit. C. de iure delib. & l. fi. § ut autem. C. de bon. autho. iudi. possi. l. Theopompus. in argum. ff. de dote præleg. Ad idem facit, quod Soc. scribit in cōs. 291. col. 8. in fi. uersi. præterea, etiam prædicta comprobātur. lib. 2. ubi, quòd scripta a communi institore, continentia data & recepta præsumuntur scripta de uoluntate & mandato sociorum, quia præsumitur pro institore depu
27 tato & approbato ipsis parti..us. ¶ Secundò † aduertendum, in libro administratoris, puta tutoris, curatoris, & similium, quorum, personæ non ita immediate a parte approbantur, quòd non simpliciter liber ille uidetur fidem facere, etiam in uerisimilibus, & cum iuramento. Quid enim si agatur de magna summa? Certe si in magnis fidem faceret, occasio uideretur præstari delinquendi, & pupillos aut adultos spoliandi. & sic dictum illud Gul. de Cun. in d. l. edita: restringendum uidetur ad summas paruas aut mediocres, non etiam intelligendum in summis magnis, quæ res arbitrio iudicis commiti uidetur. ita Alex in cōs. ultim. col. 3. uersi. consideratur etiam aliud lib. 7. & in expensis magnis, quod nō probentur libro rationum administratoris, tradit Ang. de Castro inter consilia Calca. in consi. 94. uersi. quantum uero ad secundum de expensis. Bal. in l. id quod pauperibus. ante fin. uersi. secundo quæro. & in l. nulli. col. 3. in fin. uersi. ex prædictis sequitur determinatio. C. de episco. & cleri. quem refert & sequitur Pau. de Cast. in cons. 301. Ad hebe examinandum. in tertio dubio. lib. 1. Deci. in d. l. in secundo nota C. de edendo. & in d c. 2. col. 5. circa mediū. uersi. eodem modo., de fide instrumen. ¶ Sed considera
28 † circa istas summas magnas, quod imo uidentur probari libro rationum, si sunt uerisimiles ex eo, quod scribit Bar. in d. l. fi. §. in computatione. col. 1. uer. ultimo possumus dicere in C. de iure delib. ubi, quod etiam expensam magnam iudex taxat, inspecta qualitate causæ, in qua expenditur, prout etiam dicitur de expensis litis, si iudex taxat expensam magnam, secundum qualitatem causæ, quid aliud importat qualitas causæ, quā ipsa uerisimilitudo? Si enim qualitas causæ, ob quam expēsum sit,

sit, non suadeat tantam expensam, quanta in libro descripta sit, iam liber dicitur continere expensam non uerisimilem. & q Bar. uoluerit expensam magnam probari libro rationum, qñ est uerisimilis, adduco Socin. in consi.82.col.7.post med.lib.7.ubi Soc. allegat Bart. in d. §.in computatione uelle expensam probari assertione tutoris, quatenus est uerisimilis per l.fi.C.de alim.pup. præ.& tamen dum Bar. allegat d.l.fi. loquitur in ista expensa magna. ob id tota uis consistere uidetur in ista uerisimilitudine, an sit uehemens aut leuis. Quid enim si administrator scripsit in libro se dedisse anulos aut iocalia pro sorore pupilli, aut adulti, etiam magni ualoris. & hoc sit multum uerisimile, secundũ qualitatem personarum, & consuetudinem regionis, & ipse administrator sit persona legalis & fide digna? Vel quid si etiam de summis magnis administratores instrumenta fieri facere non consueuerunt? Certe isto casu cessare uidetur fundamentũ Bal. in d.l. id, quod pauperibus. & d.l.nulli.C.de epi.& cleri. ubi uoluit imputandum esse administratori, cur non curauerit instrumentũ fieri de summa magna. nam dico culpã administratori imputandã nõ esse, si id nõ egit, quod ab aliis fieri cõsuetum nõ est sed satis est, quod imitatus fuerit consuetudinẽ aliorum oĩa describendo in libro rationũ. l.si pignore.§.fi. ubi Bart. ff.de pig.act. Pau.de Cast. in consil.423. Quia scio, colũ. penul.post med.lib.1.ubi, q sufficit fieri, quod ab aliis consuetum est fieri. & in pulchro casu tradit Ancha. in consi.348. Pro decisione Ioan. de Ana. in consi.71.col.3. Aret in consi.31. Consíderata. colu.fin. præterea, ut in facto. Corn. in consi.108. col.3. uersi. Nec etiam obstat, quod plures libro primo & in consi.28.lib.3.cum simi. Et in terminis expensæ magnæ quod probentur libro rationum administratoris, quando de ea instrumenta fieri non consueuerunt, tradit Corn. in consi.81.colũ. pen.post med.lib.quarto. Ad idem facit Abb. in consil.36. colum. fin. lib.2. ubi quod liber rationum probat pro scribente in his, de quibus instrumenta fieri non

29 consueuerunt ¶ Considero † etiam circa magnitudinẽ

causæ

causæ aut expensarum, quod illa probatur solo libro rationum cum iuramento scribentis, quando talis expensa probatur uerisimilis ex euidentia operis, puta testator mandauit construi capellam, quam tutor edificari fecit, uel domus minoris refecta est. euidentia enim ædificij satis arguit ueritatem ipsius libri, ita Bald. in d. rub. C. de fide instrumento. col. 10. uers. sequitur uidere quid si ex alio expensa magna sit uerisimilis, & ex aliis coniecturis? certe idem iuris uidetur statuendum, ut ibi, per Bal. & uerisimilitudo est illa, quæ totum facit, siue expensa sit parua, siue magna: bene fateor quod uerisimilitudo maior desideratur in expensa & causa magna, quam in
30 parua. ¶Non omitto † circa dictum Bal. in d. l. id, quod pauperibus, & in d. l. nulli. C. de epi. & cle quod ex eo uidetur impugnari dictum Pau. de Cast. in d. cons. 314. lib. 2. ubi uoluit standum esse libro institoris etiam pro eo, aut in eius fauorem contra dominos cōstituentes, quasi eius fides censeatur approbata: nam Bal. in d. l. nulli. ex hac ratione primo arguit in fauorem executoris, quod eius assertioni & libro rationum credatur, quasi eius cōscientiæ totum commissum sit, & tamen contrariū determinat Bal. quod imo ei non credatur in summis magnis, sed quod ei uidetur imputandum, cur non super magnis instrumentum fieri curauerit. Solutio dici potest, quod data paritate terminorum nulla sit repugnātia inter dictum Bal. & Pau. quia aut est in utroque cōsuetudo, quod de magnis fiant instrumenta, & idem in utroque uidetur dicendum. Aut est consuetudo contraria, quod non fiant instrumenta, & idem similiter ius. Aut nulla probetur consuetudo, & tunc forte dictū Bal. uidetur uerius, etiam in institore. Nec obstat approbatio domini præponentis eū, quia licet approbetur persona, non tamen censetur approbatum eius dictum & scriptura, ut habetur in l. si quis testibus. C. de testibus.
31 Præterea, † constitutio institoris, censeri debet facta secundum dispositionem iuris communis, & prout ius cōmune disponit, l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. l. Gallus. §. quidam recte. ff. de lib. & posthu. l. si duo. ubi Bal. ff. de

ff. de acqui.hær.c. ex literis.de consti.c.sedes.de rescrip. c. uenientes. de iureiur. Bart. & doct. in l.hæredes mei. §. cum ita.ff.ad Treb.Bal.in l.precibus.col. 12. uers.procedo ulterius & quæro.C.de impub. Calde.in consi.11, in fin.in titu.de feudis.Itaque si ius commune disponit, quod administratores de rebus magnis instrumenta cõfici curent,secundum ipsius iuris formam debet institor facere, cum aliter approbatus nõ dicatur, quam ius di-
32 sponat. ¶Tertio, principaliter † aduertendum, pro declaratione huius septimæ limitationis, quod in casibus, in quibus liber rationum administratoris probat, illud uidetur intelligendum, dummodo scribens sit persona fide digna. Bal.in d.l.unic.col.3.C.de confessis.Alexan. in consi. ulti.col.3.lib 7 Soci.in consil.161.col.2. uersi. nec obstat,si dicatur. lib.2. Et pro hoc facit, nam stante
33 statuto, quod credatur iuramento † alicuius, oportet iuramentum esse omni exceptione maiorem. dictum est Anto.de Alex.in l.qui accusare.colũ.2.C. de edendo. sequitur Deci.in consi.37.col.4. uersi.3. principaliter, ob id infamis infamia facti, non gauderet beneficio huius statuti. Fel.in c.fi.col.1.de testib.sequitur Ripa in d.l.2. col.3.ante med.ff.de damno infect. illud etiam dictum Anto.de Alexand. sequitur Ias.in repe.d.l. admonendi. col.107. uersi. Trigesimosexto. Istud iuramentum. Similiter licet stetur assertioni iuratæ eius, a cuius animo aut conscientia quid dependet, istud intelligitur, dummodo iurans sit bonæ famæ. glo.in c.significasti.in uers. si ita est.de homicidio.Bal.in l.falsus.col.3.C.de fur.Ias.
34 in §.item iste.col.19.nu.96.insti. de acti.¶Quarto,†procedit ista septima limitatio concurrente difficultate aliter probandi,quam per librum rationum, cum sit difficile super singulis actibus administrationis testes adhibere. Alex.in d.consi.ultim. col.3.lib.7. Addo Bal. in d.l. ante fin.C.de edendo.per l.rationes.C.de proba. & not. in d.l.fi.§.in computatione.C.de iure deliberã.& tradit Iason in repe.d.l.admonendi. col.48.uersi. quarto principaliter. & ista difficultas probationis, arguitur in actibus,qui communiter fieri consueuerunt, sine præ-

sentia testium. & si sint actus, qui fiant communiter in domo, tunc etiam per domesticos res probari poteri, ut in terminis tradit Corn. in d. con. 81. col. fin. lib. quarto. & talis difficultas satis est, quod uirtualiter & effectualiter allegetur, licet non expresse. Roman. in consil. 35 577. in princ. ¶ Quinto † requiritur, ut procedat hæc septima limitatio, quod res, quæ probari debet per librũ rationum, sit uerisimilis, ut supra sæpe dictum est. & tradit Pau. de Cast. in consi. 114. In causa, quæ uertitur coram domino uicario. in quinto dubio lib. 2. Ias. in d. l. admonendi. col. 17. uersi. quarto fallit. in prima lectura. Dec. in consi. 510. col. 1. circa med. & in consi. 596. col. 2. post med. & pro hoc bonus tex. in l. sancimus, & auth. ibi posita, C. de iudi. ubi quando statur assertioni alicuius de expensis, intelligitur dummodo dicat uerisimilia. Quæ iura ad propositum nostrum citat Are. in cõs. 159. Longa. col. 2. uersi. intentio tamen Bald. Socin. in consi. 82 col. 7. post med. lib. 4. ubi etiam Soci. alleg. tex.
36 in l. si C. de alim. pup. præstan. Et de ista † uerisimilitudine, iudici constare debet. Alexan. in d. consi. ulti. col. 3. lib 7. Constare autem debet per probationes, non per diuinationes. Bal. in consi. 78. Textus col. 1. lib. 3. Probationes autem consistunt in coniecturis, cum aliter probatio fieri non possit. & coniecturæ idoneæ erunt, qualitas causæ & personarum, facultates bonorum, legalitas scribentis, cõsuetudo loci, & familiæ. Si. n. expensa nõ sit excessiua, secundum uires patrimonii, & qualitatem personæ eius, cuius bona administrantur, & scribens sit bonę famę, & in aliis personis similis conditionis & patrimonii talis expensa fieri consueuerit, certe dicetur tũc liber continere uerisimilia, talis etiam uerisimilitudo haberi poterit per relationem expertorum aut petitorũ in arte. Pau. de Cast. in consi. 114. in 5. dubio. lib. 2. se-
37 cundum impressionem nouissimam. Et pro † hoc, quòd liber rationum probet ratione uerisimilitudinis, facit Ang. in consi. 367. col. fi. uersi. & secundum ea, quæ uidi. ubi, quòd testi alias non idoneo creditur, quando deponit uerisimilia. ¶ Similiter statur assertioni iudicis, ubi

alias

alias non staretur, quando illa est uerisimilis. Anch. in consi. 277. Ex prædicta facti narratione. col. fin. quod est
38 repetitum in consi. 439. ¶ Similiter † statur confessioni alterius, etiam in præiudicium tertii, quando illa est uerisimilis, puta, quando maritus asserit seemisse bona de pecunia uxoris, nam statur tali confessioni etiam in præiudicium creditorum, quando est uerisimilis, quia uxor aliunde haberet bona. Salic. in l. si mater. C. de contrahend. emptio. Idem in confessione patris, qui confitetur se habuisse pecunias a filio. nam licet sit multum suspecta, tamen attenditur, si uerisimilis sit, quia filius esset in aliquo exercitio. Angel. in consil. 153. Pater emit fundum. sequitur Alexand. in cons. 18. libro tertio Dec. in consi. 95. colum. 2. uersi. nec obstat, quod talis confessio. Similiter licet non stetur simplici assertioni prelati super benemeritis, quando uult aliquem remunerare, tā quam benemeritum de ecclesia, hoc tamen fallit, quando talis assertio esset uerisimilis ex aliis coniecturis. Bal. in l. iubemus. 2. in fine princ. C. de sac. sanc. eccl. refert & sequitur. Dec. in c. qm̄ cōtra col. 21. in fi. uersi. sed rn̄deri pōt. de proba. de quo scripsi in consi. 50. col. 2. in fi. & su-
39 pra nu. 64. & 65 ¶ Idem † econtra, nō attenditur confessio, qn̄ nō est uerisimilis. Bald. in l. si quis in hoc genus. uersi. deinde noto. C. de epi. & cle. cū simi. ut Dec. tradit
40 in l. cū te. 2. col. 2. ante med. C. de transac. ¶ † Idem in testibus plene deponentibus, quibus pōt iudex fidē nō adhibere, qn̄ deponunt nō uerisimilia. Bar. Bald. & Ang. in l. Lucius. in fin. ff. de infamibus, quos ita intelligit Fel. in c. auditis. col. 13. de prescriptio. Cur. iunior in consi. 17. post med. & in cons. 52. col. 3. circa med. uer. puto igitur, idē in libro rationū, de quo loquimur, cui non creditur, qn̄ cōtinet nō uerisimilia, ubi alias crederetur. Alex. in con. 84. col. 1. post med. uer. preterea dicta scriptura. li. 7.
41 ¶ Imo † fortius idē in publico instrumento, ut nō ,pbet, qn̄ cōtinet nō uerisimilia. Bal. in l. scripturæ. circa med. C. de fide instr. sequitur Dec. ī consi 11. col. 4. in fi. uersi. nam quod non possibile. in consi. 94. col. 2. post me. uer. & in probationibus. in consi. 189. col 4. uer. 2 ad hoc fa-

cit.in consi.399.colū.iij.post med. vers.sic etiam conclu dit Bal.Curtius iunior in d. cō.xvij. col.ij. post med.& in cons.178.colū.ij. Addo Abb.in cōsil.99. in fin. lib.j.

41 ¶Idem † in iuramento , quod seruari non debet,quan do continet non verisimilia. Soci.in consi.194.col.j.ver si.tertia ratio est lib.ij. Allegat gl inter alia,in c.nulli.in verbo verisimiliter.de elec.lib.vj. Idem in articulis dan tibus non verisimilia qui admitti non debent.Rota de cis.630.articuli.in antiquis. ¶ Iam verisimilitudo adeo

43 †est efficax, ꝙ probatio verisimilis sufficit,vbi proceditur sola facti veritate inspecta.Bal.in l.solam.in fi. C.de testibus. vbi, quòd sufficit probatio persuasiua refert ꝙ sequitur Aret.in cons.62.col.fi.vers.præterea dato.in cō sil.84.col.iij.uers.& hoc maxime est dicendū.& in cons. 127.In causa dominæ Antoniæ.col.ij. circa med.versi. & certe in casu nostro tradit Decis.in c.dilecti col.iij.de iudi.in consi.595.col.ij. post med.in cons.631 in fi.& in consi.699.in fi. Addo Bal.in cons.240.Donatio.in fi.lib. j.ubi,quòd sufficiunt leuiores probōnes corā arbitratoribus,quia procedunt sola facti veritate inspecta.Ista.n. verisimilitudo tota fundatur in iure naturali,& dicitur cognata naturę.Bal.in cons.180 Mortuo filio.lib.iij. & ista verisimilitudo habetur pro lege.Oldr.in consi.13. cum quæstio in fi.& idē iudicamus de uerisimili,quod de ipsa veritate.Hyppol.in pract.cau.crimi.§. expedita. nume.8.& in l.j.in princip.nu.51.ff.de quæstio.

44 ¶Sexto requiritur,† ad hoc vt procedat hæc septima limitatio , quod liber rationum contineat data & recepta,alias si data solum contineret, non crederetur ei,ét concurrentibus alijs circunstantijs. Alex in d.consi.vlt. col.iij.lib.ij.post Ioan.Andr.Nicol.Matar.& Bal.per eū alleg.Addo Bar.in l.comperimus.C. de nauicolar li.xj. vbi, quòd nō sufficit scribere recepta, nisi scribat a quo receptum sit nominatim , & ex qua causa.Rursus,quòd non sufficit scribere data simpliciter,sed scribi debe cui nominatim datum sit. & similiter dies receptionis dationis , scribi debet. refert & sequitur Corne. in consi. 196. colum. fina.lib.iij. & quod specifice & sigillatim

omnia

omnia scribi debeant in libro rationũ, puta ex tali fundo, a tali colono, & tali anno tantum. vt possit reperiri veritas vel falsitas, tradit idem Bar. in consi. 150. Cũ præ dicta examinarem. in fi. refert & sequitur Socin. in consil. 46. colum. ij. post med. vers. secunda pars cõclusionis. in consi. 73. col. ii. lib. j. in consi. 159. col. ij. in cons. 190. col. 1. & in cons. 213. col. iij. lib. ij. Ias. in cons. iiij. colũ. ij.
45 in fin. lib iii. Ex † pręmissis apparet, ꝙ licet regulariter in scriptura priuata non requiratur appositio diei aut temporis, vt habetur in l. cum tabernam. §. idẽ quæsiit. ff. de pigno. & dictum est supra nu. 101. Istud tñ fallit in lib. rationum, pro quo tex. in lib. i. rationes. ff. de edendo cum simil. vt Alexand. tradit in cons. 70. col. 3. lib. 1. & in cons. 76. col. 2. lib. 6 talis tamen liber non continens debitam formam libri, puta data & recepta, probaret contra scribentem, licet non pro eo. Purpuratus in d. l. admonendi. nu. 199. vbi tenet, quod tantum probat, quantum confessio absente parte de quo infra dicam.
46 ¶ Septimo † requiritur, quod talis liber contineat causam. Ideo si quis in libro rationum scriberetur; debitor sine aliqua causa, talis obligatio esset inefficax. l. nuda. vbi Bar. & docto. ff. de dona. Alexand. in cons. 182. colũ. 2. lib. 2 in cons. 172. col. 1. lib. 6. Probaret tamen semiplene talis scriptura causam non continens. Roma. in cons. 292. in fi. & in consi. 373 in 2. dubio. Corne. in cons. 99. col. 2. circa med. lib. 3. Ias. in repe. d. l. admonendi. colũ. causa
47 62. ¶ Octauo † requiritur iuramentum scribentis, quod iuret contenta lib. rationum, esse vera. Guli. de Cuneo in d. l. edita. & ita volunt omnes doct. supra memorati, tenentes quotiens tenet librum rationum, fidem facere. Pro hoc facit dictum Bart. in d. l. Theopompus. ff. de dote prælег. vbi stante statuto, quod debeat stari dicto denuntiatoris, intelligitur, dummodo denũtiator iuret ita verum esse. tradit Anto. de But. in c. veniens. 1. de testib. Alex in consi. 71. col. 2. vers. Secundo respondeo. libro. 3. Ias. in cons. 147. col. pen lib. 2. & profecto plus satis absurdum videretur credi alicui in causa propria, sine iuramento, cum illud sit necessarium in teste deponente

in facto alieno.l.iurisiurandi.C.de testib.c.fraternitatis in fi.extra eo.tit.Imo ne quidem religiosis tale iuramentum remittitur.in c.tuis & c.nuper de testibus.¶Sed qđ
48 † si scribens sit mortuus?videretur dicendum talē librū non ꝓbare,per ea,quæ supra diximus, in sexta qōne tertiæ limitationis.vbi,ꝙ tex.d.l.scripturas.C.qui potio in pigno.hab. non procedit, q̄n aliqui ex testibus subscriptis essent mortui,qui suas subscriptiones recognoscere non possent. Contrarium in hac difficultate determinat Paul.de Cast.in d.cons. 301.Ad bene examinādū.in tertio dubio,lib.1.vbi,quòd mortuo scribente,liber rationum probat,quia eius mors vim habet iuramenti.sequitur Deci.in d.l.1.in 2.notab.C.de edē.& in d.c.ii col.v. circa med. uers.eod. mō. de fide instru. Imo ex eo,quod scribens mortuus est,liber eius rōnū maiorem fidem facit.Bal.in l.cōparationes.col.7.uersi.Cyn.firmat.C.de fide instru.& in l.inter chartulas.C.de conuenien.fisci de bi.li.x.refert & sequitur decisi.Neapo.decis.40.in fi. Addo Bart.in d.l.admonendi.col.7. uers.circa ſm Socin.in cons.161.col.2.vers.nec obstat, si dicatur.libro.2.capel. Tholosa.q.496.& 161. Aufrer.Boerius in suis decisionibus.q.105.col.1.post med.& dixi .in cons.58.col.2. post
49 med.Et quod † dicitur de instrumento minus solenni, aut defectuoso, ꝙ ꝓbat semiplene notario mortuo.Bar. in d.l.admonēdi.col.8.post med.uers.quæro, quod si in instrō.& ibi scribentes.Alex.in l.de pupillo.§. qui nunciat.col.2.ff.de oper.noui.nunt.in cons.59.lib.2.& in cōsil.189.lib.7. Corn.in cons.22. col.3.lib.3.& si scriptura defuncti fortius probat, non puto requiri maiorem legalitatem in scribente mortuo,id est,ꝙ fuerit persona magis legalis,atq; si ageretur res ipso scribente superstite, licet contrarium uelle uideatur socer meus Purpur. in
50 d.l.admonendi.nu.204.¶Nec obstat † argumētū in cōtrarium de d.l scripturas. quia illud procedit in casu illius legis propter instrumentum publicum alterius partis.esset.n.absurdum,ꝙ scriptura priuata cuius subscriptiones per testes in ea subscriptos non recognoscūtur præferretur probationi instrumenti publici. Rursus.ꝓcedit

cedit ille tex. quia mortuis testibus nō ita ꝓbari potest, ꝙ ipsi subscripserint, nos uero loquimur in lib. rōnū, de cuius scriptura nō dubitatur, quin facta fuerit a defuncto, ob id stāte hac certitudine mortuo scribēte dicitur
51 maioris fidei. ¶ Nono, † requiritur in tali lib. rationū ad ministratoris, ut fidem faciat, quod solum contineat rationes eius, cuius bona aut negotia administrat quis, sine alia mistura rationum ipsius administratoris, alias talis culpa in eo depræhenditur, ex qua iuramentum in litem deferri posset. Soci. in d. cons. 159. col. 2. post med. uers. 2. probatur. lib. 2. allegat Imol. post Inno. & Anto. in c cum in officiis. de testam Bal. in authen. licentiā. colū. 2. uers. sed reuoco ad dubium. C. de epis. & cler. ¶ Am
52 pliatur † nunc præmissa conclusio, quod liber rōnū ad ministratoris probat concurrentibus nouem requisitis, de quibus supra, ut procedat etiam in fauorē absentis. Bart. in d. l. nuda. col. 2. post med. uers. quæro, quid si in lib. rōnū. ff. de dona. ubi, quo scriptura sp loquitur, ideo perinde est, ac si cū pñtet res acta sit. seqt̃ Pau de Cas. in cōs. 433. Visis oīb. supra scriptis. col. 3. post med. li 1. Alexā. in cons. 245. col. 2. lib. 6. ubi Alex. quod hoc sine dubio ꝓcedit in his, q cōsueuerunt facere & tenere librū rōnū, qa tacite vr̃ eis mādatū, quod ita scribant. Idē tradit Feli. in c. si cautio. col. 8. in decima fallētia, de fide in stru. & latius in d. c. 2. col 7. uer. scd̃a cōclusio eo. ti. Arct.
53 in cons. 51. Videt̃ dicendū. in prin. ¶ Et quod non † noceat absentia in scriptura, tenet Soci. in cōs. 64. in fi. li. 2. Bal. nouel. in tract. de dote in 6 parte priuilegio. 78. col. 2. uers. nec obstat rō Bar. ubi tñ quod hoc ꝓcedit, qñ uerba scripturę directo dirigunt̃ in absentē. ut creditorē, secus si enuntiatiue fieret mētio de absente, & pp aliud.
54 Bar. ēt opinio in d. l. nuda. quod absentia † partis, nō noceat in confessione quæ fit ꝯ scripturā, gñaliter tenet & defendi. Deci. in d. c. 2. col. 5. in fi. uers. 2. Abb concludit. de fide instru. Aliquas alias declarationes ad hanc ampliationē, tradit Feli. in d. c. 2. col. 7. uers. secunda cōclusio. de fide instru. quas ibi uidere liceat. Aduerte tamen, qđ in ꝑiudiciū ipsius scribētis, nō uident̃ necessaria illa

libri socij nouem requisita. ¶ Sed quid in lib.† sociorum,an probet pro scribéte?Breuiter, aut talis liber sociorũ scriptus reperitur per institorem ad hoc deputatum per ipsos socios,& tunc sine dubio videtur probare,tam inter ipsos socios,quam pro ipso institore,cum eius persona fuerit approbata.& quia scripta per institorem,videntur scripta per ipsos socios mandantes,regu. qui per alium. & tradit Pau.de Cast.in d.consi.314.col.2.circa med.lib.2. Ideo quicquid reperitur scriptum in tali libro per institorem,scriptum præsumitur de voluntate & mandato ipsorum sociorum, vt supra dixi, allegando Socin. in d. cons.291.col.viii.in fi.ver.præterea etiam prædicta com
56 probantur.lib. 2. Idem si talis† liber scriptus sit ab vno ex ipsis sociis,tantum de commissione tamen aut mandato aliorum,de qua commissione apparere debet.Alexand.in cons.186.lib.2.& sufficeret apparere de tali cõmissione tacite probando, quod scribens esset socius, & quod ipse solus consueuerit scribere negotia computa societatis, aliis sociis scientibus & non cõtradicentibus, imo ipso tali libro vtentibus aut eo se iuuantibus.man
57 datum enim † tacite probatur ex scientia & patientia partis,ex eo quod quis agit sciente & patiente domino. Innocen.in cap.ex parte decani.de re iud. Abb. in cõs. 7.col.3. in secundo dubio.& col.6.in tertio dubio.lib.2. Calderi.in consi.4.in tit.de procur. Bar. & doc.in l. sæpe.ff.de re iud.decisio Neapolit.decis.308.nu.8.& hoc dictum Inno pro singulari refert & sequitur Alex.in cõs. 157.col.3.vers.bene facit,quod singulariter.lib.2.hoc ẽt dictum sequitur in ciuilibus causis,non etiam in criminalibus Bertachi.in prima parte sui repertorii, in versi. agere.vers.39.& licet dictum Innoc. patiatur multas difficultates,maxime in extraiudicialibus,vt per Alexã. in cons.80.Viso processu.col.pen.& fin.lib. 4.ubi, quod illud dictum Inno.magis communiter improbatur.Similiter Aufrerius in decis.Tholosa.q.271.circa istud dictũ Inno.refert doc.pro & contra,nec aliter determinat.For
58 tius † voluit Guido Papa.q.40.quod licet dominus cõparcat in cã cũ aliquo, quem asserat suũ procuratorem.

ex hoc censetur constitutus procurator. quod tamen dictũ confunditur ex his, quæ Alex. scribit in l. sæpe. colũ. 34. in fi. vers. septimo saluari potest. ff. de re iudic. tamen istud dictum Innoc. videtur procedere in casu nostro cũ facilius censeatur quis consentire in facto vnius socii, quam alicuius extranei, ex his, quæ scribit Alexand. in d. l. sępe. col. 33. ver. 2. pôt saluari. vbi, q̃d dictũ Inno., pcedit in cõiuncta psona, vel in amico, agẽte p cõiũcto, uel amico, q tũc ex patiẽtia & taciturnitate arguitur mãdatũ, Idẽ & a fortiori dicẽdũ vr̃ in socio, cũ hẽat ius in reb.
59 cõibus, super quibus liber rõnũ conficitur. ¶ Si vero † talis liber rõnũ scribatur ab omnibus ipsis sociis, qa mõ ab uno mõ ab alio, prout necessitas desiderat, sine dubio videtur fidem facere, ut per Bal. in d. rubr. C. de fide instru. col. 10. vers sequitur de scripturis sociorum. Alexand. in dicto consil. 186. libro secundo. Socin. in dicto cons. 162. colum. penult. post med. in dicto consi. 291. colum. 8. in fin. & in consi. 240. colum. penulti. versicu. 4. & vltimo lib. 2. Corn. in consi. 319. colum. x. lib. 3. Dec. in
60 consi. 68. in fi. primi dubii. ¶ † Sed quæro hic, an in tali libro rationum sociorum, ad hoc vt probet, requirantur illa nouem requisita quę supra dixi necessaria in libro rationũ vnius administratoris? loquor, vt probet in fauorem scribẽtis. doct. non aperiunt, sed simpliciter loquũtur, excepto de verisimilitudine, quia volũt rẽ descriptam esse uerisimilem, ut probetur per librum rationũ. Ita Bald. in d. rub. de fide instrumen Alexand. Socin. & Corneus in d. consiliis supra allegatis tamen putarem requiri etiam iuramentum & alia requisita, nisi in ali-
61 quibus. Puto † enim hanc esse differentiam inter librũ sociorum & administratorum, quod in libro sociorum nõ fiat distinctio, an summa sit parua uel magna, dũmodo sit uerisimilis, nisi aliud habeat cõsuetudo Similiter, q nõ quęratur in tali libro sociorũ an uersetur difficultas pbãdi, uel nõ, putarẽ tñ opponi posse, q persona socii sit fidei nõ integræ, si aliqua improbitatis indicia de nouo post cõtractam societatem superuenissent, cũ alias approbata censeatur socii persona. & in omnibus locis

consuetudo seruanda est, si qua sit circa libros sociorũ, per tex. in d. c. cũ dilectus. de fide instru. & sine dubio nõ uidentur necessaria illa nouẽ requisita, quando in tali libro omnes socij scriberent, quia sic scribendo uiden-
62 tur eorũ scripta inuicẽ approbare. ¶ Quid † in libro alicuius officialis de publico deputati. an fidem faciat, licet talis persona non sit publica, id est, notarius publicus? Dic, quod sic. Bar. in l. quædam. §. numularios. in fin. ff. de edend. & ibi Ias. col. 2. post medium. Alex. in consi. 179 in prin. lib. 6. Soci. in d. cons. 159. in prin. lib. 2. & in consil. 205. col. 2. uer. tertio probatur. eo. lib. 2. Dec. in d. c. cum causam. col. 3. ante med. uers. & ista limitatio ampliatur. de proba. Ias. in repe. d. l. admouendi. col. 52. uersi. circa tertium casum. Addo Bal. in cons. 249. Super libris. col. 2. lib. 1. quod est repetitum in consi. 400. lib. 5. ubi, quod liber thesaurarii præsumitur uerus, ad quem recurritur tanquam ad speculum & fontem ueritatis, per tex. in l. 1. C. de exact. tribu. lib. 10. & in §. publicorũ in authentic. de manda. prin. & tradit idem Bald. in consil. 265. Creditor. lib. 1. & de scriptura officialis fiscalis, tradit idem Bal in consi. 353. Literis. lib. 4. Imol. in consil. 37. in secundo dubio. ¶ Intellige hanc conclusionem procedere in officialibus de publico deputatis, secus in officialibus priuatis, puta in libro massarii alicuius communitatis. Alexand. in d. consil. 186. col. 2. lib. 2. allegat Bald. in l. Imperator. col. fi. uers sed an creditur. ff. de statu homi. Bald. etiam refert & sequitur Ias. in repe. d. l. admonendi. col. 42. uers. nunquid autem partes. ¶ Sed
63 dubito † de hac limitatione si enim massarius electus est ad officium massariatus per communitatem, nonne dicitur deputatus de publico? quare ergo scriptura aut liber eius, non debet fidem facere, si eius officiũ se extendat ad contenta in tali libro? bene fateor, quod si aliqua scriberet nõ pertinẽtia ad eius officiũ, ei non crederetur per ea, quæ infra dicã. & si dictũ Bal. sit uerũ, oportet falsam esse conclusionẽ supra firmatam, quam tamen doct. communiter tenẽt. Puto igitur dictum Bald. non procedere. Nec obstat text. per eum allegatus in l. 2. C.

de

64 de conuen.fisci.debi.lib.10. Vbi si soluens † tributũ debitum,fisco reportauerit quitationem a thesaurario aut ab exactore,cui soluit,non subscriptam a notario, non plene liberatur,quia dico illud non esse ex eo, quia talis quitatio nõ probat.Patet,quia text.uult, quod prius fiscus teneatur agere contra officialẽ,aut exactorem, cui solutũ est,quam agat contra debitorem,cui soluit.Profecto,si solutio non probaretur per talem scripturã illius exactoris publici,non posset fiscus ex ea agere contra ipsum exactorẽ, quod igitur soluens non plene liberetur, sed teneatur exactore facto non soluendo,illud fit,quia debitor male soluit,quia per illud tẽpus duo erant officiales deputati circa exactionẽ tributorũ fisci.Vnus,qui pecuniã recipiebat,alter,qui scripturas de recepto subscribebat, unde non poterat primus exactor soluentem plene liberare, nisi scriptura solutionis ab altero,qui tabularius dicebatur,esset subnotata, & ita declarat Bart. in dicta l.2.Idem Alex.&Ias.in dicto §. numularios, ob id & Bal.in dicta l.Imperator,& Alexan.in dicto consil.
65 186.col.2.libro secundo,nimium † generaliter & simpliciter locuti sunt, dicentes scripturam massarii communitatis fidem non facere,nisi a notario subscripta. sit quia istud de iure non procedit,nisi aliter haberet statutum aut consuetudo loci.Iam contra Alexand. adduco ipsummet Alexand. sibi contrarium in dicto §. numularios. in secundo notabili, ubi expresse arguit contra illud dictum Bald. in dicta l. Imperator, & idem tenet Alexand.in.consilio 136.colum.2. uersicul. item etiam de solutionibus, libro secundo,ubi quando communitas agit contra forensem ratione collectarum, ad quas dicit forensem obligatum ex consuetudine propter solutiones factas per ipsum forensem,dicit Alex.quod solutiões eiusmodi probantur per librum massariorũ ipsius cõmunitatis,nec aliquid dicit de subscriptione notarii. Imo allegat Bar.in dicto § numularios, qui simpliciter in libro talium officialium loquitur,nec intelligitur per sona notarii extrinseca,de qua Bart.& docto.nõ loquuntur.l. si ita stipulatus §. Chrysogonus. ff. de uerborum

obligatio,& pro hac opinione adduco Feder. de Senis, in consi.119. Nulli dubium, colum.2.ubi, quod creditur libro deputati per Episcopum aut clerum ad scribendũ librum rationum. Nam si creditur nuntio uili in pertinentibus ad eius officium, multo magis credi debet li
66 bro talis officialis. ¶ Secundo † intellige, quod talis liber officialis de publico deputati, probat pro tertio aut contra tertium, non autem in fauorem ipsius scribentis. Barto.& docto.in dicto §.numularios. Ias. in cõsilio 103.column.1.lib. 1. Nam secundum Barto. & docto. etiam instrumentum publicum notarii, non probat prò eo.l.de eo.& l.diuus. ff. de falsis. & C. de his, qui sibi ascri.per totum, minus debet probare talis liber officialis
67 publici in eius fauorem. Et de† notarii scriptura, quòd solum probet contra eum, non pro eo, tradit Bald. in consilio quadragesimotertio. Quædam scriptura, libro primo, quod est repetitum in consilio 467. libro quinto. Bartol.& Bald.in l.si consul.ff. de adoptionibus. Bartol.in l.2. ff. de stipulatione seruorum. Alexand. & Moder.in l.sciendum, columna secunda post medium. ff.de uerborum obligatio. Idem Alexand. in consilio. 184.columna tertia uersicul. concurrit etiam, & in consilio 185.colu.finali uersicul.accedit etiam ad corroborationem, libro septimo. Decius post Felinum in capit. quoniam contra falsam, columna uigesimatertia in fin. uersicul.tertio per abbatem colligitur, de probationi-
68 bus. ¶ Sed puto † aduertendum circa hoc, quia si officialis de publico deputatus aliquid scriberet pro se, quod pertineret ad eius officium, uideretur ei credendum, puta in massario communitatis, si teneatur reddere rationem administratorum per eum ipsi communitati, de concernentibus eius officium, qua re minus ei credetur, quam uni priuato administratori conficienti librum rationum, imo magis uidetur credendũ libro unius officialis ratione publici officii, quã scripturæ unius priuati administratoris, argumen.l.2 in uersi. quod non arbitramur.C.de offic.ciuil.iudic.c.in nostra de procura.c.in pręsentia, de renuntiatio. & in terminis

tradit

tradit Iaſo in l.decem.col.8.in fi.uerſ.multũ enim prę-
ſumitur.ff.de uer.obli. Priuatus enim adminiſtrator ſo
lum a priuatis approbatur, publicus autem a tota uni
uerſitate, pro qua eſt maior præſumptio, quã pro uno
particulari.Old.in conſ.113.Thema tale eſt,contra pro
miſsioné.col.fi.ubi, quod præſumitur capitulũ habere
maioré zelum & maioré affectionem,quã unus particu
laris.Similiter magis præſumitur pro cõſilio unius col-
legii doctorum,quã pro conſiliis particu larium.Abb.in
c.prudentiam.in prin.in 3.notab.de o:fi delega.Deci.in
conſil.615.col.2.circa med.Iaſ.in conſil.43.col.2.poſt
med lib. 3.& ſi creditur libro unius inſtitoris,aut pro-
curatoris,eo quod perſona eius dicatur approbata,ut ſu
pra dictum eſt,quid dicemus in libro unius officialis ap
probati per totam uniuerſitatem? ¶ Quod igitur di-
cunt doctores non eſſe credendum libro publici officia-
lis pro ſe,puto intelligendum contra tertium, qui non
approbaſſet, & cum quo res geſta non ſit, uel quando
69 aliquid ſcriberet alienum ab eius officio.¶Tertio † in-
tellige, quòd talis liber officialis probat pro tertio aut
contra tertium,cum quo tamen res acta ſit, per ea,quæ
ſtatim dicam in proxima declaratione,quo ad probatio
nem ſemiplenam tantum.Iaſ.in d.conſ.103.col.1.lib.1.
ubi loquitur in libro publicani,allegat Bart.& ſcriben.
70 in dict.§ numularios.Sed puto † quod Iaſ.malè dicat,
quia Bar.& doctor.in d.§.numularios.dicunt, quod li-
brò officialis de publico deputati, datur plena fidès, ut
ibi per Alex.in 2.notab.& dicit ibi Ange.quod ita com
muniter obſeruatur.Nec obſtant nota.per Bart. & doct.
in d.§ numularios,dum loquuntur de ſemiplena proba
tione,quia loquuntur in libris mercatorum,qui non de
putantur de publico.& Bar aperte facit contra Iaſ.nam
Bar.quærit an hodie libri numulariorũ,quia non depu
tantur de publico,ſicut olim,plene probent?& ſic Bart.
clare præſupponit,quòd ſi idem eſſet hodie,quod olim
quia argentarii & numularii deputarentur de publico,
libri eorum plene probarent. Imo clare iſtud dicit Bar.
in fi.d.§.numularios,ubi dicit,quod qua ratione libri ar

gen-

gentariorũ & numulariorũ olim plene probabant, quia de publico deputabantur, eadem ratione hodie probãt plene libri officialium publice constitutorũ, & loquitur in libris publicanorum, qui deputantur ad recipiendas gabellas uel collectas, ob id dictum Iaso. quod tales libri semiplene tantum probent, uidetur omnino falsum & contrarium tenet ipse Ias. in repetitio. dict. l. admonẽ
71 di. col. 44. uersi. tertio casu principali. ¶ Quarto † intellige, quòd tales libri officialium de publico deputatorũ, plene probent inter eos, cum quibus res gesta sit, secus contra tertium absentem, per regu. generalem, quòd res inter alios acta aliis nõ nocet. Puta, stat statutum, quòd de quolibet contractu soluatur gabella, uenit emptor ad publicanum, & soluit gabellam, dicens se emisse domum a Titio, ipso tamen Titio absente, publicanus scribit in libro, quod talis tali die soluit tantum nomine gabellę emptionis talis domus per Titium uẽditæ, nunquid talis liber faciet fidem contra Titium, quod uendiderit ipsam domum? certe non, quia factum soluentis gabellam, non potuit tertio absenti præiudicare. Ita Alex. in cons. 36. lib. 5. Imo, in cons. 96. in fi. nec enim maior fides danda sit libris taliũ officialium, quã instrumẽto publico unius notarii, sed publicũ instrumentũ non probat contra tertios absentes, quibus cõtrahentes prę iudicare non possunt, ut habetur in d. l. admonẽdi. Imo dubitatur, an prosit ipsis tertiis absentibus, ergo multo minus præiudicabit liber talis officialib. de publico deputatis. Ideo uidemus, q̃ liber æstimi non probat dominiũ in præiudiciũ tertii, ut per Alex. in d. cons. 36. & tradit Dec. in d. c. cũ causam, col. 2. in prin. super gl. 1. de ꝓbatio. in prin. de fid. instr. late Moder. in l. decẽ. ff. de uer.
72 oblig. ¶ Quinto † intellige, quod probet talis liber officialis de publico deputati, in his tantum, probat, quæ pertinent ad eius officium, Io. And. in addi. Spec. in tit. de instru. edi. §. nunc dicendum, circa prin. magnæ addi. quod dictum pro singu. refert & sequitur Aret. in consi. 33. consultatio. in 1. dubio, & in cons. 44. in proposita consultatione. column. 2. uersi. sed etiam ex alio capite.

cum

cum simi. quæ Iason adducit in repet.d. l. admonendi. colum. 47. uersi. tertio diligenter attende. in l.age. col 1.C. de transact.& in d.con. 103. col.3.lib.1.Dec. in c post cessionem. colum. 7. uersi. secunda conclusio. de probatio. addo Alexand.in consi.113.colum.2. libro.7.

73 ¶Infertur † ex hac declaratione, ad unam ampliationē dicti Alexand.in dict. consi. 36. libr.5. ubi uoluit, quòd ex solutione gabellæ pro contractu, non probetur contractus contra tertium absentem, tanquam sit res inter alios acta. nam idem uidetur, licet ille tertius fuerit presens, quia ad officium publiciani aut exactoris gabellæ nihil pertinet de contractibus, sed solum de solutionibus gabellæ. & ita in terminis tradit Soci. in consi.208. columna secunda uersi. tertio ex libris. lib.2. ¶Sed ista ampliatio mihi non placet, quia data præsentia contrahentium in solutione gabellæ ex causa contractus, uidetur probari, ille contractus, non quòd officium exactoris gabellæ se extendat ad contractus, aut eorum proba-

74 tionem, sed quia solutio † gabellæ pro contractu, necessario probat ipsum contractum contra partes præsentes, ex accessorio enim necessario infertur ad probationem principalis. Ideo probata promissione usurarum dotis, necessario probata dicitur promissio ipsius dotis. l.2. ubi Bal.C. de dotis promissi. tradit Deci in rubr.C. de edend. colum.1.in l. si creditores. colum.2.C.de pactis in c. præterea. colum.5. post med. uers. & uidemus, quod probato in c. prudentiam.§. si uero. colum.2. circa med.de offic. deleg.in rubr. extra de iudic.col.2.in fin. uersi.& quandoque ex accessorio. in c. pastoralis.§.uerum. in 4. notabi. de appellat. ubi rationem adducit in consil.588. colum. fin. & in consil 682. colum. 2. circa med. Curtius Iunior in consi. 168. colum. 2. post med. Probatur igitur contractus ex solutione gabellæ, tanquā in uim antecedētis necessarii ad ipsam gabellā. ¶Sexto,

75 intelligo † pmissam cōclusionē, q̄ liber officialis de publico deputati, pbat in ciuilib. uel in criminalib. q̄n agitur de leui crimine, secus si de graui. Puta, cōstituitur q̄s denūtiator maleficiorū ab uniuersitate. iste denūtiator

scribit

scribit in suo libro, quod talis tali die egit tale quid, ex quo crimen graue nascitur. certe tali libro in grauibus fides non habetur. Alex. in consi. 75. col. pen. circa finem. uersi. & si dicatur, fuit descriptus. lib. 5. allegat Bar. in l. diuus. col. 3. uer. tertio quæro. ff. de custod. reor.

76 ¶Sed quæro † iuxta præmissa, an credatur tali libro officialis cõtra nõ subditũ, Puta exactor collectæ scribit in libro suo collectã fuisse solutã per forensem, possidentem bona in loco modo uniuersitas fundat ius suũ contra forensem ex solutionibus prȩteritis, allegãdo prȩscriptioné aut consuetudiné. Alex in d. consi. 136. col 2. lib. 2. dicit talem librum fidem facere. Sed idem Alexan. in cons. 68. col. 5. uer. accedunt ẽt libri impositionũ. lib. 2. ꝙ tales libri prȩbent adminiculũ ad probãdũ. Ego puto ꝙ talis liber plene nõ ꝓbat cõtra nõ subditũ, quia uniuersitas nõ posset constituere aut creare notariũ, qui posset instrumẽta recipere extra territoriũ cõstituentis posita, &

77 haberet alias potestaté notarios cõstituendi. † Solus eñ notarius constitutus a principe, potest ubique instrumẽta recipere. Bar. in l. 1. ff. de offi. proc. Rota deci. 291. instrumenta. in nouis. Ias. in cons. 168. col. 7. post med. lib. 4. Purpu. in l. 1. nu. 387. ff. de offi. eius. Eadem ratione uidetur, quod officialis unius uniuersitatis, nihil possit cõtra non subditos, & quod eius fides, & authoritas non extendatur contra forenses extra territorium. Rursus

78 † iste officialis uniuersitatis, seu exactor collectarum, si examinaretur in testem pro ipsa uniuersitate, non uideretur testis idoneus contra uniuersitatem forensem, per ea, quæ habentur in l. intantum. §. uniuersitatis. ff. de rerum diuisi. & in c. nuper. extra eodem titulo ergo uideretur absurdum, si detur fides eius scripturæ in ea causa, in qua non esset testis integer. & in simili arguit Barto. in l. si pater. ff. de fal. ubi arguit primo, quod pater notarius possit recipere instrumentum in causa filii, cum pater pro filio testificari non possit. l. parentes. C. de testibus & licet Bartol. non obstante illa ratione determinet contrarium, tamen ratio, ex qua mouetur Bar. facit pro hac conclusione. Ideo enim dicit Bartol. potest

test pater recipere instrumentum ad utilitatem filii, & illud probat, quia rogatur pater ab utraque parte, & sic eius fides & persona approbatur. Quæ ratio non militat in casu nostro, quando exactor collectarum scribit solutiones forensis a quo non rogatur, & qui rogitum & scripturam negat. Præterea, † non sequitur, unus est of
79 ficialis de publico constitutus, ergo eius scriptura fidem facit ex eo, quod scribit. Ioã. And. in reg. cum quid una uia. col. pen. de regu. iur. lib 6 in merc. ubi, quòd notarius qui'est procurator meus non potest in causa in qua est procurator instrumenta cõficere ratione affectionis, quam habere præsumitur in causa, nisi cogeretur ratione officii, quia esset notarius Episcopi. sequitur Dec. in consi. 42. col. 3. uersi. 3. & præcipue moueor. Quod tamen dictum non puto procedere, quando rogatur procurator ab utraque parte, per supra dicta. sed ista ratio affectionis uidetur militare in isto officiali uniuersitatis, ut ipse de uniuersitate exonerentur per solutiones forensium. Et si dicatur ista ratio affectionis cessat, quando officialis uniuersitatis esset unus extraneus, nullum prætendens interesse, siue teneantur forenses ad taleas, siue non. Respondeo, quòd qua ratione, uniuersitas non dicitur testis omnino integer, & redditur suspecta, etiam
80 talis officialis uidetur suspectus, quia † ubi caput est suspectum, etiam illi qui caput uerisimiliter sequuntur, suspecti sunt. & idem de eis quod de capite iudicatur. Bal. in l. 1. col. 1. C. si rect. pro. Ab. & doct. in c. 1. de iud. facit tex. in c accedens. 1. & quod ibi Abb. ut lit. non contest. tradit Dec. in consi. 151. col. 8. uer. modo sic, quod dicitur. & colũ. 12. uersi. ad hoc in quo tota difficultas. Ias. in consi. 16. col. 3. in fi. lib. 3. & licet plures de uniuersitate possent esse testes, tamen deretur absurdum, quòd uni officiali uniuersitatis tantum fides haberetur. ob id
81 puto, quòd talis † liber contra non subditum solũ adminiculetur, ut dicit Alex. in d. consi. 68. col. 5. libro. 2. Alias de facili daretur occasio delinquendi, & modũ inueniendi, quo forenses tenerentur ad onera, scribendo solutiones ab eis factas. Faciet igitur fidẽ talis liber inter

ter ipsos subditos, & intra territorium, & etiam extra territorium inter ipsos tamen subditos tantum, quia
82 † etiam notarius creatus ab inferiore, potest recipere instra extra territoritoriũ creatis iter subditos tñ. Pau. de Cast. in consi. 226 Super primo, quo quæritur. lib. 2. in quo tñ contrariũ tenuit Bellamera in cons. 42. col. 1. & latius col. 3. & in consi. 43. col. 3. quod est cons Ioan. de Armio. sed pro Pau. facit Fel. in d. c. ad audientiam. col. 4. post med. uersi. quintum non negant. de præscrip.
83 ¶ Sed hic quæro † de una quæstione non minus eleganti, quam utili in practica. Statuto cauetur, quòd solutio probari non posit, nisi per instrumentum publicũ, an satis erit eam probari per scripturam aut librum talis officialis publici, aut ꝺ publico deputari, eo casu, quo eius libro fidem habendam diximus, hanc quęstionem. tangit Roma. in consi. 77. in fin. & ibi determinat, quòd non, quia appellatione instrumenti publici, non uenit
84 talis scriptura, & solum † dicitur instrumentum publicum, quod est rogatum per tabellionem partibus præsentibus secundum eum. & tradit idem Roma. in consi. 23. Nescio. in secundo dubio. Felin. in rub. de fid. instru. Dec. in c. tertio loco. in 1. nota. de proba. idem præsupponit Imol. in consi. 37. in 2. dubio. Sed contra istud dictum Roma. adduco Abb. in rub. extra de fide instrum. ubi, quod appellatione publici instrumenti uenit scriptura priuata, quæ tamẽ de se fidẽ faciat. & dicit Abb. hoc esse notandum pro statutis. Sequitur Deci ibi in fi. & licet Abb. non exprimat, quando fit mẽtio de instrumento publico. sed tantum de instrumento. Simpliciter tamen idem uidetur, etiam quando dicitur de instrumento publico. Socin. in consi. 63. col. fin. lib. 1. allegat Spec. in titu. de instru. edit. §. nunc dicendum. uersic. &
85 generaliter, ubi, quod scriptura † publica dicitur, cui de iure uel consuetudine speciali creditur, arg. c. cũ dilectus. de fide instru. & quod nota. Inno in c. 1. eod. titu. & sic ueniret appellatione publici instrumenti non solum scriptura unius officialis de publico deputati, sed etiam scriptura alterius personæ, quotiens illa fidem facit sta-

tutu in

tutum enim requirens probationem per instrumentum publicum, solum uidetur cōsiderare effectum probationis, quòd scriptura fidem faciat. Quo casu considero, q̃ licet appellatione instrumenti publici non ueniret scriptura priuata fidem faciens, tñ adhuc stante tali statuto
86 deberet sufficere probatio per talem scripturā, quia † in his, in quibus consideratur effectus, non refert quod ex æquipollentibus fiat. l. mulier. ff. ad treb. l si mater. ubi Deci. in 2. nota. C. de insti. & substi. & q̃d in pulchro casu scribit. Pau. de Cast in cons. 53. Statutū. lib. 1. & tota uis huius quæstionis solū vr̃ consistere, an in tali scriptura priuata fidē tñ faciente, sit eadē uel similis ratio, quæ in publico instr̃o, aut maior, ad hoc ut sit locus statuto, per æquipollens, & an in casu æquipollenti militet mēs aut uoluntas statuentiū. ita Ias. in cons. 203. col. 4. in fi. & in cons. 221. col. 6. circa med. lib. 2. Itaque si sit talis scriptura, de cuius fide minime dubitetur, adeo q̃ militet & ratio & mens statuentiū, idē iuris vr̃ in tali scriptura, quod in publico instrumento, & sindicatus. Attenta hac rõne,
87 sequeretur q̃ ēt hac † ratione uidemus, q̃ appellatione instrumentorū uenit confessio. Ideo cōmissarius deputatus ad recipiendū testes & instrumenta, põt ēt recipere confessionem partis, quæ dicitur iudicialis. Rota decis. 585. Decreta. in antiq. similiter licet lex aut statutum requirat probationem instrumentalem, tamen admittitur probatio per iuris præsumptiones. Bald. in l. 1. col. 6. uersi. quæro, quid si statutum. C. de fideicom. quod dictum pro nota. refert & sequitur Dec. in rub. extra de probatio. colum. 17. uersi. hæc uera sunt, & procedunt. Addo Alexan. in consi. 126. col. 2. post med. uersi. fortificantur prædicta lib. 6 & tradit idem Deci. in consil. 54. colum. 3. uersi. nam solet dici. licet istud dictum Bald. conetur impugnare Cur. senior in cons. 79. Domina Fräceschina. colum. penulti. in prin. ubi etiam Curt. q̃ illud dictum posset procedere, quando statutū non esset contra ius, & non pareretur alteri graue præiudicium. Sed
88 † dicet aliquis attenta ista ratione, sequeretur q̃ posset etiam fieri probatio per testes, quando statutum requi-

rit probationem per instrumentum publicum, quia nõ refert, quid ex æquipollentibus fiat, quando considératur effectus. Respondeo, quod in testibus non militat eadem ratio, nec mens statuentium, qui considerauerunt finem breuitatis causę & occurrere uoluerunt malitiis calumniantium, & protelantium lites, & solutionem debiti.

ARGVMENTVM.

Liber officialis unius monasterii, aut alterius collegii, an fidem faciat. Et an id extra monasteriũ peteat, & protendatur. Tum, unde probationum, adminicula soleant peti.

SVMMARIVM.

1 *Liber officialis unius monasterij, aut collegij, an probet.*
2 *Liber monasterij continens solutiones pensionum et censuum, an fidem faciat.*
3 *L. census. ff de probationib. an intelligatur de publicis instrumentis, receptis manu notarij, fidem habentibus indubitatam, aut de quibus scripturis intelligatur.*
4 *Libris monasterij plena fides datur quando agitur de modico præiudicio. Quod quando sit, in arbitrio iudicis est situm.*
5 *Iuramentum administratoris monasterij, an sit necessarium, ut eius libro fides detur.*
6 *Liber rationum administratoris monasterij, facit fidem contra ipsum monasterium.*
7 *Liber ecclesiæ, continens solutiones annui census, an probat plene contra soluentem, quando lapsum est sufficiens ad inducendum præscriptionem contra eum. & nu. 8.*
9 *Instrumenta pubica ecclesiæ probantia solutiones census, an eis solutionibus probatur ius cẽsus, nisi finitum sit tempus ad præscriptionem sufficiens.*
10 *Soluens, & tertius an quid differant.*
11 *Liber continens ueritatem in una parte, an in alia etiam præsumatur idem. & nu. 12. quid de confessione mariti de*

dote

dote recepta.

13 *scripturæ maior fides datur ex morte uiri inculpata & integræ uitæ & opinionis.*

14 *Solutiones utriusque pensionis sæpius confunduntur.*

15 *Pro prouinciali maxime præsumitur, perinde ac præfecto prætorio.*

16 *Probatio admittitur contra præsumptionem iuris & de iure, propter qualitatem & honestatem personæ.*

17 *Probatio adiuuatur ex numero testium.*

18 *Testes duo de uniuersitate, sufficiant ne, quando plures habere non possunt.*

19 *Testium numerus, non supplet defectum, quando testes sunt omnino inhabiles.*

20 *Fratres prædicatores nõ possunt habere proprium, ut singuli.*

21 *Testes de uniuersitate an sint idonei, quando alias est imponenda collecta.*

22 *Religiosi an possint esse testes pro monasterio, quando deponũt in eius commodum, & singulis ueniunt ex redditibus monasterij Et quid de testibus de uniuersitate, deponentibus solutionem factam creditori uniuersitatis.*

23 *Liber monasterij, in quo reperiuntur scripturæ diuersorum religiosorum, an plene probet.*

24 *Liber monasterij continens ueritatem in aliqua particula, an fidem in cæteris faciat.*

25 *Iudicis arbitrio pauca & raro relinquenda sunt.*

1 QVID in libro officialis unius monasterii, capituli, aut collegii, an fidé faciat. Breuiter data paritate terminorũ idé vř, quod in libro officialis unius uniuersitatis, aut ciuitatis. Nã liber officialis de publico deputati, ideo fidé facit, quia eius persona fuit approbata per totam ciuitatem, & sic probat inter subditos, qui approbauerunt, & tali constitutioni officialis consenserunt, secus contra extraneos & non subditos, ut supra dixi. Idem uidetur in libro unius monasterii, quia probabit inter ipsos de monasterio aut ei subditos tantum eadem ratione, contra extraneos uero non uidetur probare. Sali. in d. l. exemplo C. de pro-

ba. Felin.in d.c.ad audientiam.col.5.in fi.uersi. decima & ultima conclusio.,de præscriptio Bal. in d l.exemplo. Alex.in d.consil.187 libr.7. ubi limitat & tradit decisio
2 Neapol.decis.264.col.2.in fi.ubi,quod si in libro† mona sterii scribatur,quemadmodũ monasterium habet reddi tum talis terræ, ex hoc nõ probatur possessio ipsius mo nasterii in illa terra.Similiter si in libro monasterii sint descriptæ solutiones canonum aut censuum,ex hoc non infertur ad probationem census aut emphyteosis. Ancha.in consi.44. Primo de uiribus.col.2.post med.uersi. uidendum est igitur. quod consi.refert & sequitur Io.de Ana.in cõs.84.col.1.post med idem tenet Pau. de Cast. in consi.105. Quæstio,quæ speratur moueri. col.3. post pri.li.1.Ab.in cons.67.col.2.post med.uersi.& si dicatur. lib.2.¶Contrarium,q; imo talibus libris monasterii cõtinentibus solutiones censuum,aut pensionum fides detur,tenet Rom.in consi.127. Posito. col.1.per text.in l. census.ff. de probat.secundum unam lectu. in c. ad audientiã.de præscr.sequitur Dec.in cons.156.col.6.post med.uers.4.ista conclusio.Boerius in suis decisionibus, q.105.col.3.Sed ista duo iura allegata per Rom.nihil ui
3 dentur probare.Nam tex.† in d.l.census.intelligitur in publicis instrumentis receptis manu notarii,quæ hñt fidé indubitatã.ita Feli.in d.c.ad audien.col.4.in fi.uers. item d.l census.de pscript.idẽ sentit Spe.in ti.de instru. editio.§.restat uidere.col.4.uers.sed si alii testes.Bald.in cons.37.Quidã tabellio.post med.uers.preterea ad hoc facit.& in consi.420.uerba principis.col.ii.circa princ. uers.item super istis factis antiquis.libro.1.Berrachi.in uerbo, instrumentũ probat.uer. 94. ubi,quòd secundũ ueram lecturam d.l.census.intelligitur in instrumentis antiquis,quod satis ex uerbis suadetur, dum dicit,cẽsus & monimenta publica. & sic loqui uidetur de scripturis publicis idem & clare uoluit Ioan.de Ana.in consil. 85.in prin.uel si intelligamus illam legem etiã in scriptura non facta manu notarii, debet intelligi de scriptura archiui publici, secundum Specul.in d tit.de instru.editio.§.nunc dicendum.col.2.uer.6.dicitur publicum.

cum. ¶ Non ob. etiam tex. in d.c. ad audientiam. allegatus per Roma. quia loquitur in scriptura archiui publici, de qua in præcedentibus dictum est, quod fidem facit. & præterea etiam scriptura archiui publici solum uidetur probare contra subditos, ut late supra uidimus. Ex quibus uidetur concludendum tales libros monasterii contra tertios non subditos fidem nō facere, etiam quòd in archiuo publico inueniantur, secundum ea, quæ de archiuo publico in præcedentibus dicta sunt. Boerius tñ in d.q.105. col.2. in fi. quòd libri reperti in archiuis ecclesiæ de consuetudine Franciæ fidem faciunt, licet archiuis non præsit aliquis officiarius, uel notarius publicus, dummodo fiat extractus parte uocata. ¶ Limitatur
4 † nunc præmissa conclusio aliquibus modis. Et primo, ut non procedat, quando ageretur de modico præiudicio, quia tunc talibus libris monasterii datur plena fides. Anch. in d. consi.44. Primo, de uiribus. col.3. uer.4. quia istæ solutiones. & ibi Ancha. appellat summas minimas, de 30. l. centum solidorum annuatim, sed hoc totum relinquitur arbitrio iudicis an quid dicatur magnum uel paruum secundum qualitatem personarum. l. sed & si susceperit. §.1. cum ibi not. ff. de iudi. Ang. in l. uxorem. ff. de mand. testa. quem sequitur Iason in authen. ex causa. colum.6. uersi. Adde quod hoc firmat Ang. C. de libe. præterit. tradit Gemin. in consi.85. circa fin. Guid. Pap. q.564. in fin. & tradunt doct. in locis supra alleg. circa librum rationum administratoris, quod
5 ci creditur † in summis paruis, & uerisimilibus cum iuramento, quod ét iuramentum hic putarem necessarium, cum illud religiosis non remittatur. d.c. tuis & c. nuper. extra de testibus, & sic iurabūt œconomi monasterii, aut alii, qui scripserūt, si agant inter uiuos, alias supplebit mors iuraméti efficaciā, ut in præcedentibus dictū est. & ista limitatio optime vr facere pro monasterio fratrum prædicatorū G. ationipolis, in causa, quam habent contra magistrū Antoniū Bessonis, in qua solū agitur de scutis quinquaginta corā curia parlamenti Gratianopolis.
6 ¶ Secundo † limitatur cōtra ipsum monasterium, cōtra qđ

liber eius fidem facit. Anch. in d. consi. 44. Ioan. de Ana-
in dict. consi. 84. Abb. in d. consi. 67. col. 2. post med. lib. 2.
Alex. in dict. consi. 187. lib. 7. Felin. in d. c. ad audientiā.
col. 5. in fi. ¶ Tertiò limitatur, nisi consuetudo aliud habeat, quod talibus libris monasteriorū fides habeatur. Anch. Alex. & Fel. in d. c. locis, & pro hoc text. in d. c. cū
7 dilectus, de fide instrum. ¶ Quarto † limitatur, quando lapsum esset tempus sufficiens ad inducendum præscriptioné contra soluenté, quia tunc talis liber ecclesiæ, in quo describuntur solutiones annui census, plene probant contra soluentem, propter lapsum tanti temporis. Contra tertiū autem inducit præsumptioné, quæ sufficiat ad iuramentum suppletiuū, ita Rom. in d. consi. 127 quem ita intelligit & citat Felin. in d. c. ad audientiam, col. 5. in fi. uers. decima & ultima conclusio. de præscri-
8 ptio. sequitur Boerius in d. quæst. 105. col. 3. ¶ Sed † dubito de hac limitatione, quia, ut dixi, Rom. in d. consil. 127. mouetur per duo iura, quæ non probant eius dictum. Rursus ut ex lapsu tēporis probationes leuiores sufficiant, requiritur tempus centū annorū, ut in principio huius tractatus dictum est. Amplius etiam, quod simus in antiquis & in tēpore centum annorum, tamen ubi agitur de graui præiudicio, liber ecclesiæ nō probat nisi semiplene, ut habetur in d. c. cum causam, ubi Dec. col. 2. uer. secundo limitatur, de probat. nisi dicas, quod illud sit contra tertiū non descriptū in libro ecclesiæ, & qui soluisse non dicitur, sed tamen etiā contra soluentē non uideretur sufficeret tēpus 30. aut 40. annorū, quia doct. dicunt, quod libris censualibus ecclesiæ non datur plena fides ad probatione census aut emphyteusis, ergo clare præsupponunt istud procedere, licet agatur de solutionibus temporis longissimi, quod sufficiat ad præscriptionem, quia alias præsupposito maiori tempore, frustra tractatur, an tales libri fidem faciant, non enim potest tractari de fide libri ob tales solutiones, nisi ad effectum probandi dominii & iuris ipsius census, aut
9 emphyteusis. † Posito enim quòd probaretur de solutionibus census per instrumenta publica, ex talibus ta-

men solutionibus non probatur ius census, nisi finitum sit tempus ad præscriptionem sufficiens. Nisi dicas quæri posse de solutionibus minoris temporis, ratione possessorii. Sed ut dixi, doct. scribentes in hac materia, loquuntur etiam, quando agitur petitorio, & maxime pónderanda sunt uerba Alexan. in d. consi. 187. lib. 7. ubi in finalibus uerbis consulit parti, quód se informet, an factæ fuerint ex ueritate solutiones. 40. annorum ecclesię, quia tunc non esset tuta pars, nec in foro contentioso, nec in foro conscientiæ, resistendo contra ecclesiam, & tamen in præcedentibus dixerat non probari solutiones per librum ecclesiæ. & sic uult Alexand. quod aliter appareat de solutionibus 40. annorum, quam per librũ ecclesiæ. Fortius uult ibi Alexan. quod etiam non inducatur semiplena probatio ex talibus libris, quod etiam probari uidetur ex supra dictis, dum dictum est libros ecclesiæ semiplene tantum probare in antiquis, quotiens agitur de graui præiudicio, ergo secus uidetur dicendum in non antiquis. Ex quibus patet periculosam

10 esse hanc quartam limitationem. ¶ Rursus † aduertendum hic est, quatenus Roma. & Feli. constituunt differentiam inter soluentem, & tertium, quia liber ecclesiæ magis probat contra soluentem, quam contra tertium, nam istud procederet, quando ueritas solutionum non uocaretur in dubium, & illæ non negarentur sed ubi descriptus in libro pro soluente, negat se soluisse, certé nõ uidetur differentia inter talem negantem, & tertium,

11 cum sic negans satis uideatur tertius. ¶ Quintam † limitationem posui in d. meo consil. 158. quando in tali libro essent multæ partitæ, & aliquæ comprobantur ueræ nam præsumitur, quód etiam in aliis partitis contineat liber ueritatem, quæ limitatio uidetur generalis ad omnes libros etiam aliarum personarum. ita Pau. de Cast. in d. consi. 301. Ad bene examinandum. col. 1. in fi. lib. 1. confirmauit. quem refert & sequitur Iaf. in repe. d. l. admonendi. col. 48. in quinta limitatione. Cõfirmaui hóc dictum Paul. ex dicto Soc. in cons. 82. col. 2. in prin. lib. 3. ubi, quod confessio mariti de dote recepta constan-

te matrimonio, si in parte probetur uera, in totum præsumitur uera, iuxta not. per glo. & doct. in l. 2. C. de non nume. pecu. arguendo ab oppositis. Confirmatur etiam hoc dictum Paul. ex dicto Anchara. in cons. 436. In his dubiis, col 2. post med. uersil. præterea præsumendum, ubi arguit summam centum librarum fideliter fuisse erogatam, prout debebat, quando constat reliqua, quæ erogatum oportebat, fideliter fuisse erogata? & pro hoc facit reg. semel malus. arguendo ab oppositis, & si semel malus, semper præsnmitur malus in eodem genere mali, a fortiori semel bonus semper præsumi debet bonus.
12 argu. l. merito. ff. pro socio. Contra † istam limitationē in partis aut capitulis separatis eiusdem libri tenet Ripa in d. l. admonēdi col. 25. nu. 125. & ibidē socer meus Purpura col. 33. post medium. dicens quòd Ias. nimiū effrenate locutus est Deci. etiam in d. c. 2. colum. 5. circa med. de fide instru. dicit hoc dictum Paul. non esse sine dubio in capitulis separatis. Est uerum, quod moder. ibi mentionem non faciunt de dictis Anch. & Socin. supra commemoratis. ¶ Quid tenendum? puto quòd ista limitatio ita simpliciter intellecta nō sit uera, & quidem in casu, in quo consului plura concurrebant, & concurrūt ex quibus sine dubio putem libros dicti monasterii fratrum prædicatorum fidē plenissimam facere, quicquid aliter iudex, a quo pronuntiauerit. Procedere igitur potest & debet hæc conclusio aut limitatio, aliis puta ex uehementi uerisimilitudine. de qua in d. cons. 158. Nam fratres prædicatores agentes produxerunt unum instrumentum, licet minus solenne, continens negotium, de quo agitur, repertum inter papyros & scripturas notarii defuncti, quod instrumentum quantūlibet defectuosum semiplene probat notario mortuo. Barto & docto. in d. l. admonendi col. 8. & late supra diximus in actauo requisito septimæ limitationis. nu. 223. ¶ Alia uerisimilitudo. quia in libris dicti monasterii sunt descriptæ solutiones a diuersis religiosis integræ uitæ & opinionis, modo defunctis, ut uerisimile non sit tot religiosos uitę inculpatæ mori uoluisse in peccato falsitatis, ex qua

morte

13 † morte fides maior scripturæ datur, ut supra dictum est in dicto octauo requisito septimæ limitationis num. 122.& in terminis libri monasterii, quòd maiorē fidem faciat propter mortem religiosorum, qui scripserunt tradit Soc.in cons.295.col.2.post med.uer.3.principaliter
14 lib.2. ¶ Alia † uerisimilitudo & ipsa efficacissima. nam dictus Bessoni aut eius uxor tenetur dicto monasterio ob causam alterius pensionis octoginta aureorum, de qua nulla fit controuersia, & in solutionibus confunduntur quandoque solutiones utriusque pensionis, puta soluit talis tantū ex causa talis, & talis pensionis, nec specificatur tantum pro una, & tantum pro altera, cū ad integrū pensio utraq. non soluatur. ob id illæ scripturæ solutionū uidentur connexæ, in connexis aūt nemo contradicit dict. Pa. de Ca. ¶. Alia uerisimilitudo uiolenta, quia in redditione compurorū facta per œconomos de administratis per eos, & contentis in ipsis libris, fuerūt ipsi libri subscripti per reuerendum patrē prouincialē,
15 & duodecim religiosos ipsius monasterii, in quare † cōsidero duo, primū qualitatem personarū unius prouincialis, pro quo maxime præsumi debet, sicut dicitur de præfecto prætorio, ꝙ pro eo adeo præsumit lex, ut noluerit ab eius sententia appellari posse. l. unic. ff. de offi. præfecti prætorio. Similiter quando ordinans ad sacerdotiū erat uir notabilis, præsumitur, quòd uiderit literas diaconatus. Inn. in c.1. de cleric. peregri. Abb. in c. nisi esset de preb. Cardi. in c. Albericus. de testib. Socin. in consil. 270. colum.3. lib.2. & quod scribit Calderin. in consilio 10 in titul. de rerum permutatio. ubi, quòd præsumitur titulus ex laudo arbitrorum qui erant uiri magnæ sciētiæ, quia non est uerisimile, quòd pronuntiauerit in fauorem intrusi, aut non habentis titulum in beneficio.
16 ¶ Similiter † propter qualitatem aut honestatem personæ admittitur probatio contra præsumptionem iuris & de iure. Anto. de Butr. in c. uidua. in fin. de regular. sequitur Dec. in c. postremo de appellat. & in consil. 575. col.2. in prin. ¶ Similiter si succumbens in causa, sit uir magnæ & approbatæ fidei, excusatur a condemnatione

ne expensarnm, quia non est uerisimile, quod calumnio se litigauerit. Hostien. in c. finem litibus. col. pe. de dolo & contu: Alex. in l. properandum §. sin autem alterutra, col. 4. & ibi Ias. col. 5. C. de iudi. & idem Ias. in auth. iubemus. col. 3. uer. 5 facit. C. eo. tit. & in consil. 170. col. 6. libr. 2. ubi etiam multa similia adducit. ¶ Secundum,
17 † quod hic cōsidero, est numerus subscribentiū, ex quo numero fortiter iuuatur probatio. gl. in l. 3. & quod ibi Iacob. Butrig. ff. de testib. Alexan. 1. & Moder. in l. prætor. §. cogentur. ff. de edend. idem Alex. in consi. 5. colum. 3. uers. 2. respondeo. li. 1. ubi licet duo testes domestici nō sufficiant, tres tamen testes sufficiunt, nam illi de uniuersitate possunt testificari pro uniuersitate, quando commodum causæ ad eos particulariter non spectat, ut habetur in l. in tantum. §. uniuersitatis. ff. de rerum diui. & in c. insuper, de testibus, & in religiosis pro monasterio, quod admittantur tradit Paul de Cast. in cons. 227. Dubium facit. col. 2. post med. uersic. Item, etiam Abb. lib. 1. Corne. in consi. 309. col 3. lib. 4. & licet non dicantur omni exceptione maiores, tamen numerus supplet defectum, quia quotiens testes omnino non repelluntur, numerus defectum supplet, secus, quando repelluntur ex toto. Alexand. in consil. 57. colum. penul. in cons. 187. colum. fi. & in consi. 81. colum. penulti. libr. 7. Imo
18 † Corn. in consilio 47. colu. fin lib. 3. uoluit, quod duo testes de uniuersitate sufficiant, quando plures haberi non possunt, & si plures habeantur, quod tunc numerus supplet defectum, & licet sit dubium, an duo sufficiant, quod Dec. in d. capit. insuper, colnmn. secunda, post medium, uoluit relinqui arbitrio iudicis, tamen ubi sunt plures, quam duo docto. conueniunt numerū supplere, quod etiam uoluit idem Cor. in cons. 333. col. 7. in fi. uer item sunt multi, lib 1. Idē est de mente Ale. in cons. 68 col 5. uer. præterea, non uidetur uerū li. 2. sed clare hoc uoluit Alex. in cons. 99. col. 4. uer. non obstat, etiam si diceretur, lib. 5. sequitur Deci. in c. tertio loco, col. 5. uer. item quod non sint integri. de probatio. Secus
19 quando † commodum pertineret ad illos de uniuersitate in

te in particulari,& ad singulos, prout in pascuis & in nemoribus,quia tunc numerus nõ suppleret defectum, ex quo sunt omnino inhabiles,& omnino repelluntur. Alexand.in d. cõs.57.col.penul.lib.7.& clarius Corne. in d.consi.333.col.7.in fi.Esset enim absurdũ,quod plures testes omnino inhabiles possent se idoneos facere,& quod vnus adderet fidem alteri, quam ipse non habet, vt dixi in consi 6.col.penul.post medium.& in cons 99. col.fin.circa medium.Pro hoc quod scribit Alex.in cõs. 143.col.2.versi & per hoc patet,quod non est tractãdũ. lib.2 vbi quando sunt duo testes contrarii,eorum dictũ non potest suppleri ex probatione famæ.Ratio,q.a vterque ipsorum omnino repellitur, ideo suppletio fieri nõ potest per famam,.quæ non est sufficiens probatio. hoc tamen dictum Alex.intelligerem,nisi alter testis eẽt ita dignior altero, quod iudicia liter uideretur,quia isto casu posset iudex deferre iuramentum suppletiuum ex dicto dignioris Alex. in consi.18.in fi.libr 1.allegat Ioan.

20 And.& doct.in c. in nostra.de testib.& hac rõne †Corn. in cons 217. col.2.lib.4.uoluit, quod religiosi non possunt esse testes pro monasterio,quando deponũt ad eius commodũ,& singuli viuunt ex reditibus ipsius monasterii,quia commodum dicitur pertinere ad singulos. Qđ dictum confirmari potest ex d.cto Bal.in cõs.443 Quæro.lib.5.ubi, quod illi de vniuersitate non sunt idonei testes in probanda solutione facta creditori vniuersitatis, quando ea non probata solutio seu soluendi onus pertineret ad singulos de vniuersitate ex necessitate, per impositionem collectæ. & tradit idem Bal.in d. cap. insuper.de testi.& in c.tertio loco de testib.Ias in l.sed si hac. §. qui manumittũtur. quam legit simul cum l.2.§. patronum.ff.de i iũs vocando. sed tamen contra Cor.facit,quod Bal.scribit in c.tertio loco.de probat.& ibi Deci.colum.4 in fin.& idem Dec. in cons.62.colum.1.& in cons.342.colum.3. ubi,quod fratres prædicatores possunt esse testes pro relicto facto eorum ecclesiæ,& tamẽ constat,quod fratres prædicatores viuant non solum ex eorum reditibus,si quos habent ex dispensatione Papæ,

sed

sed etiam eleemosynam, cum sint mendicantes. & moue
21 tur Bal. quia fratres † prædicatores non possunt habere proprium, ut singuli, & sic non possunt prætendere interesse probabile. Nec obst. ratio Corn. quod uiuunt de reditibus monasterii, quia attenta hac ratione, nulli religiosi possent esse testes pro monasterio, cum uiuant ex eius reditibus, & ista ratio Corn. posset considerari, quã do ageretur de totali reditu aut maiori eius parte, secus, quando de aliqua re particulari, sine qua nõ propterea uictus eorum deficeret.

22 Nec obstat † dictum Bal in d. consi. 443. lib. 5. quod testes de uniuersitate non sunt idonei, quando alias esset imponenda collecta, quia illud procedit, quãdo eẽt certum, quod collecta imponeretur, ita quod de necessitate testes ad eam teneantur. ita Bal. seipsum declarat Secus, quando esset incertum, an collecta esset imponẽda uel non, quia tunc admittuntur testes de uniuersitate, ut etiam declarat Alex. in d. cons. 99. colum. 4. uers. 2. respondeo. lib. 5. allegat Iaco. Butrig. in d. l. in tãtum. ff. de rerum diuisio. & hoc modo retorquetur dictum Bald. contra Corn. quia quando religiosi deponunt pro monasterio, super aliquo legato, non est certum, quod si monasterium in causa succumbat, quod ipsi religiosi damnum sustineant, ita quod uitam non agere possint. imo contrarium uerisimiliter præsumendum est, quod æque uicturi sint citra illud relictum, cum dicatur de religiosis, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Ideo idem Corn. in cons. 261. colum. 4. lib. 1. melius uidetur locutus, ubi solum dicit, quod tales religiosi non sunt omnino integri aut idonei, saltem quando essent solum duo. Ex quibus infertur, quod si in dicta causa, in qua consului, monasterium habet aliquos religiosos antiquos superstites, qui de memoratis solutionibus scientiam habeant, illi erunt testes idonei, saltem cõcurrentibus aliis adminiculis, de quibus in d. cons meo.
23 158. ¶Et ultra †. præmissa considero, quod ex eo solum quod in libro monasterii reperiuntur scripturæ diuersorum religiosorũ, uidetur liber plene ꝓbare, sicut dici-

tur

tur de scriptura priuata scripta per duos mercatores, pro tertio & contra quod plene probat Bal.in d.c. quoniam contra.colum.8.de probationibus.& infra dicam. Ergo idem in scriptura plurium religiosorum, qui etiam in cau sa monasterii dicuntur scribere pro tertio & contra
24 tertium. ¶ Alia uerisimilitudo † dari potest, qua dictũ Paul. de Cast.in d. cons.301. procedat, quando talis liber ueritatem contineret,non in aliquibus partitis tantum,sed in plurimis & pro maiori parte,arg.l.creditor. §.Lucius.ff.mand.& l.omnes.§.Lucius.ff.de his,quæ in fraud.cred.arguendo a contrariis concurrente legalitate scribẽtis, & quod liber cõtineat uerisimilia,ita quòd non contineat aliqnam summam nimis magnam,quæ non sit uerisimiles, quod totum iudicantis arbitrio relinquendum sit.
25 ¶ Iudices tamen † plerique tali arbitrio abutuntur,ob id relinqui debet arbitrio iudicis minus,quàm sit possibile.& dicit Arist.relatus per Bald.in consil.427.Quædam mulier. ante fin.lib. 5. oportet recte positas leges omnia determinare,ipsas & quàm paucissima committere iudicantibus. Ideo in istis arbitrariis multum grauantur conscientiæ iudicum.dicit Bald.& qualiter uersari debeat iudex in arbitrariis,aliqua dixi, in consil. 190.colum.2.in fin.& seq.

ARGVMENTVM.

Libris rectorum ecclesiasticorum, an credatur, quantum ad probationem mortis sepultorum. Tum,quòd tractatus de quauis re, non probat rei euentum Libri, item mercatorum, an pro se, idq; contra se admittantur. Et quando, quibusue concurrentibus. Præterea, an patris libro, & matris testimonio stetur super filiorum ætate. & quid de libris statutorum uniuersitatis. Postremo, cuius generis epistola obligationem inducat.

SVMMARIVM.

1 *Mors sepulturum, an probetur ex libris rectorum ecclesiasticorum. Et quid de excommunicatione.*

2 *Mercatorum libro an credatur, nulla intercedente consuetudine.*

3 *Mercatoris libro an credatur pro se, in magnis summis disting. nu. 4.*

5 *Dolus præsumitur contra eum, qui non utitur remedijs oportunis ad actum.*

6 *Statutum aut consuetudo, quòd credatur omni scripturæ mercatoris, aut personæ alterius priuatæ, non ualet. Fallit, nume 7.*

8 *Consuetudo aut statutum, quòd credatur libro mercatoris, intelligitur de his, quæ pertinent ad causam mercantiæ.*

9 *Mercatoris libro super quantitate mercium traditarum cuiquam, an standum, saltem adhibito iuramento.*

10 *Creditor iuramento stari debet, concurrentibus alijs coniecturis, ubi aliunde constat de ueritate debiti, licet non probetur certa quantitas.*

11 *Creditor licet probet mutuum, nisi probet quantitatem, dicitur incertum.*

12 *Credi. probans debitorem a se centum mutuo petijsse, non eo probat quantitatem creditis.*

13 *Testes deponentes de tractatu, non probant.*

14 *Creditis incertitudo non uitiat, ex quo potest certificari per iuramentum creditoris.*

15 *Probatio per iuramentum in litem, admittitur ob solam probationem delicti, licet non probetur substantia debiti.*

16 *Dolus arguitur ex mendacio & ad torturam indicium facit, nume. 18.*

17 *Iuramentum suppletiuum defertur etiam in causa magna, contra eum, qui in aliquo conuictus est de mendacio.*

19 *Mercatoris liber licet per se solus nō probet, facit tamen præsumptionem aliquam supplendam ex alijs adminiculis.*

20 *Præsumptionem pro libro mercatoris, quæ adminicula adferant.*

21 *Scriptura facta aliena manu pro se magis probat, quam si propria.*

pria. Contra uero seipsum, magis probat propria. nu. 22.

23 *Obligatio causam continere debet.*

potest acceptari in parte, & in parte non.

24 *Scriptura ubi continet plura capitula diuersa & separata*

25 *Libro mercatoris addita adminicula ad fidem faciendam, simul iuncta, an quid operentur.*

26 *Liber rationum mercatoris, an & quando probet contra scribentem, in fauorem absentis.*

27 *Mercatoris scriptura non habens formam libri, an plenam fidem faciat contra scribentem, in fauorem absentis.*

28 *Mercator dicens, se non illud scripsisse, quod contra se scriptum est in libro rationum, scriptumque contra suam uoluntatem, an audiatur.*

29 *Mercatoris scriptura, in magnis probat semiplene, pro tertio, & contra eum.*

30 *Mercatorum duorum scriptura super eodem facto an plene probent.*

31 *Mercatoris scriptura, quando probet pro tertio et contra tertium. Et id quomodo accipiendum. nu. 32*

33 *Mercatoris iuramentum generale super sua scriptura debet ab initio interuenire non subsequi scripturam, cui uult fidem haberi.*

34 *Aetas an probetur ex libro patris in quo describitur natiuitas filiorum.*

Et quid, si sit mortuus pater. nu. 36

35 *Matris testimonium, an admittatur ad probandam aetatem filii.*

37 *Liber statutorum unius uniuersitatis, minus solennis, an probet. Et quid de scriptura epistolae. nu. 38*

39 *Obligatio licet non contrahatur per epistolam contracta tamen probatur.*

40 *Confessio, quae fit per epistolam principaliter propter se, non habetur pro confessione facta absente parte, sed habetur perinde, ac si facta esset parte praesente.*

41 *Epistola probat contra scribentem, non solum pro eo, ad quem directa est, sed etiam pro tertio.*

42 *Epistola commendatitia, non obligat scribentem.*

43 *Epistola exhortatiua inducit consensum scribentis sibi praeiudicialem.*

iudicialem, & in quo id maxime procedat nu.44

45 *Obligatio ad protestationem indemnitatis, an inducatur ex his uerbis, ne dubites hoc facere, quia nolo, quòd inde aliquid damni sustineas.*

46 *Obligatio an arguatur ex his uerbis, sum paratus recuperare talem rem.*

47 *Legatum uel fideicommiss. an indicatur ex uerbis testatoris commendatitiis remiss.*

Vidimus † & abunde & utiliter de libro monasterii. Sed quid in libris rectorum ecclesiarum, in quibus describitur mors sepultorum in eorũ ecclesiis, an ex eis ꝓbetur mors? Breuiter si cõsuetudo sit, quòd detur fides, stãdũ erit cõsuetudini, ea autem cessante, aut agitur de magno præiudicio & non puto probari mortem, secus si de modico præiudicio agatur, per ea quæ habentur in l. si quidem. C. so lu. mat. cum etiam unus testis deponens de uisu mortis, non probet mortem, licet tollat præsumptionem, præsumitur quis uiuere annis centum. Ias. in l. fi. circa fi. C. de sacrosan. eccle. facit tamen præsumptionem aliquam talis liber. Imol. in cons. 100. in fi. similiter talis liber rectoris, in quo describi consueuerunt nomina excommunicatorum, probat excommunicationem eius, qui inuenitur in tali libro, aut matricula rectoris excommunicatus non abrasus. c. 1. 2. q. 1. Fede. de Sen. in cons. 119. Nulli dubium. circa fi. ¶ Quid in libris † mercatorũ
2 cessante consuetudine? dic quòd libro mercatoris pro se, creditur in postis minutis, quando est fide dignus. Bald. in d. l. uni. colum. 3. in fin. C. de confes. Curtius iunior in consi. 122. col. 3. in fi. Ias. in repe. d. l. admonẽdi. col. 48. uer. 4. principaliter. ubi refert illud dictum Bald. in d. l. unic pro singu. & hoc intellige concurrentibus illis requisitis, de quibus supra in libro rationum administratoris, maxime, cum mercator non sit persona ita approbata partibus, sicut persona administratoris. ¶ Sed
3 quid † in summis magnis, an liber mercatoris fidẽ pro se faciat de iure? Doct. concludunt, quòd non: ita Bart. in

in d.l.admonẽdi.col.7.ubi, quod solũ facit aliquã præsumptionẽ,qñ scribens esset bonus homo. idẽ uult Bal. in d.l.rõnes.C. de proba.ubi Bart.taxat, quod retulerit uerba Nico.de Mata.suppresso authoris nomine.Bart.ẽt in d.l. admonendi.sequitur Ioan.de Ana.in cons.53. & sequuntur Doc.cõiter in d.l.admonẽdi. ¶ Sed aduerte, quia Bal.in d.l.vnic.col.3.in fi.C.de confes.uidetur uelle, quòd tali libro mercatoris credatur etiã in summa
4 magna,arguendo a contrario sensu,dum dicit,† quòd non creditur in summa magna, qñ esset magnũ ꝑiudiciũ aduersarii & suspectum,& sic cessante suspitione,qa res uerisimilis sit,uidetur uelle,quòd fidem faciat.Idem uidetur sentire Ioan.de Ana.in d.cons.53.sed durum videtur credi scripturæ priuatæ mercatoris in eius fauorem,cuius uiuæ uoci etiam cum iuramento non crederetur,ut docto.considerant in hac materia. Rursus aut consuetudo est,quòd mercatores de rebus magnis confici faciant instrumenta,nec credatur eorũ libris,& imputãdũ uidetur ei,qui instrumẽtũ confici nõ curauit. Aut consuetudo est,quòd non conficiantur instrumenta,sed stetur libris & consuetudini stãdũ erit.Si autẽ non constet aliqua consuetudo legitima,nec pro,nec contra,imputãdũ est ei qui ius ignorauerit.l.leges. C. de legib.uel si non ignorauit, multo magis imputandũ est cur non
5 illud obseruatum curauerit.† Imo dolus præsumitur, cõtra eum,qui nõ utitur remediis opportunis ad actũ. Bal.in cõ.395.Pro dño Dinal.col.2.li.2.p tex.in l.ideoq;. §.si ignorãtes.ff.mãd.& in l fi.§.illud.in uers. sum.ope. C.de tẽp.ap.Præterea ẽt scripturis notariorum & offic. de publico cõstitutorũ in eorũ fauorẽ,nõ creditur,ut in ꝑcedentibus dictũ est,ergo minus credi debet scripturis
6 mercatorũ. imo nõ † ualeret statutũ aut cõsuetudo indifferẽs, ꝙ credat oĩ scripturæ mercatoris, aut alterius priuatæ ꝑsonæ,ut in ꝑcedẽtib.uidimus.nu.115. qa ꝑstaret occasionẽ delinquẽdi & fabricãdi falsum.licet Cor. in cõs.319.col.x.li.3.uoluerit librũ mercatoris fidẽ facere eo casu,quo liber sociorũ ꝑbat ex idẽtitate rõnis.sed certe lõge diuersa est rõ socii, quorũ personæ sunt unicem

uicem approbatæ, per ea quæ supra diximus de libro
7 sociorum.¶Limitatur l. præmissa conclusio non procedere.quando statutum uel consuetudo esset in contrarium,quod credatur libro mercatoris.d.c.cum dilectus.de fid.instru.late moder.in d.l.admonendi. & in d.cap.2.de fid.instr.dummodo tale statutum aut talis consuetudo non sit indifferens,& nutritiua peccati,quod indifferenter indistincte credatur omni scripturæ mercatoris,ut supra abūde uidimus in secūda limitatione principali,circa regulam,quod scriptura priuata non pbat.
8 uers.aduertendum tamen.nu.115. ¶Rursus † talis consuetudo aut tale statutum,quod credatur libro mercatoris,restringitur in his,quæ pertinent ad causam mercātię tantum.Rom.in consi.204. & in cons.seq.205.Aret.in cons.33.in cons.44.& in cons.45.circa fi.Ias.in.cper.d.l.admonendi.col.43.in d.l.age.C.de transac.& in cōs.103.col.2.lib.1.& dixi supra circa scripturam officialis
9 publici,in 5.requisito.nu.236.¶Secundo limitatur † pmissa conclusio,quando uere appareret mercatorē tradidisse merces alicui,sed solum dubitaretur de quantitate earum nam quantitas licet magna,uidetur probari libro rationum,puta mercator tradidit merces mulioni aliquo uehendas, quas mulio culpa sua amisit, modo quæritur de taxatione interesse mercatoris, aut de ualore mercium,mulio non negat merces sibi fuisse commissas,sed quæstio tantum est de quantitate earū, certe super quantitate standum uidetur libro mercatoris,saltem cum iuramento eius. Ita Corn. in cons.518. in fi.lib.4.ubi tamen,quod iudex poterit arbitrari,pro
10 ut sibi æquum uidebitur.& nihil allegat Corn.sed † pro hoc dicto Corn.adduco Bart.in d l.admonendi.colū.8. uers.quæro, quid si testis deficiat in dicto.ubi quando ex testibus uel actis constat de ueritate debiti,licet non probetur certa quantitas, tamen super quantitate debet stari iuramento creditoris, concurrentibus aliquibus aliis coniecturis, puta,quia per alios testes probatur, quod debitor petierat a me x. mutuo fortius uoluit Rayne.de forli.in l.1.ff de in lit.iur.Idem etiam li-

cet non probentur aliæ coniecturæ, sed satis sit probari, quia super quantitate statur iuramento creditoris. sequitur & commendat Veron. caut. 210. Dec. in l. certi condictio. §. quoniam. colum. 3. circa med. ff. si cer. peta. in l. in actionibus. col. 4. ad fi. ff. de in lit. iur. in l. fi. col. fi. C. de eden. in cap. 1. col. 20. de proba. & in cons. 146. col.
11 6. ¶ Sed istam † decis. Rayn. duriorem putat socer meus Purpu. in d. l. admonendi. col. 44. nume. 265. ubi, quòd paria sunt non probare, uel obscure probare. l. duo sunt Titii ff. de testa. tute. sed quãuis creditor probet mutuũ, nisi probet quantitatem, illud dicitur incertum. l. certum, ff. si cert. peta. Ideo offerendo minimum, uidetur debitor liberari. arg. l. legato generaliter. ff de lega. 1. cũ ibi not. & quòd uidetur absonum stari iuramento actoris, qui nihil iurauit respectu quantitatis, quia posset in immensum iurare, quod non conceditur, nisi in iuramé
12 to in litem. ¶ Sed aduertendum † hic circa impugnationem dicti Ray, quia attenta ratione incertitudinis etiã dictum Bar. non uideretur procedere. Licet enim probet creditor, quòd debitor petiit ab eo centum mutuo. non sequitur, ergo centum mutuauit, cũ multo minus soleant creditores mutuo credere & gratuito cócedere, quam ab eis desideretur. quod ipsum uidemus ipsa rerum experientia. & sic etiam in d. Bart. uersatur incertitudo circa quantitatem, nisi probetur de conclusione, actus, quòd tantum fuerit mutuatum, quantum postula-
13 batur. Multa enim † tractantur etiam ab utraque parte, quæ tamen non perficiuntur, ob id testes deponentes de tractatu, non probant. gl. in l. eleganter. in prin. in uersi. puto. ff. de condi. indebi. quã pro not. ad hoc refert Bal. in c. fi. col. fi. de iure calum. & in l. multum interest. colũ. 2. C. si quis alteri uel sibi. Dec. in c. fi. ad fi. de probat. in cons. 11. col. 1. Ias. in d. l. eleganter. col. 1. in 2. nota. & eo luan. fi. super glo. in uers. puto. in cons. 8. col. 6. in consil. 22. col. fi. & in consi. 24 col. 7. post med. lib. 3. & alibi sæpe. doct. si tractatus utriusque partis non attenditur, nec ille rem certam reddit, quanto minus tractatus unius partis tantum petentis certam pecuniam mutuo. ¶ Non

obstat igitur ratio incertitudinis, quia procederet, quando ipsa substantia esset incerta. secus si substantia certa
14 sit. Et licet quantitas sit incerta, talis tamen † incertitudo non uitiat, ex quo potest certificari per iuramentũ creditoris, arg. l. hæc uenditio. §. 1. ff. de contr. emp. Old. in cons. 61. Cum Regi. col. 2. & quod dicitur de libello incerto, quod admittitur, dũmodo ex post certificetur: Abb. in c. significantibus. de libel. obl. Similiter stipulatio tritici in genere non uitiatur ratione incertitudinis, quando ex probabilibus coniecturis certificari potest. l.
15 triticum. ff. de uerb. obl. ubi Bar. & doc. ¶ Non ob. † q̃ talis incertitudo quantitatis non debet declarari & certificari per iuramentum creditoris, cessante dolo aut culpa partis; cum talis declaratio cadat in iuramento in litẽ. Quia respondeo, quod in iuramento in litem plus est, quia admittitur probatio per iuramentum in litem ob solam probationem delicti, licet non probetur substantia debiti. nam ex eo, quod probo uiolentum ingressũ in domum, licet non probẽ quod bona in domo haberem, tamen statur iuramento meo, tam ad probationẽ substantiæ, quam quantitatis, licet illud iuramentũ per iudicem moderetur. l. si quando. C. vnd. ui. Secus in casu Ray. quia iuramentum solum defertur ad probationẽ quantitatis, constito prius de substantia. ¶ Secundo respondeo, quod arg. contrarium posset procedere, quando aduersarius non negaret debitum, sed solum quantitatem; quia fateretur quidem debitum, sed non in tantã quantitate. nam tunc opi. & decisio Ray. uideretur satis dura, quare magis super quantitate debeat credi iuramento actoris, quam rei, & debitoris. Sed Ray. & sequaces præsupponunt, quod ipsa substantia debiti negata sit. Patet quia non esset alias necesse de ea probare per testes aut acta, ob id præsupposita negatione debitoris
16 & eius mendacio, iam † apparet de eius dolo, cum ex mendacio dolus arguatur. l. si quis affirmauerit. §. 1. l. quod uenditor. §. 1. l. eleganter. §. idem Pomponius. ff. de dol. & l. falsus. §. si quis. ff. de furt. Ideo propter mendacium priuatur quis commodo possessionis, & de posses-

fore & reo fit actor l.fi.ff. de rei uend.imo ex eo solum, quod debitor reperitur mendax in uno,id est in substantia debiti, uidetur præsumi contra eũ in alio, id est super quantitate ipsius debiti citra aliud iuramentum creditoris,nisi ipse debitor probet de contrario,ideſt de mutuo minoris quantitatis, quam creditor allegauerit.l.cũ de indebito post princ.ff. de proba.Pau.de Cas.in consi. 331.In causa Silue.col.2. in fi.lib.1.& in cons.302. Ego Paul.lib.2.& quod scribit idẽ Pau.in cons.87. Quãtum
17 ad contenta. col.2.li.2.ubi,† quod defertur iramentũ suppletiuum,etiam in causa magna contra eum,qui in aliquo conuictus sit de mendacio, facit tex.in authẽ.cõ
18 tra qui ,ppriã.C.de non num.pec.& adeo† ex mẽdacio dolus arguitur, ꝙ ex eo indicium fit ad torturã. Ro.in cons.8.Imol.in consi.2.col.2.uer.aduertẽdũ. Alc.in cõsil.63.li.1.Dect.in l.2.co.2.post med.ff.qđ'q.ſq; iuris.cessante aũt mendacio & negatione principalis , bene fa
19 teor cõiecturis aliquibus opus esse ¶ Tertio † limitatur præmissa conclusio,ꝙ licet liber mercatoris per se solus non probet,facit tñ præsumptionem aliquam, quæ suppleatur ex aliis adminiculis,ut fiat plena probatio , ut per Bar.& doc.in d.l.admonendi.& supra dictũ est. Sed punctus est scire,quæ sint ista adminicula,ex quibus perficiatur plena ,pbõ.Guido Papæ q.441.quem simpliciter sequitur Boerius q.105.col.1.ponit sex adminicula.
20 Primo† legalitatem mercatoris. Secundo , ꝙ ipse scripserit manu sua,per l.generaliter. C de non nume.pec. Tertio , quod ueritatem scribere consueuerit.l.uel uniuersorum.ff.de pign.act.Quarto,si scripserit causam,uidelicet,si ipse mercator aliquid contra se in eo.lib.scripserit,Per l Publia.in fi.ff.de posi.Sexto,si ex uerisimilibus circunstantiis præsumi posit esse uerum, quod per eum scriptum est.utpote,habito respectu ad tẽpus debiti cõtracti ac solutionis factæ,& ad personas cõtrahẽtes, & ad locũ cõtractus.quibus cõcurrentibus ex scriptura priuata & libro rõnũ infertur probatio,per l.instrumen
21 ta.& l.rationes.C.de probat.¶ Sed † aduertendum circa dicta Guid.Papæ,& primo circa 1m requisitũ,quod ipse

mercator scripserit manu sua. nam puto totũ contrariũ, quod maior fides libro haberetur, quando in libro mercatoris pro se scriptũ quid esset manu aliena. Videmus enim, quòd liber mercatoris pro tertio, & contra tertiũ semiplene probat, quando mercator est legalis, ut habetur in d. §. numularios. & infra dicemus. & sic scriptura tertij magis probat, pro aliquo quam scriptura propria. & istud suaderi debet ratione naturali. Sicut enim uox & depositio tertii potest probare pro aliquo, tanquam uerũ testimoniũ, & tamen uox propria non admittitur. l. nullus. ff. de testibus & l. omnibus. C. eo. tit. Idem & pariter dicendũ est in scriptura, cum a pari procedant. l. in exercendis. C. de fide instrumento. nec magis credi debet scripturæ alicuius, quã uiuæ eius uoci. Ancha. in d. cons. 28. Rationes. col. 2. post med. uer. ulterius hoc probatur. Pau. de Cast. in cons. 285. col. 1. post med. & in cõsil. 406. col. 2. lib. 1. Alex. in cons. 134. col. 3 uer. prętera pęsito. lib. 2. & dictum est supra nu. 105. ¶ Nec ob. text. in d l. generaliter. C. de non nu. pec allegatus per Guid. Papæ, quia facit contra eum, quia text. loquitur de scriptura aut confessione in præiudicium scribentis aut cõfitentis. & sic contra eum non pro eo. Quo casu bene fa

22 teor † quod contra debitorẽ maiorem fidem faciet eius scriptura aut confessio propria, quam alterius tertii, sed in eius fauorẽ, absit Similiter circa tertiũ requisitũ, ꝙ ueritatẽ scribere consueuerit, illud uidetur idem cũ primo requisito, quòd scribens sit bonus homo. nã probitas scribentis hoc importat, quòd consueuerit ad ueritatem scribere. Similiter † circa quartũ requisitũ, quòd

23 tem scribere. Similiter † circa quartũ requisitũ, quòd scriptura contineat causam. ex eo non uidetur addi maior fides scripturæ, quia etiam quòd esset scriptura publica, si cãm non contineat, esset inefficax, quia obligatio debet continere causam, ut habetur in l. Titio. ff. de uer. ob. & in c. si cautio. de fid. instrum. & sic cã obligationis non consideratur in scriptura, respectu fidei ꝓbatorię, sed solũ respectu ualiditatis actus. Circa quintum adminiculũ quando scribens aliquis scripsit contra se, illud uidetur satis tenue. & eo attendo dari uideretur oc

casio delinquendi, quia semper mercator aliquid scribe
ret contra se, ut in maiori stetur eius scripturæ. ¶ Nec
aliquid facit tex. in d. l. Publia. in fi. quia bene dicit quòd
statur propriæ scripturæ contra se, pro se aũt non dicit,
quod stetur, sed quod iudex æstimabit. & gl. fi. ibi dicit,
quod si pars consensit illi scripturæ, etiam quatenus fa
cit contra se, in totum probabit, alias secus. Ideo doct.
24 † cõmuniter concludunt, ꝙ ubi scriptura continet plu-
ra capitula diuersa & separata, põt acceptari in parte &
parte non, ut in præcedentibus abunde uidimus. in uer.
amplius quæro, an is contra quem, &c. nu. 134. Sextum
requisitum est nimium generale, & solũ tendit in gene-
re ad arguendum, quod scriptura mercatoris contineat
uerisimilia, quod requisitum semper est necessarium, ét
quod agatur de summa modica. Ideo puto, quòd cessan
te statuto aut consuetudine, dictum Guido. Papæ proce
dere non possit in summis magnis, & quotiens agere-
25 tur de graui præiudicio. Ista enim † adminicula de per
se & singulariter considerata, uidentur omnino leuia in
granibus, ob id simul iuncta operari non possunt. l. 1. cũ
gl. C. qui numer. tutela. Bald. & doct. in l. si quis ex argen
tariis. §. 1. ff. de edendo. habetur per doct. in d. l. admo-
nendi. ubi Ias. colum 89. Nec possunt plura imperfecta
constituere unum perfectum. e. tam literis. in prin. de te
stib. c. inter dilectos. de fide instrument. c. dum sanctum.
de peniten. distin. 2. quæ iura ad hoc citat Calderin. in
cõsilio quinto in fine in titulo de regularit. ¶ Quartò
26 † limita non procedere contra ipsum mercatorem scri-
bentem, quia contra eum plene probat, licet non pro
eo. dicta lege quædam §. numularios & quod ibi notat
dicta lege exemplo. lege rationes & lege instrumenta.
C. de probationibus l. prima, ubi Deci. columna. 1. C. de
eden. cap. secundo. de fide instrumento. & in libro ratio-
num habente forma libri, docto communiunt, quod ta-
lis liber fidem facit contra scribentem etiam in fauo-
rem absentis, licet confessio una facta absente parte so
lum semiplene probet, quia talis liber uidetur factus de
mandato saltem tacito eorum qui cum mercatore con-

trahunt. ¶ Sed difficultas † est in scriptura mercatoris non habente formam libri, an fidē plenā faciat contra scribentem pro absente, quia tunc cessat ratio taciti mā dati, Deci. in d.c.2.col.5.in fi. uer.2. Abb. concludit de fi de instrumento tenet, quòd sic contra Felin. & profecto uidetur mihi, cum scriptura semper loquat, quòd postquam peruenit ad manus absentis, dicatur debitor confessus in præsentia partis, nisi appareret quòd antea reuocasset scribens contenta in tali scriptura, uel nisi probare uellet de eius errore. de quo etiam in præcedentib.
28 diximus, nu. 225. Sed pone, † quòd mercator, in cuius libro quid scriptum est contra eum, dicat se non illud scripsisse, & quòd contra eius uoluntatē ita scriptū sit. Dic eum audiendū non esse, quia quicquid scriptū reperitur in eius libro, de mandato & uoluntate eius præsumitur scriptū. Bal. in d. rub. C. de fide instr. col. 9. uer. sed hic quæro. sequitur Alex. in cons. 147. col. 3. lib. 2. & in cons. 245. col. 1. lib. 6. Deci. in l. fin. col. 11. circa med. C. de edicto diui Adria. tollen. in d.c.2. col. 7. post med. de fide instrumento. & in cōsil. 165 colum. 7. circa med.
29 ¶ Quinto † intellige, quòd licet scriptura mercatoris in magnis pro eo non probet nec plene nec semiplene, tamen secus est pro tertio, & contra tertium, quia tunc probat semiplene. Si partes accedunt ad mercatorem, & rogant, ut uelit scribere in eius libro contractum ipsarum partium, modo mercator sit persona legalis. ita Barto. & doctor. in d. §. numularios, & in dict. l. admonendi ubi Ias. columm. 44. uersicul. 3. casu principali. & est communis opin. ut Deci. testatur in dict. capitul. 3. column. 7. de fide instrumentorum. tradit Alexander in consilio septuagesimosecundo columna tertia, post med. uersicul. nec etiam obstat, si dicatur. libr. quinto.
30 Imo, si sint † scripturæ duorum mercatorum super eodem facto, plene probabunt. Bald. in c. quoniam contra col. 8. de prob. quod dictum pro notabili refert & sequitur Dec. in d.c.2. col. 7. de fid. instr. facit quod Soci. scribit in cons. 295. col. 2. circa fi. uer. præterea dicti omnes libri. lib. 2. ubi, quod plures libri simul iuncti, in quibus

con-

continetur de eadē re, fortius probant per regulam iuris,& quę non prosunt singula,multa iuuant.gloss. in l. 2.in prin.ff.de exec.tut. Quod tamen Soci.dictum mihi non placet in plurib. libris eiusdem personæ,ut eis credatur pro scribente, quia coniungi non possunt ad plenam probationē, cum singuli de per se non operentur, nisi alia concurrant. Alias de facili posset quis plures libros tenere, si ad eum modum fides haberetur scriptis

31 eius.¶Similiter † plene probat liber mercatoris pro tertio & contra tertium, quando solum agitur de probanda scientia & mala fide ipsius tertii,quod habuerit notitiam de tali re.ita Abb.in cons.81.colum.1.post med. uer.quod aūt filia sciuerit.lib.1.Idem, quādo agitur de sciendo qualitatē obligationis.Bal.in l.fi.in fi.C. ad legem falci.sequitur Deci.in cons.7.col.3.circa med.uer. & hoc ulterius probatur.Similiter ex libro probatur status uel nominatio alicuius Zenzeli.in cle.2.in fi.de præben.quem refert & sequitur Calca.in cons.90.col.2.ante med.

32 Sed † quod supra dictum est librum mercatoris semiplene probare,pro tertio & contra tertium, hoc intellige in mercatore, qui ab initio iurasset eius artem probe & fideliter exercere.Bart.in d.l.nuda.col.fin.ff. de dona. Alexan.in consil.134.col.3.uer.si.preterea,posito. lib.2.Ias.in d.repe.l.admonendi col.51.in fi uersi. item inquantū Bar.nu.108.& ibidem Purpura col. 34. uers. & ex Bart. infertur ubi etiam allegat Bologni. in addi. ad cons.Ioan.de Ana.in cons.53. Idem uult Deci. in d.

33 c.2.col.7.de fide instru.& sic † non sufficeret iuramentum mercatoris superuenire post eius scripturam, sed requiritur tale iuramentum generale ab initio. magis enim præsumitur,quod scribat quis ad ueritatē propter iuramentū iam prestitum,quā quod iuret ad ueritatem super eo,quod iā scriptū sit,quia metuens argui de falsitate scripturæ,non dubitabit periuriū cōmittere. Et quia regula iuris est,quod quotiens requiritur aliqua qualitas ad habilitatem aut idoneitatem personæ, illa debet adesse ab initio, nec sufficit si ex post superueniat. c.dudum,2.ubi Abbas. col. fin.in ante penulti. not.de

electio.

electio. Decius in c. postquam. col. fi. in tertio notabil eodem modo qualitas iuramenti in mercatore requiritur ad habilitandum eius personam, ut sit idoneus & habilis ad ferendum testimoniũ per eius scripturam saltem serui, quòd ad semiplenã probationẽ: ergo oportet qua-
34 litatem eiusmodi ab initio interuenire. ¶ Quid † in lib. patris, in quo describitur natiuitas filiorum, an ex eo probetur ætas? Alex. in apostil. ad Bar. in l. de ætate. ff. de mi nor. in additio. super uerbo tantus. se refert ad Bal. in l. neque natales. C. de prob. ubi Bald. col. 1. in fi. & col. 2. in fi. quod probat præsumptiue numerum annorum. idem sequitur Bernar. Landrianus in additio. ad Bar. in consi. 92. Ego puto, quòd talis liber patris faciat semiplenam probationem, si pater uiuit, & ita iuret. nam testimonium parentis sufficit ad semiplenam probationem in ætate. Pau. de Castr. in consi. 124. col. 1. & 2. lib. 1. Imo
35 Barto. in dict. consil. 92. col. 2. circa fin. simpliciter † dicit, quòd in ætate admittitur testimonium matris. per l. etiam. ff. de probatio. Idem tenet Specu. in tit. de teste. §. 1. col. 2. Veronen. in consil. ultim. col. 13. Aufrer. in de-
36 cis. Tholosa. quæst. 3. & si pater, qui scripsit, sit † mortuus, puto, quòd mors uim habeat iuramenti, per ea, quæ supra scripsi circa l. scripturas. C. qui potio. in pigno. hab. & hoc nisi parens esset aduersarius filii, quia non admitteretur eius testimonium super ætate con-
37 tra filium. Bald. in consil. 19. lib. v. ¶ Quid in libro † statutorum alicuius uniuersitatis minus solenni, quia non habeat subscriptionem alicuius notarii? Dic quòd probat, si fuit habitus & obseruatus pro authentico Parto. in extrauag. qui sint rebelles. in ultim. glo. Dominic. in con. 15. Reueren. col. fi. circa med. per gl. in cano. in summa. 19. dist. quæ allegat tex. in c. Isidorus. 16. dist. quod dicit summe notandũ d. Rebuffi super concorda. in tit. de collationibus. §. monemus. uer. decimo non negotiator. pag. 114. & latius declaraui supra in quinta principali limitatione ad reg. quòd scriptura priuata non pro-
38 bat. nu. 199. ¶ De scriptura † epistolæ, late ponit moder. in d. l. admonendi. ubi Iason, col. 55. uersic. tertio & ultimo

mo principaliter. non hic transferam eorum dicta, aliqua tamen adiiciemus, quę non legentibus ingrata aut
39 incommoda uideantur. Illud igitur † secundum, quod licet per epistolam obligatio non contrahatur, inducta tamen probatur. l. epistola l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. l. Lucius. ff. de fideiussor. l. 1 C. de usur. Ias. post Angelum in l. sciendum. col. 3. circa medium. uersi. & non eundo per mendicata suffragia. ff. de uerbo. oblig. Addo, quod etiam per epistolam contrahi potest obligatio contra constituentem se soluturum pro alio, quando in persona alterius obligatio iam erat cōtracta, & sic noua omnino obligatio per epistolam contrahi non potest, sed iā contractu extendi potest ad personam constituentis se pro alio soluturum in epistola, ut contra eum actio cōpetat de constituta. l. fin. § fi. ff. de actio. obligatio. cum simil. ut Pau. de Cast tradit in consi. 397. Ad primū quęsitum respondeo col. 1. lib. 1. Idem tradit Bal. in authen. si quando. C. de constitu. pecu. ubi fortius uoluit, quod ubi quis confitetur se teneri soluere id, quod alius debet in epistola licet uerba non sonent in obligationem, sed solum in confessiouem, tamen ex quo talis confessio probationem operari non potest in pręiudicium alterius, operabitur obligationem, ut teneatur sic confitens actione de constituta, per tex. in l. quidam. ff. de constitu. pecun. ubi dicit esse casum unicum & menti tenendum. de quo dictum est etiam supra numer. 93. Et confessio,
40 † quę fit per epistolam principaliter propter se, non habetur pro confessione facta absente parte, sed habetur perinde ac si facta esset parte pręsente. d. l. Publia. §. fin. ff. depositi. Cinus in l. non nudis. C. de probationibus. Alex. in consi. 181. colum. 1. uersi. & propter epistolam.
41 libr. 7. ¶ Amplius † probat epistola contra scribentem non solum pro eo, ad quem directa est, sed etiam pro tertio. Rota decisio. 420. Nota. ego misi. in antiquis. sed ibi postea arguit in contrarium. Puto quod ueritas dependeat ab illa quęstione, an confessio facta in aliqua scriptura priuata, cessante mandato expresso uel tacito alterius, plene probet? de qua supra uisum est in duobus

bus locis, uidelicet nume. 225. & nume. 276. & Decium retulimus. in dicto c. 2. colum. 5. post med. uersi. secundo. Abb. concludit de fide instrumen. tenentem, quod sic contra Felin. quòd indistincte scriptura quomodocunque facta sit, probet contra scribentem, cum semper dicatur loqui. Ideo ubi epistola peruenit ad manus tertii, qui eam acceptat, & ea utitur, uidetur confessio facta ipso tertio præsente. & sane extraneum mihi uidetur, quod liceat scribenti aduersus eius confessionē scri-
42 ptam uenire, alio errore non probato. ¶ Ad unum † etiā attende in hac materia epistolæ, quod epistola commendatitia non obligat scribentem. Ideo si quis propter epistolam partis aut domini, qua filius uel seruus alteri commendatur, pecuniam mutuet filio uel seruo, non tenetur scribens nomine illius mutui, actione quod iussu.
43 l. fi. C. quod cum eo. ¶ Sed aduerte † hic, quod licet epistola commendatitia non obliget, tamen epistola exhortatiua inducit consensum scribentis sibi præiudicialem. puta sunt duo fratres communiter habitantes, non tamen sunt socii omnium bonorum, ut filia alterius dotari debeat de bonis communibus. alter frater habens filiam, inuenit bonam conditionem pro ea, sed futurus sponsus desiderat maiorem dotem, ob id pater difficilē se reddit, Alter frater absens recognita scribit ad fratrē, ut ne dimittat conditionem illam matrimonii per pigritiam, ignorantiam aut dimittas, quo audito pater perficit matrimonium, & dotem desideratam constituit, certe ex tali epistola arguitur consensus scribentis, quod noluerit neptem ex fratre, aut fratris filiam, dotari de bonis communibus. ita Socin. in consi. 291. col. 7. in fin.
44 uersi. tertio principaliter. libr. 2. ¶ † Sed aduerte, quia istud dictum Socin. posset tolerari in fratre, in quo facilius præsumitur donandi animus ratione coniūctionis sanguinis. l. si seruus communis. ff. de donatio. inter uirum & uxor. no. in l. quæ dotis. ff. soluto matrimonio. sed in alio non coniuncto, non puto, quod ex talibus uerbis inducatur donatio, quæ in dubio non præsumitur. l. si cum aurum. ff. de solutionibus l. campanus. ff. de

operis

45 operis liber. cum similib. fortius † uoluit Alexandr. in consilio 199. columna 1. libro 7. quod si quis dixerit alicui, noli dubitare hoc facere, quia nolo quod ex eo damnum aliquod sustineas, ex his uerbis non inducatur obligatio ad præstationem indemnitatis, quod tamen dictum mihi non placet. Si enim non vult quod damnum sustineat, ergo in antecedens necessarium censetur promisisse indemnitatem, sine qua promissione posset damnum sustinere. l. 2. ff. de iurisdictio. omnium iudic. l. illud. ff. de acquiren hæred. l. 3. §. scio. ff. de minor. l. indebitam. ff. de condictio. indebi. quod procedit etiam in materia odiosa, puta in dispensatione, quæ extenditur ad omnia necessaria ad actum. glo. in cap. quia in tantum. de præben. in cap. non potest. de præben. lib. 6. & in c. si quis in clero. 7. q. 1. Dec. in cap. quanto. col. 3. uersi.
46 sed ista responsio non satisfacit de iudicio. imo † idem Alexand. in consilio 53 colum 1. lib. 1. uoluit, quod si quis dicat alicui, sum paratus recuperare talem rem, ex hoc arguatur obligatio, quod esset obligatus ad ita recuperandum. Sint igitur cauti scribentes epistolas aut literas missiuas, quod si animum obligandi se non habeat, non effuso nimis sermone utantur, ne in promptu inci-
47 dant periculum. l. 1 in. C. de dotis promiss. ¶ Et † an ex uerbis testatoris commendatitiis inducatur legatum uel fideicommissum; si testator commendet aliquem hæredi? Vide Alexandr. in consilio 158. libr. 7. Ex præmissis absolutam habemus hanc septimam limitationem ad regulam, & conclusionem, quod in non antiquis scriptura priuata non probat. In qua non parum multa ad practicam efficassima liceat inuenire.

ARGVMENTVM.

Arbitrato, qui sola facti ueritate inspecta, procedit, an priuatam scripturam debeat aut possit admittere. Itẽ, ille nõ est solutus legibus iuris diuini uel naturalis.

Et quo nam eius potestas pateat. Scripturę item priuatę plena fides datur, modo sit in loco publico & patenti.

S V M M A R I V M.

1 *Scriptura priuata, an probet coram arbitratore. uide & numer. 3.*

2 *Famæ probatio, an sufficiat coram arbitratore.*

4 *Arbitrator an non possit dare fidem uni testi, etiam idoneo.*

5 *Iuris naturalis & primæui aut secundarij obseruantia, non censetur sublata per concessionem amplissimam potestatem datam arbitris.*

6 *Arbitrator habens potestatem procedendi de facto: secundum ueritatem, & sola facti ueritate inspecta, potest secundum suam conscientiam procedere, sine alia probatione, modo ipse ueritatem norit. Et quid si ignoret eam. nu. 7.*

8 *Arbitrator non debet dare uni, & auferre alteri, nisi ex æquo, si uerisimiliter ita sibi uideatur faciendum.*

9 *Arbitrator potest admittere probationes persuasiuas.*

10 *Conuenire potest quis de stando dicto sui aduersarij.*

11 *Iudex debet iudicare secundum allegata & probata, non autem sola ueritate facti inspecta.*

12 *Scriptura priuata facit fidem, modo sit in loco publico & manifesto, idque de partium uoluntate.*

13 *Scriptura in publico loco sita, in antiquis, præsumitur in dubio de partium consensu ibi locata.*

14 *Scriptura priuata incisa in lapidibus aut columnis, an probet plene, aut certe semiplene, in antiquis. Et quid in facto recenti. nu. 15.*

16 *Scriptura non priuata omnino, in aliquo deficiens, an probet in antiquis.*

17 *Instrumentum minus solenne, an probet in antiquis.*

18 *Scriptura priuilegij antiqui, non probat, quando sigillum est corruptum, aut non plene apparet.*

19 *Instrumentum, cuius originale non inuenitur, sed insertum reperitur in priuilegio principis, an fidem faciat.*

1 Octava datur † limitatio de arbitratore, coram quo scriptura priuata uidetur probare, cū procedat sola facti ueritate inspecta. Roma. in repe. rubr. de arbitr. quod dictum refert & sequitur Corn. in consi. 221. circa fin. libr. 2. Nam coram arbitratore sufficiunt leuiores probationes. Bald. in l. solam. in fi. C. de testibus ubi, quod arbitrator potest credere testi reddenti rationem dicti sui uerisimilem, licet nō concludentem, sequitur Deci. in consi. 178. in fin. & per istud dictum Bal. scribit Aret. in consi. 61. col. fi. uer. Prę-
2 terea, dato † quod probatio famę, quę non sufficeret coram iudice: debet tamen sufficere coram arbitratore. fortius uoluit Bal. in consi. 333. Considerato. uersi. & ad hoc inducitur. lib. 2. quod arbitrator non tenetur recipere probationes si nolit, a fortiori poterit recipere probationes minus integras. & pondero, quod in casu Bald. ēt agebatur de codicibus rationum, & sic uidetur presupponere, quod arbitrator posit eis fidem habere. Quod
3 † sine dubio uideretur procedere, quando arbitratori data esset potestas lata procedendi etiam de facto, quia tūc uidentur partes uoluisse stare etiam simplici dicto ipsius arbitratoris. Soci. in consi. 121. col. 4 in fin. lib. 3. & quod arbitrator habens potestatem procedendi de facto, possit procedere sine probatione, tenet Bar. in consi. 82. Pūctus questionis uertentis inter Albertum Leonis. col. 1. post medium, sequitur Alexand. in consi. 189. in fi. lib. 6.
4 ¶ Sed contra † hanc limitationem, tenet Veronensis in consi. 61. col. fi. 6. ubi, quod arbitrator non potest dare fidem uni testi, etiam idoneo, quia coram arbitratore nō censetur remissa solennitas iuris diuini uel naturalis, quo cauetur, quod in ore duorum uel trium stet omne uerbum. Matthęi c. 18. Amplius, quod si causa sit maxima, non potest arbitrator deferre iuramentum suppletiuum ex dicto unius testis, quantuncunque idonei. & idē Veronen. in consi. 30. col. penulti. quod solum censetur remissa solennitas iuris ciuilis, uel canonici. Idem est de mente Corn. in consi. 170. col. fin. lib. 3. ubi, quod arbitrator licet habeat potestatem procedendi de facto, non ta-

men poterit dare fidem scripturę testamenti minus solennis, non habentis legitimum numerum testiū. Idem Corn. in consi. 114. colum. 3. post med. lib. 2. quod per
5 concessionem † amplissimę potestatis concessę arbitris aut arbitratoribus, quod possint de facto ꝓcedere, non cēsetur sublata obseruantia iuris naturalis primęui aut iuris secundarii, id est iurisgentium. allegat Bar. in l. filiusfamilias. ff. de dona. in extrauag. ad reprimendum. in uersi. figura. & in uerb. uidebitur. Bar. Angel. & doct in l. 1. ff. de testament. militis. & magis in terminis tradit idem Cornu. in consi. 165. colum. fin. libr. 2. quod habens arbitrium cognoscendi & iudicandi de ueritate, etiam per uerba quantuncunque latissimam potestatē concedentia, non potest credere uni testi tantum, quia non censetur remissa solennitas iuris diuini aut iurisgētium. & idem tradit Corn. in consi. 220. col. pen. in prin. uersi. quantuncunque enim rescribens. libr. 2. si arbitrator non potest credere uni testi deponenti in causa aliena, quanto minus poterit credere proprię scripturę alicuius, quia hoc modo crederet uni tantum in facto suo
6 proprio. ¶ Quid † tenendum? ego puto, quod si arbitrator habet potestatem procedendi de facto, secundū ueritatem aut sola facti ueritate inspecta, quod possit procedere sine probatione alia, secundum eius conscientiā prout princeps iudicat, dummodo ipse arbitrator sciat facti ueritatem. & hoc modo procedat dictum Bar. Bal. & Alex. supra allegatum, quod arbitrator habens potestatem procedendi de facto, potest procedere sine probatione, & sic isto casu sine dubio poterit fidem habere scripturę priuatę in fauorem scribentis, modo (ut dixi) nouerit arbitrator facti ueritatem & hoc uoluit Decius in consi. 631. in fin. & in consi. 699. colum. fin. ubi, qui potest iudicare sola facti ueritate inspecta, iudicat tanquam Deus, secundum suam conscientiam. Tradit etiam Bal. in l. scimus. ante finem princ. C. de iure delibe. & latius ac clarius in c. 1. § inuestitura colum. 2. uersi. & propterea bene facit, de noua forma fideli. & sicut princeps qui iudicat ad ueritatem facti, potest & debet iudicare secundum

dum suam conscientiã, ita arbitrator, cui partes talem potestatem dare potuerunt ad sui præiudicium. Si uero
7 arbitrator † facti ueritatem ignoret, non puto iudicare eum posse sine probatione, nisi uerba cõpromissi essẽt adeo ampla, quòd seu per uiã transactionis negotiũ dirimeret dando uni & auferendo alteri, modo immodice non lædat, & dolus ab eo absit. & hoc modo plus fidei habere poterit scripturæ priuatę, quam merus iudex. Non puto tñ, quod si agatur de graui pręiudicio possit tali scripturæ ex toto fidẽ habere, & partem condẽnare ex probatione talis libri, quasi omnino fidem faciat, ta-
8 leque † arbitramentũ dando uni, & auferendo alteri nõ debet facere nisi ex bono & æquo, si uerisimiliter uideat ita esse faciendum. & quòd talis scriptura priuata uerisimiliter illam fidẽ habere mereatur, per ea, quæ habentur in l si societatẽ. §. arbitrorũ ff. pro socio. per Bald. in cons. 181. Primo quæro. lib. 3. cũ simil. ut p Dec. in cõs. 11. col. 5. uer 4. principaliter. in cons. 39 col. pen. uers. 2. principaliter. pulchre Bellamera in cons. 24. Ex facto. col. 3. in fi. uer. in 2. uero casu. Licet eñ coram arbitratore leuiores probationes sufficiant, tñ quòd absq. ulla probatione legitima condẽnare aliquẽ possit, qñ ipse ueri-
9 tatẽ non scit, hoc nõn uidetur permissum. & hoc † casu uidentur procedere dicta doct. quòd coram arbitratore non censetur remissa solẽnitas iuris diuini aut iuris naturalis uel gentiũ quod tñ intelligo scilicet in totum, secus in aliquo, quia, ut dictũ est, arbitrator non tenetur admittere probationes tantũ, quòd omnino concludãt sicut iudex, sed potest credere probationib. persuasiuis, ut per Bal. in d l solã. in fi. C. de testib. & pro scripta hęc repeti Imo. in cons. 91. in fi. ubi, q coram arbitratore sufficiant leuiores probationes quando agitur de modica læsione tantum. ¶ Sed dicet aliquis, tu dicis, quòd ubi arbitratori datur potestas procedendi de facto, aut sola facti ueritate inspecta, quòd põt iudicare ad suã consciẽtiã, citra aliam probationẽ, sicut princeps. modo ueritatẽ facti notã habeat. Sed quid respondetur ad argumñ supra adductũ in contrarium, quod non censetur remissa

solennitas iuris diuini, naturalis, uel gentium, quo iure testimonium duorum uel trium est necessarium. Ad istud respondeo, quod tali iuri introducto in fauorem partium litigandum potuerunt partes cõpromittentes renuntiare, cum concernat earum fauorem tantũ. Ideo
10 † potest quis conuenire de stando dicto sui aduersarii, ut habetur per Bar. in l. si. ff. de prætor. stipulat. Bal. Alc. & Moder. in l. iusiurandũ, quod ex conuentione. in prin. ff. de iureiu Alex. in cons. 54. col. 1. in cons. 57. col. 2. post med. uer. faciunt no. plene & in cons. 202. lib. 2. sed dando potestatem arbitratori, quòd procedat & iudicet de facto & sola facti ueritate inspecta, uidetur remissa illa solennitas & quod posset arbiter pro sua conscientia ꝓnuntiare, si illa ad ueritatẽ pertineret, Aut si arbitrator facti ueritatem ipse notam non haberet, quòd posset testibus credere, quos certos & ueridicos uideret, licet nõ ita plene deponerent, & quòd et scripturæ priuatæ alicuius fidẽ maiorem haberet, quã alius iudex, secundum
11 præmissa. Videmus enim, † ꝙ iudex etiã, qui non põt iudicare sola ueritate facti inspecta, sed secundũ allegata & probata. l. illicitas. §. ueritas. ff. de of. pręsi. Potest tñ ex cã testibus etiã non plene deponentib. fidem habere. Bar. & doct. in l. Lucius ff. de infamibus. Ideo põt iudex fidẽ plenam adhibere testibus singularibus, si ex eis inducatur ad credulitatẽ. Pa. de Cast in d. l. admonẽdi. col. 6. & in d. l. Lucius. quod dictũ pro elegãti refert & sequitur Soc. in cons. 262. col. 5. ad fi. uer. & pro certo. li. 2. Veronẽsis in cons. 3. in fi. Dec in cons. 163. col. 2. 2. uers. & ꝑ hoc nõ obst. q; confessiones. & in cons. 463. in fi. Cur. iu. in cons. 106. col. 1. post med. & col. 3. ante med. Iusta autẽ cã credendi, est integritas & legalitas personarũ. Dec. in d. cons. 463. in fi. Mal. si. in cons. 39. col. 3 in fi. & in consi. 73. col. 3. circa med. Addo aliã cãm, qñ deponerẽt uerisimilia, ꝓ dicta supra n. 2 14. & nu 2 16. arguẽdo ab opposi
12 tis. ¶ Nona † datur limitatio in scriptura priuata facta i lapidib. aut columnis, quia fidẽ plenã facit in antiquis, licet scriptipturaprivata i antiquis solũ faciat ꝓbationẽ semiplenã. & sic qñ talis scriptura priuata est in loco publi-

blico,& manifesto,in antiquis plene probat.gl.in d.c.cũ cãm.de probatio.per tex.in c.sane.col 2.24.q.2.ubi tex. loquitur de scriptis sanctorũ patrum prædecessorũ in di ctis,id est,columnis,ut ibi exponit glo.idẽ tenet Specu. in tit.de prob.§.uidendũ restat.uer nono per libros.Bal. in cons.310.an patronatus,lib.5.ubi, quòd ex talibus li teris probatur ius patronatus. sequitur Deci.in consilio 135.post prin.Idẽ tenet Imol.in cons. 60. latius Calca. in cons.90.col.2.Sed Bar.in l.1.in prin.ff.de bono. poss. secun.tabul.hoc intelligit,quando tales literę essent sic scriptæ aut incisæ de partium uoluntate. sequitur Feli. in d.c.cum causam.col.2.de probat.per text in l.monu-
13 mentorum, C.de religio. ¶ Sed ad d.l. † monumentorum. respondet Bald.in d.cons. 310. quòd loquitur in scriptura facta de recentis,non de antiquo. ¶ Secundo, respondet Bar, & Bal.in d l.monumẽtorũ. quod illa lex loquitur in casu certo,in quo apparebat illam scripturã factã in monumento, non fuisse appositã de uoluntate eius,ad quẽ negotiũ pertinebat.Sed in casu dubio,quòd præsumitur facta de uoluntate patris. ¶Ex hac secunda
14 † responsione Bar.& Bald.infertur, quòd talis scriptura incisa in lapide aut columnis, plene probat,etiam in non antiquis, quando non apparet eam factam contra uoluntatem domini.quod etiam uoluit Calca. in d.cõs. 90.col.2.ubi,quod saltem inducit præsumptionẽ,donec probetur contrariũ, Imo sine dubio uidetur, quòd inducat semiplenã probationẽ in non antiq.non antiquis.Si enim in antiquis plene probat, ergo in non antiquis uidetur semiplene probare. & ratio diuersitatis inter talem scripturam priuatã incisam in lapidibus aut columnis & alias scripruras priuatas,est, quia talis scriptura in lapidibus aut colũnis,publice omnib.apparet,& inducit notoriũ,ut dicunt Bar.& Bal.in d.l.monumentorũ.Cal.in d.cõs.90.col.2.Ob id imputandũ uidetur ei,de cuius p-
15 iudicio agit,cur nõ contradixerit.¶Et sine dubio † probant tales literæ incisæ in lapidibus aut columnis, etiã in factis recentibus, qñ non agitur de præiudicio tertii, puta,quod ecclesia fuerit consecrata, Innocen. in rubr.

de consecra.eccles.uel alta. Idem, quando agitur de præiudicio tertii, non tamen magno, prout in quæstione cõfinium glo.in d.c.cũ causam.Gemin.in cons.100. col.2.
16 circa med.& col.3.¶Viso † de scriptura priuata, an probet in antiquis & non antiquis, posset dubitari de scriptura omnino non priuata, puta, quia si scriptura notarii, tamen defectuosa, quia careat aliquibus solennitatibus, an illa probet? Breuiter si sumus in facto recenti, & notarius adhuc uiuit, talis scriptura nihil probat, sed imputatur parti producenti, cur non adeat notarium, & redigi eam faciat in formam legitimam. Si uero notarius mortuus est, tale instrumentum defectuosum probat semiplene. Bart.& doct.in d.l.admonendi.colum.8. uersicu. quæro, quid si in instrumento reperitur defectus. sequitur Ant.de Butr in c.si de iureiur. Alexand.in l.de pupillo §.qui nuntiat.colum.2.uersicu.non omitto tamen ff.de oper.noui nuntia.in consi.59.colu.2.in fin. uersi. nec prædictis etiam obstat, si diceretur. lib.2.& in cons.187.lib.7.Ias.in dict.l.admonendi.col.19.uer.quartus & ultimus.& repet colu.63 uersi. quarto & ultimo quærit Barto.num.32.Corn.in cons.22.colum 3.lib. 3. Est uerum, quòd Bald.in cons.179.Instrumentum. in final.uerbis, lib. 3. dicit, quòd tale instrumentum defectuosum aut minus solenne facit indicium, sed ibi non aperit de uita uel morte notarii. Ideo quòd dicit de indicio, posset procedere uiuente notario, quia eo mortuo non solum facit indicium, sed semiplene probat, ut etiã
17 supra dictum est.nu. 223. ¶Ex præmissis † uidetur inferri, quod tale instrumentum minus solenne, plene probet in antiquis, si enim mortuo notario probat semiplene etiam in facto de recenti, ergo in antiquis deberet plene probare. Quod ipsum utique concederem, si habeat testes, signum, & subscriptionem notarii, licet careat aliqua alia solennitate, puta indictione, loco aut die, quando questio non esset in tempore aut loco. Si uero careat signo aut subscriptione notarii, uel testibus, apparet quòd est scriptura omnino priuata, ob id idem
18 dicendum, quòd in scriptura omnino priuata, sicut † di-

citur

citur de ſcriptura priuilegii antiqui, quòd non probat, quando ſigillum eſt corruptum, aut non bene apparet alias mille fraudes committi poſſent.c.inter dilectos.de fid·inſtr.Socin.in conſ.258.col.3.uer.præterea & ſecundo reſpondetur.lib 2.& dixi in conſi.46.colum.2. circa med. uidetur autem inſtrumentum minus ſolenne ſine dubio probare etiam in non antiquis, quando reperitur in archiuo publico.Corn.in conſ.171.colu.fi. uerſi. quantum autem ad exéplum.lib. 1.

19 ¶ Quid † in inſtrumento,cuius originale non inuenitur,ſed inſertum reperitur in priuilegio principis,an fidé faciat? Dic quod non,niſi fuerit inſertum de conſenſu partis, aut ea legitime citata, ut habetur per moder.in c.uenerabilis. ubi Deci.colum.n.fina.de confirma.util. uel inuut.Ceſſante autem conſenſu aut uocatione partis,an probet in antiquis, uel recentibus, recurrendum eſt ad ea,quæ ſupra diximus circa uerba enuntiatiua principis & intellectum in clem.1. de prob.

ARGVMENTVM.

Fama an fidem faciat in antiquis,ubi agitur deprobatione dominii.

SVMMARIVM.

1 *Fama an probet in antiquis, ubi agitur de graui præindicio, Et an ibi requirantur alia adminicula, & quæ nnmero.2. & 3.*

4 *Dominij antiqui probatio per famam,an ſufficiat ad probandum dominium de præſenti diſting.nu. 5.*

6 *Res ſacra præſcribi non poteſt,neque etiam poſſideri.*

Fama

VIso in hac prima parte huius tractatus, an uerba enuntiatiua, an scriptura priuata pro-
1 ber in antiquis, uidendum est † de fama, an in antiquis, plene probet, etiã ubi agitur de graui præiudicio, puta de probatione dominii Dic quòd sic. Inn. in c. ueniens. de uerb. sig. Bal. in l. proprietatis. in fin. C. de prob. cum simi. ut Alexan. tradit in conf. 4. colum 5. uer. potest alius modus seruari. lib. 2. in consi. 15. col. 1. in conf. 24. col. fi. lib. 5. & in cos. 101. Quarto dub. lib. 7. Atet. in conf. 15. col. 4. Calcan. in conf. 11. col. 5. in prin. Corn. in conf. 48. col. 2. post med. lib. 4. Dec. in d. c. cum causam. in 2. not. de proba. in c. 1. col. 3. in fi. de appel. in conf. 42. col. 2. in conf. 126. col. 2. in conf. 146. colum. 5. in consi. 174. colu. 2. Iaf. in repe. d. l. admonendi. col. 87. uer. limita tamẽ singulariter in d. l. cum aliquis. col. fi. uersi. confirmo & tertio. C. de iure deliberand. &
2 in conf. 128. colum. 2. lib. 1. ¶ Contrarium, quòd † imo sola fama non plene probet in antiquis, nisi concurrãt alia adminicula, tenet Corn. in consil. 304. colu. 5. uer. his tamen non obstantibus. lib. 3. ubi, quod solum plene probat in his, quæ sunt notoria, seu pro notoriis habentur, de an iquo, ita quòd cõmunis omniũ opinio sine aliqua contradictione ita habet, puta mortem Christi redẽptoris humani generis, donatiõnẽ factã ecclesiæ per Constantinũ Imperatorẽ. Vel si præsens status rei, correspondeat dominio de præterito, ut quia. de præsenti probatur possesio 10. 2. 30. aut 40. annorũ. nã ex ista possessione coadiuuatur possesio & dominium de præterito. Secus si uoto simpliciter probare per famã, quòd talis res fuit talis, sine alio adminiculo præsentis possessionis, uel communis omniũ opinionis, quæ notoriũ inducat, Aliud etiã adminiculũ considerat Corn. ubi supra, quando appareret de aliqua emptione facta per eũ, de cuius dominii antiqui probatione agitur, dũ respondet ad glo. in d. l. proprietatis. in uerbo, legitimis. ¶ Sed
3 cõtra Corn † dicit cõmunẽ opin. esse Dec. in d c. 1. col. 4. de appel. Sed aduerte ultra Dec. nam Cor. non negat, quòd si produceretur titulus acquisitiõis illius, de cuius domi-

dominio agitur, & probaretur dominium eius per famã, quod talis fama consentiens & correspondens tali titulo plene probet, hoc enim uult gl.fi.in d.l.proprietatis. Ergo idem si producatur titulus alienationis factæ per eum, de cuius dominio quæritur, siue inter uiuos siue in ultima uoluntate. Par enim uidetur ratio, & sic semper erit uerum dicere, quod fama coadiuuetur alio adminiculo, nec fere tractatur de probando dominium alicuius de antiquo, nisi ut probetur ueritas & effectus eius tituli, siue in acquirendo, siue in alienando.

4 ¶Sed quæro † hic, an ista probatio dominii antiqui per famam sufficiat ad probandum dominiũ etiam de præsenti, puta uolo probare, quod sum dominus huius domus. nihil probo de possessione mea, quod ego possederim per tempus sufficiens ad præscribendum, saltem iuncto tempore authorum meorum, sed tantum probo de dominio authorum meorum per famam in antiquis, an ista probatio sufficiat? Abb. in c. ueniens. el. 1. & in ca. licet ex quadam. de testib. tenet quod non contra Ant. de But. Ideo dicit Abb. si probo, quod sunt iam mille anni, quibus domus tua fuit ecclesiæ consecrata. hoc non sufficit ad domum tibi auferendam, cum non probetur ius ecclesię de præsenti, sequitur Corn. in cons. 35. colũ. pen. lib. 1. in cons. 19. col. 2. circa med. uer. nec obst. quod facta lib. 3. latius in cons. 24. col. 2. & in cons. 130. col. 1. lib. 4. ¶Sed contra Corn. dicit communem opi. esse Dec. in d. c. 1. col. 4. de appellati. & latius tradit idem Dec. in consi. 428. & ibi, quod Aret. in d. c. ueniens. el 1. col. pen. de testib. respondet rationibus, quæ in contrarium adducuntur. Ripa autem in l. rem quæ nobis. col. pen. in ff. de acqu. possess. uidetur concordare opin. distinguendo,

5 † quod aut præsens status repugnat dominio de præterito, puta si dicatur, quod res prophana olim fuerit consecrata ecclesiæ, nam præsens status repugnat, & nõ probetur dominium de præsenti, sed tantum de præterito per famam. Aut præsens status non repugnat, et tunc probetur etiam dominium de præsenti. sed ista distinctio uidetur contra doct. communiter. Nã quando pro-

batur de dominio authorum meorum in antiquis, & modo reperitur res apud aduersariũ non hñtẽ cãm ab eis, pñs status satis uidetur antiquo repugnare. & tñ doc. cõiter tenent probationem dñii de antiquo sufficere, etiã de pñti, mõ pñs meũ dñium præscriptũ non sit ab aduersario. ob id illud solum puto considerandũ, an cum ista repugnantia pñtis status cum antiquo concurrat præscriptio uel non, quia si concurrat præscriptio, frustra tractatur de antiquo dñio, quod per causam præ
6 scriptionis perditũ dicitur. Quæ tñ † consideratio cessaret in re ecclesiæ consecrata, quia res sacra posideri nõ potest, ob id ne præscribi quidem. §. sed aliqñ. insti. de usuca. Ideo si probatur per famã rẽ olim fuisse ecclesiæ cõsecratã, talis probatio uidetur sufficere, quo ad ius de pñti, licet aduersarius longissimo tẽpore eã, ut prophanã possederit. ¶ Possem in! materia famæ qualiter probari debeat, & de eius effectibus, quasi uolumen infarcire, sed nõ interim permittitur tempus. Tũ etiã habetur eius materia in locis uulgaribus, plura etiam de fama consulendo scripsimus, tam in consiliir iam proditis, quàm aliis qñq; in lucem Deo auspice exituris.

ARGVMENTVM.

Testes deponentes de credulitate in antiquis, an probẽt plene, uel semiplene. Tum de auditu, & auditu auditus.

SVMMARIVM.

1 *Testes de credulitate, an probent plene.*
2 *Testimonium de auditu, & de auditu auditus, an plene probet. & nu. 4*
3 *Testimonium de auditu, famæ inest necessario.*
5 *Testimonium de auditu, non sufficit, nisi ubi agitur de causa consanguinitatis aut parentelæ.*
6 *Consanguinitas ut probetur per testes de auditu, duodecim sunt requisita.*
7 *Testimonium de auditu licet non probet in antiquis, an tamẽ*

onus

onus probandi transfert in aduersarium. limit. nu. 10.

8 Præsumptio est contra partem, quæ non produxit eos, qui facti ueritatem magis intelligunt ubi dicitur multos præsentes fuisse.

9 Testimonium de auditu, prosternitur, si testes in aliquo deficiant.

11 Testes de auditu ubi admittuntur est necesse nominare personas, a quibus dici audiuerunt, an sufficiat, quòd a diuersis personis & pluribus dici audiuerint.

12 Testes dicentes se a diuersis personis audiuisse, an dicantur singulares.

13 Testes domestici, etiam uxoris, admittantur in antiquis alijs probationibus deficientibus.

14 Antiquum dicitur in materia probationis, quod excedit cẽtum annos.

15 Testimonium domesticorum, quo casu, etiam in non antiquis, admittatur.

16 Testimonium domestici pro domestico, an admittatur in antiquis. Et quid contra domesticum.

17 Vxor an cogi possit ad deponendum contra maritum. Et quid de marito contra uxorem.

18 Testimonium domesticorum contra domesticos requiri in subsidium, quo modo accipiendum.

19 Testis inhabilis, quando admittatur in subsidium.

20 Constitutum non probatur, nisi probetur, quod constituens rẽ teneret tempore constituti.

21 Possessio an probetur ex instrumento antiquo, in praiudiciũ tertij.

22 Fama plene probat in antiquis, etiam ubi agitur de graui præiudicio.

23 Instrumento producto de antiquo, an sit necessaria probatio notariatus.

24 Instrumenti qualitas aut solennitas, facilius præsumitur quam substantia.

25 Rescripti qualitas probari potest.

26 Præsumptio in antiquis plus põt respectu transferẽdi onus probandi in aduersarium, quã semiplena probatio. et n. 28.

27 Præsumptio iuris, est liquidissima probatio.

29 Præsum-

29 *Præsumptionem iuris ubi quis habet pro se, & alius semiplene probat, an locus sit iuramento suppletiuo.*

30 *Probationes leuiores facilioresque sufficiunt in antiquis.*

31 *Probatio præsumptiua & adminicularis, item per indicia, sufficit in antiquis.*

32 *Probatio præsumptiua & coniecturalis in antiquis, non admittitur contra eum, de cuius possessionis institia apparet. limit. & distingui. nu. 33*

34 *Probationes leuiores non admittuntur, si agatur de non antiquo.*

35 *Probationes per indicia & coniecturas non sufficiunt in antiquis, in materia, in qua lex uel statutum requireret plenam probationem.*

36 *Probatio coniecturalis, ul i & quando repellatur.*

37 *Probatio præsumptiua, in antiquis habetur pro uera, ubi etiam requiritur probatio instrumentalis.*

38 *Probatio præsumptiua, dicitur euidens, quando præsumptiones sunt a iure approbatæ. Et iuris præsumptio, habetur pro notorio.*

39 *Temporis antiquitas, an suppleat fidem instrumentis, ubi substantialia instrumenti corrosa, uel deleta sunt ex temporis antiquitate.*

40 *Sigilli consumptio aut deletio, ob temporis antiquitatem, instrumenti fidem tollit. Et quid de cæteris solennitatibus.*

41 *Indictionis corruptæ uitio temporis et antiquitatis iniuria, appositio. an uitiet instrumentum.*

43 *Corneus ad consulendum contra formam instrumenti, procliuis. Ibidem consulentium & patronorum munus. Deque iuris prolatione.*

1 VIso † de fama in antiquis, an & quomodo probet, uideamus de testibus. In qua re sciẽdũ est, quòd in antiquis admittuntur testes deponẽtes de credulitate, & plene ꝓbant. c. quotiens. in fi. in uers accepisse a maioribus suis, & credere. de testib. Abb. in c. licet ex quadã. eo. tit. Alex. in cõs. 187. col. fi. li. 2. Ias. in rubr. ff. de iureiu. colũ 4. circa med. uers. 4. & ultimo.

timo.in conf.65. col.pen.circa med.lib.3.& in cõſ.166.
2 col.3 poſt med. lib. 4 ¶ Similiter † in antiquis teſtimo-
niuũ de auditu & de auditu audit⁹,plene ꝓbat d.c.licet
ex quad.aubi late doc. Alex.in d.conſ.187.col.fi.libr.2.
Aret.in conſi.37.Sequendo ordinem.in ſecundo dubio.
Socin.in conſ.205.col.2.in fi.uerſ.4.optime ad propoſi-
tum lib.2.Iaſ.in con.128.col.2.in prin.lib.1.in d.conſi.
15.col.pen.circa med.lib.3.& in d.cõſ.166.col.3. poſt.
3 med.lib.3. ¶ Sed aduerte,†circa iſtud teſtimoniũ de au-
ditu in antiquis,quia non puto quod plene probet,ubi
agitur de graui præiudicio, niſi ex tali teſtimonio infe-
ratur ad probationẽ famæ,in qua fama neceſſario ineſt
teſtimonium de auditu.& ita tenet Abb.poſt Hoſtien.&
Ioan.And.in d.c.licet ex quadã quod tñ Aret. in conſil.
102.col.2.reliquit indeciſum.Idem ſentit Deci in conſ.
148. ante fi.uerſ.nam qñ de tanto tempore dum loqui-
tur copulatiue de fama & auditu.Bene dicit Dec.quod
ad probandum præſcriptionem tanti tẽporis,cuius ini
tii memoria non extat in contrarium , ſufficiunt teſtes
de auditu,ſed in præſcriptione coadiuuatur probatio ex
poſſeſsione de præſenti per dicta ſupra circa ꝓbõnem
per famam.Et quod ſolum teſtimonium de auditu non
ſufficiat,etiã in antiquis,probari uidetur.ſic,doct.cõiter
concludunt,quod dñiũ in antiquis ꝓbatur per ſolã fa-
mã,ut ſupra dictum eſt.Fama autẽ debet legitime ꝓba
ri ſm doctri.Bar. & doc.in l.de minore.§.plurium.ff.de
quæſtio.Ergo infertur neceſſario,quod teſtimonium ſim
plex de auditu,nõ ſufficeret.nã ſi ſufficeret,nõ aſſet ne-
ceſse famã plene ꝓbari, cũ (ut dixi)in ꝓbõne famæ in-
ſit teſtimoniũ de auditu neceſſario. Ideo Corn.in conſi.
33.col.6.uerſ. Iuuatur itaq; cõitas capli.lib.1 dicit,qđ
in antiquis admittitur qñq; teſtimoniũ de auditu,q d.
non ſemper.& ubi ſufficeret teſtimoniũ de auditu *ſim-
pliciter*,ſine alia probatione famæ,illud eſt in his , *quæ*
de ſui natura ſunt difficilis probationis,prout eſt *ꝓba*
tio parentelæ aut cõſanguinitatis terminis.d.c. licet ex
q̃dã. quo caſu uř ſufficere teſtimoniũ de auditu tñ.ſine
alio adminiculo,dũmõ deponãt teſtes ad formã.d.c.li-

cet ex

cet ex quadam. Corn. in consi. 78. col. 3. post med. uersi. his tamen non obstantibus. lib. 3. Secus, ubi ageretur de probatione dominii aut alterius præiudicialis, cuius probatio de sui natura non est difficilis, quia tunc sine dubio testes de auditu tantum, non sufficerent nisi concurrat probatio famæ, aut aliud adminiculum. fortius
5 † uoluit Pau. de Cast. in consi. 56. Super primo quæsito. col. 2. post med. lib. 1. quod tex. in d. c. licet ex quadã. solum procedat, quando agitur de probanda parentela aut consanguinitate in causa matrimonii, non etiam si ageretur de consanguinitate ob causam alicuius successionis, aut hæreditatis, & sic Paul. directo contrariatur. Corn in d. consi. 78. col. 3. post med. lib. 3. ubi Corn. dicit probari consanguinitatem per testes de auditu, licet agatur de hæreditate quod dictum uidetur cõfirmari ex eo, quod dicitur quasi possesionem filiationis sufficere, etiã ubi agitur de hæreditate obtinenda. Paul. de Castr. in consi. 151. lib. 1. & in consi. 392. colum fin. lib. 2. Corn. in consi. 1. col. 10. in fin. lib. 3. Dec. in consi. 54. col. fin. tamen doct. conueniunt in hoc, quod excepta causa cõsanguinitatis aut parentelæ, testimonium de auditu non sufficit. ¶ Sed multa super hoc dici possent, quia Deci. fuit sibi contrarius in consi. 321. colum. penul. ¶ Et ad-
6 uertendum, † quod ad hoc, ut probetur consanguinitas per testes de auditu, debẽt concurrere duodecim requisita, quæ enumerantur in d. cap. licet ex quadam. Pul. de Cast. in d. consi. 56. col. 2. post med. lib. 1. Soc. in cons. 47. col. 3. in fi. lib. 3. Corn. in consil. 146. libr. 3. & circa illud requisitum, quod testes debent deponere se dici audiuisse post litem motam. Addo quod si testes deponerent se dici audiuisse post litem motam, non facerent etiam præsumptionem. Dec. in consi. 182. colum. 1. allegat archi.
7 in c. 1. 35. q. 6. uero sumus non in antiquis † testimoniũ de auditu, licet nõ probet. l. testium. C. de testibus. c. tam literis. de testibus inquisitionis de accusa. tamẽ transfert onus proband in aduersarium. Archi. in c. hoc uidetur. 22. q. 5. quod dictum pro mirabili refert & sequitur Roma. in sing. 341. Testimonium de auditu. Deci. in con-

sil. 272. colum.2. circa med.& in consi 595.colum.1.in fin. addo Soc. in consi.295. colum.2. circa med.uersi.2. principaliter.lib.2.& ultra Socin. & Deci. addo Bald.in consi.219.Testes.colum 2 lib.4. Curtium seniorem cōs. 70.colum.2.circa med.¶Sed aduerte,quia non sine causa Roman. in dict. singulari. 341. reputat hoc dictum mirabile, quia uidetur continere iniquitatem, si ita simpliciter intelligatur. Nam pone, quod personæ a quibus testes dici audiuerunt, agant in humanis, & possint examinari, nonne uidentur durum, quod testes deponentes de auditu,faciant talem præsumptionē,
8 quæ onus probandi transferat in†aduersarium,imo isto casu præsumptio & suspicio uidetur contra partem pro ducentem testes, cur non eos produxerit,& examinari fecerit,qui uerisimiliter facti ueritatem magis intelligerent, & a quibus alii dici audiuerunt. Pro hoc quod scribit Aret in consi.13.col.6. uersi.præterea,cum in matrimonio.& in consi 83.col.3.uersi.nisi forte obstaret. ubi, quod suspicio est contra partem, quæ paucos testes sibi magis amicos fecit examinari super eos, in quo dicitur multos fuisse præsentes,ob id istud dictum uidetur intelligendum mortuis authoribus testium, id est, personis, a quibus te es audiuerūt,uel eis longe adeo absentibus, quod examinari non possint. Alias istud dictum uidetur durum & abhorrēs a iuris ratione & æquitate. ¶Nec dicatur istud dictum intelligi per docto. quando testes deponerent de auditu a parte,quia tunc tractaretur de confessione extraiudicialis, quæ pręsente parte plene probat, ea uero absente,semiplene, ut habetur in dicta l. admonendi.

9 ¶Vnum † etiam omittendū nō est in hac materia testimonii de auditu,ꝙ tale testimoniū quia fundatur ī iure spāli,prosternitur,si testes in aliquo deficiāt. Raph. Cu. in con.78.Visis libello.col.2. uer.ad quartū Quod dictū pro notabili refert & sequitur Cur.iunior in cons. 17.in prin.ubi idē dicit in probōne famę.& allegat in arg tex. in l.eius militis §.militia missus.ff.de test.mil.ubi,ꝙ ius spāle facilius tollitur, quam ius cōe, tanquam debilius.

Addo

Addo ultra Curtium Ancha. in consilio 194. In causa & quæstione Ioannis. colum. 2. uersi. non est etiam uerisimile. Vbi, quod de facili inueniuntur testes, qui dicant sic & sic audiuisse. & sic sentit Ancha. quod tale testimonium de auditu non solum sit debile, sed etiam multum suspectum. & hoc dictum Anchar. optime uidetur facere ad id, quod supra proxime dixi, quod testi-
10 monium † de auditu non uidetur inducere præsumptionem. quæ onus probandi transferat in aduersarium, quando super sunt personæ a quibus dici audierunt.

11 ¶ Quæro † etiam in præmissis, & ad intellectum præmissorum, in casibus, in quibus admittitur testimoniũ de auditu uel ad plenam probationem, uel ad præsumptionem, quo casu necesse est, quod nominentur personæ, a quibus testes dici audiuerunt, ut habetur in d. c. licet ex quadam de testibus. an sit necesse, quod testes dici audierint ab eisdem personis, aut sufficiat, quod a pluribus & diuersis personis dici audierint. Corn. in cõs. 78. colum. 1. in fi. lib. 3. quod non nocet diuersitas per-
12 sonarum, a quibus auditum sit. ¶ Sed † contrarium tenet Alexand. in consi. 82. colum. 2. uersi. præterea secundum Hostien. lib. 1. ubi, quod testes dicuntur singulares, quando dicunt se audiuisse a diuersis personis, allegat Hostien. & Ioan. Andr. in d. c. licet ex quadam. sequitur Dec. in consi. 321. colum. 4. in fin. & ista opinio magis placet, maxime. quia, ut dixi, istud testimonium de auditu ualde fundatur in iure speciali. Ideo specialia non sunt multiplicanda. l. 1. C de dotis promiss. & quia alias dicit Ancha. in d. consilio 194. de facili possent inueniri testes, qui dicerent se audiuisse unus ab uno, alter ab
13 altero. & sic deinceps. ¶ Amplius † circa materiam testium in antiquis, sciendum est, quod admittuntur in antiquis etiam testes domestici, etiam uxoris, aliis deficientibus probationibus. Bald. in c. 1, §. uasallus. circa fi. si de feudo fuerit controuersia inter dominum & agnat. per tex. in l. 2. C. quan. & quibus quart. pars. lib. 10. sequitur Bertachinus in prima parte sui repertorii, in uerbo, domesticus. uersi. 23. cuius dicta ad uerbum transporta-

ſportauit Aufrerius in deciſ. Tholoſa.quæſt.4. ¶Sed ad-
14 uertendum † circa hoc dictum. nam aut quæritur de te
ſtimonio domeſticorum per ſenſum corporis aliũ, quã
auditus, puta, quòd ipſi domeſtici ſciant factum per ui-
ſum aut auditum proprium, ſi ſit quæſtio de probando
aliquam confeſsionem extraiudicialem,& iſtud uidetur
impoſsibile, quia in materia probationis antiquum di-
citur quod excedit centum annos, ut ſupra dictum eſt
ab initio huius primæ partis tractatus. Ideo oportet rẽ
probari per domeſticum excedentem annos decem ſu-
pra centum. quotuſquiſqne enim inueniatur, qui per-
15 ueniat ad id ætatis. Aut † quæritur de teſtimonio
domeſticorum per auditum auditus, & ſic per au-
ditum alienum. in caſu quo tale teſtimonium admit-
titur, & tunc poſſet procedere dictum Bald. in his,quæ
in domo tantum fieri conſueuerunt, & quæ per alios ſci
ri non poſſunt,quo caſu teſtimonium domeſticorum ad
mittitur etiam in non antiquis modo deponant conclu
den er per ſenſum corporis,aliter quam per auditum a-
lienum.l.conſenſu.C.de repud. ubi Bal.Bar.in l.ſi quã-
do.col.fi.C.unde ui. Alex.in conſi.24. colũ.3. poſt med.
uerſi.pro hoc bene facit. lib.2. Imo in talibus teſtes do-
meſtici præferuntur aliis, tanquam melius ſcientes ueri
tatem facti.l.quotiens. ubi Barto. C.de naufra. libr.12.
Aretin conſi.13.Viſo. col.7.uerſi.uenio nunc ad quin-
tum. ſed in aliis, quæ per alios etiam non domeſticos
ſciri poſſunt, non puto admitti teſtimonium domeſtico
rum. & ſic dictum Bal.uidetur reſtringẽdum in his,quæ
niſi per domeſticos de facili ſciri non poſſunt, prout in
caſu, in quo loquitur Bald.ad ſciendum an aliqua bona
16 fuerint poſſeſſa, tanquam feudalia. ¶Amplius † conſide
ro,quòd Bertachi. & Aufrerius male uidentur intelle-
xiſſe Bal.in d.§.uaſallus. quia Bald. ibi non dicit, quòd
admittatur teſtimonium domeſtici pro domeſtico in
antiquis. Imo ſenſus Bal.uidetur, quòd in iſtis antiquis
quando agitur de probando bona eſſe feudalia, poterũt
interrogari domeſtici contra domeſticum, ut cogantur
deponere,an talia bona fuerint poſſeſſa,tanquam feuda

lia

17 lia in ſubſidium. nam † Bal.in ſpecie loquitur de uxore,quæ regulariter cogi non poteſt ad deponendū contra maritum.l.2.C.de teſtib.ſed hoc fallit in ſubſidium, propter inopiam probationum, quando ueritas aliter haberi non poteſt. Abb.in c.in literis.in fin.de teſtibus. Alexan.in conſ.2.in ultimo dubio.lib.7.capella Tholoſa.q.3.licet ſecus in marito, qui cogitur teſtificari contra uxorem, ut ibi habetur per capellam. & in deciſ. 123. quia non imminet ratio periculi in marito deponente contra uxorem, quæ in uxore deponente contra maritum.ad quod reſpectum uidetur habuiſſe Bal.in d.§.uaſallus. ut ſcilicet in iſtis antiquis, quorum probatio eſt difficilis, uxor cogatur teſtificari contra maritum. & domeſticus contra domeſticum, & quod iſte fuerit ſenſus Bald. probatur ex lege quam allegat in d.l.2.C.quando & quibus quarta pars.lib.10.ubi glo.in uerſi.iurata fide. notat quòd uxor cogitur manifeſtare bona hæredibus mariti per iuramentum, & ſimiliter uaſalli feuda.Conuertenda eſt igitur concluſio,quod in antiquis domeſtici coguntur teſtificari contra domeſticos. Pro eis autem
18 teſtificari non poterunt, niſi ut ſupra. ¶Iſtud † autem, quod domeſtici coguntur teſtificari cōtra domeſticos in ſubſidium,uidetur intelligendum in his, quæ de ſui natura ab aliis ſciri non poſſunt,& ſic ab aliis probari non poſſunt,prout in his,quæ fiunt in domo,per ea,quæ no. Ant.de But.Imol.& doct. in c.tertio loco.de proba.An-
19 to.de But.in con.24. Quæſtio hæc. circa ſi ubi teſtis† inhabilis admittitur in ſubſidium,quādo res per alios uериſimiliter probari non poteſt,nec actu, nec habitu, ſecus ſi habitu,licet non actu. & in terminis coactionis teſtium, ita tradit Alex.in conſi.64.col.2.uerſi.ſecundo re
20 ſpondeo.lib.1.In hac † etiam materia antiquitatis,non ſolum admittitur probatio leuior, uerum etiam ipſa antiquitas probationem uidetur præſtare. puta conſtitutum non operatur, niſi probetur, quod conſtituens rem teneret, & poſsideret tempore conſtituti. Ang. & Alexā. in l. quamuis.§. ſi conductor.ff. de acquirend. poſſeſsio. cum ſimil. ut per Dec.in conſi.400. col. penul.in princ.

Iaſ.

Iaſ.in l.quotiens.col.4.C.de rei uend.Iſtud tamen fallit in antiquis in quibus non eſt neceſſe probare poſſeſſionem conſtituentis de tempore conſtituti,ſed illa præſumitur.Socin.in conſ.187. In controuerſia.col.5.uerſ.ſecunda ratio.lib.2.ſequitur Dec.in conſi.302. col.3.uerſ. non obſtat, quod non apparet, quòd poſſeſsio allegat Paul.de Caſt.in conſ.81.In cauſa,quæ uertitur inter reuertendum patrem,col.2. in fi. uerſ.patet etiam ex inſtrumento.li.2.ubi,quòd poſſeſsio probatur per inſtrumentum antiquum, in quo dicitur poſſeſsionem eſſe apud talem quod Paul.dictum etiam refert & ſequitur idem Dec.in conſ.36.col.4.uerſ.1.igitur non obſtat.Addo Panor.in c.cum nobis.col.2.de præſcriptio quem ſequitur Curtius iunior in conſ.90.col.fi.ubiquòd in antiquis poſſeſſio poteſt probari per ſola inſtrumenta.Addo ultra Decium & Curtium Socin.in conſi.106.colū.2.lib.3.ubi idem uoluit, quod ind conſ.187.quòd ſcilicet in antiquis præſumitur poſſeſſio conſtituentis de tē-
21 pore conſtituti.Sed † aduerte,quia iſtud dictum, quòd probetur poſſeſſio ex inſtrumento antiquo in præiudicium tertii,uidetur dubitabile, quando talis poſſeſsio adferret graue præiudicium,puta,quia ex ea inferretur ad probationem dominii, & iſtud dictum eo caſu uidetur contra communem concluſionem doct.ſupra firmatam,quòd uerba enuntiatiua inſtrumenti, non probant contra tertium in antiquis,ſiue prolata ſint principaliter & directo propter ſe, ſiue incidenter propter aliud. Ideo non putarem, quòd ex ſimplici conſtituto in antiqs ꝓbetur poſſeſſio cōſtituētis, qñ per tales cōſtitutū agitur de ꝓbōne dñii cōtra tertiū,quo ad plenā ꝓbōnē. ſed ſemiplena tm̄ inducatur probō,q̄ ſuppleatur ex aliis indiciis aut adminiculis,iuxta ea, q̄ in præcedētib.dicta ſunt de probōne uerbrū enūtiatiuorū in antiqs,contra
22 tertiū.Nec obſt.† dictū Bal. allegatū per Socin.in dictis conſiliis.in authen.quas actiones.circa fi. C.de ſacroſ.eccle.vbi,quòd poſſeſſio probatur per inſtrumenta ſucceſſiue facta ſuper poſſeſsione & reditibus,per l.Pōp.ff.qui bus modis uſusfruc.amitta.quia Bal.loquitur in plurib.

instrumentis quæ æquipollent probationi famæ, ut in præcedentibus dictum est. nimirum si ex talibus plurib. instrumentis fit plena probatio, quia fama in antiquis plene probat, etiam ubi agitur de graui præiudicio, & de probatione dñii, ut supra uidimus. ¶ Non obst. etiam Abb. in d. c. cum nobis. quia Abb. loquitur eo casu, quo etiam probaretur possessio in recẽtibus, puta qñ in scriptura continetur, quod quis missus est in possessionem rei, authoritate iudicis, ita quòd per scripturam notarii apparet, quòd missus apprehendit possessionem. uel qñ in rei pñtia uenditor tradidit rẽ emptori, & de hoc notarius attestatur. & quando Abb. loquitur de cõstituto, præsupponit habilia aliunde, id est, quòd non sit dubiũ de possessione constituentis, per l. qui testamẽto. in prin.
23 ff de testamen. ¶ Sed dicet † aliquis, quãdo producitur instrumentum de antiquo, non uidetur necessaria probatio notariatus, sed ille præsumitur propter antiquitatẽ temporis. Bal. in authen. quas actiones. circa fi. & in ista d cemus. ergo eadem ratione idem uidetur dicendũ in constituto, aut recognitione, quòd præsumatur possessio de tempore constituti, aut recognitionis in antiquis, ita, quòd agens ex tali constituto aut recognitione habeat intentionem fundatam, saltem donec probetur de contrario. Rñdeo, quòd magna inter ista uidetur ratio diuersitatis. primo, quia in notariatu non agitur de præsumenda substantia rei, sed de qualitate aut solenni
24 tate tantum requisita ad fidem instrumenti, quæ † qualitas aut solennitas facilius præsumitur, quàm substantia. arg. not. per Bar. & doc. in l. certi condict o. § quoniã. ff. si cer. peta. ubi quando aliquid non potest probari, nisi per instrumentũ, eius tamen qualitas probari potest
25 per testes. Similiter † licet rescriptum testibus probari non posset, sed scripturam requirat, Bal. in l. humanũ. C. de legib. & in l. nec exẽplo. C. de falsis. Moder. in rub. extra de constitutio. qualitas tamen rescripti testibus ꝓbari potest c. auditis ubi Ab. in 2. nota. de resti. in integ. Dec. in c pastoralis. col. 3. in prin. de rescrip. sed quando agitur de probatione dominii, aut possessionis, dicitur

agi

agi de probatione substantiæ & ipsius negotii principalis. ¶ Secundo respondeo, quod lex facilius præsumit pro instrumento publico, quàm pro assertionibus priuatorum aliquid asserentium super dominio aut possessione, ex qua inferatur ad probationem dominii. ¶ Sed rursus
26 † instabit aliquis, tu dicis, quòd in antiquis probatur possessio constituentis aut recognoscentis de tempore constituti aut recognitionis semipleue; ergo fortius uideris concedere, quàm Socin. & Dec. qui dicunt præsumi talem possessionem in antiquis. Probatio enim semiplena plus uidetur in se habere, quàm præsumptio, ut habetur in l. admonendi. ff. de iureiur. Respondeo, quod respectu transferendi onus probandi in aduersariũ plus efficacie uidetur obtinere præsumptio, quàm semiplena probatio, Patet, quia iuris præsumptio, trãsfert onus probandi in aduersarium. l. fi. in princ. ff. quod met. cau. l. nuptura. in fin. ff. de iure dot. l. si chirographum. l. uerius. & l. ab ea parte. ff. de probationi. l. generaliter. §. si petitum. ff. de fideicom. liber. l. siue possidetis. C. de probatio. c. ex insinuatione. de procur. c. unic. ut eccle. benefic. Oldr. in consi. 261. In unione. & in consi. 277. Quod Abb. in fin. Calderi. in consi. 5. in fi. in tit de probatio. & tamen non sic uidetur in semiplena probatioue, quia actor probans semiplene, non obtinet, licet reus nihil probet, nisi sit casus, in quo actori deferatur iuramentũ
27 suppletiuum. & quod iuris præsumptio efficacior † sit probatione semiplena apparet, quia iuris præsumptio dicitur probatio liquidissima. l. licet imperator. ubi glo. & doc. ff. de legat. 1. & latius in præcedentibus uidimus, quòd non eque dicitur in probatione semiplena Quòd
28 † igitur dicitur præsumptionem minus esse, quàm probationem semiplenam, id uidetur intelligendum in præsumptione hominis, uel in alia leui iuris præsumptione de qua per glos. & docto. in l. si duo patroni. in princ. ff. de iureiuran. ubi, quòd ex sententia inter alios lata, sit aliqualis præsumptio iuris, non tamen talis, quæ onus probandi transferat in aduersarium, sed quæ cæteris paribus faciat obtinere partem, pro qua talis

29 præsumptio sit. ¶ Sed posset † hic dubitari, pone, quo aliquis habet præsumptionem iuris pro se, & alius semi plene probat, an sit locus iuramento suppletiuo? Dic, quod nõ, quia eliditur semiplena probatio ex præsumptione iuris, quæ est contra eam. l. 1. cum gl. no. ubi Bar. C. qui & aduer. quos. Roma. in cons. 91. col. penult. post med. uers. Item procedit dicta regula. Ias. in repeti. l. admonendi. col. 104. uers. 19. casus. & sic uides fortiorem esse præsumptionem iuris probatione semiplena.

¶ Vidimus in specie multos casus, in quibus propter antiquitatem temporis faciliores ac leuiores admittuntur probationes, sed non erit inconueniens post specialia subiicere clausulam, aut cõclusionem generalem, quod regulariter in antiquis probationes leuiores sufficiunt. l. si seruus seruum. §. inquit lex. ff. ad legem Aquil. Gene
30 ralis † igitur habetur conclusio, quod in antiquis probationes leuiores faciliores quę sufficiunt, & sufficit probatio per indicia & coniecturas. l. census & monumenta, & quod ibi not. ff. de proba. l. qui ex literis. ff. de bono. pos. secun. tab. c. cum causam. de proba. c. cum olim. de censibus. & utrobique not. tradit Paul. de Cas. in consil. 164. In prçsenti causa, quę uertitur corã maiorẽ. col. 1. lib. 2. Ancha. in cons. 310. Tres domini magnifici. col. 2. uers. & istæ probationes. & dicit idem Anch. in cons. ultimo colũ. 6. in fin. tertii dubii. quod in antiquis sufficit
31 probatio † præsumptiua & adminicularis, & quod in antiquis sufficiat probatio per indicia, tradit Calca. in cõs. 8. col. 5. ante med. Idem uoluit Ias. in consi. 128. col. 1. in fi. lib. 1. ubi, quod in antiquis sufficit probatio coniecturalis, licet necessario non concludat. & uaria ac plurima id genus dicta & exempla lector assiduus inuenire poterit apud doct. tam legendo. quã consulendo. ¶ Limi
32 tatur † nunc ista conclusio, quod in antiquis probationes leuiores sufficiunt, ut non procedat contra possessorem aut reum, de cuius possessionis iustitia apparet, quia probatio, quæ fit ex temporis antiquitate, dicitur prçsumptiua, & coniecturalis, ideo admitti non debet contra ueritatem, idest contra eum, de cuius possessionis

nis iustitia apparet. ita Socin. in consil. 194. colum. fin. lib. 2. ubi quando is, contra quem agitur, apparet iustus possessor, actor debet plene probare, non obstante antiquitate temporis. alleg. Innoc. & docto. communiter in
33 d.c. cum causam. de probat. ¶ Plane aduertendum † est circa istam limitationem Socin. quia aut reus possidens praescripsit rem, quam possidet, & tunc frustra tractamus de probatione actoris. posito enim, quod plenissime probet de iure suo, talis probatio non releuat siue in antiquis, siue in recentibus, quia praesens ius rei, extinguit ius actoris antiquum & praescriptum. Corne. in cōsil. 142. col. 3. ad fin. lib. 3. Aut reus nondum praescripsit contra actorem, & tunc licet sit iustus possessor cum titulo & bona fide, dico sufficere probationes per indicia & coniecturas, in antiquis. nec obstat, quod actor debet plene probare de iure suo, quia fateor, sed dico, quod talis probatio in antiquis dicitur plena & legitima.
34 ¶ Secundo † limitatur dicta conclusio, ut procedat, quādo agitur de probando aliquid, quod sit de antiquo, tunc enim probationes leuiores sufficiunt. Secus, si agatur de probando aliquid, quod non sit antiquum, quia tunc illud non probaretur per instrumentum de antiquo, ubi alias tale instrumentum probaret, si res esset de antiquo. Ita Deci. in consil. 13. colum. penulti. uersicu. 2. dato. sed aduerte ultra Deci. quia uidetur impossibile, quod res non antiqua probetur per instrumentum antiquum, quia non potuit fieri instrumentum super re, quae nondum erat de tempore ipsius instrumenti. Bene fateor, quod instrumentum de antiquo, posset iuuare probationem rei non antiquae, incipiendo ab origine & probando, quod res praesens habuit originem a re, de qua instrumentum de antiquo loquitur, puta in casu, in quo Decius loquitur, uidelicet in consanguinitate de praesenti, quae non probatur per instrumentum de antiquo in quo sit mentio de prioribus gradibus ipsius consanguinitatis; nam tale instrumentum solum non sufficeret, quia praesens consanguinitas potest aliter probari, incipiendo ab ulteriori-

bus gradibus. tamen si sit quæstio de gradu anteriore, de quo sit mentio in ipso instrumento, & quod ego sim de descendentibus ab illo forte non procederet dictum Decii, quia tunc videtur agi de re antiqua, licet gradus sequentes non sint antiqui.

35 ¶Tertio † limitatur dicta conclusio, ut non procedat in materia, in qua lex vel statutum requireret plenam probationem, nam non sufficeret probatio per indicia & coniecturas etiam in antiqs. ita Socin. in d. consil. 194. colum. fina. uers. sed ad ambo fundamenta. lib. 2. & exemplificat Socin. quando ageretur de retractatione sententiæ per uiam restitutionis in integrum. nam tunc probationes desiderantur luce ipsa clariores l fin. in uersi. luce clarior. ubi Bal. C. si minor se maior. dixe. isto enim casu quo probatio plene requiritur, non sufficeret semiplena, etiam cum iuramento, ergo multo minus sufficient indicia & coniecturę.

36 ¶Sed aduertendum † circa circa hāc limitationem Soc. nam fateor, quod ubi probatio plena requitur, non sufficeret semiplena cum iuramento, sed dico, quod in istis antiquis per indicia & pręsumptiones fit plena probatio, non semiplena tantum. & licet dicatur probatio cōiecturalis, plena tamen est, & sufficit talis probatio, licet actor tendat ad aliquid infringendum aut impugnandum. Paul. de Cast. in consi. 281. in causa ista quinque. col. 2. uers. nec obstat, si dicatur. & in consi. sequent. 282. colum. 3. post med. uersi. & si dicatur dictus Albertus. li. 1. ubi, quod solum repellitur ista probatio coniecturalis in causa criminali, per l. fin. C. de probat sed in causa ciuili sufficit, licet tendat ad impugnationem aut recisionem alicuius actus.

37 Iam † ista limitatio Socin. aperte cōfunditur per dicta Dec. in rub. ext. de proba. col. 17. uers. secunda conclusio. ubi, quòd probatio pręsumptiua habetur pro uera probatione, etiam ubi requiritur probatio instrumentalis. allegat. Bald. in l. 1. colum. 6. uersicu. quæro, quid si statutum. C. de fidei com. & idem Deci. in cōs. 54 col. fi. uers. nā solet Dec. Addo Ale. i cōs. 126. col. 2. post med. uers. fortificant pręd[i]cta. li. 6. & tradūt Modi

38 in d. l licet ipator. ff. de leg. j. ubi q† pbō psumptiua dicitur

tur euidens, quando sunt præsumptiones a iure approbatæ. ubi tamen non allegant consilia. Pa. de Cast. supra memorata Addo etiam Calde. in cons. 15. in fi. in tit. de usur. ubi, quòd manifestum quid dicitur ex sola præsumptione, inferens ad usurariũ manifestum, licet hoc dictum de usurario manifesto, an præsens non discutiã. Præterea, attenta ista limitatione Soc. sequeretur, quod lex præclusam esse uoluisset quodammodo uiam probandi in istis ant quis, cum aliter probati non posint, quam per præsumptiones, indicia, aut famam. Amplius dicitur, quod præsumptio iuris habetur pro notorio. c. literas. de præsumptio. c. clericos. de cohabi. cleri. & mu lie. c. tua. iuncta glo. in uersi. non ex euidentia eod. titu. glo. in c. Michael. de filiis presby. quæ iura ad hoc citat gl. pragma. sanctio. in tit. de concubina. §. pnblici. in uer
39 bo, dimititur in fin. char. 186. ¶ Quarto † limitatur præmissa conclusio, ut non procedat substantialibus alicuius instrumenti corrosis uel deletis ex temporis antiquitate, puta indictio. licet appareant anni, ex quibus inferri posit, quæ indictio curreret de illo tempore. quia tali casu antiquitas temporis non supplet fidem instrumenti. Ita Corn. in cons. 93. lib. 4. reprobando Bal. in l unum ex familia. §. si omissa. ff. de leg. 2. ¶ Sed puto, quod ipse Corn. reprehensione egeat, & quod Bal. melius loquatur. Nam si ex ant quitate temporis præsumitur notariatus, sine alia eius probatione, ut supra dictum est, & inferius dicemus. multo fortius præsumi debet pro indictione, quæ declarari posit ex ipsa expresione annorũ, licet indictio ipsa sit deleta ob temporis antiquitatem. ¶ Secundo, nos uidemus, quod instrumẽtum minus solenne probat semiplene mortuo notario, licet res non sit de antiquo Bar. & doct. in d. l. admonendi col. 8. & supra latius diximus, quanto fortius dicendum erit, quando defectus solennitas apparet prouenisse non ex uitio aut culpa notarii, sed solum propter lapsum temporis omnia consumentis, & uerbum aliquod substantiale corrodentis? Imo supra diximus, quod instrumentũ minus solenne, & cuius defectus procesit uitio notarii, omit-

tentis aliquam solennitaté, puta locum aut indictioné, uidetur plene probare in antiquis, ex quo in non antiquis semiplene probat, quanto fortius, qua̋do apparet, quòd instrumentum ab initio fuit solenne, sed post ob temporis lapsum uerbum aliquod substãtiale oblitum aut deletum sit maxime quando ex præcedentibus aut sequentibus sciri potest, quid illud importaret? ¶ Nec
40 † præmissis obstat tex. in c. inter dilectos. de fide instru. allegatus per Corne. in d. cons. 93. lib. 4. quia scriptura ibi tota nitebatur super sigillo, non mirum, si consumptio aut deletio sigilli uitiat eius fidé. Secus est in instrumento, in quo plura sunt alia solennia, & in quo solennitas indictionis consumptæ ex temporis antiquitate, suppleri pōt ex annorum expressione, cum uel interpretationes ad hoc inuentæ sint, ut actus substineatur. & nō pereat. l. quotiens. ff. de uerb. obl. l. 3. ff. de test. milit. cum simil. Baldi opinionem amplector tanquam benigniorem, & de iure etiam ueriorem, quicquid in contrariũ arguat Corn. Præterea, contra Corn. adduco. Bart. in l.
41 nominatim. ff. de cond. & demon. ubi, † quòd appositio indictionis corruptæ facta, non uitiat instrumentum, quia ex appositione annorum apparet de qua indictione notarius senserit, & sic apparet omnino de errore notarii in appositione indictionis sequitur Ias. alia allegans in d. l. admonendi. col. 19. uersic. intellige tamen. ff. de iureiur. & in rep. col. 64. in fi. uer. item attẽde. dum dicit Bar. si appositio indictionis erronea, non uitiat, qñ ex annis de ea potest apparere. multo minus debet uitiare consumptio ex antiquitate temporis, Aut saltẽ eadem est ratio, non uitiandi in utroque. sed magis in terminis contra Corn. adduco Imo. in l. 1. ff. de his, quæ in testam. delen. ubi, quòd si indictio est erronea & cõsumpta ex toto, & omnino non apparet, instrumentum non probat. sequitur Fel. in d. c. inter dilectos. col. 7. uer. Vnde dicit Imo. de fide instrum. & sic Imo. & Feli. non solũ uolunt instrumentum probare, quando indictio est consumpta, si ex annis de ea possit apparere, sed etiam si duo concurrant, quod sit consumpta & erronea. Itaque

facilis

42 † facilis per nimium fuit Corn. ad consulendum contra fidem instrumenti, & forte iudex sententiam dixerit ad formam illius consilii. Cor. fraudando partem iure suo optimo, cuius probatio in promptu erat per instrumentum eiusmodi. Equidem non breuis sit consulentium sarcina, plerique animo ostentandi, ut plus sapere uideantur, opiniones rectas impugnabunt cauillosis quibusdã interpretationibus. & iure nostro hodie abutimur, plurimumque præstitisse arbitramur, quotiens clientis causam etiam per iniuriam ad uictoriam pertulimus. ita fit, ut cruciatus nobis laboremus, dii gloriæ aut alieno studemus commodo. Non tot, tantæque doctorum uarietates in iure forent, si ad ueritatem omnes respicerent, sed enim quoties casus consulentis propositus sit, illud primum omnium nonnulli quærunt, quomodo ueras rectasque opiniones, clientis desiderio minime commodas liceat effugere, etiam opiniones alias reprobatas, & ab omni ratione æquitateque alienas manibus pedibusque (quod aiunt) pertinaciter suscipiendo ac tutando.

PRIMAE PARTIS.

FINIS.

SECVNDA PARS.

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORIS,

Domini Aymonis Crauettæ a Sauiliano.

ARGVMENTVM.

De præsumptione solennitatis extrinsecæ, ob temporis antiquitatem, in actibus iudicialibus. Primo quidẽ, quid dicatur de antiquo, ut præscriptio sit, litẽ esse contestatam, partem citatã, & alias solennitates ad sententiam requisitas, interuenisse. Et an id specifice sit necessum exprimere, an uero sufficiat generaliter complecti. Tum an in uera fictave contumacia præsumatur quid antiquum.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quando quid præsumatur in sententia, ut omnia præsumantur solenniter acta.*

2 *Sententia dicitur de antiquo, quando lata est contra absentem & contumacem uera contumacia.*

3 *Contumax fictus an possit appellare a sentẽtia. Et infra quantum tempus. Et an habeatur pro absente. Et an contra eum præsumatur solennitas ex antiquitate temporis decem aut uiginti annorum.*

4 *Sententia lata præsentibus partibus non præsumitur habere omnes solennitates enunciatas, nisi post lapsum tempus ad appellandum.*

tione uelit arguere nullitatem.

26 Iudicij solennia possunt tacite remittere partes præsentes, & non contradicentes iudicis assertioni.

27 Iudex an dicatur causa cognita procedere, eo quòd partes sunt præsentes, uel contumaciter absentes disting. et nu. 36.

28 Præsentia partis, non necessario infertur ex citatione.

29 Iudicij solennitates, quæ potuerunt interuenire sententiæ uel decreti iudicis tempore, præsumanturne interuenisse. & nume. 30.

31 Notarius potest conficere instrumentum, & de eo attestari, quòd gestum est, modo rogatus a partibus.

32 Sententia postquam transiuit in rem iudicatam, solennitatem præsumptionem habet quando agitur ad eum effectum, ad quem iudex pronuntiauit. Et quid si agatur ad alium finem, modo non ex diuersa causa, maxime ubi obstat exceptio rei iudicatæ. nu. 33.

4 Notarius, item & partes possunt fateri factum in specie, non in genere.

5 Testis debet solum deponere super facto, non super iure. Et quid de notario.

37 Sententia, quando dicatur de antiquo lata, ut pro ea præsumatur, etiam in ea non facta mentione solennium aut actorum.

38 Iudicis arbitrio relinquendum, quando sentẽtia dicatur antiqua, qui iudex uarie arbitrabitur secundum qualitates iudicium, qui pronuntiarint.

39 Sententia lata de antiquo, an ita pro ea demum præsumatur, si lata sit contra præsentem, aut contumaciter absentem, an uero etiam si contra absentem non contumacem. disting.

40 Sententiæ notitia, præsumitur propter temporis diuturnitatem, in his casibus, in quibus absens post notitiam habitam tenetur appellare.

41 Sententia an sit de recenti uel de antiquo, ut præsumatur pro ea, distinctione opus, maxime an solennium enuntiatio sit necessaria.

42 Contra tertium non præsumitur pro sententia.

43 Sententia in quibus præiudicat tertio, uidetur pariter contra tertium præsumi pro sententia.

Res

44 *Res inter alios acta, quæ alijs plene non præiudicat, an saltem aliquod aut quale præiudicium pariat.*

45 *Scriptura priuata inter duos cum uno teste integro an plene probet. Quid de libro æstimi, num præsumptionem faciat contra tertium?*

46 *Iuris præsumptio ut probandi onus transferat in alium, num plena requiratur probatio?*

47 *socius criminis, an admittatur contra apprehendentem uel custodientem seipsum. Tum quot & quales testes requirantur contra legis præsumptionem.*

48 *Res inter alios acta, quod præsumptionem aliqualem & leuem faciat contra tertium.*

49 *Res inter alios acta, in antiquis, contra tertium inducit semiplenam probationem.*

50 *Pro sententia præsumitur, quæ transiuit in rem iudicatam contra præsentem uel absentem, in his, in quibus non ualet sententia ex defectu consensus partium.*

51 *Sententiam latam sine causæ cognitione, ubi apparet cessat præsumptio quæ cessat in casu claro, ubi aliter de ueritate apparet.*

52 *Pro sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, præsumitur, etiam respectu solennitatis & ordinis iudiciarij.*

53 *Sententiæ nullitas causatur ex libelli ineptitudine. Et an pro ea sententia possit præsumi.*

54 *Acta an probent sententiæ solennitatem non interuenisse.*

55 *Acta producenti sufficit negare, quod sint alia acta. Quod si aduersarius plura adseueret, tenetur probare.*

56 *Actorum pluralitas, non præsumitur.*

57 *Sententiæ instrumentum, nisi fuerit publicum, & in forma probante, pro ea non præsumitur.*

58 *Præsumptio non est pro his, quæ non fiunt coram iudice, ut pro mandato facto in absentia iudicis.*

59 *Mandatum an præsumatur ex antiquitate temporis in utranque partem acuta dissertatio, maxime affirmatiuam. nume 60.*

61 *Mandatum uidetur probari propter antiquitatem temporis, ut si in sententia aut instrumento fit mentio de ipso instrumento.*

62 *Verba enuntiatiua alterius instrumenti, an illud non probent, nisi inter ipsos contrahentes.*

63 *Qualitas, facilius quam substantia probari potest. Item & facilius inducitur. nu. 64.*

64 *Mandatum an probetur propter antiquitatem temporis, in actu, ad quem quis uerisimiliter non accederet sine mandato.*

65 *Mandati ratificatio præsumitur ex antiquitate temporis, ubi agitur de modico præiudicio.*

66 *Mandatum de custodiendo, præsumitur ex temporis antiquitate, & diuturnitate custodiæ præcedentis.*

67 *Mandatum præsumitur, concurrentibus quasi possessione, & diuturna patientia & quid de mandato uicarij episcopi. nume. 68.*

69 *Mandati extrinseca solennitas præsumitur, concurrentibus aliquibus indicijs aut coniecturis.*

70 *Mandatum præsumitur ex antiquitate, quando agitur de fauore & commodo allegantis mandatum.*

Solennitas ... antiqui ... probatur.

EX præmissis absolutam habemus primam hanc partem tractatus nostri de temporis antiquitate, circa materiam probatoriam. In qua ipsa prolixior longe fui atque existimarem, sed non potui Breuius scribere, pro difficultatum & casuum onere non breui. Veniamus interim ad secundam partem circa materiam præsumendæ solennitatis extrinsecæ ob temporis antiquitatem in actis iudicialibus, quādo quid dicatur de antiquo, ut fiat talis præsumptio, & de quæstionibus oportune occurrentibus, secundum materiam

Antiquum ...

1 subiectam. ¶Primo igitur † quæro, in hac secunda parte, quando quid dicatur de antiquo in sententia, ut omnia præsumantur solenniter acta, puta litem fuisse contestatam, partem citatam & alias solennitates fuisse adhibitas necessarias ad ipsam sententiam. Respondeo, quod uario modo res dicitur de antiquo in hac materia. nam quandoque sufficit lapsus decem dierum quod tempus datur ad appellandum. nam si lapsum sit tempus appellandi, & solennitates enuncientur in sententia & illa feratur

ratur pręsentibus partibus & non appellantibus, omnia pręsumuntur solenniter acta, prout in sententia enuuciatur. Barto. in l. 1. C. de rela. in l. acta. ff. de re iudic. & in l. fi. ff. quando appell. sit Bald. in consi. 217. Citatio. lib. 4. Abb. in consi. 92. col. 1. in fi. lib. 1. & in consi. 60. col. fin. lib. 2. Veronensis in consi. 63. col. 3. & 4. Alexand. in consi. 42. Viso processu. circa princ. lib. 4. Deci in consi. 42. col. 6. uersi. Secundo hoc deducitur. Aufre. in decisio. Tholosa. q. 328. habetur in auth. si quis in aliquo do
2 cumento. ubi Ias. in fin. commenti. C. de eden. ¶Idē, † si lata sit sententia contra absentem & contumacem uera contumacia. Rota decis. 301. si petatur. in nouis. Corn. in consi. 278. col. 2. & lib. 4. & opi. quòd requiratur uera contumacia, attestatur communiter Aret. in consi. 62. In facto. col. 1. Addo Geminia. in consi. 53. col 3. circa med.
3 ¶Sed quòd † idem sit in facto contumace, tenet Feli. in c. quoniam contra. col. 14. in fin. uersi. quarta conclusio. de proba. sed magis placet prima opinio. nam fictus cōtumax potest appellare, ut habetur in l. fi. ff. de restitu. in integrum in l properandum. §. si autem reus. C. de iud. & in l. ea, quę. C. quomodo & quando iud. ergo intelligitur, quòd poterit appellare intra decem dies a die notitię habitę de sententia. auth. hodie. in glo. C. de appel. c. concertationi. de appel lib. 6. quod procedit, licet statutū dicat, quòd tempus appellandi currat a die sententię. Corn. in consi. 17. col. 4. lib. 1. & sic apparet, quòd fictè contumax non habetur pro pręsente, sed pro absente, nec propter contumaciam fictam, censetur approbare sententiam, quia si censeretur approbare, non possetappellare. Si nō censetur approbare sententiam, ergo nec solennitates in ea enuntiatas, & sic quo ad istum casum fictus contumax habebitur pro absente, ut solennitas enuntiatorum in sententia non pręsumatur contra eum, post lapsum decem dierum a tempore sententię sed cōputabitur istud tempus decem dierum a tempore notitię. Potest tamen dici, quod contra fictum contumacem pręsumatur solennitas ex antiquitate temporis decem aut uiginti annorum, per id quod scribit Gemin. in cōsi.

53 col.

bus gradibus. tamen si sit quæstio de gradu anteriore, de quo fit mentio in ipso instrumento, & quod ego sim de descendentibus ab illo forte non procederet dictum Decii, quia tunc videtur agi de re antiqua, licet gradus se

35 quentes non sint antiqui. ¶Tertio † limitatur dicta conclusio, ut non procedat in materia, in qua lex vel statutum requireret plenam probationem, nam non sufficeret probatio per indicia & coniecturas etiam in antiqs. ita Socin. in d. consil. 194. colum. fina. uers. sed ad ambo fundamenta. lib. 2. & exemplificat Socin. quando agere tur de retractatione sententiæ per uiam restitutionis in integrum. nam tunc probationes desiderantur luce ipsa clariores l fin. in uersi. luce clarior. ubi Bal. C. si minor se maior. dixe. isto enim casu quo probatio plene requiritur, non sufficeret semiplena, etiam cum iuramento, ergo multo minus sufficient indicia & coniecturę.

36 ¶Sed aduertendum † circa circa hāc limitationem Soc. nam fateor, quod ubi probatio plena requiritur, non sufficeret semiplena cum iuramento, sed dico, quod in istis antiquis per indicia & pręsumptiones fit plena probatio, non semiplena tantum. & licet dicatur probatio cōiecturalis, plena tamen est, & sufficit talis probatio, licet actor tendat ad, aliquid infringendum aut impugnandum. Paul. de Cast. in consi. 281. in causa ista quinque. col. 2. uers. nec obstat, si dicatur. & in consi. sequent. 282. colum. 3. post med. uersi. & si dicatur dictus Albertus. li. 1. ubi, quod solum repellitur ista probatio coniecturalis in causa criminali, per l. fin. C. de probat sed in causa ciuili sufficit, licet tendat ad impugnationem aut recisionem

37 alicuius actus. Iam † ista limitatio Socin. aperte cōfunditur per dicta Dec. in rub. ext. de proba. col. 17. uers. secunda conclusio. ubi, quod probatio pręsumptiua habetur pro uera probatione, etiam ubi requiritur probatio instrumentalis. allegat. Bald. in l. 1. colum. 6. uersicu. quæro, quid si statutum. C. de fidei com. & idem Deci. in cōs. 54 col. fi. uers. nā solet Dec. Addo Ale. i cōs. 126. col. 2. post med. uers. fortificant prędicta. li. 6. & tradūt Modi.

38 in d. l licet ipator. ff. de leg. j. vbi q † ꝓbō pſumptiua dicitur

tur euidens, quando sunt præsumptiones a iure approbatæ. ubi tamen non allegant consilia. Pa. de Cast. supra memorata Addo etiam Calde. in cons. 15. in fi in tit. de usur. ubi, quòd manifestum quid dicitur ex sola præsumptione, inferens ad usurariũ manifestum, licet hoc dictum de usurario manifesto, an præsens non discutiã. Præterea, attenta ista limitatione Soc. sequeretur, quod lex præclusam esse uoluisset quodammodo uiam probandi in istis ant quis, cum aliter probati non posint, quam per præsumptiones, indicia, aut famam. Amplius dicitur, quod præsumptio iuris habetur pro notorio. c. literas. de præsumptio. c. clericos. de cohabi. cleri. & mulie. c. tua. iuncta glo. in uersi. non ex euidentia eod. titu. glo. in c. Michael. de filiis presby. quæ iura ad hoc citat gl. pragma. sanctio. in tit. de concubina. §. publici. in uerbo, dimittitur in fin. char. 186.

39 ¶ Quarto † limitatur præmissa conclusio, ut non procedat substantialibus alicuius instrumenti corrosis uel deletis ex temporis antiquitate, puta indictio. licet appareant anni, ex quibus inferri posit, quæ indictio curreret de illo tempore. quia tali casu antiquitas temporis non supplet fidem instrumenti. Ita Corn. in cons. 93. lib. 4. reprobando Bal. in l unum ex familia. §. si omissa. ff. de leg. 2. ¶ Sed puto, quod ipse Corn. reprehensione egeat, & quod Bal. melius loquatur. Nam si ex antiquitate temporis præsumitur notariatus, sine alia eius probatione, ut supra dictum est, & inferius dicemus. multo fortius præsumi debet pro indictione, quæ declarari posit ex ipsa expresione annorũ, licet indictio ipsa sit deleta ob temporis antiquitatem. ¶ Secundo, nos uidemus, quod instrumẽtum minus solenne probat semiplene mortuo notario, licet res non sit de antiquo Bar. & doct. in d. l. admonendi col. 8. & supra latius diximus, quanto fortius dicendum erit, quando defectus solennitas apparet prouenisse non ex uitio aut culpa notarii, sed solum propter lapsum temporis omnia consumentis, & uerbum aliquod substantiale corrodentis? Imo supra diximus, quod instrumentũ minus solenne, & cuius defectus procesit uitio notarii, omit-

tentis aliquam solennitaté, puta locum aut indictioné, uidetur plene probare in antiquis, ex quo in non antiquis semiplene probat, quanto fortius, quãdo apparet, quòd instrumentum ab initio fuit solenne, sed post ob temporis lapsum uerbum aliquod substãtiale oblitum aut deletum sit maxime quando ex præcedentibus aut sequentibus sciri potest, quid illud importaret? ¶ Nec
40 † præmissis obstat tex. in c. inter dilectos. de fide instru. allegatus per Corne. in d. consi. 93. lib. 4. quia scriptura ibi tota nitebatur super sigillo, non mirum, si consumptio aut deletio sigilli uitiat eius fidé. Secus est in instrumento, in quo plura sunt alia solennia, & in quo solennitas indictionis consumptæ ex temporis antiquitate, suppleri põt ex annorum expressione, cum uel interpretationes ad hoc inuentæ sint, ut actus substineatur. & nõ pereat. l. quotiens. ff. de uerb. obl. l. 3. ff. de test. milit. cum simil. Baldi opinionem amplector tanquam benigniorem, & de iure etiam ueriorem, quicquid in contrariũ arguat Corn. Præterea, contra Corn. adduco Bart. in l.
41 nominatim. ff. de cond. & demon. ubi, † quòd appositio indictionis corruptæ facta, non uitiat instrumentum, quia ex appositione annorum apparet de qua indictione notarius senserit, & sic apparet omnino de errore notarii in appositione indictionis sequitur Ias. alia allegans in d. l. admonendi. col. 19. uersic. intellige tamen. ff. de iureiur. & in rep. col. 64. in fi. uer. item attẽde. dum dicit Bar. si appositio indictionis erronea, non uitiat, qñ ex annis de ea potest apparere. multo minus debet uitiare consumptio ex antiquitate temporis, Aut saltẽ eadem est ratio, non uitiandi in utroque. sed magis in terminis contra Corn. adduco Imo. in l. 1. ff. de his, quæ in testam. delen. ubi, quòd si indictio est erronea & cõsumpta ex toto, & omnino non apparet, instrumentum non probat. sequitur Fel. in d. c. inter dilectos. col. 7. uer. Vnde dicit Imo. de fide instrum. & sic Imo. & Feli. non solũ uolunt instrumentum probare, quando indictio est consumpta, si ex annis de ea possit apparere, sed etiam si duo concurrant, quod sit consumpta & erronea. Itaque

facilis

42 † facilis per nimium fuit Corn. ad consulendum contra fidem instrumenti, & forte iudex sententiam dixerit ad formam illius consilii. Cor. fraudando partem iure suo optimo, cuius probatio in promptu erat per instrumentum eiusmodi. Equidem non breuis sit consulentium sarcina, plerique animo ostentandi, ut plus sapere uideantur, opiniones rectas impugnabunt cauillosis quibusdã interpretationibus. & iure nostro hodie abutimur, plurimumque praestitisse arbitramur, quotiens clientis causam etiam per iniuriam ad uictoriam pertulimus. ita fit, ut cruciatus nobis laboremus, dũ gloriae aut alieno studemus commodo. Non tot, tantaeque doctorum uarietates in iure forent, si ad ueritatem omnes respicerent, sed enim quoties casus consulentis propositus sit, illud primum omnium nonnulli quaerunt, quomodo ueras rectasque opiniones, clientis desiderio minime commodas liceat effugere, etiam opiniones alias reprobatas, & ab omni ratione aequitateque alienas manibus pedibusque (quod aiunt) pertinaciter suscipiendo ac tutando.

PRIMAE PARTIS.
FINIS.

SECVNDA PARS.

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORIS,

Domini Aymonis Crauettæ a Sauiliano.

ARGVMENTVM.

De præsumptione solennitatis extrinsecæ, ob temporis antiquitatem, in actibus iudicialibus. Primo quidē, quid dicatur de antiquo, ut præscriptio fit, litē esse contestatam, partem citatā, & alias solennitates ad sententiam requisitas, interuenisse. Et an id specifice sit necessum exprimere, an uero sufficiat generaliter complecti. Tum an in uera fictave contumacia præsumatur quid antiquum.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quando quid præsumatur in sententia, ut omnia præsumantur solenniter acta.*

2 *Sententia dicitur de antiquo, quando lata est contra absentem & contumacem uera contumacia.*

3 *Contumax fictus an possit appellare a sentētia. Et infra quantum tempus. Et an habeatur pro absente. Et an contra eum præsumatur solennitas ex antiquitate temporis decem aut uiginti annorum.*

4 *Sententia lata præsentibus partibus non præsumitur habere omnes solennitates enunciatas, nisi post lapsum tempus ad appellandum.*

5 Pro

5 *Pro sententia in antiquis, an præsumitur quo ad acta, non facta de eis in ea mentione & nu. 6. Quid de laudo. Quid de instrumento unionis, ibidem.*

7 *Pro decreto iudicis, quando sit præsumptio.*

8 *Sententia an præsumatur continere acta requisita non facta de eis specifica mentione disting.* Pro qua *facilius præsumitur quo ad acta, quam respectu solennitatis.*

9 *Pro sententia, in qua exprimitur solennitas in genere, præsumitur.*

10 *Notariorum aut priuatorum actus, non tantam habent præsumptionem, quantam iudicis actus. Et an in eis sufficiat solennitates in specie enuntiari.*

11 *Iudicis assertioni super solennitatibus sententiæ aut decreti quando stetur. Et quid de actu notarij.*

12 *Iudicis assertioni super solennitatibus, quibus nec iudex, nec partes potuerunt renuntiare, non creditur.*

13 *Iudici asserenti sed detulisse iuramentum suppletiuum causa cognita, non creditur & super quibus præterea illi non credatur.*

14 *Iudex, item & partes, non possunt renuntiare solennitatibus iudicij substantialibus.*

15 *Sententia & decretum, quid differant. Et an æque super eis iudicis assertioni credatur, quantum ad solenniæ.*

17 *Pro sententia an magis præsumatur, quam pro decreto. distin. & nu 18.*

19 *Sententiæ approbatio præsumitur, ex præsentia & taciturnitate partium.*

20 *Iura pro iudice magis præsumunt, quam pro priuato, nec tanta in eum cadit suspicio quanta in priuatum.*

21 *Iudici an credatur super causa, sine qua quis actum facere non potest & quid de his, super quibus potestatem non habet.*

22 *Iudicis assertioni creditur, quando ei concurrit verisimilitudo. Et quando illa ipsa verisimilitudo adsit. Et unde causetur. nu. 23.*

24 *Pars an & quando contra sententiam reclamare possit.*

25 *Sententiæ iudicis reclamans post debitum tempus, tenetur probare aliter esse, quam iudex asseruerit, si ex tali asser-*

tione uelit arguere nullitatem.

26 *Iudicij solennia possunt tacite remittere partes præsentes, & non contradicentes iudicis assertioni.*

27 *Iudex an dicatur causa cognita procedere, eo quòd partes sunt præsentes, uel contumaciter absentes disting. et nu. 36.*

28 *Præsentia partis, non necessario infertur ex citatione.*

29 *Iudicij solennitates, quæ potuerunt interuenire sententiæ uel decreti iudicis tempore, præsumanturne interuenisse. & nume. 30.*

31 *Notarius potest conficere instrumentum, & de eo attestari, quòd gestum est, modo rogatus a partibus.*

32 *Sententia postquam transiuit in rem iudicatam, solennitatem præsumptionem habet quando agitur ad eum effectum, ad quem index pronuntiauit. Et quid si agatur ad alium finem, modo non ex diuersa causa, maxime ubi obstat exceptio rei iudicatæ. nu. 33.*

4 *Notarius, item & partes possunt fateri factum in specie, non in genere.*

5 *Testis debet solum deponere super facto, non super iure. Et quid de notario.*

37 *Sententia, quando dicatur de antiquo lata, ut pro ea præsumatur, etiam in ea non facta mentione solennium aut actorum.*

38 *Iudicis arbitrio relinquendum, quando sentẽtia dicatur antiqua, qui iudex uarie arbitrabitur secundum qualitates iudicium, qui pronuntiarint.*

39 *Sententia lata de antiquo, an ita pro ea demum præsumatur, si lata sit contra præsentem, aut contumaciter absentem, an uero etiam si contra absentem non contumacem. disting.*

40 *Sententiæ notitia, præsumitur propter temporis diuturnitatem, in his casibus, in quibus absens post notitiam habitam tenetur appellare.*

41 *Sententia an sit de recenti uel de antiquo, ut præsumatur pro ea, distinctione opus, maxime an solennium enuntiatio sit necessaria.*

42 *Contra tertium non præsumitur pro sententia.*

43 *Sententia in quibus præiudicat tertio, uidetur pariter contra tertium præsumi pro sententia.*

Res

44 *Res inter alios acta, quæ aliis plene non præiudicat, an saltem aliquod aut quale præiudicium pariat.*

45 *Scriptura priuata inter duos cum uno teste integro an plene probet. Quid de libro æstimi, num præsumptionem faciat contra tertium?*

46 *Iuris præsumptio ut probandi onus transferat in alium, num plena requiratur probatio?*

47 *socius criminis, an admittatur contra apprehendentem uel custodientem seipsum. Tum quot & quales testes requirantur contra legis præsumptionem.*

48 *Res inter alios acta, quod præsumptionem aliqualem & leuem faciat contra tertium.*

49 *Res inter alios acta, in antiquis, contra tertium inducit semiplenam probationem.*

50 *Pro sententia præsumitur, quæ transiuit in rem iudicatam contra præsentem uel absentem, in his, in quibus non ualet sententia ex defectu consensus partium.*

51 *Sententiam latam sine causæ cognitione, ubi apparet cessat præsumptio quæ cessat in casu claro, ubi aliter de ueritate apparet.*

52 *Pro sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, præsumitur, etiam respectu solennitatis & ordinis iudiciarij.*

53 *Sententiæ nullitas causatur ex libelli ineptitudine. Et an pro ea sententia possit præsumi.*

54 *Acta an probent sententiæ solennitatem non interuenisse.*

55 *Acta producenti sufficit negare, quod sint alia acta. Quod si aduersarius plura adseueret, tenetur probare.*

56 *Actorum pluralitas, non præsumitur.*

57 *Sententiæ instrumentum, nisi fuerit publicum, & in forma probante, pro ea non præsumitur.*

58 *Præsumptio non est pro his, quæ non fiunt coram iudice, ut pro mandato facto in absentia iudicis.*

59 *Mandatum an præsumatur ex antiquitate temporis in utranque partem acuta dissertatio, maxime affirmatiuam. nume 60.*

61 *Mandatum uidetur probari propter antiquitatem temporis, ubi in sententia aut instrumento fit mentio de ipso instrumento.*

62 *Verba enuntiatiua alterius instrumenti, an illud non probent, nisi inter ipsos contrahentes.*
63 *Qualitas, facilius quam substantia probari potest. Item & facilius inducitur.nu.64.*
64 *Mandatum an probetur propter antiquitatem temporis, in actu, ad quem quis uerisimiliter non accederet sine mandato.*
65 *Mandati ratificatio præsumitur ex antiquitate temporis, ubi agitur de modico præiudicio.*
66 *Mandatum de custodiendo, præsumitur ex temporis antiquitate, & diuturnitate custodiæ præcedentis.*
67 *Mandatum præsumitur, concurrentibus quasi possessione, & diuturna patientia & quid de mandato uicarij episcopi. nume. 68.*
69 *Mandati extrinseca solennitas præsumitur, concurrentibus aliquibus indicijs aut coniecturis.*
70 *Mandatum præsumitur ex antiquitate, quando agitur de fauore & commodo allegantis mandatum.*

EX præmissis absolutam habemus primam hanc partem tractatus nostri de temporis antiquitate, circa materiam probatoriam. In qua ipsa prolixior longe fui atque existimarem, sed non potui Breuius scribere, pro difficultatum & casuum onere non breui. Veniamus interim ad secundam partem circa materiam præsumendæ solennitatis extrinsecæ ob temporis antiquitatem in actis iudicialibus, quãdo quid dicatur de antiquo, ut fiat talis præsumptio, & de quæstionibus oportune occurrentibus, secundum materiam
1 subiectam. ¶Primo igitur † quæro, in hac secunda parte, quando quid dicatur de antiquo in sententia, ut omnia præsumantur solenniter acta, puta litem fuisse contestatam, partem citatam & alias solennitates fuisse adhibitas necessarias ad ipsam sententiam. Respondeo, ꝙ uario modo res dicitur de antiquo in hac materia. nam quandoque sufficit lapsus decem dierum quod tempus datur ad appellandum. nam si lapsum sit tempus appellandi, & solennitates enuntientur in sententia & illa feratur

ratur pręſentibus partibus & non appellantibus, omnia pręſumuntur ſolenniter acta, prout in ſententia enunciatur. Barto. in l. 1. C. de rela. in l. acta. ff. de re iudic. & in l. fi. ff. quando appell. ſit Bald. in conſi. 217. Citatio. lib. 4. Abb. in conſ. 92. col. 1. in fi. lib. 1. & in conſi. 60. col. fin. lib. 2. Veronenſis in conſi. 63. col. 3. & 4. Alexand. in conſi. 42. Viſo proceſſu. circa princ. lib. 4. Deci in conſi. 42. col. 6. uerſi. Secundo hoc deducitur. Aufre. in deciſio. Tholoſa. q. 328. habetur in auth. ſi quis in aliquo do-
2 cumento. ubi Iaſ. in fin. commenti. C. de eden. ¶Idē, † ſi lata ſit ſententia contra abſentem & contumacem uera contumacia. Rota deciſ. 301. ſi petatur. in nouis. Corn. in conſi. 278. col. 2. & lib. 4. & opi. quòd requiratur uera contumacia, atteſtatur communiter Aret. in conſi. 62. In facto. col. 1. Addo Geminia. in conſi. 53. col 3. circa med.
3 ¶Sed quòd † idem ſit in ficto contumace, tenet Feli. in c. quoniam contra. col. 14. in fin. uerſi. quarta concluſio. de proba. ſed magis placet prima opinio. nam fictus cōtumax poteſt appellare, ut habetur in l. fi. ff. de reſtitu. in integrum in l. properandum. §. ſinautem reus. C. de iud. & in l. ea, quę. C. quomodo & quando iud. ergo intelligitur, quòd poterit appellare intra decem dies a die notitię habitę de ſententia. auth. hodie. in glo. C. de appel. c. concertationi. de appel lib. 6. quod procedit, licet ſtatutū dicat, quòd tempus appellandi currat a die ſententię. Corn. in conſi. 17. col. 4. libr. 1. & ſic apparet, quòd fictè contumax non habetur pro pręſente, ſed pro abſente, nec propter contumaciam fictam, cenſetur approbare ſententiam, quia ſi cenſeretur approbare, non poſſet appellare. Si nō cenſetur approbare ſententiam, ergo nec ſolennitates in ea enuntiatas, & ſic quo ad iſtum caſum fictus contumax habebitur pro abſente, ut ſolennitas enuntiatorum in ſententia non pręſumatur contra eum, poſt lapſum decem dierum a tempore ſententię ſed cōputabitur iſtud tempus decem dierum a tempore notitię. Poteſt tamen dici, quod contra fictum contumacem pręſumatur ſolennitas ex antiquitate temporis decem aut uiginti annorum, per id quod ſcribit Gemin. in cōſi.

4 53. col. 3. ante med. ¶Aduertendum autem † hic est, quod licet Barto. & doct. plerique in hac materia simpliciter loquantur, quod tales solennitates enuntiatę in sententia præsumantur, quando lata est sententia pręsentibus partibus, nec distinguant, àn lapsum sit tempus appellandi uel non, tamen necessario debent intelligi post lapsum tempus ad appellandum. nam qua ratione ante lapsum id tempus possunt, non censentur approbare sententiam, eadem nec enuntiata in ea. & ita intelligũt moder. in d. c. quoniam contra. ubi Fel. col. 14. uer. quarta conclusio. Decius col. 21. uersi. 2. prędicta conclusio. de probat. Addo Pau. de Cast. in consi. 16. Si ponderentur. col. 2. uers. restat nunc respondere. lib 1. Bald. in d. consi. 217. lib. 4. Abb. in d. consi. 92. lib. 1. ubi Bal Pau. & Abb. hoc uolunt procedere, quando pars non appellauit, & consequenter lapso tempore ad appellandum, quia ante eius lapsum dici non potest, quod non appellauerit, cũ
5 adhuc posit appellare. ¶Secundo † quæro in hac secunda parte, tu dicis quod ubi lapsum est tempus appellandi, sententia dicitur de antiquo, quod ad hoc, ut præsumantur solennitates enuntiatæ in ea, quando est lata contra præsentem uel uere contumacem, quæro inquã, an istud procedat indistincte etiam quod tales solennitates non enuntientur in ipsa sententia. Paul. de Castr. in consi. 202. In causa confinium. col. 3. lib. 1. refert Inno. in c. cũ in iure. de offi. deleg. tenentem quod sic. Paul. tamen non bene firmat, nisi simus in antiquis opi. etiam Innoc. quod præsumantur solennia sententiæ post decursa fatalia, & sic postquam sententia transiuit in rem iudicatam, licet illa in sententia non exprimantur, saltem in antiquis, tenet Veronensis in consi 26. In secundo dubio. & in cons. 63. col. 4. uer. ultra etiam prædicta. Idem uidetur tenere Corn. in consi 333. col. 4 post med lib. 1. ubi, quod creditur sententię antiquę, licet acta nõ producantur, maxime si acta refert. ergo idem uidetur uelle, licet acta non referat. idem & clare uoluit Gozadi. in consi. 96. col. fi. uersi. sexto adduco. ubi, quod pręsumitur pro sententia, quo ad citationem lapso tempore ad appel-

appellandum, licet de citatione mentio non fiat. idem uoluit Feli. in d.c. quoniam contra. colum. 19. uersi. quinimo est unus casus, ubi, quod præsumitur pro decreto in antiquis, etiam quo ad solennitates in eo non expressas. idem uoluit Ias. in l. 4. §. condemnatum. col. 2. circa med. ff. de re iudic. ubi, quod præsumitur pro sententia, a qua non fuit appellatum respectu citationis, licet de ea in sententia mentio non fiat. post Spec. per eum allega. & quod non requiratur enuntiatio in antiquis, tenet Aret. in consi. 36. colum. fin. uersi. ad secundum dico
6 breuiter. Sed † contrarium eitam in antiquis, tenet Pau. de Cast. in consi. 76. in facto isto quatuor. colum. 2. libro 2. ubi, quod non presumitur pro sententia etiam in antiquis quo ad acta, nisi de eis fiat mentio in sententia. Idē uoluit Bald. in consi. 204. Longum thema. colum. 2. circa med. uersi. & hæc uera, si constat, &c. lib. 3. Idem uidetur uelle Alexand in consi. 123. colum. 2. uersic. præterea prædicta sententia. lib. 2. Pro hoc, quod scribit Areti. in consi. 68. col. 3. post med. uersi. præterea posito, ubi quando iudici creditur attestanti de actis, intelligitur quando de eis attestatur particulariter. Ad idem quod scribit Pau. de Cas. in consi. 139. Pro declaratione eius, de quo q̄rit̄. an fi. li. 1. ubi, quod laudū, in quo enūtiatur instrm trāsactionis inter p̄tes, ipsam trāsactionē nō ꝓbat, qñ tenor ipsius trāsactionis ĩ specie nō exprimitur. Ad idē quod scribit Old. in cōs. 262. In q̄one. col. 2. uers. Sed p̄dictis obstare vr̄, ubi si in instr̄o unionis dicat̄, ꝙ unio fuit facta cū oīum iuriū sollēnitate talia uerba non ꝓbāt solēnitates ꝓcessisse, nisi in specie exprimātur oēs solēnitates ad unionē necessariæ. Ad idē, quod scribit Rota deci. 190. Quo ad reuocationē. in nouis, ubi, ꝙ nō sufficit cōfessio appellati, ꝙ fuerit appellatū, nisi dicatur & ꝓbetur in spē, ꝙ fuerit appellatū infra decē dies, & ꝑ hn̄tē potestatem interponendi ipsam appellationē, de quo dixi cō. 29. col. 2. post med. & s̄. ēt dictū est in prima parte. Addō. Dec. in d.c. qm̄ cōtra. col. 22. in fin. uersic. &
7 istud † quod dictum est de decreto. de probati. ubi quod tūc demū præsumitur pro decreto iudicis, qñ in eo enū-

tiantur solennitates ad actum necessarię. addo Bal. ultra eum in c.in præsentia.col.fi.de renunti.Soc.in cons. 29.col.5.in fi. uersi. secundum argumentum, similiter non obstat.lib. 1.ubi,quòd non præsumitur solennitas extrinseca,de qua non fit mentio in instrumento, quãuis potuerit adhiberi de tempore actus,& quãuis partes illi potuerint renuntiare.& in decreto tradit Bal.in cõs. 184.Ad intelligentiam.circa prin.lib.2.Paul.de Cast.in cons.174.Contra superius cõsulta.col.2.uers. Præterea
8 dicebat Bal.lib.1.¶ Quid † tenendnm in tanta uarietate & difficultate? Breuiter resoluendo,aut loquimur in ꝓsumptiõe snię respũ actorũ,aut respũ solẽnitatũ.Si respectu actorum, quæ pertinent ad iustitiam causę, puta circa testes,instrumenta aut alias probationes,considerandam est,quòd facilius præsumitur pro sentẽtia quo ad acta,quam respectu solennitatis.Bal.in consi.492.In causa uertente inter Blasium.col.2. in fi.uers. modo restat respondere.lib.3.Socin in cons.158.col.3.in fi.uers. sed ego etiam respondeo clarius.lib.2.Deci. in c. super eo.col. 1.in fi.uers.quartus & ultimus casus.est.de appel la.& in c.consuluit.1 ante fi.eod.tit.Ideo respectu actorum uidetur præsumi debere pro sententia, siue referat acta, siue non, quia non est uerisimile quòd iudex aliquem condemnauerit uel absoluerit, sine probationib. & ita in probationibus loquitur Alexan in cons. 105.in prin.lib.5.ubi,quod præsumitur iudicem pronuntiasse ex causa uera,& iusta, licet non appareat de probationibus.& quo ad acta probatoria idem uoluit Bal.in d.ca.
9 prę[s]entia.colum fina.de renunt.Aut † loquimur respectu solennitatis, & tunc aut solennitas exprimitur in sententia saltem in genere, & similiter uidetur præsumendum pro sententia Paul.de Castr.in l.cum hi §.si prætor. ff. de transactio.ubi, quod satis est exprimi in decreto iudicis, quod causa cognita processerit, licet in specie non exprimantur omnes solennitates requisitæ ad tale decretum, sequitur Alexand.in consil. 80. colum.2.lib.5.in consi.179.colum.3.uersi.& tanto magis, si in instrumento.& in consi.213.in fi lib.7.Dec.in cõs.

341.colum.5.in fin.in consi.373.colum.2.post med.Ias. in consi.40.colum.penulti.circa med.uers. tertio respon detur.lib.tertio addo eundem Pau.de Cast.in dicto cõs. 174. Contra superius consulta.colum.2.uers. præterea dicebat Bal.lib.1.si uero tales solennitates non enunciã tur in sententia, secus uidetur dicendum. ¶ Sed dicet
10 † aliquis, quid respondetur ad contraria supra adducta, in quibus apparet, quod tales solennitates debent in specie enuntiari? Respondeo, quod procedunt in actibus priuatorum aut notariorum tantum, pro quibus non ita pręsumitur, sicut pro actu iudicis, istam respõsionem tradit Dec.in d.c.quoniam contra.columnn. 22. uersi. postremo in casibus. ubi, quod aut uerba concipiuntur in personam iudicis, & sufficit expressio generalis, quod causa cognita aut solennibus adhibitis processerit. Aut concipiuntur in personam notarii, & tunc requ ritur expressio specifica. & istud dicit colligi ex decisione Ioan.Fabri.in §.fin.instit.de fideius. ¶ Sed aduertendum circa istam responsionem Decii, quia uidetur dubitabilis multum. Nam procederet quando ageretur de præiudicando tertio, quia magis præsumeretur pro actu iudicis, quam notarii, aut unius priuati, sed quando agitur de pręiudicio ipsarum partium præsentium & consentientium expresse uel tacite, quare non ita suffieere debet generalis expressio ad earum præiudicium, sicut in actu iudicis? Præterea contra istam responsionem arguitur sic. Docto.dicunt, quòd ad hoc ut solennia sententiæ præsumantur, requiritur quòd partes fuerint præsentes. uel quòd habuerint notitiam, & non appellauerint, & sic ista præsumptio non fundatur propter personam iudicis, sed in præsentia aut notitia partium, quibus imputandum est, cur non appellauerint, sed consenserint actui iudicis, tacendo & non appellando, quæ ratio pariter militat in aliis actibus priuatorum, in quibus partes consenserint expresse uel tacite. Ob id puto non esse differentiam, an uerba concipiantur in personam iudicis uel notarii, super enuntiatione solennitatum, quando actus legitur habitus inter partes præsen-

tes,& quę sibiipsis potuerũt præiudicare, & quod utroque casu pręsumatur solennitas, licet in generę tantum exprimatur. Quę tamen conclusio clarius explicabitur limitationibus, quas statim subiiciam. nam istud intelligo, quãdo notarius ita attestaretur in pręsentia iudicis, secus si per ipsum solum cum ipsius officium non sit, qualia sint iuris solennia, per ea, quę infra dicã de enũ-
11 tiatione notarii. ¶ Limitatur † igitur pręmissa conclusio, quod statur assertioni iudicis solennitatibus sententiæ aut decreti, ut procedat contra ipsas partes præsentes & consentientes expresse uel tacite, puta non appellando, aut contra alios causam habentes ab ipsis partibus præsentibus, secus contra tertios absentes. ita uolũt doct. supra alleg. in prin. primæ quæstionis huius secundæ partis tract. nostri. ubi expeesse ponderant præsentiam partiũ. & idem dico in actu notarii eo casu, quo actus geritur inter pręsentes & eos, qui sibiipsis potuerunt præiudicare, & multo fortius in actu notarii procedet hæc limitatio, ut eius enuntiatio non præiudicet
12 tertiis absentibus. ¶ Secundo † limitatur, ut non procedat in solennitatibus, quibus nec iudex nec partes potuerunt renuntiare. Ideo si iudex interponat decretum super alienatione rerum minoris, uel ecclesiæ, & asserat se adhibuisse plenam causę cognitionem, non videtur credendum tali assertioni, per l. si forte. ff. de castren. pecu. l. si donatione. C. de collationi. ubi late moder. Ita in specie determinat Pau. de Cast. in cons. 38. Super eo, qđ quæ itur. lib. 2. sequitur Dec. in consi. 556. col. 1. in fin. Hyppo. in singu. 399. multi sunt. d. Rebuffi super concordan. in tit de conclusio. Latera. conci. pagi. 251. colum. 1. uersi. Tertio infertur. Idem sequi uidetur Ias. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. col. 12. uers. no. & secundo diligenter. ff. de offic. procon. Ad idem facit, quod Ias. scribit in l. admonendi. col. 7. uers. quęro, an stetur. ff. de iu-
13 reiur. vbi, quod non † creditur iudici asserenti se detulisse iuramentũ suppletiuum causa cognita, cum sine causę cognitione deferre non posset. Ad idem facit dictũ Bal. in l. omnem. C. ad Tertullia. vbi. quod non sta-

tur

tur soli assertioni iudicis dicentis se dedisse tutorem cū causæ cognitione.quod dictum pro notabili refert & sequitur Ias.in consi.149.col.3.ante med.lib.2. Ad idem facit Dec.in c.quæ in ecclesiarum.col.13.uersi non obst. quòd præsumatur.de consti.ubi,quod non creditur iudici super causa,sine qua actum facere non potest,in qua fundamentum suæ potestatis consistit. Alibi scribit Angel.in consi.107.Iacobellus.in fin.quod non creditur iudici dicenti se sequestrare possessionem timore armorū, & ratione scandali euitandi,sine quo scandalo talis sequestratio fieri non pōt,sequitur Dec.in con.366. colū. penul. circa med.hoc etiam dictum Paul.de Castr.in d. consi.38.in specie refert & sequitur Fel.in c.ecclesia. S. Mariæ col.8.uersic.11. pro hac parte.extra de constitu. ¶ Sed ista limitatio uidetur dubitabilis, &,ea attenta sequi uidetur,destructio communis conclusionis supra firmatæ in prima quæstio.huius secundę partis, quod ubi sententia fertur contra præsentes,præsumitur pro eius

14 solēnitatibus anūtiatis in ea.nā nec iudex nec partes possunt renuntiare solennitatibus iudicii substantialibus, ita quod sententia sine eis lata ualeat,ut sententia,ut habetur in l.ius publicum.ff.de pact.& in l.si con uenerit.ff.de re iudic Bald.in consi.427.In causa spectabilis.libro primo Guido Papæ quæst.216.cum simil.Ergo sequeretur, quòd licet tales solennitates omnes in specie enuntientur in sententia, & lapsum sit tempus appellandi,non tamen præsumantur, quia non credatur iudici in his, quibus per eum nec partes renuntiari non poterat. ¶ Rursus ista limitatio uidetur contra cō munem conclusionem doct.quòd stetur assertioni iudicis in decreto,quod illud interposuit cā cognita,ēt q̄ in specie nō exprimātur solēnia requisita ad ipsum actū, super quo decretum interponitur.& loquuntur Doc.ēt in actu,in quo tales solēnitates remitti nō poterāt,ut in alienatione bonorū ecclesiæ uel minoris, ita licet uidere in casib.& exēplis,in q̄b.doc. supra cōmemorati loquū tur,in d.l.cū hi.§ si ptor.ff de trāsac.ubi Bald.& Pau. & in aliis locis supra relatis.iam cōtra Pau.de Ca.in p.cō-

fil.58.dicit communem opi.esse Soci.in conf.115. Circa primam quæstionem.in primo dubio. lib. 1. contra Pau.etiam in specie tenet Alex.in l.sciendum.col. 7. ff.
15 de uer.obl.¶.Sed dicit † aliquis,tu confundis in hac materia sententiam iudicis & eius decretum, quòd utroq. casu credatur iudici super solennibus, modo sententia transierit in rem iudicatam,cum tamen uideatur differentia, quia magis uidetur credendum iudici in decreto,quam in sententia, quia decretum interponitur de plano,extraiudicialiter inter consentientes & requirentes,sententia uero fertur inter nolentes per uiam contétiosæ iurisdictionis, ob id solennia sententiæ præsumi non debent,nisi de eis appareat ex actis.ita Bal. in d. l. cum hi.§.si prætor.in finalibus uerbis ff.de transact.in l. non aliter.col.2.in fi.uer.& no.tamen. quòd ubi decretum.ff.de adoptio.& in c.in præsentia.col. fi. de renuntia.sequitur Imol.in conf.98.col.2.circa med.Soc. in d. conf.115.col.2.uer.& quod quando superior.li.2. Cor. in consi.71.col.1.in fi.uer.& quod quando superior.lib. 3. Aliam rationem diuersitatis adsignat Imol. in d.cõsi. 98. colu. 3. ante med.quia in decreto potuit iudex se informare extraiudicialiter,antequam illud interponere, nimirum, si in decreto magis præsumitur pro iudice. Addo Barto.ultra alios in l.ambitiosa.col.pe.uer præterea,in istis extraiudicialibus.ff.de decret.ab ordi. fac. ubi quòd magis creditur assertioni alicuius, puta decurionum in extraiudicialibus quam in iudicialibus. idé uoluit Old.in conf.101.Quia cuiuslibet.col.2. añ med.
16 Ideo doct. † in hac materia,quòd præsumatur pro iudice in decreto,non distinguunt, an res sit de antiquo, uel non. Amplius & fortius uoluit Alex.in conf.80.col. 2.lib.5.quòd præsumatur pro decreto iudicis,quòd causa cognita processerit, & solennitatibus adhibitis, licet hoc non exprimatur in eo,dum dicit,quòd tanto tutius præsumitur,quando id exprimitur, ergo idem uult, si non exprimatur.idem uoluit Soc.in d.conf.115.colu.2. lib.1.clarius Imo.in d.conf.98.col.2.& seq.¶Sed contra
17 istam † differentiam aperte tenet Alexan.in conf.105.

col. 1. lib. 5. ubi, quòd magis præsumitur pro sententia, quam pro decreto, quia sententia transit in rem iudicatam, secus in decreto. Addo ultra Alex. quòd idem tenet Ang. in l. quæcunque. §. fin. ff. de publicia. ubi uult, quòd non præsumatur pro decreto, secus pro sententia, quando est lata contra præsentem, & non reclamantem quo ad omnia enuntiata in ea, etiam quòd non potuerint interuenire tempore actus. satis est enim, quòd per præsentiam & taciturnitatem consiteatur quis ea interuenisse. Sed ultra authoritatem Alex. & Ang. considero rationem. Nam aut loquimur de præsumptione pro sententia respectu personæ iudicis, aut respectu partium præsentium, & non reclamantium. Si respectu iudicis, uidetur, quòd magis præsumi debeat pro eo in foro cõtentioso, quam in foro uoluntario: & sic magis in sententia quæ dicitur fori contentiosi, quam in decreto, quod dicitur fori uoluntarii. quia in foro contentioso timet uel timere potest de reuocatione suorum gestorum per appellationem, secus in decreto, quod interponit partibus postulantibus. Et uidemus a communiter accidentibus, quòd in huiusmodi † decretis, quæ interponuntur inter præsentes, petentes & cõsentientes, nihil aliud quærit prætor, quam partium concordiam. l. si conuenerit. ff. de re iudi. & raro uideas decreti interpositionem denegari metu amissionis emolumenti pro decretis cõstituti, & apud iudices plerosque inferiores, solum ualent decreta eiusmodi ad commodum bursale, nouit Deus, si præter uectigal hoc, aliud iudices eiusmodi quærunt. Videmus etiam a communiter accidentibus, quod maturius & deliberatius procedunt iudices in iudicialibus, & contentiosis, quam in istis extraiudicialibus, ob id plus placet op. Alex quod magis præsumatur pro iudice in sententia, quam in decreto. & si præsumitur pro decreto iudicis, a fortiori pro eius sententia. Similiter si consideramus personas partium, eadem uidetur ratio, præsumẽdi † psupposita earũ præsentia & taciturnitate ex qua re approbatio sententiæ inducitur. Sit igitur cõclusio, quòd præsumitur pro iudice, quo ad enuntiata

tiata siue in sententia, quando transiuit in rem iudicatam, siue in decreto, et in casu, in quo solennitas enuntiata non dependet a potestate iudicis, neq. partium, & in sententia, a qua non est appelatum, quod omnia pręsumantur solenniter acta, tenet Alex. in l. sciendũ. col. 5. uer. item fallit in iudice. ff. de uer. ob. & ibidem Alexan. col. 7. uer. pro hoc optime facit. æquiparat ista duo senté tiam & decretum Imo maius dubium præsupponit in decreto, quam in sententia. Et in decreto, q̃ pro eo non præsumatur, adduco Bal. sibi contrarium, in consil. 376.
20 q. lib. 1. ¶ Nec obstat † argumentum Paul. de Castr. in d. consil. 38. lib. 2. fundatum super regula d. l. si forte. ff. de castren. pecul. quia illa regula procedit in priuatis, non in iudice, pro quo iura pręsumunt, nec ita contra eum suspicantur, sicut contra priuatum. Ita in specie respondet Alex. in d. l. sciendum. col. 7. post med. uersi. & istam partem simpliciter tenuit. ff. de uer. obl. Eandem responsionem ad illud consil. Pau. de Cast. & ad l. si forte. tradit Ias. in l. 1. col. 14. in fine quinti no. ff. de officio eius. Confirmatur ista responsio ex his, quæ Bar. scribit in d. l. ambitiosa. col. pe. uer. uisis & examinatis. iuncto eo, q̃d dixerat in eadem l. ambitiosa. col. 1. post medium. uersi. quęro, utrum liceat. ubi dixerat decuriones nõ posse donare, nisi ex cã remuneratiõis, si remuneretur aliquis bene faciens, aut benemeritus de ciuitate, aut uniuersitate postea in d. uer. uisis. quærit Bar. an in casibus, in quibus decuriones quid facere possunt ex aliqua causa, stetur eorum assertioni super tali causa, puta, si in pręfatione donationis faciant mentionem de benemeritis, & concludit Bar. quòd sic, propter qualitatem & grauitatem personarum ipsorum decurionum, per tex. in l. 1. ff. de of. præfecti præto. & sic aperte uult Bartol. quòd text. in d. l. si forte. solum procedat in personis priuatis, secus in personis publice electis, pro quibus iura præsumunt. & illud dictum Bart. refert & sequitur Alex. in consil. 34. ante fi. lib. 4. Dec. in consil. 191. colu. 3. circa med. Ias. in
21 cons. 101. col. 4. in fi. lib. 4. ¶ Sed istam † responsionem impugnat Dec. in c. cum sit Romana. in tertio not. de appel.

appel. ubi uult, quòd iudici non credatur super causa, si ne qua actũ facere non potest. & quod regula d. l. si forte. procedit etiam in iudice. Sed idem Dec. in d. l. 1. col. 20. circa medium. ff. de offi. eius, uidetur uelle, quòd d. l. si forte. non procedat in iudice, quando ad eum commodum non pertinet, & iudex interesse proprium prętendere non potest. & forte opi. Decii in d. c. cum sit Romana. quòd indistincte non credatur iudici in his, super quibus potestatem non habet, seu quæ non dependent
22 ab eius arbitrio, uidetur uerior. ¶ Ideo ultra † Alexan. & Ias. aliter & secundo respondeo ad d. l. si forte. quòd non procedit, quando cum tali assertione concurrit uerisimilitudo, quòd ita sit, prout asseritur. Salic. in l. si mater. C. de contrahen. emptio. Alexan. in consil. 18. lib. 3. & latius supra dixi in prima parte; in quinto requisito septimę limitationis. nu. 64. 65. & nu. 215. & ibi in terminis allegaui dictum Anchara. in consil. 277. col. fina. quod est repetitum in consi. 439. ubi, quòd statur assertioni iudicis, quando alias non staretur, ubi illa est uerisimilis, sed dico, quòd assertioni iudicis siue in sententia, siue in decreto est plusquam uerisimilis, postquam partes sunt præsentes, & non contradicunt, nec appellant a sententia, eo modo tacite sententiã approbando. l. 1. C. de postulan. l. 1. C. si sæpius in integr. rest. postu. c. quod ad consultationẽ. de re iudi. neque enim uerisimile est, ꝙ si assertio iudicis in eius sententia, aut decreto ueritatẽ non contineret, pars, de cuius præiudicio agit, contineret, arg. l. cum de indebito. ff. de probat. Ideo nõ ab re doct. loquuuntur, quod præsumitur pro assertione iudicis cõtra partes prę sentes, uel quando sententia trãsiuit in rẽ iudicatã, & sic nolunt doct. quod simpliciter &
23 indistincte præsumatur pro iudice, solũ habito † respectu ad qualitatẽ eius personæ, sed propter uerisimilitudinẽ, quæ causatur ex eo, quòd partes acquiescunt eius sententiæ, & illã approbãt exprefse uel tacite. & ex hac responsione, tolluntur omnes decisiones doct. supra allegatæ in contrariũ, per quas apparet non credi assertioni iudicis, in his, quæ nõ dependent ab eius arbitrio. nã

si doct.

si doct. consideres, loquuntur quando partes non consentiunt actui iudicis, sed reclamant infra tempus debi-
24 tum. ¶ Hic tamen omittendum non est, † esse differentiam an pars reclamet infra tempus appellãdi, an post, quia si infra tẽpus, reclamet infra tempus appellandi, an post, quia si infra tẽpus, reclamans non tenebitur ꝓbare de cõtrario, sed satis erit appellanti producere sententiam iudicis, aut acta, ex quibus non appareat de ueritate assertorũ per iudicẽ. sed quando post debitum tẽpus reclamatur, quia actus iudicis fuit approbatus, si habet iudex præsumptionem pro se, talis præsumptio trãsfert onus probandi contrarium in aduersarium, & tenetur aduersarius probare aliter esse, quam iudex asser-
25 uerit, si ex tali † assertione uelit arguere nullitatem, quę nunquam transit in rẽ iudicatam, & de qua perpetuo dici potest usq. ad triginta annos. gl. in c. unde quæritur. in fi. gl. magnæ. 35. q. 9. Ang. in l. sicut. per no. per glo. ibi C. de præscriptio. 30. uel 40. anno. Bal. in l. scire oportet. §. fi. ff. de excu. tut. cum simil. quæ Ias. adducit in consil 21. col. 2. circa fi. lib. 1. Addo Bald. in l. post mortem. in prin. ff. de adoptio. ubi quòd ius agendi de nullitate est perpetuum nisi in causa status in qua durat solum annis decem. Itaque reclamans contra sententiã post tempus appellandi tenetur probare de eius nullitate uel ꝑ inspectionem actorum uel aliter per testes quando de actis non apparet, quia præsumitur pro iudice, ex quo pars fuit præsens & non contradixit, sed qñ contradixit infra tẽpus, si nulla sint acta, non tenebitur probare per testes, quia tunc iudex non habet præsumptionẽ pro se, nisi quatenus apparet ex actis. Ex ꝑmissis apparet hanc secundam limitationẽ de iure non procedere. Et quòd imo præsumitur pro iudice in sententia lata contra præsentes, uel a qua non fuit appellatũ, etiam quoad solennia, quibus nec iudex, nec partes potuerunt renuntiare, quia præsumuntur interuenisse, ex quo non fuit appellatum. & licet partes expresse renunciare non possent, tñ præsumuntur adhibita, ex quo non contradixerunt. & sic non obst. d. l. si forte. alleg. per Pa. de Ca. in d. consil.

38.lib.2.ex quo adsunt cōiecturæ, ex quibus iustificetur
26 assertio iudicis. ¶ Sed † hic conside.o aliam & tertiam responsionem ad d.l.si forte. & ad dictum Paul.de Cast. in d.consi.38.uidelicet, posito, quòd dictum Pau.sit uerum in se, quòd indistincte non credatur iudici sic asserenti, tamen ex quo partes fuerunt præsentes & nō contradixerunt, dico quòd tacite remittere potuerunt substantialia iudicii, licet expresse id facere non possent.c.si. de proba.ubi Dec.uer.3. responderi potest.& idem Dec. in l.uinum.col.pen.ante med.uer.sed responderi potest. ff.si cert.pet. & hoc modo considerando, in totū corruit conclusio, quòd præsumatur pro sententia iudicis, quoad solennia, quando ab ea non est appellatum, quia ꝙ sententia teneat, quando est lata contra præsentes & nō contradicentes, illud non est propter præsumptionem sententiæ, sed propter tacitam renuntiationem talium solennitatum, etiam substantialium. Sed tamen ista tertia responsio non satisfacit, quia procederet, quando appareret de actis, ex quorum inspectione appar^et solennia non fuisse adhibita, nec etiam partes opposuisse defectum omissionis solennitatum, sed conclusio loquitur, quando solum apparet de sententia sine actis lata contra præsentes, an omnia præsumantur solenniter acta.
27 ¶ Quarta † responsio potest acommodari ad consilium Pau.de Cast. quòd præsupposita præsentia partium, cesset ratio præsumptionis, sed tunc sumus in casu claro, quòd causæ cognitio præcesserit, quia causæ cognitio cō sideratur, & arguitur ex hoc, quòd iudex procedit partibus præsentibus, uel contumaciter absentibus.l. in causæ.§.causa cognita.ff.de minor.Bart.in l prolatam.C.de senten.Pau.de Cast.in consi 412. Visis punctis, seu casibus.col.1.lib.2.Soci.in consi.46 col.fi.uersi.præterea dicta consignatio.lib.4.Ias.in l.ait prætor.§.si iudex.col.3. circa med.ff.de re iud.sed etiam ista responsio non satisfacit, quia ex sola præsentia partium non dicitur iudex procedere causa cognita. Quid enim si ex abrupto & uelo leuato præsentem statim condemnet, dicetur ne adhibita causæ cognitio.sed hoc intelligitur quando apparet

de actis gestis contra præsentem uel contumaciter absentem. Ideo secunda responsio per nos considerata ui-
28 detur cæteras ante ire. Aduerte † tamen, quod ex sola citatione non argueretur partem fuisse pręsentem. maxime quando negaret pars se fuisse citatam. Freder. de
29 senis in consi. 170. Quæstio. ¶ Tertio † limitatur, ut procedat in solennitatibus, quæ potuerunt interuenire tempore sententiæ uel decreti iudicis, quia quo ad eas pręsumitur pro iudice. secus, quo ad eas, quę tēpore actus interuenire non potuerunt. Ita Paul. de Cast. in consil. 428. Visis & consideratis. col. 2. lib. 1. & in d. consil. 38. lib. 2. Alexan. in consil. 179. colu. 3. uersi. item, inquantū in priore consil. lib. 7. Socin. in consil. 29. colum. 6. lib. 1. Curtius iunior in consil. 29. col. 5. in fin. d. Rebuffi super concordia in tit de conclu. Latera. conci. pagi. 251. uersic. secundo infertur. Addo Bald. ultra moder. in consil. 376. Quęstio. lib. 1. Areti. in consi. 33. Consultatio. col. 2.
30 circa med. uersic. his ita præmissis. ¶ Sed nec ista † tertia limitatio placet. nam conclusio loquitur, quando iudex procedit partibus pręsentibus uel contumaciter absentibus, & sic quando partes tacite confitentur & approbant uera esse, quæ in sententia aut decreto enuntiantur, quo casu ita possunt confiteri & approbare illa fuisse adhibita ante actum, sicut tempore actus. & in terminis ita tenet Ange. in d. l. quęcunque. §. fin. col. 2. post med. uersic. nec etiam præsumitur. ff. de publicia. ubi, ꝙ non pręsumitur pro enuntiatis in instrumento sententiæ, quę non potuerunt interuenire tempore ipsius sententiæ, nisi illa lata sit contra pręsentem, & non reclamantem. ergo uult, quod si dicatur sententia contra pręsentem, & non reclamantē, quod pręsumatur pro enuntiatis in ea, licet illa tunc nō potuerint interuenire. Ad idem adduco. Pau. de Cast. in consi. 186. In cā, quę uertitur Pisis col. 3. circa med. & in consi. 202. In cā cōsiniū.
31 col. 2. circa fi. lib. 1. ubi, † quod creditur enuntiatis per notariū in instrumento, inter ipsas partes pręsentes & consentientes, licet illa interuenire non potuerint tēpore ipsius instrumenti. facit, quod scribit Ant. de Butr in consi.

consi.32. In quęsito prędicto. circa fin. ubi, quod notarius potest conficere instrumentum, & attestari de eo, quod in preteritũ gestum est, quando de eo rogatus est.
32 ¶Quarto limitatur, † ut procedat, quando ageretur ad eum effectum, ad quem iudex pronuntiauit, quia tunc pręsumitur pro ipsa sententia, quoad solennia & iustitiam, postquam sententia transiuit in rem iudicatam, secus si agatur ad alium effectum, ita Alex. in cons. 21. col. 2. uersi. potest etiam responderi. lib. 1. ubi licet pręsumatur pro decreto iudicis, ut is minor præsumatur, cui iudex tanquam minori curatorem decreuit. Istud procedit, quando agitur ad sustinendum ualiditatem illius decreti, secus, si quoad alium effectum. & pro hoc facit, nam exceptio rei iudicatæ non obstat, quotiens agitur ad alium effectum, aut ad alium finem. l. uindicantem. cum l. seq ubi Bar. ff. de euict. & Barto. in l. qui Romę. §. duo fratres. in 5. opp. ff. de uerb. ob. Soc. in consi. 264. in 6. q. libr. 2. si non obst. sententia, ergo nec enuntiata in
33 ea. arg. l. cum principalis. ff. de regu. iur. Tamen † istud argumentum non uidetur bene tutum, quia exceptio rei iudicatę uidetur obstare, licet agatur ad alium finẽ, modo non agatur ex diuersa causa. Alex. in repe. l. sępe. colũ. 6. uersi. non obstat, quod mutetur finis. & colũ. 25. uer. sed aduerte, quia non puto. ff. de re iudi. Ideo etiam quarta limitatio uidetur dubitabilis, nec obst. arg. Alex. quod uerba enuntiatiua propter aliud, non probant, qñ principaliter disputatur de ueritate enuntiati, iuxt. not. per Ant. de But. & doct. in c. illud. de presump. & late supra uidimus in 1. parte, in materia uerborum enuntiatiuorum, quia hic non sumus in uerbis enuntiatiuis propter aliud, imo ista solennia iudicii principaliter enuntiantur propter se, & ad effectum principalis sententię. Puto igitur quod in casibus, in quibus obstat exceptio rei iudicatę, in eis procedat conclusio, quod pręsumitur pro snia, quoad solennia & iustitiam, & econtra, ꝙ pro snia nõ præsumatur, quotiens exceptio non obstat, quia frustra tunc queritur de pręsumptione. ¶Sed circa pręmissa † quęro, dictum fuit satis esse, quod iudex asserat
34

ratin genere causæ cognitionem adhibuisse uel solennia processisse, an idem sit in assertione notarii aut partium, uideretur dicendum, quòd sic, quasi partes potuerint ista fateri ad sui præiudicium, cum maiorē potestatem habeant partes in rebus propriis, ut sibiipsis præiudicare possint, quam iudex Contrarium puto uerius quia partes nihil possunt confiteri in his quæ sunt iuris, quia ad eas non pertinet. l. ornamentorū. ff. de aur. & ar. leg. & sic partes bene possunt cōfiteri factum, puta quòd ita & ita factum est in specie, sed in genere asserere, quod causæ cognitio præcessit, istud ad eas non pertinet, nec ad notarium, sed ad ius & iudicem ministrum iuris, si-
35 cut † dicitur de teste, quod solum debet deponere super facto, non super iure. Inno. Bal. & doc. in c. cum causam. de testib. Bal. in l. solam. col. 1. C eod. titu. in consi. 81. In causa ista. lib. 3. & in consi. 323. Præmittendum est. in fi. lib. 4. & in con. 425. Statuto cauetur, quòd nullus. lib. 5. Bar. in consi. 113. Processum est. in fi. & alibi sæpe doct. & isto casu procedant allegata in contrarium, quod enūtiatio solennitatum debet esse specifica, nec sufficit generalis, quia intelligitur, quādo fieret notario aut ab alio, ad quem non spectat iudicare, quæ & qualia sint iuris solennia. & ita procedant quæ ego scripsi in cons. 29. col. 2. circa med. & in notario, quòd non sufficiat expressio aut enuntiatio in genere, tradit Ias. post Albe. in d. l. sciēdum. col. 6. uersi. limita istam doctrinam Bart. ff. de uerb.
36 ob. Ex præmissis habetur † conclusio, quòd ubi sententia lata est de recenti contra præsentem uel contumaciter absentem, & transiuit in rem iudicatam, ita demum præsumitur pro ea si acta & solennia referat, saltem in genere. Si uero de antiquo lata sit, præsumitur pro ea, li-
37 cet acta non referat. ¶ Sed hic † uidendum est, quādo dicatur de antiquo lata, ut pro ea præsumatur, licet de solennitatibus aut actis non habeatur in ea mentio, secundum aliquos, sufficit biennium, secundum aliquos, post 30. annos, secundum omnes, committitur iudicantis arbitrio. Alex. in consi. 219. col. 4. post med. uersi. preterea, ut præsupponitur. lib. 6. idem uoluit ipse Alex. in consi.

17. col.

17.col.3.uersi. nec obstat, quod not.Cyn libr.4 dum se remittit ad docto. per eum alleg. in d.consi.219. & hanc opi. quod relinquatur arbitrio iudicis sequitur Aret. in consi.36.col.fin. Sed idem Alex. in l.fi.§.illud.ff. quando appel.sit in addi.ad Bar.sequitur opin.quòd sufficit biénium refert & sequitur Bertach. in 3. parte sui repertorii. in uerb. sentētia præsumitur. ante finem primi uers. Idem Alex.in consi.123.colū.2.uersi. præterea prędicta sententia.lib.2.uoluit, quòd sufficiat tempus 10. annorum. refert & sequitur Goza.in consi.29.col.fin. uersi.6. Addo Veronensem in consi.26.col.4.ad fin.Abb.autem in consi.63.col.pen.post med.uersi. nunc uenio ad respō sionem lib.1.sequitur opinionem Ioan.Cald.in d.c.quoniam contra. de proba. quòd requiratur tempus uiginti annorum, eandem opi.tenet Calca.in consi.8. colū.4.in fin. Ex premissis apparet, quod certa doctrina dari non potest circa illud tempus, ob id totum uidetur relinquēdum arbitrio iudicis, qui uarie arbitrari poterit secundū
38 qualitates iudicum, qui pronuutiauerunt, quia † magis prȩsumitur pro sententia unius iudicis maioris, quā inferioris in dubio l.1.ff.de offi. prȩfe. prȩt. Bald. in l. tutores.ff. de cōfir.tut.Ias.in l.pacta nouissima.in tertio not. C.de pact.in c.1 col.3.ad fi. qui feu. dare poss. & in rub. C.qui admi.col 2. in fin. & hoc quando qualitas iudicis maioris non esset nota iudici arbitranti. Si enim nota esset, & iudicem sciret imperitum, prȩcipitem, aut alias conscienti ȩ nebulosȩ, aut minus integrȩ, arbitriū eius considerabit tempus longius, quam in iudice recto, & integro, perito æque & inculpato. ubi uero tempus exactum esset annorum triginta, illud sine dubio uidetur sufficere. Veronen. in consil.63 col.2. ¶ Sed hic quȩro,
39 † quando sententia lata est de antiquo, an ita demum prȩsumatur pro ea, si lata sit contra prȩsentem aut contumaciter absentem, an uero etiam, si contra absentem non contumacem Corn.in consi.333. col.4. in fin.lib.1. quod dicta distinctio, an feratur sententia contra præsentem aut contumaciter absentem, uel absentem citra cōtumaciam, solum fit, quando sentētia est de recenti. Sed

ubi

ubi de antiquo est, indistincte pro ea præsumitur. Addo rationem ultra Corn. nam ideo præsumitur pro sententia recenti contra præsentem uel contumaciter absenté, quia imputandum est ei, cur non appellauit, uel cur contumacem egit & q̄ non appellans censetur acquieuisse sententiæ, & approbasse omnia enuntiata in ea. Sed ista ratio militat etiam contra absentem, nō contumacem,
40 ubi sumus in antiquis, quia † propter diuturnitaté temporis præsumitur scientia. id est, q̄, is contra quem pronuntiatum est, notitiam habuerit de sententia. Sali. in l. authoritatem. uer. quæro de quæstione facti. C. unde ui. quem refert & sequitur Decius in cons. 185. col. 6. Addo Cald. in consi. 15. col. 1. uersi. ex quo sequitur. in titu. de præben. licet contrarium uoluerit Bellamera in cons. 10. col. 10. in fin. uersi. quo ad primam difficultatem. & col. 13. in prin. ¶Et ex hac ratione infertur, q̄ ubi alias posset probari scientia absentis non contumacis, q̄ notitiā habuerit de sententia, & ab ea non appellauerit infra tépus debitum a die scientiæ, ita præsumetur pro sententia contra talem absentem, etiam non contumacem, sicut contra præsentem. ita Bar. in consi. 98. Apparet sententia. colum. 2. uersi. & idem intelligo, Calca. in cons. 76. col. 7. & in con. 80. col. 4. in fin. Imo. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. quem refert & sequitur Goza. in d. consi. 96. col. fin. uersi. 7. adduco. Quod intellige in casibus, in quibus absens post notitiam habitam tenetur appellare.
41 ¶Ex præmissis † habes duas differentias, an sententia, quæ transiuit in rem iudicatam sit de recenti, uel de antiquo, quia ubi est de recenti, oportet quod sit lata contra præsentem, ita quod appareat sententiam trāsiuisse in rem iudicatam per cōsensum præsentis expressum uel tacitum, ad hoc ut præsumatur pro tali sententia. Secundo oportet, quod sententia solennia referat saltem in genere, ubi uero est de antiquo, ista duo non uidentur necessaria. Est uerum circa secundum requisitum, ut oporteat solennia sententiæ in ea enuntiari saltem in genere, q̄ multi talem enuntiationem non requirunt. & etiam in sententia de recenti, postquam transi-

uit

uit in rem iudicatam, ut in præcedétibus visum est. ¶Conclusio etiam ex præmissis infertus, quòd præsumitur pro sententia, quando transiuit in rem iudicatā contra præsentem vel contumaciter absentem, licet sit sententia de recenti, si vero de antiquo, etiam contra
42 absentem citra contumaciam. ¶Quæ conclusio † limitatur, ut non procedat in præiudicium tertii cōtra quē pronuntiatū non est. quia contra eum non presumitur pro sententia, etiam in antiquis. Pau. de Cast. in consi. 99. Circa primū quæsitum. col. 2. uers. nec ob. qđ pſumitur lib. 2. Soci. in consi. 158. col. 3. in fi. uers. sed ego etiam respondeo clarius. lib. 2. Abb. in c. cum inter. R. col. 3. de elect. Feli. in d. c. quoniā contra. col. 14. de pbatio. Rip. in l. 2. §. uoluntatem. col. 5. circa med. ff. sol. matri. ubi tamen de Pau. & Soci. non meminit. & faciunt quæ scripsi supra in 1. par. de uerbis enuntiatiuis, quod tertio non præiudicant, etiam in antiquis. Sed aduer-
43 te, † quòd ista limitatio dependet ab illa qōne, an sententia lata inter alios aliis præiudicet, quia in casibus, in qb. piudicat tertio, pariter vr̄ qđ p ipsa snīa psumat cōtra tertiū. & siqdē snīa in totū & plene piudicet tertio, pariter dicendū uidetur q̄ plene pro ea præsumatur contra tertium, si in parte, pro ea parte. Quę materia an sententia præiudicet tertio, habetur plenissime in L. sæpe. ff. de re iud ubi Alex. repetendo eand. mat. uersic. fortius dixit. post notarii, uerborum, quòd semiplene
44 probat contra tertium. Non † dicam hic quando res inter alios acta aliis plene præiudicet, sed pro intelligentia huius limitationis uidendum esset, in casibus in quibus plene non præiudicat, an saltem præiudiciū aliquod pariat. Alexand. in d. l. sæpe. colum. 20. uersicu. fortius dixit. post. nume. 71. quod parit præiudicium, quo ad semiplenam probationem. & idem Alexand. in consi. 156. in fin. lib. 2. Anchar. in consil. 276. Visa diligenter. colum. 1. circa med. uersic. ego his non obstantibus. Roma. in consi. 343. ante fi. uersic. quod autem aliquale præiudicium. Socinus in consi. 149. col. 6. uers. cō firmatur prædicta. lib. 1. Deci. in consi. 42. col. fi. in cōsi.

109. col. 1 in consil. 272. col. 3. & in cons. 596. Corne. in consi. 319. col. pen. li. 3. ubi uoluit, quod scriptura priua-
45 ta † inter alios cum uno teste integro, plene probet, ergo uult quod talis scriptura semiplene probet. & dicit Iasin l. decem. col. 9. uers. sed unum fortiter obstat. ff. de uerbo. obliga. & liber æstimi aut catastri inducit præsumptionem contra tertium, quæ onus probandi in eũ transferat. quæ sane presumptio iuris plus uidetur habere quàm probatio semiplena, cum talis probatio semina non transferat onus probandi in aduersarium, nisi eo casu, quo semiplene probanti deferendum sit iuramentum suppletiuum. quo etiam casu ad euitandum tale iuramentum sufficere uidetur aduersario, quod partem & semiplenam probationem præstet, per ea, quæ
46 habentur in l. admonendi. ff. de iureiuran. sed ubi † præsumptio iuris transfert in alium onus probandi, necessaria uidetur probatio plena, imo fortior uidetur necessaria probatio propter talem præsumptionem, quæ sit cõtra eum per c. quia uerisimile, ubi Abb. in secundo nota. de præsumptio. Imo isto casu probationes debent eẽ apertissimæ & tales testes, de quibus non sit aliqua uerisimilis dubitatio, quod debeant deierare, per tex. cum glo. in l. non est uerisimile. ff. quod metus caus. in c. super hoc. de renunt. & in d. c. quia uerisimile. habetur per gl. & doc. in l. transactione. C. de transactio. Socin. in cons. 263. col. 6. uers. respondeo. libro. 2. Dec. in consi. 105. colum 3. in consi. 175. col. 5. & in consi. 477. col. 1. Ias. in l. si extraneus in 6. nota. ff. de condict. ob caus. & in l. sciendum. col. 5. ff. de uerbo. oblig. Addo bonum tex. in l. sicu-
47 ti. C. de quæst. ubi, quod testimonium socii criminis † nõ facile admittitur contra apprehendentem, uel custodientem eum, quia non est uerisimile, quod eum apprehendisset aut custodiret, si se conscium aut complicem uideret. & sic ista iuris præsumptio quæ est contra testimonium socii criminis, illud repellit, ubi alias admitteretur. Amplius quando, quis uult probare contra illud, quod lex præsumit, requiruntur tres testes idonei, uel saltem duo excellentes, ut resultet plena probatio. Spe.

in tit.

in tit. de proba. §. fi. uersi. fin. quod dictum pro stupendo refert & sequitur Ias. in d. l. sciendum. col. 5. uers. not. tamen stupendum dictum. ff. de uerbo. obliga. illud etiam dictum pro singulari refert & sequitur Curtius iunior in consi. 52. col. 3. circa med. Idem est in suspitione, quia fortiores requiruntur probationes in eo, contra quem maneat suspicio. Aret. in consi. 64. col. 4. uersic item ex
48 clausulis. ¶ Sed † quod res inter alios acta, non pariat praeiudicium semiplenae probationis cõtra tertium, sed tantum praesumptionem aliqualem, aut leuem faciat: tenet Aret. in consi. 163. Sicut Ioannes. col. 2. uersi. uirum autem istae probationes. Curt. senior in consi. 72. col. 2. in fi. & seq. ubi late. idem tenet Dec. sibi contrarius in l. 2. col. x. C. de eden. ubi, quod solum inducit semiplenã probationem in causa connexa, rõne cõnexitatis. Idẽ tenet Ias. i l. si duo patroni. i pri. col. 2. ff. de iureiur. Addo. Bal. in consi. 2. Si egressae. in fi. lib. 4. ubi, quod confessio maioris aetatis facit indicium inter alios, tamen in confessione uidetur, quod faciat semiplenam probationẽ, ut habetur d. l. admonendi. & tradit Veronensis in cons. 45. col. 2. circa fin. Ripa etiam in d. l. admonendi. colum. penul. & in d. l. 2. col. 11. post med. C. de edẽdo. quod res inter alios acta solum inducit qualemqualem praesumptionem, quae operatur. ut data paritate probationum, is causam uincat, pro quo sit talis praesumptio, per glos. in d. l. si duo patroni. in prin. Alium effectũ ponit Curt. in d. consi. 73. col. 3. ut iudex faueat in deferendo iuramentum suppletiuum habenti unam testem, cum ista qualiquali praesumptiõe. & col. 4. dicit Curt. quod istud qualequale preiudicium non sit tertio ex sententia iniusta, aut nulla, etiam confirmata rescripto principis. ¶ Et
49 hanc † ultimam opi. puto de iure ueriorem in facto de recenti, in antiquis autem procedat prima opinio quod inducatur semiplena probatio. & in antiquis ita tenet Aret. in consi. 15. col. 2. post med. uers. & istud indubitãter. Curt in d. consi. 73. colum. 3. uersic. tertio respondemus. ubi quando ex antiquitate temporis uerisimiliter acta & processus forent deperdita, tunc ex sententia sit

præiudicium tertio, quo ad semiplenam probationem.
Iaſ. in d. l. ſi duo. col. 2. ff. de iureiur. & quæ ſcripſi ſupra
in prima parte circa uerba enuntiatiua & circa ſcriptu-
ram priuatam, quod in antiquis probant ſemiplene cō
tra tertium, & ſic quatenus ſententia inter alios lata
aliis præiudicat, eatenus pro ea præſumetur. ¶ Secun-
50 do † limitatur præmiſſa cōcluſio, quod pro ſententia præ-
ſumitur, quando tranſiuit in rem iudic. contra præſen-
tem uel abſentem, ſecundum ſupra dicta, ut procedat
in his, in quibus non ualet ſententia ex defectu conſen
ſus partium, quia partes non appellando, cenſentur cō
ſentire, & tacite remittere talem defectum, ſecus ſi ſen
tentia aliunde ſit nulla, quam ex defectu conſenſus par
tium, ut quia lata ſit ſine cauſæ cognitione. ita Calca.
in conſ. 88. col. 2. Sed neſcio, quid uelit Calca. dicere. nā
ſi uelit intelligere, quod non præſumatur pro ſolenni-
tatibus, quas partes expreſſe remittere non poſſunt, tā-
quā ſubſtantiales, male loquitur, quia fateor, quod par
tes expreſſe non poſſunt remittere. Sed dico, quod lex
præſumit eas interueniſſe, quando ſententia tranſiuit
in rem iudicatam, uel quādo lata eſt de antiquo, & ſic
iſto caſu non conſidaratur conſenſus partis non appel-
lantis circa remiſſionem ſolennitatum, ſed conſidera-
tur preſumptio iuris pro ſententia, quod rite recteque
lata ſit, ut ſupra uiſum eſt. & quod dicit Calca. quod
non preſumitur pro cognitione cauſæ, quod cauſa co-
gnita lata ſit, quia tunc nonnulla ex defectu conſenſus
partis, dico, quod male loquitur, quia doct. non dicunt,
quod præſumitur pro ſententia, & quo ad ſolennia, &
quo ad iuſtitiam, imo facilius reſpectu iuſtitie, quam ſo-
lennitatis. Cauſæ autem cognitio, magis reſpicit iuſti-
tiam, quàm ſolennitates, & in ſpecie ſupra probatum,
& quod preſumitur pro ſententia reſpectu cognitionis
cauſe, dum diximus non eſſe differentiam inter decre-
tum iudicis, & eius ſententiam. ſed in decreto iudicis
doct. communiter conueniunt, quod preſumatur adhi
51 bitum, cauſa cognita. Bene fateor, quod † ſi uere appa
reret latam eſſe ſententiam ſine cognitione cauſe, tunc
cessaret

cessaret præsumptio, quę cessat in casu claro, vbi aliter de veritate apparet. l. continuus. §. cū ita. ff. de verb. obliga. & ita declarat Fel. in d. c. qm̄ contra. colū. 15. in fin. vers. secundo declara. de proba. & latius infra habetur nu. 53. Et si bene consideres Calca. voluit vnum, quod est contra omnes doc. cōiter. q̄ magis p̄sumatur p̄ sententia respectu solēnitatis, quā iustitiæ. Nec obst. argm̄ Calca. q̄ s̄nia nulla, ratificari, nō pōt, vt valeat tāquam sentētia, quia fateor, vbi apparet de nullitate. Sed dico, quod in dubio non p̄sumitur nulla ex defectu solēnitatis. qn̄, fertur contra p̄ntes, & trāsiuit tēpus appellandi. vel qn̄ contra absentes, & sumus in antiquis, quia omnia pręsumuntur solenniter acta, & sic cessat nullitas.

52 ¶ Tertio † limitatur prædicta conclusio, vt solū p̄cedat, quo ad iustitiā & veritatem sententię, pro qua pręsumitur, nō respectu ordinis iudiciarii. Bal. in cōs. 492. In cā vertente inter Blasium. col. 2. in fi. vers. mō restat r̄ndere. li. 3. sed ista limitatio nō placet, quia vt sępius dictū est, præsumitur pro sententia, q̄ trāsiuit in rē iudicatā etiā respectu solennitatis, & ordinis iudiciarii. ¶ Quarto

53 † limitatur, vt nō procedat, qn̄ libellus est ineptus. Bal. in cons. 251. Posito. li. 4 sed ista nō est proprie limitatio, quia conclusio loquitur, quod præsumitur pro sententia in casu dubio, sed qn̄ apparet de ineptitudine libelli, sumus in casu claro, in quo clare constat de nullitate sententię, propter ineptitudinē libelli. Qn̄. n. producuntur acta ex quorū productione apparet de nullitate, aut iniustitia sententiæ, tunc vere & clare dicitur probari de nullitate & iniustitia, nec tūc tractari potest aliqua pręsumptione pro ipsa sententia. Bar. in l. 1. ff. si tutor, uel curator appel. in l. qui ad ciuilia. C. de appel. & in cōs. 98. Apparet sentētia. in fi Fel in d. c. qm̄ cōtra. col. 15. in fi. vers. 2. declara. de proba. Soci. in cōs. 46. col. 9. circa med. vers sed clare etiā r̄ndetur. lib. 4. Aretin. in cons. 62. Ex facto. an̄ fi. Ial. in l. 4 §. cōdēnatū. col. 7. in fi. vers. 2. cōtra Bar. facit. ff. de re iud. & q̄ infra dicā in tertia parte huius tract. in 7. limitatione. nu. 15. & in 4. pte in 12. q. & qđ proxime dictū ē nu. 51. Sed illud, q̄ † pro-

betur solennitatem sententiæ non interuenisse ex insp ctione actorum, non uidetur procedere in his, quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis, quia potuit adhiberi solennitas in aliis actis, ita Cor. in consi. pen. colū. fi. lib. 1. facit. Imol. in consi. 98. col. 3. ante med. ubi, quod magis præsumitur pro decreto iudicis, quod est voluntariæ iurisdictionis, quam pro sententia; quia in decreto potuit iudex se informare extraiudicialiter, antequam illud interponeret. Sed istud dictum Cor. non videtur tutum, quia pluralitas actorum non præsumitur. glo. in l. omnium. C. de testa. tali. in l. 2. C. de errore aduoc. ob id non potest præsumi de aliis actis, de quibus non apparet & suf-
55 ficit † parti producenti acta negare, quod sint alia acta, & si aduersarius prætendat esse plura, tenetur probare. glo. in l. cum de lege. ff. de proba. Bal. in consi. 60. generalitas. lib. 4 Roma. in consi. 222. Dubitatur. in fin. Paul. de Cast. in consi. 177. Viso supra scripto puncto, primo veniam. col. 1. & in consil. 213. Supra dicta omnia quæsita. col. 2. in secundo dubio lib. 1. Alex. in consi. 41. in fin. li. 3. in consi. 71. col. fi. lib. 4. & in consi. 16. col. fi. lib. 5. Ias. in l. cum ex causa. ff. de re iud. Curt. iunior in consi. 150. col. 5. post med. vbi, quod illa glo. in d. l. cum de lege. est communiter approbata, quam etiam nouissime sequitur Gozadin. in consi. 94. col. 7. post med. & sine dubio procedit illa glosſ. quando præsumptio est pro negante aliquid de pluri. esse Ias. in l. si constante. col. 19. nu. 120. ff. solu. mat. & in consi. 34 col. 3. in fi. & seq. lib. 1. sed hic præsumptio est pro negante, quod alia sint acta, præter producta, quia pluralitas factorū nō p̄sumitur, vt s̄ dixi.
56 ¶ Non obst etiam † ratio Imolæ, quod potuit iudex extraiudicialiter se informare ante decretum, quia fateor, sed dictum Imol. procedit, quando simpliciter producitur decretum, nec apparet de aliquibus actis cognitionis causæ circa ipsum decretum, nos vero loquimur, quando producuntur acta, ex quorum inspectione apparet de defectu solennitatū, tunc enim non militat præsumptio, quod potuerint procedere alia acta, q̄a pluralitas actorū nō p̄sumitur. et uerisimile est, q̄d si alia acta processissent,

processissent, etiam illa in scriptis redacta essent. Dictũ tamen Corne. saluari posset in uno casu, quando non appareret de notario rogato de ipsis actis, & in actis pro ductis multa enuntiantur, de quibus non apparet, unde rogari potuit alius notarius, ut uerisimile sit alia plura esse acta: & ita erat in casu Corn. sed aduerte si non apparebat in casu Corn. de persona notarii rogati, quomodo poterat probari negatiua ex inspectione aut productione actorum, cum illa productio fidem nõ faceret?

57 ¶Quinto † limitatur præmissa conclusio, ut procedat, quando producitur sententia in forma probante, ita q̃ fidem facit. tunc enim pro ea præsumitur respectu certitudinis & rectitudinis. Secus si instrumentum sententiæ non sit publicum, nec fidem faciat, quia aliqua requisita desinit ad fidem instrumenti, nam tunc frustra tractatur de præsumptione sententiæ, ex quo de ea non apparet. ita Soci. in consi. 2. col. 2. in princ. lib. 3. allegat Bal. & clarius Imo. in l. 1. ff. de his, quę in testament. delen. sed de hoc dubitare Socinum non oportebat, quia paria sunt, quod nulla sententia lata sit, uel quod de ea non appareat. l. in lege. ff. de contrah. empt. l. duo sunt Titii ff. de testam. tute. c. 1. de presby. nondum bapti. ministran. c. solennitates. 1. de consecra. distinc. 1. & qui non probat, quod allegat aut producit, dicitur carere iure. l. argẽtarius. §. cum autem. ff. de eden. l. quidam tabularũ. ff de furtis, quæ duo iura ad hoc citat Bald. in consil. 67. Quia ex facto. col. 2. circa med. lib. 3. & de hac limitatio ne habetur infra in 3. parte.

58 ¶Sexto † limitatur, ut procedat in his, quæ fiunt coram ipso iudice, secus in aliis, quæ coram iudice non fiunt, puta in mandato, quod fit in absentia iudicis, ob id pro mandato non præsumitur et in antiquis. Bal. in l. 2. C. si ex falsis instrumẽ. & in l. 1. C. de rebus alienis non alien. sequitur Alexan. in d. l. sciendum. ff. de uerb. ob. in l. qui in aliena. in prin. ff. de acquir. hered. in consi. 1. col. pen. libr. 4. & in consil. 191. col. 2. post med. uer. nec obstat longitudo temporis. lib. 6. Veronensis in consil. 26. col. 6. circa med. Soci. in consil. 254. col. 2. post med. uer. pręterea non sumus in casu cer-

to.lib 2.decisio. Neapo.decisio.345.col.3. & decisio.368. col.4.uersi.item allegabatur.Feli.in c.sicut.col.17.uersi. 6.aduerte.de re iudi.Decius in consi.215.col.2.uersi.ulterius in tali instrumento. Bertachi. in prima parte sui repertorii, in uerb.diu uersi.antepen.Curt. senior in cōsil.49. col.5. in fin.& colū.18. circa med. uersi. & dum subiiciebatur.Curtiu iunior in prima parte tracta.feud. quæst.1.col.2.Ias.in consi.140.col.2.in fi.lib.4. Contra-
59 riam opinionem † quòd imo præsumatur mandatū ex antiquitate temporis,tenuit Bal. sibi contrarius,in consil 337. In primis.col.fi.lib.1. quē citat & sequitur Deci. licet sub alio numero & libro, in consi. 199. circa fi.uer. præterea, etiam in mandato.& in consi.297.col.2. in fi. uersi. nec obstat, quòd ista. & licet Decius in dictis consiliis hoc non bene firmet, firmat tamen idem Decius in consi.486.col.fi.ubi pro hoc allegat tex.in l.fi.ff. de usucap. pro empto. Curtium seniorem. in consi.77. Super motiuis. latius hoc idem firmat Dec.in consil.638.col 2. ubi, quòd dictum Bald. supra allegatum in 6. limitatione, quòd mandatum non præsumatur ex antiquitate tēporis,non est uerum , & quòd loquitur ex capite suo, & sine lege, secundum Curtium in dict.consil.76. Et quòd prȩsumatur mandatum ex temporis antiquitate , tenet Ias. sibi contrarius id d.l. sciendum. colum.8. uersi.limitat d. Alexand.ff. de uerbo. obliga. & in l.1.col.5. in secunda limitatione.C. qui admitti. Addo ultra Modern. Paul de Castr. in consi.84. Visa dicta facti narratione,& his,quæ copiose. circa fin. lib.1. & profecto,si præsumitur solennia substantialia,quibus partes renuntiare non possunt, nescio uidere rationem diuersitatis, cur non idē in mandato, imo facilius in mandato , cum posit quis approbare personam falsi procuratoris , ut habetur in l. licet.C.de procura. & pro hac opinione faciunt,quæ infra dicam in 3. parte huius tract.uersi.11.ex antiquitate temporis, ubi, quòd prȩsumitur potestas tutoris & exe-
60 cutoris ob temporis antiquitatem. † Sed tenendo hanc 6. limitationem sine iuris præiudicio , eam sublimita multis modis.¶Primo,ut non procedat, quando appare

ret

-ret productionem mandati esse factam. uel cessante pro-ductione litem cum aliquo tanquam procuratore fuisse contestatam, tunc enim pro mandato præsumitur. Imo. in d.l.sciendum.col.5.uers.per prædicta decidi potest.ff. de uerb.ob.refert & sequitur Gozadi. in consi.96.col.fin.
11 uer.quarto adduco. ¶Secundo †sublimita, nisi in senten-tia aut in alio instrumento fiat mentio, de ipso manda-to, quia tunc uidetur probari propter antiquitatem tem-poris. Ita Dec.in consi.36.col.5.uersi. non obstat, quòd mandatum.sequitur Gozad.in consi.11.col.4.Purpu. in authen. si quis in aliquo documenro.in fin.C.de edêdo. Addo ultra moder.Bal.in consi.112.Quæritur, qui intel ligantur.col.2.post med.uer.quæritur ulterius.lib.1.ubi quòd præsumitur mandatum, quando est executum ex uerbis narratiuis, aut enuntiatiuis in antiquis, dũ æqui-parat compromissum mandato, quia sicut per manda-tum datur potestas procuratori, sic per compromissum arbitro aut arbitratori, Et utrunque mandatum dici po test. & quòd ex uerbis enuntiatiuis præsumatur manda-tum in antiquis, uoluit Veronensis in consi.26. in secun do dubio. facit Soc.in consil.158.col.5. uersi. sed tamen præmissis.libr.2. ubi, quòd solennitas citationis facilius præsumitur, quando enuntiatur in actu iudicis, quam quando non enuntiatur, quod etiam uoluerunt docto. tenentes ita demum præsumi solennia sententiæ, si in specie enuntientur, de quo abunde superius diximus.
62 Sed † contra hanc secundam sublimitationem uidetur facere, quòd Alexandr.scribit in consil.50. colum.2.post med. uersi. non obstat prædictis. libr.5.ubi, quòd uerba enuntiatiua alterius instrumenti, illud non probant, nisi inter ipsos contrahentes. Rursus in contrarium faciunt, quæ supra diximus in prima parte, circa uerba enun-tiatiua, quòd non probant in antiquis, contra tertium, nisi semiplene. Sustinendo hanc secũdam sublimitatio-nem, dici potest, quòd aliud sit in uerbis enuntiatiuis sententiæ, quam alterius actus unius priuati aut priua-torum hominum, quia magis præsupponitur pro iudice. Vel & secundo dici potest, quòd Alexand. & allegata in

contra-

contrarium loquuntur & procedunt, quando ageretur de probatione substantiæ rei, uut actus, puta unius instrumenti. Nos uero loquimur in probatione qualitatis, id est, solennitatis mandati, licet talis solennitas sit substantialis apparet de ipsa substantia rei, id est de sententia. ob id si ageretur de probanda una sententia per talia uerba, enuntiatiua, illa non probaretur plene, secus, quando agitur de probatione solennitatis, licet sub
63 stantialis, cum † facilius probetur qualitas, quàm substantia. Ideo licet damnum probari non possit, nisi per instrumentum, quia ita conuentum sit, aut statuto caueatur, quantitas tamen damni testibus probari poterit. Bartolus Alex. & doc. in l. certi condictio. §. quoniã. ff. si cer. pet. similiter licet rescriptum probari testibus non possit, sed scriptura tantum, Bald. in l. humanum. C. de legibus. & in l. nec exemplo. C. de falsis. Moder. in rub. de consti. qualitas tamen rescripti testibus probari potest. c. auditis. ubi Abb. in secundo not. de restit. in integ. Dec. in c. pastoralis. col. 3. de rescrip. similiter faci
64 lius inducitur qualitas, quàm † substantia rei. Ideo licet alteri stipulari quis nõ possit, ut ei acquiratur actio, tamen potest stipulari, respectu qualitatis, ut acquiratur qualitas ad ipsam actionem, quæ omnino alteri cõpetebat. l. 3. in prin. ff. quod ui aut clam. ubi Bart. l. si qs solutionis. §. fi. ff. de usuris. l. si cũ exceptione. §. in hac. in fi. ff. quod met. cau. Ad idem glo. in l. talis scriptura. in glo. fin. circa fi. ff. de leg. 1. ubi Mod. Ias. in l. si seruum Stichum. §. nunc uideamus. col. 2. circa med. uers. tu aduerte, quòd gl ff. de uerb. oblig. sed tamen durum uidetur, quòd præsumatur talis qualitas mandati ita substantialis, contra tertium Præterea contra tertium non uidetur plene præiudicare ipsa sententia, sed semiplene tantum, etiam in antiquis, ut supra diximus, in fine primæ limitationis, ergo non magis præiudicabit tertio solennitas mandati enuntiata in sententia, quàm ipsa sentẽtia. & ista uidetur ueritas. & sic intelligi debet ista secũda sublimitatio, qñ ageret inter ipsas ptes, inter quas pronuntiatum est aut habentes causam ab eis.

65 ¶ Tertio

65 ¶ Tertiò sublimitatur † non procedere in actu, ad quē uerisimiliter quis non accederet, sine mandato, puta si quis soluit pensionem nomine alieno, quia præsumitur soluere de mandato eius, pro quo soluit, cum uerisimile non sit, quòd uelit iactare suum ita Rota Decis. 23. Nota, quòd ubi dicit se aliquis.; in antiq. refert & sequitur Soci. in consi. 46. col. 2. post med. lib. 3. Dec. in d. consi. 36. col. 5. uersi. 2. respondetur. in consi. 42. col. pe. post medium. uers. 3. respōdetur. & in l. 1. col. 4. post medium. C. qui admi. Gozadin. in d. cons. 11. col. 4. Addo Curt. seniorem in d. consi. 77. Super motiuis. col. 4. post med. uers. facit, quod not. do. de Rota. Aduerte tamen, quia ista tertia subli mitatio non apte uidetur conuenire ad terminos nostros, quia dicta in hac tertia sublimitatione, uidentur procedere etiam in factis recenti-
66 bus, cessante antiquitate temporis. ¶ Quarto † sublimitatur, quod licet non præsumatur mandatum ex antiquitate temporis, pręsumitur tamen ratificatio ipsius mandati Bertachi in prima parte sui reperto. in uerb. diu. uersicu. 3. Socin. in d. consil. 46. col. 2. in fi. Dec. in d. cons. 299. col. 2. Gozadi. in d. consi. 11. col. 4. ¶ Sed Ias. in d. cons. 140. col. 3. lib. 4. istud intelligit, quando ageretur de modico præiudicio, secus si de magno, quia tunc non præsumitur ratificatio ex antiquitate temporis, nisi concurrat alia præsumptio. sed certa pręsuppposita scientia eius, de cuius ratificatione agitur, uidetur absurdum dicere ex temporis antiquitate ratificationem non induci, sed quia Ias. allegat Barto. in disput. Mulier habens amplum patrimonium. de cuius dicto latius uidebimus in 3. parte huius tracta. ad ibi dicta me remit-
67 to. ¶ Quinto † sublimitatur, ut non procedat in mandato de custodiendo, quod pręsumitur ex antiquitate tēporis, seu ex diuturnitate custodiæ præcedentis. Alexā. post Bartol. in l. si uxor. §. si quis vxorem. ff. de adulte. sequitur decisio Neapolita. decisio. 345. colum. 3. Bertachi in secunda parte sui repertorii, in uerbo, mandatū
68 qualiter. uersicu. 7. ¶ Sexto † sublimitatur, ut non procedat concurrente quasi possessione, & diuturna patiētia,

tia, quia tunc mandatum præsumitur ex lapsu triginta annorum. Alex. in d. consi. 1. col. pen. lib 4. sequitur Brunus Astensis in consi. 95. col. 1. post med. ¶ Septimo subli
69 mitatur † non procedere in mandato uicarii Episcopi, quod præsumitur, si non negetur, & in eo sufficit probare communem nominationem & reputationem. Feli. in d. c. sicut. col. 15. de re iudica. post Rotam per eum alleg.
70 ¶ Octauo † sublimitatur non procedere, concurrentibus aliquibus indiciis aut coniecturis, quia tunc præsumitur solennitas extrinseca mandati. Cur. senior in d. consi. 77. Super motiuis. col. pen. uersi. tertia conclusio.
71 ¶ Nono non † procedit, quando ageretur de commodo & fauore allegantis mandatum, quia tunc uidetur præsumi ex antiquitate temporis. Aret. in consil. 42. Viso consil. colum. 2. post medium. uersi. præterea, ut tetigit.

SECVNDAE PARTIS.

FINIS.

TERTIA PARS.

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORIS,

Domini Aymonis Crauettæ a Sauiliano.

ARGVMENTVM.

Tempus de antiquo præsumi in materia solennitatis extrinsecæ, concurrentibus possessione uel quasi longi temporis, item scientia & patientia aduersarii. Et unde præterea illa præsumptio nascatur. Tum an solennitatis præsumptionem tollat negatio uel oppositio partis, cum qua actum est.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quid dicatur in materia præsumendæ solennitatis extrinsecæ in extraiudicialibus.*

2 *Solennitas extrinseca, quot annorum tempus desideret, ut res dicatur de antiquo.*

3 *Titulus non præsumitur ex solo temporis lapsu, concurrente etiam possessione decem annorum. & nu. 5.*

4 *Præscriptio an currat contra minorē & ecclesiam. Et si currat, non debeant restitui.*

6 *Solennitas extrinseca an præsumatur, quando concurrit sola antiquitas tēporis, sine alio adminiculo possessionis, aut alio, & agitur de magno præiudicio. Et an tempus. 30. annor.*

sufficiat contra tertium. nu.7. disting.nu.8.

9 *Solennitas extrinseca an præsumatur ex lapsu decem annorum, ubi agitur etiam de graui præiudicio, concurrente possessione decennali, cum scientia & patientia partis, idque in præiudicium tertij disting.nu.10.*

11 *Solennitas extrinseca an præsumatur in extraiudicialibus, licet illa non enuntietur in actu. Et an sit necesse illam enũtiari in sententia in antiquis. disting.nu.12.*

13 *Solennitas curatoris, an præsumatur per adsertionem adultorum, post lapsum uiginti annorum.*

14 *Iuris declarandi magna hodie est necessitas. Et raro committendum est arbitrio iudicis, quod tempus dicatur de antiquo.*

15 *Solennitas extrinseca, ex sola temporis antiquitate an præsumatur, etiam ex lapsu.30. anno. nisi concurrat alia præsumptio, ut possessio uel quasi.*

16 *Solennitas extrinseca an propter antiquitatem temporis non præsumatur, eo forte quod pars, cum qua actum est, negat solennitatem interuenisse. Et quando pars debeat opponere. nume.17.*

18 *Solennitas extrinseca præsumatur, an necessario debeant concurrere scientia & patientia eius, cuius consensus erat necessarius ad actum dictum. nu.19.*

20 *Dispensatio an præsumatur ex temporis antiquitate, aut quãdo, quibusue concurrentibus. num.21.*

22 *Solennitas nõ præsumitur ob antiquitatem temporis, ubi agitur de substantia actus. disting.nu.23.*

24 *Emancipatione præsumptio, an inducat titulum contra patrem.*

25 *Solennitas extrinseca ob temporis antiquitatem, an præsumatur in eo, qui actum gerere non potest.*

26 *Solennitas extrinseca ob temporis antiquitatem, non præsumitur, ubi instrumentum de antiquo fidem non faceret.*

27 *Solennitas extrinseca, non præsumitur ob temporis antiquitatem, ubi ex inspectione instrumenti probaretur solennitatem non esse adhibitam. Et id quomodo intelligatur.*

28 *Probatio in contrarium contra præsumptionem antiquitatis, an admittatur.*

Præsum-

29. *Præsumptio ueritati cedit.*

30 *Solennitatis præsumptio procedens ex temporis antiquitate, tollitur etiam per aliam præsumptionem in alium.*

31 *Solennitas citationis & sententiæ non præsumitur, ubi producuntur acta, ex quibus apparet sententiam esse nullam. contra Dec. falso quid in eum locum tribuentem Paul. de Castr.*

1 VENIO † nunc ad Tertiam partem tractatus nostri, quando quid dicatur de antiquo in materia præsumendæ solennitatis extrinsecæ in actis extraiudicialibus. In qua materia, quia latus apparet campus certaminis, in quo uarie inter milites belli nostri certatum reperitur, ut ueritatis uictoriā pertingere liceat, puto ex doct. mente aliquos casus considerari posse. ¶ Primus casus est, qñ cum antiquitate tēporis cōcurrit alia p̄sumptio, puta possessio, uel quasi lōgi tēporis, sciente & patiente aduersario, & tunc tp̄s decem annorum, dicetur de antiquo, & illud sufficiet, ut præsumatur solennitas extrinseca, Puta alienatā est res ecclesiæ uel minoris, non apparet de solennitatibus requisitis, tamen emptor rem possedit decem annis parte sciente & patiente. certe post lapsum decem annorum præsumi uidetur solennitas extrinseca requisita in tali alienatione. Ita habetur in c. peruenit. de emptio. & uēdi. Pau. de Cast. in consi. 202. In causa confinium. col. 2. & in consi. 375. Ne sub æquiuoco. col. 2. circa med. uer. dicet aliquis. lib. 1. Alexan. in consi. 45. in fin. lib. 3. Soc. in consil 28. col. 3. uersi. respondetur & secundo. libr. 2. Corn. in consi. 348. col. 5. lib. 3. in consi. 145. col. fin. & in consi. 284. col. 1. lib. 4. Addo Bal. in consi. 511. Quidam prælatus. col. 2. ante med. libr. 5. ubi, quod assidui actus & continuatio possessionis, non solum faciunt præsumi solennitatem, sed etiam titulum in alienatione rei ecclesiasticæ, & multo magis præmissa procedant, ubi concurreret possessio longissimi temporis, tunc enim sine dubio omnia præsumuntur solenniter acta. Cor. in cōs. 109. in fi. lib. 3. ubi loquitur in alienatione bonorū minoris.

ris. ¶ Secundus casus† est, quando concurrit sola antiqui
tas temporis sine possessione uel quasi, & sine alia præ-
sumptione, & agitur de modico præiudicio, & isto etiã
casu sufficit tempus decem annorum, ut præsumatur so
lennitas extrinseca. l. si filius. C. de petitio. hæredita. quã
tex. ita intelligit Bar. in d. q. Mulier habens amplum pa-
trimonium. in fi. Alex. in d. l. qui in aliena in prin. col. 3.
ff. de acquir. hæred. in consi. 12. col. fi. & in consi. 113. col.
pen. lib. 4. Dec. in c. 1. col. 6. post med. uersi. non obstat ra
tio Abb. de fide instrumen. & in consi. 442. col. 5. in prin.
uersi. tertio illa præsumptio Ias. in d. l. 1. col. 5. in 4. limi-
tatio. C. qui admitti. in consi. 176. col. 3. circa mediũ. lib.
2. & in consil. 148. col. penulti. in fin. lib. 4. Sed dicet ali
quis, imo in d. l. si filius. concurrebat possessio longi tem
poris, quia filius ibi tenuit bona hæreditaria, in quibus
fuerat institutus parte sciente, & patiente, ex quã posses
sione arguitur consensus patris in adeundo. Solutio illa
nõ erat possessio bonorum patris, sed alterius defuncti.
& isto respectu dicitur tractari de modico præiudicio,
cum bona patris non essent. sed ubi ageretur de posses-
sione bonorum eius, cuius consensus esset necessarius,
tunc multo fortius argueretur eius consensus, licet aga-
tur de magno præiudicio, quia nõ esset uerisimile, quòd
passus esset possideri bona per alium, in quibus ius præ-
5 tendit. Non † intelligo tamen, quòd ex solo lapsu tem-
poris, concurrente ista possessione decem annorum præ-
sumatur titulus, sed præsupposito titulo habito ab eo,
de cuius præiudicio agitur, dico præsumi solennitatem
ipsius tituli, & ob in d. l. si filius. dicitur agi de modico
præiudicio, quia non agitur, ut præsumatur titulus, nã
is uere præcesserat, scilicet, titulus testamenti, in quo fi-
lius institutus erat, sed agebatur tantum de solennitate
requisita in executione illius tituli, & de consensu patris
in aditione, cuius interesse nullum aut modicum uersa-
tur, quòd filius adeat, cum ex hoc pater non obligetur.
¶ Imo non uidetur forte necessaria diuturnitas tempo-
ris ad præsumendum solennitatem extrinsecam, quan-
do agitur de modico præiudicio. Curt. Senior in consi.

77. col.

77.col.4. in fin.ubi generaliter dicit præsumi solennita tem extrinsecam, quotiens agitur de modico præiudicio allegat Abb.in c.primo.de iudi.in c.si fraternitatis. & in c.Albericus.de testib. in c.nisi essent.per illũ text. de preben.& in c.fraternitati.de cle. non resid.post In
4 noc.in c.primo.de cler.pereg. ¶ Sed iterum † instabit aliquis ad maiorem declarationem. tu ergo ais, quòd ubi emens ab ecclesia uel minore, rem tenuit longo tempore decem annorum, quòd præsumatur solennitas extrinseca, consequenter, quod emptor sit securus. sed istud non uidetur procedere, cum non præscribatur cõtra ecclesiam minori spatio 40.annorum, ut habetur in l.fina.C.de sacrosan.eccle.& similiter contra minorem, uel non currit præscriptio, uel si currit minor restituitur, ut habetur in l.etiam.ff.de minor.per Bartol. Solutio, hic non tractatur de præscribendo, ubi habitus est titulus ab ecclesia uel minore, quo casu solum quæritur, an titulus sit ualidus, uel non. nam si ualidus sit, statim securus est emptor citra præscriptionis
5 opem.in qua † re dicitur, quòd lapso tempore decem annorum, & concurrente possessione emptoris solennitas extrinseca præsumitur, ex qua præsumptione titulus fiat ualidus iuris præsumptione, ob id lapso decennio non poterit ecclesia aut minor allegare nullitatem contractus ex defectu solennitatis, extrinsecæ, nisi poterit negatiuam, quod solennitas uere non interuenerit. Poterit tamen nullitatem proponere, si eam probet, uel agere remedio recisorio aut restitutorio, si læ-
6 sio intercesserit. ¶ Tertius casus est, † quando concurrit sola antiquitas temporis sine alio adminiculo possessionis, aut alio, & agitur de magno præiudicio, & isto casu non sufficit tempus decem annorum, sed tempus longissimum requiritur annorum 30. Alexand.in d.l.qui in aliena.in princ.colum.3.ff.de acquir. hæred.& in consi.179.colum.3.uersi.nec obstat longitudo temporis.lib.7.licet Ias.in d consi.140.colũ. 3. post med.lib.4.requirat tẽpus, cuius initii memoria non extat in contrariũ.de quo curandum nõ est tãquã sibi cõ-

7 trario, ut statim dicam. Sed hic quæro, circa hunc tertium casum, an istud tempus triginta annorum sufficiat etiam contra tertium, & ubi agitur de præiudicio tertii? Respondeo quod sic Alexan. in d. cons. 179. colu. 3. lib. 7. Socin. in cons. 270. col. 3. uers. confirmatur, quia ex quo longissimo tempore. & in cons. 254. col. 2. uers. sed contra præmissa uidebatur obstare. lib. 2. per text. in d. c. peruenit. de empt. & uendi. Idem tenet Corn. in cons. 181. col. 6. uers. sed solum dubitatur. lib. 2. Curt. Senior in cons. 77. Sup motiuis. col. 2. post med. Dec. in d. cons. 442. col. 5. in prin. uers. 3. illa præsumptio. & in cõ 638. col. 2. uers. & contra Baldum est regula. Ias. sibi contrarius in cons. 54 col. 5. lib. 1. Sed considero circa hãc qõnem, quod aut contractus de cuius solennitate agitur, est potens ut præiudicet tertio, si ualidus & solennis sit, & tunc qua ratione præsumetur solennitas contra ipsum contrahentem eadem uidetur præsumenda contra tertium, cui præiudicat. Aut contractus eiusmodi, de cuius ualiditate & solennitate non dubitatur, tertio non præiudicat, & tunc frustra quæritur an contra ter-
8 tium præsumatur solennitas. ¶ Secundo quæro, circa primum casum, in quo dictum est præsumi solennitatem extrinsecam ex lapsu decem annorum, etiam ubi agitur de graui præiudicio, concurrente possessione decennali, cum scientia & patientia partis. An illud procedat etiam in præiudicium tertii? Alexan. in d. l. qui in aliena in prin. col. 3. uers. sed contra prædicta. ff. de acq. hæred. tenet, quod sic, dummodo ille tertius sciuerit & passus fuerit rem possideri per tantum tẽpus, & respondet Alexand. ad tex. in d. c. peruenit. de empt. & uendit. ubi requiritur tempus 20. annorum, quod ibi non apparebat de scientia & patientia illius mulieris. & idem tenet Alexan. in cons. 17. col. 2 post med. uers. confirmatur prædicta. lib. 4. & clarius in consil. 219. col. 5. post med. uers. non obstat etiam dum. in hom. libr. 6. idem tenet Ias. in d. l. 1. col. 5. in 3. limitatio. C. qui admitti. quicquid aliter & nimium perfunctorie senserit Ripa in l. 1. colum. 19 in fin. nume. 105. ff. solu. matri. si

bene

bene ponderetur. & ista opinio uidetur rationabilis, cũ per tempus decem annorum bona immobilia præscribantur, data scientia & patientia domini, licet agatur
9 de magno preiudicio. Sed hic aduertẽdum, quia † aut contractus principalis nocet tertio, si ualidus sit, & solẽnis, & eadem ratione præsumenda uidetur contra tertium solennitas: Aut tertio non præiudicat, & frustra quæritur de eius solennitate. Potest autem preiudicare tertio, respectu tituli, ut sufficiat minor præscriptio ꝓpter titulum, puta decem annorum inter præsentes, & uiginti inter absentes. & isto casu tractari potest de præsumptione solennitatis extrinsecæ contra tertium.
10 ¶ Tertio quæro † in casibus, in quibus dictum est præsumi solennitatem extrinsecam in istis extraiudicialib. an istud procedat, licet solennitas non enuntietur in actu? Dic quod sic Felin. in d. c. sicut col. 15. uersicu. 7. & ultimo. Deci. in consi. 341. col. 6. post med. uersic. non obstat, si dicatur. & in cons. 558. col. 2. circa finem Iasi. in d. l. sciendum col. 7. uersi. quid tenendum in tanta uarietate. ff. de uerbo. obliga. Si enim enuntietur solennitas in contractu, & sit talis, cui enuntiantes renuntiarẽ possint, talis enuntiatio statim probat inter ipsos contrahentes. l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. Si uero renuntiare non possint, illa non presumetur, etiam inter partes, nisi per temporis antiquitatem, quę antiquitas in hoc uim probationis obtinebit. ¶ Et ex ꝓmissis inferri potest ad dicta supra in 2. partes, circa so-
11 lennia sententiæ, † an sit necesse illa enuntiari in sententia in antiquis. Si enim talis enuntiatio non est necessaria in actibus extraiudicialibus priuatorum multominus in actis iudicialibus, in quibus pro iudice magis presumitur. Ex præmissis habes, quando quid dicatur de antiquo in materia præsumendę solennitatis extrinsecę in actis extraiudicialibus & quod sufficit tempus decem aut triginta annorum, secundum distinctio-
12 nem factam in dictis tribus casibus. ¶ Sed † dum fuit conclusum requiri tempus triginta annorum, quando agitur de graui preiudicio, & cessat uox [illegible] seu qu[illegible]

longi temporis, in cõtrarium uidetur facere, quod scribit Anchar. in consi. 222 Subtiliter. colum. prima. in fi. ubi uoluit, quòd præsumatur. solennitas curatoris per adsertionem adultorum post lapsum uiginti annorum. & tamen in casu Ancha. agebatur de graui prӕiudicio. Solutio in casu Anchar. concurrebat aliud, quia obligatio, super qua curator liberationem concesserat, erat contracta cum eodemmet curatore, ob id factum illud curatoris, adulti impugnare non poterant. Preterea concurrebat adsertio, aut confessio ipsorum adultorum, quia facilius prӕsumitur solennitas enuntiata, quam non enuntiata, ut sӕpius dictum est. Sed iterum opponitur contra præmissa ex eo, quod scribit Alexan. in consi. 218. col. 3. post med. uer. prӕterea Host. lib. 6. ubi uoluit necessarium esse tempus centum annorum, ut præsumatur solennitas extrinseca. sed puto quòd Alexand. male loquatur, contrariando his quæ idem Alexand. dixerat in locis supra alle. & doct. per eum alle. loquuntur, quando agitur de prӕsumendo titulo aut substantia actus, non de eius solennitate. Rursus etiam opponitur contra prӕmissa, ex his quæ scribit idẽ Alexan. in consi. 79. col. 3. in fin. uers. fortificatur per id. lib. 1. & in consi. 9. col. fin. lib. 3. ubi uoluit, quod in ista materia præsumendi solennitatem extrinsecam in cõtractibus ob temporis antiquitatem, relinquatur arbitrio iudicis, quando tempus dicatur de antiquo. Sed certe non puto, quòd iudex possit arbitrari de minori tempore decem aut triginta annorum, secundum casus præ-
13 missos. Ex quibus † uides, quod licet plerique multitudinem scriptorum hodie deuoueant, instar languentis stomachi, cui ciborum displicet apparatus, nunquã tamen declarandi necessitas tanta fuit, quantum interim uidemus. Plerique enim uel iudicium uel aduocatorum, ut primum uident decisionem aliquam doctoris alicuius maxime celebris nominis, non ab ea sanctũ putant discedere. Sed scribentis authoritas nunquam tanta fuerit, quin rationes iuris procellant, secundum Senecam relatum per Fulgo. in l. penulti C. de condic.

indeb

indeb. Fieri enim potest, quòd unus longe minoris scie tię & authoritatis, in aliquo superet plures & maioris authoritatis & scientiæ. l. 1. circa med. C. de uete. iur. enucle. Corn. in consi. 55. col. 2. lib 4. & dicit Dec. in cõsil. 74. in ultimis uérbis quód ratioues metiri debemus propter seipsas; & nõ ex proferêtis authoritate. Relinque arbitrio iudicis, quando tempus dicatur de antiquo, continuo iudex pręceps rudis & culpatę conscientię pro amico aut priuato suo commodo arbitrium di-
14 cat¶ Sed opponitur † adhuc contra præmissa, & uidetur, quòd nunquam ex sola antiquitate temporis pręsumatur solennitas extrinseca, etiam ex tempore 30. annorum, nisi concurrat aliqua præsumptio alia ultra temporis lapsum, puta possessio, uel quasi. ita Abb. in c. Albericus. col. pen. testib. per tex. in l. quęcunque. §. fi. ff. de public. & per not. in d. c. peruenit. de empt. & vẽd. sequitur Alexand. in d. consil. 12. colum. 2. post mediũ. uersicu. nec obstat etiam, si dicatur. in d. cons. 17. colũ. 3. uersicu. nec obstat. quod notat Hostien. lib. 4. & latius in consil. 218. libro. 6. Iaso in dicto consi. 140. colum. 3. post medium libro quarto. Idem uoluit Socinus in consil. 29. colum. quinta in fine uersicul. secundum argumentum. Similiter non obstat libro primo. ubi, quòd nunquam præsumitur solennitas extrinseca, quæ tempore actus interuenire non potuit, uel cui partes renuntiare non poterant. & loquitur Socinus in alienatione rei ecclesiasticę. & in solennitate tractatus. & sic Socin. si bene ponderetur, uoluit for ius non præsumi solennitatem etiam concurrente possessione longi temporis. similiter Corn. in consi. 181. col. 6. lib. 2. quod non est omnino tuta illa opinio, quod propter diuturnitatem temporis omnia præsumantur solenniter acta. Sed ista opinio posset procedere in tempore decem annorum, quod non est sufficiens ut præsumatur solennitas extrinseca non concurrente alio adminiculo, puta possessionis, uel quasi, quando agitur de graui præiudicio. Secus in tẽpore longissimo. 30. annorum quod solũ sufficit ad inducendum psũptionẽ solẽnitatis extrin-

secę. & hanc opin. quod ex sola antiquitate temporis omnia præsumatur solennitate acta, tenet Signorolus de homodeis in subscriptione ad consilium Zilioli de cautellis, inter consilia Anchar. in cons. vltimo. Alexan. in cons. 219. colum. 5. uers. non obstat etiam, dum obiiciebatur. lib. 6. Socin. in consi. 15. colum. penulti. uersicu. confirmatur etiam prędicta conclusio. libro primo consi 153. colum. 2. & in consi. 266. colum. 12. uers. ex quibus infero. lib. 2. Corn. in consi. 144. colum. prima in fin. lib. 4. ubi dicit hanc esse communem opinionem, & idem Corn. in consi. 284. colum. 1. eodem libro 4. Eandem opin dicit communem, Deci. in d. l. 1. colū. 4. C. qui adm. in cons. 36. colum. 6. uersicu. 2. respondetur. in consi. 42. colum. penulti. in consi. 135. in princi. in consi. 329. colum. fin. in consi. 341. col. 6. post med. & in consi. 409. colum. 1. & in d. consil. 36. colum 6. dicit Deci. præsumi solennitatem extrinsecam ex sola antiquitate temporis, etiam nulla possessione subsecuta. Eandem opin. tenet Ias. sibi contrarius, in d. l. sciendū. col. 7. & 8. ff. de uerb. obligati. & in d. l. qui in aliena. in princ. col. 5. in fi. ff. de acquir. hęred. Ripa lib. 2. respons. c. 22. col. 3. in fi. Quam tamen opi. ego teneo s̄m distinctionem supra factam per tres casus. ¶ Et in hac materia non omitto dictum Geminia. in consi. 87. colum. 2. post med. ubi, quod magis præsumitur pro solennitate actuum extraiudicialium, quā iudicialiū sed ego dicerem totū contrariū, quod magis pręsumatur pro factis in iudicio.

15 ¶ Memorata conclusio, quòd p̄sumitur solennitas, extrinseca propter antiquitatem temporis secundum distinctionem, de qua supra, limitatur aliquibus modis. & primo, ut non procedat, quando pars cū qua dicitur actus celebratus, negaret illā solénitaté interuenisse, puta si Canonici negant interuenisse cōsensum capituli in alienatione rei ecclesiasticæ, ita Ale. in d. cōs. 9. col. 2. in fi. uer. nō obst. si diceretur. & in fi. illius, cōsilii. lib. 3. sequitur decisio Neapoli. decisione. 245. colū. 3. & decisione. 345. colum. 2. uer. & si diceretur. ¶ Sed ualde dubito de hac limitatione. nam si pars nō apponit

nit defectum solennitatis, illa præsumitur etiam in actu recenti, cessante antiquitate temporis. Compostella. in cap. cum dilectus. de consuetu. quod dictum pro multũ notabili citat Matthesila. nota. 12. Nota, quod illa regula. sequitur Socin. in d. consi. 270. col. 3. uersi. & hoc maxime, quia longissimo tempore. lib. 2. Feli. in d. c. sicut. col. 12. in secunda fallentia de re iudi. Ias. in d. l. sciendum. colum. 7. in 3. limitatione. ff. de uerbo. oblig. Quo
16 autem tempore † debeat fieri oppositio, tradit Gemin. in consi. 87. colum. 1. post med. ubi, quod debet opponi ante perfectionem actus, secus post actum perfectũ, sed illud posset procedere in solennitate intrinseca. Itaque quum dicunt doct. solennitatem extrinsecam præsumi ob temporis antiquitatẽ, necessario presupponũt, quod defectus talis solennitatis fuerit allegatus & oppositus. ¶Secundo, considero contra hanc limitationem, & contra hoc dictum Alexand. nam talis solennitas & extrinseca præsumitur, etiam contra tertium post lapsum. 30. annorum ut supra dictum est, & sic tertius defectum talis solennitatis opponere non potest, nisi probet negatiuam, quanto minus igitur talem defectum opponere is poterit, quo cum gesta res sit, cum difficilius contraueniat quis facto proprio, quam alieno. l. si post mortem. §. fin. ff. de adoptio. Ideo non possum non mirari de hoc dicto Alexan. sed magis admiror, quomodo senatus Nea-
17 politanus dictum illud secutus fuerit. ¶ Secundo † limitatur memorata conclusio, ut solum procedat interueniente scientia & patientia eius, cuius consensus est necessarius ad actum, quia in istis terminis loquitur d. l. si filius. C. de peti. hæred. Ideo si in alienatione aut contractu sit necessaria licentia Papæ, illa non præsumetur, quia non est uerisimile, quod habuerit Papa notitiam talis alienationis aut contractus. ita Alexand. in d. consi. 9. col. 6. lib. 3. & in d. consi. 17. col. 2. post med. uersi. nec potest dici, quod dictæ omnes solennitates libr. 4. sequitur decisio Neapolit. quæstione 107. col. un. ubi propterea infert, quod allegans præsumptionem solennitatis consensus uel licentiæ superioris, debet probare scientiã ipsius

sius superioris, quod superior sciuerit talem actum factum esse. De quo tamen uide, quæ infra dicam hac eadem parte. numer. 29. ¶ Sed aduerte, quia † istud non
18 procederet, quando res esset de antiquo per tantum tempus cuius initii memoria non extat in contrarium, quia tunc non requiritur scientia superioris, non solum quando ageretur de præsumenda solennitate extrinseca, sed etiam ubi ageretur de probatione tituli & substantiæ actus, quia tempus tam antiquum habet uim concessionis & tituli. l. hoc iure. §. ductus aquę. ff. de aqua quoti. & æsti. cap. super quibusdam. §. præterea de uerbo. sign. Nec in tanto tempore requiritur scientia superioris, etiam quod agatur de eius præiudicio, ut per Alexan. in consi. 6. lib. 1. & habetur in l. imperium. ff. de iurisd. om. iud. & infra dicemus in 4. parte huius tractatus. ubi tamen teneo contra Alexand. & sequaces pro Barto.

19 ¶ Tertio limitatur, † ut non procedat in solennitate quę est contra ius commune, puta in dispensatione, quę non pręsumitur ex antiquitate temporis. ut pote, tenuit quis longo tempore duo beneficia incompatibilia, uel est minor aut alias incapax ad beneficium, sed allegat secum dispensatum perdidisse. Bellamé. in consilio 10. columm. 20. uersicu. & si dicas, quod concessio. ubi indistincte dicit, quod non pręsumitur dispensatio ex antiquitate temporis. ponderando quod in pręcedentibus loquitur de eo, qui erat in possessione seu quasi faciendi actus, qui citra dispensationem fieri non poterant. ¶ Sed Abb. in c. licet Heli. col. fin. de simonia. dicit considerandam esse antiquitatem temporis, qualitatem beneficiati, & superiorum predecessorum, qui ipsum beneficiatum tolerauerunt. nam si uerisimilis sit dispensa-
20 tio ex istis qualitatibus, illa præsumetur saltem † cum iuramento ipsius beneficiati allegantis amissionē ipsius dispensationis, sicut in simili dicitur de iuramento suppletiuo, quod defertur quando pręsumptio & uerisimilitudo est pro iurante, iuxta not. in c. fin. de iureiur. Imo & sine iuramento uult Abb. presumi dispensationem in antiquis. quę tamen præsumptio non procedit secun

dum

dum Abb.qn ius comu e esset contra beneficiatum,ita quod superior expresse consentire aut dispensare non posset, quia tunc nec et tacite præsumi potest consensisse propter antiquitatem temporis. Quæ dicta Abba. refert & sequitur glo.pragm. sanctionis in tit.de pacificis possessó.§ ordinarii super glo.in uersi.inquirant.col. pe.in fin.char. 143. & istud uidetur æquius & uerius.

21 ¶ Quarto † limitatur,ut solum procedat in solennitate extrinseca,quæ præsumitur ex antiquitate temporis, secus ubi ageretur de substantia actus,quia illa nō præsumitur ob tēporis antiquitaté, puta si in instrumento fiat mentio de aliquo alio contractu aut instrumento, illud non præsumitur ex tpis antiquitate. Alex.in cōsil. 50.co.2.li.5.similiter ex antiqua patientia non præsumitur titulus aut tituli substantia.l.nullo.C. de rei uend l. diuturna.C.de lon.temp.præscri.Ale.in cons.179.cō.3. lib.6. Similiter per antiquitaté temporis aditio hæreditatis non præsumitur,sed præsupposita substantia ipsius aditionis præsumitur pro eius solennitate,quod solenniter facta sit.Dec.in cons.442.col.4.in fi.& generaliter uerum est,quod facilius inducitur qualitas rei, quam eius substantia.glo.fi.in l.talis scriptura.§.fi.ff.de leg.primo. quam glo pro multum notabili refert & sequitur Ias.in l.stipulatio ista.§.alteri.col.6. in decima limitatione. ff. de uerb.obliga.& quod dictum est supra in secunda parte.¶ Sed ibi cōtrarium uidetur facere, quod scribit Bal. in l.post mortem.in fi.ff. de adoptio,ubi si filius habitat seorsum a patre,gerendo se pro emancipato, præsumitur emancipatio,si illa allegetur cum cursu decennii uel uiginti annorum.sequitur Barba. inter consilia Alexā. in consi.ultimo.co.4.lib.4.Similiter in contrarium faciunt no.in l.cū de in rē uer.ff.de usuris.& in l.si certis annis. C de pact.ubi,q præsumitur titulus,& sic substātia obligationis ex antiquitate temporis,qn quis in annos singulos certū quid soluit. ¶ Solutio. Quando antiquitas

22 † temporis habet admistū factum hominis successiuū, puta solutionem,aut præstationem annuam, inducitur titulus si allegetur.Secus quādo antiquitas tēporis solū

habet

habet admiſtam hominis patientiã, niſi eſſet ẽpus antiquiſsimum, cuius initii memoria non extat in contrarium, quod habet uim tituli, ut ſupra dictum. ¶ Et ſi di-
23 catur in † præſumptione emancipationis non interuenit factum hominis, ſed patris ſolum eius patientia, reſpondetur dupliciter. Primo, quod ex tali præſumptione emancipationis nullus inducitur titulus obligationis contra patrem, ſed ſolum acquiritur libertas filio, quæ de facili præſumitur inter patrem & filium, cum & aſcendens præſumatur donare deſcendenti, ut habetur in l. quæ dotis. ff. ſol. mat. Secundo, reſpondeo, quod fauor liberationis & libertatis hoc inducit. Tertio poteſt reſponderi, quòd iſtud procedit propter qualitatem perſonæ patris iſtud patientis, nam cum pater quotidie uideat filium ſeorſum negotiantem, non eſt ueriſimile, quod iſtud pateretur ceſſante emancipatione, ſicut diximus in titulo beneficii eccleſiaſtici, quod præſumitur ex poſſeſsione. 10. annorum, quia cum Epiſcopi uiſitet ſingulis annis ſuam diœceſim, non eſt ueriſimile, quòd tolerarent tanto tempore retineri eccleſiam abſque Canonico titulo. Inno. & Hoſti. in ca. illud. de præſumptio. & in c. licet Hely. de ſimo. ſequitur Geminia. in conſil.
24 87, col. ſecunda. ¶ Quinto † limitatur, ut non procedat in eo, qui actum gerere non poteſt quia in eo non præſumitur ſolennitas extrinſeca ob temporis antiquitate. Decius in d. conſil. 442. column. 4. in fin. ubi loquitur in aditione pupilli, qui hæreditatem adire non poteſt, ſine authoritate tutoris. l. pupillus. ff. de acquir. hæredi. §. neque. inſtitu. de authorita. tutor. ¶ Sed iſta limitatio nihil aliud eſt, quam de ſtructio omnimoda concluſionis, cum prælatus & minor non poſsint alienare bona immobilia, ſine debitis ſolennitatibus & idem in aliis perſonis, quæ contrahere non poſſunt ſine certa ſolennitate. & tamen illa præſumitur ob temporis antiquitatem. ¶ Sexto limitatur, † non procedere, quando inſtrumentum de antiquo fidem non faceret. Namcum principale non probetur, aut de eo legitime non appareret, fruſtra tractatur de eius ſolennitate. Socin. in conſi-

lio 2.colum.2.in principio lib.3.allegat Bald.& clarius Imol.in l.1.ff.de his,quę in testamen. delen. idem tradit Corne.in consil.22.colum.3.circa med.uersic.Insuper.quamplura.lib.3. & dixi supra in secunda parte, in
26 quinta limitatione. ¶ Septimo limitatur, † ut non procedat ; quando ex inspectione instrumenti de antiquo probaretur de contrario, scilicet solennitatem adhibitam non esse. quod intelligo non quando in instrumento nihil diceretur de ipsa solennitate, quia adhuc præsumeretur. sed quando in ipso instrumento enuntiatur ipsa solennitas,quę apparet minus legitima.Pau de Castro. in cons. 81. In causa, quæ uertitur inter reuerendum patrem.col.3.in fin.lib.2 sequitur Feli.in d. ca. sicut.col.15.uer.7.& ultimo declara.de re iudica.Deci.in consi.13.col.1.in cons.36.col.3.in fi. uersic. secundo responderi pót.& in d.c.quoniam contra.col 20.uer. successiue.Abb.de prob.Ias.in d.l.1.col.5. in 5. limitatione.C.qui admitti.& in cons.176.col.fin.lib.2. Curtius iunior in con.130.col.2.ad fi.Goza. in cõs. 73.col.5. in fin.Addo Abba.in consi.61.col. fina.uersicu. item anti-
27 quitas.lib.1.ubi, † quod contra pręsumptionem antiquitatis admittitur probatio in contrarium.Idem dicit Veronensis in consil.25.ad finem primi dubii. Ad idé facit Bellamera in consil.10.col. 10. in princip. ubi, ꝙ regula,quòd titulus pręsumitur ex tempore, cuius initii memoria non extat in contrarium,non procedit qñ expresse producitur titulus nullus,& inualidus, quia sumus tunc in casu claro. de quo tamen latius dicam in 4.parte. Et ratio huius limitationis est, quia antiquitas tēporis in hac materia solum inducit pręsumptionem, sed cessat pręsumptio,ubi de ueritate apparet in contrarium.l.cōtinuus.§.cum ita.ff.de uerb.oblig.Cedit enim
28 † ueritati præsumptio.& per contrarias probatiões tollitur.l.fi.in prin.ff.quod metus caus.l.nuptura.in.fin. ff. de iure dotium.l si chirographum.& l.cũ de indebito.§. 1.ff.de probat.l.filio,quem pater.ff.de liber.& posth.l.1. §.si quis filium.ff.si tabu.testam.nullæ extab.cap.is,qui fidem. de sponsal.cap.quicunque. 80. distinctione.

¶ Am-

29 Amplius † ista præsumptio solennitatis procedens ex antiquitate temporis, non solum tollitur per contrariã probationem, id est, quando ex inspectione instrumenti probatur solennitatem minus legitime adhibitam esse, sed etiam per aliam præsumptionem, quæ esset in contrariũ. Abb. in d. c. Albericus. de testibus. refert & sequitur Corn. in consi. 144. col. 1. uersi. nec uidetur opitulari. lib. 4. & est generaliter uerum, quòd una præsumptio alteram tollit. l. diuus. ff. de restit. in integrum. l. non solũ. ff. de ritu nuptiarum. l. quia autem. §. nõ simpliciter. ubi Ang. ff. si quis omissa cau. testam. l. 1. in fin. C. qui, & aduersus quos. l. mater. ubi Ang. & Salic. C. de calumnia. l. eum, qui probabilem. ubi Bal. C. de episco. & cler. l. si hi, qui. C. de adulter. c. transmissæ. qui filii sint legiti. c. literas. de pręsumptio. & c. accedens. de falsis. Et comprobatur hæc septima limitatio ex dictis supra in 2 parte. 30 in 4. parte limitationis. ¶ Sed † aduerte circa hanc septimam limitationem, quia Decius in consi. 341. colum. 6. post medi. & in consil. 558. circa fin. reprobat Paul. de Castr. in d. consil. 81. intelligendo, quòd Paul. uoluerit non præsumi solennitatem contractus ex eo solum, quia producitur instrumentum ipsius contractus, in quo nulla fit mentio de ipsa solennitate, quasi eo modo probetur negatiua solennitatem adhibitam non fuisse. sed certe Paulus non meruit reprehendi, quia non ita loquitur, prout Decius refert. sed dicit Paul. quòd solennitas citationis & sententię non præsumitur, quando producuntur acta, ex quorum inspectione apparet de nullitate sententię. quo casu bene loquitur Paul. quia tunc defectus citationis clare & uere probatur per inspectionem actorum, in quibus describuntur omnia solennia, ut supra diximus in secunda parte, & in quarta limitatione. male enim dixisset Paul. si dixisset probari nullitatẽ sententiæ per id solum, quod producitur sẽtẽtia sine actis, ex cuius sententiæ inspectione appareat solennia nõ fuisse adhibita, cum describantur solennia in actis, non in ipsa sententia, nisi enunciatiue quandoque. Similiter male locutus esset Paul. si dixisset, quod ex sola produ-

ctione

ctione instrumenti contractus, in quo non appareat de eius solennitate, probetur ipsius contractus nullitas, & solennitatis omisio, cum aliunde potuerit adhiberi, & de ea apparere per aliam scripturam. Sed procliuiores interim simus ad supercilium. Imo Decius seipsum reprehendere debuerat, quia in consi.445.colum.penulti. post medium, intellexit Paul. prout supra retuli, cũ intellexisse. & tamen eum sequitur. & idem Decius in cõsil.564. col.5. ¶ Non procederet tamen hæc septima limitatio, data scientia & patientia longi temporis eius qui titulum inualidum concessisset, uel superioris, qui actũ confirmare poterat, quia tunc censetur confirmatus titulus, per ea, quæ infra dicam hac parte.3. Hic accommodari possent multæ ex limitationibus supra traditis in 2. parte, circa solennia sententiæ, sed idem sepius non repetemus. Plane lector diligens animum ad omnia facile admouebit.

ARGVMENTVM.

Solennitas extrinseca ex temporis diuturnitate, in actibus extraiudicialibus, unde presumatur.

SVMMARIVM.

1 *Generalia sunt faciliora, particularia uero ueriora.*
2 *Notariatus qualitas, præsumitur in antiquis, & probandi onus transfert in aduersarium & negantem. Negatiuam uide num.3.*
4 *Notariatus qualitas, facilius præsumitur ex antiquitate temporis in scriptura publica, quam priuata.*
5 *Notariatus an probetur in antiquis, quando producuntur plura instrumenta eiusdem tanquam notarij. & nu.9.*
6 *Instrumenta duo ab omnibus recepta sine contradictione, ad probandam quasi possessionem notariatus, an sufficiant. Et an sufficiat fama. nu.7. Quid de antiquitate temporis. nu.8.*
10 *Notariatus qualitas ut præsumatur, non sufficit tempus. 30. annorum,*

annorum, sed tempus antiquissimum, ad minus centum annorum.

11 *Solennitas extrinseca, & notariatus qualitas, quid differant in probandi modo & ratione.*

12 *Solennitas extrinseca, ex antiquitate temporis, in exemplatione instrumenti, an præsumatur.*

13 *Instrumenti registratio facta in literis papæ an præsumatur facta parte citata propter temporis antiquitatem, ita ut fidem faciat.*

14 *Instrumenti exemplatio, ut dicatur facta de antiquo, quantũ tempus requiratur, & nu. 16.*

15 *Instrumenti exemplandi solennitas, quo tendat.*

17 *Solennitas exemplationis instrumenti, quantum requiratur, ut præsumatur interuenisse.*

19 *Instrumenti exemplatio ut præsumptionem pariat, an necesse sit exprimi & enuntiari ipsas solennitates necessarias in tali exemplatione.*

19 *Instrumentorum exemplandorum forma & consuetudo in Delphinatu.*

20 *Instrumenti exemplatio, an præsumatur solenniter facta, ob temporis antiquitatem, non obstante, quod pluribus defectibus laboret. & nu. 24.*

21 *Solennitas exemplationis ubi in quæstionem uenit, præsupponitur, quod aliunde omnia sunt habilia.*

22 *Instrumenti exemplatio in quibus casibus præsumitur facta ob temporis antiquitatem, intelligitur quo ad omnia, ut omnia præsumantur solenniter acta.*

23 *Imperfectum, & nihil, æquiparantur.*

25 *Solennitas extrinseca præsumitur ob temporis antiquitatẽ, in alienatione res ecclesiasticæ.*

26 *Pretium an præsumatur ob antiquitatem uersum in ecclesiæ utilitatem, in eius alienatione.*

27 *Exemptio, quam Episcopus concedere non potest, sine confirmatione Papæ, præsumitur ex tempus antiquitate.*

28 *Tituli inualidi confirmatio, inducitur ex antiqui temporis patientia.*

29 *Papæ aut superioris confirmatio, ubi præsumitur ex temporis antiquitate, an necessa. ia sit eorum scientia. disting.*

Episcopi

30 *Episcopi consensus an præsumatur ob antiquitatem interuenisse in reseruatione facta patrono ecclesiæ uel capellæ.*

31 *Papæ licentia præsumitur interuenisse in testamento Cardinalis, propter diuturnitatem temporis.*

32 *Promotio ad ordines sacros præsumitur, quando quid diu seruiuit in beneficio, tanquam promotus. Et quid si diu stetit in possessione seu quasi clericatus in beneficio, an præsumatur clericus. nu. 33.*

34 *Clericatus sola possessio aut quasi, an sufficiat, ut quid gaudeat beneficio clericali respectu fori.*

35 *Decreti solennitas præsumitur, propter temporis antiquitatẽ interueniente scientia superioris, cuius decretum in actu dat necessarium.*

36 *Inuestitura domini præsumitur, quando quid stetit longissimo tempore in possessione bonorum feudalium.*

37 *Tutelæ solennitas præsumitur, quando quis diu se gessit pro tutore. Quid de executore. Quid de mandato, unde præsumantur.*

38 *Referenti an credendum ob temporis antiquitatem, licet non constet de relato.*

39 *Abbreuiaturæ solennia, præsumuntur in antiquis, licet de eis non appareat. Et ob id fidem facit.*

40 *Scriptura præsumitur ex antiquitate temporis, modo interueniat factum hominis.*

41 *Vniuersitas præsumitur legitime congregata, ob temporis antiquitatem.*

42 *Bonorum possessio secundum tabulas petita infra annum præsumitur.*

VIDIMVS in genere, quid dicatur de antiquo in materia præsumendæ solennitatis extrinsecæ in actibus extraiudicialibus. Rursus uidimus limitationes & fallentias, in quibus talis 1 præsumptio solennitatis cessat. Sed quia † sermones circa generalia sunt faciliores, circa particularia uero uetiores, secundum Philosophum, teste Areti. refert in consi. 13. col. 1. uersi. circa primum. in consi. 29. col. 7. circa medium. uersi. his breuiter præmissis & uerba generalia

lia non sunt apiciatoria nec cōcludunt uiris subtilibus, sed solum grossis, ait Aretin. in consi. 106. In præsenti dubitatione. col. 3. in princ. tertii dubii, descendamus ad aliqua particularia, & ad casus speciales, in quibus solennitas extrinseca præsumitur ex temporis antiquitate, in actibus extraiudicialibus. ¶Primo, † præsumitur qualitas notariatus, in antiquis. nam in factis recentibus, quando is, contra quem producitur instrumentū, opponit & negat illum qui instrumentum recepit, fuisse notarium, tenetur producens probare notariatū, quando adhuc non est notorium illum esse notarium, quia qualitas notariatus non inest a natura, cum notarius nascatur nemo. Specul. in titu. de instrum. editio. §. Restat uidere. col. 8. uersi. & scias, quòd tabellionatus officium. & colū. 13. uersi. illud autem notandum est, quòd licet in aliquo instrumento. Oldr. in consi. 227. De toto themate. col. 2. ad fin. uersi. 4. obiicit. Ancha. in consil. 213. Pro isto patre. col. 2. circa medium. Alexand. in consil. 166. col. 2. uersi. & est de mēte. lib. 2 Socin. in consi. 198. col. 1. lib. 7. Socin. in consi. 33. Prosequendo. col. 1. uersi. secunda cōclusio. lib. 1. Ias. in l. Barbarius col. 11. de offi. præto. nec creditur in hoc eius adsertioni, quòd sit notarius, ut habetur in d. locis maxime per Socin. in d. cōsil. 33. tamen quando sumus in antiquis, non est necessaria probatio notariatus, sed præsumitur propter antiquitatem temporis. Inno. in c. ueniens. de uerbo. signi. Bal. in authen. quas actiones. circa fin. C. de sacrosanc. eccl. & in l. comparationes C. de fide instrument. Anch. in d. cōsil. 213. col. 2. circa medium. Socin. in consil. 187. col. 4. uersi. ad secundum respondeo. libr. 2. ubi etiam allegat Fulg. in l. fi. C. de edicto diui Adria. tollend. Idem tenet Alex. in consi. 101. col. 3. lib. 7. Corn. in consil. 35. col. 6. in consi. 171. col. 2. ad fin. lib. 1. & in consi. 247. col. 10. lib. 2. Dec. in c. 1. col. 6. in fi. uer. quicquid tamen sit. de fide instrumen. in consi. 36. col. 2. post medium. & in consil. 42. colum. 2. Ias. in d. l. Barbarius. colum. 11. uersic. Tertio notabiliter limita. ff. de offic. præto. Guido Papæ q. 357. Et in statuto, si quis per literas. in uerbo, propria manu signa-

ſignatas.uerſ.ſed an in literis antiquis.Deciſio Neapoli. deciſio.245.col.3.& deciſio.251.ad fin.Aufrerius in de-
3 ciſio.Tholoſa.q.330. in fin.contrarium, quòd † ex ſola antiquitate temporis non præſumatur notariatus, niſi concurrat aliud adminiculum, puta fama,quòd haberetur pro publico notario,uel niſi producantur plura inſtrumenta eiuſdem notarii,reperta in archiuo publico, uel niſi producatur matricula eius notariatus. tenet Corn.ſibi contrarius,in conſi.142.col.3.in fi.uerſic.non etiam apparet de notariatibus. in conſil. 304. colum.8. uerſi.quod & ſecundo uidetur poſſe dici.lib.3. & latius in conſil. 24.col.5. lib.4. allegat Innocen. in d.cap.ueniens.de uerb.ſignificatio.Bal.in d.l.Barbarius.ff.de of. fic.prçto.& in l.data opera.C. qui accuſar.non poſ. debuit allegare in l.non ignorat.col.4.C.eodem tit.uerſi. unde ex quo Gomeſ.adem tenet in additio.ad Bald.in d.l.comparationes.col. penul.in uerbo,cautela. allegat Anto.de Butr in d.c.1.de fide inſtrumento.

4 ¶Sed † conſidera, quòd qua ratione in ſententia facilius præſumitur ſolennitas extrinſeca,propter authoritatem iudicis, pro quo ius præſumit,ex antiquitate tẽporis, quàm in contractibus priuatorum, in quibus longius tempus requiritur ad inducendum talem prçſumptionem,ut ſupra uiſum eſt. Eadem ratione uidetur,quod in ſcriptura publica facilius præſumatur iſta qualitas notariatus ex temporis antiquitate.

5 ¶ Secundo † conſidera,dum Corn.uoluit præſumi qualitatem notariatus, quando reperirentur plura inſtrumenta eiuſdem, tanquam notarii in archiuo publico, quòd in hoc nihil ſpeciale eſſet in publico inſtrumento,quia etiam in ſcriptura priuata nulla habens ſolennia,reperta in archiuo publico, fidem plenam facit, ut ſupra abunde uidimus in prima parte. Similiter dum dicit Corn.probari notariatum in antiquis,quãdo producerentur plura inſtrumenta eiuſdem tanquam notarii, illud uidetur ſine dubio, quia plura inſtrumenta habent uim probationis fair.e, ut per Bald.& docto. in l. cum aliquis. C. de iure deliberã.& ſupra dictum

6 est in prima parte. ¶ Aduerte † tamen, quod ubi agitur de probando quasi possessionem notarius per instrumenta, non sufficerent duo instrumenta ab omnibus recepta sine contradictione. Innoc. & Ant. de Butr. in c. 1. de fid. instru. sequitur Aret. cons. 132. In causa, q̃ uertitur inter homines. col. 2. post med. uersi. sed tamen his non obstantibus. Ias. in d. l. Barbarius. col. 9. uers. aduerte, quod Inno. Quid tenendum docto. tenẽtes, quod notariatus p̃sumitur ex antiquitate temporis. allegant Innoc. in d. c. ueniens. de verb. signi. ubi Inno. loquitur cõcurrente communi opinione, aut fama. & ita eum refert & intelligit Bal. in d. l. Barbarius col. 8. uers. qualiter autem probetur. & in d. l. non ignorat. famam etiã requirit Ant. de But. in d. c. 1. de fid. instru. quem sequitur additio ad Bal. in d. l. comparationes. colum. penult. in uerbo, cautela. Idem uoluit Pau. de Cast. si bene ponderetur, in consi. 202. In causa confinium. colum. 2. circa med. uers. breuiter; si bene inspiciantur. lib. 1. Antó. etiam de But. in d. c. 1. sequitur Dec. in d. consil. 36. col. 2. post med. & in c consi. 42. colum. 2. Rursus, si sola antiquitas sufficiat ad præsumendum notariatum citra aliud adminiculum, de facili poterit quis confingere unum instrumentũ, quod uideatur de antiquo sub nomine alicuius priuati, tanquam notarii, & falsum fabricare; uidens necessariam non esse probationem notariatus. & si dicatur, etiam, quod sit † necessaria probatio per famam, æque poterit committi falsitas sub nomine unius uere notarii, cuius qualitas per famam probari possit. Respondeo, quod si necessaria sit probatio per famam, quod is uere esset notarius. facilius denudari poterit falsitas per comparationem literarum, & instrumentorum illius notarii. Vix enim fieri potest, ut probetur quem fuisse notarium per famam; quin aliqua inueniantur eius instrumenta. Quod autem † sola antiquitas temporis sufficiat ad præsumptionem notariatus, citra aliud adminiculum, uoluit Bal. in d. authen. quas actiones. circa finem. & in d. l. comparationes. quem doct. magis communiter uidentur sequi. Sed

7

8

considera,

considera, quod Bald. loquitur in factis antiquissimis, in superlatiuo gradu in d. authen. quas actiones. & ita ponderat Ale in d. cō. 101. col. 3. li. 7. Similiter in d. l. cōparationes. loquitur Bal. in factis non antiquis simpliciter, sed multum antiquis. & sic uidetur Bald. hoc dictū intelligere, quādo res esset ita de antiquo, quod impossibilis uideatur probatio per famam aut communem opi. tunc ne pereat fides instrumenti tam antiqui, uoluit præsumi notariatum ob temporis antiquitatem. Sequitur Ias. in d. l. Barbarius. col. 11. in 3. limitatione. Sed adhuc isto casu uidetur dubitabile hoc dictum Bal. propter periculum falsitatis. & quia uix fieri potest aliquem fuisse notarium, utcūque de antiquo res sit, quin saltem aliqua eius alia inueniantur instrumenta, saltē in loco ubi ageret, ob id imputandum uidetur producenti, quando uidet negari notariatum, cur non curet
9 † producere alia instrumenta eiusdem personæ. quam productionem instrumentorum uidetur Ias. requirere, in d. l. Barbarius. col. 11. in 3. limitatione post Bald. Vel posset procedere dictum Bal. quando nulla suspicio uerisimilis considerari posset contra producentem, considera qualitate & legalitate eius personæ, & considerata qualitate scripturæ, uix enim confici poterit scriptura recens, ut uideatur multum de antiquo, quin signa ali
10 qua suspicionis appareant. ¶ Ex præmissis † apparet, quod in præsumenda qualitate notariatus, non sufficeret tēpus. 30. annorum. quod regulariter sufficit, ut præsumatur solennitas extrinseca in actibus extraiudicialibus, ut supra uisum est. sed tempus requiritur antiquissimū aut multum antiquum, & sic ad minus annorum centum quod non obscure uoluit decisio Neapoli. in dicta decisione. 245. in decisio. 251. Idem præsupponit Guido Papæ in d. decis. 357. dum in principio loquitur de annis centum. Idem præsupponunt Doc. tenentes hanc opinionem, quod ex sola antiquitate temporis præsu-
11 matur qualitas notariatus. Et † ratio diuersitatis inter solennitatem extrinsecam, & hanc qualitatem notariatus, uidetur, quia in notariatu agitur de materia pro-

bationis, ut probetur ipsa res super, qua conficitur instrumentum, & tendit notariatus ad fidem instrumenti. sed quando sumus in materia probationis, res de antiquo dicitur, quæ excedit metam centum annorum, sed solennnitas extrinseca non respicit probationem actus, sed eius ualiditatem. Imo quando tractatur de solennitate actus præsupponitur, quod de ipso actu legitime appareat, quia alias frustra quæritur, an sit solenniter factus uel non, si de eo non constat, ut supra uidimus in hac tertia parte, in sexta limitatione. & sic cum agatur de probatione actus, magis dicitur tractari de substantia, non de qualitate, seu solennitate. ¶Secundo
12 † præsumitur solennitas extrinseca ex antiquitate temporis, in exemplatione instrumenti, quia si exemplatio sit de antiquo, præsumitur solenniter facta, & sic parte citata. Hostien. Ioan. Andr. Ant. de But. & Doct. in d.c. Albericus. de testibus. Bal. in consi. 40. Super primo puncto. col. 2. lib. 4. Aret. in consi. 36. col. fina. uers. ad secundum dico breuiter. Soci. in consi. 194. col. fin. uers. præterea. & 2. lib. 2. Corce. in cons. 247. col. 10. post mediũ, uersi. ita ergo dicamus. lib. 2. & in cons. 144. col. 2. lib. 4. Decius in cons. 36. col. 2. uersi. non obstat, quod in ista exemplatione. in cons. 445. col. 3. circa med. uers. his præmissis. & in authen. si quis in aliquo documento. col. 5. in 7. fallentia. C. de edend. & ibi Ias. col. 3. ad finem. & col. 4. in fin. in 9. fallentia. & idem Ias. in l. publicati. col. 2. post med. uers. nota tamen diligenter. C. de testamen. Guido Papæ. q. 118. & q. 404. ¶Sed contra hoc dictum adduco Corn. in cons. 22. col. 3. uers. nec obstat glo. in d.
13 c. nonnulli lib. 3. ubi, quod registratio † instrumenti facta in literis Papæ, non præsumitur facta parte uocata, propter antiquitatem temporis, ita quod faciat plenam fidem, quando agitur de graui præiudicio. Solutio in casu Corn. concurrebant duo contra fidem instrumenti registrati. Primum, quod contra tenorem illius instrumenti sic registrati diutius fuerat obseruatũ. Secũdum, quod tale instrumentum sic registratum continebat nõ
14 uerisimilia. ¶Sed hic quæro † quantum tempus requiratur,

ratur, ut ista exemplatio dicatur facta de antiquo, & an sufficiat tempus requisitum in præsumptione solen nitatis extrinsecæ, de quo supra dictum est, per distinctionem trium casuum? Aretinus in dicto consil. 36. colum. fina. refert tres opin. unam Hostien. in dicto capitul. in præsentia de renuntiatio. quod post bienninm. & hanc sequitur Guido Papæ in d. quæstio. 118. Secundam opinion. refert, quod post 20. annos. Tertiam quòd relinquitur in arbitrio iudicis. ¶ Sed aduerte, quia doct. allcg. per Arct. loquuntur in solennitate sententię, pro qua magis & facilius præsumitur, quàm pro actu notarii exemplantis unum instrumentum.

15 ¶ Secundo aduerte, † quòd ista solennitas exemplationis tendit ad iuuandum fidem instrumenti, seu ut instrumento fides detur non ad ualiditatem actus contenti in ipso instrumento, præsupposita eius fide. & sic sumus in materia probatoria, quo casu requiritur tem-
16 pus † antiquissimum, prout supra dictum est circa prę sumptionem notariatus. & quòd requiratur tempus valde antiquum, ita quod probatio solennitatis esset difficilis, vel pene impossibilis, voluerunt Hostien. Ioã. Andr. & But. in dict. cap. Albericus. de testibus. prout refert Arct. in d. consil. 36. colum. fina sequitur Corne. in consi. 181. colum. 6. uersicu. Socin. postea. libro. 2. Socin. in consil. 46. colum. 9. lib. 4. Iaso. in d. authent. si quis in aliquo documento. colum. 3. uersicu. 3. principaliter. & colum. 4. in nona fallentia. C. de eden. Addo Paul. de Cast. in d. consi. 202. In causa confinium. colum. 2. post medium. uers. secundus casus falleutiæ. lib. primo.

17 ¶ Sed hic quæro, † an requiratur istud tempus ualde antiquum in præsumenda solennitate exemplationis instrumenti, licet secundum tenorem talis exempli res fuerit obseruata seu obseruantia secuta. Paul. de Castro in dicto consil. 202. columna secunda. circa medium. uoluit, quod sic, quando ageretur de graui præiudicio. sed puto contrarium data scientia, & patientia partis, de cuius interesse agitur, quia patiendo rem suam possideri, per longum tempus in uim

 instrumenti

instrumenti sic exemplati, censetur approbasse fidem ipsius instrumenti, modo sciuerit de ipso instrumento sic exemplato, & de possessione secuta, per ea quæ supra dixi in prima parte de instrumento minus solenni, quòd eius fides uidetur suppleri ex obseruantia subsecuta ad formam talis instrumenti, & faciunt quæ scripsi supra in hac tertia parte, in primo casu. ¶ Rursus quæro
18 † circa hoc dictum & ad eius declarationem, an sit necesse in exemplatione ipsius instrumenti exprimi & enuntiari ipsas solennitates necessarias in tali exemplatione? Aretinus in dicto consil. trigesimo sexto, columna final. tenet, quod non. cuius opinio confirmari potest ex late supra traditis in secunda parte huius tractatus, in secunda quæstione, numer. 4. & supra hac eadem 3 parte. ¶ Contrarium, quòd imo requiratur expressio & enuntiatio talium solennitatum tenet Paulus de Castro in dicto consilio ducentesimo secundo, columna secunda, post medium libro 1. Guido etiam Papæ in d. q. 118. ponderat assertionem notarii dicentis se grossasse de commissione iudicis. Rursus clare hoc uoluit Dec. in d. aut. si quis in aliquo documento. col. 5. in septima fallentia. C. de eden. & ibi respondet Dec. ad ea, quæ in cōtrarium adducuntur, quod procedunt in sententia, pro qua magis præsumitur, quam pro actu unius notarii. ¶ Ego puto quòd talis enuntiatio non sit necessaria cōcurrente possessione longi uel longissimi temporis, sciēte & patiente parte, & etiam concurrente scientia partis de tali exemplo, quia non est uerisimile quod tanto tempore tacuisset. Cessante autem tali possessione & scientia ac patientia, adhuc puto idem, scilicet enuntiationem non esse necessariam, quando lapsum esset tempus antiquissimum centum annorum, nec isto casu tantum præsumitur pro notario, quantum pro iudice, cum in actu iudicis sufficiat, uel quod sententia transierit in rem iudicatam, uel ad summum tempus 20. annorum, uel saltem relinquatur arbitrio iudicis, ut uidimus in secunda parte. Nec isto casu uidetur obstare ratio Decii, in d. authen. si quis in aliquo documento,

quòd notarii sunt faciles ad leuanda & exemplanda instrumenta, nec aliter curant de solennitatibus, quia cõsiderandum est, quod pars, quæ exemplationem curat, præsumitur scire iura. l. leges. C. de legibus. ob id uerisimile est, quòd uoluerit actum ualidum facere. l. 3. ff. de testam. milit. sed ualida esse non poterat exemplatio sine partis uocatione, ut habetur in dict. authent. si quis
19 in aliquo documento. ergo &c. In patria tamen † Delphinatus cessat ista difficultas, quo ad solennitatem citationis; quia ualent instrumenta exemplata per commissarium generalem deputatum ad leuanda, aut grossanda instrumenta notarii defuncti, sine partis uocatione, de consuetudine generali totius Delphinatus, ut
20 Guido Papæ attestatur. quæst. 2. ¶ Sed † quæro adhuc circa istud dictum quòd exemplatio instrumenti præsumitur solenniter facta propter antiquitatẽ temporis, an procedat, licet sint plures defectus, puta omissio citationis, commissionis iudicis, quòd utrunque instrumentũ fuerit auscultatum, aut debite collationatum, ut aiunt, quod exemplator fuerit tabellio, quòd committens fuerit iudex. Corn. in consi. 204. colum 7. in fi. uersi. quod & secundo uidetur posse dici lib. 3. & in consi. 24. colum. 5. uers. uidi etiam. lib. 4. dicit, quod non; & quod ista antiquitas non est omnipotens, ut suppleat omnes defectus.
21 ¶ Sed aduerte, quod ubi disputatur de solennitate exẽplationis, præsupponitur, quod aliunde omnia sint habilia sicut quãdo disputatur, an legatarius possit esse testis in testamento, præsupponitur quod excepto eo, quòd est legatarius, aliunde sit habilis ad testimonium; si enim aliunde esset inhabilis, quia infans, mulier aut furiosus, frustra tractaretur, an prohibeatur esse testis, eo quod sit legatarius. l. qui testamento in prin. ff. de test. l. furiosum. C. qui testamen. facer. poss. Ad idem textus in cap. 1. ibi, si aliud non obstat. de ætat. & qualit. cap. quia diligentia. de electio. de qua regula sæpius sensum Decius fac. t in l. fi. col. 1. circa med. C. de iure deliberandi [illegible] etiam in l. C. de institu. & substi. in cap. [illegible] colu. 2. in secunda lectura & in [illegible] eccle. [illegible] con-

ſtitu.in cap.1.col.9.de iudic.& in cap.tertio loco. col.4. de probat. & in cap. cum ceſſante.in ſeptimo notab. de appella.In propoſito,quando quæritur an exemplatio præſumatur legitime facta ex temporis antiquitate,prę ſupponitur quod aliunde omnia ſint habilia, id eſt ꝙ inſtrumentum habeat ſua ſolennia, quod non reuocetur in dubium qualitas notariatus, ita quod ſolum ſit dubium de ſolennitate requiſita ad actum exemplatio-
22 nis.In † qua re puto,quòd in caſibus,in quib.exemplatio præſumitur facta ob temporis antiquitatem, intelligatur quo ad omnia,ut omnia, præſumantur ſolenniter acta, quia doctor.generaliter & indiſtincte loquuntur,& profecto neſcio uidere rationem,cur magis pręſumi debeat una ſolennitas,quam alia.& aliter dicere,eſſet attribuere legi actum imperfectum,id eſt,quod partem tantum ſolennium requiſitorum pręſumere uolue
23 rit.Quod non eſt dicendum,cum † imperfectum & nihil,æquiparentur.l.cum Sillanianum in fi.C.de his quibus,ut indignis. ¶Præterea,conſidero contra Cor. Aut
24 producitur actus ipſarum † ſolennitatum,id eſt,in quo ſolennia exemplationis dicuntur adhibita,& tunc ſi appareat omnia ſolennia non fuiſſe adhibita, dico quòd non pręſumetur pro ipſis ſolennibus, quia tunc ſumus in caſu claro,quo conſtat ſolennia adhibita non eſſe ꝑ inſpectionem actus pertinentis ad ipſa ſolennia,ut ſup. dictum eſt in hac tertia parte,in 7.limitatione. Aut nullus producitur actus talium ſolennitatũ,& tunc. ſi quæſtio de præſumendis ſolennitatibus, aut omnia præſumi debent,aut nihil,quia ſi pars tantum pręſumeretur,perinde eſt ac ſi nihil pręſumptum ſit.d.l.cum Sil-
25 lanianum.in fi.¶Tertio † præſumitur ſolennitas extrinſeca ob antiquitatẽ temporis,in alienatione rei eccleſiaſticæ,puta tractatus & conſenſus capituli.c. ea naſcitur. de his,quę fiunt a pręlat.ſine conſenſu capi.c. peruenit. cũ gl.de empti.& uen.Alex.in conſ.79 colu.3.libr.1. in conſ.45.col.fi.lib.3.& in conſi.92.colum.2.lib.6.Socin. in conſi.15.colum.penul.uerſi.confirmatur etiam prædicta concluſio.lib.1.in conſil.208.colum.3.uerſicu.reſpon-

spondetur & secundo.& in consi.266.colum.12. uersic. ex quibus infero.lib.2.Dec.in d.l.1.col.4. post med. C. qui admit.in cons.36.col.6.uersi. ultimo non obstat. in consi.329.colum.fin.in cons.341.col.6.post med.in con si.409.col.1.& in con.558.col.2.circa fi.Ias.in d.l. scien
26 dum.col.8. ¶ Et † non solum præsumitur solennitas ex trinseca in alienatione rei ecclesiasticæ, propter antiqui tatem temporis, sed etiam præsumitur uersum pretium in utilitatem ecclesiæ propter antiquitatem temporis. Dec.in d.consi.36.col.v.uersi.tertio aduertendum. Addo Anchar.in consi.ultimo, colum.9.uersicu.præterea, cum a tempore. ponderando quod ibi disputatur, an præsumatur conuersum pretium in utilitatem ecclesiæ, ut apparet ex præcedentibus, licet illud non sit consilium Anch.sed alterius doct.& quæ dicta sunt in alienatione rei ecclesiasticæ, intellige etiam procedere in alienatione bonorum minoris, eadem ratione. ¶ Quarto
27 † quando Episcopus exemptioné concedere non potest sine confirmatione Papæ, illa præsumitur ex temporis diuturnitate. Deci.in consil.152.colum. fin. Ripa libr.2.de rescrip.cap.7.columm.5.circa fin.char.9.
28 ¶ Quinto, † ex antiqui temporis patientia inducitur confirmatio tituli inualidi, puta, si filius minus solenniter emancipatus sit, confirmatur emancipatio ex patientia patris diuturna.l.si post mortem. ff. de adopt. Similiter titulus exemptionis ab oneribus, minus solennis, confirmatur ex patientia longi, aut longissimi temporis, quando eximens passus est exemptum uti & gaudere exemptione per tantum tempus. Paul.de Castr.in cons.313.Postremo.colum.1.lib.1.Secus in patientia alterius non eximentis, & ignorantis ipsam exemptioné per dicta hac parte.rursus dicta hic intelligo de patientia eius, qui titulũ inualidum poterat ualidare, ne alias plus operetur tacitũ, quam expressum.l.qui ad certũ. ff.
29 locati. ¶ Sed † hic quæro, qñ præsumitur confirmatio Papæ aut superioris ex antiquitate tẽporis, an sit necessaria scientia ipsius superioris, quod sciuerit actum, de cuius confirmatione agitur. Alexand.in consi. 9. col. fin.

fin. lib. 3. tenet, quod sic, & idem Alex. in consi. 17. colu. 2. post med. uersi. nec potest dici, quòd dictæ omnes solennitates. lib. 4. sequitur decisi. Neapoli. decisi. 107. col. fin. & dixi supra hac eadem parte in secunda limitatione. Ego puto, quòd si actus inferioris sit præiudicialis Papę, quod requiratur eius scientia & patientia. Si uero agatur de prȩiudicio ipsius inferioris tantum, licet actum facere non posset sine confirmatione superioris, tunc superioris scientia non uideatur necessaria. Nisi dicas, quod satis dicatur interesse superioris ex eo solũ, quòd eius licentia aut confirmatio sit necessaria. Ista tamen scientia non uidetur necessaria, quando lapsum esset tẽpus, cuius initii memoria non extat in contrarium, per ea, quæ not. Alexand. in cons. 6. lib. 1. & quę habentur in l. imperium. ff. de iurisdict. omnium iudi. quòd in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, non est necessaria scientia superioris. De

30 quo tamen dic. ut infra in 4. parte. ¶ Sexto, † in reseruatione census facta patrono ecclesię aut capellę, præsumitur interuenisse consensus Episcopi ob temporis diuturnitatem. Deci. in consil. 174. colum. 2. in fin. uersi.

31 & licet census. ¶ Septimo, † licentia Papę prȩsumitur interuenisse in testamento Cardinalis, propter diuturnitatem temporis. Arctin. in dict. consilio. 36. sequitur Deci. in dict. consil. 409. column. prima, Iasi. in d. l. sciendum. col. 7. uersic. contrarium. in hoc ultimo. ¶ Octauo,

32 † præsumitur promotio ad ordines sacros, quãdo quis diu seruit in beneficio, tanquam promotus. Rota decisi. 84. Nota, quòd ubi contra aliquem. in antiq. Similiter, qñ quis longo tempore stetit in possessione seu quasi clericatus in beneficio etiam curato, præsumitur clericus, & habet intentionem suam fundatam. Dec. in c. 1. col. 6. in fi. uer. finaliter tamen de fide instr. & in cons. 118. allegat Hosti. Anton. de Butr. & Abbã ca. illud. de præsũmption. Bald. in l. sine possidetis. in quarta oppositione. C. de probation. Addo Rotam decis. 264. nota quod ta-

33 lis in antiq. ¶ Sed aduerte † circa istud dictum, quod nõ uidetur ita generaliter intelligendum, quia solum procedit

cedit in possessore beneficii, ut absoluat a petitione acto ris, uel ut manu teneatur in possessione, licet non doceat de clericatu per scripturam aut testes, secus in acto re, ut sibi adiudicetur beneficium, quia tunc oportet cõstare de clericatu per scripturam aut testes. alias beneficium sibi ut capaci adiudicari non poterit. ita Rota decisio. 312. Nota, quòd clericus. & decis. 343. Nota, quòd non præsumitur. in antiq. Bertachi. in uerbo, clericus agit. uers. 7. Rebuff. in tract. nomi. in 22. & 23. q. prin. pagi. 154. num. 13. ubi allegat Bald. in c. dudum. 1. col. fin.
34 de electio. ¶ Sed † an sola possessio, aut quasi clericatus sufficiat ut quis gaudeat priuilegio clericali respectu fori. Aufrer. in decisio. Tholosa. q. 117. quòd sic. ut remittatur, non ut puniatur, nisi laicus simpliciter talem renuit
35 tere, non reseruato iure uendicandi. ¶ Nono, † propter antiquitatem temporis præsumitur solennitas decreti, quòd decretum in actu interuenerit in quo erat necessarium. Calca. in consi. 11. colum. 5. circa med. Deci. in d. l. 1. colum. 4. circa med. C. qui admitti. ubi tamen Calca. non allegat. Intellige hoc procedere, interueniente scientia superioris cuius decretum erat necessarium in actu, quod sciuerit actum sic gestum. decisio Neapoli. in dicta decis. 107. col. fi. allegat Alex. in d. consi. 9. col. fi. lib. 3. Addo Alexan. in terminis decreti, in consil. 218. colum. 3. uers. præterea in d. l. qui in aliena. libr. 6. & quæ dixi supra hac eadem parte nume. 10. & num. 29.
36 ¶ Decimo, † quando quis longissimo tempore stetit in possessione bonorum feudalium, præsumitur inuestitura domini, quod a domino fuerit inuestitus Gozadinus in consi. 4. col. 6. in fin. Sed aduerte, quia uidetur sufficere longum tempus decem annorum, quando quis tanto tempore tenuit & possedit bona tanquam feudalia, domino sciente & patiente, per dicta supra in princ. huius tertiæ partis, & in primo casu, sicut dicimus, quòd ubi emit quis bona emphyteotica, & illa possedit longo tempore tanquam emphyteota domino sciente & patiente, præsumitur consensus domini, quod alienationi cõsenserit, Alexan. in consi. 113. colu. pen. lib. 4. sequitur Deci.

in conſ.185.col.pen.poſt med.Iaſ. in d l. ſciendum coſ. 7.in fin.uer.5.facit.ff.de uerb.obliga. & ibidem Iaſ. uoluit ſufficere longum tempus, etiam in præſumptione
37 inueſtituræ,pro bonis feudalibus. ¶ Vndecimo, † ex antiquitate temporis præſumitur ſolennitas tutelæ,quando quis diu ſe geſsit pro tutore.nam præſumitur quod legitime fuerit conſtitutus.Socin.in conſ.153.col.2.lib. 2.ſimliter, quando quis uendidit rem tanquam executor,præſumitur quod fuerit talis,ob temporis antiquitatem. Calca. in conſ.8.colu. 4. poſt med.loquitur tamen Calca. quando probatio executoris eſſet alias impoſsibilis. & ſic tempus requirit multum antiquum. & præmiſſa uidentur coadiuuare opinionem, quod mandatū præſumatur ob temporis antiquitatem, ſicut hic præſu
38 mitur poteſtas tutoris & executoris. ¶ Duodecimo, † ꝓpter antiquitatem temporis creditur referenti,licet non conſtet de relato, puta præſumitur pro mandato ennuntiato in aliquo inſtrumento, licet de ipſo mandato aliter non appareat, ut dictum eſt ſupra in ſecunda parte. in uerſic.ſecundo ſublimita.Sed illud pertinet ad materiam probationis,non ſolennitatis,niſi dicas quod a fortiori præſumetur pro ſolennitate enuntiata in aliquo actu, licet de ea aliter non appareat. ¶ Decimotertio,
39 † in antiquis præſumitur pro ſolennibus abbreuiaturę, licet de eis non appareat,ob id abbreuiatura in antiquis fidem facit,licet ſolennibus careat. Alexandrinus in cōſi.10.colum.fin.allegat Roma.in conſi 303.Hæc ſcriptura. ¶ Sed Roma.ibi de hoc nihil dicit.Prætere a, inſtrumentum minus ſolenne mortuo notario ſolum uidetur ſemiplene probare,ut ſupra dictum eſt in prima parte. Eſt uerum; quod ſi ſcriptura omnino priuata ſemiplene probat,ut uidimus in prima parte,uidetur quod inſtrumentum, quod conſtat receptum eſſe per notarium habens teſtes,licet careat aliquibus aliis ſolennitatibus uidetur plene probare,ſed hoc pertinet potius ad materiam primæ partis,in qua dictum eſt. ¶ Decimoquarto,
40 † præſumitur ſcriptura ex antiquitate temporis, puta emphyteuſis debet probari per ſcripturam tamē ſi quis

longo

longo tempore soluit pensionem tanquam emphyteuta, præsumitur emphyteusis, licet de alia scriptura non appareat. Bal. in cons. 116. Columbinus. col. 2. lib. 1. & in consi. 24. Subtiliter. col. 2. uersi. & notandum est. lib. 4. Similiter licet unio & ordo subdiaconatus requirant scripturam, tamen si quis longo tempore fuit in possessione uirtute unionis uel longo tempore seruiuit tanquã subdiaconus, præsumitur scriptura. Alexan. in cons. 29. col. penul. in fi. uers. Item non obstat alia responsio. lib. 6. Sed aduerte hic, quòd i casibus, in quibus requiritur scriptura, illa non præsumitur ex sola antiquitate temporis, nisi etiam interueniat factum hominis, puta solutio census aut pensionis, quod quis seruierit tanquam subdiaconus, uel duas ecclesias possederit tanquam unitas. Ripa in l. 1. col. 19. nu. 104. ff. soluto matrimo. ¶ Decimoquin-
41 to, † uniuersitas præsumitur, quod fuerit legitime congregata ob temporis antiquitatem. Dec. in cons. 199. ante fin. ¶ Decimosexto bonorum possessio secundum tabu-
42 las, præsumitur † petita infra annum, iuxta. l. fin. C. qui admit. propter antiquitatem temporis. gl. & doc in l. 1. in uersi. ratam. C. qui admitti Pau. de Cast. in cons. 365. Ne sub æquiuoco colum. 2. circa med. uers. dicet aliquis. lib. 1. Corn. in consi 94. col. fin. lib. 2.

TERTIAE PARTIS.

FINIS.

QVARTA PARS.

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORIS,

Domini Aymonis Crauettæ à Sauiliano.

ARGVMENTVM.

Antiquum quid dicatur in materia præscriptionis, aut consuetudinis. Primum, quis consuetudo, & eius usus, & ius. Proxime, quid præscriptio, & eius natura. Deinde quid inter se discrepant. Tum quatenus extendatur ratione publicæ utilitatis, honestatis, correlationis, & iuris realis. Item, in pœnalibus non extésio de similibus ad similia, per identitatem rationis. Quando odium est rationabile, aut irrationabile, distinctione est opus.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo & præscriptio, quid differant. & nu. 3.*

2 *Præscriptio datur etiam in habentibus causam aut possessionem discontinuam.*

4 *Per consuetudinem etiam agitur de derogando iuri alterius.*

6 *Præscribere quid de futuro, & nondum in esse productum, an quis possit.*

Præscri-

7 *Præscriptio maius tempus requirit, quam consuetudo. Et quantum tempus consuetudo requirat, & quantum præscriptio.*

8 *Consuetudo, quando quadraginta annos non requirat.*

9 *Consuetudo inducitur decennio contra populum, qui semper præsens dicitur.*

10 *Consuetudo decennio super eo induci non potest super quo populus expresse statuere non posset, sed requiritur tempus sufficiens ad præscribendum.*

11 *Consuetudo non inducitur decennio, ubi agitur de præscribendo reseruata principi, & quantum tempus ad id requiratur.*

12 *Consuetudo præscripta ubi requiritur, an semper requirantur. 40. anno.*

Et quid si agatur contra ius canonicum.

13 *Consuetudinem an inducere non possit, qui legem condere non potest, & contra, ita ut non possit induci per populum non habentem iurisdictionem.*

14 *Consuetudo an induci possit in præiudicium unius singularis personæ.*

15 *Consuetudo quando adsumat naturam præscriptionis.*

16 *Consuetudo an requirit titulum & bonam fidem, sicut præscriptio. disting. nu. 17.*

18 *Præscriptionem impedit mala fides, in fauorem uniuersitatis, quandiu superest unius de uniuersitate habens fidem, & scientiam rei alienæ.*

19 *Præscribentis bona fides requiritur, in præscriptione iuris seruitutis, in qua non agitur, ut res ab alio auferatur, sed ut tantum ius seruitutis competat.*

20 *Rem suam alicui auferre legitime an liceat, causa utilitatis publicæ.*

21 *Consuetudo facit ius publicum, quo ad omnes, quos tangit negotium. Et quid de præscriptione, quæ inducit ius contra priuatum inter præscribentem, & eum, contra quem præscribitur.*

22 *Præscriptio dicaturne, an consuetudo potius, si unus particularis præscribat contra unam uniuersitatem, ad exactionem aut præstationem annuam.*

Alexan-

23 *Alexandri lapsus.*

24 *Domini, cui acquiritur, animus, continue possidet ciuiliter, licet quod acquiritur, causam habeat discontinuam.*

25 *Præscriptio dicitur, non consuetudo, ubi datur possessionis continuatio.*

26 *Domini non possunt grauare subditos ultra quam teneantur ex pacto, aut præscriptione. Item nec princeps potest eos grauare sine licentia superioris.*

27 *Tempus non est modus inducendæ obligationis.*

28 *Consuetudo an sit, an præscriptio, si una uniuersitas acquirat ius contra aliam uniuersitatem.*

29 *Consuetudo, est generalis, respectu rerum & personarũ, præscriptio uero particularis.*

30 *Præscriptio dicitur, quando litigatur cum eo, contra quem præscriptum est, Consuetudo uero, quando litigatur cum tertio.*

31 *Præscriptio dicitur, quando una acquiritur, & alteri aufertur, consuetudo autem uni acquirit, alteri tamen non aufert.*

32 *Præscriptio an debeat esse obtenta in contradictorio iudicio. & quid de consuetudine. negatiuam uide nume. 33. limit. nume. 34.*

35 *Consuetudo iudicialis induci debet, licet in contradictorio iudicio nihil fuerit pronuntiatum aut obtentum.*

36 *Stylus a quo induci posit & an, & quando contra ius admittatur.*

37 *Ius quæsitum consuetudine, an sit debilius quæsito præscriptione.*

38 *Princeps non potest tollere ius quæsitum mediante iure ciuili sine causa, potest tamen tollere ius positiuum. Et quid de iure quæsito consuetudine. nu. 39.*

39 *Præscriptionem tollere potest princeps, de plenitudine potestatis.*

40 *Consuetudo an sit potentior iure ciuili, & an ea princeps ligetur.*

41 *Consuetudo an sit fauorabilis, & extendatur, præscriptio uero odiosa, & restringeda.*

42 *Consuetudo quatenus extendenda. & nu. 44. 46.*

Consuetudo

43 *Consuetudo contra legem, an ualeat.*

45 *Praescriptio an recipiat extensionem personarũ, uel actuũ.*

47 *Consuetudo & praescriptio, an comparentur, quo ad materiam extensionis, ut utraque restringatur ad suos actus.*

48 *Consuetudo fauorabilis reipublicae extendenda, etiam in poenalibus, modo non agatur de graui alterius praeiudicio.*

49 *Consuetudo extenditur, ubi agitur de interpretatione, aut declaratione alicuius actus. Et quando uoluntas secũdum ius commune declaranda sit potius, quam secundum consuetudinem.*

50 *Consuetudo extendenda, ubi agitur de dominio & ditione unius personae in pluribus, modo non sit iuri contraria.*

51 *Consuetudo circa procuratoris debitum, est conformis iuri diuino.*

52 *Consuetudo Romanae ecclesiae, non extenditur ad alias ecclesias, nisi expresse mandetur seruari exceptis his, quae ad fidem pertinent.*

53 *Consuetudo extenditur ad locum alium, accessorium ad locum, ubi uiget consuetudo. Limi. nu.54.*

55 *Consuetudo extenditur ad locum unitum modo id sit per modum accessorij, non autem aeque principalis.*

56 *Delphinatus, & caeterae prouinciae unitae regno Franciae, nomen antiquum retinent aeque principaliter & reguntur iure consuetudinario, prout & ipsa Francia.*

57 *Consuetudo uniuersalis totius territorij extenditur ad loca eiusdem territorij, in quibus nunquam fuit obseruata. Et quid ex exercente unum actum iurisdictionalem, animo acquirendi uniuersalem iurisdictionem in loco. numero.57.*

59 *Ius uniuersale, ut iurisdictionis, uel decimarum, extẽditur etiam ratione uniuersitatis; quia agitur de iure reali, quod ius ad omnes extenditur.*

60 *Consuetudo aut praescript o iuris uniuersalis, extenditur ad alios actus, qui tamen sint de eadem specie actuum, quos quis exercuit*

61 *Extensio non fit ad diuersam speciem iurisdicti nis.*

62 *Praescriptio in casu instituẽdi in beneficio, an extẽdatur ad casum destituend,*

63 Consuetudo extenditur in his, quæ ueniunt per modum ante cedentis necessarij. Et qualis iuris sit dispensatio, & an ex tendatur.

64 Sententia, dicitur stricti iuris, & quomodo eius uerba sint accipienda.

65 Sententia restitutionis in integrum, super principali, an tra hatur ad fructus qui accessorie ueniunt.

66 Sententia iudicis, an extendatur ad antecedens necessariũ,

67 Consuetudo siue præscriptio trahitur ad accessoria.

68 Pactum super principali, in dispositione hominis, non extẽ ditur ad accessoria. Et quid de concessis iure speciali.

69 Principali destructo per uiam præscriptionis, censetur de- structum & accessorium.

70 Consuetudo uel præscriptio extenditur in his, quæ sunt de natura actus.

71 Consuetudo disponens super uno correlatiuorum, extenditur ad alterum, respectu eiusdem actus. Secus, si diuersi, nu- me. 72.

73 Consuetudo æqua laudabilis & rationabilis, in utroque ex correlatiuis, extenditur.

74 Consuetudo laudabilis, non onerosa, non contra ius, sed præ ter ius, extenditur ad casus similes eiusdem rationis.

75 Consuetudo exorbitans an extendatur ex identitate rõnis.

76 Dispositio expressa, a iure communi exorbitans, an extenda- tur ex identitate rationis. Et quid de consuetudine, quæ di citur ius tacitum.

77 Consensus tacitus restringitur ad actus præteritos, in qui- bus quis consensit expressit autem, etiam ad futuros.

78 Consuetudo exorbitans a iure communi, extenditur, quando materia est fauorabilis.

79 Dispensatio an & quando extendatur Et quid de concernẽ- tibus fauorem publicum aut utilitatem.

80 Consuetudo extenditur, quando unus casus comprehenditur sub alio secundum communem usum loquendi.

81 Consuetudo extenditur, quando casus, ad quem fit extensio, comprehenditur sub casu expresso, saltem ex lata uocabuli si- gnificatione.

82 Extensio ut fiat in correctorijs, de uno ad alium casum, quæ, & quot

& quot sint necessaria.

83 *Ratio ubi una tantum potest adsignari, illa habetur pro expressa, & extendi potest.*

84 *Rochi lapsus.*

85 *Dispositio correctoria & pœnalis simul, non extenditur ad casum, qui de larga significatione uocabuli, comprehendi posset sub expresso; etiam ex identitate rationis.*

86 *Ratione expressa in materia correctoria, an simpliciter fiet extensio ad alium casum, an uero ita demum si alius casus comprehendi possit sub expresso, de lata uocabuli significatione. & nume.* 88

87 *Falcidiæ appellatione, uenit trebellianica, largo sumpto uocabulo.*

89 *Saltem, dictio est implicatiua, implicans etiam alium, qui nō cōprehēderetur sub casu expresso, de lata significatione.*

90 *extensio quare in correctorijs licita est, quando ratio est expressa.*

91 *Lex dicitur omne, quod in ratione consistit. Et ratio, lex est communis ad omnes casus.*

92 *Extensio an dicatur fieri, quando ratio est expressa in lege, uel dispositione.*

93 *Ratio expressa, uel unica tantum paria sunt.*

94 *Ratio expressa, quid differat a tacita.*

95 *Ratio coniecturāda est in statuto, quæ potuerit mouere principem, ad sic disponendum.*

96 *Ratio naturalis, certa est & indubia, & habetur pro lege et æquitate scripta ad quam animum suum componere debet iudex.*

97 *Extensio non fit in correctorijs & odiosis, licet ratio sit expressa, quando dispositio taxatiue loquitur.*

98 *Consuetudo extenditur, quando duo æquiparantur a lege antiqua & nume.* 100. *Et quid in pœnalibus et correctorijs. nume.* 99

101 *Extensio ut fiat in pœnalibus, propter æquiparationē duorum casuum, qualis illa debeat esse æquiparatio.*

102 *Argumentum a simili, ut procedat, sufficit similitudinē eē in casu, de quo agitur, nec illa requiritur, quo ad omnia.*

103 *Dispō̄ anthē. quas actiones. correctoria loquens in ecclesia,*

an trahatur ad ciuitatem. Et illius authen. intellectus, & nume. 106

104 *Ecclesia & ciuitas, similis sunt in præscriptione, sed alia atque alia ratione.*

105 *Ius publicum, uersatur in religione. & quiuis de populo ad causam piam potest agere.*

107 *Ius nouum Authentico correctorium iuris Codic. quo ad præscriptionem centenariam in ecclesia, quare extensum fuit ad ciuitates habētes iura fiscalia, et æquiparatas eccl.*

108 *Extensio fit etiam in consuetudine aut lege noua correctoria in his quæ per legem antiquā sunt æquiparata de uno ad alterum, licet lex & consuetudo de altero tantum loquatur. Limita. nu.* 109. & 110. & *infra per discursum.*

111 *Verba taxatiua habēt ī se implicitam negatiuam, quod aliter fieri non possit.*

112 *Dictio taxatiua apposita circa id, quod alias erat dispositū, nihil operatur, nec impedit extensionem.*

113 *Dictio taxatiua non impedit extensionem, quando alias induceretur correctio iuris.*

114 *Argumentum a contrario sensu, & ad correctionem iuris communis, an sumatur, quando alias in sensu directo nihil operaretur.*

115 *Verba disponentis, intelligi debent secundum dispositionē iuris communis, ubi non apparet, quod disponens uoluerit recedere a iure communi.*

116 *Dispositio taxatiua extenditur ad alterum ex purificatis in materia non correctoria.*

117 *Dictio taxatiua non impedit extensionem, in his, quæ sunt de natura actus, quæ nunquam censentur exclusa.*

118 *Dictio taxatiua non impedit extensionem, quando inde resultaret absonus intellectus.*

119 *Dictio taxatiua non tollit ea, quæ sunt de consuetudine.*

120 *Dictio taxatiua non impedit extensionem ad similia, ex identitate rationis in fauorabilibus.*

121 *Dictio taxatiua non excludit ea, qua sunt de accessorijs, seu appendicijs.*

122 *Dictio taxatiua non impedit extensionem, ubi aliter apparet de mente disponentis.*

123 *Dictio taxatiua non impedit extensionem eorum, quæ sunt magni præiudicij.*

124 *Dictio taxatiua non impedit extensionem in his, quæ eent maiora expressis.*

125 *Dictio taxatiua non excludit, id quod censetur unum & idem per repræsentationem.*

126 Promittens de suo facto tantum, an teneatur de facto hæredis. *Et quid de facto defuncti, cuius est hæres n.* 127

128 *Dictio taxatiua non excludit ea, quæ æquipollenter idem important.*

129 *Dictio taxatia non excludit id, quod expresse excludi, prohiberi ue non poterat.*

130 *Dictio taxatiua an ius accrescendi tacite uel expresse prohibere possit in institutione disting. & nu.* 132. 133.

131 *Renuntiatio hæreditatis, aut pactum de non succedendo, firmatum iuramento, non nocet deficiente persona cuius cõtemplatione talis renuntiatio facta est.*

134 *Consuetudo uel dispositio correctoria iuris communis, disponens super uno ex æquiparatis non extenditur ad alterũ, quãdo noua correctio fieret per idẽ ius, qđ acquiratur.*

135 *Dispo correctoria super uno ex æquiparatis, extẽditur ad aliud solũ, quãdo æquiparãtur duo per legẽ antiquã, p modum regulæ, & generaliter quo ad omnia.*

136 *Consuetudo introducta ad obuiandũ fraudibus, extẽditur.*

137 *Consuetudo extenditur, ubi alias resultaret absurdum.*

138 *Consuetudo disponens super uno, extenditur ad aliud, quod in eius locum subrogatur. Idem iudicium de casu ad casũ, & de re ad rem.*

139 *Consuetudo disponens super uiso, extenditur ad aliud, quãdo illa effectum alias habere non posset.*

140 *Consuetudo seu statutum extenditur, quando casus super quo disponitur non est diuersus in substãtia, sed in aliquibus accidentibus tantum.*

141 *Statuto disponente, quod mater teneatur relinquere certas partes bonorum suorum filius filij illas partes consequuntur non tanquam hæredes matris, sed tanquam uniuersales successores ex forma statuti.*

142 *Matris an inter sit, hæredes relinquere.*

 143 *Filijs*

143 *Filijs lucrum delatum ex priuilegio statuti, an transmittatur ab hæredes filiorum.*
144 *Nullum, & inutile, æquiparantur.*
145 *Consuetudo seu alia dispositio etiam correctoria, extenditur, ubi sunt duo, quorum unū commensuratur ad alterum.*
146 *Extensio fit de casu ad casum in pœnalibus, ex identitate rationis.*
147 *Dispositio l. fi. C. de iur. emph. quæ punit emphiteotam alienantem sine domini consensu, ut cadat a iure suo, habet et locum in conductore ad longum tempus.*
148 *Pœna priuaticnis, locum non habet, nisi lex expresse dicat*
149 *Statutum pœnale loquens, de persona uera, nō extenditur ad representatam.*
150 *Constitutio, quæ alias extenditur ex identitate rationis, nunquam extenditur respectu pœnæ. Tum, quod testatoris dispositio, non trahitur de casu ad casum. Negatiuā pete. nume. 151.*
152 *Res ubi reuertitur ad dominum, & ad naturam suam, ibi non agitur de mera pœna. Et priuare uasallum feudo & utili dominio, dicitur pœna. quo quidem feudo sine culpa priuare non potest. Et omnis priuatio, pœna dicitur.*
153 *Statutum pœnale dicitur, eo etiam, quod patrimonium alicuius minuit. Et quid pœna dicatur.*
154 *Quid, dictio, uerificatur in qualibet re, etiam minima.*
155 *Vasallus feudo priuatur, quando quid agit contra iustitiā fidelitatis. & uasalli.*
156 *Dispositio generali, generaliter debet intelligi, quatenus uerborum proprietas patitur, in materia pœnali & odiosa quando uasallus, id quod iustum est, domino non præstat ex forma fidelitatis.*
157 *Extensio in pœnalibus per identitatem rationis, non fit maxime, quando constitutio pœnalis continetet odium irrationabile.*
158 *Extensio in pœnalibus fit per identitatem rationis, quando odium est rationabile.*
159 *Masculinum concipit fœmininum in pœnalibus, quando odium est rationabile.*

160 *Argumentum*

160 Argumentum ubi est odium rationabile, masculinum conci pit fœmininum, ergo etiam fit extensio etiam ad aliã personam, aut alium casum, non ualet.

161 Constitutio pœnalis non extenditur per identitatem rationis, quando aliquid de facto fit.

TRANSEO nunc ad quartam partem huiusce operis, & tractatus, quando quid dicatur de antiquo in materia præscriptionis aut consuetudinis. Et ne procedamus sub æquiuoco, prius uidendum est, quæ dicatur differentia inter consuetudinem & præscriptionem. In hac difficultate uarie doct. loquuntur, ex quorum dictis plurimæ uidentur differentiæ inter consuetudinem & præscriptionem.

1 ¶ Prima † datur differentia, quòd consuetudo consideratur circa ea, in quibus non cadit possessio seu quasi cõtinua, quia consuetudo non requirit continuationem, sed actus successiuos consuetudinem inducentes. l. de quibus. §. inueterata. ff. de legibus. Præscriptio autem, est continuatio possessionis l. 3. ff de usucap. ita Bald. in cons. 370. uerba rescripti. col. 1. lib. 3. & in l. imperium. colum. 4. in fin. uersi. circa octauum. ff de iurisdict. om. iudi. in prima lectura. eandem differentiam sentit Bellamera in consi. 10. colum 15. uersicu. tertia differentia. Sed ista differentia non uidetur bona, quia etiam in ha

2 bentibus † causam aut possessionem discontinuam, datur præscriptio, licet maius tempus requiratur, ut per gl. & doctor in l. seruitutes. la grande. ff. de seruituti. Præterea etiam in his, in quibus cadit possessio continua, uel causa perpetua, consideratur consuetudo. text. est iuncta glo. in uer. quandoq. in l. 1. ¶. si. ff. de aqua pluuia. arcend. ¶ Secunda † datur differentia, quia præscriptio

3 est usurpatio rei alienæ seu iuris alieni in esse producti, sed consuetudo, est quædam forma introducta ex consensu populi sine usurpatione iuris alieni. Bald. in consil. 401. Casus talis ad er tur. libr 5. Sed ista differen-

4 tia † non uidetur generalis, quia etiam per consuetudinem agitur de derogando iuri alterius, ut in l. uendi-

tor.§. si constat.ff.com. præd. ubi habetur de consuetudine fodiendi lapides in agro alieno; Idem in consuetudine, quod quis cogatur alteri uendere rem suam de qua in capit. constitutus. de religio. domi. ¶ Tertia
5 † differentia, quia consuetudo obuiat futuris, præscriptio autem præteritis seu præterita tollit. Corne. in consilio. 22. column. 7. post med. nu. 30. lib. 3. eandem differentiam sentit Bellamera in consil. 19. column. 15. uersicu. tertia differentia, dum dicit præscriptionem esse ius dispositum, consuetudinem uero ius dispones, quod habet uim legis. Sed aduerte, quia etiam ista differen-
6 tia non est generalis, nec semper procedit, quia † potest quis præscribere ius de futuro, & nondum in esse deductum, puta quod teneatur quis soluere certum quid annum, ut habetur in l. cum de in rem uerso. ff. de usuris. & in l. si certis annis. C. de pactis. Similiter potest quis præscribere seruitutem, quę non est in esse deducta. & declarat Bartol. in repe. d. l. de quibus. column. 6. uersic. iuxta prędicta quęro. ibi, tu dic, &c. & ibi Ias. col.
7 11. ¶ Quarta † datur differentia respectu temporis, quia maius tempus requiritur in præscriptione, quam in consuetudine. Patet, quia in consuetudine inducenda regulariter sufficit decennium, l. diuturna. ff. de legibus. & C. quæ sit longa consuetudo in rubro & nigro lõgum autem tempus dicitur decem annorum. l. si cum fideicommissaria. §. Aristo. ff. qui & a quibus. tradit Bart. in d. l. de quibus. in secunda quęstione princ. uersic. tertio uideamus. ff. de legib. in 2. lect. ubi, quod hoc procedit, licet consuetudo sit contra ius ciuile. sequitur Ias. ibi col. 11. uersi. secunda est opinio gl. uera & cõmunis Curtius Iuni. in cons. 42. col. pe. Secus, qñ consuetudo esset contra ius canonicum, quia requiritur tempus 40. annorum, ut habetur in c. fi. de consuetud. Bar. & moder. in d. l. de quibus. Alex. in consi. 5. col. 3. lib. 5. Aretin. in consi. 44. post prin. uer. secunda conclusio. Quod tamen intellige, ut per Corneum in consil. 155. colum. pe. lib. 4. ubi, quod hoc procedit in uniuersitate ecclesiastica, quæ nõ potest statuere contra ius canonicum, uel contra popu-

lum

lum laicum subditum ecclesiæ, qui non potest statuere in bonis ecclesiasticis, contra ius canonicum, secus, si populus subditos ecclesiæ uellet inducere consuetudinem contra ius canonicum, circa bona temporalia, quia tunc sufficit consuetudo decem annorum, cum talis populus, quoad temporalia, possit etiam statuere contra ius canonicum. Idem sentit Curtius Iunior in secunda parte tractatus feudorum. quæstione secunda colum. penulti post medium. uersicu. allegata autem, per Laud. ubi, quod in præscriptione contra ius canonicum requiruntur 40. anni, quando agitur de præiudicio ecclesiæ. Imo isto casu quando agitur de præiudicio alicuius ecclesiæ particularis, requiruntur 40. anni, licet consuetudo non sit contra ius canonicum, sed præter. Abb. in d. c. fi. de consuetud. glo. pragma. sanct. in tit. de causis. §. statuit. in uer. præscripta. char. 110. Addo

8 † aliam limitationem, in qua non requiruntur. 40. anni in consuetudine, quę sit contra ius canonicum, q̄ñ scilicet inducitur talis consuetudo sciente & patiente superiore. Ant. de But. in d. c. fi. de consue. & in c. quia circa. de consan. & affi. sequitur Gozad. in cons. 101. col. 6. idé soluit Corn. in d cons. 293. col. 3. lib. 1. licet Ias. contra in d. l. de quib. col. 12. in fi. sed Ant. de But. sequitur Dec. in cons. 134. col. 2. in fi. uer. accedit scientia. Similiter in

9 consuetudine, in qua de iure† ciuili sufficit decennium, non fit distinctio, an inducatur consuetudo inter pręsentes uel absentes, quæ fit in præscriptione, sed indistincte sufficit tépus decem annorũ. nam inducitur consuetudo cõtra populũ, qui semper præsens dicitur. ita Bar. in repe. d. l. de quibus. col. 5. in fi. uer. 3. uideamus. Cor. in consil. 293. colu. 3. in fin. lib. 1. & in consil. 268. col. 4. in fin. uers. nec requiritur scientia. libr. 4. quæ tamen distinctio fit in præscriptione. l. super longi. & l. fin. C. de præscri lon. temp. instit. de usuca. in princip. Similiter circa tempus cõsuetudinis nõ fit distinctio, an habeat consuetudo cãm perpetuã uel cõtinuam, aut discontinuã, sed semper sufficit tempus 10 annorum in consuetudine, licet habeat causam discontinuam. Bart. in repet. d. l. de

quibus.col.5.in fi.& ibi Iaſ.col.10.in fi.Cor. in d. conſi. 152.col.pe.in fi.& in conſi.268.col.5.uer.& hinc eſt, ꝙ procedit conſuetudo.lib 4. quicquid aliter & male uoluerit Alex.in conſ.136.col.pe.uer.præterea dictus Iacobus li.2.Quæ tamen diſtinctio fit in præſcriptione,quia ſi habet cauſam diſcontinuam, requiritur tempus antiquum, cuius initii memoria non extat in contrarium. ut habetur in d.l.ſeruitutes. la grande. ff. de ſeruit. Iſta
10 concluſio, † quod in conſuetudine ſufficit decennium licet ſit contra ius ciuile, aut etiam contra ius canonicum,quando inducitur ſine præiudicio eccleſiæ,quo ad bona temporalia, etiam per popolum ſubiectum romanæ eccleſiæ,ſequendo Cor.in d.conſi.155.col.pen.li.4. limitatur non procedere, quando induceretur conſuetudo ſuper eo, ſuper quo populus expreſſe ſtatuere non poſſet,quia tunc ut ualeat conſuetudo,requiritur quòd ſit preſcripta per tempus 40.annorum,ita Aret in conſ 23.colum.4.uerſi.ſed quando uniuerſitas. dicens quòd ita diſtinguit notabiliter Bald.ſi recte inſpiciatur,in rubri.C. quæ ſit longa conſue.ſed ultra Aret.confirmatur hoc ex his, quæ infra dicam,in quinta differentia, ubi plures uoluerunt non eſſe conſuetudinem,ſed præſcriptionem,quando inducitur ſuper eo, ſuper quo expreſſe ſtatui non poteſt. & ſic aperte uolunt tenentes hanc opinionem requiri tempus ſufficiens ad præſcribendi de quo uide infra proxime.nu 5.Secundo,non procedit
11 iſta † concluſio, quando ageretur de præſcribendo reſeruata principi, quia tunc non ſolum ſufficeret tempus decem annorum,imo nec quadraginta,ſed tempus antiquum requiritur, cuius initii memoria non extat in contrarium. capit. ſuper quibuſdam. §. præterea.de uerbo.ſignifi.Ant.Imo.& doct. in cap. fin. de conſuetu. Iaſ.in d.l.de quibus.col. 12. uerſi. primam tamen concluſionem. ff. de legib. de quo latius dicemus inferius.
12 Sed hic quæro,† Aret.in d.conſi.33.col.4.uoluit,quod ubi inducitur conſuetudo ſuper eo, ſuper quo populus expreſſe ſtatuere non poteſt, quod illa debet eſſe præſcripta ſpatio 40.annorum, an illud indiſtincte procedat,

dat, quod ubi requiritur consuetudo præscripta, requirantur quadraginta anni? Aret. ut uides, dicit, quòd sic. Sed contrarium uidetur uerius, quòd imo sufficiat tempus 30. annorum. glo. fi. in l. domini prædiorum. C. de agrico. & censi. lib. 11. Bal. in c. 1. in prin. qual olim feu. poterat alie. Specu. in titu. de præscrip. §. 1. uer. de consuetudine. Paul. de Castr. in l. de quibus. refert & sequitur Ias. in d. l. de quibus. col. 12. post med. uersi. secundo limita, Curt. Iun. in consi. 60 col 3. in fin. & in consi. 61. col. 3. post prin. istud tamen intellige secundum præmissa, quia si sit contra ius canonicum, requiruntur 40. anni. & si agatur de reseruatis principi, requiritur tempus antiquum, cuius initii memoria non extat in contrarium. & sic uario modo intelligi potest consuetudo præscripta
13 secundum subiectam materiam. ¶ Quinta † differentia, quia consuetudo consideratur in his tantum, super quibus populus inducens consuetudinem posset expresse disponere, & statuere, alias autem dicitur præscriptio. ita Barto. in consil. 136. Capitaneus. in fin. & quod scribit Alex. in consi. 173. col. fi. uersi. ultra prædicta. lib. 6. ubi, quód consuetudo est altera lex iurisdictionis. & quod nõ potest introduci per populum non habentem iurisdictionem, & sic qui legem aut statutum condere non posset. allegat Baldum post gl. in l. 2. in prima & tertia oppositio. C. quæ sit longa consuet. idem tradit Ias. in l. fin. col. penult. in fin. C. de testam. Addo Frede. de Senis in cons.
14 91. Quod pater. col. 2. ante fin. ubi, † quòd qui legem condere non potest, non potest etiam consuetudinem inducere. Sed istud dictum reprobat Aret. in d. consi. 23. col. 4. licet de Barto. mentionem non faciat. Nam dicit Aret. statutum non potest fieri pro commodo unius particularis personæ, nec ad præiudicium unius particularis, sed debet esse generale instar legis ad communẽ omnium utilitatem, & tamen ualet consuetudo in præiudicium unius personæ singularis. d. l. uenditor. §. 1. ff com-mun. prædior. ubi Iurisconsultus, qui uocabulis non abutitur, dicit Aret. in. appellat illam consuetudinẽ. Addo ultra Aret. text. in d. l. 1. § fin ff de aqua plu. arcend.

ubi iurisconsultus appellat consuetudinem in materia seruitutis inter particulares personas. Sed aduerte, quòd
15 istę † disputatio uidetur uerbalis potius, quam realis. & quicquid sit de nomine, quo ad effectum realem, Barto. bene loquitur, quia pro tanto ualuit Bart. dici præscriptionem non consuetudinem, quia in ea requiritur tempus sufficiens ad præscriptionem, quando inducitur cõsuetudo super eo, super quo populus expresse disponere aut statuere non posset. & hoc idem uoluit Aret. in d. cõsil. 23. col. 4. ut supra uidimus, in quarta differẽtia. uer. ista conclusio. & tradit idem Aret. in consi. 132. in causa, quæ uertitur inter homines. col. 3. uer. 2. respondeo. ubi, quando uniuersitas vult aliquid ex consuetudine inducere contra priuatum. contra quem non posset hoc facere statuendo, ista consuetudo adsumit naturam præscriptionis & potius dicitur præscriptio quam consuetudo.
16 ¶ Sexta differentia, † quia in consuetudine non requiritur titulus nec bona fides, quæ sunt necessaria in præscriptione. Ang. in d. l. de quibus. col. penult. uersi. probatur hoc per rationem. & ibi Ias. col. 13. uersi. item dum supradixi. Addo Calde. in consi. ultim. in titu. de consuet. Bellame. in consi. 7. colũ. penul. in consil. 31. in fin. & in cõsi. 41. col. penul. in fin. ubi, quòd pro titulo consuetudinis, sufficit legis authoritas eam approbantis, dum est rationabilis & præscripta. tradit etiam Alex. in consil. 124. colum. 1. in fin. uersi. alia ratione principali. libr. 4. ubi, quòd titulus non requiritur in consuetudine. sequi
17 tur Dec. in consi. 134. col. fi. Sed aduerte, † ne decipiaris circa hanc sextam differentiam, quia non uidetur ita generaliter intelligenda, sed solum uidetur procedere in his, super quibus populus expresse posset statuere & disponere. & sic quando esset consuetudo generalis inducta pro omnibus uniuersaliter, & contra omnes, ita ꝙ non sit necessarium tempus requisitum ad præscriptionem, quia tunc non est necessarius titulus, cum tacite, & ex quo aut simul omnes consentiant. Similiter non potest tunc considerari mala fides propter mutuum omnium consensum. Secus in consuetudine, in qua requi-

ritur præscriptio, quia, quando inducitur consuetudo contra particularem personam, quia tunc uidetur necessaria bona fides, cum † etiam mala fides impediat præscriptionem in fauorem uniuersitatis, saltem quandiu superest unus de uniuersitate, hab ens malam fidem, & scientiam rei alienæ. Inno. in c. cura. de iur. patro. sequitur Bar. in l. potest pluribus. in fin. ff. de usucap. Socin. in consi. 187. col. penul. uer. præterea ultra famam, libr. 2. Cor. in consi. 22. col. 6. post med. lib. 3. Rursus, si requiritur, quòd consuetudo sit prescripta, ergo præsupponitur, quòd interueniāt omnia necessaria requisita ad prescriptionem. l. qui testamento. in princ. ff. de testam. & in terminis, quòd ubi requiritur consuetudo præscripta, sit necessarius titulus & bona fides, prout in præscriptione, tradit Anch. in c. non est. de consue. lib. 6. quæ opi. saltem procedere debet quando agitur de acquirendo obligationem. Allegationem etiam tituli in consuetudine requirit Alex. in consi. 136. col. penul. in fin. uer. item requirebatur. lib. 2 Nec dicatur requiri bonam fidē, quando agitur de auferendo aut extinguendo totaliter ius alterius, secus si de acquisitione alicuius iuris tantum re
19 existente apud alium, quia † etiam in præscriptione iuris seruitutis, in qua non agitur, ut res ab alio auferatur, sed ius tantum seruitutis competat, requiritur bona fides præscribentis. l. fin. ff. quemadmo. serui. amit l. 1. §. sed si iure ubi glo. ff de aqua quoti. & æsti. l. fin. ff. de itinere actumque priuat. l. 1. ubi Bald. C. de serui. & aqua. Barto. in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actumque priua. Imo isto casu bona fides non presumitur, cum naturaliter quælibet res præsumatur libera, & sic præsumptio iuris sit contra scribentem. Bart. in d. §. hoc interdicto. col. fi. Bal. in d. l. 1. C. de serui. Are. in consil. 30. Viso themate. in 2. dubio. Bartho. de vulpis, inter cons. Calca. in cons. 53. col. 2. ante med. Et si dicatur, quid rñdetur ad d. l. uenditor. §. 1. ff. commu. predio. ubi cōpetit ius ex cōsuetudine fodiendi lapides in agro alieno, & tñ nō. v. cōsiderabilis bona fides in re aliena? Respondeo cum dicatur ibi ualere consuetudinem, presupponitur, ꝙ proce-

dant

dant omnia habilia & necessaria ad ipsam consuetudinem præscriptam. d l. qui testamento. in princ. ff. de testa. l. furiosum. in fin. C. qui test. fac. pos. c. 1. de ætate & qualit. cum simi. & sic intelligi debet ille tex. quòd inducta fuerit consuetudo præscripta cum bona fide. Secun-
20 dò † respondeo, quòd in d. l. uenditor. §. 1. agebatur de utilitate publica, ut haberentur lapides ad usum totius populi & ædificiorum, in quibus dicitur uersari publica utilitas, ut ciuitas reddatur amplior & elegantior. l. senatus. ff. de contrahen. empt. l. cætera §. fi. ff. de leg. 1. l. 2. C. de ædifi. priua. Ideo propter utilitatem publicam licitũ est alicui auferre rem suam. l. item si uerberatum. §. 1. ff. de rei uendic. l. Lucius. ff. de euictio. late moder. in l. fi. C. si contra ius uel utili. pub. & i c. quæ in ecclesiarum. de constitu. & ita illum tex. in d. l. uenditor. § 1. intelligit Bar. in procemio digestorum colum. 3. circa med. ¶ Septi-
21 ma † differentia, quia per præscriptionem acquiritur ius in particulari & priuato, & agitur de fauore uel præiudicio particularium, & certarum personarum, quibus acquiritur ex præscriptione, & contra quas acquiritur ex præscriptione, sed consuetudine acquiritur ius in cõmuni omnibus, & contra omnes de populo, & agitur de fauore & præiudicio incertarum personarum, consuetudo enim facit ius publicum quo ad omnes, quos negotium tangit. d. l. de quibus. §. ex non scripto. instit. de iure natu. gen. & ciuili. c. consuetudo. 1. præscriptio uero inducit ius priuatum inter præscribentem, & eum contra quem præscribitur. Istam differentiam considerat Abb. post alios in d. c. fi. de consuetu. & ibi Card. Fl. q. 8. refert & sequitur Corn. in d. consi. 268. col. 5. uer. sed prout alias legendo. lib. 4. Addo Bellameram, in consi. 10. col. 15. uersi. secunda differentia est. Bal. in d l. imperium. col. 4. in fin. uersi. circa. octauum. ff. de iurisd. omn. iudi. Geminia. in consil. 123. Abb. in consil. 18. lib. 2. Alex. in consi. 6 col. pen. uersi. Ad idem inducit. lib. 1. Decisio. in consi. 134. col. fi. Abb. in consi. 94. in fin. lib. 1. ¶ Sed quæro.
22 † circa hanc septimam differentiam, pone quòd ex una parte sit persona particularis, ab alia parte uniuersitas, puta

puta si unius particularis præscribat cōtra unam uniuersitatem, puta aliquam exactionem aut præstationé annuam, an dicetur præscriptio uel consuetudo. Bald. in consi.439. Amplius. col.4. lib 3. quòd ubi præscribitur iurisdictio, respectu subditorum, dicitur consuetudo, quia respicit uniuersos, sed respectu domini, dicitur prę scriptio. Sed istud dictum non placet, quia una & eadem res non debet diuerso iure censeri. l. cum qui ædes.ff. de usucap.l.si fine.ff.de condi.& demon.c.cum in tua.de decimis. cle.1.de electio.c.cognouimus.12.q.2. Alex.auté in d.consi.124.col.1. in fin.uer. alia ratione principali. libr.4. quòd dicitur simpliciter consuetudo. & loquitur Alexā. quando dominus prę scribit contra subditos ali-
23 quam exactionem. Ex hoc † infert Alexā. non esse tunc titulum necessarium, nec eius allegationem, eadem ratione dicere poterat non esse necessariam bonam fidem, ut supra diximus in sexta differentia. Deum immortalé potuit tantus uir dictum tam impudens & damnosum pronuntiare. Commodissima uidelicet sententia ad cupiditatem dominorum contra subditos. si tam facile cōtra eos consuetudinem exactiuam onerum possint inducere. Duo hic considero contra Alexan, Primum, quòd consuetudo cum respiciat ius publicum, & personas incertas, ut supra dixi, ex parte domini prę scribentis non potest dici consuetudo, sed prę scriptio, prout dicit Bal,
24 in d.consi.439. col.4. libr.3. maxime, † quia hic datur possessio seu quasi continua propter animum personę domini, cui acquiritur ius, qui animus cōtinuè possidet ciuiliter, licet id quod acquiritur, causam habeat discōtinuam. Bar.in l.iusto §.non mutat ff. de usucap.Pau.de Cast.in consi.444.in causa, quę uertitur inter communitatem.colum.3.ad fin.libro.1.in consilio.3.in causa, quę uertitur coram domino uicario potestatis Pergami colum.fin.& in consil. 12. Super primo uidetur dicendū dictam sententiam.col.2.post med.lib.2. Aret. in consil. 153. Consultatio.col fin.uersi.2. premittendum. Corn. in d.con.268.col. 10.uer.Nec obstat secunda ratio.lib.4.
25 & ubi datur † continuatio possessionis, dicitur prę scri-

ptio potius quam consuetudo; per ea, quę supra diximus in prima differentia, & in principio huius quartę partis. Secundum quod considero contra Alexan. est, posito & non concesso, quòd ubi dominus pręscribit cōtra subditos, & sic contra uniuersitatem, diceretur consuetudo non pręscriptio, tamen talis cōsuetudo debet esse pręscripta spatio. 40. annorum, cum agatur contra uniuersitatem. l. fi. C. de sacrosanct. eccle. & cum ista consuetudo cadat super eo, super quo dominus inducens consuetudinem expresse statuere non posset, quo casu etiam, q. consuetudo dici posit, tamen in ea tempus requiritur necessarium ad pręscriptionem, ut supra uidimus in quarta differentia uersi. Ista conclusio & in quinta dif-
26 ferentia. Certum est † autem, quòd domini non possunt grauare subditos ultra, quam teneantur ex pacto, aut pręscriptione. Ideo non potest dominus imponere subditis collectas aut angarias. Baldum in l. cum multa. in fin. C. de bonis, quæ liber. per tex. in l. domini prędiorum. C. de agri. & censi. lib. 11. & in l. 1. ff. qui & a quibus Alexand. in consi. 35. in princip. libro secundo ubi solum fundat ius domini in istis oneribus, super consuetudine tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. & clare hoc idem tenet Alexand. in consilio 124. Super primo quęsito. columna secunda uersi. quo autem ad ea onera. libro quarto & in consilio 145. in princip. libro secundo, & quòd dominus non posit subditis onera imponere, tenet Calder. in consilio quinto in titul. de censibus. Brunus Astensis in consi. 32. col. secunda circa medium, & licet Boerius in decision. suis quæstion. 162. aliud uelit in certis casibus, tamen doctor. per eum alleg. loquuntur in uasallo, qui fortius teneatur subuenire domino, ~~quam~~ ratione feudi, quod tenet a domino, quam simplex subditus, nullum habens feudum. Ideo non debebat Boerius ista confundere in terminis subditorum. Vt obligentur ergo dominis ad aliqua onera, cessante titulo, quòd requiratur pręscriptio seu tempus pręscriptum, uoluit Alexandr. in dicto consilio 35. in princip. lib. 2. Guido Papę. quęstio. 407.

imo etiam princeps inferior non potest subditos suos collectare sine licentia superioris. Ripa in l.4.in prin.
37 col.6.ff.de re iud.Iam ubi † lapsum esset tempus suffi ciens ad prescribendum aliqua onera contra subditos, non sufficeret solus lapsus temporis; ad inducendum obligationem,quia tempus non est modus inducendæ obligationis,sed esset necessaria allegatio tituli, & ad eius fidem,probare antiquitatem temporis. Alexan.in consi.114.lib.1.in cons. 108.in fin.lib.2.& in consil.75. col.fina.lib 4. Guido Pape, quæst.408. ubi quòd debet allegari causa in specie,quę sit idonea & sufficiens. Ex quibus patet,quòd Alex. in hac materia non debebat constituere differentiam inter consuetudinem & præscriptionem,quia effectualiter considerando idem iuris est in utraque,tam circa tempus,quàm circa titulũ,
28 aut eius allegationem.¶ Secundo† quæro,circa hãc septimam differentiam.pone, quòd una uniuersitas acquirat ius contra aliam uniuersitatem, an dicetur consuetudo uel præscriptio? uidetur,quòd cõsuetudo,quia acquiriutr ius in uniuersos,ex utraque parte tam præscribente,quam ea,contra quam præscribitur,puta, si agatur de iure pascendi animalia aut incidendi ligna in territo.pascuis aut nemore alterius uniuersitatis.sed ex præmissis apparet,quòd licet cõsuetudo nomine dici possit,tñ quo ad effectũ idẽ iuris,ꝙ in pscriptione,qa cũ uniuersitas non possit statuere contra aliam uniuersitatem sibi non subditam,non poterit etiam inducere consuetudinem, nisi præscriptam. & sic requirentur in tali cõsuetudine ea,quæ sunt necessaria in pura & simplici
29 pscriptione,per s̃.dicta¶ Octaua† dña,quia cõsuetudo est gñalis non solũ respectu personarũ, de quarũ fauore & piudicio agitur,sed etiã respectu rerũ,quia nõ restringitur consuetudo ad unã rem. Puta si sit cõsuetudo,quòd masculi excludant fœminas,nam talis consuetudo est generalis in omnibus hæreditatibus & successionibus,secus in prescriptione, quæ dicitur particularis tam respectu rerum, quàm personarum. Illam differentiam ponit Bellamera in d.consi.x.col. 15.uersic u.

Y quarta

30 quarta differentia. ¶ Nona † differentia, quia præscriptio dicitur, quando litigatur cum eo, contra quẽ præscriptum est, consuetudo uero, quando litigatur cũ tertio, Ioan. Andr. in c. non est in fi. de consuetu. lib. 6. sequitur Bellamera in d. cons. x. col. 15. uersic. prima ergo dria. Ex qua dria vr̃ inferri, quod si pręscribens litigat cum tertio, contra quem præscriptum non est, non sit necessaria probatio eorum, quę sunt requisita in præscriptione, sed satis sit probare consuetudinem, sine titulo aut bona fide, secus, ubi agitur cum eo, cõtra quẽ præscriptum sit. Sed certe si agens fundet ius suum in tempore, uidetur teneri, ut probet omnia necessaria ad præscriptionem, quia alias actore non probante, reus

31 absoluitur. l. qui accusare. C. de eden. ¶ Decima † differentia, quia præscriptio dicitur, quando uni acquiritur, sed alteri non aufertur p̃ cõsuetudinẽ uero uni acquiritur, sed alteri nõ aufert, puta, si quis præscribat iurisdictionem in mari, per hoc enim usus maris alteri nõ auferetur. Bal. in rub. ff. de rerum diuisio. col. 1. in fi. uersi. in contrarium uidetur. refert & sequitur Ripa in l. quo minus. col. 8. ff. de flumi. Addo Angel. Aret. in §. flumina. col. 2. super gloss. in uersi. omnibus. institu. de rerum diuisio. ubi si quis solus piscatus fuerit in flumine publico, & alios uolentes piscari prohibuerit, dicitur consuetudo, non præscriptio, quia per eam nihil proprium ab alio aufertur, cum in flumine publico ius proprium nemo prætendat. & sic pondera Bal. Angel. & Ripã vel le, quod dicatur consuetudo etiam in una persona priuata, & particulari, dum modo agatur de acquisitione iuris publici. Sed ego istud intelligo, dummodo talis cõsuetudo sit præscripta per tempus sufficiens ad præscriptionem huiusmodi iuris publici, cum unus priuatus super tali iure nihil expresse posset disponere, aut sta-

32 tuere, per supradicta. ¶ Vndecima † differentia, quia in præscriptione non requiritur, quod sit obtenta in contradictorio iudicio, secus uidetur in consuetudine. glos. in §. ex non scripto. institu. de iure natura. gen. & ciui. et in rub. C. quæ sit longa consuetudo. sequitur Alexan.

in consi.

in consi 132.ad finem primi dubii.li. 1.& in cons. 136. col.penul.in fin.uersi.item oportebat probari.lib.2.idẽ Alex.in consi. 173.col.2. post med.lib.6.quòd requiritur,ut sit obtenta in contradictorio iudicio,uel saltem, quòd quis tali usui aut consuetudini aliquando contradixerit.& quod non obstante tali cõtradictione sic fuerit obseruatum.Et quòd requiratur ad ualiditatem cõsuetudinis,quòd fuerit obtenta in contradictorio iudicio,quando est contra legem,tenet Franciscus de ramponibus,inter consilia Calderi.in consi.6.colum.2.ante med.in titu. de censibus.Anchar.in consi. 178 Visis & diligenter inspectis.col.fina.uers. non obst.ista ratio de consuetudine.Angel.in consi, 367.In quæstione uertente inter illustres.colum.3.circa princip.uersicu.non obst allegata antiqua consuetudo. Curtius iunior in tractatu feud.in 4.parte,quæstio. 30.colum.2.post me-
33 dium † Sed contrarium,quòd non requiratur consuetudinem esse obtentam in contradictorio iudicio,tenet Bar.in d.l.de quibus.colum.5.in fin.uersicu.quæro nũquid.& in repetitio.illius legis colum.5.post medium, uersi.2.uideamus.ff.de legib.sequitur Ias.ibi,colum.3. uersi.in 2.parte.gl.7.Eandem opinionem tenet Bal.in consi.210.Casus talis est,quidam A colum.2.lib.1. Socin.in consi.99.col.2.uersi.& licet illa consuetudo.li.1. ubi dicit hanc esse communem opinionem . Hanc etiã opinionem dicit communem Corn.in consi.293 . col. 3. post medium uersi.non enim obstat , quod non fuit obtenta.lib. 1.in consi.179.col.2.in fin.uersicu.facit ad prædicta.lib.3.& in consi.155.colũ. fina.lib.4.Eandem opinionem seqnitur Abb.in consi.73.col.penul.in tertio dubio lib.2.Veronensis in consi.31.in fi.Ias. in cõs. 46.colum.2.lib.1.dixi in consi.55.col.2.in fin. Ex quibus patet hanc opinionem esse magis communem.Limitatur modo bus extraiudicialibus,secus in iudicialib in qbus requiritur,ꝙ sit obtenta in contradictorio iudicio.Ita Bal.in d.cons.210.col.2.lio primo. Idem tenet Angel. Areti.
34 ~~mitatur † modo hęc opinio,ut solum procedat,in acti~~ in d.§ ex non scripto.colum.4. institu. de iure natura.

gen.& ciui.ubi tamen de Bal mentionem non facit,ſolum allegat Salic.in d.l.de quibus. Sed aduerte,quòd
35 qua ratione ualet conſuetudo in actibus † extraiudicialibus,licet non ſit obtenta in contradictorio iudicio,eadem & fortiori debet ualere in actibus iudicialibus. nã ideo non requiritur,quod ſit obtenta in contradictorio iudicio in extraiudicialibus,quia ſatis eſt, quòd illi actus extraiudiciales deuenerint in notitiam populi,licet in iudicium deducti non ſint. Ita Bartol.in d.l. de quibus.in prima & ſecunda lectura.ſed iſta ratio magis & fortius militat in actibus, qui fiunt in iudicio, & ſic palam & publice. Ideo dicit Bartol.quòd ex actibus iudicialibus facilus inducitur conſuetudo, propter eorum notorietatem,ob id ſi longo tempore,quid in iudicio obſeruatum ſit,quare conſuetudo iudicialis in dici debet,licet in contradictorio iudicio nihil fuerit pronũ
36 tiatum aut obtentum. Secũdo conſidero, † contra hãc limitationem quod in actibus iudicialibus proprie non dicitur conſuetudo,ſed ſtylus,cum non inducatur a toto populo,aut maiori eius parte, ſed ſolum a iudice aliquo maiore,qui habet poteſtatem legis condendę.Bar. in repetio.d.l.de quibus.colum 4.in fin.Ideo magiſtratus non habens poteſtatem condendæ legis nou poſſet ſtylum inducere contrarium iuri.Alexand.in conſi.36. in fin.lib.2.ſequitur Deci.in rubr.extra de conſuetu.colum.3. & in conſi.677.in fi.Quod intellige procedere, niſi talis ſtylus eſſet præſcriptus,quia ualeret, licet contra ius.Rochus de curte,in d.rubr. de conſuetu. colum. 3.q.4.Secundo intellige,niſi talis ſtylus ueniſſet in notitiam populi aut maioris eius partis, quia tunc ualeret in uim conſuetudinis, Alexan.in d.conſi. 36. in fin.li.2. Tertio intellige, niſi talis ſtylus ſolum concernat modum & ordinem procedendi,quia tunc uidetur ualere, licet ſit contra ius.Alexand.in conſi.65. ante fi.libro.1. ubi,quod ſtylus poteſt derogare ſolennitati citationis, tradit idem Alexand.in conſi. 140.colum. 1.lib.6.& ratio eſt, quia ubi ſtylus reſpicit proceſſum ſeu modum & ordinem procedendi, dicitur agi de modico præiudicio.

dicio. Socin. in consi. 36. colum 3. circa med. & in consil. 39. col. 5. post med. lib. 4. & in tali stylo etiam non requiritur, quòd sit obtentus in contradictorio iudicio, licet si obtentus sit, hoc magnum adminiculum prælter ad eius ualiditatem. ita Corn. in consi. 73. colum. 1. in
37 fin. lib. 2. ¶ Duodecima † differentia, quia ius quęsitum consuetudine, uidetur debilius, quàm ius quęsitum per præscriptionem. patet, quia superior potest tollere ius quæsitum per consuetudinem, cum poßit consuetudinem reprobare. l. fina. C. de testa. secus in iure quæsito per pręscriptionem, quòd a principe tolli non potest, ut in authenti. ut ecclesi. roma. cent. ann. gaude. prę. in princ. Istam differentiam ponit Bald. in d. l. imperium. colum. 3. in fin. uersi. circa octauum. ff. de iurisdict. om.
38 iudi. Sed † aduerte circa hāc differentiam, quia non uidetur uerum, quod superior poßit tollere ius quęsitum per consuetudinem, nec est bonum argumentum Bal. superior potest tollere aut reprobare consuetudinem, ergo etiam ius quæsitum consuetudine. nam superior aut princeps potest tollere ius positiuum. l. princeps. ff. de legibus. l. digna uox. C. eod. ti. c. primo. de transactio. c. proposuit. de concesśio. præben cap. primo. de constitu. lib. 6. c. statutum. & c. fina. de rescript. eodem libr. & potest princeps constitutionem a se factam habere pro infecta, quo ad iuris effectum ca. primo iuncta glos. in uersic. pro infectis. de immunit. eccle. in clem. Abb. in consi. 84 colum. 2. post medium, & in consil. 99. colum. 2. circa medium libro primo. & tamen non potest princeps tollere ius quæsitum mediante iure ciuili, sine causa, puta ius quæsitum per aditionem hæreditatis, aut per sententiam, ut habetur in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthu. in l. fina. C. si contra ius uel utili. pub. & in capitu. quæ in ecclesiarum. de constitutio. & late dictum fuit supra. nume. 17. in prima parte huius tracta. & de iure quęsito consuetudine, quòd tolli non poßit, tradit Bartol. in l. priuilegia. in fine. C. de sacro sanctæ ecclesiæ. Decius in consil. 335. post principium.

39 Secundo, considero † contra Bald. & eius differentiam.nam ideo ius quæsitum consuetudine tolli potest, secundum Bal quia princeps potest tollere consuetudinem. Dum ergo dicit Bald.non posse tolli ius quæsitum præscriptione, præsupponit illam a superiore tolli non posse, quod est falsum, quia prescriptio fuit introducta de iure ciuili, & posset princeps, si uellet, eam tollere, de plenitudine potestatis. Ideo non uidetur ratio diuersita tis inter ius quæsitum prescriptione, & consuetudine, fortius uoluit idem Bal.in cons, 300. Ad euidentiam prę mitto.col.2.lib.5.quod iurisdictio acquisita præscriptione a principe, tolli potest, quia non dicitur præscriptũ contra eum, sed contra subditos, licet dicat, quod male facit princeps, si eam tollat, nisi præscribens abutatur, quod tamen Bal.dictum affirmare non ausim. Tertio

40 † considero contra Bald. quod potentius uidetur ius cõsuetudinis, quam iuris ciuilis, quia consuetudo ligat ét ipsum principem. Socin.in consi.58.in prin.lib.3. allegat Bal.in c.1.de natu. feu. & in auth. omnes peregrin. ante fin C. com. de succes. & tamen princeps non ligatur iure ciuili. sed tamen hæc tertia consideratio non uidetur efficax, quia Bal. & Socin loquuntur in consuetudine feudorum, quæ ligat principem propter contractũ resultantem ex concessione feudi. Ideo princeps nõ potest sine causa priuare uasallum feudo, ut habetur in d. locis, & tradit idem Bal.in consi.323. Proponitur, quòd dominus.col.2.li.2.ubi, quod consuetudo generalis feudorum, maior est quolibet principe singulari, & eũ sic ligat, ut nequeat contraire, per tex.in d.c.1. de nat. feu. Secus in alia consuetudine, in qua nullus consideretur contractus principis, quia illa non ligatur princeps, sed tollere eam potest, cum sit in potestate ipsius principis. Bald.in consi.388 Si princeps.in consil. 401. Super eo. col.1.circa fin.& in consi 430, Circa primum punctum in fi.lib.4, Rochus de Curte, in repe.c.fi.q.9.de consuet.

41 fol.65. ¶ Decimatertia differentia, † quia consuetudo respectu præscriptionis uidetur fauorabilis, cum respiciat ius publicum, ideo extenditur, præscriptio uero

dicitur

dicitur odiosa,& restringitur. Anto.de Butr.post Innocent.in cap.dilecto.column.fin.de offic.Archid. Cardi. in clemen.1.column.8.in 6.q.de supplen.negli. prælat. refert & sequitur Dec.in c.translato.colum.3.circa medium.de consti. in prima lectur. & in secunda lectur. ad fin.commenti in d.rubri.extra de consue colu.2. circa medium. Addo Anchar. in consil.237. Quia in primo quæsito.col.2.post medium.uersi.non obstat, quod ista consuetudo.ubi, quod extenditur consuetudo ad cau-
42 sam habentem similem rationem.¶Sed† aduerte circa istam differentiam,quia non uidetur ita simpliciter uerum,quod consuetudo dicatur fauorabilis,ob id,quod debeat extendi. nam si consuetudo sit contra ius,illa uidetur odiosa,& restringenda. Bar.in authen.qui rem.circa fin.C.de sacrosanct.eccle.ubi quod consuetudo infeudandi aut concedendi in emphyteosim perpetuam bona ecclesiæ,non seruata forma iuris, non extenditur ultra id,quod agitur.sequitur Ias.ibi col.8.uer.quid tenendum. Alex.in cons.9.col.1.lib.3.Dec.in c.1.col.14.uers. confirmatur hoc,quia consuetudo.de prob.in cons.142. col.3.ante med.uer.& dato,q consuetudo. Alibi scribit Alex.in cons.173.col.fi.uer.ulterius etiã dico.libr. 6. q consuetudo,uti uicinus non possit uendere alteri rẽ suã uicino irrequisito,dicitur odiosa,& strictissime debet intelligi in casu suo,ideo si non dicat,q res uendita cõtra formam ipsius consuetudinis possit ab emptore auferri nec nos id dicere debemus. Alibi scribit Bal.in cõs 275. Quod pro regula circa fi.lib.2.quod in consuetudine,q est contra ius cõmune nihil debent suppleri præter solitã obseruantiam.& quod si consuetudo de aliquo, non disponit,nec nos debemus disponere. Alibi scribit idem Bal.in l.fi.col.4.uer.unũ aliud quæritur.C.cõ.utriusq.iu. q consuetudo restringitur per actus,ex quib. inducitur, sicut præscriptio, nec proprios facti terminos excedit & loquitur ibi Bal.in cõsuetudine continẽte ius singulare etiã q in alio casu militet eadẽ ratio, qñ illa ratio non est redacta in scriptis. Alibi scribit idẽ Bal.in c.1.in prin
43 cip.ante fi.qui feu.dare poss.quod † consuetudo,quæ est

præter legem, tantum habet de potentia, quantum habet de actu, & non plus. & si sit contra legē prohibentē ipsam consuetudinē, non ualet. refert & sequitur Ias. in d. l. de quib. col. 7. uer. nota tu diligenter. ff. de legib. & in d. authent. qui rem. col. 8. uersi. quid tenendum. C. de sa-
44 crosf. eccl. Alibi † scribit Arc. in cons. 44. in princ. quòd consuetudo, quæ est contra ius, non extenditur ad alium casum, neque ad alium locum. Alibi scribit idem Aret. in cons. 132. In causa, quæ uertitur inter homines. col. 3. vers. non obstat secunda ratio, quòd vbi consuetudo est contra ius commune, non debet extendi de persona ad personam, de loco ad locum, nec de re ad rem. Idem in consuetudine exorbitanti, quòd non extenditur de loco ad locum. Aret. in cons. 15. Clarissime. col. 2. & dicit Bal in cons. 257. Quęstio uertens. lib. 2. quòd consue-
45 tudo & præscriptio † cum sint facti, non recipiunt extensionem personarum, nec actuum. Imò Dec. in cons. 389. col. pe. in fi. vers. nō obstat, quòd tex. simpliciter dicit, quòd consuetudo restringitur ad loca, in quibus viget. nec distinguit an sit contra ius, vel preter ius, aut exorbitans. Similiter idem Dec. in consil. 8. col. 3. circa fin. versi. sed talis consuetudo. & in consil. 72. col. 2. circa medium. vers. & ista conclusio. maximè videtur procedere simpliciter, dum dicit, quòd consuetudo solum habet locum in casibus, in quibus secundum eam fuit ob-
46 seruatum. ¶ Alibi & fortius † voluit Paul. de Castr. in cōs. 340. Quia supra. ante fi. lib. 2. q̄ stante statuto excludente cognatos, propter agnatos, si aliqua cōsuetudo in contrariū fuerit obseruata, per quam fœminę simul cū masculis successerint: talis consuetudo dicitur stricti iuris, & nō extenditur vltra casum, in quo viguit obseruātia, sicut dicitur in præscriptione. & tamen in casu Pau. consuetudo non erat contra ius cōe: imo reducebatur per eā res ad cām iuris cōmunis, ob id uidebatur extēdēda, tanquā fauorabilis, iuxta gl. in c. statutū. in uer. numerandū. de præb. lib. 6. habet in l. si unus. §. pactus, ne peteret. ff. de pact. & in consuetudine contra ius cōmune, q̄ non extendatur ad aliū locū, etiam uicinū, tradit

Pau.de Ca.in conſ.310.In inſtrumento. & in conſ.471. in fi.lib.1.ubi ét,quod non extenditur ad aliã rẽ.In qua tñ re Pau.fuit ſibi contrarius,in conſ.372.col. 2. lib. 1. ubi conſuluit totũ contrarium eius, quod tenuit in d.cõſil.310. ad quam ét contrarietatẽ aduertit, & idẽ quod Pau.in d.conſ.310.tenet Fulgo.in conſi.66.Guarnerius quem refert & ſequitur Rochus de Curte,in repe.c.fin.
47 char.33.col.1.in parua impreſsione. Ex præmiſsis † apparet hanc decimam tertiã differentiã non uideri de iure uerã, & quod concluſio in contrariũ firmari põt,uide licet,quod conſuetudo & præſcriptio æquiparãtur, quo ad materiã extenſionis,ut neutra extendatur,ſed reſtringatur ad ſuos actus. Quæ tñ concluſio nonnullas limitationes uidetur recipere. In quibus fiat extẽſio in conſue-
48 tudine. ¶ † Primo itaque limitatur,ut ne procedat in conſuetudine fauorabili reipublicæ. Cald.in conſ.4. in ultimis uerbis in tit.de cenſibus.allegat not.in c.fi.in tit.de cenſibus. faciunt quæ infra ſcribo in undecima limitatione,in fi.& tradit Alex.in conſ.190.col.4.uerſi.prætere rea dictum ſtatutum emanauit &c.lib.2. & in conſi. 34. colum.final.lib.5. Imo iſto caſu, quando agitur de fauore reipublicæ, fit extenſio etiam in pœnalibus, ut per Iaſon.in l.ſi quis id, quod.column. 9. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. in l.ſi filius familias. column. 3. ff. ſi certum petat. & in l. fratris column. 3. C. de inoffic. teſt. Aduerte tñ,quia nõ uidetur procedere hæc limitatio, qñ ageretur de magno alterius præiudicio. Soc. in cõſ.275.col.5.in fi.uer.poſtremo etiã nos habemus.li.2.
49 ¶ Secundo † limitatur,non procedere quando ſolũ ageretur de interpretatione aut declaratiõe alicuius actus, quia tunc actus, qui fiunt in uno loco,recipiũt interpretationẽ & declaratiõnẽ a conſuetudine aliorũ locorum uicinorum.c.ex parte. cum glo.de cenſibus.ubi qñ aliqui longo tempore non ſoluerunt frumentũ,licet olim ſoluerint pro uotis perſoluendis, ſi non appareat ad quam menſuram antiquitus ſoluerint, recurritur ad conſuetudinem uicinorum, ad quam menſuram uicini ſoluere conſueuerint.Similiter uoluntas diſponentis du

bia

bia declaratur ex consuetudine uicinorum. Paul. de Castr. in consil. 437. Super dictis quæsitis. in secundo dubio. lib. 2. Similiter, quando aliqui uiuunt iure Francorum, si dubitetur in quibus bonis id procedat, inspicitur consuetudo uicinorum, qui & ipsi uiuunt tali iure. decisio Neapolitan. decisione. 248. column. 4. Putarem tamen, quod ubi consuetudo uicinorum esset contraria iuri communi, quod uoluntas disponentis potius declarari debeat secundum ius commune, quam secundum consuetudinem uicinorum, nisi esset talis dispositio quæ concerneret materiam consuetudinis uicino-

50 rum. ¶ Tertio † limitatur non procedere in pluribus locis existentibus sub ditione & dominio unius personæ, quia consuetudo aliquorum locorum, respiciens fauorem ipsius domini, debet obseruari etiam in aliis locis, puta Episcopus in sua prouincia & diœcesi habet plures ecclesias, in quarum aliquibus extat consuetudo certa circa causam procurationis præstandæ ipsi Episcopo uisitanti ecclesias ipsas, certe talis consuetudo seruari debet etiam in aliis ecclesiis suæ diœcesis & prouinciæ. capitulo ecclesiis. & capitulo sopitæ. de censib.

51 † aduerte circa hanc tetiam limitationem, quod cōsuetudo circa procuratoris debitum, est conformis iuri cōmuni, quo iure uisitationi annexa est procuratio. c. conquerente. de offic. ordi. c. cū uenerabilis. & c. procurationes. de censibus. nimirum si consuetudo aliquarū ecclesiarum unius Episcopi, extenditur ad alias ecclesias suæ diœcesis, quia etiam cessante consuetudine, de iure communi tenentur aliæ ecclesiæ ad procurationem, cum Episcopus talem procurationem expresse remittere non possit, pro tempore futuro. Abb in capitulo cum ex officii columna quarta uersiculo uenio ad secundum. de præscriptio. Aufreri. in decisi. Tholos. q. 332. & sic in dictis iurib. consuetudo est confirmatiua iuris cōmunis, & illud adiuuans, & tantū pōt considerari cōsuetudo aliarū ecclesiarū circa taxationē & declarationem ipsius procurationis, in qua declaratione uerum est attendi debere consuetudinem uicinorū, ut dictum est.

in

in secunda limitatione, secus putarem, si consuetudo esset iuri contraria, quia non extenderetur ad alia loca, etiam eiusdem dominii aut prouinciæ, quæ non essent accessoria ad ea loca, in quibus uigeret consuetudo. Vi-
52 demus enim, † quòd consuetudo ecclesię Romanę non extenditur ad alias ecclesias, nisi expresse mandetur seruari. glo. in c. quis nesciat. & in c. nolite. 11. distin. Roma. in consil. 367. Circa primum. in fine quarti dubii. licet aliud uidetur uoluisse idem Roma. in consi. 123. in fine primi dubii. & tñ nõ est dubiũ oẽs ecclesias esse sub ptãte & dñio ecclesiæ Roma. cũ sit mater, caput, & primatus oĩum ecclesiarũ, cuius pręcepta oẽs aliæ ecclesię tenent implere. c. 1. & 2. 12. dist. c. dudũ. 3. q. 6. & omnes ecclesię mundi Romanę subsunt ecclesię, & in eas plenitudinem habet potestatis. c. qui scit. 2. q. 6. & c. nunc uero. 3. q. 4. Oldra. in consi. 244. Ad obiectus. colum. 3. circa princip. & quòd consuetudo contrarius commune, non extendatur ad alia loca similis cõditionis, aut eiusdem dominii, aperte uoluit Innocẽ. in d. c. sopitę. dum ponderat, quòd consuetudo ibi non erat contra ius cõmune, Quod tamen dictum est, consuetudinem ecclesię Romanę non extendi ad alias ecclesias, non procederet in his, quę pertinent ad fidem. glo. in c. 1. de summa trinita. Calca. in consi. 58. col. 4. post medium. ¶ Quarto li-
53 mitatur, † non procedere in loco alio accessorio ad locum, ubi uiget consuetudo, puta in comitatu accessorio ad ciuitatem. Ideo consuetudo ciuitatis seruari debet in comitatu. gloss. fin. in l. ex ea. ff. de postuland. Decius in consi. 389. colum. 3. post medium, uersi. & ad hoc facit, quia ducatus. fortius uoluit Romanus in consi. 123. col. 2. circa finem primi dubii, quod consuetudo ciuitatis, quę est caput prouincię, debet seruari in tota prouincia,
54 ne membra separentur a capite. Quod tamen † intellige, nisi in comitatu esset propria consuetudo contraria consuetudini ciuitatis, eo casu quo comitatus consuetudinem posset inducere. Socinus in consil. 7. col. 3. uersi. pręterea etiam responderi poteſt. libr. 1. Aretinus in cõsil. 132. In causa, quę uertitur inter homines. col. 2. in fi.

uersi.

ersi. præterea in casu nostro. Rochus de curtæ, in repetitio. d. c. si. char. 34. col. 4. uersi. quinto limitatur. de cōsuetu. in parua impressione. Addo etiam Rom. in consi. 61. Licet. in fin. ¶ Quinto † limitatur non procedere in loco unito & adiuncto alteri loco, in quo uiget consuetudo, quia extenditur consuetudo etiam ad locum unitum. Cyn. post Richar. Malum. in l. etiam de iure dotiū. sequitur Pau. de Cast. in d. consil. 372. quantum ad illā partem. col. 2. lib. 1. Sed aduerte circa hanc quintam limitationem, quia non procedit sic generaliter, prout Paulus refert. Imo intelligi debet, quando unus locus uniretur alteri per modum accessorii, secus, si æque principaliter, quia tunc locus æque principaliter unitus, non subiicitur consuetudini neque legibus loci, cui unitur, puta Delphinatus fuit unitus coronæ Franciæ, tamen retinet adhuc nomen suum, & appellatur Delphinatus,
56 & quando † Rex Franciæ rescribit in patria Delphinatus appellat se Delphinum post titulum Regis. Idē quādo rescribit in patria Prouinciæ, quia post titulum Regis appellat se comitem Prouinciæ, ex quibus apparet, quòd istæ patriæ Delphinatus & Prouinciæ non fuerunt unitæ regno Franciæ per modum accessorii, sed æque principaliter retinendo antiquum nomen, & pristinas leges, nec uiuitur iure consuetudinario, prout in patria Franciæ. & ita in specie declarat Bar in l. si conuenerit. §. si nuda. ff. de pig. actio. ubi exemplificat in comitatu Tholosæ unitu coronæ Frāciæ, q̄que principaliter, & isto casu Rex dicitur repræsentare duas personas, idest Regis & Comitis. Ancha. in consi. 114. Pro impetrante. col. 1. uer. sed his non obstantibus. Eandem declarationē uoluit Ang. in consi. 247. Punctus. Papa uniuit. Feli. in c. translato. col. 4. de consti. Ias. in l. si eadem. in princ. ff. de offic. assessor. Ripa lib. 1. responsorū. de legib. c. 1. col. 21. Addo Alex. in consi. 151. col. 2. uersi. presupposito er
57 go. lib. 2. ¶ Sexto † limitatur in consuetudine uniuersali totius territorii, quia extenditur et ad loca eiusdem territorii, in quibus nunquam fuit obseruata. Puta, est cōsuetudo in ciuitate, & toto eius territorio, quòd licitum

sit

sit lapides cędere in agro alieno, iuxta tex. in d. Luenditor. §. si constat ff. commu. pręd. Pone, quòd dominus agri nolit pati lapides cędi in suo agro, dicendo nunquã fuisse cęsos in agro suo, eo inuito, nunquid poterit contradicere? certe non quia consuetudo ex quo est uniuersalis in toto territorio, omnes ligat. ita Oldr. in consil. 267. Quod domino Episcopo. circa fin. & quòd ubi sumus in iure uniuersali, consuetudo aut pręscriptio extendatur etiam ad ea, in quibus nihil fuit obseruatum, modo in illis alius nõ reperiatur in possessione. Videtur probari in c. tua. de decim. secundum unum intellectũ. ubi probatur, quòd si quis pręscripsit ius decimandi in certa terra, percipiendo decimam de omnibus fructibus prouenientibus ex illa terra, exceptis aliquibus fructibus, decima illorum fructuum, de quibus solutum nihil fuit, debetur pręscribenti, non ecclesię parœciali, modo ecclesia parœcialis non fuerit in possessione percipiẽdi decimam de illis fructibus, quia pręscribens percipiẽdo decimam aliquorum fructuum in uno agro, nemine percipiẽte aliorum fructuum decimam, uidetur ius decimandi in totum acquisiuisse. Non enim uidetur habuisse animum acquirendi partem, sed totum, propter unitatem subiecti. & ita per illum tex. in iure uniuersali tenet Abb. in consi. 71. colum. 2. lib. 2. ubi etiam ad hoc allegat Innocen. in c. dilectus. de relig. domib. ubi quòd
58. exercens† unum actum iurisdictionalem, animo acquirendi uniuersalem iurisdictionem in loco, uidetur iurisdictionem in totum acquirere, dummodò alius non sit in possessione generali. nam tunc tantum acquirit respectu actuum, quos exercuit. & hoc modo procedit dictum Bartolum in lege prima §. hoc interdicto. ff. de itine. actuque priuat. Idem uoluit Abb. in consi. 6. colum. 3. uersicu. quinimo non prodesset. libr. 2. Addo, quòd idem uoluit Oldra. in consil. 172. Quia omnes. colum. fin. uersi. deinde opponitur, quia non datur, quem actũ correctionis &c. & in consi. 254. Quia tota. columm. 5. uersi. Quinto opponitur. Rom. in consil. 368. Præsens, col. fi. Soc. in consi. 7. col. 2. post med. in consi. 74. colum, 3. post

3. post med uersi. vnde dicit not. Inno. in consi. 111. co
su. fi. uersi. accedit ad hoc, quòd istud ius. lib. 1. & latius
in c. cum contingat. col. antepe. in 6. q. de for. compete.
Ias. in l. 3. in princ. col. 6. uersi. supra dicta procedunt. ff.
59 de acqui. possef. ¶Sed † aduerte ultra præmissos patres,
& pro ratione præmissorum, quòd in iure uniuersali,
puta decimarum aut iurisdictionis, non solum fit extẽ
sio ratione uniuersitatis, sed etiã quia in talibus agitur
de iure reali quod ius reale ad omnes extenditur. Ideo
qui præscripsit iurisdictionem in aliquo loco, potest pu
nire aduenas ibi delinquẽtes, licet quo ad eos nunquã
fuerit usus iurisdictione. Ita Bald. in l. si quis diuturno.
per illum tex. ff. si seruit. uindi. refert & sequitur Berta.
in 3. parte sui reper. in uerb. præscriptio extenditur. uer
sicu. 3. Ias. in d. l. 3. in prin. col. fi. ff. de acqui. poss. Quod
Bald. dictũ fortiter facit pro illustri & celebratissimo
milite domino Guigone Guyfredi, domino de Botties-
res, contra Bartholomeum Girodi in causa, super qua
consului, ut patet in consi. meo. 55. in qua causa fuit iu
dicatum pro ipso domino de Bottieres, in curia Graysi
uodani. & nunc pendet appellatio ab aduersario inter-
posita apud curiam parlamenti Grationopolis. Subli-
60 mitatur † nunc ista sexta limitatio, ꝙ consuetudo aut
præscriptio iuris uninersalis extenditur ad alios actus,
ut procedat in aliis actibus, qui tamen sunt de eadem
specie actuũ, quos quis exercuit, puta iurisdictio hẽt plu
res spẽs, idest merũ imperiũ, mistũ & simplicẽ iurisdi-
ctionẽ. Si quis exerceat vnũ actũ simplicis iurisdictiõis,
vt acquirere, seu pscribere ius iurisdictionis, quo ad oẽs
alios actus, qui sunt de illa specie inferioris iurisdictio-
nis tñ, sed uirtute talis pscriptionis nõ poterit exercere
actus ad merũ & mistũ imperiũ. Similiter, si quis exer-
cuerit unũ actũ misti imperii, & illũ pscripserit, extẽdet
præscriptio ad omnes actus eiudẽ spẽi. s. misti imperii,
sed non ad actum meri imperii, Ita Alex. in consil. 68.
col. pen. uersi. non obstat, quòd quo ad onera. li. 2. Soci.
in d. c. cum contingat. colum. antepe. q. 6. de for. cõpe.
& in d. consi 111. col. 2. in fi. uersi. sed est diligenter ad-
uertendum

uertendum.lib.1. tradunt moder. in l. imperium. ub Iaſ.colum.11.uerſicu.3. circa prędicta. & Purpur. pater & ſocer meus, col. 12.ff de iuriſdic.omn.iudi. Addo Bal.
61 in d.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſerui.uend.ubi, quod † non ſit extenſio ad diuerſam ſpeciem iuriſdictionis. Ideo ſi quis pręſcripſit iuriſdictionem in cauſis ciuilibus, non poterit ea uti in cauſis criminalibus. Quod maxime proceditiu reſeruatis principi, in quibus conſuetudo aut prę ſcriptio reſtringitur, & pręſcriptio ſuper aliquibus, non extenditur ad alia. Abb. in c.quod ad translationem. in ultimo nota. per illum tex.de offic. deleg. ſequitur Soci.
62 in conſi.275 col.4.lib.2. Sed contra † hanc ſublimitationem uidetur facere, quod Deci. ſcribit in c.referente. in primo not.de pręben. ubi licet pręſcribens poteſtatem inſtituendi in beneficio, nō cenſeat pręſcribere ius deſtituendi. Hoſtien. Abb. & alii in c. cum ex iniuncto. de hęret. Iſtud tamen non procedit, quando Epiſcopus aut ordinarius non eſſet in poſſeſſione deſtituendi, quia tunc pręſcriptio in caſu inſtituendi, extenditur ad caſum deſtituendi. idem tradit Aufreri. in deciſ. Tholoſ. q.323. & tamen uidentur diuerſa inſtituere, & deſtituere. Solutio dici poteſt, quòd iſta non ſunt diuerſa in ſpecie, imo uidentur correlatiua inſtituere, & deſtituere, ſicut dicitur de abſolutione & condemnatione, quòd qui poteſt unum, poteſt & alterum. l.4. cum ibi not.ff. de re iudi. & licet maior ratio uideatur in inſtituendo, quia agitur de fauore. quam in deſtituendo, ubi agitur de odio, non tamen uidetur diuerſitas aut maioritas in potentia. ſicut dicitur de gradibus meri aut miſti imperii. Nam aliqui gradus meri aut miſti imperii, uidentur maiores aliis, & tamen fit extenſio ad omnes gradus, qui ſunt ſub eadem ſpecie, puta ſub mero aut miſto impe-
63 rio, ut ſtatim diximus. ¶ Septimo limitatur, † ut non procedat in his, quæ ueniunt per modum antecedentis neceſſarii, quia ad illud extenditur conſuetudo. Ro. in conſi.243. ad prędictorum. in fin. Confirmatur iſtud dictum. Nam etiam diſpenſatio dicitur ſtrictiſsimi iuris. c.1. & 2. de fil. preſbit. lib.6. & adeo eſt iuris ſtrictiſsimi

dispensatio, quod in ea non ueniunt non solum specifice non concessa, sed etiam ea, quæ ex proprio uerborũ significato comprehendi possunt. Abb. in consi. 57. col. penulti. lib. 1. quod tamen dictum non affirmo pro nũc, quia etiam in materia odiosa nerba intelligi debent generaliter, quatenus eorum proprietas patitur. l. cum lege. ubi Aret. ff. de testam. glo. in c contra Christianos. de hęret. lib. 6. bonus tex. in c. si quando. de sent. excommu. quem ad hoc citat Dec. in c. non liceat. col. 2. in fin. de pręb. tradit Alex. in auth. ex testamento. C. de colla. Calde. in consi. 24. in titu. de præb. Vtcunque sit, non est dubium quin dispensatio sit stricti imo strictissimi iuris, & tamen extenditur ad omnia, quę ueniunt per modum antecedentis necessarii. gl. in c. quia in tantum. de præben. Dec. in c. 5. col. 3. uer. sed ista responsio non satisfacit. de iudiciis. Similiter sententia † dicitur stricti iuris.
64 l. 1. & 2. C. si plur. una sent. fue. condemnati. in l. Iulianus uerum debitorem. ff. de condi. indeb. & uerba sententię sunt stricte intelligenda ad intellectum, quem stricte habere possunt, nec trahuntur ad intellectum quẽ possunt habere ex lata significatione uocabuli. c. dilectus. ubi Abb. in 2. not. de offi. ord. Bart. in l. si expresim. col. 2. ff. de appel. nec in sententia habet locum fictio translatiua de re ad rem, uel de persona ad personam, quando aliter ualere potest. Ang in consi. 235. Punctus est, Albertus. colum. 2. circa medium. nec sententia absolutoria lata pro principali, prodest fideiussori, ut ei pariat exceptionem rei iudicatæ, quia potuit absolui reus, eo quod actor non probauerit. Secus, si esset absolutus, quia non deberet. & sic sententia lata contra reum ad eum restringitur, nec extenditur ad personam fideiussoris. Pau. de Cast. in consi. 87. In causa, quę uertitur coram domino potestate castri colum. 2. circa med. libr. 1. & intelligi debet sẽtẽtia stricte, prout iacet, nec interpretationem a iure recipit. l. Paulus. ff. de re iudi. d. l. 1. C. si plur. una
65 sent. Ob id sententia † restitutionis in integrum. super principali, nõ trahitur ad fructus, qui accessorie ueniũt. l. fi. §. fi. ff. de cond. inde. & tamen restitutio fieri debet, et

quo ad

quo ad fructus. l. si minor. §. restitutio. ff. de minor. ita Socin. in consil. 18. colum. 2. circa fin. lib. 3. tradit idem Socin. in consil. 134. colum. 2. uersicu. præterea, dato. lib. 1. nec ex uerbis sententiæ aliquid inferri potest, nisi quatenus ex ui uerborum de necessitate inferatur. Barto. in dict. l. Iulianus uerum debitorem. Deci. in consil.
66 322. in prin. & tamen † extenditur sententia ad ea, quę ueniunt per modum antecedentis uel consequentis necessarij, ob id si iudex declarat, quem prodigum, in consequentiam censetur ei interdicere administrationem bonorum. Bald. in l. 1. ff. de cura. furio. Imo. & Aret. in l. is, cui bonis. ff. de uerbo. oblig. Aufre. in decisio. Tholo. quæstion. 362. in fin. & sententia lata super uno, extenditur ad aliud, sine quo illud, super quo lata est, esset nullus effectus. Angel. in cons. 257. col. pen. ad fin. uersi. super est autem uidere. per text. in l. aduersus. & l si duo ff. de arbitris. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de uerbo. obligatio. l. fin. C. de usur. rei iudi. & quòd sententia iudicis trahatur seu extendatur ad antecedens necessariũ, tradit Barto. in l. ex diuerso. §. 1. ff. de rei uendi. ubi si in iudicio rei uendicationis iudex condemnat reum ad restituendum rem petitam in necessarium antecedens censetur declarare actorem dominum illius rei. tradit Pau. de Castr. in consil. 232. In causa, quæ uertitur Pisis inter dominam Bicem. columna prima post med. libr. 1. Areti. in consil. 155. Diligenter uisis. colum. 6. in fin. uersicul. ergo datur intelligi. Socin. in dict. consil. 124. colum. 3. lib. 1.
67 ¶ Octauo † limitatur, ut nõ procedat in accessoriis, quia ad illa trahitur consuetudo seu præscriptio. Ideo præscribens fundum, censetur etiã præscribere seruitutem fundo competentem Barto. in dict. l. de quibus. colum 2. ff. de legibus per l. si alienas. §. 1. ff. de usucapio. tradit Bal. in consi. 439. Amplius. columm. penult. circa fin. uersic. & ideo puto. lib. 3. & in consuetudine, tradit Ias. in consil. 185. column. 3. in fin. libr. 2. Kochus de curte, in repe. dict. capit. fin chart. 34. columna 3. uersicul. 4. limitatur. secundum paruam impressionem. In dispositione ta

63 men hominis, pactum † super principali, non semper extenditur ad accessoria, l. in his. §. mancipia: ubi Bald. ff. solu. ma Idem in eo, quod conceditur de iure specia li, puta restitutio in integrum, quia non trahitur ad accessoria. l. si §. Lucius ubi doct. ff. de condict. indeb. Simi
69 liter † destructo principali per uiam præscriptionis, cē setur destructum & accessori um. Bal. in l. eos. in primo not. C. de usur. Deci. in l. 2. colum. 2. post med. ff. de iu
70 risdict. om iudic. ¶ Nono † limitatur, ut procedat in his, quæ sunt de natura actus, quia ad illa extenditur consuetudo uel præscriptio. Ideo si quis præscripsit feudū, in eo succeduntilli, qui secundum naturam feudi possunt succedere. Bal. in l. liberti colum. penul. uers. quæritur de eo. ff. de operis liber. cum simili. ut Alexan. tradit in cons. 15. colum. fina. li. 5. Deci. in cons. 269. colū. 2. uers. & prædicta bene procedunt. & quod scribit Ias. in l. sed & si possessori. §. item si iurauero colum. prima. ff. de iureiurā. ubi, quod emphyteusis ecclesię censetur præscripta usque in tertiam generationem, emphyteusis uero priuati in perpetuum secundum naturam suā. Alibi scribit Bal in consi. 24. Subt liter. colum. 2. circa med. lib. 4. quod emphyteusis præsumitur præscripta secundum id, quod in regione frequentatur per maiorē partem. ¶ Decimo limitatur non procedere in correla-
71 tiuis, quia consuetudo † disponens super uno correlatiuorum, extenditur ad alterum. Ideo consuetudo disponēs, quod si maritus relinquat uxorem suam dominā, massariam & usufructuariam bonorum suorum, existētibus liberis, censeatur tantum reliquisse alimenta, iuxta not. in authē. hoc locum. C. si secun. nupser. mul. habet locum & extenditur talis consuetudo. & econtra, quod si uxor relinquat maritum dominum, massarium & usufructuariū omium bonorū suorū, censeatur & tantum reliquisse alimenra. Bal. in d. authen. hoc locum. in fin. quod dictum pro singulari refert & sequitur Ias. in l. fi. col. 2. uers. 6 facit. C. de indicta uidui. tollen. & in consi. 112. col pen. ante med. lib. 1. Rochus de curte, in repe. d. c. fi. char. 34. col. 2. in prin. in parua impreßione

Curt.

Curt.senior in consi.11.col.3. Confirmari potest hæc limitatio ex eo, quod scribit Curtius senior in d.consil. 11 Statuto Parmensi.ubi statutum, quod maritus non possit relinquere uxori ultra centum, habet etiam locũ in uxore,quod non possit relinquere marito ultra centum.sequitur Ias.in d.cons.112.lib.1. Crotus in l.omnes populi.col.37.uersi.nona conclusio. ff.de iust.& iure.Ripa.in rubr.ff.de acquir. pos.col.3.Quod tamen dictum uidetur dubitabile.& in contrarium adduco Soc. in consi.74.col.2.post med.lib.3.ubi respondet ad fun-
72 damentum correlationis. † quod procedit respectu eiusdem actus,non diuersi,puta si statutum prohibet maritum relinquere uxori ultra centum, censetur etiam uxor accipere ultra illa centum; sed dicere,quod etiam uxor censeatur prohibita relinquere ultra centum marito,ista uidentur omnino diuersa.Eandem responsionem & declarationem tacito Socin.uoluit Curtius iunior in cons.6.col.6.post med.& seque.¶ Rursus contra hanc limitationem adduco dictum Bal in c.1.colum. 1.post med.qualit.domi.proprie.feud.priue.ubi,si emptor renunciat remedio l 2.C.de rescind.uendi.non tamen censetur uenditor illi renuntiare per l.si unus.§. in summa ff de pact.& l.iubemus.C.ad Velleian. & sic uult Bald.quòd in materia stricti iuris, prout est contractus,dispositio facta in uno ex correlatiuis, non trahitur ad alterum,quando possunt separari, quod dictum pro singulari refert & sequitur Deci.in cons.213.col.2. uers.& ad hoc facit,& in c. traslato.col. pen.in fi.de cõstitu.in secunda lect Tertio in specie huius dicti Bal.in d.authen.hoc locum.in fin quod non procedat,adduco Curtium iuniorem in cons 6.col.9.uers.non obst.aliud. ubi,quod istud dict.Bal.potest reprobari. Plane hæc de-
73 cima † limitatio uidetur satis rationabilis, & æqua, quãdo consuetudo non esset contra ius,& esset laudabilis,& rationabilis,& eadem uideretur ratio in utroq; ex correlatiuis,prout in dict Bal.in d.auth.hoc locum. quia illa consuetudo non est contra ius, sed interpretatiua iuris. rursus est laudabilis, & rationabilis, ict...

ducta fauore liberorum,& cadē uidetur ratio in utroq; ex correlatiuis.Confirmo hoc dict.Bal.ex eo quod scri bit Ang.in consi. 109. Quidam patronus Vannis.ubi, quod consuetudo,de qua in d. authen. hoc locum. habet locum etiam in matre testatoris,quia si filius relinquit matrem suam dominam,massariā & usufructuariam bonorum suorum, existentibus liberis testatoris. mater solum habebit alimenta.Idem uoluerunt Bald. & Imol.in l.Titia.§.fi.ff.de lega.2.Ias.in cons.44.colū. 4.in fin.lib.1.ubi Ias.idem uoluit etiam in cognata testatoris.& licet Corn.in cons. 210.in primo dubio lib. 3.arguat contra hoc dictum de matre testatoris,tamen dicit,quòd in decisionibus non audet recedere a sententia doct.& sic præsupponit hoc dictum esse communiter approbatum, licet ibi de cons. Ang.mentionem nō faciat.sed illud citat Ias.in d.cons.44. Itaque si extenditur d. consuetudo ad personas, in quibus nulla cadit correlatio, quanto fortius extendi debet ad personam uxoris correlatiuam ad maritum? Ad quod argumentum uellem respondisset Curt.iunior in d. cons. 6.col.

74 9.¶Vndecimo,† limitatur non procedere in consuetudine laudabili, non onerosa,& quę no n sit contra ius, sed præter ius,quia illa extenditur ad casus similes eiusdem rationis.d.l.de quibus.ff. de legibus.l.1.C.quæ sit longa consuetu.facit tex.in l.non possunt.ff.de legibus. Inno.in c.dilecto col. 3. de offic Archidia. & isto casu procedant,quæ dicunt doct supra alleg.in decima tertia differentia in prin.tradit Rochus de curte, in repe. d.c.fi.char.32.col.1.uer.ex premissa conclusione.& col. 3.uers.prima est conclusio.secundum paruam impressionem.Curt.iunior in prima parte tract.feu, quæst.3. col.3.in fi.char.4.

75 ¶Sed hic quæro † circa hanc undecimam limitationem, Quid si consuetudo non sit contra ius,ita quòd ius in totum corrigat nec etiam sit præter ius,sed sit exorbitans in aliquo derogans iuri communi(sic enim dicitur ius exorbitans,)qn in totum ius nō abrogatur,sed in aliquo ei derogat ur. Corn.in consil. 174.col.2.lib.4.Crotus in l.omnes populi.col.39. uer.

pro

pro complemento.ff.de iust.& iur.an talis consuetudo exorbitãs extendetur ex identitate rationis.Oldr.in cõ sil.237.Perlectis.sentit,quòd sic, dum dicit,quod ibi cõ suetudo exorbitans per quam feudum, quod de iure feudorum primogenito tantum debetur.diuidi potest, non extenditur ad prælegatum, ut prælegari possit in testõ,quia in ꝑlegato nõmilitat eadẽ rõ,quia in dauisione uolũtaria interuenit cõsensus duorũ, se ĩ ꝑlegato cõsensus unius tm̃,idest ꝑlegãtis.Sẽtit ergo, qđ si ĩ alio casu eadẽ rõ militaret, ad eum fieret extẽsio Sed puto, quod consuetudo extendi non debeat siue in totum sit contra ius,siue a iure exorbitet.l. ius singulare.l. quod uero contra.ff.de legibus reg.ea , quæ de reg.iur.lib.6. habetur in l.si constante.ubi Ias.col.13.ff.solu.matri.

76 ¶Secundo † considero,quòd si dispositio expressa,a iure cnmmuni exorbitans , non extenditur ex identitate rationis, multo minus extendetur consuetudo,quæ dicitur ius tacitum.§. ex non scripto. institu.de iure natu.gen.& ciui.in tacitis enim non ita fit extensio,sicut in expressis.gloss.in clemen.sępe.in uerbo,partibus.circa fin.de uerbo.significatio.ubi tacitus consensus in aliquibus actibus iudicii, quod ordinarie procedatur,non præiudicat in actibus futuris , quo minus possit pars instare, quod summarie procedatur , quando in eius fauorem summarie procedi debeat , secus, si pars ab initio expresse consenserit , quod ordinarie proceda-
77 tur , quia tnnc pœnitere non poterit.& sic tacitus † cõsensus restringitur ad actus pręteritos, in quibus quis consensit , secus in expresso, qui extenditur etiam ad futuros , tradit Roma. in consil. 133. In pręsupposito casu . Actus enim facit non sunt sic large interpretandi , sicut expressi , sed eatenus quatenus se extendunt actus , ex quibus resultant.l.prima.§.Iulianus.& quod ibi not.de itiner. actuque priua.l. final. C. ne filius pro parte. l. uoluntarie. C. de excusatione tutorum . ita arguit Paulus de Castro. in consil.334. Visa appellatione. columna tertia .circa medium , uersiculo. tamen aduertendum.libro primo tradit Abb. in c. quoniam

contra.col.fin.de probationib. Alexan,& Deci.in l. 1. §. 1.super glo in uersi.si quis.ff. quod quisque iuris. Deci. in c.1.col.21. in uersi ulterius & tertio contra commu-nem.de iudic.in c.in præsentia.col. 12.uersi. alia tamen fuit solutio.gloss.de probationib.& in c.dilecti. 2. in 2. notab.de appella.Ias.in l.cum quid col.3.post med. uer
78 si.quarta conclusio.ff.si certum petatur. ¶ Tertio † con sidero,quod in casu Oldr. in d.consi.237. Consuetudo potius erat correctoria iuris communis feudorum, quã exorbitans, quia in totum derogabat iuri uolenti feuda dignitatum diuidi non posse. constat autem ius corre-ctorium difficilius extendi,quam ius exorbitans, Corn. in cons.82.col.3.uer.constat autem.& in cons.188. col. 2.lib. 2. fieret tamen extensio consuetudinis exorbitan-tis a iure communi, quando talis consuetudo esset fauo rabilis,quia in exorbitantibus fit extensio, quando ma-teria est fauorabilis:glo.in l.illud.in fin.C.de sacrosanc. eccles.tradit Ias.post Alex.in d.l si constante.col. 13. in uer.secundo limita.ff.solut.matri.& in l.filiusfamilias.§. diui.col.9.uer. sed ad hoc fundamentum. ff. de legat. 1.
79 Similiter materia dispensationis † dicitur exorbitans, quia per eam uulneratur ius commune in casu, in quo conceditur dispensatio., & tamen si contineat causam fauorabilem, puta quia concernat fauorem religionis, uel animæ,in ea fit extensio.Deci.in c.at si clerici. §. de adulteriis.col.8.uer. similiter gratiosa uidetur. de iudi. post Areti. ibi & dictum fuit supra in prima limitatio-ne.& fit extensio in materia fauorabili,licet stricti iu-ris, etiam quod ille fauor non respiciat utilitatem pu-blicam principaliter, sed secundario, prout in statuto, per quod agnati aut affines inuicem litigantes, cogũtur compromittere. Nam large interpretatur,& extenditur ad agnatos, & affines improprie & tamen non respicit utilitatem publicam principaliter, imo ipsorum litigan tium,licet secundario. etiam utilitatem publicam,quia reipublicæ interest subditos habere locupletes, & litiũ sumptibus non consumi, ita in tali statuto tradunt Bal-dus Alexand. & alij in l.qui se patris. C.unde liber.

ubi

ubi Deci.col.pen.Iaſ.col.24.Alex.in l.1.§.lex Falci.ff. ad leg.Falcidiam.& in conſi.125. col.pen.lib.7.Iaſo.in d.l.de quibus.col.5.in l prætor.§.prætor.col.2.ff.de edé. & in conſ.76.col.2.lib.3.Rochus de curte in d.c.fi.char. 35.in octaua limitatione.Idem in alio ſtatuto concernente utilitatem publicam etiam ſecundario quod extenditur,tanquam fauorabile ad caſum improprium, ut per Iaſ.in d.l.ſi conſtante.in prin.col.13.in fin.uerſ. 2.limitat.in l.properandum.in prin.col.3.C.de iudi.in l.fratres.col.3.C.de inof.teſtamen.Addo Bal.in conſil. 285.Super primo puncto.uerſ.ſuper.6.lib.3.licet Iaſo. dicat ſe neminem inueniſſe aliud ponderantem. Rurſus fieret extenſio in materia exorbitanti ex identitate rationis,quãdo ratio eſſet expreſſa, uel pro expreſſa haberetur,quia unica tãtum poſſet aſsignari,per ea,quæ

80 infra dicam in 13.limitatione.¶Duodecimo † limitatur non procedere,quando unus caſus comprehẽditur ſub alio,ſecundum communem uſum loquendi , quia tunc conſuetudo extenditur ad illum caſum,Puta ſtante conſuetudine,quod in ſucceſsione decẽdentis ab inteſtato maſculi præferantur fœminis. Pone quod decedat pupillus,qui proprie non dicitur inteſtatus,ſed inteſtabilis,quia teſtari nõ poteſt, an ad eum extendetur conſuetudo?Certe ſic,ſi probetur quod ſecundum cõmunem uſum loquendi, etiam in pupillo uerificatur uerbum,inteſtatus,per ea,quę habentur in l.1.ff de ſuis & legitim.in l.generaliter.in prin.C.de inſtitutionib.& ſubſtitutio.Corn.in conſ.318.col 2.circa med.lib. 1. &

81 in conſ.106.col.1.ad fin.lib.4. ¶Decimotertio † limitatur non procedere,quando caſus,ad quem fit extenſio, comprehenditur ſub caſu expreſſo ſaltem ex lata ſignificatione uocabuli,quia ad talem caſum extenditur cõſuetudo etiam contra ius,aut a iure exorbitans.l.filium habeo. ff. ad Macedonia.puta, ſtat conſuetudo, quod maſculus excludit filiam.certe extendetur ad neptem ex filia, quia appellatione filii nepos comprehenditur, large ſumpto uocabulo. l.liberorum. ubi Bartol.ff. de uerborum ſignificationib.& Moder.in l.uenia,C.de in

ius uocan. Roman. in consil. 129. Licet magna. Rochus de Curt. in repetitio. dict. c. final. chart. 33. col. 3. uersicu. limitatur tamen primo. Eandem limitationem sequitur Gozadinus in consil. 90. col. 4. post medium. ¶ Sed
82 contra hanc † limitationem uidetur facere, quia ad hoc, ut in correctoriis fiat extensio ad alium casum, duo uidentur necessaria. Primum quod ratio sit expressa. Secundum, quòd alius casus comprehendatur sub expresso, saltem ex larga significatione uocabuli. Imola in clement. 1. de electionib. Alexan. in l. peregre. §. 1. col. 2. ff. de acquir. posses. Barbat. inter consilia Calca. in cons. 28. col. 9. Corn. in cons. 198. colu. pen. lib. 4. Sed in consuetudine, quod est ius tacitum, non potest dici, quòd ra
83 tio sit expressa. ¶ Solutio. † Ista decimatertia limitatio procedit in dispositione, in qua unica tantum ratio potest assignari, quia illa habetur pro expressa. Baldus in l. quamuis. C. de fideicommiss. in l. maximum uitium. colum. 4. C. de liber. præteri. & in consil. 433. Domina Ioanna. colum. 2. in fi. lib. 3. Paulus de Castr. in consi. 251. Visa quadam securitate. colum. 1. post medium. lib. 1. Alexander in l. mutuum. colum. 3. de acquirend. hæredita. in consil. 34. colum. penultim. in fi. libr. 5. Imola in consil. 25. colum. 1. in fin. Decius in c. suggestum. in secundo notab. de appellationib. in consil. 15. colu. 3. uersicul. & licet Bartolus in l. liberorum. in consi. 64. col. 2. in consi. 188. colum. 2. post medium. Ias. in dict. l. quamuis. in vlti. notabi. C. de fideicommiss. & alibi sæpe doctor. itaque cum ratio habeatur pro expressa, dicuntur concurrere illa duo requisita per Imolam & Corneum. & quòd sufficiat rationem haberi pro expressa, licet quo ad uerba expressa non sit, ut fiat extensio ad casum, qui sub lata significatione uocabuli comprehendi potest, tenet Alexander in dict. l. si constante. in princip. colum. 6. ff. solut. matrimo. in consil. 190. col. 4. uersicu. præterea, dictum statutum emanauit. libr 2. in consil. 34. colum. fina. lib. 5. Ias. in dict. l. de quibus. col. 5. in l. quamuis. colum. 2. C. de fideicommiss. in l. siue apud acta. colu. 2. C. de transactionibus in consil. 112. in fin. in consil. 118.

col.

colum.4.in princip.libr.1.in consil. 205. colum. 2. post medium. in consil.221.colum.5. lib. 2. & in consil. 115. colum.7.lib.4.Ripa in dict.l.si constante.colum. 16.numero 65.Gozadinus in consil.59.colu.3. post medium, versicu.7. negari non potest. Curtius senior in consil.9. colum.9.ante medium,uersicu.& si quispiam opponat. latius in consilio 81. Maxime. columna 3. ubi Curt. quòd talis ratio præsumpta, quando unica tantum potest asignari,idem operatur, quòd expressa. ideò ampliat & restringit dispositionem ad limites ipsius rationis, nec distinguit an vnum contineatur sub altero, late sumpto uocabulo. ¶ Amplius multi Doctores simpliciter dicunt fieri extensionem ad casum non expressum, qui sub larga significatione uocabuli contineri potest sub casu expresso ex identitate rationis, nec requirunt, quòd unica tantum ratio posit asignari, & quòd illa habeatur pro expressa. hoc enim dicit Rom. in consil.129. Licet magna. ubi loquitur etiam in materia, quantumcunque correctoria. Identitatem etiam rationis simpliciter considerat Socin.in cons.129.col.4. uersic.Sexto prædicta confirmantur.Iaso. in l.Gallus.in princ col.13.uers.item inquantum doct.Alexan.ff.de libe.& posth.Gozadi.in consil.103.col.5.in fin. ¶Sed dici potest,quòd ratio eadem considerari non potest,nisi vnica tantum posit asignari. Si enim plures asignari possint, quomodo sciri poterit, quòd militet eadem ratio, prout arguit Bart.in d.l.liberorum ff.de verb. signifi & quando rationes plures possunt asignari, solum dici potest,q̃ militat similis ratio,sed non eadem. Ex præmis-
84 sis † apparet,quòd male uidetur locutus Rochus de Curte,in repet.d.c.fi.chart.33 col.4.uer.limitatur tamen primo.ubi postquàm firmauit conclusionem quòd consuetudo extenditur ad casum non expressum, qui ex larga significatione uocabuli comprehendi potest,sub expresso,ut in consuetudine, quòd masculus excludat filiam, quòd extendatur ad neptem. postquàm retulit rationẽ Ias.in d.l.de quibus.col.5.quòd ideò fiat extensio, quia illa consuetudo non põt habere, nisi unicam rationẽ sci

licet,

licet, agnationis conseruandæ, quæ habetur pro expressa subdit Curtius aliam rationē assignari posse, ultra Ias. quia scilicet appellatione filię, continetur neptis, de larga significatione, quo casu fit extensio, etiam in correctoris, per gl. in d cle. 1. de elect. & sic uult Rochus, quod fiat extensio in correctoriis ex eo solum, quòd unum cōtinetur sub altero, de larga significatione. Sed parcat mihi reuerentia tanti uiri, quia ratio per eum assignata nō est sufficiens, nisi etiam concurrat ratio Ias. uidelicet, uel quod ratio sit expressa, uel habeatur pro expressa, ita quod militet eadem ratio. Imo sola identitas rationis posset sufficere, ut infra dicam. & tamen non sufficeret illud tantum, quod unum ueniat appellatione alterius.

85 ¶ Aduertendum † tamen circa hanc decimam tertiam limitationem, quia non procederet, quando dispositio esset correctoria, & pœnalis simul, quia tunc non extenderetur ad casum, qui de larga significatione uocabuli comprehendi posset sub casu expresso, etiam ex identitate rationis. glo. in cle. ut hi, qui. in uersi. in eisdem. de æta & quali. quam pro singulari refert & sequitur Rom. In cons. 150. in proposita quæstione. ante finem. Alex. in d. l. si constante. in prin. colum. 4. uer. 3. limita. Dec. in c. translato. colum. 1. de constitu. Ias. l. fin. col. 2. in fi. uer. tenendo istam regulam. ff. de in ius uocan. in l. cū quidam colum. 4. uer. 2. principaliter. ff. de lib. & posth & in auth. quas actiones. col. 7. C. de sacrosanct. eccl. Corn. in cons. 217. Ante fin. lib. 3. Imo isto casu non fit extensio etiam ex maioritate rationis. Socin. in consil. 31. colu. 5. in 3. q. lib. 1. quod procedit, licet ratio sit scripta in dispositione Ias. in dict. l. fin. colum. 2. in fin. de in ius uocand. in consil. 118 colum. 2. in princip. colum. 3. in fin. libr. 1.

86 ¶ Sed quæro † iuxta præmissa, ad pleniorem declarationem premissorum, Pone, quod ratio sit expressa in dispositione correctoria, an simpliciter fiet extensio ad alium casum, an uero ita demum, si alius casus comprehendi possit sub expresso, de lata significatione uocabuli? Alex. in l. peregre. §. 1. col. 2. uer. non obstat, si pro opi. Cyn. ff. de acq. pos. & in cons. 190. Mature. col. 4. post

me-

medium.uer,& latius per domi.Anto. libr. 2. quod requiritur, ut casus non expressus cōprehendatur sub expresso, saltē ex larga significatione uocabuli. idē uoluit Barb.inter consilia Calca.in d.cons.28 col.9.Cor. in d. cons. 198.col.pe.lib.4.Curt.senior,in cons.13.col.3.ante medium ubi allegant Imo.in l.si uero.§.de uiro.ff. solu.mat.Sed contrarium expresse tenet Ias.in l. si ita stipulatus.§.Chrysogonus.col.12.uersi.circa istud notabile.ff.de uerbor.oblig ubi,quod opi.contra Alex. est uerior & communior,quòd imo sufficit rationem esse scriptam, ut fiat extensio ad alium casum, licet alius casus de lata significatione uocabuli non cōprehendatur sub expresso.Illud idem uoluit Ias. in l Marcellus. in princ. col.11.in fi.uers.quid tenendum.ff.ad Trebel.ubi,quod fit extensio in correctoriis ex identitate rationis, quando ratio est scripta in lege,& tanto magis in casu illo di
87 cit Ias.fieri extensionē,scilicet de † Falcidia ad Trebellianicā.Quia appellatiōe Falcidiæ,uenit Trebellianica large sumpto uocabulo.uult ergo idem esse,si unum nō ueniat appellatiōe alterius,saltē large,licet facilius fiat qñ uenit.idē in effectu uoluit Ias.i l.1.col.2.in fi. uers. 6.facit.ff.de in ius uocan.ut ean.in d.auth.quas actiōes. colum.7..uer.sed non recedas a communi regula, d. l. de quib.col.5. uer.puto ,quod utrunque saluari posit. in d.consi.121.in fine.lib.1.in d.l.quamuis.colu. 2. post medium.C.de fideic.& in §.sequens col.3.num.9.instit.
88 de actio.in quibus locis † simpliciter concludit fieri extensionem in materia correctoria ex identitate rationis,quando ratio est expressa,nec distinguit,an casus ad quem fit extensio posit uenire appellatione casus expresi, saltem ex larga significatione. & pondera quod Ias.in d.authent.quas actiones.column 8. uersicul. nec huic fallentiæ, refert Imol. respondere ad gloss. super quibus se fundat Alexand.in d. l. peregre. §. 1. idem & late tradit Curt. senior in dict.consil. 81. column. 3.& seq. ubi solum considerat identitatem rationis expresse,uel quæ habetur pro expressa. Idem simpliciter tenet Dec.in dicto capitu.translato.in primo not.de con-

stit.

ftitut. ubi quod fit extenſio in materia correctoria ſimpliciter, quando ratio eſt expreſſa, nec diſtinguit, an caſus ad quem fit extenſio, comprehendatur ſub alio ex larga ſignificatione. Imo ſi Dec. bene ponderetur, expreſſe & clare hoc uoluit, dum primo arguit contra Abab. uolentem, quod fiat extenſio in pęnalibus ex identitate rationis nam Dec. arguendo dicit, quod in iuribus allegatis per Abb. ideo fit extenſio, quia uel illi duo caſus erant æquiparati, uel unus ueniebat appellatione alterius, late ſumpto uocabulo. ſed poſtea tenet Decius opin. Abb. & ſic aperte vult Dec. idem iuris eſſe, licet unus caſus non comprehendatur ſub alio, ſaltem large. Idem Ripa in l. 1. §. hoc autem. ff. ad Trebellianum. ubi, quod fit extenſio ad omnes caſus, qui ſub ratione expreſſa comprehēdi poſſunt, licet ſequatur iurium correctio. idem tenet Crotus in d. l. omnes populi. col. 37. uerſic. octaua concluſio. Idem uoluit Alexandr. in l. cum mulier. in quinto notab. per illum text. ff. ſoluto matrimo. ubi, quod fit extenſio in pęnalibus, quando ratio eſt expreſſa, nec diſtinguit an unus caſus ueniat large, ſaltem appellatione alterius. Idem etiam uoluit Alexand. in d. l. multum. col, 3. ff. de acquirend. hæred. in d. conſ. 34. col. penulti. in fin. libr. 5. dum dicit fieri extenſionem ad caſum, qui ſaltem comprehendi poteſt ſub caſu expreſſo, ſaltem de lata ſignificatione quando ratio eſt expreſſa,
89 pondero † dictionem, ſaltem, quæ eſt implicatiua, implicans etiam alium caſum, qui non comprehenderetur ſub caſu expreſſo de lata ſignificatione. Ioan. Andr. in c. quia propter. de electio. libr 6. habetur in cap. ſtatutum. §. quia uero. de reſcript. eod lib. Socin. in conſil. 38. col. 4. poſt medium. uerſicu. nec eſt uerum, quod prædicta domina Anto. lib. 1. Corn. in conſil. 190. in princi. lib. 1. Sed contrarium, quod dictio, ſaltem, non implicet, tradit Dec. in c. per tuas. in ſecundo notabili, de appellatio. Eandem opinionem, quod ſimpliciter ſufficiat rationē eſſe expreſſam, uel haberi pro expreſſa, tenet Cur. ſenior in conſi 9. colū. 7. ante medium. uerſicu. & ſi quiſpiam opponat. ¶ Rurſus pro hac opinione conſidero rationē,

90 qua doctor. mouentur ad tenendum, † quod in correriis licita est extensio, quando ratio est expressa, uidelicet, quia tunc non uidetur dispositio extendi, sed intelligi & comprehendi sub ipso expresso ex ratione & méte.l.nominis,& rei ff.de uerbor.significatio. & sic ista dicitur interpretatio intellectiua, potius quam extensiua, ut dicit Bald.in d.l.quamuis. circa principium. C.de fideicommis.ubi enim est eadem uel maior ratio, non dicitur lex extendi,sed enucleari. Oldra.in consi.185.Thema tale est, Titius canonicus. in fin. & dicit Calderi. in consi.1.in titu.ut lite penden. quòd ubi est eadem ratio, non dicitur quis extendendo nouum casum addere, sed quod in primo casu in ratione includebatur, secundum
91 æquitatem, detegere seu declarare. Lex enim † dicitur omne, quod in ratione consistit.capit. consuetudo.1.distin.ergo ubi habet locum legis ratio, circa id prodita dici debet lex. Alibi scribit Calde. in consi.1.in titul. de regular.quod ratio, dicitur lex communis ad omnes casus. ob id non inspicitur dispositio, an in ea sit idem casus, uel non, sed ratio tantum consideratur. Alibi scribit Ioan.de Anan. inter consi. Paul. de Castr. in consil. 261. Visis. columna secunda ad fin. libr.2. quod ubi est eadem ratio & omnimoda similitudo, non dicitur lex extendi, sed ille casus sub eiusdem legis dispositione includi,per gloss.in c.1.de tempo.ordi.libr.6. Alibi scribit Bal.in cap.dilectus colum.1.de rescri.quod sicut statutũ disponit in his,ĩ quibus expresse loquitur, ita rõ statuti pariter dispositionem inducit. Alibi scribit Bald. in d.l. de quibus.ff.de legib quod ubi est eadem ratio, decidit oẽs illos casus,non per extensionem.Imò sicut genus cõprehendit species,sic generalis ratio diuersas species,ob id expresso uno casu,ueniunt omnes, in quibus uiget eádem ratio. quod dictum pro eleganti refert & sequitur Pau.de Cast.in consi.441.Pro declaratione.colum. pen. ad finem libro primo. Iaso.in l.a Titio. columna tertia in tertio notabili.ff de uerborum obligationi. in consil. 141.colu.5.circa medium,libro secundo, & in conf.63.
92 col.4.lib.3.Et quòd non † dicatur fieri extensio, quando ratio

rat, o est expressa in lege uel dispositione, tradit Dec. in c. quoniam contra. col. 18. uers. similiter ex dicto Cy. de probat. & in c. Secundò requiris. in prin. de appel. Ias. in l. cum quidam. col. fin. uers. tu confirma. ff. de lib. & posth. Addo Alexan in consil. 89. colum. 2. circa medium. lib. 6. & in consil. 203. colu. 3. lib. 7. Sed ista ratio & consideratio doct. militat, licet casus, ad quem fit extensio, non ueniat appellatione casus expressi, saltem late sumpto uocabulo. Amplius puto, quod licet ratio non sit expressa tamen si unica tantum posit assignari, quod adhuc fiat extensio ad casum, in quo uiget eadem ratio, licet ille casus non ueniat sub expresso, saltem de larga si-
93 gnificatione, quia † doctores parificant ista duo, quod ratio sit expressa, uel quòd unica tantum posit assignari, quia illa habetur pro expressa, ut supra diximus. & tradit Felin. in d. c. translato. in fi. de constitutio. & in d. c. si qn col. 8. uers. considera tertiò. de rescriptis. & istam parificationem faciunt doctò. etiam in materia correctoria, ut
94 dictum est. vna tantum uidetur differentia inter † rationem expressam & tacitam, quòd ubi ratio est expressa, facilius fit extensio, quàm ubi expressa non est, quia ubi non est expressa, opus est laborare & inuestigare quæ ratio potuerit mouere disponentem ad sic disponendum, & an vnica tantum ratio potuerit eum mouere. Illa ta-
95 men † ratio in dubio coniecturanda est in statuto, quæ potuit mouere principem ad ita statuendum. Abbas, in cons. 75. col. 3. lib. 1. & in cons. 79. col. 2. lib. 2. allegat glo. in l. tale pactum. in fin. ff. de pactis. Bald. in l. scire oportet. ff. de excus. tuto. Alibi scribit idem Abb. in consil. 1. col. 3. uers. ultimo adduco. lib. 1. quòd ubi ratio non est expressa in lege, uel in statuto, debemus considerare qua ratione motus fuisset sapiens ad ita statuendum. Sed in eiusmodi interpretatione rationis, aut ea præsumenda, quomodo sapiens moueri potuerit, nunquàm non erit inter aduocatos contentio. Ad rectitudinem igitur iudicantis erit, omnia diligenter inquirere, & præ omnibus
96 † respicere eum oportet ad rationem naturalem, quæ sola est certo & indubia, & habetur pro lege scripta, &

æquitate

æquitate ſcripta. Bald. in conſil. 473. Circa quæſtionem. col. fina. lib. 5. ubi etiam, quòd ratio naturalis idem eſt, quòd iuſtitia naturalis. Alibi ſcribit idem Bald. in conſ. 38. Dominus Thomas. col. 2. lib. 1. quòd ratio naturalis cuncta recte reſpondet, & uix reperitur aliquid contra rationem naturalem, quod non remordeat conſcientiã. allegat glo. magnam in l. in hac. ff. de tritica. Alibi ſcribit Bal. in rub. C. ſi ex falſis inſtrument. col. 3. quòd nec maior nec certior eſt ratio in mundo, quam ratio naturalis. ratio enim naturalis, eſt potiſsima in qualibet interpretatione. Bald. in tit. de pace Conſtan. in uerſ. uel per aliã perſonam. allegat Cyn. in l. non dubium. circa fi. C. de legib. Alibi ſcribit Bald. in l. quotiens. circa prin. C. de ſuis & legiti. quòd uirtus legis conſiſtit in ratione naturali, cum lex ſe ſpeculetur in natura. §. adoptio. inſtit. de adoptio. tradit Iaſ. in conſ. 50. col. 2. lib. 3. & ab iſta ratione naturali licitum eſt arguere, licet lex deficiat. d. l. ſcire oportet. c. ſecundò requiris. in fi. de appel. glo. in c. conſuetudo 1. diſtin. Abb. in conſi. 66. in 2. dubio lib. 1. Præmiſſa tamen concluſio, quòd conſuetudo etiam correctoria iuris communis extenditur ad alium caſum, quando ratio eſt expreſſa, uel pro expreſſa habetur, patitur aliquas limitationes, de quibus per Iaſ. in d. auth. quas actiones. col. 7. ubi ponit tres fallentias, & idem Iaſ. in auth. non
97 licet. col. 2. C. de libe. præte. Sed aduerte, dum † Iaſ. noluit legem pœnalem aut correctoriam taxatiue loquentem, non extendi, licet ratio ſit expreſſa. nam contrariũ in hoc tenuit idem Iaſ. in conſ. 118. col. 3. in fi lib. 1. ubi uoluit, quòd imo fiat extenſio, non obſtãte taxatiua, modo lex non ſit pœnalis & correctoria ſimul. Sed puto extenſionem non fieri in correctoriis aut odioſis, licet ratio ſit expreſſa, quando diſpoſitio taxatiue loquitur, quinimo etiam ceſſante taxatiua, non ſemper ſit extenſio, propter rationem expreſſam in correctoriis, aut odioſis, maxime quando odium non eſt rationabile. Corn. in conſ. 90. col. pe. uer. nec obſtat, quòd ratio. & in conſil. 97. circa fi. lib. 3. circa ſtatutum excludẽs fœminas propter maſculos, fauore agnationis, quod non extenditur ad om-

nes masculos, & omnes casus, in quibus militat fauor agnationis, sed sæpius restringitur, etiam quòd unum ueniat appellatione alterius de lata significatione uocabuli, ut habetur & Alex. & moder. in l. 1. de succes. edicto. & idem Alexan. in consi. 97. lib. 2. ¶ Decimo quarto
98 † limitatur dicta conclusio, ut non procedat, quando duo æquiparantur a lege antiqua, quia tunc consuetudo superueniens & disponens in uno, extẽditur ad aliud. glo. Bar. & doct. in l si quis seruo persuaserit. per illum tex. C. de furt. iuncta l. non tantum. ff. de seru. corru. ubi, quòd hoc procedit etiam in pęnalibus, multo magis in correctoriis. tradit Ias. in d. authen. quas actiones. col. 5. uersi. 3. pro opi. Pla. & col. 7. uersi. secundo principaliter limita. & idem Ias. in l. si arrogator. col. antepenulti. uersi. sed redeundo ad principalem q. ff. de adopt. in l. transigere. col 5. uer. secundo moueor. C. de transact. & in l. 1. col. 5. & col. 7. ff. de leg. 1. Rochus de Curte in repe. d. c. fi. char. 34. colũ. 2. uersi. tertio limitatur. in parua impresione. in quibus locis habetur, quòd istud procedit etiam in materia correctoria, aut pęnali. & ꝙ procedat in materia pęnali, tradit Ias. in §. ex maleficiis. col. 8. num. 39. instit. de actio. per gloss. in c. si postquam. in glo. fin. de elect. lib. 6. & in cap. de multa in uersi. in eadẽ ecclesia. ubi Abb. de pręben. idem tenet Deci. in c. causam, quæ. col. 3. uersi. sed respondetur. de iud. & in c. secundo requiris. col. fi. de appella. Addo Abb. in consi. 75. col. 3. lib. 1. Sed contrarium, quòd in penalibus correcto
99 riis † aut odiosis non fiat extensio, & quòd lex noua disponens super uno ox æquiparatis per legem antiquã, non extendatur ad aliud, tenent Iacob. de Rau. Pet. & Cyn. in l. non sine. C. de bon. quæ liber. per illum text. quòd dictum pro singulari refert & sequitur Soci. in cõsil. 150. col. 21. uersi. benefacit, quod singulariter. num. 38. lib. 1. Idem tenet Io. de Anan. in consi. 27. col. 2. per tex. in l. fi. C. de sac. sanc. ecc. iuncta auth. quas actiones. Nam in d. l. fi. ciuitas & ecclesia æquiparantur in materia præscriptionis, & tamen ius nouum d. authen. corrigens in uno, non trahitur ad aliud, secundum commu

niter

ter doct.& quòd ista limitatio non procedat in correctoriis uoluit Ias.in l Marcellus.in prin.col.7.uersicul. secundum principale.ff.ad trebel.allegat glo.in §. fin. in uer.placuerit.& ibi Angel.de Are.in l.li.quib.ex cau. manmi.non licet.ex quibus patet Ias.fuisse sibi contra-
100 rium in hac materia. Quid tenendnm? placet † prima opinio,quod fiat extēsio. quę opin.uidetur communis. Nec obstat tex.in d.l.fi.C.de sacros.eccle.iuncta authen.ibi posita,quia respondetur,quod licet ecclesia & ciuitas essent parificatæ in materia prę scriptionis, per d.l.fi.tamen illa parificatio non erat simplex & uniuersalis,quod ad omnia,sed in quatuor casibus tantum; de quibus, quando æquiparatio non est uniuersalis, non fit extensio in lege correctoria,postea superueniēte.Ita declarat Matthesil.in suo tracta.extensi.col.2. & hanc declarationem aut responsionem refert & sequitur Ias.in authen.nouissima.col.11.& in l.fi.col.fi.C.de inoffi.testa.Eandem responsionem aut declarationem uoluit Socin.in consil.275.col.5.post medium uersicu.
101 cōfirmatur,quia licet ciuitas.lib.2.ubi ad† hoc ut fiat extensio in pœnalibus, propter ęquiparationem duorum casuū requiritur quòd æquiparatio sit facta quoad omnia per glo.in c.1.uersi.sane.de uoto.lib.6. & in c.constitutus.uers.prorogamus.de regular.eo. lib.Eandem responsionem & declarationem uoluit Alex.in l. Gallus.§.& quid si tantum.col.4.super glo.in uers.emācipatus.ff.de lib.& posthu.Sed contra hanc responsionem obstare uidetur,quia imo uidetur sufficere, quod fiat æquiparatio in materia,de qua agitur,ut fiat extensio in eadem materia, licet non fiat in aliis casibus non æquiparatis.glo.in c.1.in uers. declaramus. ne cle. uel monac.lib.6.ubi Gemi. Ad idem gl.in c.licet canon.in uers.parœcialis.& in c.si postquā.§.fi.in gl.pen.ubi Gemi.de elec.lib.6.pro hoc tex.in l.furiosi.C.de nupt.quē pro singulari ad hoc citat Roma.in cons.179.Amplissime doctor.columna quarta.uersicu.3.respōdetur.tradit Ias.in l.2.col.pen.ff.de iureiuran in d.l.si constante. colum.5.ff.solut.matrimon. in l transigere.col.5.C.de

A A transactio

transactio in §. ex maleficiis, col. 9. in fin. nume. 44. institu. de action. & in consi 118. col. 4. circa med. libr. primo. Ideo saltem in illis quatuor casibus in quibus erat facta æquiparatio ecclesiæ & ciuitatis fieri uidebatur
102 extensio. Videmus † etiam, quòd argumentum a simili, ut procedat, non requiritur, quòd sit similitudo, quo ad omnia, sed sufficit esse similitudinem in casu de quo agitur. l. fi. C. de collatio. quem tex. ad hoc dicit meliorem de corpore iuris, Ias. in l. 2. §. & harum. colum. 5. & in l. 4. §. fina. col. 3. ff. de uerbor. obliga. & in l. credito ri. col. fina. de oper. noui. nuntia. ubi alia etiam citat iura. Aliam & secundam responsionem ad d. l. fina. & authen. ibi positam, quòd ideo ius nouum illius authent. correctorium non extendatur ad ciuitatem, quæ erat equiparata ecclesiæ per d. l. fi. tradit Imol. in d. l. si uero. §. de uiro. ff. sol. mat. n 5. fallentia, circa materiã extẽsionis in correctoriis, quia si fieret extensio, illa esset de persona ad personam non de casu ad casum, sed de persona ad personam, non fit extensio, licet fiat de casu ad casum. Aret. & moder. in l. Gallus. §. & quid si tantum. colum. 5. ff. de liber. & posthumi. per text in l. si quis ita. §. penul ff. de testamen. tutel. & hanc responsionẽ Imolæ refert & sequitur Alexand. in consi. 171. colum. secunda. libro. 7. & pondera, quod licet ecclesia aut ciuitas uideatur persona ficta, tamen idem iuris uidetur, quo ad extensionem, quod in persona uera. Sed ista responsio uidetur peior prima, quia Bartolus & alii in dict. l. si quis seruo, C. de furtis, uolunt dicta ibi in seruo extendi ad filium, quia in illa materia seruus & filius erant equiparati per legem antiquam l. non tantum. ff. de ser uo corrupt. & sic patet fieri extensionem etiam respe-
103 ctu personarum. Tertiam igitur † responsionem tradit Bal. in d. authen. quas actiones. col. 2. post Gul. el. & Cyn. quod ideo dispositio d. authn. correctoria, loquens in ecclesia, non trahitur ad ciuitatem, text. in corpore, vnde sumitur illa authen. uidelicet in aut. de ecclesia. tit. §. pro temporalibus autem loquitur taxatiue, nimirum si extensio non fit impediente taxatiua. & hãc re-

ſponſionem ſequitur etiam Alex.in d.conſi.171.col.2. lib.7.& de taxatiua, quód immediat extenſionem,dictū eſt ſupra.Sed nec iſta reſponſio ualet, quia taxatiua in d.§.pro temporalibus autem. non refertur ad eccleſiā, ita quód in eccleſia tantum locum habeat illa præſcriptio,ſed refertur ad præſcriptionem in fauorem eccleſiæ,uidelicet,quód contra eccleſiam currat pręſcriptio ſola 40.annorum, itaque illa taxatiua nihil impedit, quominus diſpoſitio illius authen.extendi poſsit ad ciuitatem,bene impediret maius aut minus tempus pręſcriptionis,contra ciuitatem, ſi ad eam fieret extenſio,
104 ſicut impedit in eccleſia. ¶ Quartam † reſponſionem tradit Pau.de Caſt.in conſi.441. Pro declaratione. col. pen.in fin.lib primo & in conſi.472. In cauſa capturæ. col.3.poſt med.eo.lib.quod licet eccleſia & ciuitas,eſſent ſimiles in præſcriptione, rationes tamen erant diuerſæ,quia in ciuitate inducta erat præſcriptio centum annorum,fauore publicę utilitatis, aut alia ratione,In eccleſia autem fauore religionis,nimirum ſi non fit extenſio ob diuerſitatem rationis. Sed nec iſta reſponſio ualet,quia ius antiquum eas non æquiparaſſet, ſi non pari fauore dignæ fuiſſent.Rurſus uult Pau.inferre, ꝙ ideo in ciuitate correctum,ne forte quaſi fauore maiori digna ſit,quam eccleſia, quod eſt abſurdum. cum ét
105 † in religione uerſetur ius publicum.l.1.§.1.ff.de iuſt. & iure.& quilibet de populo agere poteſt, ut diſpoſita ad pias cauſas,obſeruētur.l.Mela.C.de epiſ.& cler.Ioā. de Ana.in conſi.30.in princ.Roma.in conſi.69.colu.1. not.Bar.in l.ciuitatibus.ff. de lega.1. Hanc tamen reſponſionem Paul.de Caſt.ſequitur Alexand.in conſilio 89.colum.2.circa mediū.libr.6.quia fauor publicus & pius,ſunt diuerſi ſpecie licet ſimiles, & ſic non militet eadem ratio,ſed ſimilis tantum. ſed hic quod etiā fauor pius,dicitur publicus, & ſic non eſt diuerſitas in
106 ſpecie.¶ Quintam † ego ſolutionem cōſideraui,quód in dict.l.fina.& authenti.ibi poſita, non uidetur differētia inter eccleſiam & ciuitatem, ob id quod nō opus fuit extenſione alia conſiderando hoc modo diſpoſitio

illius.l.fi.nō ꝓcedit in oīb.ciuitatib.ſed tm̄ ciuitatib.habentibus iura regalia an fiſcalia. Aret.in conſi.153.Cōſultatio.col.fi.uerſ.3.præmitto.Corn.in conſi.268.col.x.uerſ.non enim obſt.quod primo loco.lib.4.Petr.Laurentius de lutis in ſubſcriptione ſua, ad conſi.Soci.86. In cauſa communitatis. col.pe. libro primo,ſed quo ad eccleſiam d.l.fina.locum habebat, in omni eccleſia, & in omni loco,pro quo ad illos quatuor caſus, de quib. in d.l.fi.& ſic eccleſia magis erat priuilegiata,quàm ciuitas,cum non omni ciuitati tale priuilegium competeret,ob id quando ſuperuenit ius nouum authenticorum corrigens ius Codicis,quo ad illam præſcriptionē centenariā in eccleſia,nō fuit neceſſe illud extēdere ad oēs ciuitates cū nō oēs ciuitates priuilegio illo gaudeāt.

107 Et ſi dicas,quare nō fuit † extēſum illud ius nouū correctorium ad ciuitates habentes iura fiſcalia,& eccleſiæ æquiparatas? Reſpondeo, quod ſicut legislator per ius nouum authenticorum reſeruauit illud priuilegium præſcriptionis centenariæ in eccleſia Romana, ſic uoluit,quod ciuitates habentes iura Cæſaris pari gauderent priuilegio,& ſic argumentum contrarium procederet,ſi ius nouum ſuperueniens in totum corrigeret ius antiquum, quia tunc uideretur extendi etiam ad alium caſum æquiparatum per legem antiquam, ſed text.in d.authen.quas actiones.non corrigit ius Codicis in totum cum reſeruet priuilegium eccleſiæ Romanæ generaliter,nedum in dictis quatuor caſibus.ob id cōueniens fuit,quòd aliquę ciuitates tam excellentes iura Cæſaris obtinentes pari gauderent priuilegio, ſaltē in illis quatuor caſibus. & iſta reſponſio mihi quidem magis placet,& magis uidetur arridere, quam aliqua alia ex ſupradictis. Cogita tu de meliori.

108 ¶ Ex præmiſſis igitur † habetur concluſio, quod etiā in conſuetudine aut lege noua correctoria, fit extenſio in his, quæ per legem antiquam ſunt æquiparata de uno ad alterum, licet lex aut conſuetudo correctoria de altero tantum loquatur. Quæ tamen concluſio limitationes aliquas ſuſtinet & declarationes

109 ¶ Primo

109 ¶ Primo † igitur limitatur ut non procedat in personis æquiparatis per legem antiquam, quia lex noua aut consuetudo correctoria disponens super una non extenditur ad alteram. Alexan in d.consi. 171. colum. 2.lib.7.post Imol.in d.l.si uero §. de uiro.ff.solu.matrimo. Sed istud dictum supra proxime reprobaui.

110 ¶ Secundo † limitatur, quando lex aut consuetudo correctoria taxatiue loqueretur in uno tantū ex æquiparatis, quia ad aliud extensio fieri non potest. Bal. post Guliel.& Cyn.in d.authen quas actiones.col.2. Alexā. in d.consi.171.col.secunda post medium libro.7.Ias.in d.authenti.quas actiones.colum.7.uersicu.2.limitatio. & in authen.non licet colum.2.C.de liberis præteritis. & licet supra proxime reprobauerim hoc dictum in tertia responsione, tamen non reprobaui, quia dictum in se uerum sit, sed quod nō conuenit responsioni factæ ad contrarium.d.l fina.C.de sacrosan.ecclesiæ cum sua authenti.iuncta glo. Vbi enim fieret alias extensio, illa cessat propter uerba taxatiua, quę extensionis dicuntur exclusiua.l.qui aliena.§.libertos.ff. de neg.gest. l.qui sella.§.qui actum.l.inter actum.l.certo generi.& l.Lucius, in uerbo, digitum unum ff.de serui rusti.prędio.l.si sic.& l.si quis alia.ff. quemad.serui amit. l.3. §. cū Titio.ff.de adi.leg.li.3.C.de patri.qui filios distra.insti.de usucap. in princi cū si duo.de procur lib.5.l.fina. ubi Pau.C.de legibus.l.2.§. 1.ff.de usu & habita.glo.in

111 l.rationes.C.de probatio.habent † enim uerba taxatiua implicitam in se negatiuam, quòd aliter fieri nō possit c.cum ecclesia Sut:ina:ubi glo. de caus.pos. & propric. Vbi Ioan.Andr post Goffre.in uer. tantum.& adeo uerba taxatiua extensionem non seruant, quòd restringunt etiam actum fauorabilem.l. penulti. C. de legat. Baldus in consi.262. Recolo.in fin.libro primo. quod est repetitum in consi 456.libro quinto sed hoc dictum reprobatur infra nume. 64. Hinc uidemus, quod ubi substitutio uulgaris fit per uerba taxatiua, in ea non continetur tacita pupillaris. Fulgo. Alexand.& Deci. in l.quamuis. columna prima. C. de impub. & alii.

substit. Deci. in consil. 332. colum. 2. circa med. Socin. in l. 1. colum. 53. uersic. 8. ff. de uulg. & pupil. ¶ Ista secun-
112 da limitatio† recipit aliquas declarationes & sublimi tationes. Primo enim sublimitatur, ut non procedat, quando taxatiua opponitur circa id, quod alias iã erat dispositum, quia tunc nihil operatur, nec impedit exten sionem l. ait prætor. §. inter dum ff. de nego. gest. iuncta gl. ubi gerens negotia alterius deserta, & derelicta, quæ alius gesturus non erat, tenetur de dolo tantum. addit gl. & de lata culpa, quæ dolo cõparatur, per l. quod Ner ua. ff. deposi. Ecce licet tex. loquatur taxatiue, quòd gestor teneatur de dolo tantum, tamen extenditur ad latã culpam, quæ dolo æquiparatur. & per illum tex. cum gl. Calca. in cons. 26. col. 2. in fi. generaliter dicit, quòd vbi duo casus parificantur per legem antiquam, lex noua di sponens super uno, etiam taxatiue, non impedit extensionem fieri ad alium casum parificatum. Sed certe istud dictum Calca. ita simpliciter intellectum, procedere nõ potest, sed debet intelligi, quando lex noua disponit taxatiue super eo, super quo per legem antiquam iam erat dispositum, quia tunc taxatiua nihil operatur. ita declarat Bal. in consil. 351. Ioannes & Federicus. ad fin. lib. 5. Propterea infert, quòd si in compromisso detur potestas arbitro pronunciandi de iure tantum, illa dictio tantũ, nihil operatur ex quo de iure aliter pronuntiare non po terat. Ad idem allegat Bal. tex. in l. 1. §. 1. ff. si mensor fal sum mo. dixer. ubi tex. dicit, quòd minor solum tenetur de dolo. postea subiungit, quòd lata culpa dolo æquiparatur. & sic tenetur etiam de lata culpa. quia iam ante de iure constitum erat, ut qui de dolo tenetur, is etiam & latæ culpæ nomine teneatur. d. l. quod Nerua. & nisi fieret extensio, ad latam culpam, sequeretur iuris correctio aut exorbitantia à iure induceretur, & sic firmari po
113 test conclusio in hac prima sublimitatione, † quòd dictio taxatiua non impedit extensionem, quãdo alias induceretur correctio iuris. quod etiam uoluit Bart. in d. l. 3. §. cum Titio. ff. de adi. lega. ubi si unum statutum pro maleficio imponit pœnam mille librarum, aliud statu-
tum

tum pro eodem maleficio imponit pœnam quingentarum librarum tantum, per hoc non censetur correctum aliud statutum imponens pœnam mille librarum. cum simil. ut per Alex. in l. 1. C. de bon. possess. contra tabul. Aretin. in consilio uigesimoseptimo columna penultima in fin. uersicu. præterea per tacitos. Corne. in consil. 172. columna tertia uersicu. hinc alias dubitatur. libro. 4. Deci. in l. 1. colum. 18. circa princ. uersic. ultimo non obstat dictum Barto. ff. de offi. eius. & in l. 1. colu. 3. C. de bon. possess. contra tab. ubi, quòd hoc procedit, licet uerba sint geminata, quia adhuc per ea non inducitur correctio. quod etiam uoluit idem Deci. in consil. 281. in fi. allegat Alexand. in consil. 130. In causa Strazalorum. col. 2. uer. nec obstat quòd statutum. lib. 4. licet contrarium uideatur uelle idem Deci. in consi. 2. col. pen. post med. uers. postremo conclusio & quòd per dictionem taxatiuam non inducatur correctio iuris, uoluit Roma. in cons. 456. col. 1. post med. Deci. in cons. 87. col. si Ias. in d. l. 1. col. fin. C. de bon. poss. contra tabu. Sed contra istam

114 † conclusionem arguit Ias. d. l. 1. col. 11. uersi. secunda conclusio. ff. de off. eius. in l. 1. in prin. col. 3. ff. si quis ius di. non obtemp. in d. l. si constante. col. 15. uersic. 4 adde, ubi, quòd imo induci debet correctio iuris, ex quo alias dispositio taxatiua nihil operaretur, sicut dicit, quòd sumitur argumentum a contrario sensu, & ad correctionē iuris communis, quando alias in sensu directo nihil operaretur. Dicit tamen Ias. quòd in practica difficile esset obtinere contra Bart. ex quo non habemus contradicentem. Sed aduerte, quia attento isto fundamento Ias. sequeretur, quòd nunquam fieret extensio, ubi esset dictio taxatiua. & tamen sunt multi casus in quibus fit extēsio

115 non obstante taxatiua. Secundo † considera, quòd ubi non apparet de mente disponentis, quòd uoluerit recedere a iure communi, non reputatur absurdū, quòd eius uerba nihil operentur, sed intelligantur secundum dispositionem iuris cōmunis, prout uidemus in rescriptis, quæ impetrantur ad dispositionem iuris communis. Abbas. in capitulo causam, quæ. de rescripti. sequitur

Decius in l. si quis iniquum §. si is, pro quo. column 2. ff. quod quisque iuris. & istud est, quod uoluit Corneus in dict. cons. 172. colum. 3. libr. 4. prout in dicto & casu Bart. in d. l. 3. §. cum T. tio. ff. de adi. lega. ibi enim statuentes non intendebant derogare statuto imponenti maiorem pœnam, & præstare occasionem delinquendi, pœnam minuendo, sed intendebant delictum punire. Secus in casu & exemplo Ias. quando statutum dicit, quod non extantibus masculis fœmina succedat. nam ibi sumitur argumentum a contrario sensu, quòd non succedat extantibus masculis, quia apparet de mente statuentium, quòd voluerunt corrigere ius commune, fauendo agnationi, & præferendo agnatos agnatis. Idem in casu Pau. de Castr. in consil. 338. Quia exceptiones. col. 2. circa med. lib. 1. nam ibi pensio debebat solui de reditibus prioratus & mensæ, postea mandatur eam solui de reditibus prioratus tantum. certe ex tali mandato mensa cēsetur exempta & correcta, aut sublata eius obligatio, quia intentio mandantis erat mensam subleuare & eximere. ¶ Secundo † declaratur & sublimitatur

116 hæc secunda limitatio, ut solū procedat in correctoriis, in quibus non fit extensio ad alterum ex æquiparatis, quando dispositio correctoria taxatiue in altero tantum loquitur, secus in alia materia non correctoria, quia tūc dispositio taxatiua extenditur ad alterum ex parificatis, puta quòd gerens negotia deserta alterius, & quæ alius gesturus non erat, ut teneatur de dolo tantum, quòd nihilominus teneatur de culpa lata, quia æquiparantur ista duo. & sic in materia non correctoria dictio taxatiua non excludit connexa, aut parificata. dict. l. 1. ff. si mensor falsum mod. dixe. l. ait prætor. §. interdum. ff. de neg. gest. & ista erit alia declaratio ad dicta iura, ultra declarationem Bald. in dict. consil. 351. liber quinto & istam declarationem tradit Deci. in d. l. 1. colum. 3 C. de bono. possess. contra tabul. & ante eum Alexan. in dict. consil. 130. colum. 2. lib. 4. ubi, quòd taxatiua non excludit ea, quæ ueniunt uigore uerborum, cui adiungitur, puta quando fit mentio de dolo taxatiue, non

excluditur

excluditur lata culpa, quæ uenit appellatione doli, per æquiparationem.allegat gl.in l.semel mora. ff.solut.ma
117 tri. ¶ Tertio sublimitatur † & declaratur conclusio, uolens quòd dictio taxatiua impediat extensionem, ut non procedat in his, quæ sunt de natura actus, quę nunquàm censentur exclusa.clem.exiui de paradiso. uersi.cum autem natura.de uerb. sign. quem tex.ad hoc reputat aureum & sing.Ioan.de Ana.in consi. 36. Verum Copha-ni.Ias.in d.l. 1. in princ.col.3. uers. 5.facit ff. si quis ius dic.non obtemp.l.actionem.col.2.uersic.ego sequor.C. de procura.ubi, quod procurator habens mandatū ad agendum tantum, poterit tamen defendere, quia illud est de natura iudicij. & tradit idem Ias.in dict.l. 1. col.3. in 3. notab. & ibi Decius etiam col.3. C.de bonor.possessio. contra tabul. Addo Roman.in consil. 456. post
118 principium. ¶ Quarto sublimitatur, † ut non procedat, quando alias resultaret absonus intellectus, uel contrarietas, quia tunc taxatiua extensionem non impedit.Bald.& Angel.in l cum notissimi. per illum text. cum glo in uersic.solis.C.de præscript. trigint.uel quadragint.annor.Ias.in dict.l.1.in princ. colu.3.uersic.secundo & fortius ff. si quis ius dicen. non obtem. & in dict.l. 1.col.fin C.de bonor.possess.contra tabul. Exemplum in dicto Barto.in dict.l.3.§.cum Titio. ff.de adim. lega. Esset enim absurdum, quòd statuentes, qui intendebant obuiare delictis, & illa castigare, censeantur uoluisse pœnam minuere præstando eo modo occasioné de-
119 linquendi. ¶ Quinto sublimitatur non procedere † in his, quæ non censentur sublata & exclusa per dictioné taxatiuam l uiros.ubi Bart.C.de diue.off.lib.12. Rom. in l.3.§.iurari. ff.de iureiurand. Ias. in d. l. si constante. col.15.& in d.l.si mora.col.2.ff.sol. matr. ubi loquitur in pulchro casu, in quo dicit Rom.se consuluisse & obtinuisse.sed Ias. non allegat illud consil. Romani, quod est in consil. 114. in secundo dubio. ¶ Sexto sublimita-
120 tur, † ut nō procedat in materia fauorabili, in qua dictio taxatiua non impedit extensioné ad similia, ex idétitate rationis.Bar.in d.l.si constante in fi. primæ quæstio.

ftio. princ. ff. solu. matri. & ibi Iaf. col. 14. uerf. ultimo inquantum Bartolus. & idem Bart. in l. serui nomine. ff. de usucapio. & in l. illud C de sacrosanct. eccl. Pau. de Cast. in conf. 314. super eo, quod quæritur. col. fin. lib. 1. Abb. in conf. 63: col. pe. lib. 2. Ideo male uidetur locutus Bal. in dict. consil. 262. Recolo. in fin. lib. 1. quod uerba taxatiua restringunt etiam actum fauorabilem: Amplius licet dispositio taxatiua non sit simpliciter fauorabilis, sed indifferens, quia posit se habere ad odium & fauorem, dummodo non sit exorbitans, extēditur ad casum habentem eandem uel maiorem rationem. Roman. in consil. 456. colum. 2. uersicu. tertio deducitur. ¶ Septi-
121 mo † sublimitatur, ut non procedat in his, quæ sunt de accessoriis aut de appendiciis, quę non censentur exclusa per taxatiuam. Puta, statutum dicit, quod mulier posit testari de dote duntaxat, non excludit quin possit testari de iocalibus & paraphernalibus, quæ sunt de appenditiis dotis. Ioan. de Ana in d. conf. 36. Vtrum Cophani. sequitur Curtius iunior in consil. 129. in fin. inferens, quod statutum disponens super lucro dotis, habet locum etiam in talibus bonis. quod Curtij dictum minime placet. & uult arguere ex dicto Ioan. de Anan. quod tendit ad tollendum odium. & est mere fauorabile ad casum ualde diuersum & odiosum, saltem ex una parte. Dictum etiam Ioan. de Anan. in d. consil. 36. sequitur Curt. senior in conf. 76. col. 10. circa med. ... 75
122 ¶ Octauo † sublimitatur ut non procedat, quando aliter apparet de mente disponentis. Puta, collector habet potestatem substituendi unum subcollectorem tantum. poterit tamen plures substituere succesiue, unum post alium ex uerisimili mente disponentis Rota decis. 265. si
123 collector. in nouis: ¶ Nono † non procedit in his, quæ essent magni præiudicijs, quæ non censentur exclusa per taxatiuam, puta, si princeps rescribat, procedat talis super meritis causę tātum, & nullas posit uel debeat exceptiones admittere, poterit tñ & debebit iudex admittere exceptiones subreptionis, suspitionis contra iudicē, & falsi procuratoris contra comparentē uti procuratorem.

rem. ita Veronen. in consil. 64. col.7. uersi. plus etiam dico. allegat Pau. de Aretio singulariter in c. ex parte. 2.
124 de offi. deleg. ¶ Decimo † non procedit in his, quæ essent maiora expressis. quæ non censentur exclusa per taxatiuam, puta, si conceditur iurisdictio alicui specialiter, censentur exclusi alii iudices pares illi, cui iurisdictio conceditur, ut cognoscere non possint, sed non censentur exclusi iudices maiores. Dec. in cons. 3. col. 2. post medium, uersi. & licet ista responsio. allegat Bal. in cõsil. 385. Visis omnibus. col. 2. uersi. sed prædictis obstare uidetur. lib. 4. est in consi. 253. lib. 5. Sed istud dictum uidetur dubitale, quia si princeps committit causam specialiter uni, talis delegatus in illa causa dicitur maior quocunque ordinario. c. sane 2. de offic. delega. tradunt moder. in rub. cod. tit. Rursus, quando causa alicui specialiter committitur fauore personarum, puta, quod de causis pupillorum aut uiduarum cognoscat talis, talis iurisdictio censetur concessa priuatiue ad omnes alios iudices. Bal. in l. uni. §. cum autem. C. de cadu. tollen. Pau. de Cast. in l. si quis cum procura. §. Iulianus. ff. de procu. decisio. Neapoli. decis. 41. si ex simplici concessione iurisdictionis facta uni specialiter fauore personarum sine taxatiua, aut prohibitione expressa, censentur alii iudices exclusi. quid dicemus ubi est dictio taxatiua in con-
125 cessione, quod talis tantũ cognoscat? ¶ Vndecimo † per dictionem taxatiuam non censetur exclusum, quod censetur unum & idem per repræsentationem, puta, si quis promittit de suo dato & facto tantum, nihilominus tenetur etiam de facto hæredis, qui dicitur eadem persona cum defuncto. in authen. de iureiur. a morien. præsti. in princip. illa enim dictio taxatiua, solum uidetur adiecta ad excludendum personas extraneas. Bald. in l. fin. C. de actio. empt. per tex. quem reputat singularem in l. stipulatio ista habere. in princ. ff. de uerb. obli. sequitur Alex. in consi. 18. col. fi. lib. 5. sed melior tex. in l. si necessarias. §. de uendendo. ff. de pigno. actio. quem tex. pro sing. & meliori ad hoc citat Ias. in l. 2. §. item si in facto. col. 2 ff. de uerb. ob. in l. si sic stipulatus. la grãd. col. 4. in fi. uer. 2.

quia quælibet conuentio. eod.tit. in d.l.1. in princi.col. 4. in quarta limitatione.ff.si quis ius dicenti non obtép. & in l.si tibi decem §.si quis.ff.de pactis.Calca.in consi. 18.colū.5.ante med.Dec.in consi.262.col.3. uersi sexto hocidé confirmatur.in co si.281.col.3.uersi. ad maioré tamen cautelā & in l.hæredem.ff.de reg.iur.Cor.in cōs. 69. col.2. ad fi.lib.4. Cur.senior in cons.76. col. 10. post
126 med ¶Sed † contrariū q imo promittens de suo facto tantum,non teneatur de facto hæredis,tenet Bart.in d.l. si sic stipulatus.la grand.col.2.ff.de uerbo.ob. & in l. qui in futurum §.1.ff.de pact. per tex.in l.non solum.§.tale legatum.ff.de libe.leg.sequuntur Alex.& Ias.sibi contrarii in d l.stipulatio ista habere licere. in princ.ubi Alex. in secundo notab.& Ias. in quarto not. & ibidem Aret. eandem opinionem sequitur Dec. sibi contrarius in cō-sil.504 col.2.in fi.Corne.etiam in consil.2.col.2. in fin. lib.3. dicit expeditum non esse, quòd promittens de suo facto tantum, censeatur promisisse etiam de facto hære-
127 dis. Sed aduerte, quia † puto, quod tex in d.l.non so-lum.§. tale. super quo se fundat Bart.nihil probet,quia ibi non agebatur de hærede disponentis, sed tertii debitoris,a quo tantum prohibuit testator debitum peti.dicitur ibi,quòd nihilominus poterit peti ab hærede ipsius debitoris, sed nos loquimur in casu diuerso habente rationem diuersam, quando quis promittit de suo facto tantum, quod nihilominus tenetur de facto sui hæredis,quia hæres reputatur eadem persona cum defuncto, qui promisit. sed in d.§.tale. hæres debitoris non reputatur eadem persona cum testatore, quia nō erat eius hæres, & quæstio nostra loquitur de eo qui hæres dispo nentis.Secundo contra Bar.adduco, quod ipsemet Bar. dicit in l.si seruus. la secund.ff.de condi.furti. ubi quando quis promittit de suo facto tantum, nihilominus tenetur de facto defuncti, cuius est hæres, quia illud uidetur factum proprium promittentis, cum hæres censeatur eadem persona cum defuncto. idem tenet Baldus in capit.1. in fine in titulo qui successio. tempor. Curtius senior in dicto consil.76. columna. 10 post medium.

Alex.

Alexand.in d.l.ſtipulatio iſta,habere lic ere.columm. 2. Decius in d.conſil.281.colum.penultim. nonne iſta ratio militat etiam in caſu contrario, quando quis promittit de ſuo facto tantum, ut teneatur de facto hæredis. ego uellem, quod Barto.aſsignaret aliquam rationem diuerſitatis. Imo maior ratio uidetur, quod pro mittens de ſuo facto tantum, non teneatur pro facto defuncti, cuius eſt hæres, quam quòd non teneatur pro facto hæredis, quia ſi tenetur pro facto defuncti, cuius eſt hæres, ipſe promittens in uita oneratur & ſoluere, aut præſtare tenetur. Sed quando tenetur de facto hæredis, onus ſolutionis aut præſtationis reſpicit ipſum hæredem, & facilius grauant diſponentes hæredes, quã ſe ipſos. Quod ipſo rerum experimento quotidie uidemus in teſtamentis, in quibus quia teſtantes uident ſe migraturos in aliam regionem, liberalius agunt hæredes, grauando, non itidem acturi inter uiuos ad onus ipſorum diſponentium. Idem uidetur dicendum in filiis, quòd non ceſeantur excluſi per taxatiuam, puta ſi teſtator det licentiam diſponendi inter fratrem tantum, non enim cenſetur prohibita diſpoſitio inter filios fratrum, cum pater & filius cenſeantur eadem perſona. Cur.ſenior in d.conſ.76.col.10.uer.& ſi quiſpiã dixerit.

128 ¶ Duodecimo, † taxatiua non excludit ea, quæ equipollenter idem important, puta, ſtatutũ dicit, ꝙ ad poſitiones ſolũ reſpondeatur per uerbũ, credit, uel non credit. certe poterit reſponderi per uerbũ, negat. Pa. de Ca. in conſi.157. Ad primum quæſitum dicendũ eſt, quòd clerici.col.1.in fi.lib.2.ſed huius dicti puto aliam rationem eſſe, quia intentio ſtatuentium fuit non cogere reſpondentes, ad præciſe reſpondendũ per affirmatiuam aut negatiuã. quia multi dubitant ſic reſpondere. Ideo a fortiori admitti debet reſponſio negatiua ſimpliciter,

129 tãquam magis clara & certa. ¶ Decimotertio † non excludit taxatiua id, quod expreſſe excludi aut prohiberi non poterat, puta ſi quis inſtituatur hæres particularis in re certa tantũ, ita quod nihil amplius petere poſsit. nã ſi nullus alius ſit hæres uniuerſalis, aut ſit quidé, ſed

repu-

repudiet, huic hæredi particulari accrescet tota hæreditas, non obstante taxatiua. Ratio est, quia testator non potuisset expresse prohibere ius accrescendi in isto casu, per quam prohibitionem decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus. Bal post Dyn. in l. si quis ita hæres instituatur, si legitimus. ff. de hær. insti. in l. dominus. §. 1. ff. de usufruct. in consil. 468. Quidam Titius bastardus. in consi. 486. Testator instituit. lib. 1. & latius in consil. 379. Thema, super quo. col. 2. post medium. libr. 4. Alexan. in l. quotiens. col. fin. C. de hæredi. insti. & in l. si quis priore. col. fi. ff. ad Treb. ubi, quod ista est magis communis opin. & alios doct. hanc opi. tenentes late refert Ias. in consi. 8. col. 2. circa med. lib. 3. Addo Calca. in consil. 33. col. 4. & 5. Curtium seniorem in consil. 75. And. eandem opi. tenet Ias. in consil. 72. in fin. libr. 3. Capra in in consilio 9. in tertio dubio. Contrariam opin. quod
130 † imo ius accrescendi posit prohiberi expresse. Et quod ex dictione taxatiua censeatur prohibitum, & quod eo casu testamentum sit nullum nullo existente hærede universali, propter talem prohibitionem expressam uel tacitam, tenet Bar. in d. l. si quis pro re. in fin. per illum tex. ff. ad Trebel. in l. pater filium. col. pen. ff. de inoffi. testa. in consi. 156. Titius fecit testamentum. & in consi. 177. Matteolus & alii doct. plurimi, quos Ias. refert & sequitur in d. consi. 8. col. 9. & col. 13. Cur. Iunior in consi. 12. colu. 2. Gozadi. in consi. 21. col. 6. circa med. Eandem opi sequitur Ripa in l. re coniuncti. colu. 32. ff. de leg. 3. licet dicat communem opin. esse contra Bart. sed Ias. in d. consil. 8. col. 9. quod imo opin. Barto. est magis communis. Idem etiam Ias. in l. si mora. in 4 nota ff. solut. matri. quod ius accrescendi prohiberi quidem potest in institutione, sed quod requiritur prohibitio expressa, nec sufficit tacita, quæ inducitur ex dictione taxatiua, aut prohibitione de plus non petendo. ¶ Ex quibus uides, quam uariæ doct. sententiæ ferantur in hoc articulo, & qua parum sibi ipsis doct. constent. Quid igitur tenendum? Puto distinguendos aliquos casus. Primus casus, est in legatis & fideicommissis, in quibus cessat illa ratio, ne quis dece-

dat pro parte testatus, & pro parte intestatus, & in eis sine dubio prohiberi potest ius accrescendi, & prohitum censetur tacite ex dictione taxatiua aut prohibitione, de plus non petendo. Bal. in l. si arrogator. ff. de adoptio. & in l. 1. col. 17. C. de sac. sanc. eccle. sequitur Iaso. in d. l. si mora. in quarto notabili. ff. soluto matrimonio, & in consilio 61. columna fi. lib. 3. ¶Secundus casus est in institutione, in qua consideratur illud absurdum, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus. & tunc aut hæres particularis institutus in re certa taxatiue aut cum prohibitione de plus non petẽdo, est talis persona, quod hærede uniuersali non adeunte vel repudiante uerisimiliter insolidum fuisset instituta, & tunc per dictionem taxatiuam aut prohibitionem de plus non petendo, non censeatur prohibitum ius accrescendi. Puta, testator instituit primogenitum uniuersaliter, secundogenitum autem particulariter. Vel masculos instituit uniuersales fœminas autem particulares, ut domus testatoris honestius manu teneretur verisimiliter tamen instituturus filias, deficientibus masculis, aut instituturus secũdogenitum, uerisimiliter deficiente primogenito, & licet adiecerit testator taxatiuam, aut prohibuerit plus petere, tamen illud censetur fecisse in gratiam & fauorem hæredis uniuersalis, non in odium ipsius instituti particulariter. Cessante igitur hærede uniuersali, uel eo repudiante, cessare debet effectus taxatiuæ aut prohibitionis
131 de amplius non petendo, sicut † dicitur de renuntiatione hæreditatis, aut pacto, de non succedendo, firmato iuramento, quod non nocet, non existente persona, cuius contemplatione talis renuntiatio facta est. Bald. in l. pactum, quod dotali. in 4. q. C. de collat. & ibi Dec. col. 4. & idem Bald. in consi. 437. Quædam puella lib. 1. Calca. in consil. 33. col. pen. in fin. Cor. in consil. 291. lib. 4. &
132 alibi sępe Moder. Aut hæres † particularis est talis persona, quam testator uerisimiliter instituturus non erat uniuersaliter, etiam cessante hærede scripto, quia essent aliæ personæ, quas secundum consuetudinem loci, aut domus ipsius testatoris, uerisimiliter testator prætulisset

hæredi

hærepi particulari, uel quia testator hæredem particularem non diligeret, sed necessario eum ita particulariter instituerit, ne testamentum rumperetur, nec tunc necessaria uidetur expressa prohibitio iuris accrescendi. quicquid aliter dixerit Ias. in d. l. si mora. in 4. not. ff. solu. matr. & tunc procedat alia opinio q. quòd censeatur prohibitum ius accrescendi, & reducatur res ad causam intestati. & sic iste secundus casus procedit, ubi est prohibitio iuris accrescendi tacita, uel per dictionem taxatiuam, uel per prohibitionem de non petendo.

133 ¶ Tertius † casus est, quando testator nullũ fecit hæredem uniuersalẽ, sed particularem tantũ cum dictione taxatiua, uel prohibitione de plus non petendo. & isto casu dicendum uidetur prohibitũ censeri ius accrescendi; quia si accresceret, illud fieret contra expressam uoluntatẽ testatoris, qui satis uidit, quod neminem uniuersaliter instituerat. & tñ noluit, quod hæres particularis aliquid amplius consequeretur. sed intentio testatoris fuit, quod ueniret hæreditas ad hæredes legitimos. & pro tãto instituit illũ particulariter, quasi partẽ suã uellet ei diuidere, ut quantũ accipere eũ uellet, sic instituendo declararet, uel isto tertio casu ueniet hæreditas ad hæredẽ uniuersalẽ, scriptũ in primo testamẽto, si quod prius fecit, ut per Curtiũ iuniorẽ in d. cõs. 12. col. pe. in fi. ¶ Quartus casus, qñ testator expresse prohibuit ius accrescẽdi, & isto casu quicquid dissentiant doct. mihi uidetur res clara, quod teneat prohibitio. nã expresse prohibẽdo cogitauit casum, quo hæres uniuersalis non succederet. & tñ noluit tunc, quod hæres particularis totã hæreditatẽ ferret. Consequẽter apparet de eius uoluntate, quod potius mori uoluit in totũ intestatus. nec isto casu ꝓcedit ar. de regula, ius nostrũ non patitur. ff. de reg. iu. qa dico, quòd non decedat testator pro parte testatus, & ꝓ parte intestatus. Imo in totũ intestatus. Si enim uoluisset mori testatus, alios dedisset cohęredes uniuersales, uel substitutos. Similiter isto casu non procedit alia regula qđ nemo põt facere, quin leges habeant locũ in suo testõ, quia imo habebunt locũ. sed leges non prohibent, quin moria-

moriatur quis intestatus, si uelit. & profecto durum nimis uideretur admitti quem ad ius accrescendi contra uerba, & uoluntatem expressam testatoris. ¶ Ex premissis abunde declaratam habes hanc secundam limitationem, quod dispositio correctoria iuris communis disponēs super uno ex ęquiparatis per legem antiquā, non trahitur ad alterum, quando talis dispositio corre
134 ctoria taxatiue loquitur. ¶ Tertio, † præmissa conclusio, quod dispositio aut consuetudo correctoria iuris cō munis, disponens super uno ex æquiparatis extenditur ad alterum, limitatur, ut non procedat, quando noua dispositio correctoria fieret per idem ius, quod æquiparatur. Puta, si de iure Digestorum duo sint parificata, & per idem ius Digestorum fiat noua dispositio, inducens cerrectionem super uno ex ipsis æquiparatis, talis dispositio correctoria non extenditur ad alterum ex ęquiparatis Roma. in d. cons. 179. Amplissime Doct. col. 4. uer. 2. quia & posito. & ratio uidetur, quia cum eodem iure inducitur correctio, si intendisset disponens in altero corrigere, utique illud sciuisset exprimere, si uoluisset, argu. l. uni. §. sinautem ad deficientis. C. de cad. tol. quo ratio uidetur cessare, quando inducitur correctio per aliud & diuersum ius. Sed ista ratio nō uidetur bona, quia etiā dici potest promulgati ius nouum, quod sciuisset & in alio corrigere, si uoluisset. & si dicas, nouus legislator ignorabat ius antiquum. respondeo, id dici nō posse de legislatore, cum & alii nemini iura liceat ignorare. l. leges. C. de legi. multo magis turpe eēt legislatori id ignorare. l. 2. §. Seruius āt Sulpitius. ff. de origine iuris. Rursus ēt data ignorātia, dici pōt, ꝙ si sciuisset equiparationē iuris antiqui, uerisilr in utroq; correxis-
135 set. ob id ista limitatio Ro. mihi nō placet. ¶ Quarto † limitat̃ & restrigit ꝑmissa cōclo, ut solū ꝓcedat qñ duo æquiparātur per legē antiquā, per modū regulæ, & gñaliter quo ad omnia. Secus si duo casus simpliciter reperiantur ęquiparati a lege antiqua in aliquo casu, quia tunc dispositio noua correctoria, disponens super vno ex ipsis ęquiparatis, non trahitur ad alterum. Alexā. in

l.Gallus.§. & quid si tantum. col 4.super gl. in uerbo emancipatus.ff.de liber.& posthum Soci. in consi.275. col 5.post medium uersicu.confirmatur, quia licet ciui tas.lib.2..Decius in d c.translato , in secundo notabil. de constitu.pro hac limitatione Alexan.in d §. & quid si tantum.allegat glo. in d.authen.quas actiones. nam ecclesia & ciuitas erant æquiparatæ, per d.l si C de sacrosan.eccle.& tamen quia non erant æquiparatæ generaliter per modum regulæ , sed simpliciter in materia præscriptionis, & in illis quatuor casibus, ius nouũ illius authen.corrigens in ecclesia , non extenditur ad ciuitatem, secundum glo.ibi communiter approbatã. sed certe ista limitatio & declaratio procedit , quo ad ea,in quibus nõ fit æquiparatio, sed in materia,in qua reperitur facta æquiparatio,licita uidetur extensio , ut supra diximus. & quia ualet argumentum de parte ad totum,quando est eadem ratio l. quæ de tota.ff.de rei uendi.¶ Ex præmissis abunde,clare & utiliter explicatã habes hanc materiam an consuetudo aut al.a materia stricti iuris disponens super uno ex æquiparatis a lege antiqua,extendatur ad alterum, & consequenter decla ratam habes decimamquartam. limitationem traditã ad regulam & conclusionem, quòd consuetudo non ex
136 tenditur.¶ Decimoquinto, † non procedit præmissa conclusio in consuetudine,quæ esset introducta ad obuiandum fraudibus , quia etiam in materia odiosa fit extensio a paritate rationis,ut fraudes rem remoueantur.c.quanto.de priuileg.c.si ciuitas de senten.excõmu. lib.6.gl.fi.in c.quãquàm. de usur. libro.6.&in materia odiosa interpretatio lata fieri debet ad effectũ, ut fraus excludatur.l.1.§.pecuniam ff. de calumnia.l sed & Iu lianus.in princ.& §.mutui datio.ff. ad Macedonia. Dec. in consil.5.in fi.in cons.196.colum. 1. in cons.277.col. 2.in cons.301.colum. 1.& in cons.398.in fi.Ias.in l.1 in prin.colum.3. post medium uers. breuiter ista decisio. ff de uerbo.obligat.& in l.non dubium.col x.C de legi bus Addo Alex in cons.65.col.fina.libro.6.ubi quod in statuto facto ad obuiandũ fraudibus, masculinum con-

cipit

137 cipit fœmininum. Decimosexto, † non procedit, quã do alias si consuetudo non extenderetur, resultaret absurdum, quia tunc largissima fit interptetatio, ut absurdum tollatur etiam in materia stricti iuris. Abb. in c. cum dilectus, col. 2. uersi. & ex hoc tex. not. unum. de consuetu. Alex. in cons. 80. colum. penul. uers. pro hoc etiam facit. libro primo in cons. 217. colum. penul. in fi. uers idem respondeo, quod etiam ubi lib. 2. late Corn. in cons. 188. lib. 2. per totum. ubi quod statutum excludens matrem propter fratres patrueles uel consobrinos defuncti, a fortiori censetur excludere propter patruum, ne alias sequatur absurdum, & quod fiat largissima interpretatio in materia stricta, quando alias absurdum sequeretur. tradit Dec. in c. cum inter. in 6. nota. de except. & fit extensio isto casu, licet consuetudo sit contrarius. Ias. in d. authent. quas actiones. colum. 7. in fi. uers. 5. & ultimo fallit. C. de sacrosan. eccl. Ripa in d. l. si constante. col. 7. in 5. limitatioue, ff. solut matrimo. per glo. in cle. fi. in glo. 1. & 2. iuncta glo. fi. de rescri. ubi, quod dispositio illius cle. correctoria, extenditur ad literas legati, ne sequatur absurdum, quòd literæ legati sint maioris roboris, quam literę Papę. ¶ Decimosepti-
138 mo † non procedit, quando unum subrogatur loco alterius, quia consuetudo & alia dispositio loquens aut disponens de uno, extenditur ad aliud, quod in locum eius subrogatur. l. libertum. ff de rit. nup. ubi sicut tutor prohibetur pupillam in uxorem ducere, ita & tutoris hæres etiam extraneus, qui subrogatur in locũ prohibiti. Ad idem tex. in l. is, qui in potestate. §. fi. ff. de bono. poss. contr. tab. ubi conditio dandi hæredi, quæ est stricti iuris, & impleri debet in forma specifica, uerificatur in bonorum possessore contra tabulas, uti ei dari sufficiat, quia subrogatur loco hæredis, quę iura ad hoc propositum extẽsionis faciendę citat Ias. in l. 1. in prin. colum. 1. ff de uulga. & in l. prima. §. bonorum. columna. prima circa medium. ff. ad Treb. in secunda lect. Socin. in d. l. prima in prin. colum. secunda. in fin. ff. de uulg. & si fit extensio ad personã subrogatam, a fortiori ad rẽ,

aut ad casum subrogatum, cum difficilius fiat extensio ad personam, ut supra diximus. quod tamen non procederet in materia odiosa, aut pœnali lib. Papinia §.1.cũ gl.ff.de inof.testa.ubi licet pater occupans bona filii iure peculii subrogatur loco hæredis.l.filius.ff.ad leg.Falci.non tamen subrogatur, quo ad effectum querelæ propter odium ipsius. Ad idem.l.si ante.cum l.sequent. ff.ad Syllania.ubi pœna, quæ imponitur hæredi nõ vindicanti mortem defuncti, non habet locum in fideicõmissario uniuersali, qui subrogatur loco hæredis.l.si filius.§.1.ff.quod cum eo. Ita Socin.in d.l.1.in prin.col.
139 3.ff.de uulga. Decimo octauo † limitatur non procedere, qñ alias nisi fieret extensio, consuetudo effectũ habere non posset, tunc enim fit extensio etiam de persona ad personam in materia fauorabili, quanto minus stricti iuris.l.si stipulatus fuero per te non fieri.ff.de uer bo.obli.ubi stipulatio in fauorem mariti, quòd per promissorem non fiet, quo minus marito domo uti liceat, extenditur ad uxorem, ut etiam uxor prohiberi nõ possit, quia alias maritus sine uxore uti non posset. & idẽ. econtra, qñ stipulatio fit in fauorem uxoris, ut extendatur ad maritum. & ibi Ias.allegat multa bona similia, tradit idem Ias.in l.quæ de legato.col.3. uers.x.in contrarium facit.ff.de lega.1.imo isto casu fit extensio, etiã in correctoriis. Pau.de Cas.in cons.175. Casus præsens col.5.in fi.uers.pro hoc etiam facit.lib.1 ¶ Decimono-
140 no † non procedit præmissa conclusio, qñ alius casus non est diuersus in substantia, sed in aliquibus accidentibus tantum, quia ad talem casum non differentem in substantia fit extensio, etiam in materia correctoria. Puta stat statutum, quod mater non possit disponere de bonis suis, nisi de una quarta, reliquas uero tres partes teneatur relinquere suis liberis, seu ad eos pertineant. Rursus extat aliud statutum, quòd soror dotata a fratribus, non succedat matri ab intestato, modo mater fecit testamentum, soror uult succedere simul cum fratribus in aliis tribus partibus, de quibus mater non potuit disponere dicunt fratres, tu non potes, quia statu-

tum

tum excludit te ab inteſtato, ſed mater fecit teſtamentum, quæritur an ſtatutum loquens ab inteſtato, extendatur ad iſtas partes, de quibus mater non potuit diſponere? Pau. de Caſtro in conſ. 441. Pro declaratione. li. 1. decidit, quòd ſic. quia in partibus reſeruatis per ſtatutum, de quibus mater diſponere non potuit, filii ſuccedunt tanquam ſucceſſores uniuerſales ex forma ſtatuti, licet non tanquam hæredes matris. & talis ſucceſsio uniuerſalis nõ differt a ſucceſsione hæreditaria in ſubſtantia, cum utroque caſu tranſeant iura actiue & paſſiue in ſuccedentes, tantum eſt differentia in accidenti, quia ſucceſsio ab inteſtato, eſt uoluntaria, quia potuiſſet decedens inteſtatus condendo teſtamentum, excludere hæredes legitimos. ſed iſta ſucceſsio uniuerſalis ex forma ſtatuti, eſt neceſſaria, quia nõ potuiſſet mater auferre iſtas tres partes liberis ſuis ob id ſtatutum loquẽs de ſucceſsione ab inteſtato, extenditur ad hanc ſucceſſionem uniuerſalem ex forma ſtatuti, quæ in ſubſtantia nihil differt a ſucceſsione ab inteſtato. & nota iſtam limitationem, quia uix reperies in locis communibus, tu qui modernorum repertoria tantum quæris, hauriendo aquas à riuulis, fontibus poſt habitis.

141 ¶Aduertendum tamen † circa illam deciſionem Paulus de Caſtro in dicto conſilio 441. quatenus uult, quòd in caſu ſtatuti, quo mater tenetur relinquere certas partes bonorum ſuorum filiis, ſeu de illis diſponere non poſsit, ſed filiis remaneant, quod filii non conſequuntur tales partes, tanquam hæredes matris, ſed tanquam uniuerſales ſucceſſores ex forma ſtatuti, quia contrarium uoluit Angelus in conſil. 81. Domina Maria. & in duobus conſiliis ſequenti. in quibus tribus conſiliis late arguit quòd imo filii conſequuntur talia bona, tanquam hæredes. Sed aduerte quatenus Angelu. ſe fundat, quòd niſi caperent bona titulo hęreditario, pręiudicium fieret creditoribus. Ad iſtud argument reſpondet Pau. de Caſtro in dict. conſ. 441. quòd licet capiant tanquam uni-

uersale, successores citra titulum hæreditarium, idem tamen est effectus respectu creditorum, quia etiam in successorem uniuersalem transeunt iura actiue & pas-
142 siue. Secundo, dum † Angel. dicit, quod interest matris hæredes relinquere, dico quod stante tali statuto, nihil interest quo ad bona, de quibus mater disponere non potest, quia illud interesse uersatur, ut hæres impleat uoluntatem testatoris. sed hic. mater nihil potest disponere in præiudicium filiorum contra formam statuti ob id non tenentur filii implere uoluntatem matris. & quatenus est ad æs alienum, illud tenentur dissoluere, cum bona intelligantur deducto ære alieno. Tertio, dum dicit Angel quod si filii istud caperent alio iure, quàm hæreditario, non imputarent in legitimam. & sic mater nimium grauaretur. Respondet Pau. in d. cons. 441. quod imo computatur. cum subrogetur loco
143 portionis filiis debitæ. Quarto † dum Angel. dicit, quod filiis illud lucrum delatum ex priuilegio statuti, non transmittit ad hæredes filiorum. in contrarium uidetur communis doct. opi. ut per Alex. in l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. Socin. in cons. 296. libro. 2. & in cons. 67 col. 2. lib. 4. Deci in l. si maritus. C. de colla. & in consi. 331. col. 4. & dixi in consi. 185. & aduertendũ, quia illa tria cons. Ang. principaliter facta suntob causam transmisionis. Quinto, dum Ang. dicit, quod alias resultaret absurdum, quod mater decederet pro parte testata, & pro parte intestata. Ad istud argu. respondet Pau. in d. cons. 441. quod imo in totum decedit testata, respectu bonorum, de quibus potest disponere, alia autem bona non habentur in consideratione, cum de eis disponere non possit. Preterea, nescio quem hæredem uelit Ang. quod mater habeat, nisi inutilem, ex quo matris disposi ionem non tenetur seruare, nec a matre grauari possit. Ob id absurdum uidetur dicere, quod statutum uoluerit filios succedere in talibus bonis, tanquã
144 hæredes inutiles, cum † nullum, & inutile æquiparé tur. l. 1. §. penul. ff. quod cuiusque uniuer. nomi. l. quotiens. ff. qui satisd. cog. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de

pign.

pign.actio.l.Paulus.ff.de uerb.signifi.c.2.de transl. prælat.de extirpandæ.de preb.Old.in consi.274.In cã, quæ uertitur super diœcesano.in fi.Bal.in consi.162.col.3.&li.2.Ias.in l.mandatam.ff de offi.eius,ubi multa similia cógerit.ff.de offi.eius.& idem Ias.in l.more.colu.12. ff. de iurisdi.omn.iud.& in l.1.§.sed & si mihi.in 3.not. ff. de uerbo.oblig.pulchre Bologni.in addi. ad cõsilia Ioan.
145 de Anan.in consi.83.circa fi.¶ Vigesimo limitatur nõ procedere,quando sunt duo quorum unum commensuratur ad alterum, quia consuetudo aut alia dispositio etiam correctoria,disponens super uno,extanditur ad alterum,Puta gradum affinitatis, mensurantur instar graduum consanguinitatis,si corrigatur gradus in consanguinitate,censetur correctus & in affinitate glo.in c. nõ debet.de consang.& affi.Ant.de Butr.in d.c fi.in quinta fallent.de consuet.& ibi Rochus de Curt.in 3 limitatione,char.34.Dec.in c.sedes.col. 3. uersi.tertio secundum
146 Abb.limitatur.de rescript.¶ Vigesimoprimo, † non uidetur procedere in pœnalibus, in quibus fit extensio de casu ad casum . capit. 1. §. porro. quæ fuer. prima cau. benef amit. ubi in materia priuationis feudi , proceditur de similibus ad similia. & Bald. ibi column. 3. dicit illum tex meliorem de iure, quod in pœnalibus proceditur de similibus ad similia. sequitur.Salic.in l. 2. col. 10.C.de noxali.Alexand.in authen.non licet.C. de lib. præte.Cyn.& Salic in l.fi.per gl.ibi,in uerb.uoluerit.C. de reuo.don ubi,quod hoc procedit,licet lex pęnalis vtatur dictione taxatiua.& quod in pœnalibus fiat extensio ex identitate rationis.tenet Ias.in §.sequens.col.7.in prin.in §.tripli.colum.3 . ante med.in § ex maleficiis.columm 8.institut.de actio.in l.1.colum pen. in fi.C.de trãsact.in l.a Titio.in 3.notab.ff.de uerbor.oblig. ubi allegat Bal.in l.data opera.column.6.C. qui accu.non poss. Deci.in cap.translato.in princip.de constitut. post Abb. ibi ubi Deci.allegat Roma. in consil. 429. in 2 dubio. ubi Roma.multa exempla adducit. idem tenet Deci. in c.secundo requir s.colum.fi.de appella.in c. 1. colu. 13. post med.uer.non obstant allegata in contrariũ.de pro-

147 batio. Idem † uoluit & in pulchro casu Fulgo. in cons. 23. Pro euidentia. ubi, quòd dispositio l. fi. C. de iure emphy per quã punitur emphyteuta alienans sine cõsensu domini, ut cadat a iure suo, habet locum etiam in conductore ad longũ tempus, quod dictum pro singulari refert & sequitur Ias. in l. 1. col. 7. uers. ultimo circa differẽtias C. de iure emphy. dicens hoc esse ualde notandum, cum sit materia pęnalis. Ad idẽ facit, quod scribit Ias. in l. 2. col. 2. in quarto nota. C. eod. tit. de iure emphy. ubi arguit contra Veronensem, dum uult emphyteutã cadentem a iure suo, ptopter canonem nõ solutum, nõ cadere a iure luendi aut francandi. nam dicit Ias. quod imo debet cadere etiam a iure luendi, quia pactum de luẽdo, uidetur esse pars inuestituræ. & sic uult Ias. quod etiam in illa materia pęnali fieri debeat extensio. Sed contrarium in hoc tenet Barba. in consil. 51. col. 18. lib. 1. sequitur Deci. in l. bonæ fidei. co. 4. in ultimo nota. C. de pactis. & quod scribit idem Deci. in l. petens in fi. eo. tit. Contrarium, quòd imo in pęnalibus non sit licita extensio ex identitate rationis, tenet Ias. sibi contrarius in l. cũ quidam. in 7. not. ff. de liber. & posth. ubi late hoc probat, dicens hanc esse communem opi. Eandem. opi. dicit communem idem Ias. in l. fi. ff. de in ius uocan. &
148 pro hac † opi. uidetur text. in §. cum igitur. in auth. de non eligen. secun. nup. ubi, quod pęna priuationis locũ non habet, nisi lex expresse dicat. not glos. in cap. fin. ubi Abb. de iure patro. Ad idem bonus tex. in l. at si quis. §. diuus autem Marcus. ff. de religiosis. ubi licet hæres delinquat prohibendo testatorem funerari ab eo, quem testator elegerat, seu per quem funerari uolebat, tamen non punitur. Ratio, dicit text. quia pęna in hæredem statuta, non est. & glo. ibi dicit nota, ꝙ illicitum non punitur. & illum tex. dicit nota. Bal. in l. 3. in prin. C. de epis. & cler. quòd pęna non habet locum, nisi in casibus a iure expresis, licet lex aliquid fieri prohibeat. Et de ista regula, quòd pęna non imponatur, nisi lex expresse dicat, sępius festum faciunt moder. Curti. senior in cons. 13. col. fi. ante med. & in cons. 45. col. 8. circa med. Deci. in

cap.

cap.ex parte.1.colu.1.in fi.in c.ex tenore.col.pen. ſuper glo.fi.de reſcript.in c.1.col.4.in princ.ſuper glo.1.de of. deleg. in rub.de iudi.col.1.poſt princi.in conſ.19.col. 2. in fi.in conſi.90.column.1.circa fin.in conſil.138. colu. 2.in conſi.164.& in conſi.166.colum. 1. Iaſ. in l. quod te.colum.12.uerſicu.breuiter ego teneo.ff ſi certum peta.ubi loquitur in pulchro caſu,& idem Iaſ. in l.diuortio.§.ſi fundum.col.2.poſt med. uerſicu. circa prædicta omnia.ff.ſolut.matrim.in d.l.cum quidam. columri. 4. circa med.ff.de lib.& poſthum.in l.2.in princip. colum. 2.uerſic.circa ſecundam concluſionem.ff.de uulga. in l.illam.col.3.C.de collatio.& in conſi.86.colum. 3. lib. 3.Curtius iunior in conſil.119.colum.penult. in quibus locis moder.infinitas prope quæſtiones decidunt, quod in pęnalibus extenſio fieri nō debeat,niſi lex expreſſe dicat. Eandem opinio. quod conſuetudo pęnalis non extendatur,tenet Rochus de Curte,in repet.dict.cap. fina. char. 35. in 7.limitatione ; ſecundum breuem impreſſionem. & iſta opin.uidetur de iure uerior. & confirma

149 tur † ex eo,quod ſcribit Anto. de Butri. in capit.grauit. in quarto nota. in fin.de præben.ubi, quod ſtatutū pęnale loquens de perſona uera, non extenditur ad repreſentatam. ideo ſtatutum pęnale loquens in prælato, non extenditur ad capitulum,niſi expreſſe per ius extendatur.refert & ſequitur confirmando Deci.in conſ.486. colum.1.in fin.in l.ſi familia in quinto nota.ff.de iuriſ. omnium iudic.fortius uoluit Deci. in conſil. 44. in fin. quòd appellatione perſonæ in materia ſtricta, non ueniat uniuerſitas, aut capitulum, licet ſtatutum loquatur uniuerſaliter, faciendo mentionem de quacunque perſona. Quod tamen dictum non affirmo, & contrarium tenet Alexand.in conſi.216.colum.pen.poſt med. lib.2. Ad idem adduco Socin.in conſi.275.col.5.uerſic. confirmatur iſta opinio.libr. 2. ubi, quod diſpoſitio l. quicquid.C. ad legem Iul. maieſt. quæ eſt pęnalis, non habet locum in uniuerſitate non recognoſcente ſuperiorem. & ſic illa lex puniens offendentem perſonam Cæſaris, non habet locum in offendente uniuerſitatem

haben-

habentem iura Cæsaris. De quo tamen latisſime uide p
150 Calca. in consi. 1. ad idem † facit dictum Ioan. And. in capit. dispendia. de rescript lib. 6. quòd ibi multum notat Gemin. colum. 3. ubi, quod constitutio, quę alias extenditur ex identitate r tionis, nunquam tamen extenditur respectu pęnæ. Idem uoluit Ioan. Andr. in capit. si forte. de electio. lib. 6. & ibi Gemin. columm. 4. sequitur Deci. in consi. 90. columm. fin. & hoc dictum pro eleganti & solenni refert & sequitur Ias. in l. non dubium. columm. 3. uersicul. 2. singulariter limita. C. de legibus. & ibidem aliud not. Ias. quod licet lex noua declaratoria trahatur ad pręterita istud tamen non procedat, quando talis lex noua declaratoria adiiceret pęnam, quia respectu pęnæ non trahitur ad pręterita. & idem tradit Ias. in dict. l. fin. colum. fin. ff. de in ius uocand. Ad idem facit. quod etiam in dispositione testatoris, illa non trahitur de casu ad casum, quando agitur de pęna. l. pater Seuerinam. in princip. ubi Barto. ff. de conditio. & demonstr. Bald. in l. cum proponas. C. de hæredibus institu Deci. in consi. 287. columm. 5. post med. uel sicut & ad idem facit, quia tale fideicommissum. in consilio. 290. columm. 2. post med. & in consil. 298. colum. 2. in fine. Crotus tamen in d. l. omnes populi. colum. 39. uersi. 16. conclusio. uoluit, quod in casibus, in quibus fit repetitio, illa fiat etiam respectu pęnæ. addo Cardin. in cle. statutum. in tertia oppo. de electio. Guido. Papæ, quæstione. 527. Ad idem possunt allegari multæ glo. relatæ per Ange. in §. ius. autem ciuile. columna duodecima. institut. de iure natu. gen. & ciui. Est uerum, quod Angel. ibi dicit, non posse dari certam doctrinam, an in pęnalibus fiat extensio, nisi quod stetur, prout decisum reperitur, & relinquit cogitandum. idem quod Ang. dicit Deci. in dict. l. si quis id, quod. col. penultim. ff. de iurisdicti. omnium iudicum. sed idem Deci. in l. factum suum. §. in pęnalibus. ff. de regulis. iuris, facit regulam negatiuam, quòd in pęnalibus non sit licita extensio, cum septem fallentiis & illud magis placet, quod fiat regula negatiua, & in casibus, in quibus reperitur contra-

rium

rium decisum, quòd fiat extensio, reperietur illud procedere ex aliqua ratione, de qua in limitationibus, quæ dantur ad ipsam regulam negatiuam. & hanc regulam negatiuam tenet Roma. in l.quantæ.ff de publica. qué citat Dec.in c.1.col.13.uer.circa tertiũ.dubiũ de prob.& pro ea uideatur tex.in c.statutum.de elect.libr.6.ubi dispositio c.licet canon.eo.tit.& lib.loquens de ecclesiis parrecialibus, pœnam imponendo, non habet locum in ecclesiis parrecialibus collegiatis. quem text. ad hoc citat
151 Calde.in consi 1.in tit.de hære. † Sed faciendo regulã negatiuam, tota difficultas consistit in respondendo ad tex.in d.c.1.§.porro. quæ fuit prima caus.benefic. amit. Ad quem tex.respondet Dec in d.l.si quis id, quod.col. penul.& in d.§.in pœnalibus, quòd potius facit pro regula negatiua, quia ibi fit extensio ex eo, quia lex ulterius procedit prouidendo & extendendo, ita quod absque ulteriori prouisione aliud dicendum fuisset. Sed ista responsio non satisfacit, quia dici posset, quare lex ibi magis extendit dispositionem pœnalé, quam in alia materia pœnali. Rursus, attenta ista ratione, sequi uideretur destructio totius materiæ extensionis. Quomodo enim doctor ausi fuerunt regulas extensiuas tradere, nisi quod per leges id fieri posse cognitum habuerunt, & tamen semper dici posset extensionem non fieri posse per hominem, argumento alicuius legis, quasi lex ipsa extenderit, sine qua extensione legis, aliud dicendum erat.
152 Secunda † responsio Decii in d.l. si quis id, quod. col. penult.quòd in d.§.porro.ꝙ ibi non agitur de mera pœna, quia res reuertitur ad dominum, & sic ad naturam suam. Similiter uidetur non satisfacere, quia imò priuare uasallum feudo & utili suo dominio, dicitur pœna. Ideo sine culpa sua uasallus feudo priuari nõ potest.c.1. in prin.de natu.feu c.1.de feu.sine culpa non amit.& latissime dictum est supra, in prima parte. nu.5. Imò priuare quem officio, dicitur mera pœna.l. testamento Centurio ff de mana.testam.ubi tex. appellat pœnam remotionem ab officio, aut honore administrandi. Ad idé tex. in l.eum, qui.C.de procura & ꝙ aliquem iure suo pri-

uari, dicatur pęna, est tex. in l. in criminali. C. de iurisd. om. iudic. ubi actor trahens reum coram uetito iudice, mulctatur, quia actionem perdit. & sic priuatio actionis, mulcta dicitur, & pęna. & generaliter uerum est, quod omnis priuatio, dicitur pœna. l. 1. C. de his, quæ pęnæ nomi. ubi plus dicitur pęna, priuare hæredem aut legatarium lucro hæreditatis, uel legati. tradit Ias. in l. si insulam. col. 11. ff. de uerbo. oblig. & in d. l. uenia. col. 4. C. de in ius uocan. Addo gl. in clem. 1. in uerbo & in pęnam. de iure patro. ubi glo per illum tex. no. q amißio solius electionis, dicitur pœna. per quam gloß. dicit Calca. in consi. 1. col. 16. quod statutum pęnale dicitur, per quod priuatur quis potestate exercendi aliquod officium, imo
153 † penale dicitur statutum, ex eo solũ, q patrimonium alicuius minuit. Ioan. And. in c. 1. de electio. lib. 6. sequitur Abb. in consi. 1. colum. 2. lib. 1. in consil. 67. colum. 3. uersi. cum enim priuatio. & in consi. 78. circa prin. li b. 2. Alibi scribit Oldra. in consil. 16. Thema tale est, Titius. in 1. quæstio. quod pęna dicitur, quando proprium aliquid abest, uel ab futurum est, argumen. l. damnum. &
154 l. Proculus. ff. de dam. infect. Pondera † dictionem, aliquid, quæ uerificatur in qualibet re, licet minima. l. si seruum. §. prætor ait. ubi Bar. ff. de acquir. hæred. l. mulier. §. fi. ubi gl. ff. de condi. institu. glo. in clem. 1. in uersic. aut earum parte. de foro compe. Soci. in consi. 272. colum. 5. uersi. 7. Ista conclusio. libr. 2. & alibi sæpe doct. si quando aliquis de proprio abest, aut absuturum est, si sola diminutio patrimonii, dicitur pęna. Quid dicendum, quando uasallus in totum feudo priuatur, si remoueri a iure administrandi negotia aliena, si ius tantum eligendi, pei de re, etiam pro una uice, pęna dicitur, quid dicemus in amißione bonorum feudalium? ideo non sine causa trussatur Ias. de ista responsione in d. l. si constante. in princ. col 15. uersi. secundo in contrarium & in d. l. cum quidẽ. col. 4. in fi uersi. contra principalem regulam. ff. de lib. & posthu. nec aliter tamen Ias. respondet. Pręmissa tamen, quod priuatio iuris, sui, dicitur pęnam, intelligo, quando priuatur quis ex delicto. Bal. in l. fin. C. de oper. liber.

refert

refert & sequitur Ias.in d.l.uenia.col. pen. circa med.C.
155 de in ius uocan. Consideraui † responsionem facilem esse ad tex.in d.§.porro. nam tex. ibi in princ. ponit aliquas causas speciales priuationis, postea ponit unam causam generalem, ex qua uasallus feudo priuatur, uidelicet quando iustitiam domino facere denegauerit. non intelligo iustitiam prout gl. ibi intelligit, sed intelligo generaliter, quando uasallus quid agit contra iustitiam fidelitatis, & uasalli, quia iniuste se habet contra dominũ, non implendo ea, quæ expresse aut uirtualiter constituũtur in sacramẽto fidelitatis. Postea tex. incipit declarare illam generalitatem, per exempla, quæ multa ponit, quibus positis, ne per talia exẽpla regulã uisus esset restringere, subiecit idẽ esse in aliis similibus causis. & sic quod uasallus priuetur feudo ex aliis causis similibus, illud nõ est per uiam extensionis, sed secundum proprietatẽ causæ generalis ab initio propositæ, qñ iustitiã domino non facit, id est, qñ id quod iustũ est, ex forma fidelitatis do-
156 mino nõ præstat quo † casu ẽt in materia pœnali & odiosa dispositio gñalis gñaliter debet intelligi, quatenus uerborũ proprietas patitur. l. cũ de lege. ubi Arc. ff. de testam. c. si quando. de sent. excom. gl. in c. contra Christianos. de hæreti. lib. 6. Calde. in cons. 1. in tit. de consangui. & affini. & in cons. 24. in tit. de preb. & in materia pœnali, ita tradit Dec. in d.l. factum suum. §. in pœnalibus. in prima limitatione. Apparet enim de mente legis, in d. §. porro. quod noluit se restringere ad aliquas causas priuationis, sed generaliter uoluit uasallos priuari, quotiẽs aliquid committerent iniuste contra dominum. quod a fide uasalli abhorreret. & hanc responsionem puto ex ore mentis textus, in d.§. porro acceptam. Ad quem textum etiam planior datur responsio & intellectus infra hac eadem parte. Ex hac responsione habes comprobatam conclusionem negatiuam, quod in pœnalibus non fit extensio de similibus ad similia per identitatem rationis. & si aliqua dicta aut exempla in contrarium adducuntur, illa reperientur comprehendi sub aliqua ex fallentiis, quæ traduntur per moder. ad præmissam conclusionem

conclusionem negatiuam, uidelicet per Decium in d.l. in pœnalibus. & per Iaſ.in d.l.cum quidam.ff.de liber.&
157 poſthu. ¶ Memorata concluſio† negatiua, quod in pœnalibus non fiat extenſio, per identitatem rationis, maxime & ſine dubio procedit, quando conſtitutio pœnalis contineret odium irrationabile, prout in l. quiſquis.C. ad legem Iul.maie. quod filii puniantur propter delictũ parentis. Ideo illa lex loquens in filiis, non extenditur ad filias, ut ibi habetur Bart.in l.1.ff.de uerbo. ſignifica. Ang.in l.quicunque.C. de ſeruis fugi. Iaſ. in d.l.ſi quis id, quod. col.4.in 6. limitatione.ff.de iuriſd.om.iud. Similiter in caſu d.l quiſquis. quia continet odium irrationabile, appellatione filiorum, nõ ueniunt nepotes. Bar. in l.parti.ff.de adulte. ſimiliter non habet locum econtra, ſi filius committat crimen læſæ maieſtatis, quia propter eum non punietur pater. Salice.in d.l.quiſquis, refert & ſequitur Dec.in conſi.64.col.1.& 2. ſimiliter ſtatutum, quod pater teneatur aſsignare legitimam pro filio delinquentem, non habet locum in nepote, licet nepos large ueniat appellatione filii, quia tale ſtatutum continet odium irrationabile. Ray. de Forli.in l.lege Iul.§.1. ff.de ritu nup.Crotus in l.omnes populi.col.35.ff.de iuſti. & iure. Sed dicit aliquis ex doctri. Bart. in d.l.1.ff. de uerbo.ſigni.iſta materia extenſionis in pœnalibus uidetur reduci ad bimembrem diſtinctionem tantum, quia aut odium eſt irrationabile, & non fit extenſio, aut eſt
158 rationabile, & fiet extenſio. & hoc † quod fiat extenſio, quando odium eſt rationabile, noluerunt Bald. & Ang.in l.libertinum.per illum tex.C.de interdict.matri. ubi ſicut tutor prohibetur matrimonio iungere filio ſuo naturali & legitimo pupillam, ita & filio naturali, quia illa prohibitio eſt rationabilis, & conſequenter dicitur rationabilis pœna inde deſcendens. & tradit Bal.in aliis locis adductis per Dec.in d.c. in præſentia. col.17. uerſi. tertia concluſio. de probatio. idem quod fiat extenſio in pœnalibus, quando odium eſt rationabile, uoluit Iaſ.in l.ſi prius. col.19. uerſi. ego confirmo concluſionẽ Bart. ff.de oper.no. nuntia. ob id illud tantum uidetur conſideran-

derandum in dispositione pęnali, an odium sit rationabile, uel non. & secundum hoc uidetur dicendum, quod ubicunque agitur de pęna propter delictum, quia talis pęna uidetur rationabilis, facienda uidetur extensio. So
159 lutio Bar. non dicit simpliciter, † quod in pęnalibus fiat extensio, quando odium est rationabile, tantum dicit, & tunc masculinum concipit fęmininum. facilius autem masculinum concipit fęmininum, quàm unus casus ad alium extendatur, quia in multis casibus masculinum concipit fęmininum ex propria significatione, ut habetur in d.l. 1. ff. de uerb. significatio. quo casu non dicitur tractari de extensione, & in casibus in quibus nō concipit fęmininum, de propria significatione, saltem largę, imo masculinum facilius concipit fęmininum, quàm uerba capiantur large aut improprie. Corn. in cō sil 96. colum. 3. post medium. uersicu. ultimo pondero.
160 libr. 3. ob id non ualet † argumentum, ubi odium est rationabile, masculinum concipit fęmininum. ergo etiā fit extensio ad aliam personam, aut ad alium casum. Videmus etiam, quod in dispositione legis etiam odiosa & pęnali, masculinum concipit fęmininum, modo odium non sit irrationabile. Cyn. post Odoffre. in d.l. quicunque. C. de seruis fugiti. Alber. in d.l. si quis id, quod. ff. de iurisd. omnium iudicum Dec. in l. 2. nume. 109. ff. de regu. iur Corn. in consi. 233. col. 1. lib. 4. Ial. in d.l. si quis id, quod. col. 4. in quinta limitatione. & tamen in lege pęnali non sic fit extensio ad alias personas, aut ad alios
161 casus. Secundo † maxime procedit dicta conclusio, quando aliquid de facto fit, quia ad illud non extenditur constitutio pęnalis, Calderi. in consi. 1. in titu. de hęreti. ubi quod, clemen. nolentes. de hęreti. excommunican. inquisitores confiscantes bona ecclesiarum etiā fisco ecclesię, non habet locum in inquisitore, qui nulliter, & de facto distribuit aliquos libros quorundam fratrum minorum, quos damnauit de hęresi.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Exceptionis ad regulam supra firmatam negatiue, q consuetudo aut lex pęnalis, non extenditur ob identitatem rationis, maxime, ubi agitur de fauore publico, id fallit. Item, de fauore animæ, & piæ causæ. Item in materia priuationis feudi.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo seu lex pœnalis extenditur ob identitatem rationis, ubi causa est fauorabilis, & conducens reipublicæ.*

2 *In pœnalibus qualis fieri debeat interpretatio, et nu. 3.*

4 *De delicti pœna frustra quæritur, nisi prius constiterit de delicto.*

5 *Extensio fit in pœnalibus, ne delictum remaneat impunitũ, ubi agitur de fauore publico.*

6 *Consuetudo aut lex pœnalis extenditur, si alio iure præstatur occasio delinquendi, propter modicitatem pœnæ.*

7 *Extensio fit in pœnalibus & prohibitiuis, quando agitur de fauore reipublicæ, etiam in alia materia, quàm delictorum puniendorum.*

8 *Consuetudo seu lex pœnalis, extenditur, quando illa alias fieret elusoria, & plagam sustineret.*

9 *Consuetudo seu lex pœnalis disponens super uno, extenditur ad alterum, quando duo sunt æquiparata per legem antiquã.*

10 *Extensio fit in pœnalibus & odiosis, quando agitur de salute animæ. Et quo fuerit introducta dispositio. c. cum ex eod. de elect. lib. 6.*

11 *Extensio fit in pœnalibus. quando alias absurdum resultaret. & nu. 16.*

12 *Vxor putatiua num perdat dotem propter adulterium, sicut uera?*

13 *Clemen. 1. q. 3. de priuileg. puniens religiosos, num habeat locum in religiosis de facto?*

14 *Actus ubi de sui natura est illicitus, ex actu nullo pœna imponitur.*

15 *Priuilegium aut beneficium competens uero matrimonio, non habet locum in putatiuo.*

17 *Extensio fit etiam in pœnalibus; ubi agitur de fauore pia causa.*

18 *Extensio fit ad alios casus, in quibus uiget eodem ratio, quæ expressa est in lege pœnali. Et quod dispō pœnalis extenditur ex mente disponentis, & unde illa colligatur.*

19 *Extensio fit in materia priuationis feudi.*

20 *Extensio an fieri possit, si in statuto pœnali assignetur ratio. ut delicta puniantur, ea autem non exprimatur, quasi alia assignari non possit, ubi agitur de delictis puniēdis.*

21 *Extensio fit in materia pœnali, ex maioritate rationis, ubi maior esset ratio in casu non expresso, Et an procedat argumentum a maioritate rationis in pœnalibus, et nu. 23.*

22 *Extensio an fiat in correctorijs, & pœnalibus, ex identitate rationis, & quando, & nume. 24*

25 *Delictorum qualitas uariatur secundum locorū diuersitatē.*

26 *Consuetudo aut lex pœnalis in quibus non extendatur ad grauiora delicta. argamen. a maiori.*

27 *Furcarnm pœna, maior est pœna capitis. Et quid si quis utraque fuerit condemnatus diuersis sententijs, nec cōstat de delicto, utra potius sit plectendus.*

28 *Delictorū qualitas inest ab ipsa natura quam lex mutare, augere uel minuere non potest.*

29 *Extensio an & quando fiat in correlatiuis, etiam in materia pœnali & nume. 32.*

30 *Extensio non fit ratione correlationis, in diuersis actibus.*

31 *Dispositio an extendatur in correlatiuis, quando sumus in diuersis actibus, & unum stare potest sine altero, disting.*

33 *Dispositio hominis, diffici lius extenditur, quàm legis.*

34 *Extensio fit in materia etiam pœnali, quando unum uenit appellatione alterius, saltem de lata uocabuli significatiōe*

35 *Consuetudo aut lex pœnalis extenditur, quando in alio casu non reperitur certa pœna a iure statuta.*

36 *Cōsuetudo aut lex pœnalis extenditur in accessoriis.*

37 *Dispō pœnalis extenditur ad illud, de quo loquitur ratione frequentioris usus.*

38 *Cõsuetudo extẽditur, quãdo duo inuicẽ gradatim se habent.*
39 *Cõsuetudo aut lex extenditur de casu proprio ad impropriũ, propter causam honestatis seruandæ.*
40 *Renuntiatio iuris sui non inducitur ex actu, qui fit propter honestatem seruandam.*
41 *Iuramẽtũ de parẽdo mãdatis alicuius, ĩtelligitur de honestis*
42 *Consuetudo contra honestatem, non valet, nec potest a princi pe approbari.*
43 *Consuetudo seu statutum etiam exorbitãs, ant rahatur ad casum præsumptum.*
44 *Maritus lucrãs partem dotis ex forma statuti, an lucretur partem dotis præsumptæ. & nu. 46.*
45 *Iuris præsumptio, dicitur liquidissima probatio.*
47 *Statutum deferens lucrum dotis marito, extãtibus liberis primi matrimonij, moderatur & restringitur, ut solum tan tum lucretur, quãtum unus ex liberis primi matrimonij, cui minus relictum sit. Et quid si statutum sit correctorium iuris communis. nu. 48.*
49 *Consuetudo an statutum contra ius, recipit interpretationẽ passiuã a iure communi.*
50 *Consuetudo, ẽt cõtra ius, an requirat sciam principis sicut præscriptio.*

1 VIDEAMVS † modo de aliquibus limitationibus, quę traduntur ad hanc regulam negatiuam, quod consuetudo aut lex pœnalis nõ extenditur ob identitatem rationis. Inter alias limitationes datur una ut non procedat, quando agitur de puniendis delictis, aut illicitis coercendis, quia tunc dicitur agi materia fauorabilis & utilis reipublicæ, ut delicta puniantur, ob id fit extensio. Barto. in l. quemadmodum. C. de agric. & censi. libro. 11. Roma. in consi. 105. in secundo dubio. Ias. post Alexand. in dict. l. cum quidam. columna penultima in quarta limitatione. ff. de liber. & posthum. idem Ias. in l. si certis annis. columna secunda uersicu. Secundo, moueor. C de pact. in l. prima. colum. fina. C. de transactio. Deci. in d. l. factum suum. §. in pœnalibus, in quarta fallentia. ff. de

ff.de reg.iur.in consi. 95.col.2. Fel.in c.translato.colũ. 5.de constitu.& in c.nonnulli.col. 21.de rescript. Ideo statutum permittens bannitum impune occidi posse, dicitur fauorabile, quia ob bonum publicum.l. 2. ubi Bar.& alii.C.quam liceat sine iudi.se.uindi.Barto.in l. omnes populi. in 2.q.tertiæ.q.princi.ff. de iusti.& iur. Ias.in consi.133.col.pe.in fi.lib. 1.& in l.ubi pactũ.colũ. 5.C.de transac.addo Bal. in consi.492. Visa petitione. post med.lib.3.de quo tamen latius per Moder.in cap. quæ in ecclesiarum,sic consti.Aduertendum circa hãc limitationem,quia Corn.in consi.233. col.2.lib.4.reputat hoc dictum Bar.in d.l.quemadmodum mirabile & ualde pulchrum, si uerum sit, quasi uoluerit ridere de hoc dicto,& illud pro omnino falso habere, & dubium
2 facit contra istud dictum,quia † in pœnalibus fit interpretatio in benigniorem partem.l. de interpretatione. & l.presens.ff. de pœnis.& ubi pœna pluribus modis intelligi potest,intelligitur de mitiori. Bald.in l.fi. per illum tex.cum gl.C.quæ res uendi.non pos. Similiter.in dubio fit interpretatio, ut pœna locum nõ habeat.ideo dubio censetur quis condẽnatus ex causa,quæ non infamat.l.hæ enim.ff.de suspec.tut. Ioan.de Ana.in cap. qualiter.§.ad corrigendos.col.4. de acc.similiter in dubio censetur proposita actio, quæ non infamat.Alexã. in l.certi condictio.in prin.ff. si cer.pet.& in l.Gallus.§. si eius,qui filium.col.2.ff. de liber.& posthu. Deci.in c. ex literis.col.5.in ti.de consti.in c.at si clerici.in princi. col.16.uers.item & secundo cõis opi.& in c.dilecti filii.
3 col.fi.uers.ista limitatio.de iudi.Ad istud † argumentũ respondet Ias.in d.l cũ quidam.col.fi ff.de lib & posth. quod procedit in dubio,quãdo non constat delictũ esse commissum,uel quando non constat de qualitate criminis,vt sic absoluatur quis in dubio, qũ non constat delictum esse commissum,vel si constat,sed non de eius qualitate mitior imponatur pœna,quæ responsio animo meo non satisfacit, quia docto.loquentes de materia extensionis in pœnalibus,presupponunt delictũ esse cõmissũ,& de eo cõstare.Similiter in d.l.interpretatio-
 ne.&

ne. & l. si præses. præsupponitur cõstare de delicto & eius
4 qualitate. quia † frustra alias q̃ritur de pœna delicti, cum de delicto prius omnibus constare oporteat. l. 1. §. item illud. ff. ad Sil. l. si q̃n. in uers. patefacta. ubi Ias. post Bal. in 4. not. C. unde ui. Ang. in l. certũ. ff. de cõfes. Ias. in l. iusiurãdũ, quod ex cõuentione. §. si. col. 7. ff. de iureiu. & plene cõstare debet de delicto, nec cõiecturæ sufficerẽt. Deci. post Abb. in c. 1. in fi. de offi deleg. Præterea d. l. si præses. loquitur, q̃n fuit pposita uis publica, & uis priuata. & iudex in sententia simpliciter, declarat reũ uim fecisse, non declarando de publica uel priuata, dicit tex ꝙ intelligitur de ui priuata in mitiorẽ partẽ. Si dicamus istud ideo esse, quia accusator non probauerit de ui publica, ille. tex. non procederet, quia tunc non interpretaretur sententia de ui priuata, ut mitior pars accipiatur, sed quia non fuit probatum de ui publica. Ideo † puto aliter r̃nderi posse, uidelicet, ꝙ dict. Bar. in d. l. quẽad. intelligatur, q̃n alias si extensio nõ fieret in pœnalib. delictũ remaneret impunitũ. Tunc. n. dicitur agi de fauore publico, & materia dicitur fauorabilis. ob id fit extẽsio, ne delictũ remaneat impunitũ, sed si cessante extensione delictũ non remaneret impunitum, sed puniretur quidem, mitius t̃n, tunc non fit extensio in pœnalibus, sed procedunt illa iura, in l. si p̃ses. & l. interpretatione. ff. de pœn. Ita not. declarat & r̃ndet Bar. in l. 2. §. exercitũ. ff. de his, qui not. infamia. refert & sequitur Dec. in l. 2. nu. 109. ff. de reg. iur. Ad quã declarationem si Corn. aduertisset, non dictũ hoc pro tam mirabili habuisset, nec illud in dubium reuocasset. ¶ Infertur ex hac declaratione, ꝙ licet dispõ pœnalis cõtineat odium rõnabile, ut delictũ puniatur. Si t̃n citra extensionẽ delictũ impunitũ non fiat, quia alia lege mitius t̃n puniatur,
6 tunc extensio non fiet. Aduertendũ t̃n † hic puto, ꝙ si delictũ alio iure ita breuiter aut leniter puniatur, ꝙ occasio delinquendi uideatur p̃stari q̃ occasio p̃stari dr̃ ex modicitate pœnæ. l. si in operis. C. de pœnis. Deci. in l. 1. in princi. col 3. ff. quod quisque iur. & in c. cognoscentes. colum. prima. de consti. Putarem tunc legem

aut consuetudinem pœnalem extendi, quia adhuc mili tat ratio fauoris publici, ne delictum remaneat impunitum. tolli enim debet occasio delinquendi. l. prima. in princip. ff. nau. caup. stabu. l. 1. §. fi. & quod ibi not. ff. quemad. serui. amit c. emēdar. 1. q. 1. nec ualet lex, per quam occasio datur delinquendi. c. erit autem lex. 4. di. c. ex parte. ubi Abb. in 2. not. de consuetu. c. fi. eod. titu. c. flagitia. 32. q. 7. l. conuenire. ff. de pact. dota. & iste casus occurrit mihi primo anno doctoratus mei quum iudicem Cunei agerem, & falsi quæstio ageretur, nam fuit exhibitum statutum quoddam, loquens de falsitate, per quod falsi reus leuiusculae mulctari debet ad pœnam pecuniariam solidos. 20. turoñ. (si non fallor) nō excedentem: interpellabar ad obseruationem iurisiurandi, quod prestant iudices de statutis illius loci obseruādis. Dixi statutum illud infirmum ac nullum esse, tanquam occasionem prestans delinquendi. & quod iuramentum iudicis generale de statutis obseruandis, restringit ad statuta ualida, & iusta nō inualida & iniqua l. 1. ff. de his, qui sunt sui uel alieni iuris. ubi doctores. c. 1. de iureiuran. lib. 6. l. si procurator. ff. de cōd. indebi. ubi late moder. & magis miratum oportet interpellatū me fuisse ad obseruantiā illius statuti turpissimi, per tertium, cuius non intererat, uirum, alioqui non obscurum, quem illud uerius desideratum decuisset, ut statutum illud incendio traderetur. Ista prima † li-
7 mitatio ampliatur ut procedat non solum, quando agitur de fauore publico, ut delicta puniātur, sed etiā si alias agatur de fauore reipublicæ in alia materia, quia fit extensio etiam in pœnalibus & prohibitiuis. l. cetera. §. hoc senatusconsultum. ubi Ias. in quinto not. fi. de leg. 1. & faciunt nota. per Feli. in c. nonnulli. colū. 21. de rescript. ubi quòd dispositio concernens utilitatem publicam, dicitur fauorabilis, licet sit cōtra ius aut
8 exorbitans. † Secunda datur † limitatio per Deci. in dicto. §. in pœnalibus. per Ias. in d. l. cum quidam. in fine quando alias consuetudo aut lex pœnalis fieret elusoria. Addo Anto. de Butr. in disputa. incipient. Bono-

niensis in fine tertii dubii. ubi, quod fit extensio in materia pęnali, quando alias magna plaga legi inferretur, quia lex fieret elusoria. refert & sequitur Soci. in consil. 240. col. 4. uersi. quinimo dixit. lib. 2. idem uoluit Corn. in consi. 303. col. pen. post med. lib. 3. & faciunt, quæ scri
9 psi supra in 15. limitatione. ¶ Tertia datur limitatio, quando duo sunt ęquiparata per legem antiquam, quia tunc lex aut consuetudo pęnalis disponens super uno, extenditur ad alterum. ita Deci. in d. §. in pęnalibus. in quinta fallentia. Iaſ. in l. si prius. col. 19. uer. 3. pro conclusione Bart. ff. de operis no. nuntia. Socin. in l. Gallus. §. uidendum. in fin. ff. de liber. & posthu. per tex. in ca. ad audientiam. & in c. cum dilectus. & utrobique Abb. & Im. de cleric. non resident. sed istud intelligo secundum ea, quæ latisſime supra dicta sunt in 14. limitatione. & ex hac limitatione infertur ad declarationem dicti Fulgo. in d. consi. 23. quia conductor ad longum tempus æquiparatur emphytheotæ, cum habeat ius in re. ¶ Quarta
10 † datur limitatio, ut non procedat quando agitur de salute animæ & peccato euitando, quia tunc fit extensio etiam in pęnalibus & odiosis. Ioan. And. ubi Abb. multum extollit in c. ex tenore. qui filii sint legiti. Abb. in c. quæsiuit. de diuor. Bartol. & moder. in authen. sacramenta puberum. col. pen. & ibi Iaſ. col. 16. C. si aduer. uendi. ubi extendunt illam authen. ad alios contractus, quia agitur de salute animæ, ut iuramentum obseruetur, & tamen illa dispositio est odiosa, & exorbitans a iure communi. Addo Ancha. in conſ. 304. Ista allegata. ubi, quod dispositio introducens pęnam pro salute animarum & augmento scientiæ & uirtutis, id est, ut per timorem pęnæ incitetur quis ad bonum animæ, scientię & uirtutis, pęnalis non dicitur, infert propterea dispositionem c. licet canon. & c. cũ ex eo. de elect. lib. 6. per quam dispensatus ob causam studiorum, finito tempore studii, teneatur se promoueri facere intra annum ad ordinem diaconatus & subdiaconatus, sub pęna priuationis beneficii, extendi etiam quando esset cum aliquo dispensatum ratione minoris ætatis, quod nisi finito tempore minoris

ris ætatis se faciat intra annum promoueri, pariter priuatus sit beneficio, quia dispositio dict. cap. cum ex eo, introducta fuit pro salute animarum, & pro augmento scientiæ & uirtutis, ob id fauorabilis potius dicitur, quã
11 pęnalis. ¶ Quinta datur † limitatio, ut non procedat, quando absurdum resultaret, si non fieret extensio in pęnalibus. l. si uxor. §. 1. ff. de adulte. ubi etiam uxor de facto, aut putatiua punitur adulterii nomine, sicut uera uxor. & sic lex pęnalis loquens de uxore, extenditur ad eam, quæ uere uxor non est, sed de facto. quem text. pro parte contraria citat Ias. in d. l. cum quidam. col. pe. uer. tertio & fortius. ff. de lib. & posthu. nec aliter respondet ad illum tex. nisi quod ibi agitur de fauore publico, ut delictum puniatur. sed ista responsio nõ satisfacit, quia ut supra dixi, iste fauor publicus non consideratur, nisi ubi delictum remaneret impunitum. Sed licet talis uxor putatiua non puniatur, ut uxor de adulterio, puniretur tamen tanquam de stupro, si fuisset uirgo uel uidua. Sed rationem illius textus puto esse, quia nisi fiat extensio, sequeretur absurdum, quod uxor putatiua & de facto esset melioris cõditionis, quam uera uxor. quod esse non debet. l. 3 §. 1. ff. de donat. inter uir. & uxor. ubi, quòd etiam uxori putatiuę donari non potest. Pro hoc glo. in c. plerunque. de dote post diuor. resti. ubi, quòd uxor putatiua ita perdit dotem propter adulterium, sicut uera uxor, ne plus tribuatur uxori putatiuæ & de facto, quam ueræ uxori. refert & sequitur Pau. de Cast. in consi. 147. Reuocatur in dubium. & in consil. 154. Pro ista domina. col. 2. post med. lib. 2 ubi idem in tutore putatiuo, & minus legitimo, quod ita punitur non reddendo rationem administrationis, sicut uerus tutor. tenendo in hoc contra gl. in l. consensu in uers. sin C. de re-
12 pud. ubi glo. uoluit, quòd talis † uxor putatiua non perdat dotem propter adulterium. sed dicit Paul. quod docto. in d. c. plerunque. communiter tenent contrarium. nam docto. ibi considerant intentionem mulieris, quæ secundum eius intentionem adulterium commisit, ut ibi per Innoc. in finalibus uerbis: & per Abb. qui dicit

opin. glo. esse communem. Similiter curator putatiuus non debet esse melioris cõditionis, quam uerus. ob id sicut uerus curator non potest donationem accipere ab adulto, ita nec putatiuus. Pau. de Castr. in consil. 352. Curator. colum. 2. post med. lib. 1. Similiter licet reseruatio beneficiorum sit odiosa, glo. in cap. fin. in uerbo, similibus. de uerbo. signifi. lib. 6. tamen reseruatio Papæ de beneficiis, quæ Titius obtinet, locum habet etiam in beneficio, quod Titius de facto tenet, ne occupator sit melioris conditionis, quam uerus possessor. Rota decis. 274. not. quod ubi Papa. in antiq. & quod scribit Rota decis. 366. not. quòd sufficit in antiq. Sed gloss. in d. l. consensu. C. de repud. simpliciter sequitur Alexand. in l. cum dotem. § fin. colum. 2. ff. solul. matr. dicens esse similem glo. in d. cap. plerunque. Sed certe gloss. in d. cap. plerunque. est omnino dissimilis glo. etiam in d. l. consensu. simpliciter sequitur Bertachi. in suo repertorio, in uerb. adulter. uer. 43. in uerb. maritus adulter. uer. 3. & in uerb. uxor adultera uer. 7. Pro gl. etiam in d. l. consensu. facere uidetur Cald. in cons. 1. in tit. de hæret. ubi quod dispositio clem. uolentes de hæret. excõmunicans inquisitorem confiscantem bona ecclesiæ non habet locum in inquisitore, quid de facto distribuit certos libros fratrum minorum dannatorũ de hæresi. Sed responderi põt ad dict. Cald. quòd ibi inquisitor nõ dabat operam rei naturaliter prohibitæ. Nec ex dicto Calde. sequitur absurdũ, quod delinquens sit melioris conditionis, quã non delinquens, ex quo confiscatio bonorum contra hæ-
13 reticos per alia iura permissa erat. Pro dicta gl. † etiam in d. l. consensu. facit dictum Card. post Lapum in cle. 1. col. 2. q. 3. de priuile. ubi, quòd illa cle. puniens religiosos, non habet locũ in religiosis de facto, quorũ religio est reprobata, quia in eis non conuenit qualitas religionis. Quod dictũ sequitur Felin. in d. c. accedentes. col. 3. de præscrip. Sed aduerte, quia Cardin. fundat suum dictum super glo. in c. 2. in uerb. quancunque. ne cleri. uel mona. lib. 6. quam glo. dicit optime facere. Sed nihil facit. nam text. prohibet, ne processus religione quancu-

que

que habitum temere admittat gladicit quancunque scilicet approbatam. Cui mirum, fit talis expositio fieri debet tanquam omnino necessaria, quia si religio sit reprobata, in ea, quis manere nõ debet. tunc diuersa est ratio inter religionem ueram, & eam, quæ de facto est. Nec militat tunc absurdum aliquod, quod non ita puniatur dimittens habitum religionis reprobatę, sicut approbatæ, cum omnino habitum dimittit oporteat, secus in adulterio uxoris putatiuæ, quia illud nunquam erat licitum. & contra Cardi. facit text. per eum alleg. in c. eum, qui. de præbend. lib. 6. ubi intrusus, in sui odium habetur pro possessore legitime, ne sequatur absurdũ, quod sit melioris conditionis, quam legitimus possessor. & ibi glo. concord. allegat nota ad illum text. bene respondet Cardi. quia text. non fundat se in ratione noua Cardi. sed in alia ratione, ne stultus aut inuasor sit melioris cõditionis, quam sapiens aut bonus. quæ ratio aperte confundit dictum Cardi. nec ad eam aliquo modo respon-
14 det. Card. Rursus † contra Card. & Felin. adduco Ioan. And. Abb & doct. in c. 1. de cleri. coniug. ubi, quòd clericus de facto contrahens matrimoniũ, ita priuatur beneficiis, sicut legitime contrahens, ne alias sit melioris conditionis de facto agens, quã legitime. & tamen qualitas matrimonii nõ conuenit: sed satis est eum matrimoniũ contraxisse, quo ad eius intentionẽ, & quantũ in eo fuit. sequitur Anchar. in consi. 3. 4. In hac causa. col. 3. uersi. & hac ratione tollitur. Roma. in cons. 443. Dubitatur. col. 2. quotiens enim actus de sui natura est illicitus, ex actu nullo pęna imponitur. l. nemo martyres. C. de sacros. eccle. iuncta glo. l. eum, qui duas. C. de adult. Deci. in cap. ex tenore. col. 3. circa fi. de rescript. qui tamen Deci. uidetur sibi coontrariari in cons. 166. Eandem declarationem, quòd ex actu nullo, aut qui de facto fit. imponatur pęna, quando alias sequeretur absurdũ, quod delinquens esset melioris conditionis, quam non delinquens, uoluit Ripa in l. 1. colum. 4. circa fi. ff. de uulg. sed adulterari & stuprari de sui natura est reprobatum. Præterea Felin. ubi supra, allegat alia facientia, nec re-

spon-

15 spondet. Econtra autem beneficium † aut priuilegium competens uero matrimonio, non habet locũ in matrimonio putatiuo. Ideo statutũ de lucrando dotẽ per maritũ non habet locum in marito putatiuo. Bal. Ang. & Sali. in l. 1. C. de condi. ob caus. Alex. in l. si cũ dotem. §. fi. ff. sol. mat. Ripa in rubr. ff. sol. mat. colu. 16. post med.
16 † Et pro hac quinta limitatione, quòd fiat extensio in pęnalibus quando alias sequeretur absurdũ adduco gl. in c. statutum. in uersi. uolumus. de hæret. lib. 9 ubi, quod dispositio illius c. pęnalis, quòd filii hæreticorum non admittentur ad aliquod beneficiũ ecclesiasticũ, nec officium publicum, usque ad secundam generationem, extenditur etiam ad filios hæreticorum illegitimos, ne alias sequatur absurdum, quod plus tribuatur luxuriæ, quam castitati. quã gl. refert & sequitur Dec. in c. in præsentia. col. 17. uer. tertia conclusio. de probatio. & ex hac quinta limitatione poteris dissoluere plurimas decisiones, quæ adducuntur contra hanc regulam negatiuam. nam in pluribus uidebis, quòd ideo fit extensio in pęnalibus, ne alias sequatur absurdum, sicut etiam supra uidimus in 16. limitatione, quòd consuetudo correctoria iuris communis, extenditur, ne alias sequatur absurdũ.
17 ¶ Sexta datur † limitatio, ut non procedat, quando agitur de fauore piæ causæ, quia tunc fit extensio, etiam in pęnalibus. Ita Deci. in d. §. in pęnalibus. Ias. in d. l. cum quidam. in d. l. si prius. columna. 19. uersic. secundo moueor. ff. de oper. nou. nuntiat. in d. authen. quas actiones. columna. 7. in fin. in quinta limitatione. ¶ Septi
18 ma datur † limitatio, quando ratio est expressa in lege pęnali, quia tunc fit extensio ad alios casus, in quibus uiget eadem ratio l. cum mulier. ubi Alex. ff. sol. matri. Gemi. in c. si ciuitas. §. 1. in princ. de senten. excom. lib. 6. & in cons. 2. in fi. Deci. in d. §. in pęnalibus. in 7. fallen. Ias. in l. 1. col. 2. in fi. uer. 6. facit. ff. in ius uoc. ut eant. in d. l. cũ quidam. col. fin. in 5. fallentia. ff. de lib. & posth. Addo Anch. in consi 304. Ista alleg. post med uersi. postremo etiam aduertendum. ubi, quòd dispositio pęnalis extenditur ex mente disponentis. cap. si postquam. de electio.

ctio.lib.6.mens autem colligitur ex ratiõe expressa. Bal. in l.non dubium. C. de legib. & quòd mens colligatur ex ratione, est text. in d.l.cũ mulier. 1.ff.sol.ma.in l. scire oportet §.oportet.ff.de excus. tuto.l. cum pater.§. dulcissimis.ff.de leg.2.l.uxorem.in prin.ubi Bart.ff. de leg. 3.c.intelligentia de uerb.sig.glo.in l.si in uenditione. in fin.in glo.nota causam uerborum.ff.comm.præd. Bald. in consi 2.Verba statuti.col.2.lib.1. mens enim & ratio idem sunt.Dyn.in c.ult.de reg.iur.lib. 6. refert & sequitur Bald.in cons.200.In causa ista col.2.lib. 3. Paul. de Cast.in consi.148.Viso & examinato puncto col 2.li.1. Alex in consi.52.col.2.uer.secundo confirmo.li.1. Imo uoluntas aut mens disponentis magis colligitur ex ratione, quam ex uerbis.Bal.in consi.12 r. A capite col.3. uer.sed hic est aduertendum.lib.3. per text.in l.iurisgentium.§.pactorum.ff.de pact. & illo casu, quando ratio est expressa in dispositione pęnali, extensio fieri non dicitur, cum ueniat casus non expressus ex mente legis. Anch.in d.cons.304.in fi.& dixi supra in materia extensionis in correctoriis.Fortius uoluit Curt.Senior in consil.50.col.19.prin.quòd extensio fit in pęnalibus ex idẽtitate rationis finalibus, quæ colligitur ex proę. ¶ Ex hac

197.† limita.inferri potest ad aliam responsionẽ ad text. in d.c.1.§.porro quę fuit pri.caus.bene.amit.ubi in materia priuationis feudi,& sic pęnali fit extensio de cuius intellectu & ratione supra uidimus. Nam ultra præmissa uidetur, quòd respõsio plamor accomodari possit ad illũ textum, quia uidelicet ratio, ibi fuit expressa, cur priuaretur ex illis causis ibi expressis.nã dicit tex. quod & naturalis & ciuilis ratio suadet prædictis modis feudũ debere amitti.quæ colligi potest, si quis scrutatus fuerit subtiliter constitutionem, in qua enumerantur causæ exhæredationis & ingratitudinis & repudii, quibus liberi exhæredantur, matrimonia dissoluuntur, & donationes reuocantur.& sic tex.exprimit rationẽ, cur ex causis ibi declaratis & enumeratis uasallus feudo priuetur, quã uidelicet apparet ex talibus causis de ingratitudine ipsius uasalli, contra dominum.& sic fundatur ratio priuation

tion

tionis feudi super ingratitudine. itaque cum ratio priuationis fuerit expressa, non mirum, si sit extensio ad alias causas, in quibus militat eadem ratio ingratitudinis. & ista ratio & responsio uidetur mihi clara, & sine aliqua difficultate. ¶Non omitto circa illum tex. in d. §. porro. quod Crotus in d. l. omnes populi. col. 33. in fin. uersi. secunda conclusio. uoluit subtili medio effugere difficultatem illius text. ponendo eum in materia iuris exorbitantis aut limitatorii, in qua materia facilius fit extensio, quã in pœnalibus. Sed nescio ubi Crotus istud somniauerit, cum ibi non agatur de materia correctoria exorbitanti, nec limitatoria, sed tantum pœnali. & docto. omnes laborantes circa illum tex. eum solum allegant in materia pœnali.

20 ¶Sed aduerte, † pro declaratione huius septimæ limitationis, quòd si in statuto pœnali assignetur ratio, ut delicta puniantur, quæ etiã sola ratio uidetur assignari posse, quando agitur de delictis puniendis, ex hac ratione expressa non puto extensionẽ fieri posse, nisi prout supra dictum est, quando alias delicta remanerent impunita. Si uero delicta per aliud ius debito modo puniantur, induci non debet correctio alterius iuris, etiam quòd per aliud ius mitior pęna imponatur modo pœna non sit adeo mitis, quòd per eã occasio detur delinquendi, ut supra diximus in prima limitatione ad regulam negatiuam, quòd in pęnalibus non fit extensio. ¶Contra istam tamen septimam limitationem tenet Soci. in l. serui electione. §. 1. col. 3. post med. uersi. sed ista ratio ita deducta. ff. de lega. 1. ibi uoluit, quod in pęnalibus non fiat extensio ex identitate rationis expressæ, nisi casus, ad quem uolumus extendere, comprehendatur sub uerbis legis, late sumpto uocabulo.

21 ¶Octaua datur † limitatio, ut non procedat regula negatiua, ubi maior esset ratio in casu non expresso, quia ex maioritate rationis fit extensio etiam in materia pęnali. Alex. in addi. ad Bal. in l. mancipia. in uer. turbans. C. de seru. fugi. Roc. de cur. in rep. d. c. fin. cha. 35. in 7. limit ubi tamen Alex. non allegat, sed tantum dicit, quòd illud præsupponit Ant. de Butr. in d. c. fi. dum dicit non

fieri

fieri extensionem a paritate rationis, ergo secus sentit, ubi esset maior ratio. Ad idem facit text. in l. qui indignus ff. de sena. ubi sentētia pęnalis, per quam indignus quis declaratur inferiori dignitate, extenditur ad maiorem dignitatem, & ordinem, per argumentum a maiori. Ad idem tex. in l. cui pacto. ff. de seruis expor. ubi pactum pęnale, per quod interdicitur alicui pomerio, aut suburbiis, extenditur ad ciuitatem, ut a fortiori ad ciuitatem accedere non liceat. Ad idem tex. in l. relegatorū. §. potest. ff. de interdi. & relega. ubi prohibitus per sententiam ab honore minori, a fortiori censetur prohibitus a maiori. Ad idem adduco Dec. in c. 2. col. 10. in fin. uersi. postremo superest. de probatio. & in consi. 333. col. 3. in prin. ubi, quòd statutum contra ius commune, extēditur a maioritate rationis. & quod a maiori licitum sit arguere in pęnalibus, tradit Bald. in l. transigere. in octaua. oppo. C. de transac. ubi quod sicut non est licitū trāsigere super adulterio, ita & a fortiori nec super raptu.

22 Sed contra † istam limitationem arguitur ex eo, quod no. glo. & doct. in d. authen. quas actiones, ubi, quod in correctoriis non fit extensio, etiam a maioritate rationis. & ibi Ias. hoc firmat col. 6. uers. sit ergo firma regula. & idem Ias. in l. fratres. col. 3. uers. si uelis tenere oppositum. C. de inoffic. testamen. in authen. non licet. col. 2. C. de lib. præt. Imo. in consi. 64. Are. in consi. 27. Proponitur. col. 2. post med. uers. non obst. quod melior. Cor. in consi. 271. col. 4. post med. lib. 4. Curtius iunior, in consi. 6. colū. 6. post med. & hanc opin. dicit cōem Deci. in l. non debet, cui quod plus. num. 4. ff. de regu. iuris, quicquid aliter uoluerit idem Deci. sibi contrarius, in dicto consil. 333. colum. 3. circa princip. uersi. & ad idem facit post Imol. in d. §. de uiro. si non fit extensio a maioritate rationis in correctoriis, multo minus fieri debet in pęnalibus, aut saltem eadem ratione fieri non debent in pęnalibus, qua in correctoriis prohibetur. & quod in

23 materia pęnali non † ualeat argumentum a maioritate rōnis, tradit Bald. in auth. ex testam. col 4. C. de secund. nupt. sequitur Cur. senior, in consi. 45. columna. 8. uersicu.

ficu.2.quia in materia. Hanc difficultatem non reperio tactam per aliquem doct qué legerim, nec omnes legisse me fatea, præcipue, quòd belli tam prolixi & calamitosi aduersitate fractus, causis forensibus operam dare coa ctus sum, uxoris atque liberorum pondere non ingrato
24 tamen g auatus. Puto † quod in pœnalibus extensio nō fiat a maiori, nisi eo casu, quo si extensio non fieret, resultaret absurdum, puta quando alicui interdicitur dignitate inferiori, uel accessu ad suburbia, nonne plusquam absurdum esset, si obtinere posset dignitaté maiorem, uel si ad urbem ingredi posset? & ita absurditatem considerantiura supra allegata, maxime text. in d.l. cui pacto. Similiter in l.nec in ea.ff.de adulte. ubi sicut lici tum est patri adulterum & adulteram occidere impune, a fortiori poterit contumelia afficere.nam absurdissimū uideretur, puniri quem pro contumelia in eum commissa, qui homicidii nomine minime teneretur.Idem in aliis exemplis adductis per moder. in l. in suis.ff.de liber. & posthu. per Dec.in c quia in tantum. de præben. in quibns in delictis & pœnalibus arguitur a maiori. nam inconueniens, quòd absurdum sequeretur, nisi ita liceret arguere quo casu ne absurdum inducatur, extensio fit, ut supra diximus in 5. limitatione. Confirmatur ista declaratio ex eo quòd scribunt Bar. & doct.communiter in d l.transigere.C.de transact ubi, quòd illa lex prohibens transigi super adulterio, non extenditur ad raptū, licet raptus sit grauior adulterio. Ex hac declaratione infertur, quòd si per statutum aut consuetudinem imponatur aliqua magna pœna pro aliquo delicto, ratione aliquá, puta frequentiæ illius delicti, aut aliter, cum se-
25 cundum † locorum diuersitatem, delictorum etiā qualitas uarietur, respectu magnitudinis. nā in Francia falsitas capitaliter punitur, per edictum regium, non itidé seruatur apud alias regiones, imo ut supra dictum est, apud Cuneares delictum falsitatis tenue reputatur ex eorum statuto, quod pęnam per breuem constituit, licet illud obseruari non arbitrer. Similiter per legem Iuliam crimen adulterii capitaliter punitur, quæ tamen pœna

apud

apud posteros in dissuetudinem abiit, his in quam casi-
26 bus † non puto legem aut consuetudinem pęnalem ex-
tendi ad maiora delicta, arguendo a fortiori, quia cessat
absurdum, modo & ipsum delictum maius impunitum
non maneat. Quid enim absurdum uideatur si aliquod
delictum, quod minus uideatur ex aliqua causa acerbius
uindicetur, quam aliud crimen quod grauius uisu sit? ui
27 demus † enim pro pęna furcarum, est maior, quam pœ-
na capitis, quia pœna furcarum est magis ignominosa.
Barto. in l. capitali. §. serui. ff. de pęnis, in l. desertorem. in
princ. ff. de re militar. Bal. in l. omnes. C. de delato. lib. 10.
ubi si quis fuerit condemnatus pęna furcarum & pęna
capitis diuersis sententiis, & non potest cõstare pro quo
delicto prius fuerit condemnatus, caput amputari de-
bet, quia est mitior pęna, quam furcarum. sequitur Ioã.
de Ana. in c. 2. col. 10. de collusio. dete. tradit Soci. in cõ-
sil. 157. col. 2. lib. 2. & tamen pro furto furtis quis suspen
detur, & pro homicidio decapitabitur, cum homicidiũ
28 infinitis partibus sit grauius furto. Nec placet † dictum
Decii in c. at si clerici. in prin. col. 5. in septimo nota. de
iudi. & in consi. 65. col. 2. quod ubi pro furto maior pę-
na imponitur, quam pro homicidio, tunc furtum dica-
tur delictum grauius homicidio. quia cum grauitas de-
lictorum insit ab ipsa natura, non potest lex facere, quod
delictum maius, dicatur minus, & econtra. §. fin. insti. de
iure natu. gen. & ciui. l. eas. ff. de cap. dimi. Nec statutum
dicitur facere delictũ maius, quod uere minus sit ob im-
positionem maioris pęnæ, quia, ut dixi, potuit impone-
re maiorem pęnam ex aliqua causa, puta ut obuietur fre
quentiæ illius delicti. Bene fateor, quod ubi cadere pos-
set dubium probabile, an unum delictum sit maius alte
ro, tunc cognoscetur grauitas delicti ex qualitate pęnæ,
ut dicit Dec. in d. cons. 65. & in d. c. at si cleri. sed ubi est
notorium unum delictum esse maius altero per rerum
naturam, prout in homicidio & in furto, quæ enim com
paratio fieri potest de offensione in personam, ad offen
sionem in bonis, arg. l. in seruorum. in fin. ff. de pęnis. &
quod ex qualitate pęnæ maioris uel minoris non ser-

per

per arguitur ad qualitatem delicti, ut dicatur maius uel minus, prout magis uel minus reperitur uindicatum. tradit Soci in d.conf.157.col.pen.in fin.Deci.in authen. cassa.col.3.post med.C de sac.sanc.eccle.& in c. ecclesia Sanctæ Mariæ. circa princip.de constitutio.& aduertendum, quia Soc. & Deci.consuluerunt in eadem causa, licet pro diuersis partibus.& dicit Dec.in d.c. at si clerici. in prin.in septimo not. quod obtinuit seutentiā pro eius parte, contra consi. Soci. sed aduerte, quia in casu Soci.& Decii non puto,quod fuerit iudicatum pro cōsi. Decii,eo quod delictum furti esset maius homicidio,sed quia intentio statuentium seu statuti Lucæ uidetur, quod dummodo non bannitus interficiat bannitum rem mortis,& sic purget prouinciam homine scelerato & patibulo digno,talis occidens habeat priuilegium liberandi a banno alium bannitum,cuius delictum nō sit maius delicto eius,qui dicitur occisus per non bannitum , quasi intentio statuti fuerit , quod si non bannitus interficiat bannitum , qui a pęna mortis defendi posset, tunc non posit liberare a bannito bannitū mortis reum , sed ubi uterque bannitus,id est,& occisus per non bannitum,& is, de cuius liberatione agitur, mortis rei erant, satisfactum uidetur intentioni statuti. & licet unum delictum uideatur maius altero, tamen ex quo in substantia eadem est pęna mortis , illud plus & minus quod pęnam in substantia non alterant, non habentur in consideratione.l.fin.ff.de fundo instructo.& sic iudex in causa illa Lucæ magis uidetur,considerasse effectum statuti,quam uerba.Effectus autem idem uidetur,dummodo non bānitus eum interficiat,qui morte dignus esset. Concurrebat etiam in casu Decii , quia statutum Lucæ dat illud beneficium non bannito occidenti bannitum, ob publicam utilitatem,ut sic accendantur homines ad extirpandos bannitos,& eos occidendos,ob id extendendum uidetur aut large interpretandum, ut ipse Deci. deducit.

29 ¶Nono† non procedit præmissa regula negatiua in correlatiuis,in quibus fit extēsio, etiam in materia pęnali. Ideo pęna imposita actori, intelligitur et imposita reo,

&

& econtra.gl.in l.per interuallū. ff.de iudi. & in c.1. de confes.lib.6.& in correlatiuis quòd pœna imposita vni, extendatur ad alterū, tradit Bar.in l.1.ff.quod me.cau. cum simil.ut Ias.scribit, in l.nō dubium.col.3.post me dium uersi.2. singulariter limita. C.de legib.in l. sicut bonis.in 2.notab.C.de in ius uocā.& in l.fi.col.3. C.de indic.uidui.tol.Contrariū, q imo in pœnalib. non fiat extēsio de uno correlatiuorū ad alterū, tenet Abb.in c. 1.col.fi.de loca. sequit̄ Ias.sibi cōtrarius in l.fi.in fi.ff.de in ius uocā.Dec.ī l.1.col.2. circa med.C.de ī ius uocā. Pro resolōne dicēdū ē, q hæc noua limitatio pcedit re spū unius & eiusdē actus indiuidui, & quādo unum nō potest prohiberi sine altero. Tunc.n. pęna imposita vni ex correlatiuis, censetur imposita alteri. Puta per statutum maritus prohibetur relinquere uxori, certe etiam mulier censentur prohibita accipere. Rursus per statutum prohibetur quis uēdere sub pœna, certe etiam em ptor censetur prohibitus emere sub eadem pœna, quia non potest quis nendere sine emptore, nec potest maritus uxori relinquere, si uxor non accipiat. Secus in di-
30 uersis † actibus, Puta, prohibetur maritus relinquere uxori, an per hoc dicatur prohibita uxor relinquere marito? Certe non, quia isti actus sunt diuersi & separati, nec fiet elusoria dispositio statuti prohibentis maritum relinquere uxori, licet uxor possit relinquere marito, fieret autem elusoria, respectu eisdem actus. si marito prehibito relinquere, non censeretur prohibita uxor accipere, ita declarat Socin.in d.cōs.74.col.2.post r. ed. lib.3.Curtius iunior in d.cons.6.col.6 post med.& cōs. seq.ubi uidetur sibi ascribere hanc declarationem, sed ante eum fuit Socin.in d.cons.74.& dixi supra in x.li. mitatione.num 35. ad regulam, quòd consuetudo nō extenditur, & quod in actibus diuersis non fiat extēsio, adduco Bal.in cons.424.Punctus talis est, Titius decessit.circa fi.lib.3.ubi licet ualeat testamentum patris in ter liberos coram duobus testibus, nō tñ ualet testamē tū filii inter parentes corā duobus testibus. Vbi autem
31 † sumus in diuersis actibus, & in quibus unum potest

DD stare

ſtare ſine altero, an diſpoſitio extendat in corralatiuis? Dic quòd aut ſumus in correctoriis, & tunc non uidetur extendi, etiam ex maioritate rationis, per dicta ſupra in octaua limitatione, quòd in correctoriis non fit extenſio, etiam ex maioritate rationis. Aut ſumus in pœnalibus, & fiat eo modo, quo diximus fieri in pœnalibus. Aut ſumus in his quæ ſunt præter ius, & tunc fit diſtinctio, an militet eadem ratio, uel non, ut per Iaſ. in d. l. fi. col. 3. C. de indi. uidui. tollen. Sed aduerte circa declarationem Socin. in d. conſi 74. & Curtii iunioris,
32 in d. conſ. 6. dum uolunt, quòd † in correlatiuis fiat extenſio etiam in materia odioſa & pœnali, reſpectu eiuſdem actus indiuidui, quia iſta declaratio bene procedit reſpectu ipſius actus principalis, in quo unum non poteſt eſſe ſine altero, quia uno prohibito, neceſſario cenſetur prohibitum, & alterum. Puta, prohibetur quis uédere, neceſſario prohibetur & alter emere, ſed non procedit reſpectu pœnę, quia poteſt unus puniri ſine altero. Licet enim contractus non poſſit prohiberi uni, quin prohibeatur & alteri, pœna tamen ſeparari poteſt. Simile uidemus, quod uſurā quis cõmittere nõ põt, niſi ſit, qui ad uſuram accipiat. & tñ pœna, quæ imponitur uſurariis, non extenditur ad accipientes, ut non in c. ſuper eo. de uſuris. Ideo iſtud dictum Socin. & Curtii, q in correlatiuis fit extenſio, etiã in materia odioſa & pęnali, reſpectu eiuſdẽ actus indiuidui, debet ſane intelligi quo ad actũ principalem, quo ad penã uero hñda eſt diſtinctio, an militet eadem ratio, uel non, prout in uſura, in qua non militat eadem ratio puniendi accipientem, quæ in dante aut mutuante. Idem ſi prohibeatur quis conducere domũ ante finitam conductionẽ alterius, ſub pœna, quia ſi talis prohibitio facta ſit ob aliquã rõné, quæ non ita militet in locatore ſicut in conductore, talis pœna nõ extẽdetur ad locatoré, licet non poſſit quis cõducere ſine locatore. ita declarat Abb. in d. c. 1. col. pe. in fi. de locato. & ſic in correlatiuis pcedet hęc nona limitatio, q̃ in eis ſit extẽſio in materia pęnali. reſpũ vnius & eiuſdẽ actus indiuidui, & ẽt quo ad pœnam,

nam,quæ diuidua est, quando militat eadem ratio in utroque & secundum has declarationes resoluitur tota materia extẽsionis in correlatiuis. & decisiones,quæ alioquin uidentur diuersæ & contrariæ inuicem reconciliantur. ¶Sed contra præmissa oppono,Tu dicis,quòd in correlatiuis fit extensio etiam in materia pœnali, respectu unius & eiusdem actus indiuidui,quando est eadem ratio in utroque,in contrarium adduco Bal.in cõsil.482.Magnifici uiri.col.2.lib.1.ubi si quis prohibeatur acquirere ; & acquirat contra prohibitionem , ipse acquirens solus conuenitur ad interesse,& non transferens.& tamen sine transferente non potest quis acquirere.Nec distinguit Baldus an sit eadem ratio in trãsferente,uel non,sed simpliciter hoc dicit, & mouetur,quia uerba prohibitionis in transferentem dicta non sunt.

33 ¶Solutio † Baldi loquitur,quando prohibitio erat facta per pactum,& sic in prohibitione hominis,nos uero in prohibitione legis.Constat autem difficilius extẽdi dispositionem hominis, quàm legis. c.suspectum.de rescript lib.6.c.cum illis.de preben. eod.lib.per quę iura ita declarat Imol.in d.l.si uero.§.de uiro.in secundo articulo principali.ff.solu.matrimo.sequitur Ias.in l.3. in princ.col.2.in fi.uers.3.adducit.ff.de acquir.pos.post Aretin. ibi. & in terminis correlatiuorum ita declarat Bald.in c.1.in prin quali.domi. propri.feud.priuet.per tex.in l.sed interpellatur.§. si ab altera.ff.de arbi.quod dictum pro singulari refert & sequitur Deci.in d.l.1.co

34 lum.2.circa medium.C.de in ius uocãd.¶Decimo † nõ procedit, quando unum uenit appellatione alterius,saltem de lata significatione uocabuli,quia ad illud fit extensio etiam in materia pœnali.Calderin.in consi.8.in tit.de electionib. ubi,quòd tex. in c.ut auaritię.de electionib.lib.6.priuans electum administrantem ante cõfirmationem,extenditur ad pręsentatum administrantem ante institutionem,quia pręsentatio,saltem large, uenit appellatione electionis , & quædam uidetur electio facta per patronos,sed hic uidenda sunt,quę supra diximus in materia correctoria in decimatertia limi-

tatione. Posset etiam dici, quòd ideo fit extensio de electione ad præsentationem, quia per iura Sexti, ut plurimum parificantur. Rochus de Curte in d. c.fi. char. 34.
35 in 3. limita. ¶Vndecimo,† non procedit præmissa conclusio negatiua, quando in alio casu non reperitur certa pœna constituta, quia tunc consuetudo aut lex pœnalis extenditur ad alium casum, quia ubi certa pœna non reperitur statuta, recurritur ad simile legis, uel statuti, aut consuetudinis. Bart. in cons. 106. Statuto castri plebis. & sic consuetudo aut lex pœnalis extenditur, ut ex ea declaretur pœna in alio casu similis, in quo certa
36 pœna constituta non sit. ¶Duodecimo,† non procedit in accessoriis, quia ad illa trahitur consuetudo aut lex pœnalis. l. fi. C. de fru. urbis Constantino. lib. 11 ubi Barto. & Ioan. de Pla. Socin. in consi. 93. col. 8. post mediũ. uers. postremo hanc partem confirmo. lib. 1. Nam in d. l. fi. prohibitio pœnalis de non minuendo aut conuertendo in alium usum pecuniam publicam deputatam ad emptionem frumenti de tenpore necessitatis, extenditur ad lucrum proueniens ex illa pecunia. Ex quo infertur non bene locutum Bal nouel. in tract. de dote, in octaua parte, priuileg. 6. col. 6. post med. uersic nec obst. quòd priuilegium ubi uoluit, licet sub dubio forte, quod priuilegium principalis non traditur ad accessoria in correctoriis & exorbitantibus. & contra eum etiam faciunt, quæ scripsi supra in octaua limitatione ad regul.
37 quòd consuetudo non extenditur. ¶Decimotertio† nõ procedit, quando dispositio pœnalis loquitur in uno ratione frequentioris usus, quia tunc extenditur ad illud. glo. in l. 1. in uers. sponsam. C. de raptu uirgi. ubi illa lex pœnalis loquens in sponso ratione frequentioris usus, habet locum etiam in sponsa rapiente sponsum. cum simil. ut per Curtium seniorem, in consi. 11. col. 3. Ex præmissis abunde declaratam habes hanc uigesimamprimã limitationem, an in pœnalibus permissa sit extensio. in qua regulam habes negatiuam cum undecim limitationibus, ex quibus facile erit ad contraria respondere. nec erit hæc materia ita in cõfuso & quo-

dam

dam modo arbitraria, prout eam reliquit. Ang. in d. §. ius autem ciuile. ubi solum multiplicat contraria, concludens certam doctrinam dari non posse, sed standũ esse dictis glo. & doc. prout decisa inueniuntur. Ad quẽ modum facile erit consulentibus pro & contra in eodẽ casu ad arbitrium uariare, & eo modo loculos implere, ad animarum perniciem & pauperum litigantium enorme dispendium.

38 ¶ Vigesimosecundo, † limitatur prædicta conclusio, quæ habet, quod consuetudo non extenditur ut non procedat, quando duo gradatim inuicem se habent, quia mutatio facta in uno, extenditur ad alterum. Puta de iure antiquo licebat donare certam quantitatem laico sine insinuatione, & duplum ecclesię, etiam sine insinuatione, & sic laicus & ecclesia habebant in se hunc ordinẽ inuicem, ut ecclesia posset accipere sine insinuatione, duplum eius quod poterat laicus accipere, postea superuenit ius nouum codicis, per quod quantitas laico donari poterat sine insinuatione. aucta fuit usque ad quingentos aureos, certe etiam duplicabitur summa, quę ecclesię donari poterat sine insinuatione. Crotus in repetitione l. omnes populi. in materia interpretationis extensiuæ, conclusio. 13. ff. de iusti. & iur. Similiter ordines subdiaconatus, diaconatus & subdiaconatus habent inuicem quandam ordinationem, ut certum tempus singuli habeant inuicem. Si tempus mutetur in uno ordine, illa mutatio trahitur, & ad alios ordines. gloss. in clemen. generalem. de ęta. & qualita. cum similib. ut per d. Rebuffi in tracta. nomina. in decima secunda quest. princ. paigi. 69.

39 ¶ Vigesimotertio † non procedit, propter causam honestatis seruandæ, quia tunc etiam consuetudo aut lex stricti iuris extenditur de casu proprio ad improprium. Puta, lex prohibet parentes uocari in ius sine uenia, quomodo intelligentur parentes, si proprie intelliguntur usque ad tritauũ. l. iurisconsul. §. parẽtes. ff. de gradi. tñ quia illud ius prohibitoriũ nõ. uocãdi pa-

rentes in ius sine uenia, introductum fuit causa honestatis seruandæ,& ut præstetur reuerentia parentibus, a quibus descendimus, extenditur ad omnes parentes cuiuscunque gradus in infinitum.l.4.prætor ait.& ibi Ange.& Ias.in quarto not.ff.de in ius uocan. quam legem legit Ias.simul cum l.2.& idem Ias.in §.pœnales. colu. 9.in princ.nu.54.instit.de actio.& in l qui se patris.colum.25.post med.uer.similiter causa honestatis.C. unde liberi.addo Alexand.in l.nepos Proculo. in addi. ad
40 Barto ff.de uerbo.sign. Adde, quòd ea, quæ fiunt † causa honestatis seruandæ, necessario & coacte fieri dicuntur. ob id ex actu, qui fit propter honestatem seruandam, non inducitur renuntiatio iuris sui, tanquam coacte factum dicatur.Io.Fabri & Ange.Aret.in §.fin. inst. de iniu.Aufrer.in decis.Tholosa.q.233. ubi si iniuriam passus recipiat iniuriantem ad osculum pacis in ecclesia quòd salua honestate recusare non poterat, per clemen. fin.de senten.excom. ex tali osculo non censentur iniuriam remisisse, quia necessario & coacte ita egit honestate cogente.Idem secundum eos, si passus iniuriam,& iniurians simul inuitentur ad aliquod festum & conuiuium, & ad eandem mensam ponantur inde simul comedant & bibant, quia non censetur iniuria remissa, tanquam necessario & cogente honestate ita actum fit. Confirmatur istud dictum, quia numeratur honestas inter iuris præcepta.l.iustitia est.§.1.ff.de iust.& iur.§. iuris præcepta.instit. eod. tit. & attendi debet non solum quòd liceat, sed etiam quòd honestum sit.l.semper. ff. de ritu nuptia. & publica honestas impedit matrimonium.c.iuuenis & c.ad audientiam.de sponsal.no. in c. non debet.de consang.& affi.& ius honestatis exceptuatum intelligitur a debito reuerentiæ.ob id dominus nō potest subditas cogere, ut uadant ad eius domum pro tripudiis aut choreis, si causa honestatis nolint accedere.Bald.in l.quod ex libera.per illum tex.C.de operis liber.refert & sequitur Dec.in c.1.col.5.super glo. fin. de
41 cōsti. Hinc uidemus, † quòd iuramentum de parendo mandatis alicuius, intelligitur de honestis.c. ueniens &

cap.

cap. Quintauallis. de iureiur. c. 1. de iureiur. lib. 6. & generale arbitrium concessum alicui non trahitur ad ea, quæ sunt contra honestatem. Barto. in l. 1. ff. de his, qui sunt sui uel alien. iur. Ang. & Fulgo. in l. milites. C. de testam. milit. Socin. in consi. 53. col. 2. lib. 3. Iason. in l. 1. col.
42 4. ff. de legat. 1. † Nec ualet consuetudo contra honestatem. c. cum decorem. & c. cum ab omni. de uita & honesta. cleric. Abb. in c. cum inter. in 3. not. de consuet. Imo consuetudo contra honestatem a principe approbari non potest. Bal. in c. ad nostram. de proba. & ibi Feli. columna 3. uersi. ultimo not. hinc uidemus non ualere consuetudinem aut statutum, quòd cessio bonorū fiat modo uituperabili, puta, percutiendo anum, aut nates ad columnam, quia hoc est contra honestatem, & bonos mores. Cyn. & Bald. in l. fin. C. qui bonis ced. pos. cum simil. ut per Ias. in §. cum quoque. col. fin. nume. 28. inst. de actio. Addo, quòd si princeps per eius rescriptū mandet quem admitti ad cessionem bonorum, debet simpliciter recipi sine aliqua ignominia, quia in actu principis glosandum non est. ita Bald. in consil. 301. lib. 5.
43 ¶ Vigesimoquarto † non procedit in casu præsumpto, ad quem trahitur statutum uel consuetudo etiam exorbitans. Puta, stat statutum uel consuetudo, quod uxore decedente in matrimonio, maritus lucretur dotem. talis consuetudo extenditur ad dotem præsumptam, id est, quam uxor uere non constituit, sed ius constitutam præsumit, prout quando mulier secundo nubit, eo casu quo ius præsumit dotem datam primo marito, censeri constitutam & secundo uiro. Barto. in disput. incip. Mulier habens amplum patrimonium. Abb. in consil. 46. Tria. in 2. dubio. lib. 1. Cuma. in consi. 109. Domina Ioanna. in 1. dubio. refert & sequitur Curt. iun. in consil. 4. col. 5. Addo Bald. in l. cum citra. C. de iure dotium. quē refert & sequitur Bertachi. in 2. parte sui repertor. in uerbo, maritus lucratur. uer. 36. ultra Bertachi. idem uoluit Bal. in l. nulla. C. de iure dotium. ubi in illa q. an mulier nubens sine constitutione dotis, censeatur dedisse om-
44 nia bona sua in dotem? dicit quæstionem † esse uti'em.

ad sciendnm, utrum uir qui lucratur partem dotis ex forma statuti, lucretur partem istius dotis præsumptæ? & sic clare præsupponit Bald. tale statutum cum habere etiam in dote præsumpta. & ita Bald. refert & sequitur Soci. in cons. 8. col. fi. lib. 4. & tamen tale statutũ uidetur exorbitans, & deuiare a iure cõmuni, quo iure maritus non succedit uxori ita Abb. in cons. 79. col. 1. lib. ubi propterea, quòd est odiosum imo tale statutum aperte uidetur contra ius commune, & contra l. ubi adhuc. C. de iure dot. & l. dos a patre. C. sol. mat. ita Ang. in cons. 158. quòd si aliquod. & in cons. 180. præmitto. in prin. Contrarium, quòd imo tale statutũ non habeat locũ in dote præsumpta, tenet Ias. in cons. 50. lib. 1. idem uidetur uelle Corn. in cons. 254. col. 4. uers. sed dato, quod præmissa. & col. fi. uers. insuper, si esset obligatio. lib. 1. Sed ad argumenta Corne. & Ias. patet responsio ex dictis Cuma. & Soci. in d. cons. quòd procederẽt in dote putatiua & ficta, secus in dote præsumpta, quæ dicitur uera dos.
45 quia † iuris præsumptio, dicitur probatio liquidissima. l. si quis locuples. in fi. cũ gl ff. de manu. testamen. glo. in l. si tutor petitus. C. de peric. tuto. licet Imperator ubi gl. & doct. ff. de leg. 1. Ideo perinde est, ac si uere probata esset dotis constitutio per instrumentũ aut testes. Consequenter non uidetur hic tractari de extensione aliqua, sed proprie intelligi consuetudo aut statutũ in casu suo. & miror, quòd in re & quæstione tam graui Corn. & Ias. ita leuiter se habuerint. ¶ Non ob. aliud argumentũ Cor
46 ne. quod tale statutũ de † lucranda dote, nõ uidetur interpretandum in præiudiciũ liberorũ primi matrimonii. Quia respondeo dupliciter, Primo, si mulier secũdo nubens expresse dotẽ constituisset secundo marito, non negat nec negare põt. Cor. quin statuto locus sit, cũ statutũ generaliter loquat̃, nec distinguat in dote mulieris quæ nondũ nupsit, uel secundo nubentis. & sic apparet de mente statuti, ꝙ non habuit rõnẽ in hoc liberorũ primi matrimonii, sed magis habuit rõnẽ publicæ utilitatis, ut mediante tali lucro uiduæ facilius maritos inueniant, & ciuitas liberis hominib. impleat̃. Si igitur in ca

su uero

ſu uero ſtatutũ nõ habuit rationẽ liberorũ primi matrimonii, quare dicet habuiſſe in caſu p̄ſumpto & tacito. arg.l.qui ad certũ.ff.locati.& ſic poſtquã conſtat, q̄ ſtatutũ uoluit in hoc præiudicare liberis primi matrimonii, non eſt eundẽ per coniecturas, dicendũ, quòd p̄iudicare noluerit, quia in certis ceſſant coniecturæ. l. continuus.
47 §.cũ ita.ff.de uer.oblig.¶ Secundo dico, † q̄ ſtatutũ deſerens lucrũ dotis marito, extantibus liberis primi matrimonii, moderatur & reſtringitur ſecundum formam l. hac edictali.C.de ſecun.nup.ut ſolum lucretur, quantum unus ex liberis primi matrimonii, cui minus relictum ſit. ita Barto.in d.l.hac edictali. in princip. Bald. in conſi.495.Quædam domina Helena.colu.pen.lib.5. Paul.de Caſtr.in conſil.339. Ad primum quæſitum reſpondentur, quod dicta emancipatio.in fi.in conſi. 348. Viſo caſu & allegationibus.col.2.& in conſil. 368. Præſuppoſito, quod præfatum decretum.lib. 2. Dec.in authen.præterea.col.3.in fi.& ibi Iaſ.late col.5.& 6.C.un de uir & uxor.Dec in conſ.19.col. 2. Crotus in repetit. l.omnes populi.col.1.ff. de iuſti. & iure. Curtius iunior in conſi.122.colu.4. in quibus locis atteſtantur Moder. hanc eſſe communem opinionem, quãdo ſtatutum ſimpliciter loquitur, niſi aliter apparet, quod uoluerit ſtatutum derogare diſpoſitioni d.l.hac edictali.ut per eos in d.locis.quod etiam ante eum uoluit Curt.ſenior, in conſi.79.col.4.poſt med.& ſic ſtante tali reſtrictiõe & interpretatione, non uidetur militare, arg.Cor. Curt.tamen
48 † ſenior in d.conſil.79.uoluit iſtam concluſionem non procedere in ſtatuto correctorio iuris communis, puta, quod maritus lucretur dotem non obſtante d. l.hac edictali. quia tunc non procedit ſtatutum in tali dote
49 præſumpta. ¶ Vigeſimoquinto, † licet conſuetudo aut ſtatutum contra ius non recipiat extenſionẽ, recipit tñ interpretationem paſsiuam a iure cõmuni.l.1.§.lex Falci.ff.ad leg.Fal.ubi Bart.& doct. Oldr. in conſ 224.Iſtæ ſunt allegationes.col.7.in fi. cum ſimil. ut per Deci.in conſil.35 col.3.& in conſi.258.colu.3. Rocus de Curte, in d.c.ſi.char.35. in nona limitatione. Exemplum ſumi

poteſt

poteſt ex dictis proxime in 24. limitatiõe, Stante ſtatuto aut conſuetudine, quod uxore decedente in matrimonio, maritus lucretur dotẽ, iſtud tñ intelligitur ſecundũ formam d.l. hac edictali. C. de ſec. nup. ſimiliter ſtante ſtatuto, quòd filiusfamilias poſsit teſtari, iſtud intelligitur ſeruata tamen forma iuris, & ſic adhibitis ſeptem teſtibus. Bar. & doct. in d.l. 1. §. lex Falcid. Moder. in d. auth. præterea. Non me præterit plurima adhuc dici potuiſſe in materia extẽſionis, ſed lõge nimiũ uideor euagatus a materia operis inſtituti. Ea ſcriptis cõmendatũ curaui, quæ uel non ita paſsim inuenirentur, uel quæ declarationis auxilio maxime indigere uiſa eſſent. Ex præmiſſis explicatam abunde habes decimamtertiam differentiam inter conſuetudinem & præſcriptionem. Et concluſionem negatiuam fecimus, quòd conſuetudo non extenditur cum 25. limitationibus ac plurimis ſublimitationibus, & limitationum declarationibus. Quę omnia in uſu cauſarum forenſium maxime conducere exiſtimamus; & ad acuendos ingenioſorum animos non parum ualere iudicauimus. Omnia igitur æqui bonique Lector conſulas, rogo, Deoque omnipotenti, ſi quid optati offenderis, omnia accepta feras. ¶ Decimaquarta
50 † differentia colligitur ex his, quæ infra dicam in 6. q. ubi, quod in conſuetudine nõ uidetur neceſſaria ſciẽtia principis, licet ſit contra ius. Secus in præſcriptione, in qua agitur de derogatione iuris ipſius principis. de quo dic, ut infra in dicta. 6. q.

ARGVMENTVM.

Antiquum in præſcriptione tanti temporis, cuius initium eſt, ſupra hominum memoriam, quid dicatur, quãtumque tempus requiratur in præſcriptione tali, aut conſuetudine. Tum centenaria præſcriptio, quomodo probetur, & an ea ſit maior illa temporis, cuius initii non extat in contrarium memoria. Titulus item requiritur in præſcriptione centenaria contra Romanam eccleſiam, in quadragenaria autem, contra alias eccleſias

ubi

ubi & de ui, & poteſtate utriuſque, amplißime. Tum an princeps gaudeat præſcriptione centenaria, ſicut eccleſia.

SVMMARIVM.

1 *Antiquum quid dicatur in conſuetudine ſeu præſcriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

2 *præſcriptio centenaria an ſit maior, quàm tẽporis, cuius initij memoria non extat in contrarium. & nu. 3. 4. 6. & 7.*

5 *Præſcriptiones, centenaria, & illa, cuius initij memoria non extat in contrarium, an, & quid differant.*

7 *Præſcriptionem, cuius initij memoria nõ extat in contrariũ, probari ſufficit, neque centum anni aut ultra requiruntur.*

9 *Præſcriptio ſeu conſuetudo, cuius initij memoria non extat ĩ contrarium, habet uim tituli, & conceßionis ſeu priuilegij.*

10 *Priuilegium tacitum, quod inducitur ex tempore, cuius initij memoria non extat in contrarium, an ueniat appellatione priuilegij. uide & nu. 12.*

11 *Diſpoſitio loquens in caſu uero, an trahatur ad fictum.*

13 *Regalia aut principi reſeruata, an acquiri poßint per præſcriptionem tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

14 *Regalium aut reſeruatorum principi præſcriptio, an neceſſario requirat ſcientiam principis.*

15 *Præſcriptio non currit contra principem aut ſuperiorem, niſi concurrentibus eius ſcientia & patientia, in his, in quibus poſſeßio ſeu quaſi, non quæritur ſine licentia & patientia partis.*

16 *Regalia aut principi reſeruata ſi quis præſcribat, ipſo principe ſciente & patiente, an iſto caſu adhuc erit præſcriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

17 *Regalia aut reſeruata principi, ſunt incorporalia, quæ præſcribi non poſſunt ſine ſcientia & patientia ipſius principis. & nu. 18.*

19 *Conſuetudo diuidendi feudum de iure indiuiſibile, requirit ſcientiam ſuperioris. Quid in conſuetudine temporis antiquißimi & immemorati.*

Corpora-

21 *Corporalibus præscribendis, quibus casibus non sit necessaria scientia & patientia eius, contra quem præscribitur.*

22 *Præscriptio an contenta sit tempore triginta annorum, data scientia & patientia principis, uel requirat centum annos.*

23 *Principis sententia, in quibus casibus est necessaria in præscriptione aut consuetudine, an sufficiat scientia eius procuratorum, seu officiariorum. Et an eorum scientia, principi præiudicet nu. 24. Quid de procuratore, etiam cum libera, an eius scientia domino præiudicet ibidem. & nu. 25. et 26.*

27 *Præscriptioni aut consuetudini ubi necessaria est scientia superioris, si sint duo superiores aut domini, an sit necessaria scientia utriusque.*

28 *Feudi possessor, quando præstitit seruitia domino directo, per longissimum tempus triginta annorum, præscribit ius utile, etiam in præiudicium domini directi, qui ignorantiam allegare non potest.*

29 *Præscriptio currit contra dominum, amissa possessione ciuili, quæ præscriptio debet esse 30. anno. in ecclesia autem 40.*

30 *Præscribere non potest is, qui tenuit rem feudalem tanquam liberam, mala tamen fide, quia nimirum illam sciebat feudalem.*

31 *Bona feudalia possidens, an præscribat contra dominum ignorantem bona ea possideri per tertium, qui uendidit illa tanquam libera.*

32 *Negligentia imputari non potest domino directo, ignoranti alienationem factam per uasallum.*

33 *Bona principis, an & quanto tempore præscribi possint. & num. 35.*

34 *Separationem quæ non recipiunt, potest quis in eis considerari non tanquam ipse, sed tanquam alius tertius aut extraneus.*

36 *Præscriptio quanta requiratur hodie de iure Authen. contra fiscum romani imperij.*

37 *Præscriptio quæ requiratur in ciuitate.*

38 *Extensio non fit in correctorijs, ex maioritate rationis. Et an authentic. quas actiones. corrigens in ecclesia, extendatur ad ciuitatem.*

39 *Princeps an gaudeat præscriptione centenaria, sicut ecclesia Romana.*

Impe-

40 *Imperium an gaudeat præscriptione centenaria. & nu. 45. distin. nu. 46.*

41 *Verb. quæcunque persona, uidetur comprehendere personam etiam principis.*

42 *Correctio iuris & legum induci non debet, nisi expresse dicatur.*

43 *Imperium & sacerdotium, an æquiparentur quo ad præscriptionem.*

44 *Leges duæ ubi concurrunt, prima specialis altera generalis, nunquam secunda generalis tollit primam specialem.*

47 *Intellectus & declaratio ad l. fi. C. de sac. sanc. eccle. item ubi habeat illa locum.*

48 *Titulus an requiratur in præscriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

49 *Tituli allegatio, an sit necessaria in præscriptione tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

50 *Iuris præsumptio non sufficit, nisi allegetur.*

51 *Præscriptio cum allegatione tituli, in stricta & non præscriptibili materia sufficit, quando expresse allegatur titulus priuilegij, ad cuius probationem daretur tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium.*

52 *Lex non debet uerbis imponi tanquam elusoria, sed uerba legi.*

53 *Extensio fit in materia pœnali, ne alias dispositio pœnalis reddatur elusoria.*

54 *Prohibitum directo, an possit per indirectum concedi.*

55 *Fieri ubi quid non potest sine aliqua causa, non sufficit probare simpliciter illud factum esse, nisi in uim illius causæ factum sit.*

56 *Factum quid esse in uim tituli allegati, probare difficile. Et quomodo probetur, quid factum esse ex causa.*

57 *Tituli allegatio, & eius probatio per solum lapsum temporis, an sufficiat.*

58 *Tituli allegatio, necessaria est in præscriptione, in qua interuenit actus positiuus.*

59 *Præscriptio an prosit, in qua allegatur titulus uitiosus et inualidus.*

60 *Præscriptio tẽporis, cuius initij memoria non extat in cõtrarium,*

rium, dicitur habere pro se præsumptionem iuris & de iure, adeo quòd in contrarium probatio non admittitur.

61 *Actus, super quo quid minus requisitum, adfertur inepte & non solenniter, an uitietur. disting. nu. 62.*

63 *Temporis diuersitas, inducit factorum diuersitatem, & reddit testes singulares, tanquam deponentes de diuersis factis.*

ABSOLVTIS differentiis quatuordecim inter consuetudinē & præscriptionē cum suis quæstionibus incidentibus, ueniendū est propius ad materiam tractatus nostri in hac quarta parte, quando quid dicatur de antiquo in materia consuetudinis, aut præscriptionis. Et quia uisum est in quarta differentia, quando quid dicatur de antiquo in materia consuetudinis, tam de iure ciuili, quàm de iure canonico, in his, quæ non desiderant tempus antiquissimum, cuius initii memoria non extat in contrarium, restat uidere in hac parte quarta de consuetudine aut præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. ¶ Et primo quæro, † quid dicatur de
1 antiquo in consuetudine, aut præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in cōtrarium, seu quod tempus requiratur in tali præscriptione aut consuetudine. Curtius Iunior in cons. 90. col. fin. requirit tempus centum annorum, & sic secundum eum in casibus, in quibus requiritur præscriptio tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, requiritur lapsus centum annorum, nec sufficeret præscriptio breuioris temporis. fortius uoluit Felin. in c. ad audientiam. col. 8. in fi. uer. limita quinto. de præscript. quòd præscriptio temporis, cuius initii memoria non extat in contrariū, dicitur maior centenaria, allegat Card in c. si diligenti. in fi. de præscrip. & ibid. Feli. in ultimis uerbis, & idem Fel. in c. cum nobis, col. 2. in fi uersi. & ex eo, quod dixi. eo tit. sed contrarium † quòd imo præscriptio temporis,
2 cuius initii memoria non extat in contrarium, non requirat tempus centum annorū, sed minor dicatur præscriptio-

ſcriptione centenaria, aperte uoluit glo. in c. cum nobis. in uerſi. centum. de præſcrip. ubi gl. quærit, quomodo poſsit probari præſcriptio centenaria, quæ ſola currit contra eccleſiam Romanam, inſtrumenti enim nõ probatur poſſeſsio, teſtibus etiam non uidetur probabilis, quia oporteret teſtes eſſe ætatis ad minus annorũ quatuordecim ſupra centum, ob id dicit gl. uidetur ſufficere probatio temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, ſed glo. determinat contrarium, ꝙ nõ ſufficit talis probatio, ecce igitur dum glo. dicit non ſufficere probationem temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium in præſcriptione centenaria, quod clariſsime præſupponit præſcriptionem centenariam eſſe maiorem præſcriptione temporis, cuius initii memoria
3 non extat in contrarium. ¶ Ad idem † adduco Lapum in c. 1. de præſcrip. libr. 6. quem ibi ſequuntur Gemi. & Lanfrancus; ubi quærunt, cuius ætatis debent eſſe teſtes ad probandum præſcriptionem temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, & concludunt, ꝙ debent eſſe ætatis quinquagintaquatuor annorum, uel ſaltem tanti temporis, quod poſsint deponere de uiſu 40. annorum. ¶ Præſupponunt ergo clariſsime, ꝙ præſcriptio temporis, cuius initii memoria non extat in cõtrarium. non requirit tempus centum annorum, quia ſi illud requireret, non ſufficeret teſtes deponere de uiſu 40. annorum, aut de tempore annorum quadraginta. Præterea, docto. non dicunt, quod præſcriptio temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, ſit impoſsibilis aut ualde difficilis probationis, quod tamẽ dicunt in probatione præſcriptionis centenariæ, ut infra
4 uidebimus in 21. q. ¶ † Tertio, quod maior ſit præſcriptio centenaria, quam temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, adduco Alex. in conſi. 208. col. pen. lib. 2. quod eſt repetitum in conſ. 140. lib. 7. dum reſpondet ad l. ſi arbiter. ff. de prob. ubi, quod in antiquis ſufficit probare memoriam in contrarium non extare. nam dicit Alex. poſt Imo. per eum allegatum, quod illa probatio admittitur ſolum in caſibus, in quibus expreſſe

cautum

cautum est,talem probationem sufficere.Ideo dicit Alexan. si agatur de probatione dominii per famam, non sufficit probatio quod memoria hominum in contrariũ non existit,quando res non excedit cẽtum annos, & sic clare uult Alexander:quod præscriptio tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, dicatur
5 minor centenaria. ¶ Quarto † nos habemus, quod istæ duæ præscriptiones, uidelicet centenaria,& tanti temporis,cuius initii memoria non extat in contrariũ,sunt diuersæ,quia diuersis nominibus appellantur.l.si idem. C.de codic.cum sim.quæ late adduxi in consi.6.in prin. Rursus præscriptio centenaria soli Romanæ ecclesiæ cõpetit,priuatiue ad alias ecclesias.d.c.si diligenti.in fi. de præscript.auth.quas actiones.C.de sacros.eccle si. si sola ecclesia Romana gaudet præscriptione centenaria, ergo necessario infertur,quod in casibus,in quibus contra alias ecclesias requiritur præscriptio tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium,non oportet talem præscriptionem esse centenariam, cum illud sit priuilegium Romanæ ecclesiæ,tantum, alias falsum esset, quod sola Romana ecclesia illo gaudeat beneficio.
6 ¶ Quinto,si opi.Card.& Feli. † uera sit,sequeretur unũ inconueniens,quod aliæ ecclesiæ inferiores,imo & laici erunt magis priuilegiati, quam ecclesia Romana in casibus.in quibus præsumptio iuris est contra posidentem, in quibus requiritur præscriptio temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium,quia secundũ Card.& Felin oportet tale tempus esse maius centũ annis, quod ipsum plus satis uidetur absurdum. ¶ Sexto,
7 † ubi ius dicit sufficere præscriptionem tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium,nihil loquitur de tempore annorum centum, ergo nec nos subaudire debemus.l.si seruum.§. non dixit prætor. ff. de acqui.hær.& bene sciuisset lex illud exprimere, si uoluisset.l.unic.§.sin autem ad deficientis.C.de cadu.tollend. c.inter corporalia.de transl.præl.maxime, quia in ecclesia Romana,quam lex ita uoluit priuilegiare, illud ex-

pressum

8 pressum fuit. ¶ Non † obst. modo argumen. Card. & Felin. quòd in præscriptione centenaria contra ecclesiam Romana requiritur titulus. d. c. si diligenti. & tamen titulus non requiritur in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. Nam non possum non mirari de tali argumento, tam remoto & male concludenti. Quæ enim consequentia est ista, lex uoluit priuilegiare ecclesiam Romanam, ut contra eam non currat præscriptio, nisi centenaria, & ipsa titulata, ergo in aliis pręscriptionibus contra alias ecclesias, uut alias personas, in quibus præsumptio iuris communis est contra posidentem, & in quibus cessante titulo requiritur tempus, cuius initii memoria non extat in cōtrarium, oportet quòd tale tempus sit maius centum annis, quasi alię ecclesiæ inferiores uideantur dignæ maiori fauore, circa tempus, quam ecclesia Romana. Profecto quo magis cōsidero, eo plus uidetur inefficax argumentum Card. & Felin. qui uidentur arguere a casibus omnino separatis, in dicto & ratione. Ob id puto concludendum in tali pręscriptione, cuius initii memoria non extat in contrarium, non requiri tempus non solum ultra centum annos, prout uoluerunt Cardi. & Felin. Imo ne annorum quidem centum sed sufficiat eam probari. iuxta not. in d. c. primo de præscript. lib. 6. per Lap. & doct. non omitto tamen quatenus Cardi. & Felin. dicunt requiri titulum in præscriptione cētenaria, contra ecclesiam Romanam quòd idem est in præscriptione quadragenaria cōtra alias ecclesias. Bellamera in consi. 3. colum. 3. circa med. per tex. in d. c si
9 diligenti. in fi. Secundo † quæro de ui & efficacia istius præscriptionis aut consuetudinis, cuius initii memoria non extat in contrarium. Rñdeo, q̄ habet uim tituli & concessionis seu priuilegii. l. hoc iure. § . ductus aquę ff. de aqu. quoti. & æsti. c. super quibusdā. §. præterea. de verb. signi. facit tex. in d. c. 1. de p̄scri. lib. 6. vbi opin. tali p̄scriptione non requiritur titulus, licet præsumptio iuris sit cōtra posidétē aut p̄scribétē. Si titulus nō requirit, ergo vim tituli obtinet. Ad idē tex. ī c. seruitiū. 18. q.

ult.quem tex.ad hoc citat Alex. cõſ.24.col.5.lib.5.Ad idem tex.in l.2.§.idem Labeo ait,ſi in agro.ff. de aqua plu.arc.quem tex.pro notabili ad hoc citat Iaſ. in l.is, qui putat.col.2.ff.de acqui.hær.ubi etiam allegat text. in c.contra morem.4. diſt. Alia etiam iura ad hoc citat Oldr in conſil.172.Quia omnes col.1. imo præſcriptio tanti temporis uim habet priuilegii cõceſsi a principe,ex certa ſcientia.Bal.in c.1. col.2.in tit.quę ſint regu.quod dictum refert & ſequitur Dec.in conſ.496.colum.2.poſt med.Addo Bal in conſ.257 . Quæſtio uertens.lib 2.ubi,quòd talis præſcriptio habetur pro ueritate & ſolenni priuilegio,ſiue loquamur in pręſcriptio

3 quæſti 10 ne,ſiue in conſuetudine.¶Tertio, quæro † an appellatione priuilegii,ueniat huiuſmodi priuilegium tacitũ, quod inducitur ex tempore,cuius initii memoria non extat in contrarium.Socin.in conſi.260. a te ſi. uerſic. nec obſtat,quod ſpectat.lib.2.quòd non,in materia ſtricta.Confirmo hoc dict.Soci Curſus temporis,cuius initii memoria non extat in contrarium,non operatur reſpectu incapacitatis perſonæ, ut eam capacem pręſtet. quanto ubi doct.de conſuetu.habetur in c.2.de pręb. lib.6.Et tamen expreſſo priuilegio incapax fieri poteſt. Ideo laicus poteſt cõferre beneficia eccleſiaſtica ex priuilegio Papę,imo etiam mulier.c.dilecta.de pręb.c.dilecto de teſti.c.is,cui.de pręb.libr.6. Sed aduerte circa iſtud Socin.quia non puto , quod ita indiſtincte procedat,& conſidero quòd iſtud priuilegium, quód induci tur ex tempore,cuius initii memoria non extat in contrarium,dicitur priuilegium fictum, quod lex fingit, ut patet ex d.l hoc iure.§.ductus aquæ.ibi,conſtituti loco habetur.quod uerbum habetur,denotat fictionem.Bar. in l.ſi is,qui pro emptore.col.13.ff. de uſucapi.& in l.ſi maritus.§.legis.ff.de adulte.Ideo ſumus in illa quęſtio

11 ne,an † diſpoſitio loquens in caſu uero, trahatur ad caſum fictum?de qua per Barto.& Moder.in d. l. ſi is qui pro emptore.& conſtat, quod ſæpius etiam iu materia ſtricta diſpoſitio loquens in caſu uero,trahitur ad caſum fictum,ut habetur in d.l.ſi is qui ꝑ emptore. in l.

Gallus.

Gallus.§.& quid si tantum .ff. de liber.& posthum.in l. omnes populi.ff. de iust.& iur.& alibi sæpe per Docto. Quam materiam non intendo hic confundere. Satis erit pro nunc facere conclusionem, Quòd in casu,in quibus casus uerus & fictus æquiparantur,etiam in ma
12 teria stricta,& dispositio loquens in casu † uero, trahitur ad casum fictum In illis appellatione priuilegii ueniet priuilegium fictum,quod a lege inducitur ob lapsum temporis,cuius initii memoria non extat in contrarium.quicquid simpliciter & nimium generaliter. Socin.locutus sit. Et pro declaratione & limitatione huius dicti Soci.uide quæ infra scribo in 11.q.in fin.& si teneamus quòd tale priuilegium dicatur præsumptū præsumptione iuris, & de iure,per ea, quæ infra dico duodecima quæst.a fortiori fiet exteusio,cum præsumptio habeatur pro ueritate.de hoc etiam an consuetudo tam antiqua,& priuilegium æquiparantur,not.gl. & doct.in c.nouit.in uers.consuetudinem.ubi Dec.col.
13 7.de iud.¶ Quarto,quęro,† an regalia aut principi reseruata acquiri posisnt per hanc pręscriptionem tanti temporis,cuius initii memoria non extat in contrariū, puta uectigalia,pedagia,legitimare spurios,creare notarios,famæ restituere,& cętera id genus?dic quod sic. d.c.super quibusdam.§.præterea. ubi Abb.& idem Ab. in c.cum nobis.colum.1.de præscrip.post. Bar.in l.si publicanus.§.fina.ff.de publica.Bal.in conf 340.Si pater colum.2.lib.5.Alex.in l.more.colum.2. in fin.uers.subdit etiam Roma.ff.de acqui.hære.in consi.6. colum.2. in fin.lib.primo. Aretin. in conf 30. Viso themate.in tertio dubio.uers.sed quia forte posset dubitari.Decius in conf.341.colum,pen.post.med. & in conf. 496.colū. 2.circa med.Ias.in l.de quibus.colum.12.de legibus.in l.imperium.col.9.ff.de iurisd.om.iud.& in d.l.is qui putat.colum.2.ff.de acqui.hęred. Vbi uero talia principi reseruata,competerent alicui priuato,contra eum sufficeret præscriptio ordinaria triginta,aut 40.anno Bar. in d.l.si.publicanus.§.fi.col.1. uer. uides ergo.ff. de publica.Bal.in conf.370.Verba rescripti.col.2.lib.3. & in

v. quæstio

c. 1. quæ sint regal. Fel. in c. cum nobis. col. 2. in fi. uersi. 14 inferior tamen. de præscriptio. ¶ Quinto quæro, † an in præscriptione huiusmodi regalium aut reseruatoru͂ principi, necessaria sit principis scientia? dic quòd non, ut per Alex. in d. consi. 6. col. 3. lib. 1. & in d. consi. 24. col. 5. li. 5. Fel. in c. de quarta. co. fi. & in c. cum nobis. col. 2. de præscrip. Deci. in consi. 85. col. 2. in consi. 271. col. 1. in consi. 241. col. pen. post med. & in co͂si. 496. col. 2. post med. Ias. in d. l. imperium. col. 9. Curtius iunior, in co͂sil. 61. col. 2. Alexandrinus in consi. 21. col 3. in quibus locis allegatur Bal. in d. c. 1. quæ sint regal. Sed contrarium uoluit Bald. in consil. 352. Materia feudorum. colum. 2. post med. lib. 1. & in consi. 340. Si pater. col. 2. lib. 5. Alexan. etiam in consi. 16. col. 5. uersi. posset etiam declinari. lib. 5. dicit teneri posse scientiam, esse necessariam, licet non insistat. Idem uidetur uelle Bald. in consil. 401. Casus talis asseritur. lib. 5. ubi quòd communis opinio est, quòd in feudis principum præscribe͂dis requiritur, eorum scientia. & Bal. ibi loquitur generaliter, adeo, quod eius uerba uidentur posse trahi etiam ad præscriptione͂ tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. Similiter Oldr. in consi. 254. Quia tota. colu͂. 3. uersi. 5. opponitur. requirit scientiam superioris in consuetudine iuri contraria. & tamen ex præcedentibus & dictis per eum ibi. col. 2. uer. ad secundum respondetur. locutus est etiam in consuetudine tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. & quod in hac præscriptione reseruatorum principi requiratur eius scientia, aut eius procuratorum uel officiariorum uoluit Boerius in suis decisi. q. 264. col. 17. nu. 19. ubi tame͂ simpliciter loquitur, nulla facta mentione Docto. tene͂tium contrarium. Scientiam etiam superioris requirit Abb. in d. c. cum nobis. col. 2. uersi. in hac tamen consue-15 tudine. de præscript. & ibidem col. pen. Ego puto, † quod ubi sumus in his, in quibus possessio, seu quasi no͂ quæritur sine scientia & patientia partis, prout in iuribus incorporalibus. l. quotiens. ff. de seruitu. l. ratio. §. si iter. ff. de actio. emptio. Bar. in l. 2. in prin. ff. de aqua plu. arc.

Bald.

Bald.in l.2.C.de serui. Abb.in consf.18.col. penul.post med.lib.2. non currat præscriptio etiam immemorati temporis contra principem, nisi data eius scientia & patientia, sine qua possessio quæri non potest, consequenter nec præscriptio regalium sine possessione, lib. 6. Est uerum isto casu, quod propter tempus tam antiquum præsumitur scientia principis, aut eius officialium. Salic.in l.authoritatem.uers.quæro de quæstione facti.C. unde ui.refert & sequitur Deci.in consf.185. col.6. Addo Calderi.in consf.15.col.1.uers. ex quo sequisur.in ti. de præben. Itaque, cum scientia præsumatur ob temporis antiquitatem, oportebit probare de ignorantia p fortiores coniecturas, aut præsumptiones, quod erit difficile. In aliis uero, quæ possidentur sine scientia & patientia partis, non puto necessariam scientiam superioris in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. hæc tamen difficultas non uidetur magni momenti, tenendo quòd sufficiat scientia officialium principis, de quo infra uidebimus, & quod illa præsumatur ex temporis antiquitate, quo casu impossibile quodammodo uidetur probare de contrario, id est, de ignorantia. & licet ista scientia & patientia nõ uideatur necessaria, boni tamen aduocati semper de ea
16 articulant ad cautelam. ¶ Sexto quero, † Quid si quis præscribat regalia aut principi reseruata, ipso principe sciẽte & patiẽte, an isto casu adhuc erit necessaria pſcriptio tpis, cuius initii memoria nõ extat ĩ cõtrariũ? Bal. in cõl.242. Antiq q. li.2. q nõ, sed sufficit pſcriptio 40. ann. Idẽ vr̃ de mẽte Alex.in d.cõl.24.col.5.uers.bñ facit, quod not. gloss. libro. quintò ubi quando tractatur de præscriptione minoris temporis contra superiorem, interueniente scientia & patientia, non requiritur scientia & patientia ipsius superioris, sed sufficit scientia ciuitatis Metropolitanæ, quæ est caput illius prouinciæ, & sic clare uult Alexand. quòd sufficiat præscriptio minoris temporis, data scientia, & patientia, non solum ipsius superioris, sed eius etiam officium præsidentium in capite prouinciæ. Imo isto

casu uidetur sufficere tempus triginta annorum. Ita Ia so. in d. l. imperium col. 11. uers. sed si aliquis pręscribe-
17 ret, sed dubitab ilis uidetur † ista conclusio in reseruatis principi, quæ sunt incorporalia, & in quibus præscriptio cadere non poteſt sine scientia & patientia ipsius principis, sine qua scientia & patientia possessio & præscriptio nunquam considerari poteſt, ut supra diximus. & firmat Abb. in d. c. cum nobis. iu duobus locis. Similiter cum pręsumptio iuris sit contra pręscribentem in talibus principi reseruatis, quæ priuatis non cõpetunt, ob id cęssante titulo, necessarium uidetur tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium. d. c. 1. de pręscrip. lib. 6. & d. c. præterea. §. super quibusdã. & sic duo copulatiue uidentur necessaria, scientia & patientia superioris, & tempus cuius initii memoria nõ extat in contrarium, quę duo copulatiue requirit Abb. in d. c. cum nobis. col. 2. uers. sed circa hanc particulam. & col. pen. uers. quædam sunt iura. Et nescio quomodo Doc. uoluerint aut potuerint facere differentiã, an præscribat quis principe sciente & patiente, uel nõ, in his, in quibus præscriptio considerari non poteſt sine tali scientia & patientia, & sic non poteſt considerari aliqua præscriptio quantumcunque antiquissima in istis incorporalibus sine scientia & patientia eius, cõtra quem præscribitur. Consequenter non poteſt separari pręscriptio sine sciẽtia superioris ab ea, in qua interuenit sciẽtia, cum semper requiratur scientia in istis in corporali-
18 bus. Et tenendo † hanc opinionem, quòd requiratur scientia & patientia superioris in istis iuribus incorporalibus circa reseruata principi, non uidetur obstare argumentum Docto. tenentiũ contrariũ ꝙ scientia & patientia non requiratur, quia hic nõ agitur de pscriptione, sed de consuetudine, in qua scientia principis non requiritur, ita respondet Alex. in d. consi. 6. col. pen. lib. 1. quia in primis posset dici, quòd assumptũ sit falsum in consuetudine, quæ est contra ius, in qua scientia superioris uidetur necessaria, quam opinionẽ firmat Ioã. Andr. in additio. Spe. in ti. de feudis. in rubr. col. pe. uer. non omittã, quem refert & sequitur Bar. inter cõs. Cur-

tii senioris

tii senioris in consil.67.col.12.circa med.uersi. sed stat difficultas.& col.seq Idem tenet Old.in consi.172.Quia omnes.col.1.in fi.in cons. 237. Perlectis col.1.in consil. 244.Ad obiectus.col.2.in fi.uersi. quinto opponebatur. & in consi.254.Quia totá.col.3.uer.quinto opponitur. Alexan.in consi. 6. lib. 5. ubi expresse refert & sequitur Old.in d.consi.237.Curtius iunior in tract. feu.in quarta parte,quæst.30.col.2.circa fi. Secundo respondeo posito;quod in consuetudine inducenda etiam contra ius, non sit necessaria scientia principis uoluit Alexan.in d. consi.6.lib. 1.quam opinionem etiam firmat Areti. in consi.153.Consultatio.col.1 in fi.& in consilio.159. In octauo & nono dubio.Corneus in consi.298.col.4.lib. 4.Rochus de Curte,in d.c.fi.char.36. In quarto requisito.Curtius iunior in consi.162.col.3 in fin.Istud tamen sane uidetur intelligendum in populo habente potestatem derogandi iuri,ut patet ex no. per Rochum de Curte,in dicto quarto requisito. ubi,quod licet non requiratur scientia principis, requiritur tamen scientia populi uel maioris eius partis. Quia sicut requiritur consensus populi in statutis condendis, sic in consuetudine inducenda,& sic requiritur scientia illius, qui potest ius condere super regalibus aut principi reseruatis sine scientia & patientia superioris,ergo nec consuetudinem inducere.& ubi populus posset consuetudinem inducere in his super quibus expresse non potest disponere,illud intelligitur,quando talis consuetudo esset præscripta.quo casu in tali consuetudine,quam præscriptam esse oportet necessaria uidentur ea , quæ sunt requisita in simplici præscriptione , ut supra abunde uidimus in quinta & sexta differentia,inter consuetudinem & præscriptionē. Consequenter necessaria uidetur scientia & patientia superioris sine qua præscriptio considerari non potest. Et ista forte fuerunt motiua, quibus motus fuit Alexā. in d.consi.16.col.5.lib 5. ut diceret teneri posse.scientiā principis esse necessariam in tali præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium Ex quibus uidetur tanta Doct.contrarietas cōcordari posse,

19 uidelicet, † quod ubi populus expresse statuere non potest sine licentia superioris, ut quia agitur de præiudicio ipsius principis, puta in regalibus aut in feudis, in his non possit induci consuetudo sine scientia ipsius superioris, & ita procedat, quod scribit Curtius iunior, in dicto tract. feud. in quarta parte. quæstio. 30. col. 2. post medium ubi, quod consuetudo diuidendi feudum indiuisibile de iure, requirit scientiam superioris. Pro quo adduco Bal. in consi. 401. Casus talis asseritur. col. 1. in fin. lib. 5. ubi, quod consuetudo circa feuda scientiam requirit superioris, quia agitur de eius præiudicio, cũ habeat

20 dominium directum, & ciuilem possessionẽ. Quod † ipsum tamen non puto procedere in cõsuetudine temporis antiquissimi & immemorati. cessante autem præiudicio principis, scientia eius non sit necessaria præscriptione, sed attenta ista ratione non uidetur necessarium tempus in tali consuetudine, cuius initii memorian on extat in contrarium, cum, ut dixi, in consuetudine etiã contra ius sufficiunt decem anni, & tamen Docto. cõueniũt requiri tempus, cuius initii memoria in cõtrarium non existat. Dum requirunt tale tẽpus, aperte uolunt, quod sit pręscriptio propter pręsumptionẽ iuris, quę est contra præscribentẽ, dũ postea dicunt non esse necessariã scientiam principis, uolunt esse consuetudinẽ, quæ tanta & tã subita uariatio, & inconstantia in una & eadem re diuersum ius statuendo, contra l. eum, qui ædes. ff. de usucap. l. si fine. ff. de conditio. & demonst. c. cùm in tua. de decimis. Oportet igitur, uel quòd sit in totum cõsuetudo, aut in totũ præscriptio. Vel si uolumus, quòd dicatur consuetudo præscripta, necessaria uidentur re-

21 quisita ad præscriptionẽ. Casus tamen † datur, in quo in istis iuribus incorporalibus præscribendis, non est necessaria scientia & patientia eius, contra quem præscribitur, uidelicet quando præscribit quis cum titulo habito à non domino: quia tunc nõ requiritur scientia ueri domini. l. si ego. §. j. in uersic. traditis, uel per patiẽtiam constitutis. ff. de publicia. Cyn. in l. 2. in 7. q. C. de seruit. quod dictũ pro singul. & mẽti perpetuò tenendũ, refert

&

& sequitur Pau. de Cast. in l. seruitutes. magna, colũ. pe. ff. de seruit. Ias. in l. j. in prin col. 15. uers. secundo modo, & singularius & in l. 3. §. ex contrario. col. 8. uers. sed aduerte ultra alios. ff. de acquir. possess. & eod tit. in l. naturaliter. in fin. princ. Quartò considero in hac sexta q. dũ
22 Ias. uoluit in d. l. imperium. col. 11. quòd † data scientia & patientia principis, tempus sufficiat triginta annorũ. nam hoc posito posset currere, præscriptio contra superiorem ignorantẽ, & quòd data eius scientia minor præscriptio sufficiat: tamen saltem necessarium uidetur contra principem tempus quadraginta annorum, etiam eo casu, quo præsumptio iuris non esset contra præscribentem: ut not. Abb. in d. c. cùm nobis. colũ. penult. de præscript. per text. in l. cõperit. C. de præscription. triginta uel quadraginta annorũ Et profectò princeps, qui uniuersitates priuilegiauit circa tempus præscriptionis, ut contra eas tempus requiratur quadraginta annorum, per ea, quæ habentur in l. fi. cum authen. ibi posita. C. de sacrosanct. eccle. breuem suiipsius uidetur curam habuisse, si non se pari cum una uniuersitate dignum putauit priuilegio. Imò Ang. in l. 2. C com. de usucap. uoluit necessarium esse tempus annorum centum contra principem, sicut contra romanam ecclęsiam. Sequitur Alex. in consil. 24. col. 5. uersic. quinimò etiam sufficeret tẽpus. lib. 5. per gl. in §. ut autem lex. in uersi. nec multũ. in auth. de non alienã. pro quo adduco Abb. in cõsi. 53. in fi. lib. 2. ubi, quòd in his, quæ sunt introducta ĩ fauorẽ principis, non currit cõsuetudò, nisi tanti tẽporis, cuius initij memoria non extat in cõtrarium: multò minùs ergo currit pręscriptio. de quo infrà dicam in nona quæst.
23 ¶ Septimò quæro, † in casibus in quibus necessaria est scientia principis in consuetudine, aut in præscriptione, an sufficiat scientia eius procuratorum aut officiariorum? Bart. in d. l. si publicanus. §. fi. ff. de publica. tenet, quòd sic. Idem tenet Bald. in consil. 145. Præsupposito quodã capitulo pacis. ante fin. uersi & præsertim, qa ipse fiscus. lib. 2. ubi, quòd scientia eorum, qui fungũtur uicibus fisci, fisco pręiudicat: p l. si procuratoris. in prin. ff. de

ff.de tributo.Idem Bald.in conſi.340.Si pater.col.2.lib. 5.quod ſufficit ſcientia locum tenentis ipſius principis. Alibi ſcribit Pau.de Ca.in conſ 203.Viſo quodã ſaluocondu&o.col.2.poſt mediũ.uerſi.ad ſecundũ reſpondetur.lib.1.quòd patientia † uicarii Regis,præiudicat Regi,quia in dubio cẽſetur habere eandẽ poteſtatem, quã Rex.Idem Paul.in conſi.256.Videtur manifeſte.colu.1. circa mediũ.lib.2. quod ſcientia officialium miſſorũ per populum Florentinum ad aliquem locum ſubditum, præiudicat ipſi populo Florentino mittenti, quia ipſe populus uidetur per ſe regere mediantibus illis officialibus,per l.municipes.ff.ad municip.l.3. in fi. & l. procuratoris.ff.de tributo.Bar etiam in d.l.ſi publicanus.§. fi.ſequitur Areti in conſil.42.Viſo conſil.colum.2.uerſ. unde ſi tenemus doctrinam.& in conſi. 153. Conſultatio.col 1.uerſi.quod autem homines de caſtillione,ubi, quod ſufficit ſcientia & patientia iudicis, uel officialis loci & prouinciæ.Ad idem facit Bertachi.in 1. parte ſui reper.in uerbo,ciuitas.uerſicul.139.ubi quod ciuitas dicitur,quod ſcit ipſius ciuitatis.allegat Bar.in l. ſpadonẽ §.qui ciuitatis.ff.de excu.tut.ubi tamen Bartol.nihil de hoc loquitur arbiter,ſecutum Bertachi.fidem alienam. Contrarium, quod imo ſcientia officialium principis, principi non noceat,uoluit Alexan.in conſi.84. colu. 2. poſt mediũ.uer.nec prędictis obſtat,ſi dicatur.li.1.Ioan. Zenobius de Vbaldis inter conſilia Bal.in conſ.370.Verba reſcripti.col.1.in fi.lib. 3. ubi quod ſcientia præſidis non nocet principi.Ad idem facit Roman.in conſ.289. ubi uoluit,quòd ſcientia procuratoris domino nõ nocet ſiue ſit procurator ſpecialis ſiue generalis,cũ libera,per tex.in l.item ueniunt.§.petitam.ff.de pet.hære. quo etiã fundamento utitur Alex.in d.conſ.84. lib. 1. allegando l.quod uulgo.ff.pro emptore. Sed certe iſta iura allegata per Rom.& Alex.nihil faciunt,quia loquuntur reſpectu malæ fidei,quo caſu bene fateor,quod propter ſcientiam procuratoris non dicitur dominus in mala fide,niſi ipſe dominus fuerit certioratus.Sed nos loquimur reſpectu præſcriptionis,quæ non currit,niſi contra ſcientem.

tem.quo casu sufficere uidetur scientia procuratoris generalis cum libera, sicut dicitur de scientia præsidis aut
25 alterius officialis principis. Aeque non † obstat tex.allegatus per Roma.in l.cum mancipium.uer.circa procuratoris.ff.de ædil. edict. ubi scientia procuratoris scietis rem esse morbosam uel uitiosam,domino nõ.nocet quo minus agat actione redhibitoria uel quanto minoris. Nam parcat mihi Rom.reuerentia,quia ille tex. hoc nõ dicit, imo,potius totũ contrarium,uidelicet, quod isto casu procurator tenetur domino actione mandati uel nego.gestorum,& sic præsupponit ille tex.quod ex quo dominus habet regressum contra procuratorem,quod ipse dominus agere non possit contra uenditorem, tantum quærit ille text. an ipse procurator agere possit: & decidit text.quod non,propter eius scientiam.Est uerũ, quòd glo.ibi dicit,quòd datur utilis actio domino ignoranti secundum quosdam,quam cedet procuratori. sed dum gloss dicit secundum quosdam,apparet,quod non secundum omnes,& quod gloss.hoc firmare non audet.
26 ¶ Iam † quòd scientia procuratoris domino noceat,est tex.in d.l.procuratoris.in prin.ff.de tributo.& tenet Oldra.in cõs.263.Dominus Aegidius.col.2.circa med.uer. & si quomodo,quod gl.in d.l.procuratoris.intelligit in procuratore generali,uel cũ libera.Non obstant alia iura allegata p Rom. quibus dicitur denuntiationẽ domino fieri debere,non procuratori, quia loquuntur qñ ex tali denuntiatione dominus teneretur, & in pœnã incideret.quo casu nimirum, si domino denuntiare oportet, uel si denuntiatio facta procuratori domino non præiudicat, donec ad eius notitiam peruenerit. Secus in præscriptione,quia per eam dominus nõ obligatur præ
27 scribenti. ¶ Octauo quæro, † in casibus,in quibus necessaria est scientia superioris,si sint duo superiores, aut domini,unus utilis, & alter directus, an sit necessaria scientia utriusq. domi?Ias.in consil.209.col.2.circa medium.lib.2.quod sic.allegat Abb.in ca.ad audientiã. de præscript.ubi finaliter Abb.uidetur residere in hac opi. quod si quis præscripsit feudum contra uasallum, talis

pær-

prȩſcriptio non noceat domino ignoranti, ne cogatur mutare uaſallum contra eius uoluntatem, & habere uaſallum minime gratum dum dicit hanc opin. Hoſtien. eſſe ęquam. quam opi. tenet Ioan. And. in addi. Spec. in rub. de feudis, col. 1. in fi. uer. uigeſimaoctaua. q. Pilei fuit de uaſallo, &c. late Alex. in conſil. 169. Viſo themate. lib. 2. Corn. in conſi. 51. col. 7. uerſicu. amplius in facto. Bertachi. in uerbo, prȩſcriptio quomodo. uerſi. 8. Aduertè, quia quęſtio iſta poteſt dupliciter intelligi. Primo, ſi quis prȩſcripſit feudum contra dominum utilem, & ſic uaſallum, an cenſeatur prȩſcripſiſſe etiam contra dominum directum, ita ut non teneatur domino directo ad aliquod ſeruitium? Secundo, an cenſeatur prȩſcripſiſſe, ita, quòd ſeruiendo domino directo more uaſalli, ab eo feudum auferri non poſsit. Circa primum modum intelligendi, clarum eſt, quod non præſcribitur contra dominum ciuiliter poſsidentem, niſi interuerteretur poſſeſſio, quia requiſitus præſcribens ad ſeruitia illa denegaret, deinde prȩſcriberet & poſsideret bona tanqnam libera, iuxta. l. male agitur. C. de præſcriptio. trigin. annor. Circa ſecundum modum intelligendi, formatur quæſtio per Abb. in d. cap. ad audientiam. in qua q. finaliter Abb. putat ęquam diſtinctionem Hoſtien. an dominus directus ſciuerit uel ignorauerit feudnm prȩſcribi, ut cõtra ignorantem non currat præſcriptio, nõ ſolum in prȩiudicium iuris directi, ſed etiam reſpectu utilis dominii, quia non cogetur habere prȩſcribentem in uaſallum. ¶ Contrarium, quod imo prȩſcribatur reſpectu utilis dominii, & quod feudum a prȩſcribente auferri non poſſit, ſed ſolum poſsit dominus petere iura ſui directi dominii a prȩſcribente, tenet Rom. in conſil. 166. In tertio dubio. Idem tenet Iaſ. licet Rom. non alleget in l. 1. colũ. pen. poſt med. uer. & per hocultimum nouiter reprobo. C. de ſer. fugi. Confirmatur iſta opin. ex eo, quod ſcribunt Ang. & Imo. in l. uſucapionem. ff. de uſucap. & alii Doc. allegati per Iaſ. in d. l. ſi col. 6. uerſi. quicquid alii dicant. C. de ſac. ſan. ecc. ubi, ꝙ habens cauſam ab eccleſia, nõ gaudet priuilegio eccleſiæ in prȩſcriptione, ſed prȩſcribitur

scribitur contra eum, sicut contra priuatum, dummodo prescribens uelit recognoscere ab ecclesia, id in quo tenebatur is, cōtra quem prescribitur. Idem uoluit Abb. in cons. 18. circa fi. & in cons. 62. col. fi. lib. 2. eandem opi. quod prescribatur contra ecclesiam, respectu utilis dominii etiam ignorantem, tenet Alex. in cons. 92. in octauo dubio, lib. 6. Ias. §. sed iste. nu. 14. insti. de actio. ¶ Puto considerandos aliquos casus pro resolutione huius diffi-
28 cultatis. Primus † casus est, quando possessor feudi prestitit seruitia domino directo, per longissimum tempus triginta annorum, & sic possedit feudum tanquam feudum, non ut bona libera, & iste casus non habet dubitationem, quia prescribitur ius utile, etiam in praeiudicium domini directi, nec dominus directus potest allegare aliquam ignorantiam recipiendo seruitia. c. si quis per triginta. si de feu. fuer. contro. inter domi. & agna. Alex. in cons. 118. col. 4. in cons. 169. col. 1. in fi. & in consi. 15. col. 3. in prin. lib. 5. Ias. in d. l. 1. col. pen. in fi. C. de serui. fugi. Imo si uasallus allegat inuestituram. & non plene eam probat, si per annum stetit in possessione feudi prescribit, & in defectum probationis statur eius sacramento. c. fi. §. si autem aliquis. si de inuest. inter domi. & uasal. lis oria. Dec. in cons. 114. col. 3. In secundo dubio. tex. tñ in d. c. si quis per triginta. nō procedit contra ecclesiā, contra quam requiruntur quadraginta anni. Guid. Pape. q.
29 ibi. Secūdus † casus est, qñ quis tenuit rē, tanquā liberā, non tanquā feudalē, iusto titulo & bona fide. & queritur an dicatur prescripsisse ēt in preiudicium domini directi, ut ei non teneatur ad aliquod seruitium? & isto casu uidetur dicendum, quod durante decennio nulla cucurrerit prescriptio possessione ciuili existente apud dominum, per illud tempus, sed lapso decennio incipit currere prescriptio longissi temporis contra dominum directum. Bald. in consilio 299. Dicunt Petrus. ante fin. uersicu. pone, ecclesie. libro primo ubi, quod ecclesia nō petendo pensionem ab emphyteuta per decenniū, perdit ciuilem possessionem. & tradit Ias. in d. l. 1. col. pen. C. de serui. fugi & idem Ias. in l 1. col. 2. C. unde legit. &

sic

sic quandiu dominus directus retinet possessionem ciuilem, contra eum non præscribitur, sed amissa possessione ciuili, tunc incipit currere præscriptio, & ista præscriptio oportet quòd sit longissimi temporis, id est, triginta annorum, etiam quòd præscribens habeat titulum & bonam fidem, & est speciale in feudo. c. 1. §. præterea. iuncta glo. de capi. Corra. ubi Doctor. Abbas in d. c. ad audientiam. col. penul. de præscriptio. Decius in consil. 144. col. 3. in secundo dubio. In ecclesia tamen requiruntur quadraginta anni. Gui. Papæ, quæstio [illegible]. quicquid aliter dubitauerit decisio Neap. decisi. 254. ubi uidetur uelle, quòd contra dominum directum nuda currat præscriptio, etiam longissimi temporis 40. annorũ. & dominus directus isto casu habeat priuilegium, quòd licet feudum consistat in rebus immobilibus, in quibus cum titulo sufficit præscriptio decem uel uiginti annorum tamen contra ipsum dominum directum requiritur tempus triginta annorum. & ratio specialitatis uidetur esse, quia ius directi domini, magis uidetur consistere in iuribus personalibus, quæ sibi debentur occasione feudi, quam in re immobili, quę tenetur per feudatarium, Secunda ratio specialitatis considerari põt, quia non tantum imputari potest domino directo, cur nõ citius uendicauerit rem suam, quantum domino directo & utili, cum, ut dixi, tota res ad dominum directum non pertineat. Addo præmissis Bal. in consi. 215. libr. 5. ubi quando quis tenuit rem emphyteuticam ecclesiæ, tanquam liberam 40. annis, præscribit contra ecclesiã.

30 Tertius † casus est, quando quis tenuit rem feudalem tanquam liberam, in mala tamen fide, quia sciebat esse feudalem. & iste casus uidetur indubitatus, quòd nullo tempore prescribit propter malam fidem. regu. possessor malæfidei. lib. 6. & infra latius dicam. Quartus casus est,

31 quando † quis possedit bona feudalia longissimo tempore sufficienti ad præscribendum contra dominum directum cum titulo & bona fide, tamen alius, puta author possidentis, qui uendidit bona tanquam libera, pręstitit seruitia domino, & quæritur an possidens præ-

scripserit

ſcripſerit contra dominum ignorantem bona feudalia poſsideri per tertium? & iſte caſus poteſt frequenter contingere, quia uaſallus poſsidet plura bona feudalia, aliqua ex eis uendit, tanquam libera emptori ignoranti qualitatem feudi, & tamen non ceſſat uaſallus præſtare ſeruitia domino ignoranti talem alienationem. & iſto caſu puto contra dominum non præſcribi. nam recipiẽdo ſeruitia a uaſallo uendituro, ſemper retinet poſſeſſionem ciuilem, qua durante præſcriptio non currit cõtra ipſum ciuiliter poſsidentem, poſſeſsio enim ciuilis non amittitur niſi data negligentia aut obliuione nõ recuperantis, aut non poſsidentis.l. clam poſsidere.§.qui ad nundinas.& l.ſeq. ubi Iaſ. in nono nota.ff.de acquir.
32 poſſeſ. ſed † negligentia imputari non poteſt domino directo ignoranti alienationem factam per uaſallum.l.ſi quis in graui.§. ſi ignorans.ff.ad Sillanianum.l.genero. ff.de infamibus. cap. apoſtolicæ. de excep.c.2.cap. quia diuerſitatem.de conceſſ. præben. cap.ſi uero. de ſenten. excom.obliuio etiam conſiderari non poteſt, cum ſem-
33 per receperit ſeruitia a uaſallo uenditore.¶ Nono † quæro, dictum fuit ſupra, quòd reſeruata principi non pręſcribuntur, niſi per tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, quid in aliis bonis principis, an tãtum tempus requiratur? Hic eſt aduertendum, ꝙ princeps poteſt habere bona duplicis generis. nam poteſt habere bona tanquam priuatus, puta, quę habebat antequam eſſet princeps, uel ſi quid ei teſtamento, aut alias donatum ſit. Rurſus habet bona tanquã princeps. Cyn. & Iaſ.in l.procurator.C. de edend. & idem Iaſ.in l.1. in princ.ff.de offic. procur.Cæſa.addo Alex.in conſi 6.col. 2. uerſi. princeps enim.lib.4. ubi, quòd habet princeps duplex patrimonium priuatum & fiſcale. fortius uoluit Pau.de Caſt.in conſi.106. circa ea.colum.2.in fin.lib.1. quod etiam ea, quę perueniunt ad principem, tanquam principem per impoſitionem onerum extraordinariorum, dicantur eſſe de patrimonio priuato ipſius principis. de quo tamen dubitem. In patrimonio priuato ſeu in bonis, quę ut priuatus habet non uidetur, quod gau-

deat

deat aliquo priuilegio, quia in prescriptione habetur respectus ad bona potius, quam ad personas, sicut dicimus de bonis propriis Episcopi aut clericorum, quæ nõ sunt ecclesiæ, quòd in illis non gaudet Episcopus aut clericus priuilegio ecclesiæ circa præscriptionem glo.in c. possessiones. 16. q.4. quam pro singulari ad hoc citat Roma.in singu.451. Tu scis generale. sequitur Fel.in c. ecclesia Sanctæ Mariæ.col.4.in fin. uersi. & hinc est.& ibi Dec col.8.in fi.de consti. Ias.post Sali. in d.authen.quas
34 actiones.in fi.C.de sac.sanc. eccl. † In his enim quæ separationem. recipiunt, potest quis considerari non tãquam ipse sed tanquam alius tertius, aut extraneus.l. si pater.§.qui duos. ubi gl. & Bal.ff.de adopt.l. procurator qui pro euictione.ff.de procur.l. post mortem.ff. quand. ex fact. tuto. ob id Episcopus scholaris non precedit rectorem, quia non est ibi tanquam Episcopus. Abb.in c. auditis.col.3.de elect. Similiter canonicus uicarius Episcopi, sedebit in loco suo, quia non est ibi, ut uicarius. Abb.in c.postulasti.col.3.de conce.præben Eeli.in rubr. de maio.& obe.col.2. Similiter, si Rex iudicet in aliqua causa tanquam Comes, non tanquam Rex appellabitur ab eius sententia, ad superiorem Comitis, non inspecta regia maiestate. Guido Papæ q.436.col.11.q.36.per tex. in l.pen.ibi sed ducatus, &c.C. de appella. Est uerum ꝙ Pau.de Cast in d.consi.106.col.2.in fi. simpliciter dicit, quòd princeps gaudet eius priuilegio, etiam in bonis priuati patrimonii, sed nimium generaliter loquitur iu dicio meo, & sine lege. & quòd patrimonialia Cæsaris præscribantur modo communi, quo alia bona priuatorum uoluit Bal.in d.l.2.in princ.C. commu. de usuc. In
35 aliis uero bonis † principis, & quæ sunt de patrimonio fiscali, quantum tempus requiratur, habetur in §. res fisci instit de usucap.in l.in omnibus.ff.de diuer.& temp. præscrip.per Abb.in d.c.cum nobis.de præscrip. Arc.in d.consi 153. Consultatio.col.si Boer.in suis decis.q 264. col.17. in 2.parte. in quibus locis concluditur, quòd ubi sunt bona fisco incorporata, requiritur tempus 40. annorum, per l.competit.C.de prescrip.30. uel 40. annor.

Sed

Sed Ang.in d.l.2. C. commun.de usucap.uoluit, quod
36 contra fiscum † romani imperii requiratur hodie de iu
re authenticorum præscriptio centenaria, sicut contra
romanam ecclesiam. per gl.in d.§. ut autem lex.in uer
sicu.nec multum.in auth.de non alien. sequitur Alex.
in d.consi.24.col 5.uer. quinimo etiam sufficeret.lib.5.
ubi etiam Allegat Angel.in l.sicut.C.de præscript.30.
anno.& in l.1.C.de anna.excep.sed in libro meo Ang.
nihil loquitur de hoc.nisi in d.l.2.C.commu.de usuca.
credo quod uoluit allegare Bal.in d l. sicut. col.fi. & in
d.l. 1.col.2.uers. ultimo conclude. C. de anna.exce.ubi
Bal.hoc expresse uoluit.& idem Bal.in d. l.2.C.cõmu.
de usuca allegaui etiam supra Abb.pro hoc in d.consi.
53.in fi.lib. 2.ubi,quod in his, quæ sunt introducta in
fauorem principis, non currit consuetudo nisi tanti tẽ
poris, cuius initii memoria non extat in contrarium.
ad idem in terminis adduco eundem Alex.in consi 84.
37 col.2.in uers.secundo dicimus.li r. primo Boerius † ta
men in d.q.264.colum.19.dicit communem opin.esse
contra Angel. & Alexand.quod sufficiat præscriptio.
40.annor.Sed aduerte,quia Boe.in d.q.col.18.in prin.
dicit,quod in d.l.fina.C.de sacrosan.eccle.illi casus ibi
enumerari, in quibus requiritur præscriptio centum
annorum,sunt redacti ad præscriptionem 40. annorũ.
Quod si uerum sit,corruit fundamentum Alexand. in
d.consi.84.ubi uoluit, quod d.l.fi.solum sit correcta re
spectu ecclesiæ, in qua sufficit præscriptio 40.annorũ,
in casibus ibi positis,secus in ciuitate, ideo si in ciuita
te illa.l.fina.non est correcta, sed in ea requiruntur an
ni centum, multo fortius illud tempus erit necessariũ
in principe,quia ille tex.solum procedit in ciuitate ha
bente iura principis,aut fisci,ut supra diximus,& infe-
rius dicemus. Videndum est igitur uter loquatur me-
lius Alexand.an Boerius,quo ad casus positos in d l fi.
& profecto miror, quomodo Boerius potuerit dic re
simpliciter illos casus esse redactos ad præscriptionem
quadregenariam, quia illa reductio facta est per auth.
quas actiones.ibi positam, quo ad ecclesias tantum,ex-

cepta ecclesia Romana, sed in ciuitate illa.l.fin.non est correcta, secundum communem opin.doc. in d.auth. quas actiones.ubi Ias col.6.uers.cōtrariam opinionem. licet Boe.pro se alleget etiam Ias.in d.l.fi.in octauo nota C.de sacros eccle.sed ibi Ias.loquitur respectu ecclesiæ, non respectu ciuitatis.& hanc communem opin.tenent omnes docto.supra late commemorati in octaua limitatione, ad regulam negatiuam, quòd in pœnalib,
38 non fit extensio, ubi, quòd in † correctoriis non fit extensio etiam ex maioritate rationis.nam pro hoc allegant omnes no.in d.auth.quas actiones.ubi illa authē. corrigens illam l.fi.in ecclesia, non extenditur ad ciuitatem.eandem opinionem tenent plurimi alii doctores supra commemorati, in decima quarta limitatione ad regulam quòd consuetudo non extenditur.nam limitat non procedere, quando duo casus essent æquiparati per legem antiquam, quia tunc lex noua corrigens in uno, extenditur ad alterum.Postea retuli aliquos doctores tenere contrarium per d.l.fina.& authen.quas actiones.ibi positam.ubi authen. quas actiones.corrigens in ecclesia, non extenditur ad ciuitatem, cum tamen ecclesia & ciuitas essent æquiparatæ per d.l.fi.ad quod argumentum confutandum magnopere doctores laborarūt & sic tam doctores tenentes cōtra illam decimamquartam limitationem, quàm tenentes pro ea, omnes sine controuersia tenent, quòd d.l.fi.non sit correcta in ciuitate, ut mirer ausum Boerium dicere communem opinionem esse contra Alex.in d.consi.84.lib.1.& quòd illi casus d.l.fi.sunt redacti ad præscriptionem quadragenariam simpliciter, cum illud factum sit in ecclesia tātum, non etiam in ciuitate. Ob id puto sine dubio Alexan.melius locutum, quod contra principem requiratur præscriptio centenaria, iuxta terminos d.l.fin.C.de
39 sacros.eccle.Sed † difficultas est extra illos casus d.l.fi. an princeps gaudeat præscriptione centenaria, Ang.in d.l.2.C.commu.de usucap.quem sequitur Alexand.in d.consi.24.colum.5.lib.5.uult, quòd sic. & quòd princeps gaudeat pari priuilegio, cum ecclesia Romana.

Idem

Idem tenet Bal.in d.l.2 C.commu,de usucap.in d.l.si-
cut.C.de præscript.triginta anno.& in d.l.1. C. de an-
na.exceptio.Felin.in c.ad audientiam.col.7.in fi.uersi.
amplia primo,de præscript.Sed credo Ang.nimium ge
neraliter locutum.nam gl.super qua se fundat in d.§.
ut autem lex.in uer.nec multum.in authen.de nõ alie-
nan.dum æquiparat imperium & res publicas ecclesiæ.
allegat d.l.fi.C.de sacrosf.eccl.dicens, quòd illa lex so-
lum est corrocta in ecclesia, & sic uult gl.quòd impe-
rium gaudeat priuilegio ecclesiæ Romanę quo ad præ
scriptionem centenariam in casibus tantum d.l.fina.&
isto casu procedat opin.Boerii. & quòd extra illos casus
d.l.fi.princeps non debeat gaudere priuilegio ecclesiæ
Romanæ,uidetur probari efficaciter quia d.l.fin.solum
procedit in ciuitatibus habentibus iura principis, aut
iura fiscalia,ergo priuilegium principis non uidetur ex
tendendum extra illos casus. & posito,quòd intétio gl.
in d.§.ut autem lex.in uerbo, nec multum alia fuisset.
& quòd uoluerit æquiparare principem ecclesiæ Ro.in
distincte(quod tamen dicendum non uidetur per pre-
missa)dico,quod in hoc gl.male uidetur sentire,& eam
reprobat Henricus Boic in c.diligenti.in fi.de præscri-
ptio.refert & sequitur Guido Papæ q.416.ubi quòd ita
fuit conclusum.Sed latius uidetur insistédum circa gl.
in d.§.ut autem lex in uerbo,nec multum.Et primo ui
dendum est,an illa gl.uoluerit generaliter,quod impe-
rium gaudeat præscriptione centenaria. Secundo an il
40 la glo.sit uera.¶Circa † primum aduertendum est,ꝙ il
la gl.dupliciter probat imperium gaudere præscriptio-
ne centenaria Primo per tex.in d.§.ut autem lex.Secũ
do,per tex.in d.l.fi.C.de sacrosan.eccle. & licet illa l.fi.
solum loquatur in certis casibus,tamen tex. in d.§.ut
autem lex.simpliciter & generaliter loquitur, quòd sa-
cerdotium & imperium ab inuicem multum non diffe
runt.infert ergo glo.quòd sicut sacerdotium principa-
le,id est,ecclesia Romana gaudet præscriptione cente-
naria,ita & imperium simpliciter & generaliter in om
nibus casib.Sed ulterius cõsidero,ꝙ imo illa gl.uidetur

loqui in omni sacerdotio,& in omni ecclesia, dum dicit,quòd illud ius in ecclesia est correctum,per tex.in §. pro temporalibus in authē. de eccle.tit.unde est extracta authen. quas actiones.non ergo loquitur illa glo.in d.§.ut autem lex.in ecclesia Romana , quia in ea nihil est correctum,& hoc modò considerando illa gl.retorquetur contra Bal.Ang.Alex.&Felin. quia illa gl non æquiparat imperium ecclesiæ Romanæ,sed aliis ecclesiis,dum dicit,quòd in ecclesia illud ius est correctum, quæ correctio non reperitur in ecclesia Romana , imo expresse excipitur ab illa correctione. hoc stante, quod imperium æquiparetur ecclesiæ generaliter, non Romanæ ecclesiæ tantum , Dico, quod aliæ ecclesiæ non fuerunt priuilegiatæ generaliter, ut gauderent præscriptione centenaria,sed solum in casibus positis in d.l.fi. C.de sacrosan.eccle.ergo in illis tantum casibus uidetur imperiū priuilegiatum, & in dictis casibus sine dubio puto,quod princeps etiam hodie gaudeat priuilegio præscriptionis centenariæ, si enim eo gaudet ciuitas habens iura principis, a fortiori gaudere debet ipse princeps.Circa secundum,an illa gl.sit uera, dico sine quod dubio uera uidetur quo ad casus.d.l.fi. C.de sacros.eccle.sed quo ad alios casus,ualde dubito,si teneamus quod illa glo generaliter uoluerit imperium gaudere præscriptione centenaria Primo,quia illud inferri non potest necessario ex d.§.ut autem lex.quia in illo text non dicitur,quod absolute æquiparētur, sed quod multum non differunt.ergo in aliquibus est differentia.Secundo , quia ibi non loquitur tex.de sacerdotio Romanæ ecclesiæ tantum,sed de omni sacerdotio,& ecclesia,secūdum quod gl.uidetur intelligere,prout proxime declaraui,ob id sicut ecclesia non gaudet priuilegio præscriptionis centenariæ.secundum ius . Codicis, & illud ius Authenticorum ante d.§.pro temporalibus. authen.de ecclesia.tit.ita uidetur, quod imperium non gaudeat illo priuilegio,nisi in illis casibus.Tertio, text. in l.omnes.C.de pręscri.30. uel 40.ann.uult omne ius publicum, & priuatum in quacunque persona extinctum

ctum eé ſpacio 40.annorum, ergo etiam ius principis,
41 quod publicum dicitur. Secundo † pondero uerbum uniuerſale, in quacunque perſona. quod uidetur comprehendere etiam perſonam ſuperioris. Alex.in conſil. 135.lib.4 per tex.in d.l compe. it.C.de præſcrip 30.uel 40.ann.quæ lex uenit ad declarationem & ſuppletioné d.l.omnes.nam quia per d.l.omnes. omnia iura etiam publica & cuiuſcunque perſonæ præſcribi dicebantur, quidam trahebant illam legem etiam ad publicas functiones, aut tributa principi debita, ut prçſcriberentur annis.40.Sed imperator in d.l.comperit.dicit, declarando & ſupplendo, quod non intellexit de tributis & functionibus publicis, in quibus nullam prçſcriptionem currere uoluit. Tamen in ipſis bonis immobilibus, pro quibus prçſtantur ipſæ functiones publice, bene uoluit præſcriptionem currere quadragenariam. Ecce ergo, ꝙ exceptis tributis & publicis functionibus, quæ præſtantur in ſignum ſubiectionis, alia bona publica ipſius imperii, quæ non ſunt de regalibus, ſeu in quibus præſumptio iuris non eſt contra prçſcribentem, ſpacio præſcribuntur.40.anno.Ideo Bal. & Ang.dum dicunt imperium gaudere præſcriptione centenaria, cum miniſterio dicunt, quod hodie de iure Authenticorum imperium gaudet illo priuilegio, clare inferentes ſecus eſſe de iure Codicis, quia illi duo tex. uidentur clari in d.l.omnes.& l.comperit.Sed nó potuerunt Bal.& Angel.ſe fundare ſuper iure Authenticorũ, quia ius Authenticorũ non æquiparat imperiũ & ſacerdotiũ ſimpliciter, & gñaliter in omnibus, & per omnia.ſed dicit, quod nó multũ differunt, ut ſupra dixi. Rurſus dũ Bal. & Ang.dicunt hodie ſecus eſſe de iure Authéticorũ, ne
42 ceſſario uolunt ꝙ ius Codicis ſit correctũ, ſed † correctio induci nó debet, niſi expreſſe dicatur.l.ſancimus.C. de teſta.l.ꝑcipimus.in fi.C.de app.ubi Bar.in ſpé no.ꝙ añquã dicatur aliquid eſſe correctũ, oportet quod ſpãr & ſpecifice illud dicatur, adeo qđ uerba gñalia nó ſuffi cerét ad inducédũ correctioné. & tradit Iaſ.in cól.164. col.i.ĩ fi.li.2.ſed tex.in d.§.ut aũt lex.ĩ ſpé nihil dicit de

præſcriptione,ſed æquiparat imperium ſacerdotio.Imo nec generaliter in omnibus æquiparat, ſed dicit, quod non multum differunt,ob id neceſſe fuiſſet ad corrigendum ius Codicis, quod dictum eſſet æquiparatum eſſe imperium ſacerdotio Romano circa præſcriptionem.
43 Amplius dico,quod ſi per † dictum.§.ut autem lex imperium & ſacerdotium ſimpliciter fuiſſent equiparata, & generaliter ſine illis uerbis,nec multum differunt,ex quibus patet aliquam eſſe differentiam, adhuc nõ poſſet dici correcta diſpoſitio dictarum legum Codicis in l.omnes. & l.comperit.quia illud ius nouum Authenticorum generale deberet reſtringi per leges præcedentes in Codice,ne inducatur legum correctio.l.ob æs. C. de præd.mino. glo. in l.omnes. C. ſine cenſu,uel reliq. Rom.in conſi.399.Vt præſens.col.3.circa med.uer.quinimo & lex ſequens.Imo etiam lex noua correctoria diſtinguitur ſecundum legem antiquam, ut tanto minus corrigatur ius antiquum præcedens,quam ſit poſſibile. auth offeratur.C.de litis conteſt.iuncta l. ſciendum. in prin.ff.qui ſatiſd.cog.ubi glo.& doct.quod hic dicemus in d.§.ut autem lex.ubi non apparet, quod ille tex. uoluerit corrigere d.l.omnes.& l.comperit.Imo text. in d. §. ut autem lex. debet quacunque ſubauditione iuuari, ne inducatur correctio dictarum legum l.omnes.& l.cõperit.l.1.C.de inoffi.dotibus.Curtius iunior in conſi.5. col.4.ad fi.Sed hic ſine aliqua ſubauditione tex. in d. §. ut auté lex.poteſt intelligi citra correctionem iuris Codicis,quia,ut dixi,non in omnibus & per omnia æquiparat,ſed dicit, quod non multum differunt. Secundo, quia ille text. non loquitur in ſacerdotio romano tantum,aut eccleſia romana,ſed potius de aliis eccleſiis, ut ſupra dictum eſt.Et poſito & non conceſſo, quod loqueretur in ſacerdotio romano & illi, imperium ſimpliciter compararet, adhuc per talem æquiparationem generalem non induceretur correctio iuris Codicis, ſed potius illa generalis æquiparatio reſtringi debet,ne cõprehendat præſcriptionem,de qua in d.l.omnes. & l.ſicut & l.nam & poſteriores.ff.de legibus.l. ut gradatim.

§.& si lege ff.de muneri.& honor.l.2. C. de noxa.c.cum dilectus.de consue. Præterea,cum dictæ leges omnes & l. comperit. sint speciales in materia præscriptionis, & in d.§. ut autem lex sacerdotium & imperium æquiparentur,non in specie in materia præscriptionis, sed generaliter dicatur non multum differre, per illum textũ generalem non censetur correcta dispositio specialis di
44 ctarum legum l.omnes. & l. comperit. † quia quando concurrunt duæ leges,prima specialis,& secunda generalis,nunquam secunda generalis tollit primam specialem.gloss.in c.ut officium.in uersicul.duabus.de hæret. lib.6. Geminia.in c.1.colum.1.in prima oppo. de const.
45 lib.6. † Quinto,quod imperium non gaudeat præscriptione centenaria,arguitur sic. Etiam iura imperio reseruata, & in quibus præsumptio iuris est contra præscribentem,præscribuntur spacio temporis,cuius initii memoria non extat in contrarium.d. l. hoc iure. § ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æsti. c. super quibusdam. §.præterea.de uerb.sig. quę præscriptio est minor centenaria, ut supra probauimus, & sic in talibus reseruatis non gaudet imperium præscriptione centenaria, ergo
46 multo minus in aliis non reseruatis principi. ¶ † Ex præmissis puto concludendum, quod imperium non gaudeat priuilegio præscriptionis centenariæ in bonis in quibus præsumptio iuris non est contra possidentẽ, nisi in casibus,de quibus in d.l.fi. C. de sacrosan.ecclesi. In aliis uero bonis,quę sunt de reseruatis principi,& in quibus prẹsumptio iuris est contra prẹscribentem,gaudet priuilegio prẹscriptionis, non dico centenariẹ, sed cuius initii memoria non etat in contrariũ, quę est minor centenaria,ut supra diximus,contra Card. & Feli.
47 Et tres † declarationes ad d.l.fi.C.de sacros.ecclesi.uide p Alex.in cons.16. col. 8. uersi.quinimo nec ẽt in quatuor casib lib.5. Et dñ dicit non habere locũ nisi contra uendentẽ, donantẽ aut relinquentẽ contra ciuitatem aut eius successorem uniuersalem, non contra singularẽ successorẽ,post Bald.in d.l. fi. idem uoluit Aret.in d. cons.153.Consultatio.col.fi.Cor.in cons.268.col.x.li.4.

48 ¶ Decimo † quæro, an in præscriptione temporis, cuius inii memoria non extat in contrariũ, requiratur titulus? Dic quod nõ, cum talis præscriptio uim tituli habeat, ut supra dictũ est. & pro hoc est tex. in dict. cap. 1. de pręscrip. lib. 6. Quod ampliatur procedere, licet agatur de pręscribendo contra clericos, aut libertatem ecclesiasticam. Paul. de Cast. in consi. 423. Ex puncto transmissio. col. 2. circa med. lib. 2. talis enim pręscriptio pro ueritate habetur. gl. in l. 1. C. de seruit. Bald. in cons. 257. Quæstio uertens. lib. 2. & in consil. 24. Subtiliter. col. 2.
49 lib. 4. Decius in consi. 85. colum. 2. ¶ Vndecimo † quęro, an saltem in tali pręscriptione tanti temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, sit necessaria tituli allegatio? Videretur dicendum quòd sic, quia licet titulus pręsumatur ex antiquitate temporis, non tamẽ uidetur prodesse pręsumptio, nisi allegetur. l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. de adul. scriben. in l. cum quid. ff. si cert. peta. & quod allegatio tituli sit necessaria in tali pręscriptione, uoluit Alex. in consi. 74. col. 3. in fi. uer. accedat ad hoc, quod uoluit. lib. 4. Felin. in c. accedentes. col. 5. uer. sed reuera potius eligerem. de præscript. quem refert & sequitur Curtius iun. in consil. 158. col. 4. in fi. Contrarium, quòd allegatio tituli nõ sit necessaria, uoluit glo. in d. c. super quibusdam §. præterea. in uerbo non extat. Frede. de Senis, in cons. 234. Super primo puncto. colum. 2. in fi. uer. maxime autem hoc procedit Soci. in cons. 127. colum. pen. in fi. uersi. & eo maxime pręd ictaprocedunt. lib. 1. quod est repetitũ in cons. 181. lib. 2. Idem tenet Abb. in cons. 7. col. 4. uers. & quanquam hęc lib. 2. Doct. in d. c. 1. de pręscript. lib. 6. Cald. in cons. 1. in tit. de libelli obla. Guido Papę questio. 408. in fi. ubi allegat Io. Fab. in §. æque. instit. de act. Idem tenet Ias. in l. si certis annis. col. fi. in decima limitatione C. de pactis. refert & sequitur Gozadi. in cons. 8. col. 8. circa medium. Ex quibus patet hanc opinio. uerã esse & communem & pro ea uidetur text. in d. c. 1. de pręscrip. lib. 6. ubi, quod in tali pręscriptione non requiritur titulus. si titulus non requiritur, ad quid allegari eũ

opor-

50 oportet? Non obstat modo † regula, quod pręsumptio iuris non sufficit, nisi allegetur, quia fateor. Sed dico, quod ex tempore, cuius initii memoria non extat in contrarium, titulus non præsumitur a iure, sed potius fingitur a lege in fictione autem nō est necessaria allegatio, quia fictio est super claro, quando uere de titulo nō apparet. sed lex fingit titulum propter antiquitatem tēporis. Secundo respondeo, & ex quo titulus non requiritur in tali prę scriptione ut supra dictum est, superfluo quęritur de eius allegatione. Non obst. authoritas Alex. & Feli. supra in contrarium allegata, quia respondeo, quod loquuntur in his, quę non sunt prę scriptibilia etiam per tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, puta, data incapacitate prę scribentis circa decimas, uel circa collationem beneficiorum, iuxta text. in cap. quanto. de consue. & not. in capitu. 2. de prębend. lib. 6. uel quando lex expresse resistit prę scriptioni, ut in casu. d. cap. accedentes. in materia procurationis. quo casu solus cursus temporis nihil potest operari, ut reddat capacem eum, qui incapax sit. ob id opus est, quòd allegetur titulus priuilegii aut exemptionis. & ad probationem talis tituli sufficiet probare lapsum temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. Secus, ubi sumus in materia præscriptibili, etiā sine titulo, quia tunc necessaria non est tituli allegatio, & multo minus isto casu necesse erit probare quid factū esse tanquā ex causa alicuius tituli non necessarii. Felin. in capit. causam, quæ. colum. 4. de præscript.

51 ¶ Et ex pręmissa † declaratione infertur ad unā limitationē dicti Soci. in cons. 260. ante fi. li. 2. de quo supra diximus in tertia quęstio. ubi uoluit, quod appellatione priuilegii in materia stricta, non ueniat priuilegiū tacitum resultās ex tēpore, cuius initii memoria nō extat in contrariū, nā istud non procederet, qn̄ expresse allegaretur titulus priuilegii, & ad eius probationē probaretur tempus, cuius initii memoria nō extat in contrarium, quia tunc etiā in materia stricta & non pręscriptibili sufficit talis præscriptio, cum allegatione tituli. & ita ponderat & ex-

& expresse notat Curtius iunior in dict. consil. 158. col. 4. in fi. Felin. in c. causam. col. 3. in fi uers. puto sustentabilem. de præscrip. Sed circa † dictum Alexan. & Feli. &
52 Curtii iunioris, tria considero. Primum, quòd illo attento elusoria uidetur fieri dispositio iuris prohibentis qd præscribi, etiam per tempus antiquissimum. nam semper allegabit quis titulum, & ad eius iustificationem probabit de lapsu temporis antiquissimi. & sic lex uidebitur imposita uerbis, contra l. 2. in fi. C. commu. de lega. nec id recipi debet, per quod legis dispositio fiat elusoria. l. 2. §. pecuniam. ff. de calumnia. l. si prætor. ff. de iudi. l. hanc legem. ff. de contrahend. emptio. l. fi. in princ. ibi, alioquin nequicquam mihi caueatur. ff. si cert. pet. l. fi. ff. ne quid in loco publico l. 1. §. exceptiones. ff. quar. re. actio non det. l. cum aliis. in fi. C. de cura. furio. l. fin. §. non autem. C. de bonis, quę liber. l. fi. C. de usur. rei
53 iudi. c. commissa. §. porro. de electio. lib. 6. Imo fit † extensio etiam in materia pœnali, ne alias dispositio pęnalis fiat elusoria. d. l. 1. §. pecuniã ff. de calumnia. c. si ciuitas. & ibi Domi. in 2. notab. de sent. exco. lib. 6. & dix supra in materia extensionis consuetudinis in pęnalibus, similiter potius toleratur correctio iuris communis, quam quòd ius nouum fiat elusoriũ. Roma. & Doct. in auth. ex testamento. C. de colla. late Moder. in l. 1. ff. de offic.
54 eius. Rursus † attento hoc dicto Alexand. Feli. & Curtii permittetur per indirectum, quod directo prohibetur, quod esse non debet. l. si ex duobus, & ibi glo. ff. de neg. gest. d. l. fi. C. de usuris rei iud. reg. cum quid una uia. lib. 6. nec circumueniri debet lex prohibens. l. arbitrio. §. dolo cuius. ff. de dolo. facit tex. in l. oratio. ff. de sponsalib. & per hoc fundamentũ multi tenent contra illud dictũ, ut refert Alex. in d. cons. 108. in fi. li. 2. & in d. cons. 75.
55 col. fi. lib. 4. Secundum quod † considero contra dictum Alex. Feli. & Curtii iunioris est, quia si illud uerum sit, cautela quædam uidetur etiam & ipsa inutilis & elusoria. nam quotiens aliquid fieri non potest sine aliqua causa, non sufficit probare illud simpliciter factum esse, nisi probetur quod in uim illius causę factum sit. Puta, ser-

ſeruitus habens cauſam diſcontinuam, non acquiritur, niſi per tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, ut habetur in d.l.ſeruitutes.magna.ff.de ſerui. poterit tamen acquiri longo tempore, id eſt, decem annis inter pręſentes, & uiginti inter abſentes, ſi quis allegat titulum conſtitutę ſeruitutis diſcontinuę, & ad iuſtificationem ipſius tituli probet de lapſu longi temporis. glo.& Doc.in d.l.ſeruitutes.Bar.in l.cum de in rem uerſo.ff.de uſuris. Iſtud tamen intelligitur & procedit, ſi quis probet ſe uſum ſeruitute illa diſcontinua in uim illius tituli, & tanquam ex illa cauſa. Salic. in d.l ſi certis annis.Cuma.& Roma. in l.qui in aliena. in princ.ff.de acquir.hęred. & ibi Iaſ.colū.fin.uerſicu.eam etiam tenet Pau de Caſt. in conſi. 51. In cauſa ſpectabilium uirorū. colum.2.poſt medium libr.2.Alexand.in conſi.113.lib. 1.in conſil.108. in fin.lib.2. & in conſil.75. colum final. lib.4. Sed quomodo probari hoc poterit, cum non appa ret de aliquo titulo, niſi per allegationem. ſi enim uere conſtaret de titulo, pręſumeretur, quid factum in uim illius tituli. l.quędam mulier.ff.de rei uendicatione.l.2. C.de acquirenda poſſeſsio. Bal in conſi.290. iſtę allegationes.colum.2.lib.1.Pau.de Caſt.in d.conſi.51.colum. 2. poſt medium.libr.2. ſed ubi de aliqua cauſa non conſtat, quomodo pręſumetur ex ea quid factum eſſe. Et ſi dicas pręſumi quid factum ex cauſa allegata. reſultabūt duo ſpecialia. Primum quod pręſumatur titulus ex ſola allegatione illius, iuncto curſu temporis. ſecundū quod pręſumatur quid factum in uim illius tituli, contra l. 1,
56 C.de dotis promiſsion. ob id l Alexander in d.conſ.75. in fin.lib.4. dicit difficile eſſe probare factum quid eſſe in uim tituli allegati, nec uidetur aliter probari poſſe, quid factum eſſe tanquam ex ea cauſa, niſi probetur, quod faciens aliquando declarauerit coram teſtibus ſe ita facere ex tali cauſa, uel ſi petierit tale ius, tanquam ſibi debitum. Alexan.in conſi.50.col.2.lib.3 ¶Sed dicet aliquis, ex qua cauſa, quis quid faciat, hoc uidetur pendere ab eius animo, ob id ſtandum uidetur eius iuramento.glo. & Doct. in §. alię. inſtit.de actio. Bar. & Doc.in

l.pro

l. pro hærede. in prin. ff. de acquir. hæredi. Respondeo, quòd illud non procedit quando præsumptio iuris est contra iurantem. Bar in l. inter omnes. §. recte, col. fi. ff. de furt. Ias. in d. l. pro hærede. in princ. col. pen. in fin. & in §. sed iste. col. 18. in fin. institut. de actioni. Sed quæstio nostra loquitur in prohibitis in his, quæ quis præscribere non potest, & sic præsumptio iuris est contra præscribentem. Et argumentum posset procedere in his, quæ sunt prę scriptibilia, licet requirant tempus antiquum, cuius initii memoria non extat in contrarium. Feli. tamen in c. causam. col. 4. uersi. sed aduerte, quia oportet. de præscrip. quòd ubi agitur de tempore, cuius initii memoria nō extat in contrariū, nō est necesse probare quid factū in uim tituli præsumpti, sed p̄sumit̄ ita factū. Ter-
57 tium † quod considero contra Alexan. Felin. & Cur. iuniorem est, quòd dictum eorum posset procedere in his, quæ sunt præscriptibilia, & in quibus non consideratur incapacitas, licet in eorum præscriptione requiratur tēpus antiquissimum, quia habeant causam discontinuā, ut sufficiat præscriptio longi tēporis, allegādo titulum, & illum probando ex solo cursu temporis, in his enim non militarent argumenta supra adducta, quòd lex fieret elusoria tanquam imposita uerbis, & quod concederetur per indirectum, quod recta uia conceditur, quia nulla est deceptio aut elusio legis, cum lex præscriptionem non prohibeat. & licet requirat longius tempus, nō tamen negat breuiori tempore posse præscribi, accedente titulo, secus, ubi lex omnino prohibet præscribi. Ideo in prohibitis præscribi non placet mihi opin. quod sufficiat allegatio tituli & eius probatio per solum lapsum temporis, nisi probetur quid factum esse in uim illius tituli, quia facta quandoque fuerit declaratio coram testibus, quod ex tali causa aut ex tali titulo ita ageretur. nam ius & titulum obtinentes, sæpius uerba faciunt de eorum iuribus & titulis, quorum uirtute quid eis facere permissum sit, nec semper tamen de eis fidem possunt facere, quia interdum pereunt aut omittuntur. In aliis autem, quæ de sui natura sunt prę scriptibilia sequor

com-

communem opinio glo. & Docto.in d.l. seruitutes. magna. nec puto aliam fuisse intentionem glo. & Doc. ibi, licet aliqui Docto. postea uoluerint illud extendere ad casum longe diuersum habentem rationem omnino diuersam, stante prohibitione præscribendi. ¶ Præmissa
58 † conclusio, quod tituli allegatio non sit necessaria in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, limitatur per Feli. in c.cum ex officii col. 5. in quarta limitatione, de præscrip. ut procedat in præscriptione, in qua interuenit actus positiuus. Secus in præscriptione causata ex sola patientia, aut negligentia partis, nullo interueniente actu positiuo, quia tunc necessaria est tituli allegatio, maxime quando res est grauis præiudicii. de qua limitatione ego dubito, quia cum titulus non sit necessarius in tali præscriptione, sed ipsa uim tituli habeat, superfluum uidetur tractare de tituli allegatione, ideo non puto tenendam hanc limitationem.
59 ¶ Duodecimo † quero, dictum est supra, quod tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, uim tituli habet, adeo, quòd tituli allegatio non est necessaria. Sed quid si producatur titulus, qui appareat uitiosus & inualidus, an proderit talis præscriptio? uideretur dicendum, quod sic, quia cum titulus non sit necessarius, licet producatur & ineptus aut uitiosus, non deberet actũ uitiare, argumen. l. 1. in princip. C. de rei uxo. actio. glo. singula. in §. multis. in uersicul. in transitu. institut. de libert. & in l. uinum ubi Barto. & Doctor. ff. si certum petat. per quam gloss. dicit Bald. in l. ne quicquam. §. ubi decretum. colum. 6. uersicu. sed dubitatur, si possum ingredi ff. de offic. procons. quod si possum ingredi possessionem propria authoritate, si ingredior petita licentia a iudice, minus solenniter, quia parte non citata, non nocet defectus solennitatis. sequitur Ias. in consil. 20. colum. 3. libr. 3. sed pro hoc est tex. in c. bonę. 1. de electio. ubi citatio, quę non erat necessaria in facto notorio, si adhibeatur, & minus solenniter, processus nõ uitiatur per quẽ text. dicit Dec. in cons. 163. col. 6. quod litis contestatio minus legitime facta, processum non

uitiat

uitiat quando illa non erat necessaria. Similiter per illũ tex.dicit Dec.in c. nouit.col.9. de iudi. quod ubi in aliquo actu ordo iuris non est necessarius, si adhibeatur & minus solenniter, actus non uitiatur. & ex illo tex. uidetur dubitabile dictum glo. in l.proinde.2. in glo.fi. in fi. ff.ad legem Aquiliam. relatũ per Ias.in l.1. in princ col. fin.ff.de edend.in l.edita.col.3.C. de edend. ubi quando in aliquo iudicio proceditur ordinarie præter naturam iudicii, si minus solenniter procedatur, iudicium uitia-
60 tur. Secundo † pro hoc uidetur facere, quia præscriptio temporis, cuius initii memoria non extat in contrariũ, dicitur habere pro se præsumptionem iuris & de iure; adeo, quòd probatio in contrarium non admittitur. Fel. post But.per eum relatum in d.c.cum nobis.col.3. uersi. scias etiam. de præscr. sequitur Alexandrinus in consil. 13.col 3. Contrarium, quod non iuuet præscriptio tanti temporis, cuius initii memoria non extat contrarium, quãdo producitur titulus uitiosus & inualidus, seu quãdo aliter apparet de initio uitioso, uoluit Pau.de Castr. in consi.423. Ex puncto transmisso.col.2. circa fin.lib,2. Bellamera in consi.10.col.10.in princ.uersi item & aliter respondeo; & col.13. uersi.plus dico. Ad idẽ facit Alex. in d.consi.113.col.1.& 2. lib.1. ubi quando ex instrumẽto apparet non debuisse quid solui, prout solutum est tẽpore longissimo, apparet, quòd per errorem & ex falsa causa sic solutum est, nec prodest tunc cursus temporis. Et ista opi. confirmatur ex dictis supra in secunda parte huius tractat. in quarta limitatione.& in tertia parte, in septima limitatione. ubi quòd præsumptio solennitatis extrinsecæ, ex antiquitate temporis cessat in sententia, & in actu extraiudiciali, quando expresse producuntur acta solennitatum, ex quibus apparet minus solenniter
61 processum esse. ¶Non obstant † modo allegata in contrarium. Et primo, quòd ubi aliquid non requiritur, si illud adhibeatur & inepte aut minus solenniter, quòd actus non uitiatur, quia possem facere, prout Ias.facit in locis memoratis, id est allegare & multiplicare contraria & inconuenientia, & adducere exempla, & dicta

Docto.

Docto.ex quibus apparet magis uitiare ineptam expressionem, quam omissionem, per reg.l.expressa.ff.de reg. iur.& l nonnunquam.ff.de condi.& demon. gl.in clem. constitutionem.in uersi.de nouo. in fin.de elect ex quibus dictis & exemplis uidentur Moder.reddere hanc materiam brocardicam, & ad omnem euentum adaptabi-
62 lem. Sed puto responsionem † ueram esse,quòd aut aliquid non requiritur in aliquo actu propter præsumptionem iuris,quæ est pro ipso actu,& tunc si illud adhibeatur aut exprimatur uitiose, & inepte, actus uitietur.puta, iudex in sententia non tenetur causam exprimere.c. sicut. de re iudi.Et tamen si exprimat iudex causam ineptam aut minus legitimam,sententia uitiatur.Innoc.& Doc.in c.in præsentia.de renunt. ratio huius est, quia q iudex releuetur a iure ab expressione causæ in sentẽtia, illud est propter præsumptionem iuris, quæ est pro ipso iudice.l.2.C.de offic.ciuil.iudi. & d.c. in præsentia. Sed quando iudex exprimit causam in sententia,quæ sit inepta, aut minus legitima,tunc sumus in casu claro,quòd iudex male iudicauit,& sic cessat ĩ re clara præsumptio, quæ est pro iudice.l.continuus.§.cum ita.ff.de uerb.obl. Similiter, quòd præsumatur pro solennitate sententiæ aut actus extraiudicialis, est propter præsumptionem iuris,quod præsumit omnia solenniter acta,sed si apparet de actis solennitatum,& ex eis arguatur defectus in ipsis solennibus,tunc sumus in casu claro, & cessat præsumptio. Secus,quando aliquid non requiritur ob præsumptionem iuris, sed quia illud non sit necessarium. puta citatio in actu notorio, tunc si adhibeatur & minus legitime,actus non uitiatur. Ratio, quia non erat necessaria. Similiter actio in libello exprimi non debet,sed sufficit factum apte narrare, ex cuius narratione appareat, quod actio competit, certe si actor in libello actionem ineptam exprimat, illud libellum non uitiat, quia expressio non erat necessaria,nec propter expressionem fit dubium ius actoris, cum ex apta narratione facti satis inferatur ius & actionem competere, licet non expressam,ut communiter Doc. concludunt in d.l.1.in princ.

ff.de

ff. de edend. quicquid aliter Iaf. ibi tentauerit contra opinionem communem, arguendo ex argumentis, quę nihil faciunt, & in quibus militat diuersa ratio. Nam arguit, quod in sententia causa non requiritur, & tamen si exprimatur & inepte, sententia uitiatur, sed responsum est supra. Similiter arguit, quod ubi testes non tenentur deponere super tempore, si deponant & male, uitiantur testimonia. Sed illud est, quia si uarie deponant, apparet, quod sunt uarii & contrarii, & quod loquuntur de diuersis actibus, ex quo diuersificant tem-
63 pus, quia † diuersitas temporis, inducit diuersitatem factorum, & reddit testes singulares tanquam deponentes de factis diuersis, Anto. de Butr. & Docto. in capitulo cum causam, quæ inter Archiepiscopum. colum. 10. de testibus. Cyn. in l. testium. in sexta quæstione. & ibi Bald. columna quinta. de testibus. Archidia. in capitul. nihilominus. tertia quæstione nona. Abb. in consil. 98. columna secunda libro secundo, Bald. in consilio trigesimonono. Proponitur, quod celebratus. columna secunda libro tertio. & in consil. 459. Visa dicta petitione. columna tertia post medium. uersicul. primo, quia testes. libro quarto Anchara. in consilio 64. colum. secunda, & in consi. 147. colum. 1. Paulus de Castro in consi. 137. In causa, quæ uertitur Pergami. ad finem. & in cōsil. 155. In causa, quæ uertitur coram domino Vicario, ad fin. lib. 2. Ias. in consi. 131. col. 2. lib. 1. Sed aliter uoluit Guido Papę. quæs. 544. ubi quando locus & tempus non sunt de substantia actus, non attenditur singularitas circa locum & tempus, & quod ita pluries uidit determinari in curia Parlamenti. Sed certe licet locus & tempus non sint de substantia, tamen si testes in eo uariant, & discordant, apparet quod non conueniunt in eodem facto, sed de pluribus testificantur, ob id probatio redditur dubia & obscura, cum positum & articulatum fuerit de uno facto tantum.

ARGVMENTVM.

Teſtium triplex ſingularitas, obſtatiua, cumulatiua, & diuerſificatiua. Tum de cuiuslibet earum loco, temp re & uſu. Vbi & an liceat teſtes coniungere, ut ſidem faciant.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium triplex eſt ſingularitas.*
2 *Teſtium ſingularitas obſtatiua, conſideratur in actu reiterabili, nec plene, nec ſemiplene probat.*
3 *Teſtium ſingularitas cumulatiua & adminiculatiua inducit ſemiplenam probationem. & nu. 78 79, 80.*
4 *Teſtium ſingularitas diuerſificatiua uerbi & effectus, conſideratur in actu reiterabili.*
5 *Teſtes ſingulares, qui proprie dicantur.*
6 *Teſtes ſingulares, an coniunguntur ſimul, ut probent plene uel ſemiplene diſting pro triplici teſtium differẽtia. ibid. & nume. 7. 8. & 23.*
9 *Debitum an probetur per teſtes ſingulares deponentes de diuerſis confeſsionibus factis diuerſis loco & tempore.*
10 *Teſtes ſingulares concordantes in dicto principali, licet in cauſa dicti pugnantes an probent.*
11 *Teſtes ſingulares an ſufficiant, ad probandum quid in genere quóu ſic. & nu. 12.*
13 *Vſurarium deteſtatio, maxime in præsbytero.*
14 *Teſtes ſingulares an probent ubi plures actus habent unam cauſam & unam originem.*
15 *Debitum an probetur per plures teſtes deponentes de confeſſionibus pluribus, factis diuerſis loco & tempore. & nume. 16. & 18.*
17 *Teſtes an reddat ſingulares tempus, & locus, ubi illa non ſunt de actus ſubſtantia. & nu. 19. 20. 22.*
21 *Verborum diſſonantia aut diuerſitas in cortice, non nocet, quando idem ſemp er ſt effectus. Et quid in diuerſitate tẽporis aut loci.*
4 *Teſtes ſingulares coniunguntur, quãdo alij de ueritate facti*

deponunt alij de confeßione.

25 *Testes deponentes de duabus confeßionibus factis absente parte, diuersis loco & tempore, non sunt coniungendi.*

26 *Testes singulares multum adminiculantur, quando concurrunt alia coniecturæ coadiuuantes eorum dicta, etiam in his, in quibus alias non probant nec coniunguntur.*

De testibus singularibus

SED enim, quia ista materia singularitatis testiũ uersatur in summo & uasto pelago, & docto. contendunt inter se, imo ne quidem constant sibiipsis, ut aduocati aut patroni causarum quid certi cõsulant, plane nesciant, ipsi etiam iudices iudicandi rationem non facile habeant, materiam ipsam singularitatis testium sic explicatam esse constitui ad uniuersæ reipublicæ compendium, ut ne dubitationis quicquam inueniens, tempus prodire poßit. Itaque pro declaratione † considero triplicem esse singularitatem testium. Prima est obstatiua. Secũda cumulatiua, aut adminiculatiua. Tertia diuersificatiua. ¶ Singularitas obstatiua dicitur, quando insurgit repugnantia aut contrarietas, puta, testes deponunt de mutuo, cum contractum proponatur præcesßisse, aliqui testes dicunt illud factum uno tempore, alii quod alio tempore, ideo non probant tanquam contrarii. Anchar. in cons. 64. In causa, quæ uertitur inter Philippum. col. 2. post med. uers. & confirmatur hoc Areti. in cons. 71. Diligenter. colũ. 3. in fin uers. interrogatio igitur. Alex. in cons. 21. col. 2. ante med. lib. 4. post Bal. in l. de quibus. col. antepen. ff. de legib. & in rubr. de controuer. inuest. col. 1. & de ista singularitate obstatiua, loquitur Ias. in repeti. l. admonendi. col. 90. uers. alibi etiam dicit multum signanter Bal. ff. de iureiuran. Idem si testes inducti ad probandũ aliquod delictum seu uulnus, discordant in loco aut tẽpore, quia aliqui dicunt cõmißũ uno loco aut tempore, alii in alio loco aut tẽpore, prout legitur de testib. Susannæ, ut habetur in l. testium. C. de testib. Anch. in consi. 147. Super alia querela. col. 1. ¶ Et ista † singulari-
2 tas obstatiua cõsideratur in actu nõ reiterabili, & in ca-

unus

vnus testis dicitur repugnare alteri, & nullus aliquid probat, ut not. in l. testium. C. de testib. Bal. in l. de quibus, col. antepen. ff. de legib. in l. iurisiurandi. C. de testibus & in rub. de contr. inuest col. 1. sequitur Alexan. in consi. 21. col. 2. lib. 4. in consil. 143. col. 1. libr. 2. in quo consil. 143. quòd non solum omnes simul iuncti nihil probant, imo nullus remanet integer, qui semiplene probet. Sed aduerte, nam quod dicitur de actu nõ reiterabili non intelligo, quòd actus reiterari nõ possit, sed quando solum est quæstio de unico actu reiterato, puta, de uno mutuo aut de vno contractu, & isto casu testimonia singularia possunt dici falsa ex diuersitate temporis. c. ex tenore. c. cum causam. de testi. Alex. in consi. 73. col. 1. uersi. præterea inter illos. lib. 1. ¶ Alia est sin-
3 gularitas † testium non obstatiua aut repugnans, sed adminiculatiua & cumulatiua, puta, quando unus testis deponit de numaratione, alter de confessione, & isto casu ex talibus testibus inducitur semiplena probatio, ut per Bal. in d. rubri. de contr. inuest. col. 1. Alex. in d. cons. 21. col. 2. lib. 4. Imo plusquam semiplena, licet non perfecta Socin. in l Gallus. §. ille casus. col. fina.
4 ff. de liber. & posthum. ¶ Alia & tertia est † singularitas non obstatiua, nec adminiculatiua seu cumulatiua, sed diuersificatiua uerbi & effectus, ex qua inducitur diuersitas rei & effectus in substantia. Puta, ego articulo de decem numeratis ex causa mutui. aliqui testes dicunt de mutuo facto in uno loco & certo tempore, alii testes loquuntur de mutuo facto in alio loco, & alio tempore. nam ex tali uarietate loci aut temporis necessario insurgit diuersitas mutui, quòd loquantur testes de alio & diuerso mutuo, quia impossibile est, quòd mutuum factum in uno loco aut tempore, sit illud, quod alii testes dicunt factum esse in alio loco & tempore. & istud est, quod dicitur ex diuersitate loci & temporis induci nouum & diuersum factum. & isto casu quando testes loquuntur de diuersis † actibus, proprie dicuntur testes singulares. c. bonæ. & c. cum dilecti. de electio. & de ista singularitate testium loquitur Anchar. in d. consi. 64. &

 in d. consi.

in d.consi.147. Alex.in d.cons.116.lib.1 Areti.in consil. 71. Diligenter.col.3.in fi.uers.interrogatio igitur.Bald. in consi.39. Proponitur, quòd celebratus.colū.2.circa med.lib.3.& in cons.459.Visa dicta petitione.colum.3. post med.uers.reducendo ergo omnia prędicta.lib.4.& docto.in plerisque locis,quæ singularitas diuersificatiua nō potest considerari,nisi in actu reiterabili.si enim poneres actum unicum & non reiterabilem, & in eo testes essent uarii in loco uel tempore,tunc testes non dicerentur singulares,sed contrarii & repugnantes, quæ dicitur singularitas obstatiua.¶Ista † triplici differentia singularitatis testium sic præmissa & considerata.Si quæras,an testes singulares coniungantur, ut probent plene uel semiplene? Dico declarando hanc materiā clarius atque hactenus legerim, cum doctores uarie & confuse loquantur. Quod aut quæritur de singularitate obstatiua,& in ista clarum est, quòd testes non coniunguntur,nec aliquid probant,imo ne quidem adminiculantur,cum testes dicantur contrarii, ut per Bald. in rubr.de controuer.inuestit.colum.prima in l.de quibus.colum antepenulti.ff.de legibus.Alexand.in cons. 11.colum.secunda libr. quartò. Ias.in.repetitio.l.admonendi.colum. 90. uersicu.alibi etiam dicit multum signanter Bal.ff.de iureiurand.& isto casu recurrendum est ad ea,quę doctores tradunt,quando testes sunt contrarii.

7 ¶Aut loquimur† de singularitate testium diuersificatiua, quando testes loquuntur de diuersis actibus factis diuersis tempore & loco, & isto casu idem dico, quòd in singularitate obstatiua, quod nullo modo coniunguntur testes singulares,ut probent plene nec semiplene, nec adminiculatiue, nec aliquis testium per se remanet integer,ut semiplene probet,quia dictū unius eliditur per dictum alterius. & isto casu procedit illud dictum, quod minus probant mille testes singulares, quam unus.Bald.in l.de quibus.colum,antepenultima post medium uers.sed nunquid si testes.ff.de legibus in l.iurisiurandi.colum.tertia. C. de testib.Deci.in consil. 159.colum.4.circa medium Addo Alexand.in consil.

34.col.

34.col.secũda in fin.princi.lib.3.in cons.73 col.secũda. in prin uers.unde stante diuersitate.lib.primo. Si enim esset unus testis tantum integer, & legitime deponens, probaret semiplene,sed ubi sunt plures diuersa loquẽtes in actu reiterabili, licet non sint repugnantes, nihil tamen probant. Ratio, quia inuicem se debilitant, cum articuletur de uno tantum mutuo, & ipsi loquantur de pluribus factis diuersis loco & tempore, ut nesciatur quod & quale sit illud,quod detur, & an deposuerint de mutuo petito, & sic ex tali singularitate diuersificatiua inducitur incertitudo, & redditur probatio dubia,quæ dubitas cessat,ubi unus tantum est testis. Ita dubietatem & incertitudinem ex singularitate testium, arguit Alexend.in consil.94.columna.secunda circa medium,uersiculo uariant etiam dicti duo testes. lib.6.post Salicetum in l.testium. in nona quæstione, C.de testibus.Ideo isto casu testes singulares nullo modo coniunguntur,ut aliquid probent,nec plene nec semiplene.Alexander in consi.128.colum. secunda ante medium,uersicu.& dicti duo testes.libro secundo in dicto consil.94 columna secunda, circa medium,libro 6. post Salicetum in d.l.testium. in nona quæsti.C.de testibus.

8 ¶ Tota † difficultas est in singularitate adminiculatiua aut cumulatiua,an testes coniungantur ut probent plene uel semiplene.in qua difficultate docto uario modo consuluerunt, prout casus coutingebat, & lucri ratio suadebat. Et pono exemplum, quando plures testes deponunt super diuersis confessionibus debitoris, & omnes dicunt se audiuisse ab eo, quòd debebat decem Titio ex causa mutui, sunt tamen singulares in loco & tempore, quia unus deponit de confessione facta uno tempore, & in uno loco, alius de alio loco, & tempore. Ista enim singularitas non est obstatiua, quia nihil repugnat, quòd quis sæpius confiteatur de eodem debito in diuersis locis & diuersis locis & diuerso tempore. non est etiam singularitas diuersificatiua,quia licet peponant de pluribus & diuersis confessionibus, non tamen resultant plura &

diuersa debita, cum emanauerint confesſiones ſuper eo dem debito, & tendant ad eundem finem, id eſt ad probationem eiuſdem debiti, & ſic eſt cumulatio probationis & adminiculatio, non diuerſitas effectus. ¶ Et repe-
9 rio, † quod Paul. de Caſtro, in conſ. 155. In cauſa, quę uertitur coram domino uicario. in fi. & in conſ. 269. Viſo proceſſu. in fi. lib. 2. uoluit, quod debitum non probetur per teſtes ſingulares deponentes de diuerſis confeſſionibus factis diuerſis loco, & tempore. idem uoluit Alexand. in conſi. 36. colum. 3. in conſ. 68. col. 2. poſt med. lib. 3. quod eſt repetitum in conſil. 57. lib. 6. ubi pro hoc allegat Anto. de But. in c. licet ex quadam. col. 3. de teſtib. quem etiam refert & ſequi uidetur Iaſ. in repet. l. admonendi. colum. 90. uerſi. per iſta conſidera. ff. de iure iuran. idem in confeſsione tradit Imol. in conſi. 223. colum. 3. in fin. Corne. in conſil. 78. colum. 4. in fin. uerſic. nec habet obſtare. & colum. ſequen. circa medium. uerſ. Ioannes autem. Ange. in conſil. 182. circa fin. in conſil. 261. colum. 2. in fi. uerſicu. nec obſtant alię confeſsiones. lib. 2. deciſia. Neapo. deciſ. 364. Curtius Senior in cõſil. 56. colum. 11. poſt medium uerſi. ultimo non obſtat. ¶ Sed in contrarium, quod imo iſti teſtes ſingulares cõiungantur, ut plene probant, quando eſt ſingularitas cumulatiua & adminiculatiua. Adducitur concluſio una communis, quòd ſufficit teſtes conuenire in unũ, & eundem rei finem, licet in aliis diſcrepent. l. qui ſententiã. ubi Bald. C. de pœn. no. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbit. Old. & Bal. in l. 1. C. ſi unus ex plurib. app. Bal. in conſi. 39. Proponitur, quòd celebratus. colum. 2. uerſi. nunc eſt uidendum. in conſi. 80. Principalis cura. col. 1. in fi. lib. 3. Alibi ſcribit idem Bald. in conſi. 150. Quidã Gaſparonus. lib. 3. quòd ſufficit teſtes concordare circa numerationem, nec dicuntur diſcordare, aut ſingulares ex eo, quòd non conueniunt in promiſsione de reſtituẽ-
10 do. ¶ Et quod ſingularitas † non noceat, quãdo teſtes tendunt ad eundem finem, tradit idem Bald. in rubr. de controuer. inue. colu. 1. ubi, ſi unus teſtis deponit de numeratione, alter de confeſsione, quia una probatio non repu-

repugnat alteri, coniunguntur ad semiplenam probationem. quod Bald. dictum refert & sequitur Alex. in d. consi. 21. colum. 2. ante med. lib. 4. Ias. in rep. d. l. admonendi. col. 90. uersi. alibi etiam dicit multum signanter Bald. ff. de iureiur. & in cons. 131. col. pen. circa med. lib. 1. & hac ratione uidemus, quòd probant testes, quando concerdant in dicto principali, licet sint singulares in causa dicti. Specu. in tit. de teste. §. Iam de interrogatoriis. uersicul. & hinc est, quòd si quis uul. Bal. in l. de quibus. colum. penul. in fi. ff. de legib. Calcan. in cons. 9. col. 2. ante medium, & in cons. 19. col. 5 post med. Corn. in consi. 34. col. 2. lib. 2. & in cons. 149. colum. 1. post medim, libro tertio.

11 ¶ Eandem ratione † uidemus, quod testes singulares sufficiunt ad probandum quod in genere, puta hæresim, iurisdictionem, usuras, possessionem, famam & similia. genus enim constat, & perficitur ex pluribus speciebus & particularibus, ideo licet testes deponant de diuersis actibus, tamen quia tales actus tendunt ad eundem finem, & ad probationem unius generis, non repelluntur testes, tanquam singulares. Bart. in l. ob carmen. §. fin. ff. de testi. Bald. in l. de quibus. colum. penul. in fin. ff. de legib. ubi Bald. quòd isto casu non dicitur singularitas, quia per singula generis probatur genus. Nam cum genus repræsentetur in qualibet specie, dicuntur deponere in eodem genere. & isto casu dicit Bald. testes uidentur singulares in causa scientiæ, & nõ in dicto, quam opi. quod testes singulares sufficiant, quãdo agitur de probando quid in genere, lati probaui in cons. 73. colum. 8. post med. & colum. sequent. & ultra doct. ibi adductos, addo nunc Calderi. in consil. 5. in tit. de testibus, ubi loquitur in usura. Paul. de Castro in cõs. 51. In causa spectabilium colum. 2. circa medium. uersi. nec obstat, quod isti testes. & in consi. 113. Contra superius consulta. columnn. 2. lib. 2. in quo consi. 113. loquitur in aditione hæreditatis, quę ex pluribus inducitur, tam ex uerbis, quam ex factis, & non factis. ob id non nocet singularitas circa actus aut uerba. Eandem opi. tenet & probat Anchar. pulchre declarans, in consi. 277 Ex præ

dicta facti narratione.col.4.post med.uersic. non obstat secundum contrarium.in consi.439.& idē tenet Ancha. in consi.præced.276.Visa diligenter.col.fi. uer. præterea ex prędictis actis Gemi.in consi.117 col.2.Alex.sibi contrarius,in consi.141.col.2.post med.lib.1.quod est repetitum in consi.10.lib.6.idem tenet Alex.in consi.85.col. fin.uersi.præterea testes singulares.in consil.86. colu. 3. uersicul.nec haberet obstare.in consil.117.colum.2. uersic.item probatur per plures testes.in consi. 172. colum. secunda in fin. uersiculo opponitur etiam contra dictos testes libro secundo in consilio.41. columna tertia uersiculo opponitur etiam contra dictos testes.in consi.112. ant.fin.libro quarto in consil.62 colum.4.uersic.nec obsi datur.libro quinto in consi.13.columna.fin. & in consil.157.colum.penultim. in fin. libro 7. In quibus locis testatur Alexand. istam opin. esse ueriorem & magis communem,licet idem Alexand.in aliquibus consi. per me relatis in dict.consi.73.uoluerit contrarium,& eius authoritate freti,Deci.Ias.& alii uoluerint. poterant etiam allegare Freder.de Senis in consil.17. in consi. 64. Pridi.in fine.Sed miror,quomodo Deci. & Ias. non aduerterint ad tot & tanta consilia Alexand. hic relata, quæ si uidissent, non arbitror ab hac opinione eos discessuros fuisse, si enim in duobus aut tribus,locis Alexan. tenuit opin.quod testes singulares non sufficiant,ubi agitur de probando quid in genere, uides quòd in duodecim aut tribus aliis locis tenuit constanter contra-

12 rium. Eandem † opinio. ꝙ testes singulares admittantur,ubi agitur de probando quid in genere, tenet Areti.in consi.42. Viso consi. columm. 2. uersicul. secundo principaliter dicimus.Socin.in consi.265.colum.3.uersicu.postremo,& si omnia prędicta.lib.2.Ang. in consi. 233.colum.3.circa med.uersi. nec dicat qui eos singulares.Guido Papæ.quæstio.544.& in commento statuti,si quis per literas.in uerbo, & eiectiōe . in fina. & nouissime Boerius in suis decis.Burdegal.quæstio.23. columm. 14.post med.& quęstio.239.colum.9. post med. qui ta-

men

men Boer. fuit sibi contrarius in dictis decisionibus .q. 342. & secundum hanc opin. quod testes admittantur ad probandum quid in genere, audiui ita fuisse iudicatum per curiam Parlamenti Gratianop. contra quendam presbyterum de Arzelerius, in causa usurarum, cõtra quem solum deposuerant testes singulares deponentes de mutuis factis ipsis testibus sub usuris, & ita accepi, dum agerem Gratianopoli a spectatiss. domino Nicolao de Boneton, aduocato consistoriali, dum in domo eius essem, pro quadam eius causa contra Ioannem de
13 Chappanis, ubi etiam agebatur de usuris† cuiusdã presbyteri. Deum immortalem, quod præsbyteri laborent tanto uitio. Sed audiui Gratianopoli dum essem, quendam præsbyterum canonici titulo honestatum, dedisse pecunias cuidam mulieri, quas mulier mutuaret sub usuris ultra centesimas, id est, ad rationem quinque solidorũ ꝓ singulo scuto in singulos mẽses, ualente scuto solidos quadraginta & quinq; qd' ipsum abominabile scelus audiui concionatorem publice detestantem in ecclesia cathedrali Crationopolis. ¶Ecce, quod ad probandum quid in genere, admittuntur testes singulares ea ratione, quod in eundem finem conueniant, & licet loquantur de diuersis actibus, omnes tamen illi actus referuntur ad idem genus, & sic non resultat diuersitas in facto principali supra quo deponunt, licet per diuersa
14 media ad ipsum principale perueniatur. Rursus † quando plures actus habent unam originẽ & unam causam, illa origo probatur ꝑ testes singulares respectu actuũ, sed ubi actus sunt separati, nec apparet, ꝙ habeant eandem originem in probatione taliũ actuum non sufficiũt testes singulares. Anch. in d. cons. 227. colu. 5. circ. med. quẽ refert & sequitur Cor. in cons. 34. col. 3. in fi. lib. 2. modo ubi agĩ de probando. quid in genere actus particulares, ex quib. genus ipsum constat, dicunĩ oẽs dependere ab eadẽ cã & origine, id est, ob eodem genere, ergo non nocet singularitas circa tales actus, quia oẽs tẽdunt ad probationem suę causæ & originis, nec ex diuersitate talium actuũ resultat diuersitas alicuius facti aut cau

sæ,

sæ,sed semper infertur ad eandẽ causam, & idem factũ.
15 ¶Istis † ita premissis & declaratis,idem dico esse, quan do agitur de probatiõe unius debiti, & reperiuntur plu res testes deponentes de pluribus confessionibus factis diuersis loco & tempore, nam omnes confessiones tendunt ad eundem finem,id est,ad probationem eiusdem debiti,& licet confessiones sint diuersæ, non tamẽ resul tat diuersum aut nouum debitum. Rursus omnes istæ confessiones ueniunt ab eadem origine cã,id est,ab eodem debito,ergo nocere non uidetur singularitas circa istas confessiones, tanquam media perueniendi ad unũ finem,nec repugnant tales confessiones diuerse probationi debiti,imo tendunt ad eius probationem.Preterea quòd istæ confessioues uideantur sufficere, arguo a cessante ratione. Ratio enim quare testes singulares non probant, duplex potest assignari.uel quia dicuntur con trarii, quando est singularitas obstatiua, uel quia alii alios elidunt & debilitant, tanquam loquentes de diuersis actibus, ex quibus inducitur diuersitas facti ab eo facto,quod quis intendit probare Ista ratio cessat, quan do est singularitas adminiculatiua & cumulatiua. Ali-
16 ter etiam istud cõprobatur.† si enim duo testes deponerent de una confessione facta eodẽ tẽpore,& loco,nõ est dubiũ quod probarent,quare idẽ esse non debet, si duo testes deponant de duabus confessionibus factis diuerso tẽpore & loco? Vellem scire quã maiorẽ fidem det idet identitas loci & tẽporis,quando non est uis in tempore aut loco,quia locus aut tẽpus non sint de substantia. bene haberetur in consideratione identitatis loci & tẽporis,quando ex eorũ diuersitate induceretur diuersitas facti. Secus,quando stante tali diuersitate semper manet idem factum,prout quando agitur de probando idẽ debitum per diuersas confessiones factas diuersis loco &
17 tempore. Et in † terminis, quod diuersitas temporis & loci non habeatur in consideratione, nec reddat testes singulares, quando locus aut tempus non sunt de substantia, tradit Roma.in consi. 30. Imol. in consil. 102. colum.secunda,allegat Barto.in dict.l.ob carmen.§.fin.

ff.de

ff.de testibus.Corn.in consi.247. col.9.uers.dato ai t m fine præiudicio ueritatis,lib.2. Guido Papæ q. 544.ubi quòd ita pluries uidit determinare in curia Parlaméti. Addo Geminia.in cons.4. in fi.ubi, quando agitur de facto successiuo,non nocet singularitas testium in tem pore, quia in facto successiuo certum tempus, non est de substantia, secus, ubi agitur de facto momentaneo. Et quod scribit idem Geminia. in cons.59.col.1. in fin. ubi quòd ex pluribus præsumptionibus diuersis tempo ribus ortis,circa idem dispositis,inducitur probatio per tex.in c.si præbenda.§.cæterum. de renuntia. libro sexto,& sic diuersitas temporis non uitiat præsumptiones, ergo eadem ratione non debet uitiare probationem,
18 quæ fit per testes singulares, † in debito, quòd probetur per plures testes deponentes de diuersis confessionibus, tradit Paulus de Castro in consil. 380. Iudex.in fin.lib. 1.& in consil. 143. Viso processu, & atestationibus. colum.fin.libr.2.Ioan. de Anani.in consilio 55. in secundo dubio. Alex.in consil.53. colum.2. circa med. uersi. ergo etiam præsupposito.lib.1.Calca.in cons.19. col.5.post med.Curtius iunior in consi.168. col.7.Dec. in consi.650.col.2.post med.ubi Deci.refert & sequitur illud cons.Pau.de Cast.380. Ad idem adduco Aret. in consi.65.In præsenti cõsultatione.in secũdo dubio.ubi, ꝙ confessio absente parte probata per duos testes, quæ inducit semiplenã probationem coniungitur cum probatione famæ, quæ ét semiplene probat ad plenã probationem,si confessio coniungitur cum fama,queæ est diuersæ speciei,quanto fortius coniungentur cum alia confessione eiusdem speciei? per ea quæ habentur in d l.admonendi.ff.de iureiur.Pro hoc facit,quod scribit Alexand,in cons. 18.in fi.lib. 3. ubi quando agitur de probando peruenisse ad manus patris de bonis spurii tantum,quod ascendat ad libras ducentum, non attenditur singularitas testiũ circa bona peruenta,dũmõ per uenerit usq; ad eã summã, quia nõ est uis,ꝗ bona ꝑue nerint aliqua magis,quàm alia,dũmodo probetur ualor bonorum peruentorum. eodem modo nõ est uis,in

quo

quo loco & tempore debitor confessus sit , dummodo fuerit confessus. ergo per testes singulares circa confes-
19 sionem probari dicitur debitum. Ad idem adduco † Alexan. in consi. 156. col. 2. in fi. uersic. non obstat etiam si diceretur. lib. 5. ubi quando unus testis deponit de tempore dicit se non recordari, non dicuntur testes singulares, quando tempus non est de substantia actus, ut quando factum est tale, in quo non resultat diuersus effectus, si celebratur uno tempore potius, quam alio. allegat Innoc. in c. qualiter & quando. 2. de accusation. Archidiaco. in c. nihilominus. 3. q. 9. Specu. in tit. de teste. §. iã de interrogatoriis. uersicu. idem de tempore. & idem tra-
20 dit Alex. in consi. 236. col. 2. lib. 6. Confirmatur † ex alio ista opinio, quòd diuersitas loci aut temporis non reddat testes singulares, quando locus aut tempus non est de substantia. Nos habemus, quod testes non dicuntur singulares ex sola diuersitate in cortice uerborum, quãdo conueniunt in effectu. l. 3. in princ. ff. de testib. l. qui sententiam. ubi Bald. C. de pœn. c. nihil. obstat. de uerb. significa. gloss. in c. cum ecclesia. in uerbo uacillasse. de caus. poss. & proprie. glo. in c. dudum de conuer. coniuga. Alex. in consil. 78. col. penulti. in fin. & in consil. 118.
21 col. 1. lib. 1. Hinc uidemus † quòd si unus testis dicit, quod Titius promisit Seio duos solidos Turonenses, alter testium dicit, quod Titius promisit Seio uigintiquatuor denarios Turonenses, non dicuntur testes singulares, quia conueniunt in effectu, ex quo 24. denarii Turonenses, faciunt duos solidos, & sic idem effectus. ita Bald. in c. bonę memoriæ, Maguntino. de electi. quem refert Alexander in dict. consil. 78. & 118. Si dissonantia aut diuersitas in cortice uerborum non nocet, quando idem semper est effectus. Eadem ratione non uidetur nocere diuersitas loci aut temporis, cum semper idem sit effectus. Imo non nocet diuersitas circa aliquas qualitates aut circunstantias, quando cõueniunt testes in facto principali. Alexander in consi. 24. colum. pen. in fi. lib. 2. & in consil. 88. colum. 5. in consi. 156. column. 3. lib. 5. a
23 fortiori, † quãdo nulla est discordia inter testes, sed cõ-

uenien-

uenientia, licet sit diuersitas in loco & tempore, ex qua tamen diuersitate nulla resultat discordia, neque contrarietas, & constat magis repelli testes ex contrarietate, quàm ex diuersitate, ut per Baldum i d.l. de quibus. col. antepenul. & pen.ff.de legib.& in d.rub.de controuers.in uestit.col.1.Alex.in d.consi.21.col.2.lib 4.Ias.in repetitione d.l.admonendi. col.90.ff. de iureiurand. Et
24 † quòd testes singulares coniungantur ad plenam probationem, eo casu, quo unus testis facit semiplenã probationem, & quando singularitas est cumulatiua & adminiculatiua non obstatiua, nec diuersificatiua, adduco Alexandrum in consil.76. in secundo dubio. ubi quando unus testis deponit de promissione, alter de confessione facta præsente parte, coniunguntur isti duo testes ad faciẽdum plenam probationem, & tamẽ sunt magis singulares, quam plures testes deponentes de pluribus confessionibus, quia hic est diuersitas in loco & tempore, & amplius in actu, quia unus de promissione, alter de confessione, sed in pluribus confessionibus solum est diuersitas in tempore, & loco & illud dictum Alexaudr. in dict. consilio 76. refert & sequitur Ripa in l.admonendi colum. 38.ff.de iureiurand.addo Anchar.in cons 276. Visa diligenter narratione.col. 2. uersicu. & ideo unus testis. Aretinus in consil.65.In præsenti consultatione.colum.2.post medium.in secundo dubio.ubi pro hoc allegat tex.in c.fin de succession. ab intestato. Corneus in consil. 13. in princip. libr. 1. Calca. in consilio 110. ubi Calca. quòd hoc procedit etiam in criminalibus, si unus deponit de delicto, alter de confessione delinquentis.sed dubito de Calca.dicto. Fortius uoluit Curtius iunior in d.consi.168. colum.7. quòd duo testes deponentes de duabus confessionibus factis extra iudicium, absente parte diuersis tempore, & loco, coniungantur, ut semiplene probent, & ꝙ coniungantur cum alio teste deponente de ueritate facti. Et
25 ꝙ testes† coniungantur qñ unus deponit de ueritate facti, alii de confessione, tradit Bal. in cons.240 Donatio. lib.1.ubi, quòd saltem fit coniunctio quo ad semiplenã

proba-

probationem, & quo ad semiplenam probationem tradit idem Bal. in rub. de controuer. inuesti. col. 1 quem sequitur Alex. in d. consi. 21. col. 2. lib. 4. Ias. in repet. d. l. admonendi col. 90. uersi. alibi etiam dicit multum signanter Bal. ff. de iureiurand. & ibi Ripa col. 37. post med. Veronen. in consi. 3. col. pen. circa medium. Calca. in consi. 19. col. 4. ante medium. Corne. in consil. 307. col. 4 circa medium. uersi. & licet non sint contestes. lib. 3. Imo Soci. in d. l. Gallus. § ille casus. col. fin. uoluit quod fiat probatio plusquam semiplena, licet non perfecta. Sed mihi ui detur, quòd fieri debeat coniunctio, quo ad plenã probationem Aut enim in totum impediri debet coniunctio, aut in totum fieri debet Si enim ideo fit coniunctio istorum testium singularium, quia singularitas non est obstatiua nec diuersificatiua, sed cumulatiua & adminiculatiua, quare si unus testis solus sciens semiplenam probationem, coniungitur cum alio faciente etiam semiplenam probationem, induci nõ debet plena probatio, iuxta notata per Bart. & Docto. in l. admonendi. ff. de iureiuran. & quòd testis deponens de confessione, & alius de ueritate facti, coniungantur ad plenam probationẽ, uoluit nouissime Gozadinus in cons. 79. col. 3. ubi loquitur etiam, quando unus testis deponit de confessione absente parte, quod tamen puto falsum, quia unus testis deponens de confessione absente parte, semiplene non probat, cum si probetur talis confessio per duos testes, solum inducatur semiplena probatio. nec Bar. allegatus per eum in l. admonendi. illud dicit, sed loquitur Bart. quando confessio absente parte probatur per duos testes, quo casu semiplene probat, quòd coniungitur talis confessio cum probatione famæ, quæ etiam facit semiplenam probationem. Quod ultimum etiam sequitur Aret. in consi. 65. In præsenti consultatione. in secundo dubio. Ex præmissis uidetur concludendum, quòd si sint plures testes deponentes de diuersis confessionibus factis præsente parte, quòd coniungantur ad plenam probationem. Idem si unus testis deponat de confessione præsente parte, & duo de confessione absente parte. Secus

25 cus † uidetur, quando duo testes deponerent de duabus confessionibus factis absente parte, diuersis loco & tempore, quia non uidentur coniungendi. ratio quia unaquæque probatio est omnino imperfecta. Alex.in consi. 180.col.2.in fi.uersi.rursus posito.lib.2.& isto casu procedat, quod scribit decisio. Neapolita. decisio. 364. quod tamen non procederet, quando esset unus testis deponens de confessione præsente parte, quia tunc alii testes deponentes de confessione absente parte, uidentur coniungendi. Pau.de Cast.in conf. 109. Visa petitione.col. 2. circa med.lib.2.Secus etiam uidetur, quando quis de confessione unica, & testes loquerentur de pluribus, & diuersis confessionibus, quia tunc testes dicerentur singulares singularitate diuersificatiua, & dicerentur deponere quid diuersum ab eo quod esset capitulatũ, & sic pro-
26 batio diceretur dubia & incerta. Et aduertendum † circa præmissa, quòd in casibus in quibus soli testes singulares non probant, nec coniunguntur, illud non uidetur procedere, quando concurrerent aliæ coniecturæ coadiuuantes dicta testium singularium, quia tunc testes singulares multum adminiculantur. Pau.de Cast.in consi. 281. In causa ista quinque.col.penul.ante fin.lib.1.ideo quando concurrit confessio præsente parte, probata per unum testem testes singulares loquentes de confessione absente parte, coniunguntur ad plenam probationem. Pau.de Cast.in d.consil. 109. Visa petitione.col.2. circa medium.lib.2.& quòd testes singulares iuuentur ex aliis præsumptionibus, tradit Pau.de Cast.in consi.205.Viso puncto suprascripto.col.2.post med.ver. & licet uideantur. lib.2.Alibi scribit idem Pau.in consil. 342. In causa Fratalexæ. col.2.uer.quarto dicitur.lib.2.quòd singularitas testium non nocet, quando supersunt alii testes probantes.& dicit Corn.in consi.307.col.4.uersi. & licet nõ sint contestes. lib.3. quòd testes singulares in coadiuuando alias probationes faciunt semiplenam probationem.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Expreßio alicuius actus, quando non est necessaria, ut puta, lex præsumpta, illa tanquam inepta, uitiat, quia per expreßionem tollitur iuris præsumptio, quæ cessat in re clara. Restitutio in integrum aduersus præscriptionem centenariam competit ecclesiæ. Quid de priuato, laico maiore seu minore circa præscript. quadragenariam. Et derogatio specialis requiritur in resti. in integr. Quid de Papa & Cæsa. & quæ præscriptioné non admittant.

SVMMARIVM.

1 *Delictum an non sit probatum, non probata eius qualitate, nempe die, quamuis tempus non sit de substantia.*

2 *Probatio in contrarium non admittitur contra fictionem iuris. Et quòd antiquitas sit titulus legitimus.*

3 *Titulus legalis cessat, ubi producitur hominis titulus.*

4 *Tituli antiquitatis uim confert lex propter bonam fidem præscribentis, quæ præsumi uidetur ex lapsu tanti temporis.*

5 *Contrahens cum pupillo sine iuris solennitate, præsumitur in mala fide.*

Et quid de contrahente cum prælato. Et quid in contractu requiratur superioris authoritas, uel iudicis decretum.

6 *Titulus minus legitimus, an impediat præscriptionem longißimi temporis negatiuam uide nu. 7.*

8 *Spurius præscribit hæreditatem paternam spatio triginta anno. licet erret in iure, putans se capacem.*

9 *Præscriptionem an impediat iuris error, distinctione opus. Et idem de contractu contra iura.*

10 *Error sententiæ inualidæ, quæ putabatur ualida, excusat a damno.*

11 *Præscriptionem impedit error iuris, quando ultra omißionem solennitatis, reperitur læsio in ecclesia uel minore. Quia factum uidetur clandestinum & dolosum.*

Præscri-

12 *Præscriptionem impedit error iuris omnino prohibitorij, ex quo resultat reprobatio actus simplex & absoluta.*

13 *Probatio in contrarium contra præsumptionem iuris & de iure, non admittitur. Et quod præscriptio tanti temporis, uim tituli habeat, modo præscribens sit in bona fide.*

14 *Probatio in contrarium, per indirectum admittitur contra præscriptionem iuris & de iure.*

15 *Titulum inualidum præstatio subsecuta confirmat.*

16 *Præscribentis mala fides an noceat, in præscriptione temporis, cuius initij memoria non extat in cōtrariū. & nu. 18.*

17 *Bona fides præsumitur ex lapsu longissimi temporis. post cuius lapsum mala non potest allegari*

19 *Præscriptio an admittatur contra supremam Imperatoris potestatem. Et quantum tempus eo requiratur. Et id maxime, concurrente mala fide.*

20 *Iure canonico standum est in materia malæ fidei, ubi admittitur probatio contra præscribētē, si constet de eius male fide.*

21 *Bona fides præsumitur ex temporis diuturnitate. Et an ea præsumptio recipiat probationem in contrarium.*

22 *Consuetudo aut præscriptio temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, per quam acquiruntur regalia et principi reseruata, an procedat, si onerosa foret ecclesiæ.*

23 *In consuetudine seu præscriptione temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, an sit necesse quærere de actibus, a quibus originem habuit talis consuetudo.*

24 *Præscriptione tanti temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, an ius aliquod fortius acquiratur, quàm per præscriptionem breuioris temporis.*

25 *Præscriptio longi & longissimi temporis, an & quid differant.*

26 *Res præscripta si perueniat ad tertium possessorem, & dominum directum acquisitum præscriptione, dominus directus non poterit agere contra tertium possessorem.*

27 *Præscriptionis temporis, cuius initij memoria non extat in contrarium, exceptio, an obstet agenti possessorio,*

28 *Iuramento fidelitatis an præscribatur per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, ut acquiratur libertas non præstandi. & nume. 30.*

52 *Verbum,*

52 *Verbum, ratio & mens, unum & idem operantur.*

53 *Expressum id dicitur, in quo uiget eadem ratio,*

53 *Restitutio an competat contra præscriptionem. 30. anno.*

56 *Intellectu, l. omnes. & l. sicut. C. de præscriptio. triginta uel quadraginta annorum.*

58 *Restitutio in integrum competit aduersus præscriptionem quadragenariam quam nec uerba legis tollere possunt, nisi specialiter dicatur.*

59 *Priuilegio restitutionis in integrum, non censetur derogatũ per clausulam derogatoriam generalem sed requiritur derogatio specialis.*

60 *Verba legis generalia, restringi debẽt ad id, quod est rõnis.*

61 *Restitutioni in integrum, uel locus sit in re dubia, adhiberi debet interpretatio contra præscriptionem. Est enim odiosa præscriptio.*

62 *Restitutionem petentes in integrum aduersus præscriptionẽ longissimi temporis, ignorantia, non probatur per eius iuramentum.*

63 *Restitutio in integrum aduersus præscriptianem quadragenariam ex capite ignorantiæ intra quantum tempus peti debeat a laicis & maioribus.*

64 *Iudicis officium ubi potest implorari, illi regulariter præscribitur saltem 40. annis. Et an durante ignorantia currat præscriptio.*

65 *Ecclesia Romana non sit superior & potior in præscriptione, aut restitutione, quam inferior ecclesia, aut alius priuatus.*

66 *Ecclesia Romana an post centum annorum decursum excludatur a petit. restit. in integ.*

67 *Præscriptionis ignorantia probabilis.*

68 *Præscriptio an currat non ualenti agere de iure.*

69 *Restitutio in integrum, datur etiam contra uerum & expresse habitum inter partes titulum. Item remedium rescissorium, ob causam enormis læsionis.*

70 *Restitutio in integeum, non datur ob causam læsionis tantũ, nisi etiam concurrat ignorantia læsionis, quæ cursum temporis impedit.*

61 *Ecclesia non currit restitutio tempus, data etiam scientia ipsius læsionis, quando damnum ecclesiæ est grauissimum & eminentissimum*

eminrntissimum. Et qualiter illud dijudicari debeat.

72 *Præscriptio an detur contra supremam potestatem* Papæ *aut Cæsaris affirmatiue. nu. 73.*

74 *Præscribi an possit contra obedientiam & nu. 76.*

75 *Libertas & exemptio possunt præscribi.*

77 *Præscriptio etiam centenaria, & quantumuis antiqua, non procedit, si sit peccati nutritiua.*

78 *Præscriptio quamuis antiqua, non procedit in his, quæ possi deri non possunt.*

79 *Iura publica præscribi possunt spatio quadraginta anno rũ. Et ibidem intellectus. l. uiam public. ff. de uia publica.*

80 *Ius possessionis acquiri potest, in his etiam quæ sunt iuris publici, & in usu publico.*

81 *Possessionem piscandi an uideatur quis acquisiuisse, eo solũ quod solus piscatus sit in aliqua parte maris aut faminis publici. Et quomodo alias acquiratur, & nu. 82.*

83 *Iuris publici quæ sunt, an p̃scribãtur etiã respectu dominij.*

84 *Iura publica præscribi non possunt cessante possessione.*

85 *Præscribi non possunt, quæ competunt iure facultatis.*

86 *Possessio, seu quasi piscandi, quæsita ex prohibitione facta alijs, ne piscarentur in certa parte fluminis, an possit contra oẽs, etiã non prohibitos, an uero contra prohibitos tãtũ.*

87 Præscriptio non procedit in actu, quem superior facit de plenitudine potestatis.

88 *Præscriptio non procedit in pœnis spiritualibus.*

89 *Præscriptio an paocedat in re affecta uitio reali. & quanto tempore. nu. 92.*

90 *Præscriptio plus potest ad præiudicandum tertio, & domino rei, quam rescriptũ aut priuilegiũ principis. et nu. 91.*

93 *Præscriptio an procedat, quando præscribens esset incapax iuris, de cuius præscriptione agitur.*

94 *Priuilegium Papæ aut superioris, an sit ad tollendam incapacitatem personæ, potentius consuetudine aut præscrip. Et quid cessante capacitate. n u. 95.*

96 *Materia non p̃scriptibilis, an efficiatur præscriptibilis quando quis non fundat se principaliter super præscriptoine aut tempore, sed super titulo, quem allegat.*

97 *Præscriptio non procedit in his, quæ non sunt concessibilia.*

98 *Præ-*

98 *Præscriptio non procedit in his, quæ sunt mere uoluntaria, aut facultatis.*
99 *Præscribi an possint, quæ sunt mere facultatis.*
100 *Colonus nn possit & quando præscribere ius perpetuæ coloniæ. & nume.* 104.
101 *Præiudicium nullum infertur ex actu uoluntario.*
102 Patientia non egreditur suos terminos.
103 *Actus tacitus an difficilius extendatur quàm expressus.*
105 *Coloni recognitio quo ad temporalitatem, in recolcatione, ad tempus, impedit præscriptionem.*
106 *Colonum expellere an licitum sit domino quandocunque uoluerit, post singulos annos finitos.*
107 Precarium *qui rogauit ad tempus, & finito tempore rem adhuc teneat patiente domino, non reuocari possit secundũ naturam precarij.*
108 *Coloniæ perpetuæ ius ex temporis diuturnitate præsumi potest. Et a primordio tituli posterior formatur euentus.*
109 *Mulier omnia bona sua in dotem dare an præsumatur ꝙ non in minore. Et quid si patiatur maritum suum possidere & administrare.*
110 *Colonus an remoueri possit a domino, finito tempore coloniæ expresso uel tacito.*
111 Possessionis *causam mutare sibi nemo potest, nulla extrinsecus superueniente causa mutandi.*
112 *Interpretatio fit secũdũ, id qđ uerisimilius est, in re dubia.*
113 *Ligare seipsum nemo præsumitur in dubio.*
114 I*nterpretatio stricta fit in contractu expresso, sed strictior in tacitis.*
115 *Voluntatis mutatio præsumi non debet nullo interueniente facto contrario, ex quo illa arguatur.*
116 *Probatio debet de necessitate concludere.*
117 *Præscriptio xxx. aut xl. annorum dicitur mere odiosa, inducta in odium negligentiæ.*
118 *Præsumere in dubio id debemus, quod frequentius cõtingit.*
119 *Disponens non censetur uelle illud, quod fieri consuetum nõ est. Et in materia præsumptionum & coniecturarum ualidum est argumentum a communiter accidentibus.*
120 Præ*sumptio inducitur ex communi cursu.*

121 *Argumentum a communiter accidentibus an ualeat, ubi etiam agitur de crimine ciuiliter.*

122 *Non præsumuntur ea, quæ non apparent, sed rebus sic stantibus iudicandum est.*

123 *De partium mēte fuisse in dubio id præsumitur, quod utrique earum prodest, & neutri nocet.*

124 *Colonus seu conductor an non præscribat contra dominum, nisi interuertat possessionem domini, dicendo se tenere suo ipsius proprio nomine, non domini.*

125 *Interpretatio in dubio fieri debet, per quam ius coloniæ perpetua cesset. Et contra id odiosa fit interpretatio.*

MATERIA ista singularitatis testium sic explicata, reuertor ad propositum & argumenta Iaso. dum allegat ineptam expresionem uit are, ubi omisio non uitiat, multiplican
1 do brocardica. nam arguit † etiam, quod si quis articulet de tempore, & illud non probet, succumbit, licet tēpus non esset de substantia, puta si in libello criminali apponatur dies, & non probetur. de quo etiam tradit idem Ias. in l. cum uirum in 3. not. C. de fideicom. Sed respondeo ad istud argumentum, ꝙ ratio est, quia apponendo diem, qualificatur delictum & declaratur commissum esse delictum tali die. Itaque si dies non probetur non uidetur probatum delictum intentatum, non probata eius qualitate. l. denuntiasse. §. quid tamen. ubi Bar. ff. de adulter. Cyn. in l. 2. uersi. ex hoc arguit Iac. de Are. C. de proba. Bar. in l. diuus. col. 1. ff. de re iudi. Bal. in consi. 431. Præsupposito lib. 5. Pau. de Cast. in consi. 168. Super primo dubio dicēdū est, ꝙ cū diuersitas. li. 1. & in cons. 205. In cā q̄ uertitur corā locū tenente. col. 1. li. 2. Ro. in cōs. 110 Qō. per totū; in cōs. 144. Inquisitio. & in cons. 167. Antonius. col. 2. post med. Abb. in consil. 78. col. fi. lib. 1. Ang. in consi. 217. col. 4. & ad fin. consil. Soci. in cons. 39. col. fi. lib. 1. Calcan. in cōs. 15. col. 9. uers. & pro hoc facit, quia in hoc contractu. Cor. in cōs. 197. lib. 2. in cons. 134. ad fi. & in cōs. 192. col. 2. ad fi. li. 4. Deci in d. l. uinū. col. pe. ff. si cer. pet. & in cons. 256. col. 4.
post

post med. uersi. tertio principaliter. Curt. Iunior in consil. 124. col. 6. ad fi. Guido autem Papæ. q. 553. quod probatio istius qualitatis non attenditur de consuetudine patriæ Delphinatus, sed hoc pertinet ad ius consuetudinarium. Quę consuetudo mihi non placet in criminalibus, in quibus probationes esse oportet luce meridiana clariores. l. fin. C. de probationib. nisi alias probatio delicti esset indubitata. Itaque istud argumentum Iaso. non militat, quia postquã qualitas deducitur in libello, eius probatio dicitur necessaria, ut sciatur an factum propositum sit illudmet, quod in libelllo deductum est, quæ res sciri non potest, non probata qualitate facti. & Ias. in hoc uidetur æquiuocasse, qa nos loquimur in eo, quod non est necessarium ad actum, sed probatio diei aut alterius qualitatis est necessaria, postquam proposita est, licet eius propositio necessaria non esse. Itaque præsens difficultas reducitur ad tres casus. Primus casus est, quãdo expresio alicuius actus non est necessaria, non quod ille actus non sit necessarius, ied quia a iure præsumit, & tunc expresio inepta uitiat, quia per expresionẽ tollitur iuris præsumptio, quę cessat in re clara, prout qñ in sententia exprimitur causa minus legitima, uel qñ producuntur acta solennitatis sententiæ aut contractus, per quæ apparet de ueritate, id est, rem minus soléniter fuisse gestam. & iste est casus noster. Nam quòd præscriptio temporis habeat uim tituli, istud est propter præsumptionem, quam habet antiquitas tanti temporis. Ideo lex titulum, qui tamẽ uidetur titulus fictus, uel potius uidetur titulus a iure concessus ãntiquitati tanti tẽporis, ita quòd sola antiquitas dicat titulus legitimus.
2 Si enim † esset titulus fictus, non admitteretur ꝓbatio in contrarium contra fictionem iuris. gl. in l. si duo. ff. de acq hær. & in l. siue possideris. C. de prob. Cor. in consi. 99. col. 1. lib. 4. Secundus casus est, quando aliquid non est necessarium in aliquo actu, nõ ratione alicuius præsumptionis, quia illud a iure præsumatur, sed quia omnino non erat necessarium, & tunc si adhibeatur, & minus solenniter, actus non uitiatur, prout quando adhibetur

betur citatio minus legitime in facto notorio, citatio enim omnino non erat necessaria, secus in solennitate, quæ omnino est necessaria, licet non sit necesse eam aliter probare, quando a iure præsumitur. Ideo quando inepte exprimitur, actus uitiatur, cum esset necessaria, & appareat minus legitime adhibitum esse. Tertius casus est, quando aliquid ab initio non erat necessarium exprimi, tamen si exprimatur & coniungatur cum facto principali, illud qualificat, adeo quod nisi probetur illa qualitas, non uidetur probatum factum principale propositum, & tunc licet propositio illius qualitatis non esset necessaria, tamen postquam proposita est, & ex ea factum qualificatur, eius probatio uidetur necessaria.

3 ¶ His ita præmissis & † declaratis dico, quod sumus in primo casu, in quo titulus est necessarius, sed non titulus expressus, sed tacitus sufficit resultans ex tempore, cuius initii memoria non extat in contrarium, qui dicitur titulus legalis, quem lex ipsa confert ex lapsu tanti temporis, cessante titulo hominis. sed ubi producitur titulus hominis, cessat tunc prouisio legis, quia prouisio hominis facit cessare prouisionem legis. l. fin. C. de pact. conuen. habetur in l. 2. C. de iur. empby. Præterea, lex

4 † uoluit conferre uim tituli antiquitatis tanti temporis propter bonam fidem præscribentis, quę pręsumi uidetur ex lapsu tanti temporis. Barto. & Bald. in l. fi. C. unde ui. Innocen. in ca. 2. de restitu. in integ. Abb. in in consi. 89. colum. 3. lib. 1. Sed ubi apparet de titulo uitioso & inualido, apparet de mala fide præscribentis, quia titulus reprobatus non dat iustam causam præscribendi, sed ex eo fides mala arguitur prescribentis. l. quemadmodum. C. de agrico. & censi. lib. 11. l. fi. §. fin autem. C. commu. de lega. c. dudum. 1. de electio. per quæ iura, ita dicit Alex. in consil. 46. In ultimis uerbis. lib. 3. refert & sequitur Curtius Iunior in consil. 60. in fin. Addo gl. in l. 1. C. de fid. instrumen. & iur. hast. fisc. lib. 10. Baldus in consi. 347. Quæro quidam nobiles. colum. 1. post med. lib. 1. Roma. in l. Cellus. colum. penulti. uersic. quarto in quantum Barto. ff. de usucap. Feli. in d. c. si diligenti. col.

3. de

5 3.de præscrip. † Ideo mala fides præsumitur in contrahente cum pupillo sine iuris solennitate.l.2.§.si a pupillo.ff.pro emptor.idem in omni contrahente contra ius reg. qui contra iura mercatur. lib. 6. pulchre Bellamera in consil.10. colum. 9. post medium, uersic. secundum fundamentum. & colum.16 post medium uersic. & ratio huius est. tradit Calca.in consil.25.colum. 4. in fi. Et in contrahente cum pupillo sine solennitate iuris, quod dicatur in mala fide, tradit Socin. in consilio 22. columm. fina. libro 1. Et in contrahente cum prælato sine iuris solennitatibus, quod dicatur in mala fide, tenet idem Socin. in consil.29.columm.penul.lib.1. Et dicit Iasi.in §. item si quis.in colum.7.num.45. insti. de actio.quod ubi in contractu est necessaria authoritas superioris, uel decretum iudicis, si omisso eo contractus fiat dicitur contrahi clandestine & in mala fide, per tex. nota.in l.1.C.de præd.curia.lib.10.ubi Barto.glo.in l.2. in uer.occulte.& ibi Barto.C.de his, qui ex publi.ratio. mu.acce.lib.10.per glo.ualde nota.in capit. cum inhibitio.in uerb.clandestina.1.extra de clandest.despon. & per glo.singu.in dict.l.1.in uersi mala fide C. de fide in
6 stu.& iure hast.fisca.lib.10.¶Sed pro † clariori intelligentia huius duodecimæ quæstionis aduertendum est, quod ista quæstio potest intelligi duobus modis, quãdo producitur titulus non a iure reprobatus, sed minus legitimus, quia nõ interuenerint iuris solennia, & de hoc apparet & uere constat. Secundo modo, qñ producitur titulus omnino reprobatus, puta contractus simulatus aut fœneratitius. Circa primũ modũ contentio est inter doctores non mediocris, an titulus minus legitimus, impediat præscriptioné longissimi tẽporis, puta triginta uel quadraginta annorũ.de præscriptione eñ longi temporis non est dubium, q eam impedit.l.nunquam.ff.de usucap. In præscriptione uero longissimi tẽporis, discrutiantur doct. inter se, an error iuris illam impediat. Et quod impediat tenet gloss. iuncto text.in cap. apostolicæ.de donat. sequitur Paul. de Castr. in consilio. 70. Quia frustra.colu.fi.& in consi. 429. In quadam informatio-

matione.lib.1.Abb.in consi.34.col.1.lib. 1. & in consil. 19.col.2.lib.2.Alex.in consi.73 col.fi.lib. 2.& in consil. 46.in secundo dubio,lib.3 Socin.in d.consi.29.col.7. in secundo dubio,lib.1.Anchar.in consi. ulti.colum. pen. Sed est subscriptio Card. ad consilium Ziloli de Canitellis,inter consilia Anchar.in dict.consi.ult.& hãc opi. dicit communem Felin.in c.de quarta.colum.8.de præscriptio.quem refert & sequitur Curtius iunior,in consil.ultim.colum.3. in fin. Eandem opi.tenet Bellamera in cons.7.colum.penultim.uers.quarta etiam solutio.& in consi.10.colum.9.post med.uersicu.secundum fundamentum est.& pro ea Felin.in d.c.de quarta.colum. 11. dicit se ponderare tex.in c. dudum.de decim.sed similis
7 uidetur tex.in c.cura.de iure patro.¶Contrariam †opi. quòd imo error iuris non impediat præscriptionem longissimi temporis,tenet Roma. in consil 123.Circa primum dubium.col.3.per glo.in d.ca.de quarta. Paul. de Cast.sibi contrarius in consi.406.Satisfaciendo.colu. 3. post med.in septimo dubio,li.1.in consi.3.in causa, quę uertitur coram domino Vicario potestatis Pergami,ad fi.in cons.44.Circa præsentem casum notandum.col.2. circa fi.& in cons.81.In causa,quę uertitur inter reuerẽdum patrem.col.4.ad fi.lib.2.allegat Bar.in d.l. Celsus. col.3.in fi.uers.dic ergo ubi, quòd bona fides pręsumitur,si pręcedat titulus uerus uel putatiuus, etiam errore iniusto,allegat etiam Cyn.in l.uenditioni.C.de usucapio.pro emptor.Idem tenet Bald.in cons.221. Primo quęritur,utrum in cõcessione.ad fi.lib.1.& in cons.51 1. Quidam prelatus.in fi.lib.5.allegat not. in c. uolumus. 16.q.4.Idem uidetur uelle Abb.in cons.37.in 3. dubio. lib.1.dum allegat c.cum dilectus. de consuetu.Idẽ sentit Calc.in cons.68.col 2.in fin. Idem sentit Rota decis. 310.Nota,quod ex minus.in antiq.Idem tenet Cald.in consil.2.col.2.circa med.uer.& si uis,quod necessarius.in tit.de coustitut.Idem tenet Guido Papę,quæst.159 ubi,quòd alienatio prælati sine consensu capituli, præstat iustam causam pręscribendi, per text. in cap. cura. de iure patro.Sed ultra Guido.Papę,allego ad hoc Frederi.de Senis

nis,in consi.247.uersf.item in remissione. Et hanc opinionem dicit communem Alexandrinus licet tot patres non referat in consil.75.col.2.ad fi. & in cons.154.
8 ad fin.Eandem opinio.tenet † Ripa in l.1.colu. 3. circa medium.ff. quorum bono. ubi quòd spurius prescribit hæreditatem paternam spatio triginta annorum, licet erret in iure,credens se capacem,cum non sit.post Bal. in l.nullo.C.de rei uendic.de quo dixi in cons.165.numer. 13. & quod error iuris non impediat prescriptionẽ longissimi temporis,tenet Imola.in d.l.nunquam.ff.de usucapio.quem refert.& sequitur.Soc.in cons.33. col.3. post medium uersicul. secundo respondetur.lib.4.Eandem opi.tenent alii doct. relati per Felin.in d. capit. de quarta. colum. 11. in tertia limitatione. Quid tenendum? si respiciamus ad numerum authoritatum pro & contra adductarum, scientia hæc legalis magis in opinione hominum, quam in ratione uidetur consistere. Miror, quòd hodie sic leuiter sequamur opi. ex numero doct.maxime consulendo,plerique enim eris cupiditate adducti, secuti sunt opiniones quas aut malas notas habebant,& impugnassent cessante pecuniæ libidine, aut quia animi corpore aut segnitiæ capti,non aliter eas degustare curæ fuit. Ego scribam quid sentiam distinguendo aliquos casus.
9 ¶ Primus casus est,quando † præscriptio habet in se naturalem æquitatem, & tunc error iuris non noceat. Puta, si quis præscribat relicta sibi in testamento minus solenni, & ita hoc casu tenet Bald. in consilio 179.Quando sapiens.in h.lib.4.& iste casus potest extendi ad multa exempla.Quid enim si quis idiota aut iuris rudis, contraxit minus solenniter cum prælato, tamen re uera ille contractus factus est ad commodum ecclesię,adeo quod etiam interuenientibus solennitatibus aliter geri non potuisset res?certe isto casu præscriptio uidetur in se habere naturalem æquitatem. Idẽ in contractu cum minore, & aliis id genus. & isto casu uidetur cessare fundamentum, quod præsumitur mala fides in eo,qui mercatur contra iura,quia illud nõ uidetur procedere in eo,qui in ueritate contrahit bona fide,

præ-

pretium iustum soluit, qui uidet illud conuerti ad utilitatem ecclesiæ uel minoris, adeo quod conditio ecclesiæ uel minoris potius efficitur melior, quam deterior. & propterea, quia rem agi videt ad ecclesiæ aut minoris utilitatem, de ulteriori solennitate non curat. Et ista intelligo etiam, ꝙ præscribens non tractet de dãno, quia ecclesia uel minor uelit restituere pretium possessori.

¶ Secundus casus est, quando præscribens tractat de dãno uitando, & ecclesia uel minor de lucro, & tunc error iuris non uidetur nocere præscribenti. l. iuris. 2. in fi. & l. error. C. de iuri. & facti ign. facit tex. in l. qui testamẽto. in fin. ff. de excusa. tuto. ubi † error sententiæ inualidæ, quæ putabatur ualere, excusat a damno. Et sine dubio uidetur procedere iste casus in personis, in quibus magis toleratur error iuris, quando agitur de uitando damno, ut in minore, muliere, milite, & rustico, per ea, quæ habentur per Moder. in l. si quis, id, quod. ff. de Iurisdictione omnium iudicum, & in l. iuris ignorantia. C. qui admitti In iurisconsulto enim contrahente contra formam iuris, aliud uidetur dicendum. ¶ Tertius casus † est, quando ultra omisionem solennitatis, reperitur læsio in ecclesia uel minore, & isto casu uidetur procedere, quod scribit Ias. in d. §. item, si quis. 1. col. 7. institu. de actio. quòd talis contractus sine solennitate iuris uidetur factus clandestine, & sic per dolum & malam fidem. non enim curauit contrahens de iuris solennitatibus, quia intendebat locupletari cum damno ecclesiæ uel minoris, & considerabat id fieri non posse, si adhibita essent solénia. ¶ Quartus † casus est, & hic declaratur secundus modus intelligendi hanc duodecimam. q. quando fuit error iuris omnino prohibitorii, & ex quo resultat actus reprobatio simplex & absoluta, adeo ꝙ iste error iuris uidetur in se habere implicitũ errorem iuris, quodammodo naturalis. Puta, quando quis facit contractum simulatũ & fœneratitiũ. & isto casu sine dubio argui uidetur dolus & mala fides contrahenti, adeo quod uirtute talis tituli non uidetur in æternũ præscribi posse, durante mala fide. & de tali titulo sic

repro-

reprobato, quòd ex eo præſcribi non poſsit, late tradit Barba. inter conſilia Calca. in conſ. 28. & ſub iſto caſu uidetur comprehendi diſpoſitio text. in d.c. dudum. de decim. quē Fel. dicit ſe ponderare in d.c. de quarta. col. 11. nam ibi titulus habitus a laico ſuper decimis, uidetur omnino reprobatus, etiam iure quodammodo naturali. Qui enim etiam ruſtico dubiū eſſe poteſt, quòd poteſtas ſpiritualium ad laicos non pertinet. Similiter ſub hoc quarto caſu uidetur cōprehendi diſpoſitio d.c. cura. de iure patro. quæ ratio uidetur ceſſare, quando titulus omnino & ſimpliciter non reprobatur, ſed ſolum prohibetur, niſi adhibeatur certa ſolennitas, puta in prælato eccleſiæ, qui ſolum prohibetur alienare de bonis eccleſiæ, non ſeruatis ſolennitatibus iuris. Talis enim prohibitio ſic qualificata non eſt æque odioſa, ac prohibitio ſimplex & præciſa. Et ne uidear mihi aſcribere iſtam diſtinctionē in terminis caſus noſtri, tradit Cald. in conſi. 4. in tit. de præſcriptio. & in conſi. 9. in titu. de rebus eccle. non alie. Eſt uerum, quòd in d. conſ. 9. cōſiderat Calde. prohibitionem ſimplicem, quando res eccleſiæ alienatur in laicū. ſed certe illa non uidetur omnimoda & ſimplex prohibitio, ſed qualificata, niſi interueniant ſolennia iuris. & iſto caſu poteſt conſiderari æquitas naturalis ex parte accipientis ab eccleſia, ſi ſecundum ueritatem nihil factum ſit ad præiudiciū eccleſiæ cum locupletatione accipientis. Ex præmiſsis abunde æque & utiliter abſolutam habes hāc duodecimā quæſtio. an antiquitas temporis uim tituli habeat, quando

13 titulus producitur, qui uitioſus ſit. & in † caſibus in quibus dictum eſt antiquitatē tēporis, cuius initii memoria nō extat in contrariū, nihil prodeſſe, qn̄ apparet de uitio tituli producti, nō obſtat ſecundū argumentū ſupra factū, ꝙ talis antiquitas habet præſumptionē iuris, & de iure pro ſe. quia rn̄deo tribus modis. Primo quòd cōtra talē præſumptionē admittitur probatio in cōtrariū, per confeſsionem partis, ut habetur in auth. ſed iam neceſſe C. de dona. ante nupt. & in l. fi. ff. quod metus cau. ſed qn̄ producitur titulus pſcribētis uel eius authoris,

satis uidetur apparere de eius confeſsione per ſcripturam, quæ ſemper loquitur. Secundo reſpondeo, quòd lex contulit uim tituli tali antiquitati temporis, quando ceſſat prouiſio hominis. Sed quando apparet de expreſſa prouiſione hominis, ceſſat tunc legis prouiſio. Tertio reſpondeo, quòd lex præbet efficaciam tituli tali antiquitati temporis, & præſcriptionem tam antiquã præſuppoſitis aliis habilibus ad præſcriptionem, puta quòd præſcribens ſit capax iuris, quod præſcribitur, & ſit in bona fide, quia quotiens de aliquo diſputatur, præſupponuntur omnia habilia aliunde. l. qui teſtamento. in princ ff. de teſta. c. 1. de ætate & quali. ſed quando apparet de titulo uitioſo & reprobato, ceſſat bona fides, & & fides mala apertiſsime arguitur, quæ præſcriptionem in æternum impedit, ut inferius dicemus. & ſic fateor, quòd contra talem præſumptionem iuris, & de iure nõ admittitur probatio in contrarium, quominus præſcriptio tanti temporis uim tituli habeat, dummodo præ-
14 ſcribens ſit in bona fide. Quarto †, reſpondeo, quòd contra præſumptionem iuris & de iure, admittitur probatio in contrarium per indirectum. glo. ſingu. & communiter approbata in clem. 1. de probatio. quam gl. pro multum not. refert & ſequitur Soci. in conſi. 242. col. 2. in fin uerſi. quoniam ad hoc uidebatur poſſe reſponderi. lib. 2. illam etiam glo. dicit ſingularem & communiter approbatam idem Soci. in conſi. 191. col. 2. in fi. uer. quæ ratio ceſſat. lib. 2. modo licet directo non admittatur quis ad probandum antiquitatem tanti temporis uim tituli non habere, admittetur tamen per indirectum, dicendo, ego non dico quin antiquitas tanti tẽporis uim tituli habeat, ſed dico, quòd talis titulus hic non nocet, quia præſcribens fuit in mala fide. probationem produco titulum hunc expreſſum, per quem apparet contractum fuiſſe contra expreſſam iuris prohibitionem, & contra ius quodammodo naturale. ¶ Hanc ta-
5 men † duodecimam. q. & dicta in ea intelligo, quando quis ignoranter quid ſoluiſſet ex titulo inualido, ſecus ſi ſcienter ſciens ipſum titulum eſſe inualidum, quia tunc

tunc censetur approbatus talis titulus quando expresse approbatio fieri posset, per ea, quæ habentur in l. si certis annis. C. de pact. & in l. 1. C. de fideicom. ubi late habetur, an præstatio subsecuta confirmet titulum inualidum. an autem præsuppositа scientia facti, id est, tituli, posit quis allegare ignorantiam iuris circa eius inualiditatem, ubi agitur de uitando damno, habetur in
16 locis ordinariis. ¶ Decimotertio † quæro, an in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in cõtrarium, noceat mala fides præscribentis? Videretur dicendum quod non, & quod imo allegari non posit mala fides post triginta annos, quia ex cursu triginta annorum uidetur purgari præsumptio malæ fidei. Bart. in l. fin. in fin. C. unde ui. cum simi. ut Deci. tradit in consil. 267. col. 3. post med. & in consi. 272. col. 5. circa mediũ. Ias. in §. sed iste. col. 19. nu. 100. insti. de actio. & in consil. 57. col. fin. in fin. consi. 72. col. 2. post medium. libr. 1. & in consi. 209. colũ. 2. circa fin. libr. 2. Curtius iunior in consil. 52. col. 4. Addo Paulum de Castr. in consil. 169. Viso quodam processu agitato Forliuii. col. 2. lib. 1. ubi,
17 quòd post lapsum † longissimi temporis mala fides allegari non potest. similiter Corn. in consil. 96. colũ fin. lib. 4. uolui bonam fidem simpliciter præsumi ex lapsu temporis longissimi. Et in terminis, quòd mala fides
18 † non noceat in præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, tradit Deci. in l. traditionibus. col. 3. circa medium. C. de pact. in consi. 496. col. 2. circa medium. & in consi. 638. col. 1. in fin. allegat Sali. in l. 2. col. fin. C. de seruitu. idem tenet Ioan. Zenobius de Vbaldis, inter consilia Bald. in consi. 370. Verba rescrip. circa fin. uersi. non obstant ea, quę dicuntur. lib. 3. & nouissime Boerius decis. 39. num. 7. ubi simpliciter refert & sequitur Salice. in dicto 2. de seruituti. ¶ Sed
19 † contrarium, quòd imo noceat mala fides in tali pręscriptione, tenet glo. in c. 1. in glo. pen. in uersi. nisi. de pręscriptio. lib. 6. & ibi Francus colum. fin. quam gl. refert & sequitur decisio Neapoli. decisio. 368. col. 4. uers. & ideo uoluit. Idem tenet Ang. de Are. in §. furtiue. cir

ta princ. instit. de usucap. ubi, quòd de iure canonico possessor malæfidei non præscribit in æternum. idé vult Abb. in c. fin. in primo notab. de constitutio. ubi requirit bonam fidem, ut quis præscribat contra supremam potestatem Imperatoris. & tamé tali potestati nō præscribitur, nisi per tempus antiquissimum, cuius initii memoria non extat in contrarium. vt habetur in l. imperium. ff. de iurisdic. om iudi. Imo plerique uolunt talem potestatem supremam non esse præscriptibilem. Idem vult Domini. in c. sac. sanc. 22. distin. quem refert & sequitur Feli. in c cum nobis. col. 1. de præscrip. inferens, quod Græci non potuerunt præscribere contra superioritatem Romanæ ecclesiæ, cuiuscunque temporis propter malam fidem. Eandem opinionem tenet Bertachi. in 3. parte sui reperto. in uerbo, præscriptio, quomodo causatur. uersi fin. Orlandus de Curte inter cōs. Calca. in consi. 6. col. pen. post medium. ubi, quòd mala fides opponi potest usque ad triginta annos, & millia millium. idem tenet Bartolomeus de vulpis. de Socino inter consilia eiusdem Calca. in consi. 53. col. 2. ante medium Iason in consi. 24. col. penul. ante med. lib. 3. ponderando, quòd in præcedentibus locutus fuerat Ias. de præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium. & tamen in d. col. pen. vult, quòd noceat mala fides. Eandem opinionem tenet Alexandrinus in con. 13. col. 4. in fin. Idem ego tenui in cons. 146.

20 & ibi † respondi ad dictum Bar. in d. l. fi. C. unde ui. quòd procedit de iure ciuili, secus de iure canonico cui standum est in hac materia malæ fidei, ut habetur in reg. possessor malæ fidei. lib. 6. tradit Roma. in cons. 275. ante fin. Alex. in consi. 185. col. 9. in fi. uer. & prædicta sunt seruanda. lib 2. in consi 51. col 2. in fi. lib. 5. decisio Neapoli. decis. 13. col. 3. uersicu. & si diceretur mihi. Deci. in consi. 144. col 3. circa med. uersic. præterea iste. Sed ista responsio non uidetur satisfacere, quia Bart. non dicit, quòd post triginta annos possit quis præscribere cū mala fide, quia si hoc diceret, male loqueretur attenta dispositione iuris canonici, cui ut dixi, standum est, sed

dicit

dicit Bar. quòd præſumptio malæ fidei precedens, tollitur per curſum triginta annorum, uult ergo Barto. ſecus eſſe in mala fide uera, non præſumpta, quia uera mala fides nunquam tollitur, neque purgatur per aliquem temporis lapſum, puta, quando ex inſtrumento uel teſtibus apparet, quod ſcienter quis emit rem alienam, prout in caſu, in quo conſului, in d. conſ. 146. ubi unus fratrum uendiderat rem communem ſuo; & fratris ſui abſentis nomine, & ſic uere apparebat, quòd emptor ſciebat rem ad alium fratrem pertinere pro rata. & quòd dictum Barto. non procedat, ubi uere conſtaret de mala fide aliter, quam per præſumptionem, tenet Areti. in d. conſi. 153. Conſultatio. in fi additio. ad Bart. in d l. fi. C. unde ui. & profecto, ſi uideantur doctor. tenẽtes opinionem Barto. omnes loquuntur in mala fide præſumpta, excepto Decio in d conſi. 267. & in d. conſi. 272. ubi loquitur, quando conſtat de mala fide præcedẽti. ſed uel dictum Decii debet intelligi ſecundum dictũ Bar. quem allegat, quando conſtat per præſumptionem tantum, uel ſi aliter intellexit, male locutus eſt ad ſalutis principem. Aeque dum Paul de Caſ. in d. conſ. 169. columna ſecunda libro primo uoluit mala fidem allegari non poſſe poſt triginta annos, debet intelligi de

31 mala fide præſumpta non uera. & iſtud eſt quòd † doc. dicunt p̄ſumi bonã fidẽ ex tp̄is diutur. Inn. in c. 2. de in integ. reſtitutio. Abb. & Doc. in c. cõſultationib. de iure patro. & idem Abb. in conſi. 89. colum. 5. libro primo. Alexand. in conſi. 78. colum. fina. lib. primo in conſi. 16. columna 8. uerſicu. quinimo fortius. libro quintò in cõſil. 151. Viſo themate colum. penulti. in fin. libro ſecundo Aretin. in conſil. 63. In præſenti conſultatione colũ. penulti. uerſicu. modo poſito. ſed iſta præſumptio quæ inſurgit ex antiquitate temporis, recipit probationem in contrarium, ut ſupra dictum eſt in 12. quæſtio. Putarem tamen, quòd ſi præſumptio malæ fidei eſſet fortior, quàm præſumptio bonæ fidei proueniens ex temporis antiquitate, quòd præualeret præſumptio fortior malæ fidei, quia una præſumptio tollit aliam,

& fortior tollit debiliorem, l. pen. ff. de restitut. in integ. & ibi not. & in precedentibus diximus ad aliud proposi tum. & ita in specie tenet Felin, in c. uigilanti. in fin. de prescriptio. Boerius decisio. 211. colum. 6. in 2. parte.

xiiii. quæstio. 22 ¶ Decimoquarto † quero uidimus supra, quod per con suetudinem aut præscriptionem temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, acquiruntur regalia & principi reseruata, an procedat talis consuetudo aut præscriptio, quando esset onerosa ecclesiæ, uideretur di cendum quod non, quia talis consuetudo reprobatur. c. 1. de consuet. Contrarium tenet ibi Decius, alleg. Bald. in c. 1. in princi col 6. uers. quæro quanto tempore qui feud. dare poss. Cardi. in clemen. 2 q. 8. de rebus eccl. nõ alienan. Addo Rotam decisio. 841. Vtrum ualeat cõsue tudo. in antiquis. facit Abb. in cons. 7 col. 2 lib. 2. ubi, q ex tali consuetudine, cuius initii memoria non extat in contrarium, potest. Episcopus recipere onera extraordi naria ab ecclesiis sibi subiectis. Et tradit idem Abb. in cons. 26. col. 2. in uers. sed prædictis. li. 2.

xv. quæstio. 23 ¶ Decimoquin to † quæro, an in tali consuetudine temporis, cuius ini tii memoria non extat in contrarium, necesse sit quære re de actibus, a quibus originem habuit talis consuetu do? dic quod non, Old. in cons. 144. Quia tota, colum. 3. uers. 3. opponitur. ¶ Sed aduerte, quod licet non sit ne cesse deducere, & probare actus, a quibus exordiũ sum psit talis consuetudo, quia hoc esset impossibile, cũ exce dant hominum memoriam. est tamen necesse probare actus in quibus per hominum memoriam ita fuit obser uatum. imo idem puto in consuetudine breuioris tem poris quod non sit necesse deducere & probare primos actus, a quibus originem sumpsit. sed satis est deduce re tot actus, quot sufficiant ad consuetudinem induçen dam iuxta not. in l. de quibus ff. de legibus. & de modo probandi consuetudinem, scripsi in consi. 134.

xvi. quæstio. 24 ¶ Decimosexto † quæro, an per istam prescriptionem tanti temporis, cuius initii memoria non extat in con trarium, acquiratur ius aliquod fortius, quam per præ scriptionem breuioris temporis? dic quod sic, quia per

præscriptionem

scri. 'scribi'

præſcriptionem longi aut longiſsimi temporis, ſolum acquiritur dominium utile, per iſtam autem præſcriptionem temporis, cuius initii memoria non extat in contrarium, acquiritur dominiũ directum. Felin. in rub. de præſcriptió. col. 3. in tertia fallentia. Bal. Alex. & Moder. in l. traditionibus. C. de pact. Deci. in conſi. 85. colũ.
25 2. & in conſi. 496. col. 2. circa med. ¶ Vtilitas autem, † q̃ acquiratur directum dominium eſt magna, quia ſic acquiritur dominium directum, ius prioris domini in totum extinguitur, cum duo non poſsint eſſe domini inſo lidum, reſpectu eiuſdem rei & eiuſdem dominii l. ſi ut certo. §. ſi duobus. ff. commodati. conſequenter ſi res pręſcripta, ueniret ad priorem dominum, poſſet ab eo uendicari per præſcribentem, ſecus, ſi præſcribenti quæſitũ eſſet ius aut dominium utile tantum, ut habetur in l. ſi quis emptionis. C. de præſcript. 30. uel 40. anno. ubi ſit differentia inter præſcriptionem longi & longiſsimi tēporis, quia præſcribens longo tempore cum titulo, poteſt rem uendicare etiam a domino directo, ſecus in pręſcribente longiſsimo tempore ſine titulo, quia is non uendicat a uero domino. quicquid nimium generaliter dixerit Corn. in conſil. 14. col. 6. lib. 3. Corne. tamen opinio. noluerunt Petr. Cyn. & Rayn. in d. l. ſi quis emptionis. ubi uoluerunt, quód etiam acquirens utile dominiũ per pręſcriptionem, poſsit agere rei uendica. contra dominum directum. ſed Alex. in conſi. 238. in princi. libro 6. tenet, quód agi non poteſt contra dominum nec aliũ habentem rem hypothecatam a uero domino. Rurſus ſi
26 res † pręſcripta perueniat ad tertium poſſeſſorem, & dominum directum dicatur acquiſitum præſcriptione, nõ poterit dominus directus agere contra tertium poſſeſſorem, quia agere ſine ullo iure, ſecus ſi dominium directum non dicatur extinctum præſcriptione, quia poterit dominus directus agere contra tertium poſſeſſorem. nec poterit tertius poſſeſſor opponere contra dominum directum de iure tertii, qui pręſcripſit, & dicere, tu nõ potes agere, cũ alius præſcripſerit dominiũ utile huius rei. d. l. ſi quis emptionis. Bal. in conſi. 9. Factum tale eſt.

17 colum.penul.lib.1. ¶Decimoseptimo † quæro, an exceptio illius præscriptionis tempor s cuius initii memoria non extat in contrarium, obstet agenti possessorio? Dic quod sic, etiam si agatur possessorio ad decimas. Rota decisio.259. Si rector alicuius.in nouis, & refert & sequitur Gozadin.in consi.7.colum.4. post medium.

18 ¶Decimooctauo † quero, an præscribatur iurame to fidelitatis per tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, ut acquiratur libertas non prestandi, si quis illud non prestiterit per tempus tam antiquum? Abb. in consi.82.col. 2. uers.2. principaliter.lib.1. quòd sic. Sed aduerte circa istud dictum Abb. quia si loquimur in eo, qui recognouit rē feudalem, aut in eius successore uniuersali, non uidetur præscribere ius directi dominii nisi a tempor^ interuersæ possessionis.l.male agitur. C. de prescript.triginta uel quadraginta anno. Cessante igitur interuersione posseseionis, nunquā currit prescriptio contra dominum directum. Si u ro loquimur in successore singulari dictum Abb. posset procedere, posito, quod talis successor nunquam recognouerit, & rem tenuerit, tanquam liberam. bona fide. imo isto casu non uidetur necessaria prescriptio temporis tā antiqui, sed sufficere uidetur prescriptio trigīta uel quadraginta annorum, per dicta supra in 8. q. In eo uero, qui tenet rem tanquam feudalem, nō uidetur quòd possit præscribere contra iuramentum fidelitatis, quia ex quo dminus directus utitur iure suo, in aliquibus uide-

29 tur conseruare ius suum in totum. In † materia enim prescriptionis usus in parte, conseruat ius in totum. l. is, qui usumfructum. ff. de usufruct. Barto. in consi. 189. Primo quæritur.colum.fina.Roma. in consil.198. Non est dubium.colum.fina.Pau.de Cast.in consi.179. In causa, quam magnificus. colum. quarta in fine libro primo Corne in consi. 268. columna prima in fine libro quarto.& quia uasallus uidetur in mala fide, quia tenendo rem, tanquam feudalem, scit se teneri ad iu-

30 ramentum fidelitatis. Dictum † tamen Abb. posset procedere respectu præstationis eorum, quę continentur in

iuramento

iuramento fidelitatis, quia si uasallus per tempus tam antiquum ea nunquam prçstitit, uel aliqua tantum prç stitit, non posset dominus eum cogere ad prçstandum iuramentum fidelitatis tale. per quod nouitas fiat contra uasallum. ita Socin. in consi. 27. colum. 4. uersi. præterea aduertendum est. lib. 2. & contra dictum Abb. adduco Bal. in d. l. male agitur. col. 3. uers. per quas leges dicunt.

31 ¶ Decimonono quæro, an in consuetudine col- lectandi forenses, requiratur tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium? uidetur dicendum, quòd sic, quia habet causam discontinuam, per ea, quæ habentur in l. seruitutes. la grand. ff. de seruitut. & ita in specie quæstionis nostrç tenet Barto. in l. 1. colum. 4. C. de mulie. & in quo loco. lib x. & in l. cum neque. C. de incol. eod. lib. x. sequitur Alexand. in consi. 52. lib. 5. & in consil. 78. circa fin. lib. 6. Aretin. in consi. 132. In causa, quç uertitur. col 3. uers. 2. respondeo. Dec. in cōsi. 285. circa fi. ubi tamen allegat Alexand. in consi. 68. libro. 2. ubi Alexand. tenet expresse contrarium, quòd non requiratur tantum tempus. & quòd requiratur tempus cuius initii memoria non extat in contrarium in collectandis forensibus, uoluit Corne. in consi. 268. colum. 6. lib. 4. Curt. iun. in consi. 90. colum. 3. post mediū. Sed contrarium, quòd tantum tempus non requiratur, sed sufficiat tempus decem annorum in consuetudine collectandi forenses, tenet Alex. in d. consil. 68. colum. 3. in fi. uer. nec obst. quòd uideatur necessarium. li. 2. ubi arguit hoc modo. Nā tale ius collectandi, non est de re seruatis principi, cum inferior possit statuere, quòd forensis teneatur ad collectas. quod dictum refert & sequitur Felin in d. c. cum nobis. col. 3. uers. demum nota vnū signum de præscript. Ias. in d. l. de quibus col. 12. uer. & per pdicta redditur ualde. ff. de legib. Curt. iun. in cōsil. 60. col. 3. in fi. & ista opin. uidetur procedere psupposita ptāte statuendi contra forenses possidentes bona in territorio statuētiū. Sed difficultas est in rñdēdo ad argu. supra factum in contrarium, quòd istud ius collectandi habet cām discōtinuā, ob id necessariū uidetur tps antiquissimum,

quisſimũ, cuius initii memoria non extat in contrariũ. Sed ſolutio colligitur ex dictis Doct. iſtã parté tenentiũ uidelicet, & hic agitur de conſuetudine, per quã acquiritur ius uniuerſis de populo, in qua conſuetudine etiã iuri contraria, ſufficiunt decé anni, non habita ratione an habeat cauſam continuam uel diſcontinuã, ut ſupra uidimus in 4. differentia inter conſuetudiné & præſcri-
32 ptionem. Secundo † reſponderi põt, quod contrarium procedit in iuribus realibus habentibus cauſam diſcontinuam, in quibus requiritur tempus antiquiſsimũ, ſecus in perſonalibus in quibus cadit poſſeſsio, uel quaſi quando aliquod ius debetur a perſona perſonæ. nã tũc talis poſſeſsio ſeu quaſi, dicitur continua propter animum perſonæ, cuius debetur, quæ perſona continue retinet poſſeſsionem ciuilé animo. Ita reſpondet & declarat Bar. in l. iuſto. §. non mutat. ff. de uſucap. ſequitur Pa. de Caſt. in conſ. 444. In cauſa, quæ uertitur inter communitatem. col. 3. in fi. lib. 1. in conſ. 3. In cauſa, quæ uertitur coram domino uicario poteſtatis Pergami. & in conſ. 112. Super primo uidetur dicendum dictam ſententiam. col 2. poſt medium. lib. 2. Aret. in conſ. 153. Conſultatio. col. fi. uer. 2. præmittendum. Cor. in d. conſ. 268. col. 10. uer. nec obſtat ſecunda ratio. lib. 4. Addo Dominic. in c. non eſt de conſuet. lib. 6. ubi, quod ius præſcribendi confirmationem Epiſcopi aut Archiepiſcopi, nõ dicitur habere cauſam diſcontinuam, cum perſona Archiepiſcopi continue poſsideat, ob id nõ requiritur antiquiſsimum tẽpus in tali preſcriptione, cuius initii memoria non extat ie contrariũ. quod Domi. dictũ refert & ſequitur Autrer. in deciſ. Toloſa. q. 324. in fi. aliquid
33 dixi in conſ. 4. col. 2. poſt med. Sed contra † iſtud dictũ, ꝙ ſufficiat decennium in conſuetudine collectandi foréſes, uidetur aliud obſtare, quia præſumptio iuris cõmunis eſt contra præſcribentem, cũ de iure communi collecta non imponatur foreſſi. l. reſcripto. §. fi. ff. de mune. & hon. ob id ceſſante titulo, uidetur neceſſariũ tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium. c. 1. de pſcript. lib. 6. Solutio ille tex. non procedit in conſuetudi-

ne

ne indućta ab eo, qui expresse posset statuere super eo, super quo inducitur consuetudo, quia tunc dici non potest præsumptione iuris esse contra inducentem consuetudinem, ex quo tale ius expresse tolli poterat. ita declarat Fel. in d. c. si diligenti. col. 5. uer. 2. restrictio de cōsuetudi. & quod ille tex. non procedat in consuetudine, tradit Dec. in cons. 134. col. fi. uersi. 2. respondetur. Secundo respondetur, quòd text. in dicto capit. 1. de præscriptiobus libro sexto, non procedit, nisi quando ageretur de leui præiudicio. Felin. in dict. capit. si diligenti. col. 5. sed hic uidetur agi de leui præiudicio, quia si forensis collectatur in loco possessionis bonorum, iam non collectabitur pro eisdem bonis alibi in loco domicilii autor ginis, quia pro eisdem bonis onere duplici grauari quis non debet l. nauis. §. cum aūt. ff. ad legem rho. de iact. l. incola. & l. fi. §. item rescripserunt. ff. ad municip. l. Titia. §. qui inuita. ff. de leg. 2. l. qui dotem. ff. de dote præleg. & in collecta tradit Barto. in consil. 196. Ciuitati Camerinæ. col. 2. post medium. uersi. nec obst. quod no. Tertio respondetur, quòd non procedit tex. in d. c. 1. nisi quando ius commune fortiter resistit contra præscribentem, secus si sit leuis pręsumptio. Abb. in c. uigilanti. colum. penulti. de prescript. quod dictum pro aureo refert & sequitur Felin. in c. de quarta. colum. 13. in fin. uersicu. sed considera circa primum. & in capit. si diligeni column. 4. uersicul. dum subdit Abb. de præscriptio. Dec in d cōsil. 234 colum. fina. subdit propterea Dec. quod laici pręscribunt ius patronatus. 40. annis, quia ius cōmune nō fortiter resistit. Eodem modo dicamus in casu isto, ꝙ ius commune non fortiter resistit, cum ex consuetudine forenses plurimi collectentur in locis, ubi bona pos-

34 sident. ¶ Vigesimo † quæro, quid in præstationibus annuis, an tollantur præscriptione temporis, cuius initii memoria non extat in contrariū? Guid. Pap. q. 406. tenet, quod tollantur spatio centum annorum: idem tenet Boerius decis. 336. in fi. ubi idem, licet reditus annuus esset relictus in perpetuum, per l. si usufructus. ff. de usufruct. legat. ubi Barto. & idem Bart in l. Mænius. §.

iuxta plene no.in l.1.C.de fideic.Dec.in l.1.col.pen.'an te mediũ.C.de inst.& subst.capel.Tolosa.q.30. & sic nõ obstabit reg.d.l.1.C.de anna.excep.Respondeo,quod tale iudicium non poterit perpetuare actionẽ, nisi ad annos 40.Ideo si dicas praescribi annis centum,semper fiet contra illam regulã, quod curret praescriptio non ualẽti agere,quia praescribetur iuri de futuro,quod perpetuari non potuit in tantum tẽpus. ¶Sed in alia praescriptio
36 ne † breuioris temporis, quomodo praescribatur iurib. annuis?Si quidem loquimur de iure annuo debito ex ultima uoluntate,doct.conueniunt Citramontani & Vltramõtani,quod tot praescriptiões sint necessariae,quot sunt anni,in annuo uero iure debito ex contractu Citramontani tenent,quòd una tantũ est obligatiõ,ob id,qđ unica sufficit praescriptio.Barto.& Moder.in l. de pupillo.§.si in pluribus.ff.de oper.noui nuntia.& in l. cũ notissimi.§.in his.C.de praescript.30.uel 40.an.Specul. in tit.de loca.§.nunc aliqua.uer.41.Areti.in consilio. 112. col.2.uersic.unde concluditur.late Cor.in consil.22.col. 5.uersi.his tamen non obstantibus.lib.3.Ias.in consi.7. ante finem lib. 1. ubi ista est communis opinio. Vltramontani uero tenent idem esse in iure annuo debito inter uiuos,quod in ultima uoluntate,ut tot praescriptiones sint necessariae,quot sunt anni,ut per Gui.Papae,dicta quaest.406.Aufrerius in decis.Tolos.q.342.ubi quòd ista est communis opinio eorum,quam etiam opi.sequitur Boerius in dicta decis. 336. subdit tñ Boerius ibi in ultimis uerbis,quòd de consuetudine generali Franciae
37 sufficit † una praescriptio triginta annorum. Quod si uerũ sit,apparet cãm praescriptionis in Francia multum esse fauorabilẽ. & satis fauorabilis est in patria Delphinatus, in qua procedit praescriptio ẽt cum mala fide in actionibus personalibus contra cõmunem opinionẽ, ut
38 per Guid.Papae,q.199.¶Vigesimoprimo † quaero,qualiter probatur praescriptio temporis,cuius initii memoria non extat in contrarium?tradit gl.in d.c.1. de praescrip. libro. 6. quando scilicet testes deponunt, quòd nunquam uiderunt,neque audiuerunt ipsi neq.audiuerunt

alios

alios uidisse aut audiuisse aliter fuisse factum, & cōtra, si agatur de probando affirmatiuam, memoriam extare similiter Oldra. in consil. 172. Quia omnes. col. 3. in fin. quod probatur memoriam non extare in contrarium, quando testes deponunt de communi opinione & fama eorum, qui circa id arbitrantur, scilicet, quod non uidit aliquem, qui uiderit uidentem, uel audierit audientem contrarium eius, quod articulatur. Et quod debeat probari communem opinionem esse, quod memoria non sit in contrarium, uel communem opinionem esse non uidisse eos, qui uiderint uel audiuerint, ab aliis, eorum tempore, fuisse seruatum contrarium, tradit Alexan. in consil. 16. col. 5. uersicu. nec obstat etiam, si responderetur. lib. 5. & in consil. 177. col. 4. lib 6. Cor. in consi. 268.
39 col. 8. uersi. licet etiam talis probatio libr. 4. ¶ Sed † an talis probatio memoriam non extare in contrarium, fieri posit per instrumenta? Ioan. And. in d. c. 1. de præscri. lib. 6. quod non sequitur Alexan. in d. consil. 16. col. 5. lib. 5. ¶ Sed qualiter probetur affirmatiua, scilicet me-
40 moriam hominum † extare in contrarium? Dic, quod probando a centesimo anno citra fuisse obseruatum cōtrarium ante litem contestatam. Alexan. in d. consil. 16. col. 5. lib. 5. post Ioan. And. & Anto. de But. in c. quid per nouale. de uerbo signi. ¶ Similiter affirmatiua memoriam in contrarium extare, probatur per instrumenta, ex quibus apparet de contraria obseruantia. Ioan. And. in d. c. 1. circa finem. de præscriptio. lib. 6. sequitur Alex. in consil. 75. col. 3. uersicul. 2. potest responderi. libro 4. pro quo facit Curtius iunior in consilio 174. colum. 8. post medium. ubi, quod non potest considerari præscriptio, cuius initii memoria non extat in contrarium quã do constat de initio tituli nõ ita antiqui. & sic optimus probandi modus memoriam extare in contrarium, erit si produci posit titulus rei, de qua agitur: ex quo appareat rem non ita de antiquo esse, ut cõtenditur. ¶ Sed ui
41 detur, † quod etiam consuetudo antiquissima, & negatiua, cuius initii memoria non extat in cõtrariũ, posit probari per scripturam. l. uetustissimam. ubi Ang. C. de

iure

iure domi. impetr. ubi ex librorum recitatione probatur consuetudo circa præscriptionem pignorum. sed certe ibi agitur de consuetudine affirmatiua præscribendi pignora. Sed in consuetudine negatiua, quòd per scripturam probari posit, adduco Soci. in consi. 94. In causa ualiditatis instrumenti. col. 3. in fi. uer. circa secundum fundamentum lib. 1. ubi, quòd per libros officii probatur consuetudo recipiendi fideiusione, sine testibus, & sic consuetudo negatiua, quod testes non sunt necessarii in receptione fideiusionis. Sed considera pro solutione, quòd ista potius uidetur consuetudo affirmatiua, quod recipiantur fideiusionum acta sine testibus. Rursus ad dictum Soci. posset responderi, quòd non sufficit produci scripturas officii, in quibus apparet receptas esse fideiusiones sine testibus, nisi probetur, quod talibus scripturis fides data sit. ita Abb. in cons. 53. & in cōs. 73. col. 4. in fi. lib. 2. ubi, quòd ex pluribus instrumentis, in quibus non reperitur apposita al. qua solennitas, non probatur consuetudo, quòd instrumenta posit fieri sine illa solennitate, nisi probetur, quòd talibus instrumentis fides data sit, & uenerit in notitiam maioris partis notariorum, & populi. sed dictum Abb. mihi non placet in tempore antiquo, cuius initii memoria non extat in contrarium, quia tunc plura instrumenta de antiquo habent uim probationis famæ, ut habetur in l. cū aliquis. C. de iur. delib. & dictum est supra in prima parte, quæ probatio per famam in antiquis sufficit etiā ubi agitur de graui præiudicio, ut sæpe dictum est. ¶ Sed qualiter
42 †probatur præscriptio annorum centum, quam dixi esse maiorem præscriptionem cuius initii memoria non extat in contrarium. glo in d. c. cum nobis. de præscript. dicit probationem esse impossibilem, cum probari non posit, neque instrumentis, neque testibus, & idem dicit Dec. in c. cum dilecta. col. 4 in decimo notab. de confir. utili uel inuti. nisi secundum eum, probetur per testes deponentes de auditu & fama, sed non puto talem probationem sufficere in præscriptione centum annorum, quia hoc modo ecclesia Romana, quę sola gaudet priui

legio præscriptionis centenariæ, in effectu non ita reperiretur priuilegiata, cum etiam inter priuatos sufficiat probatio per auditum & famam in his, quæ excedunt metam annorum centum ut supra diximus in prima parte, in materia famæ. Rursus illa probatio per auditū & famam, sufficit in probatione dominii iam acquisiti, seu quod iam acquisitum dicitur in antiquis. sed quando agitur de probando acquisitionem dominii, in qua acquisitione necessarium est tempus centum annorum, quòd sufficiat probatio per auditum & famam, hoc non uidetur iuri consentaneum. Iam glo. & doct. in d.c.cum nobis.de præscrip.hanc probationem præscriptionis centenariæ per auditum & famam, expresse reprobant. ob id modum probandi talem præscriptionem centenariā tam per testes, quam per instrumenta, tradit Abb. in d. c.cum nobis. fama tamen & aliæ præsumptiones multū operantur in huiusmodi præscriptione centum annorū probanda, ut per Bal. in d.auth: quas actiones. colum.fi. C.de sac.sanc.eccle

43 ¶ Vigesimosecundo † quæro, an sublata præscriptione uel consuetudine, censeatur sublata ea, cuius initii memoria non extat in contrarium? dic, quod non, ut per Felin. in rub.de præscrip.colum.fin.sequitur Deci. in consi.271.col.1.& col.5.in fin. & in consil.496. col.2.in fin. Quod procedit, licet reprobetur aut tollatur præscriptio longissimi temporis, quia non censetur sublata ea, cuius initii memoria non extat in contrariū. Abb. in consi.26. col.2.uersi.sed prędictis. lib.2. & licet lex aut statutum loquatur per uerba uniuersalia negatiua, quòd nulla currat præscriptio. Feli in d.rub.de præscripti.col.fi.Ias.in con.92.col.pen.in fi lib.3. ¶ Amplius sublata præscriptione, non censetur sublata præscriptio longissimi temporis 40 annor. quando statutum remouens præscriptionem, potest aliquid operari. Bal. in c.1. §.præterea.circa fin.de capitu Corra & in consi.44.Contra quendam. circa fi.uersi.præterea dixit lex.lib.5.Are. in consi.15.in tertio dubio. & in consil. 103. In causa & quæstione.colum.5. uersi. secundo prę mitto.Felin.in d. rubr.de pręscrip. colum.fin. Curtius Iunior, in consilio.

158.col.

44 158. colum.4. circa medium. ¶ Vigesimotertio † quæro, an contra præscriptionem centenariam, aut cuius initii memoria non extat in contrarium, competat restitutio in integrum? Hanc quæstio. latissime examinat Boerius decis.39. dicens, quòd ab adolescentia sub vsque ad id ætatis, tempus, nihil scripsit difficilius, propter uarietates doctor. quas copiosissime adducit. Sed uidetur mihi, quòd in uno confuse & æquiuoce fuerit locutus, quæ res difficiliorem præstitit quæstionem. nam dicit Boerius, quod in hac materia Alexandr. fuit sibi contrarius, quia in consil. 151. Viso themate. colum.fi. in consi.163.colum.3.lib.2.in l.3.§. Labeo.ff. de acqui.pos. & in l.cum filius §. in hac.ff. de uerborum obligatio. tenent non competere restitutionem in integrum aduersus præscriptionem quadraginta annorũ ex capite ignorantiæ. & tamen idem Alexand.in consil.71. colum.fin. lib.1. in consil.4. colum. 6. in fin. uersicul. nec obstat si diceretur libr.2.in consil.116. lib.5.in consil. 39. nu.17. & nume.21.lib.6. quod prius habetur, in consi.63.libr. 4. & in consilio. 150. columnn.2. libro. 7. secutus fuit Bald.in l. falsam.C.si ex falsis instrumen. ubi uoluit, quod tempus quadriennii ad petendum restitutionem in inte-
45 grum, sit † utile ab initio, nec currit ignoranti, licet per centum annos petita non fuerit restitutio in integrum. idem uoluit Alexan.in consi.89.col.3.uersi. uel dato, quod præscriptio.lib.2.in consi 69. colũ.2.uersi. unum tamen rememoror. lib.3.in consi.63.col.5.uersi.nec obstat si diceretur. & colum.penultim. libr.4 quæ consilia refert & sequitur Ias.in d.auth quas actiones.colum.9.in fi.uersi. unum tamen tene perpetuo cordi.C.de sac. sanc. eccle. Addo Alexandr. in consilio.84. colum.2. lib.1. idem ẽt uoluit Abb in cap.1.col fi.de præscrip.& in con.32.circa fin.lib.1.Corn.in consi.219.col.pen.libr.2. & in consi.87. colum.2.in princip.lib.4.Bertachi.in tertia parte sui repertorii, in uerb.restitutio in integrum quando. uer.17. & in uerbo, terminus currit. uersicu.17. Paul.de Castr. in consi.298.Quòd dictus Guido.circa fin.libr.1. Soci in consi.194.col.3.in fin.uersicul.3.quia restitutio. libr.2.& in consi.

in consi.66. circa finem. lib.4. Deci. in consi.36. colum. fina.& in consil 42. in fin. Felin. in c.placuit. colũ.5. post medium, uersi. limita septem modis. & in c. uigilanti. col.2. post medium, uersi. ad illud quod lex. de præscr. Dec. in consi.436. col.2.& licet Boerius, in dicta decisio. 39. nu.4. dicat, quòd ista opinio Baldi est mirabilis. tamen si uideantur doctores tam multi antiqui & moder. eam sequentes & fundantes per iura & rationes, non ui detur ita magnopere mirandum, licet Ias. in §. rursus. col.13. nu.73. inst tu. de actio. eam firmare ausus non fuerit. sed ibi non citat Docto. quos allegat in d. auth. quas actiones.

46 ¶ Sed ex hoc † non poterat Alexã. notari contrarietatis. nam contrarietas consideratur, si dicimus aduersus præscriptionem 40. anno. datur restitutio ex capite ignorantiæ, & restitutio non datur. Sed dicere, quando datur restitutio, quadriennium quod competit ad petendum restitutionem, est utile, nec currit ignoranti, in hoc nulla est contrarietas, quia illud intelligitur in casibus in quibus restitutio competit. & in hoc quod quadriennium non currit, nisi a die scientiæ, Alex. nunquã fuit contrarius, sed semper sequutus est Bald. in d.l. falsam. C. si ex falsis instrum. Abb. in d.c.1. in fi. de præscrip. in alio tamen fuit Alex. contrarius, quia in d. consi.151. col. fin. in consi.163. col.3. lib.2. tenet non competere restitutionem in integrum aduersus præscriptionem quadraginta annorum. Idem tentat idem Alex. licet non ponat pro constanti in d.l.3.§. Labeo in fin. ff. de acquiren. possess.& in d.l. cum filius.§. in hac. ff. de uerb. ob. sed idẽ Alexan. in consi.71. colũ.2. in d. consi.84. colũ.2. lib.1. in consi.169. colum. fin. lib 2. & in dict. consil. 116. libr.5. tenet, quòd datur restitutio, secundum communem opinionem. Eandem opinionem, quod datur restitutio, secundum communem opinionem quod detur restitutio aduersus præscriptionem quadraginta annorum tenet Socin. in consi.80. colum. fin. lib.3. & in consil.66 colũ. 2. post med. lib. iiij. in eandem etiam opinionem uidetur inclinare idem Socin. in dict. l. cùm filius.§. in hac in fi. ff. de verbo. oblig. qui tamen Soci. etiam contrarius si

bi

bi fuit,& contrarium tenuit in consi.164.in fin.lib.ij.in consi.2.col.pe.circa med.& in consi.38 in fi.lib.3. Con-
47 trarius † etiam fuit sibi Decius. nam in conf.29.in con si.373.& in l.2.col 2.circa medium,C.qui admitti.tenet, quòd non detur restitutio aduersus præscriptionem quadraginta annorum.sed idem Dec.in dict.consil. 36.col. fin.in consi.164.col.penul.in fin.verb.& ex his breuiter. & in consi.267. col.fin. refert & sequitur Alex. in dictis consiliis, in quibus tenuit restitutionem competere.Variauit etiam in hac quęstione Gozadinus. nam in conf. 8. in fin. & in consi.68.col.4.circa med.tenet,quod non datur restitutio aduersus pręscriptionem 40.annorũ.sed idem Gozad.in consil 56. colũ.3.circa med.tenet, quod datur secundum ueram & communem opi. Contrarius etiam sibi fuit Alex nam in consi.13.col.fi.tenet restitutionem in integrum competere ex capite ignorantię,ét aduersus pręscriptionem centenariam. Sed quod non detur restitutio aduersus pręscriptionem quadragenariam, tenet Alexandrinus in consi.12.in fin. in conf.56.
48 circa finem,& latius in consi.97. Heu miseros † litigantes, qui in manus incidistis doctorum, qui leges circũferunt in ambabus(quod aiunt)manibus. Pudet me tãtę doct. uarietatis, qui apud vulgus intellectus uelocitatem non considerant, ęris consulendo rationem habuisse uisi sint potius,quàm ueritatis, cur non opin. unam alteram electam habuerunt,quam firmiter tenerent,aut si mutatio opinionis melior uisa est, cur mutationis & uarietatis non reddiderunt rationem. ¶ In qua difficul-
49 tate est considerandum est,quod in ecclesia res non habet dubium, quod restituatur aduersus pręscriptionem quadragenariam, ut per Deci.in d. consil. 29.& in ecclesia, etiam loquitur Alexã.in d.consi.150. lib.7. idem est in minore,quia si contra eum perfecta esset prescriptio 40. annorum inchoata contra defunctum, restitueretur in integrum.Soc.in consi.153.col. 10.uersi. ad secunda uero.& in consi.299, ante fin.lib.2. Idem in ciuitate.Soci.
50 in d.consi.66.col.2.lib.4 Sed difficultas † est in priuato maiore,an restituatur in integrum ex causa ignorantię

proba-

probabilis? hic doct. laborant, & supra uisum est de cõtrarietate. Breuiter ego puto, quòd si ignorantia sit probabilis, competat restitutio. quam opin. tenuit Alex. in d.consi.71.in consi.84. lib.1.in d.consi.169. col.fi.lib.2. & in d.consi.116. lib.5. eandem opinionem tenent plures doct. supra relati. & licet Decius in d.consi.29.uoluerit euitare authoritatem Alex. dicendo, quòd loquitur in ecclesia. Dico, quòd ista responsio non ualet. quia Alexan.loquitur etiam in locis. & clare id apparet in d. consi.116. lib.5. Rursus consideranda est ratio Alex. in dictis consiliis, quia ignorans dicitur impeditus iusto & legitimo impedimento facti, ob id quod restitutio datur etiam laicis maioribus, quæ ratio non erat necessaria in ecclesia, quia restituitur propter solam læsionem, etiam cessante ignorantia. Ideo posito quod loqueretur

51 Alex.in ecclesia solum, tamen attendi †debet ratio dicti Alex.non eius dictum, quia ratio ampliat dictum.l. cum pater.§.dulcissimis.ff. de leg.2. & quando ratio est generalis, illa attenditur in omni casu, in quo militat. Bar.in l.pater filium.§ fundum. in fin.ff. de leg.3.Bal.in l.uoluntas,col.fin.C.de fideicom.& potius attendi debet ratio dicti, quàm cortex uerborum.Bal.in consi.67.Dominus Papa.col.2.lib.2.per tex.in l. ita autem. in princ. ff.de admini.tuto.in l.milites agrum.ff. de re.mili.& no. in l.si is qui animo.ff.de acqui. poss.& ratio statuti, ampliat statutum.Bal.in consi.285. Si quis.col.2, circa fin. lib.3. per l. non solum.§.qui primipilum.ff de excusat.

52 tuto.Sunt † enim tria, quæ unum & idem operantur, uerbum, ratio, & mens. & talis præsumitur uoluntas aut mens, qualis per uerba aut rationem declaratur. Bal. in consi.2. Verba statuti.col 2.lib.1. & cum ratio ignorantiæ aut impedimenti, quod resultat ex ignorantia, allegata per Alex.militet etiam in præscriptione quadragenaria contra laicum maiorem, perinde est, ac si talis ca-

53 sus expressus fuisset per Alex. quia † expressum id dicitur, in quo eadem uiget ratio. pulchre Abbas in cõs.75. col.3.lib.1.Bald.in consi.384. Statuto ciuitatis cauetur, quòd nullus. colum.2.lib.5. Eandem opinionem, quòd

restitu-

54 restitutio competat aduersus † præscriptionem, quadragenariam etiam maiori, uoluit Alex. in consi. 8. col. fi. lib. 3. dum utitur uerbis uniuersalibus, quod contra quamcunque aliam præscriptionem competit restitutio. Qui enim totum dicit, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. 3. l. a procuratore. C. mand. cum simil. Eandem opinionem tenent plurimi alii doct. supra commemorati, & alii, quos Boer. refert in d. decis. 39. ¶ Secundo cō
55 sidero, pro hac opin. quod etiam doct. † tenentes nō dari restitutionem contra præscriptionem. 40 annorum, tamen pro maiori parte tenent illam competere cōtra præscriptionem triginta annorum, & in hoc nō est dubium, quin opinio communis sit, cum Barto. in l. 1. §. si quis autem. ff. de iti. actumque priua. & in d. l. cum filius, §. in hac. ff. de uerbo. obliga. & in 30. annis hoc firmat Decius in d. consil. 29. Modo dico, quod ratio allegata per Bar. & doc. communiter. pariter militat in præscriptione quadragenaria. nec doc. id negant. modo dico, q ex identitate rationis idem dici debet in præscriptione quadragenaria, per ea quæ statim dixi de identitate rationis, & latius supra dictum est in materia extensionis consuetudinis. itaque tota difficultas consistit in respondendo ad text. in l. omnes. C. de præscrip. 30. uel 40. anno. quem Deci. multipliciter ponderat, & inducit in d. cons. 29. & uult Deci. quod quicquid deerat ad tollendum actiones, & eas præscribendum, per l. sicut. præcedentem, id suppletum sit per d. l. sicut. restitutio in integrum non esset sublata ex capite ignorantiæ, tamē sublata sit per d. l. omnes, Sed parcat mihi Decius, quia ista
56 † inductio uidetur nimium extranea, quia fateor, quod mens illius l. omnes. fuit supplere d. l. sicut. adeo quod omnes actiones & omnia iura, quæ non comprehenderentur per d. l. sicut. essent comprehensa per d. l. omnes. ita ut meta & finis omnium iurium circūscriberetur spatio quadraginta annorum. sed intentio illius l. sicut. non fuit tollere remedium restitutorium, quod posset competere aduersus præscriptiones legitime completas
57 ex causa iuste & rationabili. Et quod † istud sit uerum,

ostendo uno fundamento æneo & aggeribus Taurini efficatiore, si consideratio & ponderatio Decii uera sit, sequetur una correctio communis conclusionis, quę habet, quod quadriennii tempus conceessum a lege ad petendum restitutionem in integrum, est utile, & solum currit a die scientię, adeo quod etiam usque ad centum annos restitutio peti posset, ut supra abunde uidimus. quam conclusionem ipsemet Decius secutus est, in consil. 36. colum. fina & in consi. 42. in fin. supra alleg. modo si per d. l. omnes dicatur sublatum etiam remedium restitutorium, dico quod lapsis. triginta annis, & sic completa præscriptione. triginta annorum, contra quam docto. uolunt communiter dari restitutionem in integrũ, tempus petendę restitutionis, finietur decennio, etiam præsupposita millies ignorantia probabili, quia post. quadraginta annos frustra queritur de restitutione in integrum, cum illa sit sublata per d. l. omnes secundum Decii ponderationem, & uellem, quod aliquis bis, ter, quaterque subtilis responderet ad hoc argumentum.

58 ¶Tertio contra † Decium & alios tenentes restitutionem in integrum non competere aduersus pręscriptionem quadragenariam, propter uerba uniuersalia, & prægnantia dict. l. omnes. per quam omnia iura præscribuntur, & publica, & priuata. & quia plenissimam parit securitatem, & quia præscribens tanto tempore nullam molestiam, & inquietitudinem pati debet. l. final. C. de fundis patri. libro vndecimo. considero, quod talia uerba non sunt sufficientia ad tollendum remedium restitutionis in integrum, nisi specialiter dicatur. Quod probo. Primo, ex eo, quod Baldus scribit in consil. ducentesimutrigesimosexto. Statuto ciuitatis. libro primo, vbi stante statuto, quod non possit appellari, quærelari, uel de nullitate dici, poterit, tamen peti restitutio in integrum, & tamen satis quærelat, qui restitutionem petit. Secundo ex eo, quod nota gloss. in capitulo coram fœlicis. de in integrum restitu. vbi, quod per illa verba generalia, quod quis molestari uel inquietari non possit directe uel indirecte

recte a quauis persona, non censetur sublatum remediũ speciale restitutionis in integrum. quam glo. pro nota. refert & sequitur Aretin. in consi. 160. In præsenti consultatione. col 2. post med. uers. confirmatur ista responsio. Socin. in cons. 153. col. x. uersi. confirmatur respõsio sua. & in cons. 299. col. pen. in fi. lib. 2. Ad idem uidetur gl. in l. postquam liti. in gl. fin & ibi Moder. C. de pact. ubi licet text. dicat, quòd nulla ratio permittit instaurari litem finitam per renuntiationem litis, glo. tamen dicit, quod non censetur sublata restitutio in integrum. &
59 illam glo. ibi pulchre exornat Ias. col. pen. Rursus † cũ istud priuilegium restitutionis in integrum, sit clausum in corpore iuris, non censetur ei derogatum per quamcunque dispositionem, etiam habentem clausulam derogatoriam generalem, sed derogatio specialis requiritur. glo. in l. 2. §. legatis. in uers. conueniuntur. ff. de iudi. gl. & Bar. in authen. qua in prouincia. C. ubi de crimin. agi opor. ita in restitutione in integrum arguit Crotus in repeti. l. nemo potest. col. 26. circa med. uer. 3. fallit. ff.
60 de legat. 1. ¶ Quarto † considero, quòd licet d. l. omnes. utatur uerbis uniuersalibus, illa tamen restringi debent ad id, quod est rationis. l. quæcunque uis. ff. de in ius uocand. Bal. in authen. ingressi. col. 1. C. de sacrosan. eccle. & ibi Deci. col. 3. in fi. & idem Bal. in l. si defunctus. C. de suis & legitim. sed nulla ratio naturalis neque ciuilis dictat, quòd ubi quis fuit ignorans, & sic iuste impeditus, subueniri ei nõ debeat remedio restitutionis in integrum. alias priuaretur iure suo sine causa & sine aliqua sui culpa, cum ignoranti negligentia aut culpa imputari non possit. l. argentum. ff commoda. c. 2. & c. quia diuersitatem. de concess. præben. sed sine culpa priuari quis nõ debet iure suo. c. cognoscentes. de constit. c. satis peruersum. 56. dist. inuentum. 16. q. ult. & cum ignorans dicatur iuste impeditus. l. annus. ff. de calumnia. Bar. & Doc. in l. genero. ff. de infam. Iniquum uideretur sic impedi-
61 to non subueniri. ¶ Quinto † ubi res dubia esset, in dubio haberi debet interpretatio, ut sit locus restitutioni contra præscriptionem, quia talis restitutioni nititur

ęquitati.l.denique.& l.nec utilem.ff.ex quib.cau.maio. præscriptio uero dicitur odiosa,quia qui se fundat ex tẽpore,dicitur iuuari ex circunuentione temporis.§.uolumus.in authen.de his,qui ingred.ad appe.And.de Iser. Marti.Laud.& Card.Alex.in c. 1.in prin.,col.1.in titul. quo tempore miles.& impium dicitur præsidium temporis,in authen.ut ecclesia Rom. circa med. ob id præscriptio, dicitur contra naturalem æquitatem. Bald.in consi.184 Municipal.col.1.in fi.li.5.Calderi.in consi.5. col.1.in titu.de rebus eccl.non alienan. & dicit Abb.in cons.71.col.1.lib. 2.quod præscriptio dicitur odiosa,tã quam absorbens ius alterius.§.poteſt.16.quęſ.3.& quod præscriptio repugnet æquitati naturali, est gloss.in l.1. quam ibi ualde not.Angel. ff.de nego.gest.Ias.in consi. 159.col.3.circa med.lib.2.ob id infert Ias.quod arbitrator & alii, qui debent iudicare secundum æquitatẽ,nõ debent habere rationem præscriptionis. quod etiam uoluit Bolognınus in additio.ad cons. Ioan.de Ana.in cõsil.34.colum.pen.in qua tamen re Ias. fuit sibi contrarius.& contrarium tenuit in consi.72.in fin.libro,1.sed. istud non est præsentis speculationis. & dicit Guido Papę.q.409.quod statutum tollens præscriptionem, dicitur continere naturalem æquitatem, ne quis locupletetur cum aliena iactura. Ex præmissis puto concludendum restitutionem in integrum competere contra prę-scriptionem quadragenariam, etiam laicis maioribus ex capite iustæ & probabilis ignorantiæ. quam opinionem dicit ueram & communem Boerius in d.decis.39.

62 colum.4.nume.6.¶Hic tamen † aduertendum, quod cum præsumatur scientia ex antiquitate temporis, ut supra uidimus,non probatur ignorantia petentis restitutionem in integrum aduersus præscriptionem longissimi temporis,per eius iuramentum, iuxta nota.in clemen.1.de iudi.Anchar.in consi.170. Principaliter contra istos legatarios.colum fi.Pau.de Cast.in consi.66.Dubia supra scripta.colum. penulti.in octauo dubio lib.1, Decius in consi.657.colum.2. ad fi.per glos.in c.propo-suisti.82.distinctio.uersicu.non pbatur & sic cum prę-sumptio

sumptio scientię, sit contra petentem restitutionem in integrum, fortior requiritur ignorantiæ probatio; ut habetur in c.quia uerisimile.ubi Abb.in 2. no. de pręsumpt.
63 ¶ Sed dubium† nunc, est præsupposito, quòd cõpetat restitutio aduersus præscriptionem quadragenariam ex capite ignorantiæ etiam laicis & maioribus, intra quantum temporis peti debeat restitutio? Si attendimus ad dictum Bald. in dict. l. falsam. C. si ex falsis instrumen. quòd Doctor. uidentur communiter approbasse, ut supra diximus, uidetur quòd etiam post annos centum peti posſit restitutio, præsupposita ignorantia in præteritum. Sed Boerius in dict decisione 39. columna quarta. num. 6. vult quòd post centum annos peti non posſit. allegat Salicet. in dict. authenti. quas actiones. columna secunda. Paris in dicto capitulo placuit. nume. 20. & nume. 22. de præscriptio. Addo Iaso. in cõsil. 209. columna tertia. post medium. libro secundo. ubi Iason hoc intrepide tenet, quia talis pręscriptio habet uim tituli & priuilegii. ergo absurdum esset, quod cõpeteret restitutio. fortius uoluit Corn. in consi. 244. lib. quarto, ubi uoluit, quod licet non sit decursum quadriennium ad petendum restitutionem in integrum a die scientiæ; tamen cum restitutio in integrum petatur officio iudicis nobili, tali officio præscribitur spatio triginta aut saltem quadraginta annorum. per dict. l. sicut. & l. omnes. C. de præscriptio. triginta uel quadraginta anno. Sed istud fundamentum Corne. non uidetur bonum, quia in effectu nihil aliud est dicere, quàm tempus petendi restitutionem in integrum, non est utile, si vult quòd extinguatur spatio triginta aut quadraginta anno. Nec obstat quòd officio iudicis pręscribitur saltem quadraginta annis, quia fateor, quando tempus illud petendi non est aliter determinatum, Sed sic est, quòd tempus implorandi officium iudicis pro restitutione in integrom, est limitatum ad quadriennium utile quod non currit, nisi a die scien-
64 tiæ, ergo & cætera, & sic† fateor, quod ubi officium iudicis potest implorari, illi regulariter præscribi-

tur saltem quadraginta annis, ut per Bart. in d. l. sicut. Ant. de But. in cons. 26. Iam sic. in prin Dec. in cõs. 266. col. fi. sed ubi a iure statutũ est, quod tempus implorãdi officium iudicis sit utile, & non currat ignoranti, prout hic, dico, quod durante ignorãtia, non pręscribitur nec currit pręscriptio. ¶ Similiter non uidetur obstare argumentum Boerii, quod hoc modo ecclesia aut alius, cui datur restitutio semper restituetur in integrum, quia ne scio unde sumatur tale inconueniens. nam cum currat quadrienniũ a diẽ scientię, & pręsumatur scientia ex antiquitate tẽporis, adeo quod iuramento probari non poterit, profecto difficilimum uidetur obtinere eiusmodi
65 restitutionẽ in integrum. ¶ Non obstat, † quod hoc modo ecclesia inferior, aũt alius priuatus, cui datur restitutio in integrũ, erit melioris conditionis, quã ecclesia Romana, cui cõpetit pręscriptio centenaria sine beneficio restitutionis in integrũ. Quia respondeo duobus modis primo, quòd imo inferior ecclesia Romana nõ erit melioris conditionis, imo ne paris quidẽ, quia ecclesia Romana seruatur illæsa & intacta usque ad annos centum ius uero inferioris perit & extinguitur in annis quadraginta ad summũ. & licet ex cã posſit restitui in integrũ melius tamen & utilius multo est illęsam intactam causam seruare, quãm post illatum uulnus remediũ quærere. l. 1. C. quand. lice. unicui. sine iudi. se iudi. se uindi. Quid enim, si lapsum sit quadrienniũ a die scientiæ læsionis, quę scientia de facili præsumitur in tẽpore tam
66 longo. Secundo respondeo, † quòd in hoc argumẽto pręsupponitur, ꝙ ecclesia romana post annos centũ nõ posſet in integrũ restitui ex cã probabili, ponderando tex. in d. l. fi. C. de sacros. eccl. ibi, sed ne uideamur in infinitũ & ibi, tunc enim tantũ modo terminũ suæ uitę imponimus. qui tex. comprehendit ẽt ignorantes. Adidẽ ponderatur tex. in auth. ut ecclesia romana. ibi, sed centum tantũmodo annorũ lapsu, &c. & ibi, sed ille seruetur innocentię, qui reuera innoxius sit. Ad idem ponderatur tex. in auth. hęc consti. innouat. consti. ibi, ut sopito hoc temporis spatio, tam personales, quam hypothecarię in per-

perpetuum conquiescant. que iura multũ urgent, dicit Boerius contra opinionẽ Bal. & sequaciũ, dum uolunt tẽpus quadriennii, esse utile, & non currere ignoranti, adeo quod si quis staret per centũ annos, antequam peteret restitutionẽ, adhuc posset petere prẽsuppõsita ignorantia. & sic Boerius in hoc uult duo. Primũ, quod ecclesia romana non gaudeat beneficio restitutionis in integrum. Secundũ, quod illud tempus utile petendi restitutionem in integrũ omnino pereat & finiatur spatio annorum centum. Circa primum, si uerũ sit, sequetur inconueniens quod beneficiũ centenariæ prẽscriptionis concessum de gratia speciali in fauorem romanę ecclesię, retorquebitur in eius odium quia propter tale beneficium amittet beneficium restitutionis in integrũ, contra l. nulla. ff. de legib. l. quod fauore. C. eod. tit quod ob gratiam. de regulis iuris. lib. 6. Circa secundũ, si uerũ sit, sequitur una magna limitatio ad dictum Bald. in d. l. falsam. C. si ex falsis instrumen. communiter approbatum ut supra uidimus per antiquos & modernos. Nõ obstat
67 modo ponderationes supra factę, quod res procederet in infinitũ, quia nego inconueniens infinitatis, quia, ut dixi, cum currat quadriennium a die scientiæ, & præsumatur scientia ob temporis antiquitatem, adeo quod probatio ignorantiæ uidetur multum difficilis, res non procedet ad infinitum. & si pure erit dare casum probabilis ignorantię post annos centum, puta, quia instrumentum aliquod fuerit repertũ apud extraneũ, uel forte apud aduersarium, quod occultũ factum sit per tantum tẽporis, uel dolo aduersarii, aut ex odio, aut inimicitia alterius subtrahentis, aut occultã .is instrumentũ faciẽs in fauorẽ ecclesię, quid mirũ, si lex uoluit succurrure ita lęsis probabiliter ignorãtibus? quid etiã si per incendiũ aut bellum instrumenta amissa sunt, & prothocolla notariorum in locis remotis, aut apud ignotos inueniãtur,
68 an non subueniri ęquum sit? ¶ Iam attenta † ista consideratione, sequetur & una maxima limitatio ad regulam d. l. 1. in fi. C. de annal. exceptio. l. in rebus. C. de iure dotiũ. ubi, quod prẽscriptio non currit non ualenti de iu

re agere. Ideo filiofamilias in in bonis aduentitiis non currit præſcriptio durante patria poteſtate, quia agere non pôt,cum adminiſtratio bonororũ ad patrẽ ptineat. Similiter mulieri in rebus dotalib.conſtante matrimonio præſcriptio non currit, quia adminiſtratio bonorũ dotalium ad maritũ pertinet,ut habetur in dict.iuribus. Simititer eccleſię uacanti præſcriptio non currit, uel ſi habeat prelatũ inutilem,quia interim agere eccleſia nõ potuit ſine prelato.c.1.c.4.& c.ex tranſmiſſa.de præſcr. c.quia diuerſitatẽ.de conceſ.preb.Abb. in conſ. 101. in 2.dubio,lib.1.& in conſ.22.Quidam Ioannes.lib.2.Fel. in c.placuit.col.2.in fi. uer. dum Abb. pulchre de præſcriptio.ubi idẽ uacante imperio. Si enim ad infinitum procedi non debet,& tẽpus centũ annorũ, dicatur meta præciſa omniũ actionũ,adeo ut in perpetuum conquieſcere eas oporteat,ſequetur quod ſi filiusfamilias habẽs bona aduentitia fuit ſub poteſtate patris longiſsimo tẽpore,puta annis quinque ſupra ſeptuaginta (quod de facili pôt accidere) & tertius tenuerit rem aduẽtitiam annis centũ,ſine titulo,tñ ſolũ tenuerit annis uigintiquinque poſt mortem patris,ſequetur quod poſt annos centum filiusfamilias agere non poterit. & ſic limitabũtur dicta iura ualentia, quod non ualenti agere præſcriptio non currat,modo poſſeſſa non ſit res ab alio ſpacio annorum centum. quę limitatio & reſtrictio ad dicta iura non uidetur recipienda.l.de pretio.ff.de publicia. & ſi dicatur, iſte caſus uidetur de raro contingentibus, quod quis non potuerit agere in tẽpore tam antiquo. Reſpondeo,quod ẽt uidetur de raro contingentibus, quod in tẽpore tam antiquo non habuerit quis notitiã de iurib. ſuis.Imo caſus ignorantię poſt tẽpus tam antiquũ uidetur de magis raro contingentibus, quam caſus non ualẽdi agere. Aliter etiã reſpondeo ad iſtas conſiderationes & ponderationes Boerii, quod illa uerba utcunque ampla & prægnantia non ſufficiunt ad tollendum beneficium reſtitutionis in integrnm,ut ſupra diximus.¶Non
69 † obſtat modo argumentũ Iaſ.in d.conſ.209.col.3. poſt med ũ.lib.2.ubi uoluit non cõpetere reſtitutionẽ in inte

grum

grum aduersus præscriptionem centenariã, aut eam, cu ius initii memoria non extat in contrariũ, quia talis pscriptio uim tituli obtinet & concessionis, ac specialis priuilegii, & credo, dicit Iaso, quod non reperietur aliquis Doctor in mundo, qui aliter tenuerit, imo, quod aliquis sani capitis auderet attentare, quod detur restitutio in integrũ: nam parcat mihi Ias. non uidetur bona consequentia, prescriptio tã antiqua uim tituli habet, ergo contra eã restitutio non cõpetit. quia uidemus quod etiã contra titulum uerũ & expresse habitũ inter partes datur restitutio uel priuilegio ætatis ex titulo de minoribus uel ex capite doli, uis aut metus, aut ex clausula, si qua mihi iusta causa esse uidebitur. Similiter datur remedium resci ssorium aduersus titulum uerum, ob causam enormis læsionis, iuxta l.2.C.de rescin.uen. si datur restitutio aduersus titulum uerum & expresũ ob iustam causam, cui mirum uideri debeat, si detur restitutio aduersus titulũ tacitum, qui maioris efficaciæ esse non debet, quã titulus expressus. l. qui ad certũ. ff. locati. Ad illud, qđ Ias. dicit, nõ reperiri Doctorẽ in mundo, qui contrariũ teneat, imo ne quidẽ, ut attentare audeat. Respondeo uerũ esse, quod 40. annos in ecclesia, aut triginta in aliis non priuilegiatis, & lapso quadriẽnio a tẽpore scientiæ, non datur restitutio, sed si lapso tẽpore præscriptionis ecclesia, aut is contra quẽ præscriptũ est, & cui beneficiũ restitutionis cõpetit, semper fuit in probabili ignorantia, dico, quod durat tẽpus petendi restitutionẽ in integrũ, etiam si stetisset quis per annos centũ, quod non petiisset. & quod ubi alius Doctor de mundo hoc non tenuisset, nec tenere attentasset, tenuit tñ ipsemet Ias. in d. auth. quas actiones. col. 9. post med. sequendo Bald. in d. l. falsam. C. si ex falsis instrum. itaque ne Iaso. sit sibi contrarius, oportet intelligere, quod dicit in d. consil. 209. colum. 3. post medium. li. 2.

70 non competere restitutionem in integrũ contra † præscriptionem tam antiquã, scilicet concurrentib. aliis requisitis ad excludendũ talẽ restitutionẽ, i. quod lapsum sit tempus præscriptionis, & etiã tempus quadriennii à die-

die scientiæ ad petendum ipsam restitutionem. quo tépore lapso uerum erit dicere restitutionem non competere præsupposita millies lesione. & sic fateor, quòd nõ datur restitutio ob causam lesionis tantũ. Secus, si detur probabilis ignorantia læsionis, quia tunc durante igno-
7 rantia tempus non currit. ¶In ecclesia † tamen est etiã alius casus, in quo non currrit tempus restitutionis, etiã data scientia ipsius læsionis, uidelicet, quando dãnũ ecclesię esset grauissimum & eminentissimum, ut est casus cum gl. communiter approbata, in c. 1. in fi. de restit. in integ. lib. 6. tradunt Ant. de But. Abb. & Imol. in c. penul. de rebus eccle. non alie. Rom. in cons. 123. col. pen. uer. Sed circa idem uidendum restat. in cons. 369. in fine quarti dubii. & in cons. 407. circa finem. Alex. in consil. 47. col. fi. uer. Nec ad hoc obstat, si dicatur. libr. 5. Istud autem damnũ grauissimum & eminentissimũ qualiter iudicari debeat, pulchre tradit Soc. in cons. 266. colu. 10. lib. 2. ubi, ꝙ debet intelligi, habito respectu ad uniuersum patrimoniũ ecclesiæ, non ad re præscriptã tantum, quia si ad rẽ illam haberetur respectus, semper dãnũ esset grauissimũ. Debet igitur intelligi, quãdo ecclesiæ patrimoniũ enormiter diminueretur, quia in re præscripta consisteret dimidia pars, & ultra patrimoniũ & reditus ecclesiæ, quod totum tamen iudicis arbitrio relinquendum sit. ¶Similiter dicunt Roma. & Alex. non currere dictũ quadrienniũ ecclesię quando uarias mutationes prælatorũ sustinuit, ob quas mutationes non fuit facultas iura ecclesię inuestigare. & quia ex tali mutatione præsumitur ignorantia, ut per gl. in d. c. 1. de restit. in integ. lib. 6. quã etiam pro not. sequitur Dec. in d. consi. 36. col. fi. ¶Ex præmissis recepilogando infertur, ꝙ datur restitutio in integrũ etiam aduersus præscriptionẽ 40. annorũ ex capite probabilis ignorantiæ laicis & maioribus non priuilegiatis. Secundo, quòd tẽpus quadriẽnii ad petendũ restitutionẽ in integrũ, dicitur utile & ignoranti non currit, ẽt si per centũ annos petita non esset restitutio. Tertio, quòd de ignorantia fortiter constare debet per fortes & efficaces coniecturas, & præsumptiones

conclusio ex premissis

nes iuris, cũ pręsumptio scientiæ sit contra petentẽ restitutionẽ post lapsum tanti tẽporis. Quarto, quod etiã ecclesię romanę datur restitutio post finita pręscriptionẽ annorũ centũ, si detur probabilis ignorãtia læsionis durante tanto tẽpore. & idẽ in ciuitate in illis quatuor casibus, in quibus gaudet pręscriptione centenaria, iuxta terminos. d. l. fi. C. de sacrosf. eccle. Quæ omnia tamẽ, quia subtilia sunt & confusionis difficultatisq. plena, iudicio subiicio melius ac rectius sentientis. Illud saltem prestasse me putẽ, occasionẽ subtilius speculentib. datã rem ad splendorẽ deducendi. Egeret scientia hęc nostra mœcenate aliquo optimo, qui plures delectos ad explicanda iuris difficilia tantũ benigne exhiberet, tueretur-ve, ut ne opere aut negotio alii cuipiã animũ adiungerent. Dici non põt quam amplũ ad uniuersam legalis philosophiæ rẽpublicã compendiũ inde accederet. Plane contendunt pleriq. librorũ legaliũ plus satis hodie constare. Sed enim librorũ necessitas tanta nunquã uisa est, quibus nodi tot inextricabiles dissolui possent.

72 ¶Vigesimoquarto, † quæro, uisum est supra, quod omnia iura pręscribuntur per hanc præscriptionẽ tam antiquam, cuius initii memoria non extat in contrarium, an ista conclusio patiatur aliquas fallentias aut limitationes, ita, quod sit dare casus, in quibus nõ procedat pscriptio tanti tẽporis? Dic, quòd sic. & primo non uidetur procedere contra supremã potestatẽ concessam Papę uel Cęsari, cũ nullus possit prescribere, ne sit sub Cęsare aut principe. c. cũ non liceat. de pręscrip. ubi Abb. & idem Abb. in c. per uenerabilẽ. col. fi. qui filii sint legiti. Roma. in consil. 371. circa finem. uers. dum autem quæritur Alex. in l. more. col. pen. in fin. ff. de acqui. hæredi. quam opi. dicit magis communem Soc. in cons. 275. colu. 3. in fi. lib. 2. Eandem opi. sequitur Dec. in cons. 307. col. 3. uer. 2. respondetur. Ias plura adducens, in consil. 208. col. 3 lib. 2. & in l. imperiũ. col. 9. uers limita istam communem conclusionẽ ff. de iurisd. omnium iudi. socer meus Purpurat. in l. 1. col. 5. num. 40. ff. de offi. eius. eandem opi. uidetur tenere idem Purpur. in l. imperiũ.

num.

præſcriptionem, non tenebitur amplius obedire, quia
75 † abſurdum eſſet dicere, quòd libertas præſcribendi non
poſsit. l. 3. §. ſi ſeruus. ubi not. ff. de acqui. poſ. ita reſpon
det Oldr. in conſi. 172. Quia omnes. col. 1. poſt medium.
uerſi. ad ſecundum, cum dicitur. & col. 2. in princi. uerſi.
quod ergo dicitur. & idem Oldr. in conſi. 244. Ad obie-
ctus. col. 2. poſt mediū. uerſi. 3. opponebatur & in conſil.
254. Quia tota. col. 1. & 2. ubi, quod libertas & exéptio
poſſunt pręſcribi. Secundo reſpondeo, quod ille tex. pro
76 cedit in obedientia † in ſpiritualibus, quæ præſcribi nō
poſsit quominus quis teneatur obedire Papę, aut Epi-
ſcopo, quia alias eſſet præſcribere, ne quis ſubiiciatur
Deo. Secus in poteſtate principis temporalis, & obediē-
tia, quæ ei debetur, quia nihil repugnat, quo minus poſ
ſit quis gerere ſe pro libero contra Cæſarem, & acquire
re ſibi alios ſubditos. Hinc uidemus multos eſſe princi-
pes, & multas ciuitates, qui & quæ non ſubiiciuntur im
perio. Tertiam reſponſionem tradit Oldr. in conſil. 69.
Conſueuit. colū. 3. poſt medium. quod iuri ſubiectionis
non poteſt præſcribi a priuato, ſed ab alio principe, aut
ciuitate ſic. allegat Archidia. in cano. placuit. decimaſex-
ta quæſtione tertia, ſed idem tamen uidetur in priuato.
77 ¶ Secundo †, non procedit præſcriptio etiam centena-
ria & quantumuis antiqua, quando eſſet nutritiua pec
cati. cap. 1. de conſuetudi. lib. 6. ubi reprobatur conſuetu
do etiam antiſsima, quod quis habeat duas dignitates
in eadem eccleſia, propter crimen ambitionis, & aua-
ritiæ, quod in clericis multum abominantur canones.
ita illum tex. declarat & intelligit Curtius iunior in cō-
ſil. 158. colum. 5. uer. eſt uerum, quod reperitur. Anti-
quitas enim temporis, peccatum non minuit, ſed au-
get. capit. cum tanto. in princip. de conſuetu. hinc ui-
demus, quod antiqua poſſeſsio non iuuat detentorem
beneficii ſine titulo ualido c. dilecto. de pręben cap. 3. de
inſtitu. & c. 1. de regu. iur. lib. 6. Calde. in conſi. 9. in titu.
de rerum permut. uidemus etiam, quod non præ-
ſcribitur contra uotum, quo minus impleri debea-
non obſtante temporis antiquitate capitulo ſicut nobis
in ſin.

in fin.de regular.Idem si quis contraxerit matrimonium in gradu prohibito, quia non præscribit ob temporis antiquitatem, ut in tali matrimonio possit perseuerare.c. non debet. in fi. de consang. & affi.ubi gl.fi.uidemus etiã hoc ratione, quòd præscriptio legis iniustæ, nullo tempore causatur. glo.in c.inter cætera. 16.q.3.¶Tertio non
78 † procedit præscriptio quantuncunque antiqua, in his, quæ possideri non possunt, puta res sacra, locus publicus, uia publica, quæ sicut possideri non possunt per priuatos, ita nec præscribi.c. causam, quæ. ubi Abb.& Doct. de præscrip.ubi laici decimas non præscribunt, quia eas possidere non possunt. & de rebus, quæ non sunt in commercio nostro, & possideri non possunt, quòd præscribi etiam non possint, tradit Bal.in l.omnes.in fin.C. de præscrip.30. uel 40.ann.Feli.in rub.de præscrip.col.
79 fin. Sed aduerte † circa ea, quæ dicuntur iuris publici & in usu publico, quòd præscribi non possunt.l.uiã publicam.ff.de uia publ.Nam istud uidetur procedere, quãdo talis res esset in usu publico, ita quòd sine ea usus publicus cessaret, puta in uia publica, quando aliter facultas eundi aut transeundi exerceri nõ posset.sed si aliquis possedisset locum uiæ publicæ, longissimo tempore, tanquam suum proprium, bona fide, ita quòd usus publicus non impeditur, quia alibi sit uia aut iter, uidetur, quòd procedat præscriptio per d.l.omnes. ubi quod etiã iura publica præscribuntur spatio 40.ann Itaque tex.in d.l.uiam publicam. iudicio meo debet intelligi altero de duobus modis. Vel quando non mutatur status uiæ publicæ, sed semper durat, licet populus ea non utatur, & aliquis uicinus solus usus sit, ut tunc alios prohibere non possit. uel & secundo, si status uiæ publicæ mutatus sit, & aliquis longissimo tempore possederit bona fide, tanquam rem suam propriam, ꝙ non procedat præscriptio, quando per eam impediretur usus publicus, quia alibi iter aut uia non posset, aut esset quidem, sed cum magna incommoditate, argu.l.Nepos Proculo.ff.de uer. signi. super quibus cogita, quia ab alio tracta non legi, & tamen talis declaratio uidetur multum rationabilis.

uiã publicam

Confi-

80 Considera etiam, † quòd prohibitio præscriptionis in his, quæ sunt de iure publico, aut de iure gentium, procedit respectu dominii, quod acquiri non potest per talem præscriptionem, secus respectu possessionis, quia ius possessionis acquiri potest etiam in his, quæ sunt publici iuris, & in usu publico, puta si aliquis solus piscatus sit, alios prohibendo in aliquo flumine publico, aut mari, seu in aliquo eius diuerticulo. Ideo si quis solus longo tempore piscatus fuerit, alios prohibendo, acquirit ius agendi possessorio contra turbãtem, & prohibendi aliũ, antequam intret locum a nobis possessum. ita Angel. in consil. 290. Thema est tale, inter cætera capitula pacis. colum. 2. post med. per tex. in l. si quisquam. ff. de diuer. & tempor. præscrip. & per glo. in §: fluminis. in uersi. omnibus. instit. de rer. diuis. quod dictum pro notabili refert & sequitur Ias. in l. quominus. col. 19. uersi. 4. aduer.
81 ff. de flumin. Sed † aduerte pro intelligentia istius dicti Ang. quia non puto, quod ex eo solum, quod quis solus piscatus sit in aliqua parte maris aut fluminis publici, dicatur acquisiuisse possessionem, ut solus piscari possit nisi alios uolentes piscari prohibuerit, qui tali prohibitioni acquieuerint, quia possessio seu quasi iuris negatiui, tu non habes ius piscandi, pascuandi, boscherandi, altius tollendi & similium, non acquiritur sine prohibitione facta contra uolentem piscari, pascuare, boscherare, altius tollere, aut quid aliud facere, cum patiẽtia prohibiti subsecuta, glo. Cyn. Bar. & docto. in l. 1. C. de seruitu. gl. & Bar. in l. qui luminibus. ff. de seruit. urba. prædio. Bar. in l. & si forte. §. sciendum. ff. si serui. uendi. & in l. si prius. in septima opposi. ff. de oper. noui nun. not. in c. Abbate. de uerb. signi. Pau. de Cast. in cons. 205. In causa, quæ uertitur coram locum tenente. col. 2. libr. 2. Ias.
82 in §. æque col. 6. insti. de actio. Similiter posset † acquiri quasi possessio piscandi, quando quis haberet & teneret in flumine publico opus aliquod manu factum, ad aquã & pisces retinendos in d. l. si quisquam. melius, quã Ang. & Ias. declarat Bellamer. in consi. 7. col. 2. ubi quod d. l. fin. ff. de usucap. procedit, quando quis non erat in possessione

sessione eorum, quæ sunt iuris publici, quia non prohibuisset alios uolentes uti eodem iure. Secus si longo tempore fuisset quis in possessione alios prohibendo cum patientia eorum subsecuta, quia tunc præscriptio procedit, per d.l. si quisquam. & licet Bar. in d.l. si quisquã. & Iason. in d.l. quominus. col. 19. idem generaliter dicant, tamen non declarant qualiter dicatur quis in tali possessione, ut solus utatur eo, quod est iuris publici, & in usu publico. Ex præmissa declaratione † infertur, q̃
83 Angel. uidetur male locutus in d. consi. 390. dum vult, quod in his, quæ sunt iuris publici solum procedat præscriptio, respectu possessionis, non respectu dominii, quia tex. in d.l. si quisquam. generaliter loquens nõ patitur talem restrictionem & limitationem. & extranea uidetur interpretatio aliquid præscribi posse solum respectu possessionis. Et quod ea, quæ sunt publici iuris, præscribantur etiam respectu dominii, est tex. in d.l. oês. C. de præscipt. 30. uel 40. anno. Rursus, si talia bona possunt possideri, ergo & præscribi, quia ista sunt conuertibilia. l. sine possessione. ff. de usucap. arguendo a contrariis. In flumine tamen publico, quod dici posset, q̃ præscribens non intendit præscribere aquam respectu dominii, sed solum respectu iuris piscãdi. respectu enim dominii nõ uidetur considerabilis bona fides, cum semper appareat res in statu publico. & hoc modo potest procedere, quod Angel. dicit præscribi posse respectu possessionis tantum, sed adhuc uidetur considerabilis præscriptio ultra ius possessionis, eo modo, quo in rebus alienis præscribitur ius seruitutis, cuius ratione cõpetit actio confessoria & negatoria ultra remedia pos-
84 sessoria. Secundo infertur † ex præmissa declaratione uerum esse, quod dixi circa tex. in d.l. uiam publicam q̃ uidelicet non procedat, quando quis iure proprio & bona fide possideret uiam publicam, credens ad se pertinere, quia tunc cum possideatur, præscribi etiam potest, sicut dicitur in d.l. si quisquam. & quod dicitur in d.l. uiam publicam. quod non præscribitur, intelligi debet cessante possessione, quia ex eo solum quod quis

per

per tempus quantumuis longiſsimummm acceeſſerit ſolus, aut cum ſua familia, per uiam publicam, ex hoc ſolum non acquirit poſſeſsionem, licet alii non utantur, ſed ſi alios uolentes iter facere prohibuerit, & illi acquieuerint, uel ſi locum uiæ publicę ut proprium poſſederit bona fide, longo tempure, aut ſaltem ſpacio 40. anno. per id quod dicitur in d.l. omnes. ibi, arando, ſeminando, aut alios actus poſſeſſorios faciendo. tunc uidetur acquiſita poſſeſsio, & conſequenter præſcribi poteſt. & propterea allegatur ille text. in d.l. uiam publicã.
85 quòd ea, quę competunt iure † facultatis, prout eſt ire, agere per uiam publicam, non pręſcribuntur, puta ſi quis per longiſsimum tempus iuerit per locum uię publicę, ſed quando poſsidetur iure proprio, & alii ab uſu illius loci prohibentur, tunc non poteſt conſiderari ius
86 facultatis tãtum. Sed poſſet † aliquis dubitare, circa tex. in dict.l. ſi quiſquam. an illa poſſeſsio ſeu quaſi quæſita ex prohibitione aliorum, ne piſcarentur in certa parte fluminis, proſit contra omnes, etiam non prohibitos, an uero contra prohibitos tantum? ego puto, quod ſi talis prohibitio deuenit ad notitiam totius populi aut maioris eius partis, & nullus contradixerit, quod acquiratur ius contra omnes, alias contra prohibitos tãtum, cum pręſcriptio ſit ſtricti iuris l. 1. §. Iulianus. ff. de itin. actuque priua. Inno. in c. dilectus. de capel. mon. Bart. in l. cum de in rem uerſo. in fi. ff. de uſur. & ſupra dictum eſt in materia extenſionis conſuetudinis. Imo Boeri. in ſuis deciſ. q. 125. col. 2. in fi. uult neceſſarium eſſe prohibitionem fieri maiori parti, dummodo omnes ceſſauerint & paruerint. ſed puto ſufficere prohibitionem eſſe factã aliquibus, dummodo uenerit ad notitiam aliorum, aut maioris partis, cum patientia ſubſecuta, ſicut dicitur in conſuetudine, quod inducitur ex duobus actibus tantum contra totum populum, quando illi actus deuenerunt ad notitiam totius populi aut maioris eius partis, deinde populus acquieuerit per longum tampus, ut habetur in dict. l. de quibus. alias raro uel nunquam poſſet induci conſuetudo uel poſſeſsio acquiri in ſimili-

bus.& ista bene nota, quia alibi ita declarata non inueni.& mihi magis placet una bona declaratio, quàm plures & confusæ remissiones, quas plerique moder. faciūt quando per extensum funem iter habendum uideatur,
87 ut sine cortice nare non audeant. ¶Quarto † non procedit pręscriptio in actu, quem superior facit de plenitudine potestatis, puta si Papa longo aut longissimo tépore contulerit beneficia expectantia ad collationém ordinariorum, ex hoc non pręscribitur contra ordinarios, quominus conferre possint. Ratio, quia tali plenitudini potestatis non poterant ordinarii resistere. & sic militare uidetur regula dictæ.l.1.in fi. C. de anali exceptio. q. non ualenti agere, non currit præscriptio.& quia Papa utendo plenitudine potestatis, non id facit iure ordinario ergo contra potestatem ordinariam non præscribit. ita Felin.in d.c.cum nobis.in fi.de præscriptio. Sed quid attinet quęrere, an Papa præscribat contra ordinarios, cum in potestate sit Papę auferre ordinariis potestatem conferendi, quotiens uisum fuerit, cum habeat Papa in beneficialibus potestatem plenissimam.cap.2. in fin.de præben.lib.6.cle.1. in fin.ut lite penden.& late dictum est supra in prima parte huius tractat.nume.38.
88 ¶Quinto † non procedit pręscriptio in pœnis spiritualibus. ideo licet maritus non possit accusare uxorem de adulterio post quinquennium, quo ad pœnam legalem. l.adulter.C.de adulte. tamen quo ad pœnam spiritualem, ut diuortium fiat, nunquam pręscribitur etiam mille annis.gl.in c.admonere.in uerbo, pœnitentia. in fin. 33.q.2.Felin.in d.c.cū nobis. circa fi.uers. & scias. quod
89 in pœnis.de præscriptio. ¶ Sexto † non procedit in re affecta uitio reali, puta spolii, quæ non præscribitur etiam per tempus, cuius initii memoria non extat in cōtrarium. Alex. in consi.13. col.4. in fin. Sed contrarium puto uerius, quia uitium reale non consideratur, nisi in bonis mobilibus, quo ad usucapionem triennii, secus in præscriptione longioris temporis 30. aut 40. annorum, quæ procedit etiam in bonis mobilibus, non obstante uitio reali. glos.in §.furtiue. in uers.prędicto. institu.de usucap.

uſucapi. Bertachi. in 3. parte ſui repertorii, in uer. præſcriptio, de quibus. uerſ. 56. Nec obſtat, quod poſſeſsio uiolenta non poteſt confirmari reſcripto principis. l. authoritate. ubi Bart. & doc. C. unde ui. ergo nec præſcriptione. quia fateor, quod uiolentus aut alius habens notitiam uiolentiæ, & exiſtens in mala fide non poterit pręſcribere, ſicut nec impetrare confirmationem poſſeſſionis uiolentæ. Secundo, d. l. authoritate. non procedit, Secundum Salicet. ibi quando quis poſt ſpoliationem impetraſſet rem a ſpoliato, habente notitiam ſpoliationis ueram uel præſumptam, quæ ſcientia præſumitur ex multo tempore. ſequitur Alex. in conſ. 92. col. penul. lib. 6. ſed tempus, cuius initii memoria non extat in cõtrarium, habet uim tituli, & perinde eſt, ac ſi ſpoliatus

90 titulum contuliſſet poſt ſpoliationem. Tertio † conſidero, non eſſe bonam conſequentiam. princeps non poteſt confirmare poſſeſsionem uiolentam, ergo præſcribi nõ poteſt, quia plus poteſt præſcriptio ad præiudicandum tertio, & domino rei, quam reſcriptum aut priuilegium principis. nam princeps non poteſt auferre rem ſuam alteri ſine cauſa, ut habetur in l. fin. C. ſi contra ius uel util. publ. & in c. quę in eccleſiarum. de conſtitu. & tamẽ per præſcriptionem tollitur notorie ius alterius. in pręſcriptione etiam uidetur ineſſe cõſenſus alterius, & uim pacti pręſcriptio habet ſeu pacto æquiparatur Bal. in cõſil. 315. Ponitur, quod antiquitus. col. 1. circa med. lib. 3. & in conſi. 42. Subtiliter. col. 2. lib. 4. Nimirum igitur ſi per præſcriptionem facilius tollitur ius alterius, quàm per reſcriptum principis. Partes enim paſcendo de rebus ſuis expreſſe uel tacite, poſſunt ſibi pręiudicare, ob id tranſactio tolli poteſt per conſenſum partium. l. ſi diuerſa. C. de tranſa. & tamen non tollitur tranſactio per reſcriptum principis. l. cauſas, uel lites. C. de tranſa. Similiter partes poſſunt renuntiare exceptioni peremptoriæ expreſſe uel tacite, non opponendo. l. peremptorias. C. ſent. reſcin. non poſ. & tamen exceptionẽ peremptoriam non poteſt princeps tollere. c. ex parte. 6. de for. cõpeten. ubi Anto. & doct. & ita in ſimili arguit Iaſ. in l. ſi.

91 §.fi.col.4.in fi.ff.de uerbo.obliga.¶ Ex † alio etiam præscriptio est fortior rescripto principis ad præiudicandum tertio, quia præscriptio est inducta per uiam legis generalis, sine dubio potest auferri ius tertii.l. uenditor.§.si constat.ff.com.præd.l. Antiochensium.ff.de priuile cre. Bar.in l.omnes populi.in fi.5.q.prin.ff.de iust.& iur. & clarius in consi.172. Dubia.col.1. Alex.in consi.190. Maturę.col.4.uer.ad tertium argumentum respondeo.lib.2.quod est repetitum in consi.109. Visis his.lib.3.Imol.
92 in consil.34.in primo dubio. ¶ Concludo † igitur rem affectam uitio reali prescribi posse spatio 30.aut 40.anno.cum bona fide, per gl.in d.§.furtiue.in uer.prędicto. & multo fortius prescriptione antiquiori. & sic uitium reale non impedit præscriptionem in possessore bonę
93 fidei, sed eam differt in longius tempus. ¶ Septimo † nõ procedit prescriptio etiam antiquissimi temporis, quando prescribens esset incapax iuris, de cuius prescriptione agitur, Puta, si simplex sacerdos uelit prescribere id, quod est ordinis episcopalis, ut ius chrismandi.c.quanto.ubi Abb.in 1.nota.de consuet. uel si laicus uelit prescribere ius conferendi beneficia, ut habetur in ca.2.de prehen.lib.6.uel si laicus uelit prescribere ius decimarum.c.causam.de prescript.ubi doct. & quod data incapacitate cesset prescriptio, tradit Rota decis.841. col.1. in antiqu.Dec.in auth.ingressi.colum.3.C.de sacrosan. ecclesiæ. ubi, quod non ualet consuetudo, quod monachus testari possit, uel quod proprium retinere possit, cum talis consuetudo repugnet, nec possit reddere monachum capacem honorũ, qui ex regula incapax sit. Priuilegium tamen Papæ est in hoc poten-
94 tius consuetudine, † quia Papa potest dare priuilegium laicis conferendi beneficia, imo etiam mulieribus. capitu dilecta. de præbend. capitulo dilecto.de testibus. capitul.is cui.de pręb end.libro sexto Cardina.in consil. 126. Similiter potest Papa dare licentiam testandi monacho, ut per Deci.in dict.authenti.ingressi columna tertia. Aeque potest Papa concedere ius decimandi laico.c.quamuis.de decimis.no.in d.c.causam de

prescript.

præscript. itaque ubi consideratur incapacitas personæ priuilegium superioris fortius est ad tollendum incapacitatem, quàm consuetudo aut præscriptio. idem quando consuetudo damnatur a iure: nam ualet priuilegiũ, ubi consuetudo reprobata ualere nõ potest.c.cum salis. de offi.Archi.iuncto c.cũ uenissent.de insti.per quæ iura ita dicit glo. prag.sanctio.in tit.de causis.§. statuit.in
95 uerbo,priuilegio.fol. 110. Cessante † autem incapacitate aut reprobatione consuetudinis fortior uidetur consuetudo,quam priuilegium. nam consuetudine derogari potest iuri tertij,& illud in totum tolli,secus in priuilegio,ut in precedentibus uidimus. Rursus consuetudo aut præscriptio nititur iuri communi, priuilegium autem iuri speciali, quod est debilius iure cõmuni. l.eius militis.§.militia missus.ff.de testam.milit. & sic facilius tollitur ius quæsitum priuilegio, quam consuetudine aut præscriptione. & ita arguit Deci.in cap.nouit.col.7. super glos.in uerbo consuetudinem de iudi. & quòd ius quæsitum priuilegio, tollatur facilius,quam ius quæsitum consuetudine,tradit Innocen.in cap.accedentibus, uersic.unde sic forte.de priuileg. sequitur Felin. in cap. accedentes.colum.5.in fin.de præscriptio.Præmissa conclusio,quòd incapacitas non tollitur per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, recipit aliquas declarationes & limitationes de quibus per Moder.in d.cap.causam.& cap. accedentes. de præscriptio.
96 quas hic non transcribo. illud tamen † non omitto inquantum Felin. in dict.capitu. causam.columm.3. post med.uer.puto sustentabilem opi.Abb.& in dict. capit. accedentes.col.5.uer.sed diceres, presumitur titulus. de præscription. uoluit, quòd materia non præscriptibilis efficiatur præscriptibilis, quando quis non fundat se principaliter super prescriptione, aut tẽpore, sed super titulo quem allegat. & ad eius probationem inducit tempus cuius initii memoria non extat in contrarium: quod etiam uoluit Alexan. in consi.74 colum.3.in fin. uer.accedat ad hoc,quod uoluit lib.4.Curtius iunior in consi.158.col.4.in fi.Purpur.in l.imperiũ.nu.193.ff.de iu

risd.om.iud. ubi allegat Barba.in consi.35. colu.2.& 3. libr.2. nam istud dictum uidetur dubitabile in materia non præscriptibili, per ea, quæ supra dixi.in 11.q.¶ O-
97 ctauo † non procedit præscriptio etiam antiquissima in his, quæ non sunt cócessibilia Bellamera in consi.27. colum.2.in prin.per l.competit.C. de præscript.30.uel. 40.ann.sic etiam arguit Feli.in dict.cap.causam. colum. 3.uersic.non dicas de præscriptio.ubi, quòd competentia ex priuilegio, & sic concessibilia, sunt præscriptibilia data capacitate, ergo idem econtra arguendo a contrarijs, & ab oppositis.l.1.ff.de his, qui sunt sui uel alieni iuris. cum simi. Sed aduerte, quia istud dictum uidetur procedere respectu concedentis tantum, ut quę superior expressè si uellet, concedere non posset, ea præscribi non possint contra eum, sed quo ad alias personas, & alias res, hoc non uidetur procedere. Verbi gratia. princeps non potest auferre rem suam alij, & eam alteri concedere, & tamen præscribi potest talis res contra dominum. Secundo intelligi debet, quando aliquid omnino est concessibile, & respectu dantis, & respectu accipiétis, secus, si ex parte dátis. Verbi gratia. Prohibetur quid alienari per legem aut testatoré, tamen quia accipiens non est incapax talis iuris. poterit præscribi longissimo tempore, saltem quadraginta anno. per ea, quæ habentur.in l.filiusfamilias.§.diui.ff.de lega.1. & in effectu istud dictũ Bellameræ uidetur intelligendũ, quando res omnino & in omni causa non est alienabilis, secus si in aliquo casu, quia tunc uidetur præscriptibilis, sicut res prohibita alienari extra familiam, quæ pót alienári illis de fami-
98 lia consentientibus.¶ Nono † non procedit præscriptio etiã antiquissima, cuius initij memoria nó extat etiam in contrarium, in his, quæ sunt mere uoluntaria, aut facultatis. Puta, si per cétum annos & ultra aliqui iuerint ad molendum in molendino alterius, uel ad coquédum in furno alterius, ex hoc cogi in futurũ nó possunt, ut ibi dé molant aut coquant, quia ex talibus actibus mere uoluntarijs possessio aliqua non quæritur.l.Proculus.ff.de dam.infect.l 1.§.deniq; Marcellus, & l.si in meo fundo.

ff.de

ff.de aqua pluuia.arcend.l.2.ff.de uia publica. Inn.in c. cum ecclesia Sutrina.de cau.poss. & proprie.ubi de eo, qui longissimo tempore amicum hospitatus est ex mera facultate & amicitia,quòd nō cogitur in futurū, nec ius acquiritur.tradit Cyn. in l.1.& 2.C.de seruitu.& aqua. & in l.2.C.quæ sit longa consuetud.Abb.in c.quod translationem.de offi.delega.in c.significante.de appel.in c. Abbate col.2.de uerb.sign.in cons.101.col.3.post med uers.quinimo posset attentari. lib.1.quod est repetitū in consi.57.lib.2.Barba.in cons.51.col.10.lib.11. Corn in cons.296.col.pen.lib.4.Deci.in consi.8.col.3.in fi.uersi. quarto & ultimo dici potest.in cons.175.col.6.uersi.præterea licet summus pontifex.& in cons.215. col.2.in fin. infertur ex hoc dicto,q beneficium manuale non efficitur irreuocabile, ex eo, quod prælatus illud nunquàm reuocauerit, cum reuocatio esset in mera facultate ipsius prælati.Abb.in c.Ioannes. in fi.de cleri.coniuga.& in c.ad nostram.ubi etiam Deci.col.3.in fi.de cōfir.utili uel inutili. Infertur etiam, q si rector ecclesię consueuit habere certos coadiutores, quos nunquam remouit sine causa, ex hoc non inducitur præscriptio, quominus remouere possit, quia illud fuit ex eius uoluntate,& de honestate.Anto. de Butr in consi.3. col.2.in fi. quod est

99 repetitum in consil 51. ¶ Sed hic † dubitatur, an talia quæ sunt meræ facultatis,præscribi possint? dic quod sic, interueniente prohibitione præscribētis, & patientia aduersarij per tempus sufficiens ad præscribendum, puta uolebam alibi molere aut coquere, tu me prohibuisti, acquieui tali prohibitioni tempore longissimo, ex hoc actu prohibitionis & cū patientia subsecuta,statim quæsita est possessio,seu quasi prohibenti.& deinde præscriptio.l.hęc autem.ff.de seruitu.urba.prædio.glo.& Doct. in l.qui luminibus.eod.titu.l.siquis diuturno ff.si seruit. uendi.Abb.in d.c.significante.in 1.notab de appel.in c. fi.in fi.de restitu.spolia.& in d c.Abbate. col.2.de uerbo. signi.Ias.in d.l.quominus.col.5.in fi.uersi.Secundo confirmatur ista pars. & ibi Ripa col.26. post med.ff.de flumini.Guido Papæ quæstio.298. & quæstio.631.col.13.

Brunus aſtenſis in conſi. 59.¶ Ex premiſsis † reddi uidetur dubitabile dictū Bal. in l. male agitur. col. 3. uerſi. ſi uero cōductio. & in d. l. omnes col. 2. uerſi. exemplum, colonus. C. de preſcript. triginta uel quadraginta annorum: ubi licet colonus nunquam præſcribat rem contra dominum, niſi interuertat poſſeſsionem, per d. l. male agitur. tamen ſi conductor aut colonus tenuit rem longiſsimo tempore triginta uel quadraginta annorum, ſoluēdo ſingulis annis certam & uniformem pēſionem, puta dimidiam partem fructuum, licet non preſcribat ipſam rem, tamen præſcribit ius coloniæ perpetuę, ut dicatur colonus perpetuus, & expelli non poſsit. & hoc quando ab initio cōduxerat quis rem per modicum tempus, ſecus, ſi ad annos triginta uel quadraginta, quia tunc etiā ius coloniæ nō preſcriberet, cum antea expelli non poſſet. Idē uoluit Angel. in d. l. male agitur. col. 2. ſequitur. Alexan. in l. item queritur. §. qui impleto. in prima additio. ad Bart. ff. locati. Bertachi. in prima parte ſui repertorii. in uerbo, colonus, uerſi 11. nam quod colonus tanto tempore ſteterit in colonia, hoc fuit ex mera uoluntate & facultate utriuſq; partis. ergo obligatio aliqua aut preſcriptio induci non potuit, neque ex parte coloni, quod teneatur ſtare, neque ex parte domini, quod non poſsit remouere, quia ex actibus mere uoluntarijs preſcriptio

101 non inducitur, ut ſupra dictum eſt.¶ Secundo † contra hoc dictum Bald. & ſequacium uidetur facere tex. in l. uoluntarie. C. de excuſa. tuto. ubi quod ex actu uoluntario nullum infertur præiudicium facienti. Ideo ſi exēptus a muneribus ſponte onus aliquod ſuſtineat, non preiudicat ſuo priuilegio, ut in futurū ſoluere teneatur: ita per illum text. tradunt Moder. in c. cum acceſsiſſent.

102 de conſtitut. ¶ Tertio † actus noſtri uoluntarii, qui ex aliquo facto tacite arguitur, reſtringi debent ad limites ipſius facti, nec amplius extendi debent. & eatenus præiudicat uoluntas tacita, quatenus extenditur factum, ex quo uoluntas colligitur, & non plus. l. 1. §. Iulianus. ubi Bar. ff. de itinere actuque pri. l. operis non poſitis. ff. de operis liber. l. fi. C. ne uxor pro marito. Bar. in l. Titium. &

Meuium.

Meuium.§.altero.col.fi. uerſ.ad quod dico.ff.de admin. tutor.& in l.ſi patruus.in fi.C.commu.utriuſque iud.c. ſollicitudinem.de appella. Dec.in conſi.72.col.fi.modo cõſenſus domini tacitus, quòd colonus præſeueraret in iure coloniæ, non debet præiudicare domino ultra tempus, per quod paſſus eſt,ſed ad illud reſtringi debet. patientia enim non egreditur ſuos terminos, ideo ſi quis quid patiatur circa unam perſonam, uel rem ad aliam non extenditur. Alexand.in d.conſi 1.colum.11.libr.5.

103 ¶Quarto † nos habemus,quòd actus tacitus difficilius extenditur, quàm expreſſus.glo.in clem.ſæpe circa fi.in uerbo,partibus.de uerbo.ſigni.quam pro notabili refert &ſequitur Paul.de Caſtr.in conſi.65. *Viſo* quodam libello.col.3.in fin.lib.1. & in l.ſi conuenerit. ff.de iuriſd. om.iudi. Roma.in conſi. 133. In propoſito caſu.Alex.& Dec.in l.1.§. 1.ſuper gloſ.in uerſi.ſi quis.ff.quod quiſq; iuris.Dec.i c. 1.col.21.in fi.uer.ulterius,& tertio. de iud. & in c.dilecti.2.in 2 notab de appella Iaſ.in l.cum quid col.3.in uerſ.quarta concluſio.ff.ſi cert.peta. in ſecunda lectura,& dixi ſupra hac eadẽ parte.Modo Bald.& ſequa

104 ces uolũt,quòd ſi dominus† locaſſet coloniã ad annos triginta aut quadraginta colono, non præſcriberet colonus ius coloniæ. & ſic per expreſſam locationẽ tãti temporis non eſſet acquiſitũ ius coloniæ,ergo multominus dicendũ uidetur acquiri ius coloniæ per tacitam locatiõnẽ,ex eo,quòd finito tẽpore locationis expreſſẽ patiatur dominus colonũ remanere,cũ difficilius extẽdi uideatur tacita locatio,quã expreſſa. Et ſi dicas diuerſa ẽ ratio inter expreſſam locationẽ,& tacitã,quia in expreſſa fuit limitatũ tempus,& ante finem illius temporis colonus expelli non poterat.Reſpondeo, quòd ẽt in tacita limitatũ dicitur tẽpus ad terminos patientiæ. quandiu dominus paſſus fuerit,quia conſenſus tacitus reſtringitur ad limites patientiæ, ex qua cauſatur ut ſupra dictũ ẽſt, & licet in tacita locatione potuerit colonus expelli ante annos triginta aut quadraginta, tamen hoc in conſideratiõne haberi non debet,ex quo uolũtarie toleratus eſt.¶ Quinto in terminis quæſtionis. Bald.quando colonia locata

est ad certum & modicum tempus, & finito eo colonus in ea manet. Istud est in uim tacitæ reconductionis.l.itē quæritur.§. qui impleto.ff.loca. Sed certum est, quòd si dominus expresse relocasset coloniam per tantundem tēporis aut amplius, non esset acquisitū colono ius coloniæ, quomodo igitur dici potest illud cēseri acquisitū ex conductione aut relocatione tacita.l. qui ad certum.ff. loca.finge, quòd dominus relocauerit de triennio in trienium, uel de quinquennio in quinquennium, uel de decennio in decennium, ita q ex talibus & expresis relocationibus tenuerit quis coloniam per annos centum, dicetur ne acquisitum ius coloniæ, ita ut colonus ab ea remoueri non possit? Equidem neminem arbitror id ausurum pronuntiare, & tamen isto casu poterat dominus non relocare, poterat colonum expellere ante annos triginta, non expulit, sed exprēsse confirmauit. Ista expressa confirmatio non confert ius coloniæ perpetuæ, ergo il-
105 lud conferet confirmatio tacita. ¶ Istud tamen † argumētum potest euitari in materia præscriptionis, in qua potentius uidetur tacitum, quàm expressum, quia ubi est expressa relocatio ad tempus, ibi est recognitio temporalitatis, quia fatetur conductor se colonum ad tempus, quæ recognitio impedit præscriptionem, cum non teneat, ut colonus perpetuus. Imo talis recognitio præscriptionem iam cœptam interrumpit l.in cōtractibus. C.de non nume. pecu.l. cum notissimi.§. Imo. ubi glo. in uers.innouata. C.de prescript.30.uel 40. anno.Ias.in l.qui bis idem.col.6.uers.secundo modo.ff.de uerb.obl.
106 ¶ Sexto † nos habemus, quod tacita reconductio aut re firmatio contractus, cēsetur facta secundum formam & modos ipsius contractus expressi. Ideo omnes qualitates præcedentis cōtractus cēsentur repetitæ in cōtractu, qui tacite renouatur, excepto tēpore.l.legē. ubi.Bald.C. locati.Alex.in consi.28.Ponderatis.in fi.lib.4.Ias.in cōs. 3.col.2.li.3. Idem in renouatione contractus expresse facta, quia intelligitur facta secundum qualitates contractus renouati, si de diuersitate non apparet. Barto.in l.si mihi, & tibi circa fin.ff.de uerbor.obliga. Anchar.in

consi.

consil. 30. Dubitari solet. col. fi. in 3. dubio. Deci. in consil. 407. col. 3. post med. Ergo sicut ex forma præcedentis & expressæ locationis poterat conductor aut colonus expelli finito tempore suę conductionis. idem uidetur dicendum in tacita reconductione, quod finito tempore usque ad quod censetur facta tacita reconductio, posit colonus expelli. unde cum tacita reconductio in prędijs rusticis solum cęseatur facta, usque ad annum, licet expressa facta sit ad maius tempus, ut not. in d. § qui impleto. & in d. l. legem. Alex. in d. consil. 28. in fin. libr. 4. Socin. in consi. 17. in princ. libr. 3. dicendum uidetur liberum esse domino colonum expellere, quandocunque
107 uoluerit, post singulos annos finitos. ¶ Septimo † pro hoc uidetur tex. in l. in rebus. §. fi. ff. de precario, ubi si is, qui precarium ad tempus rogauit, finito tempore, rem adhuc teneat patiente domino, dicitur ibi, quod censetur precario tenere, & sic reuocari poterit secundum naturam precarii. Nec distinguit ibi text. de tempore, sed generaliter loquitur. Ex qua generalitate infertur, quod licet teneat qu s rem longissimo tempore finito precario, non ob id acquirit ius in re, quominus reuocari pos
108 sit. ¶ Octauo, † dictum Bal. posset procedere, quando non appareret de aliquo titulo conductionis pręcedētis, sed simpliciter quis tenuisset rem tanquam colonus longo aut longissimo tempore soluendo in annos singulos certam & uniformem pensionem. nam ex temporis diuturnitate pręsumi posset ius coloniæ perpetuę. sed quando apparet de titulo præcedenti, & expressa locatione, tunc præsumitur perseueratum in colonia in uim illius tituli; & ex tacita eius renouatione. l. quędam mulier. ff. de rei uendi. l. 2. C. de acqui. pos. a primordio enim tituli, posterior formatur euentus l. 1 circa fin. C. de impo. lucrati. descrip. lib. 10. & sic secundū naturam & qualitates talis tituli, itar quod remoueri colonus posit, finita eis conductione tacita uel expressa, omnia enim ad id referuntur, unde uim capiunt & originem. l in ratione. §. si filio. ff. ad legem falcid. & causa prima semper intuenda est, & secunda causa operatur quantum sibi a prima
influitur,

influitur, & non ultra.l. si quis domum.ff.locat.l. peto. §. prædium.ff.de leg.2. Pro hoc quod multum in propo
109 sito scribit Roma.in consi.314.ubi licet † mulier præsumatur dare omnia bona sua in dotem, tamen hoc fallit, quando mulier nubens esset minor, quia sicut expresse dare non posset, ita nec tacite. Sed pone dicit Roma. quòd facta maior patiatur maritum possidere & administrare bona sua, nunquid præsumetur dedisse in dotem? dicit Roma. quòd non, quia origo, & prima causa possidendi inspicienda est, sed prima origo non fuit titulus dotis, ergo nec continuatio possessionis subsecuta, cum patientia mulieris inducet titulum dotis. sed referendo possessionem coloni ad originem, apparet, quòd tenuit, ut colonus temporalis, non perpetuus, quę origo inspicienda est in possessione.l.clam possidere. in princ. ff.de acquir.pos.quem allegat Roma.in consil.314. qui tex.multum uidetur stringere pro hac parte.& illud cōsil. Rom.refert & sequitur Gozadinus in consi.33. colū.
110 penul.circa finem. ¶Nono, † cum origo talis coloniæ processerit a contractu expresso locationis seu dationis in coloniam, cuius natura est, ut sit temporalis, & ad tēpus primo expresse factus fuerit contractus, mens contrahentium, id est, domini & coloni perseuerantium in colonia, debet intelligi & interpretari secundum naturam ipsius contractus, ut remoueri colonus possit finito tempore coloniæ expresso uel tacito, quia uoluntas disponentis intelligitur secundum naturam rei. Oldr in consi.243. Factum tale est, Rectores.col.2.& quod naturaliter inest, pro expresso haberi debet, quasi ipsa natura loquente. Bal.in consi.330. In hoc concordati.col.1.post med.lib.3. per tex.in l.cum quid.ff. si certum petatur. &
111 in l.triticum.ff.de uerbo.obl. ¶Decimo, † possessionis causam mutare sibi nemo pōt, nulla extrinsecus superueniente causa mutandi.l.cum nemo.C. de acquir.pos. Imo etiam superueniente causa iusta mutandi, ad huc uidetur necessaria declaratio uoluntatis aut animi mutantis, & quòd constet eum mutare uelle. Soci.in consi. 131.col.3.uer.sed hic est aduertendum.lib.1.quod tamē

non

non firmo. itaque colonus qui ab initio rem tenebat, ut colonus temporalis, ex titulo coloniæ temporalis, licet postea longius perseueret in colonia, non uidetur, quòd causam possessionis mutare posit, & rem tenere, ut colonus perpetuus, nullo alio accedente titulo. Et si dicas, uidetur accedere titulus nouus perpetuæ coloniæ ex patientia domini per tempus longissimum. Respondeo, quod dominus censetur pati in uim prioris tituli tacite renouati, quia colonum gratum & utilem habeat. ¶ Vndeci-
112 mo, in re † dubia fit interpretatio secundum, id quod uerisimilius est. l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iu. reg. in obscuris. eo. titu. libr. 6. sed uerisimile est, quòd ubi procedit contractus conductionis aut locationis ad tempus, & eo finito patitur dominus colonum perseuerare longissimo tempore in colonia, quod id patiatur ex titulo præcedenti, quia colonum gratum & utilem habeat, non itidem passurus; si ex tali tolerantia cogitaret se ligari, ut in futurum, si displiceat, remouere non posit.
113 Quia † in dubio nemo præsumitur uelle seipsum ligare. l. si peculium. §. sicut autem. ff. de peculio leg. l. qui insulam. § fi. ff. loca. Oldr. in consi. 243. Factum tale est, Rectores. col. 2. Bal. in consi. 102. Omnis potestas. col. 3. circa princ. lib. 3. Pau. de Cast. in cons. 50. Si dicta refor-
114 matio. post medium. lib. 1. ¶ Duodecimo, † in contractu expresso stricta fit interpretatio. & quicquid uerbis omissum est, habetur pro omisso. l. quicquid adstringendæ. ff. de uerbo. obli. & in dubio uerba contractus interpretantur contra stipulatorem se iuuantem ex contractu, cui imputatur cur legem apertius non dixerit. l. ueteribus. ff. de pact. l. si emptione. in princ. ff. de contrahe. emptio. Si in contractu expresso stricta fit interpretatio, quanto magis stricte interpretabitur actus tacitus, qui inducitur ex patientia longissimi temporis, ut non censeatur quis ualuisse se in perpetuum obligare ad habendum colonum perpetuum, quem remouere non posit. cum (ut dixi) strictius procedatur in tacitis, quam in expressis. & in dubio fieri debet interpretatio, ut minus obligetur quis, quam sit posibile, lege in

eo, quod plus. §. ubi uerba. ff. de reg. iur. ubi uerba in dubio censentur apposita alternatiue, non copulatiue, ut minus quis obligetur. tradit Ang. licet illum text. non alleget in consi. 67. Ex themate. in fin. Guid. Pap. q. 252. ubi, si quis promittit soluere operariis suis euntibus ad putandum, uel fodiendum uineas, id quod alii dabunt, si alii dederint diuerso modo, inspicitur, quod minus datum fuerit, per tex. in l. qui concubinam. §. cum ita 1. ff. de leg. 3. tradit etiam Dec. in consi. 423. col. 2. ante medium. & licet in promissione speciei non censeatur actū de minimo, sed de mediocri. l. si quid uenditor. §. fi. & l. seq. ff. de ædil. edict. l. sancimus. post prin. C. de don. Bald. in cons. 180. Ad euidentiam. lib. 2. tamen etiam habendo rationem ad mediocritatem, non est uerisimile, quod uoluerit quis se in perpetuum obligare, ad habendum colonum, forte odiosum & incommodum in futurum.

115 ¶ Decimotertio, si dicimus, quod † colonus censeatur mansisse in colonia per tempus illud longissimū, in uim tituli præcedentis tacite renouati, iuxta text. in d. §. qui impleto. censentur partes semper mansisse in eadem uoluntate, si dicimus, quod fuerit acquisitum ius perpetuę coloniæ, inducitur mutatio uoluntatis, quod de colonia temporali uoluerint facere coloniam perpetuam sed uoluntatis mutatio pręsumi non debet. l. 3. l. eum, qui uolūtatem. ff. de probationibus. l. Lucius. 1. ubi glo ff. de leg. 2. c. 1. quod met. caus. c. maiores. §. fi. ubi gl. in uer. perdurare. de baptismo c. licet. de procu. lib. 6. quod procedit et dato longo temporis interuallo. l. sancimus. ubi Ias. in tertio not. C. de testamen. Ripa in l. si quis in fundi uocabulo. col. 4. in fi. ff. de leg. 1. quod sine dubio procedit nullo interueniente facto contrario ex quo arguatur mutatio uoluntatis. Dec. in l. pacta nouissima. colum. 3. circa medium. C. de pact. sed licet dominus recipiat certam & uniformem præstationem fructuum a colono, a principio declaratam in contractu colonię temporalis, ex hoc nullum arguitur tale factū, ex quo præsumi debeat mutatio uoluntatis, quod de tēporali colono, uoluerit perpetuum facere. Bene arguitur, quod uoluerit extende-

re contractum in longius tempus, donec ipsis partibus placitum fuerit. sed ulterius extendi non debet tacita do
116 mini uoluntas. ¶† Decimoquarto, probatio debet de necessitate concludere. l. non hoc. l. neque tales. C. de pro batio. c. in præsentia. extra eo. tit. sed non sequitur, dominus passus est coloniam suam teneri per tempus longissimum a colono, quem ab initio temporalem constituerat, & certam ac uniformen pręstationem ab eo accepit in annos singulos, ergo censetur eum colonũ perpetuum facere uoluisse, quia potuit ita egisse in uim tituli pręcedentis tacite renouati, & hoc in dubio pręsumi debet. quia, ut supra dixi, referuntur omnia ad suã
117 cãm & originẽ. ¶ Decimoquinto, si dicimus † pręscriptũ ius colonię perpetuę ex tempore. 30. aut 40. anno. illud est propter negligentiam domini, cur non colonum remouerit ante illud tempus, & cur passus fuerit eum tan diu in colonia perseuerare. præscriptio enim 30. aut 40. anno. dicitur mere odiosa, inducta in odium negligentis. Bar. & Doct. in l. 3. in prin. ff. de eo, per quem factum erit. & in l. fi. C. de edict. diui Adria. tol. sed quare imputabitur culpa domino cur non colonum expulerit, si uidit eum sibi gratum & commodum? Et si dicas, saltem imputandum est domino, cur non curauerit recognosci coloniam, ut temporalem, & contractum coloniæ renouari per tempora. Respondeo, quod non putat dominus necessariam aliam renouationem, quandiu colonus ex fide respondet de fructibus. & quia putat dominus ius suum satis durare ex primo titulo concessionis ad colo niam, in quo partes tacite perseuerant, arg. l. sicut. §. non uidetur. ff. quibus mod. pig. uel hypot. solui. & talis negligentia posset imputari domino, quando colonus interuerteret possessionem, & referret quęstionem dominii, & magis uidetur imputandum colono, cur non declarauerit domino intendere se in colonia, manere iure colo
118 ni perpetui ¶ Decimosexto † illud in dubio pręsumere debemus, quod frequentius contingit, quia omnia frequentiora sunt uerisimiliora, nec est putandum, quod una hirundo faciat, uer, uel quod una mulier si passer solitaria

litaria in patria. ita Bal. in consil. 390. Tam profunde. col. 2. lib. 2. Modo si dicimus ex patientia domini per tẽpus longissimum triginta aut 40. annorum quæsitum colono ius coloniæ perpetuæ, illud dicendum est tacite celebratum coutractum quendam colonarium. de quo loquitur Bal. in c. 1. §. aut si libellario. col. 1. quib. mod. feu. amit. Ias. in l. 1. col. 8. uer. quis autem dicatur. C. de iure emphy. qui contractus rarissimus est, & de eo nunquam dicitur quid audiui. & ex uerbis Bald. & Ias. ubi supra satis apparet talem contractum non fuisse in usu apud eos, dum appellant eum quendam contractũ, quasi incertum illum haberent. Itaque cum talis contractus rarissimus sit, & contrahentibus fere incognitus, non est præsumendum, quod dominus recipiendo certã & uniformẽ prçstationem fructuum a suo colono uoluerit tacite inire contractum coloniarum, id est coloniæ perpetuæ non solidum expresse celebrari & iniri, sed potius uoluerit tacite renouare contractum præcedentem, & illum in longius tempus extendere, quod in usu passim

119 est, & frequentissime fieri consueuit. Sicut † enim declaratur uoluntas hominis ex consuetudine, ut id censeatur uoluisse, quod consuetum est fieri. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict. l. si prius. §. pe. ubi Bart. ff. de aqua plu. arcen. l. fi. C. de fideius. Bar. in l. magistratus. ff. ad Municip. Aret. in consi. 11. col. 3. uers. sed tamen ex superabundanti. cum similib. sic non censetur uelle disponens illud, quod fieri consuetum non est. l. fideicommissa. §. si seruo. ubi Bald. ff. de leg. 3. Alex. in consi. 75. col. pe. lib. 5. & cum magis communiter accidat, quod domini permittant colonos manere in iure coloniæ finito suo tempore, in uim tacitæ renouationis, potius quam ut colonos perpetuos constituant, præsumptio sumi debet ex eo, quod communiter fieri consueuit. glo. in l. neque natales. C. de proba. In materia enim præsumptionum & coniecturarum ualidum est argumentum a cõmuniter accidentibus. Bal. in consi. 70. Apparent. colũ. 2. lib. 1. Alibi scribit idem Bal. in consi. 351. In bonis feudalibus in fi. lib. 1. quod ex frequentia & generalitate præsumi-

sumitur ueritas, nisi probetur consuetudo difformis, id est quando aliquid generaliter & frequenter ita fieri cō sueuit, præsumitur in dubio, quòd ita factum sit. Idem Bal. in d. consi. 390. Tam profunde. colum prima, in fin. lib. 2. quòd locus a communiter accidentibus in dubiis causis præsumptiue concludit. Alibi scribit idem Bal. in consi. 351. Ioannes & Fredericus. colum. 2. ante med.
120 lib. 5. quod pręsumptio † inducitur ex communi cursu. Alibi & in casu ualde dubitabili scribit Abb. in consi. 18. colum. 4. uers. 3. dixi lib. 5. quod præsumptio est, q syndici, qui fuerunt præsentes laudo, illud portauerint eorum communitati, & quòd communitas de eo notitiam habuerit, quia a communiter accidentibus sic fieri consueuit. Ob id dicit Abb. ex tali receptione instrumenti laudi præsumpta per communiter accidentia, cē setur communitas laudum approbasse, & sic licet facta non præsumantur, nisi probentur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. si emancipati. C. de colla. c. cum in iure. de of fic. delega. cum simili. tamen uult Abb. istud non procedere in tali facto, quod communiter fieri consueuit. q tamen ad præsens non firmo. Satis est, quod appareat hanc pręsumptionem quæ sumitur a communi cursu, aut a communiter accidentibus, non memini apud Do cto. fieri. Fortius uoluit idem Abb. in consi. 113 colū. 3. lib. 2. quod ualet tale argumentum a communiter acci-
121 dentibus, etiam † quando agitur de crimine ciuiliter. Dicamus igitur præsumi tacite renouatum contractum locationis in quæstione ista, quod communiter fieri con sueuit, non quod contractus quidam colonarius incertus & insolidus celebratus præsumatur.
122 ¶Decimoseptimo † arguitur ex eo, quod scribit Anchar. in consi. 302. Materia, de qua quęritur. col. fin. post medium. ubi, quod quæ non apparent, non præsumuntur, sed rebus sic se habentibus iudicandum est per l. qđ Seruius. ff. de condi. ob caus. l. in lege. ff. de contrahend. emptio. Modo in quæstione nostra de contractu colona rio in perpetuū non apparet, bene apparet de contractu locationis & conductionis ad certum tempus. Quod igi

tur permiserit dominus colonum aut conductorem per seuerare in colonia post tempus, dicamus id factum in uim illius contractus apparentis tacite renouati, non in uim contractus colonarii perpetui, de quo non apparet & qui (ut dixi) uix cognitus sit.

123 ¶ Decimooctauo † id in dubio censetur fuisse de mente partium, quod utrique earum prodest, & neutri onerosum sit. Bal. in cons. 343. Examinanda sunt. in princip. lib. 1. per tex. in l. 1. ff. si quis cautio. & in l. cum Stichus. ff. de solut. sed utrique parti & domino & colono minus onerosum est, quod neuter obligetur ex contractu colonario perpetuo, odiosum enim dicitur omne id, per qđ inuitus cogitur quis quid facere. l. si uero. §. fin. ff. solut. matri. l. nec emere. C. de iur. deliber. facit tex. in §. præterea. instit. de actio. not. Bar. in l. talis scriptura. ff. de legat. 1. Deci. in l. diem functo, colum. 7. in fin. ff. de offic.

124 pssesso. ¶ Decimonono † considero tex. & eius ratione in d l. male agitur. C. de præscript. 30. uel. 40. ann. ubi quod conductor non præscribat contra dominum, nisi interuertat possessionem domini, dicendo se tenere nomine suo proprio, non domini. Ratio illius legis est, qa ante interuersionem possessionis nulla negligentia potest imputari domino, cur passus fuerit rem tandiu possideri per conductorem, ex quo uidebat se retinere possessionem mediante ipso conductore. & quod eo modo aduersus ipsum dominum præscribi nō poterat. l. quod meo. ff. de acquiren. possess. Ista ratio pariter uidetur militare in casu nostro, quia ante declarationem coloni, quod intenderet manere in perpetuum in iure coloni, nihil uidetur domino imputandum, quasi cogitauerit, quod semper eodem iure in colonia perseueraret, & cui dubium, quod si colonus aliter declarasset, non id domi

125 nus passurus erat. ¶ Vigesimo, † ubi res dubia esset, in casu dubio interpretatio haberi debet, per quam pręscriptio iuris coloniæ perpetuæ cesset, quia ut dixi, pręscriptio eiusmodi 30. aut 40. annorum, dicitur mere odiosa. in dubio autem sit interpretatio, ut odium cesset. argu. l. cum quidam. ff. de liber. & posthu. regul. odia. libr. 6. Sic in simili

in simili dicimus fieri interpretationem,ut cesset gabella,quia odiosa.Bartol. in l.si pupillus.in prin.ff. ad legé Falci.Cor.in conf.199.col.4. uerf.& facit,p prędictis.libro primo,& in conf.153.in prin.lib.3.Dec.in conf.49. col.fi.& in conf.457.col.2.ante med.Similiter in dubio fit interpretatio contra collectam tanquam rem odiosam.Abb.in conf.20. col.2.lib.2. Corne. in d.conf.199. col.4.lib.primo,& in conf.194.col.3.lib.4.& dixi in cõsil.111.in fin.& quòd in dubio fiat interpretatio contra pręscriptionem,dixi supra.q.23.Ex præmissis (ut dixi) dubitabile uidetur dictum Bal.& Ang.in d.l.male agitur.& in d.l.omnes.quod Alex. sequutus est in d.§.qui impleto.& in d.l.male agitur.in additio.& ego alias cõsului prima facie contra illud dictum,ut patet in consi. 107. sed tamen in casu consilii mei euitari poterat aliter dict.Bal.& sequacium, quia Baldus uult,si bene ponderetur,quod pscriptio iuris perpetuæ coloniæ incipiat currere post finitũ tps pcedentis conductionis.nã durãte tpe cõductionis ad tps,nõ põt cõductor pscribere ius coloniæ perpetuæ,cum non teneat rem, ut colonus perpetuus,sed ut ad tempus & illa recognitio coloni temporalis,quòd sit colonus ad tempus,impedit præscriptionem colonię perpetuę,cum etiam possessionem iam inchoatam interrumpat.ut supra dixi & facilius impeditur quid fieri,quàm quod factum tollatur.l.patre furioso.ff.de his,qui sunt sui uel alieni iuris.& si uellet præscribere durante conductione temporali,non posset propter malam fidem, cum sciat se constitutum colonum ad tempus.Ego scripsi quid mihi uisum fuerit. Plane, quia authoritas Bal. Ang. & Alexan.magna est,omnia subiicio iudicio rectioris.Posset casus eiusmodi incidere,in quo dictum Bal.saltem de equitate uideretur seruandum.Puta, uendidit quis necessitate ductus, agrũ uiliori pretio.emptor locat uẽditori ad certam annuã, & uniformem prestationem ad certum tempus. Exactio tempore perseuerat uenditor in conductione annis triginta eandem quantitatem fructuum uniformiter præstando,non potest redimere rem non potest age

re remedio.l.2.C.de rescind.uendi.uel quia præscriptū, uel quia non potest probare lęsionem ultra dimidiam de tempore contractus. magna tamen fuit læsio, si expediat uenditori læsorem tenere ad coloniam perpetuam. hoc casu opinionem Baldi sequerer ex ęquitate. Cęterū, si præmissis cessantibus, tradam agrum colono ad certū tempus, qui eo finito maneat in colonia longissimo tēpore pręstando in annos singulos certam partem fructuum uniformiter, quòd isto casu cogat habere colonū perpetuum, puta successorem illius mihi ingratum, & molestum hoc uidetur & durum & absurdum, non secus atque si famulus dicat se acquisitum habere ius perpetui famulatus. quod laicus & simplex quidam famulus fratrum pręedicatorum Sauiliani cui Francisco de la Vicala nomen erat, & cognomen obiiciebat, dum expulsionem minarentur fratres, dicens se antea uenisse famulum in monasterium, antequam illhuc ipsi essent ingressi.

ARGVMENTVM.

Molere & coquere, cum sint actus mere uoluntarii, ad id quis adigi & compelli possit, non quęsita possessione & præscriptione ex prohibitione, & patientia subsecuta. Et condere statuta an soli principi competat, non dominis habentibus iurisdictionem perpetuam ad hæc, an ualeat statutum cogens subditos ad molendum & coquendum in furnis domini uel ciuitatis.

SVMMARIVM.

1 *Dominus an possit cogere subditos ad molendum & coquendum in suis molendinis & furnis. & nu.4.*

2 *Paræciagij ius in delphinatu.*

3 *Paræciagij iure circunscripto & banneretorum, quo casu possit dominus cogere subditos ad molendum & coquendum in suis molendinis & furnis.*

5 *Statuta condere an solus princeps possit, non item dominus.*

6 *Dominus & inferior a principe, an possit statuere contra*

ius

ius commune, ratione reipublicæ Et quàm grauis sit publicæ utilitatis causa.

7 *Statutum cogens subditos ad molendum & coquendum in molendinis aut furnis domini aut ciuitatis, quando est præiudiciale alijs dominis molendinorum, an ualeat. Et quid si in præiudicium ecclesiæ. nu. 8 10.*

9 *Ecclesiæ facultates ubi crescunt, & bona laicorum minuuntur, ne laici pauperiores sustineant omnia onera, possint facere sua prædia tributaria, uel ea hypothecare & obligare pro soluendis oneribus. & eo modo transibunt in ecclesiam prædia, cum suo onere reali.*

11 *Ecclesia nihil debet aliud quærere, quàm necessaria ad uictũ secundum honestatem, reliqua autem tenetur conuertere in alimoniam pauperum, & fabricam ipsius ecclesiæ.*

12 *Commodo proprio licet unicuique inuigilare, modo id fiat citra cuiusquam iniuriam.*

13 *Præiudicium amissionis lucri, non habetur in cõsideratione. & nume. 14.*

15 *Præiudicium, quod uenit in consequentiam & secundario, non attenditur.*

16 *Papa an possit præiudicare laicis in consequẽtiam, ubi principaliter non posset.*

17 *Statutum quando ueniat in præiudicium libertatis ecclesiasticæ.*

18 *Iniuriam non facit, qui beneficium non impendit.*

19 *Dolus aut fraus considerari non potest in re permissa nu. 21*

20 *Relinqui, uerbum, pertinet ad ultimam uoluntatem.*

22 *Statutum debet esse æquale & commune inter omnes subditos sine damno aliorum particularium tantum.*

23 *Ecclesia habens molendina, si esset de eodem loco, pariter contra ecclesiam non ualeret statutum.*

24 *Conditio omnium æqualis esse debet.*

25 *Statutũ an fieri possit ob utilitatẽ publicã, in præiudiciũ singularium personarum.*

26 *Dispositio concernens utilitatẽ publicam, quando agitur de præiudicio tertij.*

27 *Statutum an ualeat, quod cogit subditos ad molendum in molẽdinis ciuitatis, quando inde præiudiciũ nascitur laicis*

non ſubditis ſtatuentibus. Et quid ſi concernat præiudiciũ eccleſiæ nume. 28.

29 *Statutum legans omnes de uniuerſitate, non ualet, niſi omnes & ſinguli conſentiant, adeo quòd nec maior pars ciuitatis ſufficeret, & nume. 31.*

30 *Simoniæ uitium non committitur, quando id in pactum deducitur, quod iure communi conceditur.*

32 *Subditorum appellatione, an comprehendatur eccleſia habens molendina, ſtatuto ſtante & cogente ſubditos ad molendum in molendinis ciuitatis.*

33 *Nocendi animo quid factũ, unde colligatur & præſumatur.*

34 *Vniuerſitas eſt potentior & ditior priuatis. reſpubli. ſemper ſoluendo eſt.*

35 *Conſuetudo & præſcriptio procedit in his, quæ ſunt meræ facultatis & uoluntatis quãdo nata eſſet & competeret actio.*

36 *Vniuerſitati licet ſit integrum exigere onera, tamen cum tali facultate coniuncta eſt actio competens contra forenſem ad ſolutionem ipſorum onerum, quæ actio, dicitur condictio lege.*

37 *Præſcribitur facultati, etiam quando ex uſu talis facultatis naſcitur ius deducibile in iudicium.*

38 *Dominus ſi per centum annos non impoſuit aliqua ſeruitia uaſallo, uel non petijt homagium, an ob id uaſallis libertatem præſcribat.*

39 *Præſcriptio currit in his, in quibus interuenit factum hominis, & inde ſeruitus negatiua acquiritur. nume. 40 Et dupliciter præſcribi poteſt in his, quæ iure facultatis competunt.*

41 *Præſcriptio num cadat in his, quæ ſunt mere facultatis.*

42 *Hoſpitandi ius an præſcribi poſſit.*

43 *Hoſpitandi ius præſcriptionem admittit, ſi ex qualitate perſonarum, aut ex coniecturis appareat quòd ex debito & iure ſeruitutis, non ex mera gratia fieret hoſpitatio.*

1 CIRCA præmiſſa † dum dixi, quòd dominus non poteſt cogere ſubditos ad molendum in ſuis molendinis, & coquendum in ſuo furno, quia eſt actus mere uolũtarius, niſi eſſet quęſita poſſeſsio & pręg-

& præscriptio ex prohibitione & patientia subsecuta, ad modum memoratum, aduerte, quia Ias. in consil. 161. col. 3. libr. 2. istud limitat non procedere, quando dominus castri esset inuestitus a principe de castro cum furnis & molendinis. Sed puto quod Ias. male loquatur, quia illa uerba cum furnis & molendinis, solum important concessionem iurium, quę concedens habebat in furnis & molendinis. sed non sequitur, ergo concedens habebat ius cogendi subditos ad ibi molendum & coquendum, nisi aliter de tali iure appareat, iuxta not. in l. locus. ff. de acqui. posses. & in l. si sic. ff. de lega. 1. In pa-
2 tria autem Delphinatus † sunt plura molendina, & plures furni habentia & habentes ius cogendi subditos ad ibi molendum & coquendum, & tale ius quandoque appellatur ius parœciagij, quia cogunt parœciani ibi molere & coquere. interdum appellantur molendina bannereta & furni bãnereti, quia domini bannereti tale ius cogendi habeant. & nunc super tali iure parœciagij agitur iudicium inter nobilem Ioannem de Malobecco, & & homines riparum proxime Moyrencium, in curia balliuatus sancti Marcellini, in qua causa bis consului pro dicto nobili de Malobecco. & ibi late tractaui hanc ma-
3 teriam. Circunscripto † tamen iure parœciagii, & banneretorum, est dare casum de iure communi, in quo dominus cogere subditos potest ad molendum in suis molendinis, & coquendum in suis furnis, quando uidelicet hoc ipsum faceret dominus ob publicam utilitatem, quia cõpendium quod inde perciperetur pro multura & furnagio, conuerteretur ad utilitatem publicam. ita Baldus in consil. 410. Quæritur an unum dominus. libro quinto. Sed casus eiusmodi uix posset accidere, cum ad propria & priuata commoda omnia referantur. & hoc dictum Baldi sequitur Iacobinus de Sancto Georgio in tract. feud. in uerbo, & cum molendinis. in 1 quęstio. Sed hoc dictu reprobat Boerius in suis decisionibus quęst. 125. colum. penult. in fin. & sequen. dicens, quod uera & communis opinio est in contrarium, & quod hoc modo semper cogerentur subditi ad molendum & coquendum in mo-

4 lendinis & furnis domini. ¶ Sed pro † defensione dicti Bald considerandum est, quòd doctores dicentes dominum non posse cogere subditos ad molendum & coquendum in suis molendinis & furnis, loquuntur, quãdo dominus hoc faceret ad priuatam suã utilitatem, sed quando ad publicam, ita quòd talis coactio cederet commodo etiam ipsorum subditorum, docto. nihil dicunt in cõtrarium. Imo si uideatur Socin. in cons 272. col. 4. lib. 2. quem Boerius allegat pro se, uidetur Socin. uelle hanc partem, quòd dominus posit subditos cogere ob publicam utilitatem, dum principaliter se fundat, quód statutum de quo in casu suo, per quod cogebantur subditi ad molendum in molẽdinis domini, sapiebat monopoliũ, tanquàm factum ad commodum solius domini, & præiudicium subditorum, & super hoc potissimum insistit Soci. Sentit ergo secus esse, quãdo ita statueret dominus ob publicam utilitatem. sed quia Socin. adducit aliã rationem, quia dominus inferior recognoscens superiorẽ, non potest statuere contra ius commune. Pro clara intelligentia huius difficultatis uidendum est de duobus. Primo an dominus prohibeatur sic statuere, tanquam contrã ius commũne, quo iure in re sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. manda. & sic auferenda non uidetur liberas subditis molendi ubi maluerint. Secundo, an prohibeatur dominus sic statuere tanquam tale statutum cõcernat præiudicium aliorum ha-
5 bentium molendina. ¶ Circa primum † uidetur simpliciter dicendum, quòd dominus castri non posit statuta cõdere, quia hoc uidetur de summo imperio, quod competit soli principi. l. non ambigitur. ff. de leg §. sed quod principi. institu. de iure natu. gen. & ciuil. & ita in specie determinat Ang. in l. imperium. col. 3. uersic. ex prædict. etiã deciditur. ff. de iuris. omni. iudi. sequitur Ias. ibi col. 5. circa fi. & idem Ias. in l. omnes populi. col. 3. uersi. pro clara intelligentia. ff. de iusti & iur. in 1. lect. contrariũ: quòd imo domini habentes iurisdictionem perpetuam posint statuta condere, tenet Bar. in l. omnes populi. in 4. q. primæ questionis prin. ff. de iusti. & iure. & in l. 1. in

princ.

princ.ff.quod quisque iuris,sequitur Alex. in consi.124. col.2.uers.quantum autem ad proclamata.lib.4.Dec.in consi.199.col.2.circa fi. idem tenet Guido Papæ q.354. Sed punctus est, & difficultas in quæstione ista. quia hoc non uidetur procedere quando dominus uellet statuere contra ius,ut per Soc.in di.consi.272.col.4. libr.2.& tradit Imol.in consi.54. Alexan.in l.nemo potest. col.1.ff. de leg.1.ob id uidetur,quòd dominus non possit statuere, quòd eius subditi uadant ad molendum & coquendum in eius molendinis,& furnis,quia istud uidetur cōtra ius commune, quo iure quilibet potest molere & coquere ad arbitrium.Ex quibus inferri uidetur,quòd maior sit potestas unius populi, quam unius domini habētis iurisdictionem perpetuam, quia populus potest statuere contra ius commune, ut per Imol.in d.consi.54.
6 Ad istud † respondetur,quòd non obstat d.Bal.& Iacobi de S. Georg.quia non procedit,quādo dominus & inferior a principe uellet statuere contra ius commune ex causa publicæ utilitatis. nam isto casu etiam inferior a principe potest alteri auferre rē suam,& iuri cōi derogare,siue per uiā statuti, siue per uiam edicti generalis.ita Alex.in d.conf.124.col.2.uers.quantū aūt ad proclamata.libr.4.in d.l.nemo potest.col.1.& in consi. 106.col.4. uersi.quinto probatur.libr.11.Iason in d.l.omnes populi.in fine in prima lectura & in secunda lectura col.2.circa finem in l.non solum.§.morte. col 20.uersic. quinta cōclusio.ff.de operis noui nuntia. & in l.1.in primo no. C de precibus impe.offer. Itaque ex hoc capite non potuit Boerius reprobate dictum Bald & Iacob. de sancto Georgio. Videmus etiam,ꝙ ob causam publicæ utilitatis possunt cogi subditi ad uendēdum suas res pretio uiliori.l.si pendentes.§.si quid cloacarij.ff.de usufruct.Alexand.in conf.190.col.1.lib.2.Similiter òb causam utilitatis publicæ potest quis cogi ad deputandum eius nemora molendina,& similia ad usum publicum recepta, cōpetenti mercede.Ang.in conf.206.Inter ordinamēta. in prin.per l.uenditor.§.si constat.ff cōm.prædio.si inferior a principe ob causā utilitatis publicæ pōt alteri au
ferre

ferre rem suam, si potest eum cogere ad uẽdendum rem pretio uiliori, quanto magis poterit cogere subditos ad coquendum in suo furno, & ad molendum in suo molẽdino, siue per uiam statuti, siue per uiã edicti? Nec obst. quod dicit Boerius, quòd hoc modo subditi semper cogerentur ad molendũ in molẽdinis domini, quia nego, quando ex tali coactione solum obueniret utilitas domino. Imo tunc solum cogentur, quando tota respublica loci commodum sentiet, qui casus rarissime tamen accidere solet, quia uix fieri poterit, quòd domini uelint deputare sua molendina, & furnos ad publicum compen-
7 dium, ut supra dixi, Circa secundum † an ualeat tale statutum cogens subditos ad molendum & coquendum in molendinis aut furnis domini uel ciuitatis, quando esset præiudiciale alijs dominis molendinorum, quorum molendina per tale statutum breuioris reditur fiũt? Boerius in d. quęstio. 125. tenet, quòd non allegat Calderi. inter consilia Anchara. in conf. 12. ubi, quod ualet statutum Spoleti, per quod per indirectũ subditi abstinebant à molendo in molendinis ecclesiæ, quia per tale statutũ fiebat præiudicium ipsi ecclesiæ. super quo facto idẽ etiã consuluit collegiũ Bononiense, ut patet in conf. 13. inter consilia eiusdem Ancha. allegat etiam Anchar. in consi. 298. In territorio Addo Anchar. in consi. 155 Optimis rationibus. ubi consuluit in eodem casu, in quo cõsuluerunt Cald. & collegium Bononiense. quæ consilia refert & sequitur Alexand. in consi. 211. col. fi. lib. 2. Soci. in d. consi. 272. col. 4. lib. 2. Ial. in l. ciuitas col 4. ff. cert. pet. in l. quominus col. 29 q. 25. ff. de fluminibus. in l. 1. colũ. 1. post med. ff. de legibus. ¶ Vt iste secundus casus planius intelligatur diuido eum in tres casus. Primus casus est, an ualeat tale statutum in præiudicium ecclesię? Secundus an ualeat in præiudicium laicorum subditorum ita tuentibus. Tertius, an ualeat in pręiudicium laicorum non subditorum statuentibus. ¶ Circa primum casum in ecclesia, quod † statutum non ualeat tenent Cald. collegium Bononiense, Anchara. Alexander, Socinus, Iason, & Boerius in locis supra allegat. quia tale statutum

uidetur

uidetur contra libertatem ecclesiasticam. & per alias rationes, de quibus per eos ibi. & hanc opinionem dicit magis communem Iason in d.l. quominus. question. 25. ¶ Sed cõtrarium, quod imo tale statutum ualeat, etiam in prẹiudicium ecclesiẹ, tenet Baldus inter consilia Anchar. in consil. 11. Calderin. sibi contrarius, in consil. 21. Episcopus in titu. de constitutionibus cui consilio se subscripsit Ancharan. pariter sibi contrarius. & illud consi. Bald. 11. inter consilia Anchar. sequitur Ias. sibi contrarius in consil. 236. col. 3. uersic. similiter laici. libr. 2. & in consil. 39. in fin. libr. 3. Curtius iunior in consi. 147. in fi. Decius in c. ecclesia sanctæ Mariæ. colum. 24. uersic. tertio, conclusio supra facta. de constitution. in consil. 269. col. 4. uersi. & hoc est præsertim d. cendum. in consi 271. col. 4. in fi. uersi. non obstat alia ratio. Ias. in l. filiusfamilias. §. diui. col. 11. uersic. tu ultra alios. ff. de legat. 1. Dec.
9 in consi. 293. col pen. in fi. & pro hac opinio. † addo aliã conclusionem in simili, de qua per Bar. in l. rescripto §. si ff. de muner. & honor. ubi quando facultates ecclesiæ crescunt, & bona laicorum minuuntur, ne laici pauperiores sustineãt omnia onera, possunt facere sua prædia tributaria, uel ea hypothecare, aut obligare pro soluendis oneribus. & hoc modo transibunt prẹdia in ecclesiã, cum suo onere reali. & tenebitur ecclesia ad onera pro dictis prædijs. Idem tenet Anch. in consi. 303. Hoc statutum Calde. in consi. 7. in tit. de constitutio. & in consi. 2. col. pen. & fin. in tit. de censibus. idem tenent Abb. & alij Doct. relati per Soc. in consi. 12. lib. 4. ubi hoc idem Soc. sequitur alios etiam Doct. ultra Soci. idem tenentes refert & sequitur Dec. in ca. ecclesia sanctẹ Mariæ. col. 22. uersic. quod autem supra dictum est de constitutio licet Felin ibi in quinta quæstio. dicat opinioné contrariã ueriorẽ & sustentabiliorem & quòd ualeat talis hypothe-
10 catio † bonorũ, licet fiat in præiudicium ecclesiæ, tenet Curtius iunior in consi 68. ubi hoc habet pro indubitato idẽ tenet Calca. in cons. 7. col. 10. ante med. uersi. istam etiã opinionẽ. Addo etiam Bald. in consi 280 Præmisso statuto. lib. 2. ubi, quòd hoc procedit, modo nõ fiat statu

tum

tum odio clericorum principaliter. & idem tenet Bald in consi. 434. Licet iudex. uersi. utrum autem priores. lib.3. dum allegat Innoc.in c.postulasti. de foro competen. quem etiam allegat Bar.in d.l rescripto.§.fi. Bartolum etiam in d.l.rescripto.§.fi.simpliciter sequitur Abb. in consi.26.lib.1. Ias. in d. consil.39. in fin. libr.3. & sic Doctor.magis communiter conueniunt,quod laici possint præiudicare ecclesiæ in iure quærendo saltem per indirectum, modo id non faciant principaliter, ut noceant ecclesiæ, sed ad eorum commodum & necessitatem, prout quando ecclesia abundat diuitiis, & laici depauperantur. Quis enim dicet eo casu, quid fieri in præiudicium ecclesiæ? An non magis pium, & Deo amabilius & gratius,laicos non egere, quàm ecclesiam luxuriari? cum † ecclesia nihil debeat quærere, quam necessa-
11 ria ad uictum, secundum honestatem, reliqua autem tenetur conuertere in alimoniam pauperum, & fabricam ipsius ecclesiæ.c.de reditibus.c.concesso.c.nulli episcopatum.& c. quatuor.12.q.2.Calde.in consi. 2.colum.2.in tit. de peculio cleri. ubi uero ecclesia esset pauper, uel uix haberet necessaria ad uictum secundum honestatem & qualitatem clericorum aut religiosorum, non auderem consulere contra ecclesiam, cuius protestor & inten do filium esse, ac humilem seruum, & in eius unione mori certum est Deo auxiliante. Posita igitur paupertate laicorum ab una parte, & abundantia ecclesiæ ab altera parte, super ueritate dicti Bar.in d.l. rescripto.§.fin. non uidetur quærenda alia ratio, quam diuina & naturalis, & isto casu nescio uidere quomodo dicantur laici fraudem committere aduersus ecclesiam, si necessitati bus suis prouident, & contra ecclesiasticos conqueren tes potest reddi responsio Imperatoris contra phylosophum quærentem immunitatem ab oneri. us,de qua in l. professio.C.de muneribus patri.lib.10.quod professio & desiderium tuum inter se discrepant,cum Philosophi sit contemnere pecunias, sed eas magis, quam Philosophi contemnere oportet religiosos,sæculo renuntiantes, modo necessaria non desint. hæc inquam Doctores.

conclu-

conclusio multum uidetur facere pro hac parte. licitum
12 † enim uidetur unicuique inuigilare proprio commodo, licet ex eo damnum aliis ferat, modo non id faciat, ut alii noceat.l Proculus.ff.de damno infect.l.1.§. denique Marcellus. & l.si in meo fundo.ff. de aqua plu.arcé. & prima charitas incipit a seipso.l. præses.C. de serui.& aqua instituto de donatio. §.1. ibi dum se magis quis uelit habere.c.si.non licet.23. quæstio.5.¶Et tenendo hác partem non uidentur obstare argumenta, quæ adducuntur in contrarium pro parte ecclesiæ.Et primo,quòd lex debet esse sancta & honesta, non concernens propriam utilitatem cum incommodo alterius, & quòd uniuersitas habens bona communia aut publica, in illis bonis iudicatur ut priuatus, sed priuatus non posset aliquid facere in præiudicium alterius. quo fundamento utitur
13 Anch in d.consi.298. Quia † respondeo, quod argumétum procederet,quando ageretur de præiudicio alterius in iure quæsito,secus,si in lucri amisione,quia tale præiudicium amisionis lucri non habetur in consideratione.Bar.in d.l.quominus.in 11 q.in fi.ff. de flumi.ubi moder.& in molendino,quod tale præiudicium cessantis lucri non consideretur, tradit Signorolus de homodeis, inter consilia Bal.in consi.71.Casus talis est, Commune & homines de uilla francha lib.1.quod Boerius in d. q.125. allegat pro se, cum faciat contra eum. Idem in
14 molendino, quod † tale præiudicium cessantis lucri nõ sit considerabile,tenet Alexandr. in consi.194.colum.2. uersi.& licet ibi al quis. lib.2. Hinc uidemus citationem eorum non esse necessariam, de quorum præiudicio agitur, solum in non faciendo lucrum. Bartol. in l.1.circa fine.ff de l.ga 2.Iason in l.si quis arbitratu. column. 11. uersicu.quinto limita.de uerborum obligatio sed ecclesiæ non potest dici ius aliquod quæsitum ex eo, quod laici accederent ad eius molendina,quia ob id cogi non poterant ab ecclesia, ut accederent in futurum, cum sit a-
15 ctus mere uoluntarius,ut supra dixi Præterea, † etiam quod ageretur de uero præiudicio nõ de lucri amisione, adhuc tale præiudicium non uideretur considerabile,cum

le,cum ueniat secundario & in consequentiā,cum principaliter non fiat tale statutum aut nouum molendinū, ut alteri noceatur, & præiudicium quod uenit in consequentiam & secundario,non attenditur. glo.in c.quamuis. in gl fi.ubi Geminia.col.6.de pact. lib.6. quam pro not. ad hoc citat sequitur & exornat Ias. in l. nec quicquam.§.ubi decretum.col.6.ff.de offic. procon. & leg.& in l.decem. col. 10.ff.de uerb.ob. & ita in ecclesia arguit Deci.in l.generaliter. col.3. circa med.C. de institut. & substitu. uidemus etiam, quòd Papa potest præiudicare
16 † laicis in consequentiam , ubi principaliter non posset, puta dispensando super uoto. glo. Innoc. & Doc.in c 2. per illum tex.de uoto. Deci.post alios in c.quæ in ecclesiarum.col 12. uersi. præterea & secundo. de constitu.& illam glo.dicit singu.Ias.in consi.93.in fi.lib.1 Addo Rotam decis.331. Supposito facto.col.4 uersi.4.quilibet.& colum. sequen. uersi.6. hoc probatur. in nouiss. ¶ Non
17 † obstat quod tale statutum uidetur tendere in præiudicium libertatis ecclesiasticæ. Quia respondeo, quod tūc statutum uenit contra libertatem ecclesiasticam , quando aufert aut diminuit priuilegium concessum ecclesiæ a Papa aut principe. Cyn. & Moder. in authen.cassa & irrita.C.de sac.sanc.eccle. ubi Deci. colum.penul.Soci. in consi.241.col.3.uer.aut quinto. lib.2. sed hic non apparet de aliquo priuilegio concesso ecclesiæ , quod possit cogere laicos ad molendum in suis molendinis. Similiter non potest dici,quod tale statutum tollat beneficiū competens ecclesiæ de iure communi,quia iure communi non cauetur, quòd ecclesia nec alius possit quem adstringere ad molendum in suis molendinis. Bene tollitur beneficium iuris communis personis, quæ coguntur per statutum ad molendum in molendinis ciuitatis statuentis, sed subditi non possunt de hoc conqueri , quia(ut supra dixi) potest fieri tale statutum ob publicam utilitatem etiam contra ius commune. ¶ Præterea,quòd ecclesia perciperet utilitatem ex accessu laicorum ad eius molendina, illud erat ex gratia & beneficio ipsorum laico-
18 rum, qui poterant non accedere. Sed uidetur † q̄ possint

ſint laici ſtatuendo denegare eorum beneficia eccleſiæ, quia iniuriam non facit, qui beneficium non impendit. Bal. in l. de quibus. in 6. quæſtio. ff. de legib. in l. ſi quis curialis. C. de epiſco. & cleri. & in d. authen. caſſa. Socin. in conſi. 122. colum. fin. lib. 1. Deci. in c. eccleſia Sanctæ Mariæ. colum. 23. uerſi. & ſupra dicta procedunt. de conſtit. & in conſil. 83. colum. 3. uerſi. ſexto reſpondetur. & licet iſtud non procedat, quando clericis ſemel beneficium, uel priuilegium acquiſitum fuit, ut dicit Dec. in d. c. eccleſia Sanctæ Mariæ. tamen hic non poteſt dici aliquod beneficium acquiſitum eccleſiæ, quia, ut dixi, ex acceſſu uoluntario ius non quæritur. ¶ Non obſtat, quòd tale ſtatutum uidetur doloſum & iniquum ſapiens cupiditatem & auaritiam laicorum cum iactura eccleſiæ. Quia fateor. quando laici ſine magna neceſsitate & ſolum ad augendos reditus & cauſa lucri ita facerent. Sed ſi ex cauſa neceſsitatis & utilitatis totius reipublicæ ita ſtatueret, eccleſia alioquin diuite & opibus abundante, dico
19 † quòd dolus conſiderari non poteſt in permiſsis. In re enim a iure permiſſa dolus aut fraus conſiderari non poteſt. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. l. nullus uidetur. & l. nemo damnum. ff. de regu. iur. qui text. optimus uidetur in hac materia. ubi dicitur quòd nemo damnum facit, niſi qui id fecit, quod facere ius non habet. & ſic quando quis quid facit iure permittente, non conſideratur quod ex tali facto alius damnũ ſuſtineat. itaque ſi lex permittit, quòd neceſsitatibus ſuis ſuccurrat quis, maxime, ubi agitur de neceſsitate reipublicæ, quomodo dolus aut fraus in ſtatuentibus conſiderari potuerit? Pro hoc quod ſcribit Oldra. in conſi. 203. Factum tale eſt, collata fuit. colum. 1. poſt mediũ. ubi, quod ex pluralitate permutationum de beneficiis eccleſiaſticis non præſumitur fraus, quia contractus permutationis eſt de iure permiſſus. Alibi ſcribit Pau. de Caſt. in conſi. 388. Plus. in fin. lib. 1. quod ſimulatio conſiderari non poteſt in actu permiſſo. fortius uoluit Bald. in conſi. 298. Quæritur utrum uſurarius. col. 2. lib. 2. quod uſurarius manifeſtus prohibitus teſtari, poterit donare

causa

cauſa mortis, licet eo modo fraudari poſſit lex, quia dicit Bald. non poteſt dici fraus aſſumere uiam a iure conceſſam. ſic in ſimili dicit Alex. in conſi. 54. colu 3. in fin. lib. 7. quòd ſtatutum prohibens quid relinqui alicui perſonæ, non comprehendit donationem, quia uerbum re-
20 linqui, † pertinet ad ultimam uoluntatem. & tamẽ donando uidetur ſtatutum fraudari, ſed quia ſtatutum nõ prohibet donationem, in actu permiſſo, fraus conſiderari non poteſt. Iam in dubio fraus aut dolus præſumi
21 non † debet, quotiens alia coniectura capi poteſt. l. merito. ff. pro ſoc Bart. & Doct. in l. non ſolum. §. ſed ut probati. ff. de oper. noui nuncia. Non negem tamen quin in caſu Anchara. fuerit bene conſultum in fauorem eccleſiæ, quia ibi præſupponitur ex facto, quòd laici ita ſtatuerunt ex cauſa auaritiæ & cupiditatis ad augendos eorum reditus & diminuendos illos eccleſiæ ſine cauſa urgenti. Secundo, quia in caſu Anchara. laici non potuerant ſtatuere contra edictum ſuperioris, qui noluit redi tus molendinorum eccleſiæ diminui. Tertio, quia molendina eccleſiæ erant in territorio ſtatuentium, per ea, quæ infra dicam in ſecundo caſu, ex quibus dictis quæ-
22 ſtio hæc de eccleſia ſplendidior. ¶ Venio † ad ſecundum caſum, an ualeat ſtatutum cogens ſubditos ad molendũ in molendinis uniuerſitatis ſtatuentis in præiudicium ſingularium perſonarum, & ſubditorum de ipſa uniuerſitate habentium molendina in territorio ipſius uniuerſitatis ſtatuentis? & uidetur dicendum, quòd non, quia ſtatutum debet eſſe æquale & cõmune inter omnes ſubditos ſine damno aliquorum particularium tantum. & quando ſtatutum concernit odium & damnum, non uniuerſale ſed aliquorum particularium tantum, illud dicitur iniquum & doloſum, adeo, quòd particulares ſic grauati poſſunt a tali ſtatuto appellare. Barto. in l. omnes populi. in 5. quæſtion. prin. in fin. ff. de iuſti. & iur. & in l. ſin. ff. de appellatio. recipien. Alexand. in conſ. 190. colu. 3. lib. 2. & pro hoc uidetur text. in cap. cum omnes. ubi Dec. in quinto not. de conſtitutio. & idem Dec. in c. conſuluit. 3. colum. 2. de appellation. nam cum particu-

lares habentes molendina in loco sint de corpore uniuersitatis, iniquum uidetur, quod consulatur commodo reipublicę cum iniuria & damno ipsorum particulariũ. & in molendinis particularium, tradit Ias. in d. l. 1. ff. de legib. in d. l. ciuitas. colum. 4. ff. si cert. peta. & in d. l quo
23 minus. col. 29. q. 25. ¶Et ex hoc infertur,† quòd si ecclesia habens molendina, esset de eodem loco, quòd pariter contra ecclesiam non ualeret statutum, quia clerici habitantes in ciuitate iudicantur, ut ciues, non ut forenses aut extranei, cum supportent onera spiritualia. Anchar. in consil. 61. Ista quæstio. Alexand. in consi. 41. lib. septimo. Deci. in dict. capitu. ecclesia Sanctæ Mariæ. col. 22. in fin. uersicu. non obst. quòd beneficiũ statuti de cõstitutiõ. & in consi. 114 colum. 3. Ias. in l. fina. colum. penul in fin. uersic. subdit Bal. hic, C. de sacrosan. ecclesię. Et si dicas, per tale statutum non infertur damnum cõsiderabile subditis, cum solum priuentur lucro, ut supra dictum est. Respondeo, quod etiam tale damnum cessantis lucri subditis dari non debet, quia cum sint de corpore reipublicæ, statutum ita debet concernere utilitatem talium particularium, habentium molendina, si-
24 cut aliorum. æqualis† enim omnium esse debet conditio. & dignum est, ut qui cum aliis uiam similem ducunt, similem sentiant in legibus disciplinam. capitulo recolentes. de statu monachorum. sed tale statutum non solum commodum non recipient, imo dispendium grãde sustinebunt. ¶Secundo respondeo, quod imo uidentur subditi sustinere damnum diminutionis patrimonii, quia cum habeant molendina in loco, ad quæ subditi tantum accederent, aut saltem totus fere reditus cõsisteret in multura subditorum, si cogantur subditi desistere a molendo in molendinis ipsorum particularium, iam ipsa molendina omnino peribunt, non secus atq; si ipsa ædificia molendinorum incendio aut bello uasta-
25 rentur. Et licet † ob utilitatem publicam posit fieri statutum in præiudicium singularium personarum, ut nota Angelus. in consilio. 63. Nobilis miles, dominus Raymondus. Iason. in d. St. l. prima. coi um. secũda. ff. de

legibus tamen non arbitrarer hanc causam legitimam præiudicandi particularibus habentibus moleudina, ut reditus multuræ omnes perueniant ad molendina ciuitatis, quia in effectu ipsi particulares soli uiderentur subire onus talium redituum. Finge enim, quod uniuersitas egeat centum aureis, & pro illis habendis statuat, quod omnes subditi ueniant ad molendum in molendinis ciuitatis, ipsi particulares domini aliorum molendinorum plus æquo grauarentur, cum in oneribus æqua-
26 liter omnes oporteat contribuere. Itaque si alio † modo succurri posit necessitatibus communis, non uidetur reipublicæ consulendum cum damno aliorum particularium. Hinc uidemus, quod dispositio concernens utilitatem publicam, restringitur quando agitur de præiudicio tertii. Socin. in consi. 275. columna quinta, uersicu. nam, licet alias libro secundo per tex. in l. prima in fin. ff. ad Municip. iuncta. l. Lucius. ff. de admini. tut. imo illo casu damnum priuatorum esset maius utilitate publica, quo casu utilitas publica non præfertur priuatæ. l. Publica. §. sunt qui putant. ff. ne quid in flumiu. public. Deci in capi. ratio nulla. in principio de præbend.
27 ¶ Circa tertium casum, † an ualeat tale statutum cogens subditos ad molendum in molendinis ciuitatis, quando ex tali statuto fit præiudicium laicis non subditis statuentibus. Si consideres uerba Boerii in d. ct. quæstio. 125. generaliter uult tale statutum non ualere, sed aduerte, dum Boerius allegat pro se illud consi Signor. de homodeis, inter consilia Bald. in consi 71. libro primo quia aperte facit contra Boerium nam Signor. uult non esse habendum in consideratione damnum cessantis lucri, & multuræ, ex eo, quod pauciores accedent ad molendina alterius. Istud idem uolunt Bar. & Doctor. in dict. l quominus. in 1. quæstio. iunctis his quæ habentur in q. 11. Bart. in fin. nam in prima quæstio. quæritur, si quis posit construere nouum molendinum in præiudicium habentis prius molendinum, & in flumine priuato construenis, tenet, quod sic, modo non id faciat animo principaliter nocendi alteri. In flumine autem

publico,

publico, quod non licet nouum molendinum facere in præiudicium habeutis prius molendinum. postea in fi. dictæ quæstionis. 11. Barto. declarat, quando intelligatur ædificari in præiudicium alterius uidelicet, quando prius ędificium destruitur, uel incommodatur. Secus si efficiatur minoris lucri. & in molandino ita declarat Alexan. in d. consi. 194. columna secunda uersicu. & licet ibi aliquis. libro secundo Iaso. in d. l. quominus. colum. 15. uer. tertio diligenter not. ubi etiam Ias. expresse citat illud consi. Signorol. de homodeis. Similiter dum Boerius allegat Anchar. in cap. primo de consti. Anchar. ibi uidetur facere contra Boerium, qui Anchar. uult statutum

28 ualere in odio laicorum, modo non † fiat in pręiudiciũ ecclesiæ, & quod statutum generale cogens subditos ad molendum in molendinis ciuitatis, debet restringi ad subditos accedentes ad molendum in molendinis aliorum laicorum, non ad molendina ecclesiæ. & ita Anch. refert & sequitur Alexand. in d. consi. 211. in fin. libro secundo & sic Anchar. & Alexand. expresse uolunt ualere statutum, quando solum concerneret pręiudicium laicorum. Similiter Calderin. in d. consi. 12. colum. fi. inter consilia Ancha. in aliis, quam in ecclesia, non audet decidere, an ualeat statutum, sed loquitur sub dubio, forte. Pręterea si in flumine publico non nauigabili est licitum ædificare nouum molendinum, per quod minuatur lucrum alterius molendini antiquioris, ut omnes Docto concludunt, modo non auferatur commodum aquę (ut statim dixi) quanto fortius uidetur licitum uniuersitati statuere, quod subditi alio non accedant ad molendum quam ad molendina ipsius uniuersitatis? quia hoc modo uniuersitas nihil facit in alieno, sed in suo statuendo inter suos subditos. Itaque si tale statutũ contineat præiudicium aliquorum, illud uidetur considerabile in ipsis subditis tantum, qui eo modo ligatur, non in dominis aliorum molendinorum. ¶ Postremo

29 † in uniuersitate considero, quod ista quęstio uidetur sine difficultate, nam quando agitur de ligando singulos de uniuersitate, non uidetur ualere statutum, nisi om-

nes & singuli consentiant, adeo quod maior pars uniuersitatis non sufficeret. Præposit. in c. ad nostram. col. fina. de appellat. sed hic per tale statutum singuli de uniuersitate ligantur, ne alibi possint molere, ergo omnium consensus uidetur necessarius. Similiter in tali statuto agitur de interesse singulorum, imo ex eo alii aliis magis grauantur. Pone, quòd aliqui ex subditis uiciniores sint aliis molendinis, ita, quod minori impensa molent in molendinis extraneorum, nonne hic fortius grauantur? uel pone, quod sumptus multuræ sit uilior alibi, certe negari non potest, quin agatur de præiudicio singulorum de uniuersitate. modo ubi agitur de interesse singulorum, maior pars uniuersitatis nihil potest constituere in præiudicium aliorum non consentientium. Imo in actu communi pluribus, ut singulis, melior uidetur conditio prohibentis. l. Sabinus. ff. cōmuni diuidun. & quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari. regu. quod omnes. de reg. iur. lib. 6. & tradit Ioā. de Lignano inter consilia Bruni astensis, in consi. 77. col. 2. in fin. Hoc ita presupposito, dico, quod aut in tali statuto omnes subditi consentiunt, & tunc non uidetur, quod ecclesia aut alius habens alia molendina possint conqueri, quia subditi deducunt in statutum, quod facere poterant. Pone, quòd sine statuto subditi abstinerent a molēdinis ecclesię aut alterius, quæro an cogi possent? certe non, quia ex actibus uoluntariis ius in futurum cogendi non acquiritur, nisi ecclesia aut alius ius cogendi acquisiuisset pacto, priuilegio, aut præscriptione causata ex prohibitione contra uolentes alibi molere, & patientia subsecuta per tempus sufficiens ad præscribendum. itaque si subditi sine statuto poterant abstinere a molendinis ecclesiæ aut alterius, quare non eodem mo-
30 do poterunt se obligare, ut in eis non molant? Sicut dicimus, quod simoniæ uitium n n committitur, quando id in pactum deducitur, quod iure communi conceditur. glo. & Docto. in c. cum M. in uers. perciperet. de constitutio. glo. & Docto. in c. significasti. de electio. & in ca. ad audientiam. 2. de rescrip. Oldr. in consi. 275. q. col. 2.

post

post medium uers.circa septimum.Dec.in cons.118.colum.2.ante fin.Et si diceres,illud non procedit,quando aliter exprimitur in pacto, quam insit de iure cõmuni. Abb.in c.quanto. colum.3. de iudi.& in c.quęrelam de simo. Sed hic uidetur fieri statutum aliter, quam esset permissum de iure communi. Quia de iure communi
31 † licet subditi non tenerentur acccedere ad molendina alterius,poterant tamen accedere, si uolebant. & hic se obligant ad non accedendum. Respondeo,quod etiam de iure communi est licitum unicuique facere,quod sibi prosit,licet illud alteri noceat, modo non fiat nocẽdi animo.Concludo igitur in hac quęstione,quod in præiudicium aliquorum particularium subditorum,& qui sunt de corpore uniuersitatis, onera publica pariter cũ aliis sustinentium,non ualeret statutũ eiusmodi cogens subditos ad molendum in molendinis uniuersitatis.Se-
32 cundo,quòd † appellatione subditorum,isto casu uenit ecclesia habens molendina in loco, & ibi sustinens onera spiritualia. Tertio,quod si ecclesia non sustinet onera spiritualia in loco, & ibi uel alibi habet molendina, & sit ecclesia ualde diues,adeo,quod etiam cessante reddditu, uel aliqua eius parte eius molendinorum,non ob id indigebit, & statutum de quo supra fiat in magnam utilitatem reipublicę, ita quod appareat de bono animo statuentium,quod non ex causa cupiditatis aut auaritiæ,sed ob bonum publicum ita agunt, ita quod maior sit utilitas sic statuentium, quàm damnum ecclesię inde proueniẽs,ualeat eo casu statutum. Quarto,quòd si agatur de præiudicio aliorum laicorum non subditorum uniuersitati statuenti,ualeat statutum prædictum, modo principaliter non fiat odio aliorum habentium molendina,sed principaliter ob bonum publicum,non habita ratione an alii laici sint ualde diuites, uel non, sed solum habita ratione, an fiat statutum animo no-
33 cendi, qui † nocendi animus prĕsumi poterit,quando uniuersitas breue ex ea re latura sit commodum. Nam Doctor. dicunt prĕsumi quid factum animo nocendi alteri, quando ex tali facto nulla percipitur utilitas.

Pau. de Cas. in l. fluminum. §. fina. ff. de damno infec. & in l. altius. C. de serui. Roma. in consi. 52. in fin. Imol. in l. si in meo. ff de aqua plu. arcen. Alexand. in consi. 174. libro secundo. Ias. in consi. 32. in secundo dubio. libr. 1. & in cōsi. 150. colum. fina. post medium libro. 2. Ripa in d. l. quominus. col. 6. post medium. ff. de fluminib. Idem uidetur dicendum, quando utilitas modica percipitur ex tali facto, quia parum, & nihil equiparantur. l. illud. §. minus. ff. de tributor. l. minus. ff. de uerborum signifi. l. 3. circa princip. ff. quod cum eo. Bald. & docto. in auth. Præterea. in ult. quæstio. C. unde uir & uxor. Soci. in cōsil. 30. colum. 2. lib. 4. Deci. in consi. 573. col. secunda circa fina. & an dicatur utilitas magna uel parua, debet cō-
34 siderari qualitas uniuersitatis, quia uniuersitas † dicitur ditior priuatis, ideo respublica semper dicitur esse soluendo. l. secunda. ff. de fund. dot. Ias. in l. sciendum. in princip. col. 5. uersicu. 3. limita. ff. qui satisda. cog. & dicitur uniuersitas aut communitas de personis potentioribus. Anchar. in consi. ult. col. 2. circa medium uersicul. præterea conditio ecclesiæ, quod tamen est consi cuiusdam alterius doctoris. Idem tradit Bal. in consi. 311. Apparet. in fin. lib. 1. ubi quod uniuersitas dicitur potētior una persona ecclesiastica, & cum aduocatum Taurini agerem pro republica, & uniuersitate, Sauiliani, solitus erat dicere nobilis quondam Franciscus Ferrucii, uir grauis & magnæ practicę, ne dubitarem de honorario unius uniuersitatis, quia de re communi leuiter succurritur uni. Itaque absurdum uideretur, si una uniuersitas pro breui compendio uellet afficere damno grauiore aliquem priuatum. Et præmissa dicta & scripta sint ad correctionem cuiusuis rectius sentientis. & ubi casus accideret, plurimum poterit rectissimum ęqui iudicis arbitrium, qui uarie constituere poterit ex qualitate personarum, rerum & temporis.

35 ¶ Pręmissa † etiam conclusio, quod in his, quę sunt meræ uoluntatis & facultatis, non inducitur consuetudo aut præscriptio, limitatur non procedere quando in eis nata esset & cōpeteret actio, quia tunc tali actioni

præscri-

præscribitur, cum omnes actiones tollantur spacio temporis 30. aut 40. annorum. l. sicut. & l. omnes. C. de præscri. 30. uel 40. anno. Puta, promittit quis rem uendere quandocunq; soluetur certa quantitas. licet enim sit in facultate eius, cui promissio facta est, an cogat promittentem ad uendendum, tamē tali facultati præscribitur triginta annis, quia erat nata & competebat actio contra promittentem, ut uenderet etiam ante oblationem pretij, licet elidi posset exceptionis ope, ante solutionem pretij. ita Ange. in consil. 55. Gulielmus & Franciscus quem refert & sequitur Feli. in cap. cum accessissent. colum. 12. uersic. secundo declaratur. de constitut. Brunus

36 Astensis, in consi. 95. col. 2. ¶ Ex qua limitatione † aperte comprobatur opin. mea contra Alexand. quam posui in consl. meo. 111. quod in causa propria composui, contra uniuersitatem Ripæ propè cherium. Nam Alexand. in consil. 136. lib. 2. uoluit, quod forensis obligatus ad onera ex consuetudine non prescribat libertatem non soluendi, nisi eo modo, quo præscribitur in actibus mere uoluntarijs & facultatis. & sic quòd non incipiat forensis prescribere, nisi ex eo tempore, quo fuerit interpellatus ad soluendum, & contradixerit. deinde post contradictionem exactum fuerit tempus legitimum ad prescribendum cum patientia interpellantis acquiescentis cōtradictioni. Nam illud dictum Alexand. apertissime confunditur ex præmissa limitatione, licet enim esset in facultate uniuersitatis exigere onera, tamen cum tali facultate coniuncta est actio, competens contra forensem ad solutionem ipsorum onerum, quæ actio, dicitur conductio ex lege, descendens ex lege tacita consuetudinis, aut saltem competit officium iudicis, cui etiam præscribitur, ut superius uidimus circa illam q. competat restitutio in integrum aduersus præscriptionem. & quod dictum Ang. sit uerissimum, probatur inconuincibiliter, quia alias sequeretur, quod nulli actioni præscriberetur, cum semper sit in mera facultate creditoris, an agere uelit uel non. C. ut nemo inuit. & tamen tali facultati præscribitur cur hoc? quia est tali facultate coniuncta

erat actio, per quam debitor ad soluendum aut aliud fa
37 ciendum cogi poterat.¶ Amplius † dico, quod non solum facultati præscribitur, quando cum ea cõiuncta est actio, sed etiam quando ex usu talis facultatis nascitur ius deducibile in iudicium, puta in iure adeundi. nam pendet a mera facultate, & a mero arbitrio hæredis, an uelit adire, nec tale arbitrium aut talis facultas coniunctam habet actionem aliquam, quia non potest hęres agere contra aliquem, ut adire posit, tamen quia aditione secuta nascitur ius deducibile in iudicium actiue & pasiue, quia hęres adita hæreditate potest agere & conuenit, tali facultati adeundi præscribitur triginta annis ita Ang. in l. pignori. ff. de pignor. in l. licet. C. de iur. delib. & in consi. 241. Dominus Bernardinus. col. 1. Cor. in consil. 305. col. fin. libr. 3. Deci. in l. petens. colum. 3. C. de pactis & in consil. 164. colum. fi. uersi. uenio ad aliud dubium. Ias. in l. quandiu. colum. 2. circa med. ff. de acquir.
38 hęred. Inde fit, ut mirer † modernorum nonnullos secutos fuisse dictum illud Alexan. in d. consi. 136. lib. 2. quod secutus fuit Curt. Iuni. in consi. 60. col. pe. uers. procedit etiam alia solutio. Alex. in consil. 21. col. 2. post med. potuissent moder. allegare Bal. in l male agitur. col. 3. uers. per quas leges dicunt. C. de pręscrip. 30. uel 40. anno. ubi si dominus stetit per centum annos, quòd non imposuit aliqua seruitia uasallo, uel non petiit homagium, non ob id præscribit uasallus libertatem, quia nunquam habuit aliquam posseßionem libertatis, antequam fuerit requisitus, & contradixerit. sed dictum hoc Bal. nihil obstat. quia loquitur in uasallo, qui nunquam interuertit posseßionem domino super feudo. nimirum, si non præscribit posseßione ciuili semper remanente apud dominum directum feudi, ob id contra posidentem ciuiliter nunquam præscribitur, nisi posseßio interuertatur. d. l. male agitur. secus in dicto Alexã ubi nulla cadit posseßio ciuilis conseruatiua iuris, & ubi uniuersitas fuisset in posseßione ciuili, illa mittitur per negligentiam & obliuionem longi temporis, iuxta nota. in l. 1. C. de seru. fugit. sic quod saltem post decem annos incipit præscriptio

ptio currere, ut supra dictum fuit. & alias illud dictum Alexand. fuit contra me allegatum in publico iudicio, sed omnes aduocati, qui præsentes aderant, risum dederunt. Puto igitur dictum illud Alex. oppido quàm falsissimum in iure. & contra illud dictum tenuit idemmet Alexan. sibi contrarius in consil. 30. col. pen. in 5. dubio, li. 5. ubi uoluit, quòd sufficiat cessatio solutionis per 40. annos, si durante dicto tempore factæ fuerint impositiones collectarum, & solutum non fuerit. & sic solum considerat Alex. an euenerit casus solutionis collectarum, quia ab eo tempore incipit præscriptio currere. & illud consi. Alexan. refert & sequitur Ias. in consil. 210. in fin. lib. 2. in consi. 25. colum. 2. in fi. lib. 3. & in consi. 101. col. fin. libr. 4. Addo ultra Ias. eundem Alex. sibi contrarium inter consilia calcanei in consil. 49. colum. 2. ubi uoluit, quòd præscriptio inducitur contra præstationem honorantiæ per cessationem soluendi spatio 30. annorũ. ¶ Ex præmissa etiam declaratione & limitatione infertur male fuisset locutum Abb. in d. consil. 101. col. 3. post med. uersic. quinimo posset attentari. libr. 1. quod est repetitum. in consil. 57. lib. 2. quia in casu Abb. cum facultate coniuncta erat actio, ob id bene fecit, dum ita locutus

59 est sub dubio forte. ¶ Limitatur † etiam præmissa conclusio, quòd præscriptio non currit in his, quæ competunt iure facultatis, ut non procedat interueniente aliquo opere hominis. Puta, licet aqua scaturiens in fundo meo fluxerit in fundũ uicini per mille annos, ex hoc non dicitur acquisitum ius uicino, ut non possim impedire talis aquæ cursum, cum talis cursus cõsistat in mera facultate mea, quia permisi ita currere aquam scaturientem in fundo meo, ob id licitum est mihi quandocũque præcidere uenas talis aquæ in fundo meo, & cursum aquæ impedire. d. l. Proculus. ff. de dã. infe. & d. l. si in meo fundo. ff. de aqua pluuia arcen. Istud tamen non procedit,

40 quando aqua ita † curreret ex fundo meo per opus hominis extructum in fundo meo ob causam cursus talis aquę. ex tali enim opere arguitur, quòd non iure facultatis, sed iure seruitutis ita aqua curreret. Ita Pau. de Cast. in

consil.

consil.243. Videtur, quòd non possit. circa fi. lib. 2. ubi, q in cursu naturali aquæ non potest considerari seruitus, secus ubi interuenit opus manufactū. Idem uoluit Calca. in consi. 56. col. pe. circa med. licet Pau. non alleget. Idem etiam uoluit Bellamera in d. consil. 7. colum 2. ubi, quòd ex opere manufacto acquiritur seruitus negatiua, quando quis in flumine publico habet aliquod opus ad retinendos pisces, quia tunc poterit alios prohibere ne ibi piscari ualeant, & tamen actus piscādi in flumine publico competit iure facultatis, nec in eo procedit præscriptio. l. fin. ff. de usucap. & supra dictum est. Istam etiā limitationem uoluit Bal. in c. cum omnes. col. 11. de constitu. ubi, quòd nulla seruitus habet causam naturalem, sed aut imposititiam, aut prescriptam. quod Bal. dictum refert & sequitur Ias. in l. 1. in princip. col. 18. in fi. uersi. tertio in contrarium. ff. de acq poss. & in d. l. quominus. q. 28. ff. de flumin. inferens, quòd scolatitia aut aquarum emissoria nullo temdore præscribuntur. Dum autē Bal. in seruitute requirit causam impositītiam aut præscriptam, ita quòd solus cursus naturalis non sufficiat, causa impositītia & præscripta habetur ex tali opere manu facto. Ex quo apparet, quòd non iure amicitiæ aut facultatis aqua currit ex solo cursu naturali, sed interueniente facto aut opere hominis. Et sic dupliciter potest præscribi, in his, quæ competunt iure facultatis. Primò, ex prohibitione, cum patientia subsecuta ad modum memoratum. Secundo ex constructione & retentione operis manufacti. ¶ Sed contra † præmissa, quòd in his, quę 41 cōpetunt iure facultatis, non cadit præscriptio, uidetur facere dictū Feli. in c. cū M. col. 4. uers. tertia declaratio. de constit. ubi, si quis hospitatus fuerit amicum per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, gratis cogitur hospitari in futurum, & tamen talis hospitatio uidetur consistere in mera facultate hospitantis, ut dicit Inno. in d. cap. cum ecclesia Sutrina. de cauf. poss. & prop. & hoc dictum Felin. refert & sequitur Socer meus Purpur in tract. de offi. assesso. nu. 174 Respondeo, quod Feli. non bene loquitur, si ita simpliciter † intellexit. nā ubi

ubi in iure hospitandi cadere posset præscriptio, requireretur tempus, cuius initii memoria non extat in contrarium, cum habeat causam discontinuam, ut no. in d. l. seruitutes. magna. ff. de seruit. & tamen Inno. & doct. dicunt, quod in tali iure præscriptio nõ cadit, nisi dicas, quod sufficit minus tempus propter possessionem ciuile, quæ animo retinetur continue, ut per Bart. in l. iusto. §. non mutat. ff. de usucap. Secundo dico, quod doct. allegati per Feli. hoc non dicunt, imo expresse contrariũ. nam Innoc. in d. c. cum ecclesia Sutrina. loquitur non induci præscriptionem etiam si quis amicum uicibus mille fuerit hospitatus. idem dicit Anch. in c. sine possessione. col. 11. de reg. iur. lib. 6 Dec. in d. cons. 8. col. 3. in fi. & sic uolunt doc. q licet mille annis fuerit quis amicum hospitatus, semel in anno computando. q ex hoc præscriptio non inducatur, dum enim dicunt, si mille uicibus hospitatus quis fuerit, non dicunt continue, quia hoc modo vnica tantum diceretur hospitatio, sed intelligunt per in-
43 terualla. Debet ergo intelligi, quod Feli. dicit, quando ex qualitate personarum, aut ex coniecturis posset apparere, q ex debito aut iure seruitutis, non ex mera gratia fieret hospitatio, vt quia hospitatus tale ius hospitandi peteret, tanquam sibi debitum, puta, scribendo literas, vel mittendo nuntios ad dominum domus pro parando suo hospitio vel dicendo domino domus, facias debitũ tuum ut bene recipiamur, vt decet.

QVARTAE PARTIS FINIS.

QVINTA PARS.

TRACTATVS DE ANTIQVITATE TEMPORIS,

Domini Aymonis Crauettæ a Sauiliano.

ARGVMENTVM.

Antiquum quid dicatur in feudalibus. Et quòd illa antiquitas colligatur ex possessione prędecessorum. Tũ feudorum quotuplex sit qualitas. Et probãdi feudi onus cui incumbat. Et probandi ratio.

SVMMARIVM.

1 *Feudũm antiquum dicitur, quod ab antecessoribus fuit acquisitum.*

2 *Feudum antiquum, & feudum paternum, quid differant.*

3 *Feudum nouum, quod dicatur.*

4 *Feudum in dubio an præsumatur antiquum, uel nouum.*

5 *Quæstio ubi est de aliqua qualitate, in qua præsens status rei non conuenit cum primo, ex præsenti non præsumitur in futurum.*

6 *Feudum antiquum uel nouum allegant i & asserenti, onus proban-*

probandi incumbit. Limit.nu.7.

8 *Feudum esse antiquum, quomodo probabitur.*

9 *Feudalia bona de antiquo probantur, per solam famam in antiquis excedentibus metam centum annor.*

10 *Feudi antiqui qualitas probatur ex uerbis enuntiatiuis inuestituræ.*

11 *Feudum dignitatis, aut alias collatum a principe, an debeat probari per scripturam*

12 *Feudi qualitas, testibus probari potest, licet substantiæ probatio requirat scripturam.*

13 *Feudum si quo casu requirat scripturam ad sui probationem, an sufficiat præsumptiue probare.*

14 *Feudi renouatio arguitur ex possessione antiqua rei feudalis.*

15 *Renouatur quid facilius, quàm de nouo inducatur.*

16 *Feudum nouum, quando conceditur iure antiqui feudi, an ad sumat naturam & qualitatem feudi antiqui.*

17 *Prælatus ecclesiæ, qui non potest infeudare de nouo bona ecclesiæ, sine iuris solennitatibus, non potest inuestire de nouo feudo, iure antiqui feudi. Secus, si inuestitura sit de antiquo.nu.18.*

19 *Feudo probando uerbis enuntiatiuis non creditur eius, qui de feudo libere disponere non potest.*

20 *Feudum nouum licet concedatur iure antiqui feudi, ab eo, qui libere de feudo disponere potest, non tamen transit feudũ, nisi ad comprehensos in inuestitura.*

21 *Feudum antiquum si renouetur uasallo, an desinat esse antiquum, & nu.22.25 26.*

23 *Feudum efficitur nouum ex mutatione formæ inuestituræ.*

Quod qualiter accipiendum, uide nu.24.

27 *Feudum nouum consideratur, respectu noui domini a primo causam non habentis.*

IAm uidemus qd dicãt de antiquo in materia ,pbõnis, in materia p̃sumédæ solénitatis extrinsecæ, in actis iudicialib. & extraiudicialib. in materia consuetudi-

suetudinis,& præscriptionis. Restat, ut uideamus, quid
1 † dicatur de antiquo in materia feudali. & sic quod di
catur feudum antiquum. Feudum antiquũ dicitur quod
ab antecessoribus fuit acquisitum.glo.in c.1.in uersi.in-
uestire,de success. feudi.no in c.de natu.succes. in feud.in
c.1.de gradibus success. in feud. quæ rubrica habetur in
tit. de success. fratrum. & sedet in croppa. cum simil. ut
Alex.tradit in consi.30.col.3.lib.1.Dec. in consi.78. col.
penul.in consi.144.col.4. uersi. his tamen & pluribus. &
in consi.445.col.1.in fi.feudum etiam antiquum præsu-
mitur propter antiquitatem possessionis, quando anti-
quitus fuit possessum per prædecessores uasalli. Alex. in
consi.15.col.3.lib.5. Soci. in consi.66.col.5.ante mediũ.
lib.3.ubi,quando pater diu possedit aliqua bona,deinde
filii reperiuntur inuestiti de eisdem bonis, præsumitur
2 feudum paternum, non nouum. Sed † quæro hic, quæ
sit differetia inter feudum antiquum & paternum,quia
doct.promiscue istis utuntur. Dic quod feudum pater-
num dicitur, quod est acquisitum ab aliquo superiore,
aut ascendente usque ad quartum gradum. & sic quin-
que personæ continentur, pater, auus, proauus, abauus
& attauus. Iacob.Alua.in c.1.§.hoc quoque. colum.2.in
quinto notab.de success.feudi.post Bal.ibi in fin.& idem
Alua.in prælud.feudo.in sexta diuisione. Ab illis autem
personis supra,dicitur antiquum,ut habetur per Bald.&
Alua.in d.§.hoc quoque.tradit Alexan.in consi.26.col.
3. uersi. & per prædicta patet etiam non obstare. lib.5.
Deci.in consi.208.colũ.3.uersi. sed tamen prædictis non
obstantibus. Ias.in usibus feudorum, colum. 25.uersicu.
3 tertia conclusio.nu.83. Ex præmissis † satis potest colli-
gi, quod dicatur feudum nouum; illud uidelicet, quod
non est antiquum & paternum, & in quo nõ habet quis
causam ab alio. Oldr.in consi.178. Quidam nobilis Ve
ronensis.in consi.31.col.2. uersi. secundo hoc probatur.
Crotus in l.4.§.Cato.col 39. post med.uersi.notate etiã
pro complemento.ff de uerbo.ob. Si autem filius habet
feudum a patre, uel ab alio ascendente, dicitur feudum
paternum uel antiquum, secundum memoratam distin-
ctionem.

ctionem. Ias. in usibus feud colū.25.uersi. tertia diuisio.
num.83.uel dicitur feudum nouum, de nouo acquisitū,
quod habuit initium in persona primi inuestitu.c.1. in
uersi.nouam inuestituram, quot testes sunt necessarii.
Ias. in d.uersi. tertia diuisio, & in consil.64. col.2. libr.3.
Curtius iunior, in tracta.feud.in prima parte.q.8.

4 ¶Secundo quęro † an feudum in dubio præsumatur an
tiquum,uel nouum, Bal.in c.1.in princ.si de feudo fue-
rit controuer. inter dominum & agnat. quod in dubio
præsumitur antiquum. Ita Bal. refert & sequitur Deci.
in consi.252.col.4.post medium. in consi.269.colum.2.
& in d.consi.445.col.2.in princ. ubi etiam allegat Alex.
in d.consi.15.colum.pen.lib.5. Idem tenet Ias.in consil.
114.col.2.in fin.lib.1. Contrarium, quod imo feudū præ
sumatur nouum non antiquum, tenet Ias. sibi contra-
rius, in consi.24. col.4 circa med.libr.3.ubi, quod feudū
præsumitur nouum, quia non præsumitur fuisse aliud
feudum, cum res quælibet libera præsumatur. & ista ra-
5 tio Ias.uidetur comprobari, quia † quando quærimus
de aliqua qualitate, in qua præsens status rei non con-
cordat cum primo statu rei, ex præsenti non præsumitur
in præteritum Oldr.Nicol.de Neapo. & Bald.in l.1.§.si
magistratus.ff.de magistra.conue.Bal.in l.ex persona.C.
de proba.in consi.351.col 1.Alex.in consi.75.colū. fin.in
consi.92.col.5.lib.5.in consi.81.colū.2.& in consi.191. in
princ.lib.7.Are.in consi.15.col.2. in consi.66.col.6.uersi.
quod autem non probent. sed primus status rei repu-
gnat cum pręsenti, quia ab initio omnia bona erant li-
bera.ob id non sequitur, res hodie est feudalis, ergo in
præteritum talis fuit. & hoc fundamentū fortiter vrget.
6 Quid dicendum? † Aduerte, quia Bal.& Alexand.allega
ti per Decium non ita simpliciter aut generaliter loquū
tur, prout Decius eos allegat, quod feudum pręsumatur
antiquum, sed dicunt, quod præsumitur antiquum ratio
ne antiquæ possessionis. Ideo uera resolutio est, quod
semper agenti & alleganti feudum esse nouum, uel anti-
quum, incumbit onus probandi, ob id, si uasallus sit in
possessione feudi & dominus agat contra eum, dicens
feu-

feudum esse nouum domino agenti incumbit onus probandi, quod sit nouum. Si uero dominus sit in possessione rei, & uasallus agens contra eum, dicat feudum esse antiquum, ipsi uasallo incumbit onus probandi, quòd sit antiquum, quia præsumptio iuris est pro possessore. ita Iacob. de Beluis. in c. 1. de gradi. succes. in feud. quæ rubric. est in tit. de succes. fratrum. sequitur Alexandr. in cons. 10. col. 2. lib. 3. idem tradit Pau. de Cast. in cons. 44. Circa præsentem casum notandum est. col. 2. uersi. si uero non constaret. in cons. 279. Visa petitione. col. 2. uersi. sed in contrarium. lib. 2. Curtius senior in consi. 49 col. 3. in consi. 50. col. 8. Curotus in l. re coniuncti. col. fi. circa med. ff. de leg. 3. Curtius iunior in tractat feud. in prima parte, quæstio. 8. col. 5. ante med. uersi. illud tamen, quod dixi. Istud tamen dupliciter limitat Curtius se-
7 nior in d. consi. 50. colum. 38. Primo, ut † non procedat quando possessio feudi esset uitiosa. Secundo, nisi etiam
8 agens esset in possessione. ¶ Tertio quæro, † dictum est, quòd uasallus agens contra dominum possessorem, & dicens feudum esse antiquum, tenetur illud probare, quo modo probabitur feudum esse antiquum? Respondeo, quod ex antiqua possessione, quando bona antiquitus possessa sunt tanquam feudalia & ita procedat dictum Bald. in d. c. 1. in princip. si de feu. fuer controuer. inter dominum & agna. & Alexan. in d. consi. 15. col. pen. lib. 5. & tradit idem Bal. in consil. 351. In bonis feudalibus. colum. 2. uersi. tertia manerics. lib. 1. & in consi. 310. col. 2. circa med. lib. 3. Similiter probatur feudum antiquũ, per antiquam inuestituram, quia aliæ sequentes inuestituræ præsumuntur factæ sequendo formam antiquæ inuestituræ. ita Pau. de Castr. in d. consi 44. colum. 2. lib. 2.
9 ¶ Similiter † bona esse feudalia & de feudo antiquo probatur per solam famam in antiquis excedentibus metã centum annorum. Alexand. in consi. 15. col. 1. lib. 5. Dec. in cons. 269. colum. 2. & si dominium probatur per solã famam in antiquis, ut abunde uidimus in prima parte, quanto fortius qualitas feudi, an sit antiquum uel nouum, cum facilius probetur qualitas, quam substantia.

glo.

feudũ anti quũ quo p̃

glo.in l.talis scriptura.§.fina.in glo.fina.in fi. ff.de legat. 1.& ita arguit Socin.in consi 166.col.5.lib.2. ¶ Simili-
10 ter † qualitas feudi antiqui ex uerbis enuntiatiuis inue stiturę, in quibus enuntiatur & dicitur feudum esse de antiquo. Alexander in d.consil.15.colum.2.lib.5.quod tamen intelligendum est secundum ea, quę late supra diximus de uerbis enũtiatiuis in prima parte huius tra-
11 cta.Sed hic † aduertendum, dum dicitur feudum præsumi antiquum ratione antiquæ possessionis,& sic uolunt Docto.sufficere probari antiquam possessioné seu di sed in contrarium facit Bal.in d.consi.35.1col.2.post medium in consi.sequen.lib.1.ubi uoluit,quod feudum dignitatis, aut habitum a principe,debet probari per scridtpram.Ita limitando text. in c.1. si de inuesti.inter domi.& uasal.lis oriatur.& in c.1.quot testes sint necessarii ad nouam inuestit.prob.Solutio. potest dici,quòd dictum Bal. lege non probatur, & quod nostrum non est legem naturalem restringere.l.de pretio.ff.de publicia.& quod in feudo non requiratur scriptura,tradit Iaso.in l.1.colum.11. uersicu.aliam differentiam.& colũ. 15.in fin.uersic.an autem in contractu feudi. C. de iure emphyteuti.allegat Bald.in rubri.C.de condicti.ex leg. columna fina.quod dictum reputat Iaso.singu.Secun-
12 do † respondeo, quod dictum Bald. posset forte procedere,quando feudum in totum negaretur, quia negaretur rem esse feudalem.sed hic non negatur rem esse feudalem, sed quęstio solum est de qualitate feudi, an sit nouum uel antiquum.quo casu qualitas testibus probari potest,licet probatio substantiæ requirat. scripturam.capitulo auditis.vbi Abbas.in secundo notabi. de restitutio.in integrum Deci.in capitulo pastoralis, colum.tertia.de rescrip.habetur in l.certi condictio.§.
13 quoniam.ff.si certum petatur.Tertio † respondeo,quod etiam in casibus in quibus requiritur scriptura, sufficit illud probari præsumptiue, quia iuris præsumptio, dicitur probatio liquidissima ita in terminis tradit Baldus in consil.116. Columbinus.columna secunda.lib. primo in consi.14. Subtiliter.li.4.& in cõs.511.

Quidã prælatus.colum.secunda post medium.uersicul. preterea probatio.lib.5. ilicet ad probationem emphyteusis requiratur scriptura,tamen si quis soluit pensionem tanquam emphyteuta olngissimo tempore,presumitur titulus emphyteusis, & talis titulus habetur pro scriptura. & in feudo est text. in capitulo si quis per triginta. in titul. si de feud. fuerit controuersia inter dominum, & agnat. & quod sufficiat probatio per præsumptionem, ubi scriptura requiritur, uoluit Bal.in l.1.col.5.C.de fideicommiss.sequitur Alexander in consi.126.col.2.post med.vers.Fortificantur prędicta. lib.6.Dec.in rubri.extra de probatio.col.17.in fin.vers. & adeo hęc procedunt.& in consi.54.col.fi.versi.nam solet dici.Ideo probata possessione feudi per tempus antiquum,etiam prędecessorum,præsumetur feudum anti-
14 quum etiam sine alia scriptura. Et ex premissis † apparet,quod nimis generaliter locutus est.Roma.in consil. 103.col.secunda uersi.his ergo ueris existentibus,ubi q; cõtractus emphyteusis non potest dici tacite renouatus, ex quo ad eius probationem scriptura requiritur per l. item queritur.§.qui impleto. secundum unum intellectum Bal.ff.locat.quod etiam uoluit Alexander in consil.7.col.tertia.uersicu.secundò principaliter.lib.4. & in consi.76.col.prima uersic.sed præmissis.lib.5. Deci.in consi.318.in princ.Iasi.in l.1.col.15. uers.item per prædictam communem.C.de iure emphyteu. Nam istud debet intelligi,quod nõ inducitur renouatio tacite ex modico tempore,sed ubi interuenit tempus longissimum, secus est.quia ex possessione antiqua rei feudalis aut emphyteuticæ,arguitur titulus feudi, uel emphyteusis etiã
15 de nouo,a fortiori arguetur renouatio, cum † facilius quid renouetur,quam de nouo inducatur. Alexãder.in consi.128.columna fina.lib.6.ubi post Doctor. per eum allegat.tenet,quod facilius præsumitur renouatum mãdatum procuratoris reuocati, quando dominus patitur eum exercere actum procuratoris,quàm inducatur mãdatum de nouo.& istud nota.quia ualde singular.

¶ Quarto quæro,an feudũ ꝓbetur antiquũ ex unica inuestitura,

uestitura, in qua feudum nouum conceditur, iure anti-
16 qui feudi? seu melius † quero, an quando feudū nouū
conceditur iure antiqui feudi, assumat naturam & qualitates feudi antiqui? Old. in d. consi. 178. Quidam nobilis. ante finem. quod ista uerba, iure antiqui feudi, facti ueritatem non immutant, per l. si forte. ff. de castrensi pecul. l. si donatione. C. de colla. sequitur Ias. in cons. 57. col. 5. lib. 1. in cons. 152. col. 1. & 2. & in cons. 180. col. 6. lib. 2. Cōtrarium, quod imo per talia uerba feudū nouū assumat naturam antiqui feudi, tenet Bald. in c. primo in prin. de alienatio. feudi pater. in c. 1. an agnatus, uel filius. sequitur Alexand. in consi. 30. col. 3. uersi. fortius dixit Bal. lib. 1. quod est repetitum in consi. 2. libr. 5. tradit idem Alex. in cons. 55. col. 8. uers. circa aliud dubiū, quo quæritur, si antiquiores. lib. 4. & hanc opinionem dicit communem Dec. in cons. 194. col. 2. sequitur idem Dec. in consi. 185. col. 5. Eandem opinionem sequitur Ias. sibi contrarius, in cons. 1. col. 2. lib. 3. & in cons. 136. col. 4. & in tribus col. sequen. lib. 4. Curt. iun. in tracta. feu. in prima parte, q. 8. col. 2. post med. ubi respondet ad unum fundamentum Ias. in contrarium. Eandem opinionem testatur communem & sequitur Crotus in l. si is, qui ꝓ emptore. col. 23. in fin. uers. 3. & ultimo inducitur. ff. de usucap. & in l. re coniuncti. col. antepen. q. 26. ff. de leg. 3. Eandem opinionem sequitur Ripa in l. 1. colū. 2. post med. ff. de leg. 1. modo si in concessione feudi, sint uerba uniuersalia, quod sapiat naturam antiqui feudi, seu quod cōcedatur iure antiqui feudi in omnibus & per omnia, allegat Socin. in consi. 165. col. 6. uersi. 6. corroboratur. lib. 2. Addo eundem Socin. in consi. 272. colum. 3. uersic. 2. quia licet dictis comitibus. libro secūdo, sed certe ista uniuersalitas uerborum non habetur in consideratione. & doctor. communiter idem uolunt etiam sine illis uerbis uniuersalibus. Tota enim uis in hoc consistit, an concedens feudum nouum, possit mutare eius naturam, ut sapiat naturam feudi antiqui. Plane si mutare non posset, quid operabuntur uerba uniuersalia. ¶ Limitatur
17 † nunc premissa conclusio, ut non procedat in eo, qui

de feudo libere disponere non potest, puta in prælato ecclesiæ, qui non potest infeudare de nouo bona ecclesiæ sine solennitatibus iuris, tunc enim non potest inuestire de feudo nouo iure antiqui feudi. & ita procedat dictum Oldr. in d. consi. 178. dum allegat d. l. si forte. ff. de castren. pecul. & d. l. si donatione. C. de collation. & ita Oldra. intelligit Deci. in consi. 53 col. 2. uers. nec obst. si dicatur. Oldra. etiam ita intelligit Ias. in consi. primo. columna tertia post medium. uers. eandem opinionem. li. 3. & in consi. 136. colum. quinta. in fin. uers. eandem opinionem. lib. 4. Eandem limitationem tenet Pau. de Castro in consi. 283. De utroque. lib. 2. Alexand. in d. consi. x. col. secunda. lib. 3. Veronens. in consi. 31. colnm. tertia. post medium. Ias. in usibus feud. col. 26. vers. quid autem econtra. nume. 88. & in consi. 180. col. penul. uersic. 4. respondetur. lib. secundo. Crotus in d. l. re coniuncti. colu. penulti. in fin. Brunus Astensis, in consi. 40. col. prima.

18 ¶ Ista limitatio † sublimitatur, ut non procedat, quando talis inuestitura prelati esset de antiquo, quia propter antiquitatem temporis staretur ei. Ias. in usib. feu. col. 27. vers. subdit tamen. Brunus in d. consil. 40. & pro hoc facit, quod supra dictum est, feudum præsumi antiquum ratione antiquæ possesionis. Sed aduertendum

19 est circa istam † sublimitationem, quia aliud est quærere, an quando enuntiatur in inuestituta feudum esse antiquum, credatur verbis enuntiatiuis. Aliud, quando constat feudum esse nouum, an posit concedi iure antiqui feudi, & talis concesio immutet naturam & qualitatem feudi. Nam quādo agitur de uerbis enuntiatiuis, & sumus in eo, qui de feudo libere disponere nō potest, fateor, quòd non creditur talibus verbis enuntiatiuis, nisi simul in antiquis. Sed si apparet ex verbis inuestituræ prælati, quòd feudum vere erat nouum, dico, quòd illa verba iure antiqui feudi, etiam in antiquis, nihil agunt, quia non est tractandum de aliqua presumptione, ratione antiquitatis tempore, quando apparet de veritate in contrarium, nisi esset præscriptum per possessorem feudi contra ecclesiam, sed tunc ius possessoris sumitur

mitur ex præſcriptione,non ex enũtiatis per prælatum, & ſumus tunc in illa difficultate, an error iuris impe-
20 diat pręſcriptionem. Aduertendum † eſt etiam circa pręmiſſa,quòd licet feudum nouum cõcedatur iure antiqui feudi ab eo,qui de feudo libere poteſt diſponere, non tamen tranſit feudum,niſi ad comprehenſos in inueſtitura.ideo ſi ſit hæreditariũ,non admittentur agnati,niſi ſint hęredes. Socin.inter conſilia Bruni Aſtenſis,in conſi.x.colum. quarta.poſt medium allegat Alexand.in d.conſi.x.libro tertiò, vbi etiam Alexand.declarat efficaciam iſtius clauſulæ,iure antiqui feudi.

21 ¶Quinto quæro, † ſi feudum antiquum renouatur vaſallo,an deſinat eſſe antiquum.Puta vaſallus commiſit feloniam,ob quam meretur feudo priuari.dominus ea non obſtante renouat feudum, an dicatur feudum nouum, vel antiquum? Dic quòd non deſinit eſſe antiquum.capit. primo de vaſallo decrepi.ętatis. Bartol. & Doćto.in l.ſi mihi & Titio.ff.de verbo.obligatio.& in l. quod dicitur.1.ff.de impen.in reb.do.fac. Roma.in con ſil. 315. Alexand.in dict.conſi.300.col.tertia.libro primo,quod eſt repetitum in conſi.2.libro quintò.Soci.in conſi.100. col. quarta.in fin.libro tertiò Deci.in l.prima,in princi.colum.fina.in gloſ.fina ff.quod quiſque iuris,latius idem Dec.in d.conſi.53.col.1.& 2.Iaſ.in d.l.ſi mihi & Titio.colum.fina. & iſtud procedit ſine dubio, quando renouatur feudum ſub commemoratione antiquarum inueſtiturarum.Aretin.in d. l. ſi mihi & Ti-
22 tio.Brunus Aſtenſis,in conſi.79.col.2.¶Limitatur† nũc pręmiſſa concluſio,vt non procedat quando feudũ erat omnino extinctũ,quia vaſallus priuatus eſſet feudo ipſo iure,ita quod alia ſententia priuationis neceſſaria nõ eſſet.nam tunc ex tali renouatione efficitur nouum feudum.Bal.in c.1.§.inſuper.in fi.de prohibi.alie.feud.per Fede.Alexan. in conſi 34.col.2. lib.5. & pro hoc,quia res omnino extincta,ſi renouetur, quòd dicatur noua,& alia res eſt,tex.in l.inter ſtipulãtẽ. §.hõ liber. uer. & nauis.ff.de uerb.obl.in l. 1.§.opus.ff.de oper.no.nũcia.tradit Deci. in d.l.1.in prin.col.fi.ff.quod quiſq; iur.Iaſ.in l.ius autẽ

ciuile.col 3.ff.de iusti.& iur.facit Cur.ſenior in conſ.50. col.48.in fi.ubi quòd ad probãdum feudi nouitatem, fa cit interruptio ciuilis poſſeſsionis reſpectu domini,& na turalis,reſpectu uaſalli.quibus per ſpoliationem priua-ti fuerunt dominus & uaſallus, per iura, de quibus ibi
23 per eum.¶ Secundo † limitatur, quando in renouatio-ne feudi adijceretur noua forma, quia tunc ex tali addi ctione nouæ formæ, diceretur nouum feudum.Bald.in d.c.1.§.inſuper.in fi.de proh.alie. feudi per Fede.ex mu tatione enim formę inueſtituræ, efficitur nouum feudũ. Veronen.in d.conſil.31 col.3.Iaſ.in d.l. ſi mihi & Titio. col.fi.ff.de uerb.oblig.Idem uoluit Oldr.in d.conſi.178. Quidam nobilis.ubi, quòd feudũ dicitur nouũm ratio-ne nouarum cõuentionum ſequitur Curt.ſenior in cõſ. 50.col 48.in fi.deciſio Neap.deciſio.112.& deciſio.248. nu.8.Brunus Aſtenſis,in conſi.78.col.2.poſt medium.& pro hoc bonus tex in d.l.ius autem ciuile. ubi Moder.ff.
24 de iuſti.& iur.Sed † intellige iſtam limitationem,quan do mutatur aut alteratur forma circa ſubſtantialia feu di ſecus ſi circa accidentalia.ita Calde.in conſ.11.col.2. in tit.de feudis.Dicta tamen Calde. ibi non tranſeunt ſi
25 ſine dubio.¶ Tertio limitatur, niſi † feudum amiſſum per uaſallum fiſco principis fuiſſet incorporatũ,aut poſ-ſeſsio eius per dominum apprehenſa, quia tunc ſi reno uetur uaſallo,dicitur nouum feudum.Bald.in l.1.q.15. ff.de rerum diuiſio.Alex.in d.conſi.34.col.2.lib.5.Iaſ.in conſ.152.col.2.circa medium.lib.2.& in conſ.64.col.3. ante mediũ.lib.3.Gozadi.in conſ.84.col.2,uerſi.2.quòd non dicatur.& col.fi.uerſ. ad tertium dico.¶ Iſtæ tamen
26 tres † limitationes non procederent, quando feudũ renouaretur ſub commemoratione antiquarum inueſti turarũ,& ſub eiſdem pactis & qualitatibus, ex his, quæ ſcribit Alex.in d.conſi.30.col.3.uerſi. & ita etiam colli-gitur.lib.1 quod eſt repetitum in conſi.2.libr.5.Aret.in d.l.ſi mihi.& Titio.Brunus Aſtenſis,in d.conſi 79. colũ. 2.Non procederent etiam iſtæ limitationes, quando in renouatione feudi ſuperior uerbo reſtituimus aut redd-dimus,etiam ſi ſint uerba,& de nouo concedimus.Mart.

laud.

laud. & Præpositus in c. 1. de uasall. decre. ætat. Curtius senior in consil. 49. circa medium. & latius. col 68 in fi-
17 ne. ¶ Similiter † feudum nouum consideratur respectu noui domini a primo causam non habentis, quia tunc uidetur aliud dominium. Curtius senior in di. consil. 50. col 48. in fine. ¶ Alia plura scribi potuissent in materia feudi antiqui, sed de ea habentur tractatus Moder. qui abunde & subtiliter scripserunt, nec instituti mei est feudorum hic amplissimam materiam tractare. ¶ Finem habes lector huiusce tractatus nostri de antiquitate temporis, quem per tempus insanientis belli inchoatũ, sub pacis tandem cõcessę diem, Deo iuuante, absolutum habemus. In quo ipso tractatu boni, si quid deprehenseris habeas, Deo id acceptum totum feras. Plane, si inuisum aut mendosum nactus quid fueris, hominem authorem esse, continuo, quęso, in mentem veniat, itaque adeo obnoxium erroribus. Non is sum, qui a sententijs aut opinionibus meis non discedi expectem. Ad veritatis splendore lumina omnes deflectere oportet, cuius vnius nomine, quę scripta hic notauimus, ea omnia rectius sentientis iudicio subiecta esse & volo & cupio. Laus deo Christo redemptori nostro, Virgini eius matri, diuo Ioanni Euangelistæ patrono meo, ac vniuersæ cœlestium Curiæ. Die 14. Octobris.

1 5 5 4.

QVINTAE ET VLTIMAE PARTIS

FINIS.

EIVSDEM

AYMONIS CRAVETTAE

EX SAVILIANO, SVPER ſtatuto Ferrarienſi de indemnitatibus mulierum, Quæſtio in vtranque partem.

SVMMARIVM.

1 *Conſenſus requiſitus ex forma ſtatuti, an poſſit præſtari per procuratorem, aut nuntium remiſſiue.*

2 *Conſenſus præſtitus ex neceſſitate aut forma ſtatuti, non præiudicat. nu.* 36. 38. *ubi uidendum. & nu.* 39.

3 *Conſenſus præſtitus ſuper actu nullo, non præiudicat. ſed uide nume.* 40.

4 *Conſentiens non obligatur ex actu, cui conſenſit. & nu.* 41.

Ius ſuperueniens non confirmat contractum rei alienæ nullũ, quando ex tali contractu quis non obligatur. uide num. 11. 13. 14. 24. 28.

5 *Acceſſoria reuocantur, reuocato principali. & numer.* 13. *latius. nu.* 19. 47.

6 *Hipotheca non conſiſtit ſine obligatione perſonali uide. n.* 45.

Cõditio tacita intelligitur ĩ quolibet actu, ſi actus de iure teneat.

Renunciationes & pœnæ appoſitæ in compromiſſo, habent tacitam conditionem, ſi laudum ualidum ſequatur.

7 *Rati promiſſio, an ſit ſuperflua, & an alteret naturam principalis diſpoſitionis. num* 48.

Fauora-

8 *Fauorabile an dicatur statutum* Ferrariæ *sub rubrica de indemnitate mulierum.*

9 *Extẽsio fit in materia odiosa, qñ agitur, ut obuietur fraudib.*

10 I*mproprie et large intelligũtur uerba in materia fauorabili.*

11 *Dolus an arguatur contra eum, qui contrahit contra prohibibitionem statuti. num. ibid. & 53.*

12 *Consentiens alienationi rei, in qua ius habet, sibi præiudicat.*

13 *Curatoris contractus non seruata forma iuris, nõ dicitur nullus, in odiũ ipsius curatoris. & latius num.* 19. 20. 21. 28.

15 *Intellectus ille in dubio capiẽdus est, qui cõuenit rubricæ. n.*

16 *Administrator an teneatur ex contractu pp receptionẽ pretij.*

17 *Intellectus ille præualet, qui probari põt per alias leges aut rationes, quando lex habet uarios intellectus.*

18 *Intellectus ille præualet in quo maior est ratio dubitandi. Intellectus l. illicite. ff. de rebus eorum. ibid. & num.* 19. *usque ad num.* 29. *& nume.* 26.

19 *Intellectus l. si is. C. de præd. mino. & nu.* 26.

20 Ex*ceptio datur, licet actio non competat.*

22 F*acto proprio an contraueniat maritus alienans fundum dotalem nulliter.*

23 *Euictio non debetur emptori, scienter ementi rem alienam, etiam respectu pretij, nisi aliud actum sit.*

24 *Intellectus l si seruo. ff. qui & a quibus.*

25 *Statutum debet intelligi secundum ius commune, ut minus illud corrigat, quàm sit possibile. & illud quod est de iure communi, dicitur de mente statuti.*

26 *Extensio non fit ad aliam personam in statuto aliquem priuilegiante, quando ratio priuilegij aut fauoris in alio non militat, etiam si fiat actus nomine priuilegiati, quando ex tali extensione commodum non uenit ad ipsum priuilegiatum.*

27 *Restrictio cuiuslibet dispositionis etiam uniuersalis, fit a sua causa finali. numer.* 29.

28 *Hæres non potest allegare turpitudinem suam, licet ueniat ex persona defuncti.*

29 *Quælibet dispositio debet intelligi, ut aliquid operetur, quod pulchre exornatur.*

30 *Dolus arguitur in eo, qui uenit contra fidem datam, efficitur infamis, & incidit in crimen stellionatus.*

Pacti

Pacti nudi fidem fallere, uerecundia est.

31 *Præsentiæ defectum supplet scriptura, postquam peruenit ad manus eius, cui scribitur. & nu. 55.*

32 *Deceptis sub aliorum confidentia, subueniri debet.*

33 *Nullitatē allegare non potest, qui causam nullitatis præbuit. Obijcere quis alteri non potest, illud, cuius causam præbuit.*

34 *In pari culpa potior est conditio tractantis de damno.*

35 *In dubio iudicandum est contractum reuocandum, non esse.*

37 *Ratione legis correctæ, censetur correcta lex, quando ratio exprimitur in lege.*

38 *Consensus aduocati in officio suo aduocationis, an sibi præiudicet. & ibidem quid in notario conficiente instrumentum super re, in qua ius prætendit. contra Corneum.*

39 *Administrator obligans bona propria in contractu excedit limites sui officij, ideo tenetur nomine proprio. Idem quando promittit administrator pro se & hæredibus suis, quia officium administratoris non transit ad hæredes.*

42 *Illud inspicitur, cuius contēplatione fit actus, nō ipse actus. In correspectiuis unum non potest esse sine altero. ibi. & n. 44.*

43 *Consentiens actus, censetur consentire etiam executioni ipsius actus.*

76 *Hypothecari possunt bona pro obligatione alterius.*

49 *Fauorabilis dicitur dispositio, fauens obseruationi iuramenti.* Per contrarium *odiosa dicitur dispositio, contraria ipsi iuramento.*

50 *Causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio.*

51 *Statutum, dicitur strictissimi iuris.*

52 *Extensio non fit cessante identitate rationis.*

53 *Error iuris, an inducat malam fidem.*

84 *Ex culpa sua lucrari quis non debet.*

55 *Futurum iu an remitti possit, pulchre.*

DIVINO subsidio ex corde postulato. In auditorio consilij iustitię, scite lateque tractatus fuit casus sequens, sup er quo & ipse scribere institui obscribentium multitudinem & uarietatem, non solum aduocatorum, sed etiam inter nos ipsos consiliarios. Statuto Ferrariæ sub rubrica, De indemnitatibus mulierum,

mulierum, cauetur, quòd nulla mulier posſit contractũ aliquem facere etiam iuratum, ſine conſenſu proximiorum præſentium, alias ſi abſint, aliorum ſequentis gradus, ſub pœna annullationis contractus ipſo iure, præſumendo iuramentum alias dolo aut ui extortum. Modo pater conſenſit filiæ per nuntium ſpecialem, quem conſenſum promibt habere ratum & gratum, nec ei contrauenire obligando bona propria. Deinde filia, quæ locauerat bona conſignata in dotem, ad formam l. ubi adhuc. C. de iur. dot. per quinquennium cum prædicto cõſenſu patris, deceſsit, cui pater ſucceſsit nobilis dominus Thomas Caualarini, ciuis Nutinenſis. Idem pater mortua filia tanquàm eius hæres, egit ad annullationẽ dicti contractus coram magnifico domino procuratore generali Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ, qui pronuntiauit contractum nullum de conſilio magnifici domini conſultoris cameræ. A qua ſententia fuit appellatum ad excellẽtiam ducalem, & commiſſa cauſa memorato domino procuratori generali decidenda, tamen de conſilio alterius conſultoris, id eſt, magnifici conſilij iuſtitiæ, quæritur an bene uel male fuerit iudicatum per primum dominum conſultorem. Videretur dicendum prima fronte, bene fuiſſe iudicatum. Nam præſupponendo † circa

1 te, bene fuiſſe iudicatum. Nam præſupponendo † circa præiudicium ueritatis, quod ille conſenſus patris mulieri præſtitus fuerit per procuratorem aut nuntium, iuxta not. in c. cum parati, de appella vbi Deci. Iaſ. in l. fi. in fi. C. de procurat. quem tamen articulum hic ad prçſens tractare non intendo, ſi filia contrahens poterat contrauenire illi locationi inualidæ ob formam ſtatuti nõ ſeruata, tantumdem videtur permittendum eius hæredi. l ſicut. §. ſi debitori. ff. quibus mod. pign. vel hypothe. ſolui. l. hæredem. ff. de reg. iur. & quæ dixi in con. 200. ¶ Neque uidetur obſtare, quòd hæres conſenſerit contractui obligando bona propria, ob id, quòd ius ſuperueniens hæredi, proficiat conductori. l. cum uir. ff. de vſucap. cum ſimi. quia ſi hæres ab initio & de tempore contractus ha

2 buiſſet ius in locatis per talem conſenſum, † non ſibi præiudicaſſet, cum fuerit prçſtitus ex neceſsitate ſtatuti,

non

non uoluntarie.l.cum quædam.C. de admini. tuto. per quem tex. ista in propinquo consentiente ex forma statuti, tradit Bald.in consi.102. Punctus, super quo.col.1. circa med.lib.2.Paul.de Cast.in consi.259. Omnis difficultas.col.4.circa med.libr 1.& quod scribit idem Paul. de Cast.in consi. 423. Quia scio.col.2. post med.libr.1. ubi, quòd gubernator ciuitatis interponẽs decretum in trãsactione ipsius ciuitatis, nõ præiudicat iuri suo, quod habet in bonis contentis in transactione , quia tale decretum interponitur ex necessitate officii. ¶Secundo cõ-
3 sensus † eiusmodi non uidetur nocere, ex quo actus super quo interponitur , est nullus. Nam creditor consentiens alienationi pignoris, sibi non præiudicat, quando alienatio est nulla.l.4.§.fina.l.si debitor.§. quæritur.& l. sicut §.uenditionis.ff.quib.mod.pig. uel hypo.solui.l.debitum.C.de remissio.pign. tradit Roma. in consil.132. Vt retulit.col.1. post med. Dec in l.creditor. nu.2.ff. de reg.iur.si consentiens contractui inualido,aut ex necessitate , uel forma statuti , non pręiudicat iuri suo,iam competenti de tempore consensus, quanto minus præiudicabit iuri de futuro,quod difficilius tollitur, ut habetur in l qui Romæ.§.duo fratres.ff. de uerb. ob.& in l. 1.C.de pact. ¶Tertio , licet pater consentiens filiæ contrahenti successerit ipsi filiæ, non tamen ex tali successione uidetur confirmari ius conductoris. ex quo per talem consensum pater non obligabatur ex contractu, cui
4 consenserat, quia † consentiens non obligatur ex contractu cui consensit,ut ex eo possit conueniri,nam aliud est contrahere, aliud contrahenti consentire.l. aliud.ff. de reg.iur.& ita in consentiente, quod non obligetur ex cõtractu, tenet Bar.in consi.211. Quidam sibi filios.col.1. Anch.in consi.76.per modum consilii. in ultimo dubio. Corn.in consi.256.lib.1.modo quando ex contractu super re aliena quis non obligatur , si contrahens succedit domino,ex dominio aut iure superuenienti non confirmatur ius emptoris, aut alias causam habentis a tali hęrede. tex.est in l.si seruo.ff.qui & a quib.ubi si manumittens aut dans libertatem seruo alieno , succedit domino

serui,

ferui, ex hoc non confirmatur datio libertatis, quia tali^{s} manumittens non obligabatur in aliquo ex tali manumissione. quem tex. ad hoc citant Bar. & docto. in l. cum uir. ff. de usucap. Eodem modo cum Thomas Caualarini non obligaretur ex tali consensu, non uidetur, quòd ex superuenientia iuris in persona ipsius consentientis, cō-
5 firmetur uis conductoris. ¶ Quarto absurdum † uideretur, quòd annullato contractu principali in persona ipsius filiæ, consensus patris accessorius, uiribus constaret. l. cum principalis. ff. de regu. iur. & quod scribit Bald. in consi. 275. Præmisso statuto communis Veronæ. colū. 1. post med. lib. 5. ubi, quòd reuocato principali, debent reuocari omnia accessoria, per not. in c. 2. de prec. ¶ Quinto non uidetur habenda ratio, quòd Caualarinus cōsentiens cōtractui inualido obligauerit bona propria, quia
6 cum non obligetur ex consensu, talis † hypotheca consistere non potest sine obligatione personali. l. si legati. l. contrahitur. & l. seq. ff. de pignor. Alex. in d. l. 1. colū. 10. post med. nume. 24. ff. de lega. 1. & quod dicit glo. in l. fin. C. de hæred. uel actio. uendit. ubi, quòd hypotheca non potest cedi sine principali. ¶ Sexto, in ista promissione rati & hypothecæ bonorum, uidetur inesse tacita conditio, si actus de iure teneat, quia uerba debent intelligi de actu ualido & effectum habente. l. 3. §. hæc uerba. ff. quod quisque iuris. ideo clausulæ renuntiationum appositæ in compromisso, recipiunt conditionem tacitam, si compromissum sortiatur effectum. Bald. in l. si diuersa. C. de transact. Alexandr. in consilio 22. libro primo. Similiter pęna adiecta compromisso recipit conditionem, si laudum sequatur ualidum. l. licet. §. si seruus. ubi. Bartol. ff. de pecul. lege apud Celsum. §. item quæritur. primo cum gloss. ff. de exceptio. doli. Curtius Senior in consilio 53. colum penulti. in princip. Et in terminis consensus, quòd recipiat tacitam conditionem, si actus sit ualidus, dictum est supra in secundo argumento, ubi allegata sunt plura iura. & eadem ratione dicendum est in promissione rati, quòd recipiat tacitā cōditionem ualiditatis actus, si ualeat actus, super quo de

rato

rato cautum est aut promissum. & faciunt not.per Soci. in consi.215.in fin. lib.2. ¶Septimo non uidetur obstare
7 † promissio rati ipsius Cauallarini, quia uidetur superflua ut per Alex.& Ias.in l.si procurator.C. de procura. Rursus talis promissio de rato, non videtur augere nec alterare naturam obligationis.clem.1.de præben.& not. Dec.in terminis istius promissionis. in consil.2.in fin.
8 ¶Octauo statutum Ferrariæ de indemnitatibus mulierum, videtur fauorabile, editum in fauorem mulierum contra dolosos & fraudatores, ne mulieres imbecilioris consilii decipiantur. Nam dispositio quæ fit ad obuiandum fraudibus, dicitur fauorabilis, & late debet interpretari.l 1.§.pecuniam.ff.de calumn.l.sed & Iulianus.in princip.§.mutui datio.ff ad macedo.cap.quanto.de pri-
9 uile. Imo † etiam in materia odiosa, fit extensio, quando agitur ut obuiam eatur fraudibus. cap. si ciuitas. de senten. excommu.lib.6.glo.fi.in cap.quanquam.de vsur. lib.6. Dec.in consi.398. in fi.& dicit Bald.in consil.184. Municipali.col.2.in fin. lib.5. quòd statutum factum ad obuiandum fraudibus, dicitur bonum & æquum.& quod tale statutum factum ad obuiandum fraudibus, dicatur fauorabile, tradit Aretin.in consi.2.col.pel.uersi. Ad secundum respondeo.Soc.in consil.77. col.6.in fin. & seq. & in consil.80.col.pen.in fin.versi. nec obstat septimum. lib.1.Corn.in consi.186.col.8.in fi.ver. nec obst.septimũ argumentum.lib.2.ergo tanquam fauorabile tale statutum Ferrariæ late debet intelligi, ut comprehendat non solum obligationem personalem mulieris, sed etiam accessoriam, quia fauorabilia sunt extendenda.l.cum quidam.ff.de lib.& posthu.reg.odia.de reg.iur lib.6. & adeo
10 † sit lata interpretatio in materia fauorabili, vt verba sumantur large.c.fin.de præbend.iuncto.c. pen. de verbo. significa. per quæ duo iura ita dicit Cald.in consi.29. in tit.de regul. ¶Nono, maxime videntur præmissa procedere contra ipsum dominum Antonellum Vechium, qui contraxit contra prohibitionem statuti, quo casu videtur in dolo & mala fide. regul. qui contra. de reg.iur. libr.6.l. quemadmodum.C. de agricol. &. consi. libr.11.

¶Deci-

¶ Decimo, agit actor ex iure, quod superuenit, & sic ex iure de futuro, quod remissum dici non potest per simplicem consensum patris, vt plene habetur in l. 1. C. de pact. ¶ Sed præmissis non obstantibus, quæ vere non obstant, contrarium puto de iure verius, quod imo male contra ius & æquitatem fuerit iudicatum, & quod noceat consensus ipsi patri. Et pro fundamento præmitto,
11 † illam conclusionem veram & indubitatam, quòd vbi faciens dolum circa rem alienam, sibi præiudicaret ab initio, si statim ius haberet, si ius ex post superueniat, sibi præiudicat l si a Titio. ff. de rei vendica. l. si a Titio. ff. de excep. rei. iudi. l. pe. ff. de fundo dotali. l. apud Celsum. §. si a Titio. ff de excep. doli d. l. cum vir. ff. de vsucap. sed Thomas Caualarini, si de tempore consensus ius habuisset in bonis locatis, sibi præiudicasset, vt statim probabo. ergo ius superueniens eundem effectum debet operari. ¶ Quod autem Thomas Caualarini sibi præiudicasset, si ius habuisset in bonis locatis de tempore consen
12 sus, probatur, quia † consentiens alienationi rei in qua ius habet censetur ius illud remittere in fauorem acquirentis ipsam rem. l. sicut. §. venditionis. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol l. in tribus. §. pen. ff. de don. l. si seruus communis. ff. de dona. inter vir. & vxor. l. apud Celsum. §. quęsitum. ff. de excep. doli. l. si fideiussor. §. pater, ff. de fideiussori. l. si fundum per fideicommissum. l. omnibus. §. nihil. ff de leg. 1. d. l. cum quędam C. de admini. tuto. l. 2. C. de remissi. pig. c. 1. in prin. ubi Bald. col. pen. de prohi. alie. feudi per Frede. c. 1. §. pręterea. quibus mod. feud. amit.
13 ¶ Secundo, principaliter † fundatur exceptio, & ius domini Antonelli in l. per fundum. ff. de seruit. ru. præ. ubi concessio nulla firmatur ex iure superuenienti, quia actus ab initio non erat in totum nullus, vt ibi declarat Pau. de Cast. & tradit Dec. in l. quod in initio nu. 9. ff. de reg. iur. vbi, quod sufficit actum valere ab initio aliquo respectu vt firmetur tractu temporis ex iure superueniēti. Sed iste contractus locationis ab initio erat validus, saltem respectu ipsius actoris consentientis, & bona propria obligantis, vt dicit Bal. in l. & si is. C. de præd. mino.

quod

quòd contractus principalis & accessorius curatoris alienantis contra prohibitionem iuris tenent in præiudiciũ & odium ipsius curatoris, licet non in odium minoris & quod infra dicam de falso procuratore, succedente domino, quòd acta non dicuntur nulla in præiudicium ipsius procuratoris. Itaque cum respectu ipsius patris consentientis & promittentis de rato, cum hypotheca bonorũ, teneat contractus, ne ipse posit contrauenire, dico, ꝙ ex iure superuenienti ipsi actori contractus locationis
14 conualidatur. ¶ Tertio, fundatur † ius domini Antonelli per tex. in l. illicite. ff. de reb. cor. secundum intellectũ, quem tradit Bart. ad illud tex. in l. cum uir. ff. de usucap. nam ibi tutor alienauerat prędium pupilli, contra iuris prohibitionem, non adhibitis solennitatibus iuris, deinde in iudicio tutelæ soluit pupillo seu adulto litis ęstimationem, per quam dominium rei uenditæ erat acquisitũ ipsi tutori, uolebat tutor tanquam exceptus, uendicare fundum ab emptore. dicitur quòd repellitur exceptione, & tamen ibi non obligatur tutor emptori ex illa alienatione, quia nihil promiserat emptori nomine proprio, ut Bar. intelligit in d. l. cum uir. dum allegat dictam. l. illicite. ex qua l. apparet, ꝙ licet illa alienatio esset nulla, quo ad pupillam, non tñ erat nulla, quo ad tutoré alienãtem. ideo licet tutor non obligetur de euictione, quia dedit tanquã tutor, tamen ipse factus dominus, cõtrauenire non pôt, sed exceptione repellitur, secundum Barto. in d. l. cũ uir. Si tutor, qui nihil promisit nomine proprio, repellitur exceptione, quid hic dicemus in actore, qui bona propria obligauit pro obseruantia promissorũ per eum, scilicet de rato habendo, & non contraueniendo consensui? ¶ Non obstat, quòd ideo tenetur tutor, in d. l. illicite. quia proprio nomine se obligauerit, quia istud consistit in facto, quod non præsumitur, nisi probetur. l. in bello. §. factæ ff. de capt. c. cum in iure peritus. de off.
15 delega. cum simil. Rursus † in dubio ille intellectus capiendus est, qui conuenit rubricæ. l. imperator. ff. de in diem adiectio. ita gl. Abb. & doct. in c. bonæ. de confirm. utili & inutili. ubi Deci. col. 1. uer. 4. ex glo. Alex. in l. 1.

in 3.notab.ff. si cert. peta. sed ille titulus de rebus eorũ, sub quo sita est di.l.illicite. loquitur in alienationibus, quę fiunt per tutores aut curatores,& sic tutoriis nominibus nõ quando ipse nomine proprio se obligant.Ideo non sine ministerio Bar.in d l.cum uir. allegauit illum tex.quando contrahens non obligatur ex actu, quem facit, & intelligere. d. l illicite.quando tutor se obligauit nomine proprio,nihil aliud est,quam Barto.improbare in d l.cum uir.quod inepte allegauerit illum tex.& tamen frustra hic dicendum sit de authoritate Bar.quanta sit circa ueros & reales intellectus legum,& profecto neminem adhuc legi,qui doctri.Bar.improbet in d.l.cum uir.circa illum articulum,super quo allegatur ab eo. d. l illicite.Ideo temerarium admodum uisum sit Bart.in hoc pugnare,cuius dictum fundatur in casu legis.sed ex alio dico,quod d.l.illicite.non potest intelligi, quando tutor se obligauit proprio nomine,quia tex. dicit, quod tutori qui soluit æstimationem litis,inhibetur uendicatio prędii ex ęqu itate.equidem si proprio nomine se adstrinxisset,non solum excluderetur tutor ex æquitate,sed etiam de rigore iuris.l.uendicantem.ff. de euict. ¶ Non
16 obstat,quod in d.l.illicite.ideo † tenetur tutor,quia pretium receperit. Quia respondeo, quod receptio pretii operatur,quo ad eius restitutionem,sed nihil facit, quo ad unum contractus.& quod receptio pretii non habeatur in consideratione,quo ad contractum,ut administrator teneatur,tenet Corneus in consi.223. circa fin.libro tertiò.Decius in l.si institorem.ff.si certum petatur & in consil.510.in secundo dubio. Ripa in l. si se non obtulit. columna tertia. ff.de re iudic. itaque quod ibi tutor alienans non possit contrauenire, non est, quia receperit pretinm, sed quia facto proprio contrauenire, quis non potest etiam quod pro alio fecerit. & licet nõ teneatur, ut conueniri possit, tenetur tamen, quod si agat repellitur exceptione. & ita intelligit Bartolus in dicta l. cum uir. & si uelimus intelligere illum textum, quod tutor promiserit, Dico, quod tunc tenebitur, etiam quo ad actionem. Nam promissio negatiua

de non contrauenendo, uidetur tacite inesse in omni contractu etiam pro alio celebrato, alias esset arguere dolum in contrahente. & per hoc dicunt Docto. clausulam rati supernacaneam esse in mandato, quia sine ea tenetur dominus ratum habere, ut supra dictum est.

¶ Ex præmissis, tollitur argumentum, quòd d. l. illicite. habet uarios intellectus. ob id quòd super ea fundamentum fieri non pot. Bar. in l. in ambiguo. ff. de rebus dub. quia posito quòd ita esset, tamen præualere debet intellectus Bar. quem tradit in d. l. cum uir. ad d. l. illicite. ra-
17 tionibus memoratis. Præterea, † quando lex habet uarios intellectus, ille præualet, qui probari potest aut per alias leges, aut alias rationes. Bar. in d. l. in ambiguo. ff. de rebus dub. sed intellectus Bar. in d. l. cum uir. ad d. l. illicite. probatur per aliam. l. si seruo. ff. qui & à quibus. ubi faciens actum non obligabatur. & tamen si contraueniat post ius superueniens, locus est exceptioni cōtra eum, secundum glo. ibi, ut dixi in prioribus scriptis. Probatur etiam ratione intellectus Bar. ad d. l. illicite. Nam qua ratione obligans aut contrahens nomine proprio, tenetur etiam, quo ad actionem, & ad seruandum contractum contra tertium, eadem ratione consentiens nomine proprio obligari debet respectu exceptionis, ut si contraueniat suo consensui, excipi possit contra eum, qui consentiens actui, licet non obligetur, ut conueniri possit, obligatur tamen, ut contrauenire non possit. & si contraueniat, ut excipi possit contra eum. Tertio, respō-
18 deo † ad dictum Bar in d. l. in ambiguo. quòd ubi lex habet uarios intellectus, ille prǫualet, in quo est maior ratio dubitandi. Abb. in c. cum in iure, per illum tex. in 1. notab. de offic. delega. Dec. in l. quotiens idem sermo, circa fin. ff. de regu. iur. & in l. illam. colum. prima. C. de collatio. sed intelligere d. l. illicite. quando tutor se obligasset nomine proprio, esset lex de indubitabili & de casu claro. & eo magis esset de indubitabili, qui tex. dicit, quod inhibetur uendicatio prędii ex ęquitate, q. d. non de iuris forma aut rigore. & sic præsupponit text. quod tutor non se obligauerit nomine proprio. quo casu de

iure uidebatur admittendus ad uendicationem prædii, ex quo uendiderat tanqnam tutor,& finita erat tutela, & soluerat litis æstimationem minori: nam finito officio,administrator non tenetur.l.fi.ff.de institor. Angel. in l.procurator qui pro euictione.colum.prima.ff.de procura.sed tamen contrarium determinat tex.de æquitate,quia licet uendiderit tutor.nomine alieno,tamen pugnare aut contrariari uidetur æquitati naturali, quod ipse tutor,qui alienauit minus solenniter,possit cōtrauenire & allegare nullitatem ad utilitatem suam, ex quo illa nullitas non respiciebat personā ipsius tutoris, sed pupilli.& sic quatenus attinebat ad personam tutoris;actus non erat nullus;si autem tutor in d.l.illicite se obligasset nomine proprio, non fundaret se tex.super æquitate,quia teneretur tutor & in æquitate & in rigore iuris.& sic tex.in d.l.illicite.si bene consideratur,uidetur quæstionem istam omnino explicare, maxime iuncta declaratione & Doct.Bar.in d.l.cum uir. ff.de usuca.

19 ¶Quarto principaliter† pro ipso d.Antonello facit tex. in l. & si s. C. de prædiis minor. ubi quando curator distraxit prædium minoris nulliter, si obligauit bona propria,& prædium enuntiatur emptori,competit emptori hypothecaria in bonis curatoris & sic licet alienatio principalis sit nulla,tamen cōsistit necessoria,in qua non militat ratio fauoris,propter quam cōtractus principalis irritatur.nam,ut dicit glo.ibi in 3.lectio curator est extra causam prohibitionis, quia non prohibentur alienari bona minoris in fauore curatoris, quod teneat obligatio bonorum curatori, illud minorem non onerat.& illam tertiam lect.glo.sequuntur doct.ut ibi per Abb.ubi Albe.dicit, quod nullum fit præiudicium minor ex eo,quod curator tenetur aut bona eius maneant hypothecaria.& per illum tex.dicunt doct.quod annullata principali obligatione,nō corruit accessoria,in qua sit diuersa ratio sui,in qua non militet ratio annullationis,ut quia annulletur principale aliquo fauore speciali,non irritatur accessorium,quod non sit æque fauorabile.tradit Alex in l.fi.§.fina.ff.de cond.indeb.in addi.

ad Bar.in conſ.59.col.fi.uer.quoad ſecundũ,lib.1.quod eſt repetitum in conſ.39 lib.4.Itaque licet uitietur con tractus locationis, per ſtatutum in fauorem mulieris, non ęque uitiabitur in fauorem partis conſentientis,& obligantis bona propria, cum ſtatutum editum fuerit ſolum in fauorem mulierum.& illa annullatio fiat iure ſpeciali,irritando etiam iuramentum, & præſumendo illud dolo & metu extortum.¶Neque obſtat,quod in d. l.& ſi is.curator obligauerit ſe ꝓprio nomine,quia text. nihil dicit de obligatione aliqua perſonali curatoris ꝓ prio nomine,ergo nec nos dicere debemus.l. ſi ſeruum. §.non dixit prætor.ff.de acqui.hæred.Tantum loquitur tex.de hypotheca.& ſi obligatio perſonalis interceſsiſ-ſet,utique ſciuiſſet tex.de ea exprimere, ſicut expreſsit hypotheca l.Stichum,qui meus erit.ff.de leg.1.l.unic.§. ſin autem ad deficientis.C.de cadu.tollen. c. ad audien. de decimis.c.cum in partibus. de uerb.ſignifica.cum ſimil.Imo uериſimilius & perprius feciſſet text. mentionẽ de obligatione perſonali & principali,ſi interueniſſet, quam de hypotheceria,argu.l. prætor ait.§. quod autẽ. ff.de iniur.l.eos.C.de aquęductu.lib.11.Secundo reſpõ-deo,quod iſte intellectus eſt diuinatiuus,ergo non admittendus.l.ſi putator.ff.ad leg.Aquil.c.ut noſtrem. ut ecclesia.benefi. Rurſus per iſtum intellectum pręſumitur factum,de quo non apparet,contra l.in bello.§. factæ.ff.de capti.l.quæcunque. ff. de publicia.l.uni. C. de manda.prin.c.cum in iure de offi.deleg.nec eſt uериſimilis iſte intellectus,quod curator ſe obligauerit, quia ſi ita eſſet,ueriſimiliter de eo dictum eſſet, ut ſupra eſt dictum Ergo intellectus iſte tanquã non ueriſimilis,reiici debet,ſicut dicitur in teſtib.deponentibus non ueriſimi lia,quod eis non creditur.l.ob ca men §.fi.ff de teſtibus

20 c.in noſtra.eo.tit.Tertio reſpondeo,poſito 1 citra præiu dicium ueritatis, quod curator ibi proprio nomine ſe obligauerit.Illud nihil ad rem.nam obligatio perſonalis curatoris cõſideratur reſpectu actionis,ut ipſe teneatur de euictione cõtra tertiũ, ſi res euincatur ꝑ minorẽ, ſed reſpectu exceptiõis,ut poſsit excipi cõtra ipſum cura

tor em

torem agentem ad prædium alienatum ad utilitatem propriam ipsius curatoris,non est opus, quod ipse se obliget proprio nomine,ita Bart in d l.cum uir. ff.de usuc. ubi Barto.expresse uoluit,quòd licet quis non obligetur ex contractu,quem facit,ut quia uendiderit nomine officij,tanquam tutor uel curator, tamē respectu exceptionis prodest superuenientia iuris in persona talis contrahentis,per tex.in d.l.illicite.sed hic solum agitur, ut excludatur agens per uiam exceptionis,propter cōsensum suum , quem præstitit cum promissione de rato & obligatione bonorum.nam quod operatur expressa obligatio & promissio respectu actionis, quęrendæ, hoc operatur simplex consensus respectu exceptionis parandæ, ut patet ex iuribus supra allegatis in primo fundamēto facto in fauorem d.Antonelli rei conuenti.itaque dicere,quòd in d.l.& si is.C.de præd.minor.ideo tenet hypotheca,& agi potest hypothecaria , quia curator expresse se obligauit . sed quòd in casu isto non nocet consensus actori, cum hypotheca bonorum quia ipse non se obligauit, nihil aliud est , quam dicere non datur actio sine obligatione expressa, ergo nec exceptio,quod est absurdissimum in iure,quia datur exceptio, licet non competat actio l.pure.ff.de exceptio.doli.l.militis codicill.§.ueteranus.ff. de test.mili l.pen.§.fi.ff.de bon.poss.sec.tab.toto tit.ff.de condi ob turpem cau.reg.in pari.lib.6.Similiter pactum nudum prodest ad excipiendum,licet non ad agendum.l. iurisgentium.§. igitur nuda. ff. de pact.

21 Quarto respondeo , † posito & non concesso,in d.l.& si is.curator proprio nomine se obligauerit, tamen etiam principalis contractus alienationis prædij minoris sine illa obligatione,curatoris accessoria tenet, & ualet in odium ipsius curatoris, ut ipse curator ad proprium commodum contrauenire non possit,secundum Bal.ibi ubi dicit alios uelle,quòd utrunque ualeat,id est,principale & accessorium in præiudicium ipsius curatoris, & licet Bald dicat,quòd in prima opinione potest sustentari,ut ualeat obligatio curatoris accessoria sine principali,tamen non negat,quin etiam ualeat principalis odiis

ipſius contrahentis, ut cõtrauenire non poſsit. Imo iſtud uidetur Bal. habere pro indubitato, quia tunc minus incidit difficultatis, ꝙ conſiſtat acceſſoria obligatio cũ habeat principalem, cui nitatur & hęreat, ſecus, quando principalis nullo modo ualet, quia tunc maius cadit miraculum, ꝙ conſiſtet acceſſorium ſine principali & tamẽ dicit Bal. quod licet ſit maior difficultas firmandi acceſſorium ſine principali, tamen adhuc iſtud poteſt ſuſtineri, licet præcedẽs dictum facilius ſuſtineatur. & hoc modo intelligendo concordat d. l. & ſi ss. cum d. l. illicite. ff. de rebus eorum. ubi apertiſsime probatur, quod alienatio facta per tutores non ſolenniter, tenet in odium ipſius tutoris, ut ipſe contrauenire non poſsit. & iſta declaratio & intelligentia uidetur realis, naturalis & pleniſsima æquitatis. quę etiam non mediocriter iuuatur ex dictis infra in octauo fundamento. ¶ Quinto principali-
22 ter. † in fauorem d. Antonelli adduco, quod poſt longã diſputationem tandem concludit Antonius de Nicellis in tract. de concord. gl. concordia. 120. nu. 460. in fine illius numeri, & numero ſequenti. ubi, quòd maritus qui alienauit fundum dotalem contra prohibitionem legis Iuliæ, poteſt contrauenire alienationi, uiuente uxore, & ad commodum uxoris, ſed ea mortua, non poteſt contrauenire ad commodum ipſius mariti. & licet ueniat tanquàm hæres, & ſic ex perſona uxoris, tamen excluditur ex facto ſuo proprio. Eodem modo dicendum eſt, quod pater qui conſenſit locationi filiæ, ea mortua non poſsit contrauenire ad utilitatem ipſius patris, ceſſante cauſa fauoris filię. Neque obſtat, quod maritus ipſe alienaue-
23 rit, † quia tex. in d. l cum uir. ff. de uſuc. loquitur etiã eo caſu, quo maritus alienans non tenetur de euictione, ut quia uendidit emptori ſciẽti fundum eſſe dotalem. quo caſu nõ agitur de euictione, etiam reſpectu pretii, niſi aliter cautum ſit. l. 1. fundum. C. de euict. l. ſi fratres. C. cõ. ut iiſque iud. glo. in cap. ad audientiam. de rebus eccle. non alien. Pau. de Caſtr. in l. emptorem. §. fin. in fin. ff. de actio. empti. & ſic licet maritus non obligetur ex alienatione, quam fecit, & conſequenter ſua non interſit alienationem

nationem confirmari, tamen confirmatur respectu exce ptionis, ut maritus contrauenire non possit. & si contra ueniat, repellatur exception. & ita d.l.cum uir.inducit Corn.in col. 170.col.3.in prin.uers.si.nec decisio ista fun datur.lib.4.& hoc modò considerando, d.l.cum uir.concordat cum d.l.illicite.ubi etiam tutor, qui non obligatur ex contractu, illi tamen contrauenire non potest, ad
24 commodum ipsius tutoris.¶ Sexto, principaliter † in fauorem partis conuentæ, adduco.tex.in l.si seruo.ff.qui & a quibus.iuncta glo.ibi, ubi si manumittens seruum alienum, succedit domino, licet ex iure superuenięti nõ obligetur, tamen si molestet seruum in libertate data, repellitur exceptione, secundum glo.ibi.& idem tradit gl. in l.si ab eo.C.de libera. cau. quas gl.in effectu sequitur Barto.in d.l.cum uir.colum.3 dum allegat d.l.si seru.circa illud membrum, quo quæritur de confirmatione actus ex iure superuenienti, quo ad actionem. Ergo clare pręsupponit illam legem non procedere respectu exceptionis. Rursus Bart.in sua distinctione & doctri. quando loquitur, an confirmetur ius, quo ad exceptionem, loquitur simpliciter, non distinguendo an authoris intersit uel non, idest, an author esset obligatus uel nõ, quam distinctionem, intersit uel non, solum facit, quando quæritur de actione quæręda ex superuenientia iuris. & sic clarissime vult Barto. quòd ubi quæritur de excipiendo tantum, indistincte fiat confirmatio siue intersit authoris eam fieri, siue non, obligetur author siue non. Idem, quòd superuenientia iuris operetur confirmationem actus, quoad excipiendum, licet author ex contractu non obligetur, nec intersit eius confirmari, tenet Paulo de Castr.in dict.l.cum uir, columna secunda in fin.uersicu. si autem non ex causa de præterito.ff.de usucapio.gloss. etiam in d.l.si seru sequitur Alber.in dict lege cum uir.
25 circa finem.¶ Septimo considero, † quòd statutum debet intelligi secundum ius commune, & ut minus illud corrigat, quam sit possibile.l.2.C.de nex.lib cap.c cum dilectus.de consuetud.capitul.ad audientiam. ubi Abb. & Doct.de cleric.non resid. Nam leges communes se ex

tenduntad ſtatuta, & ideo dicitur, quòd ſtatuta recipiunt interpretationem paſsiuam a iure communi.l.1. §.lex Falcidia.ubi Barto.& Doct.ff.ad legem Falcidiam. Bartol.etiam Docto in l.omnes populi. in tertia quæſt. ſextę quæſtio principalis.ff.de iuſti.& iure.& illud quod eſt de iure communi,dicitur de mente ſtatuti,quòd a iure communi recipit robur.Pau.de Caſtr.in conſil.452. Viſo puncto ſupra ſcripto.ſuper primo quæſito. colum. 2.li.2.Amplius ſtatutum recipit interpretationem a iure communi,licet in materia ſtatuti ius cõmune diuerſi mode loquatur.Roman.in conſil.104.Pater reuerende. columna ſecunda circa medium.uerſic.2. per id allegat
26 glo.ſing.in c.fraternitas.34.diſ.ſed de iure † communi, quando introducitur aliqua diſpoſitio ſpecialis fauore alicuius perſonæ, tal s diſpoſitio perſonam illam non egreditur, nec trahitur ad aliam perſonam eiuſmodi fauore non dignam, licet ipſa alia perſonę actum faciat nomine ipſius perſonæ priuilegiatæ.textus eſt in dict.l. illicite.ff.de reb.eorum. & in d.l. & ſi is.C. de præd.minor. ubi licet tutor contrahat nomine pupilli ſine ſolennitatibus iuris, & actus anulletur fauore pupilli aut minoris,non tamen annulletur furore tutoris, uel curatoris, ut ipſi poſsint contrauenire ad commodum eorum proprium, quia fauor pupilli aut minoris, non reſpicit eorum adminiſtratores, ideo lex habuit pro iniquo, quòd tutor poſsit allegare nullitatem actus ad ſui commodum, licet actum geſſerit pro alio. Ita iniquitatem in tutore contraueniente conſiderat.textus in dicta lege illicite. in fine.dum dicitur, quòd repellitur tutor ex æquitate,ergo inique agit contraueniendo, quia iniquitas dicitur,quod æquitati repugnat.Eodem modo dicendum eſt in ſtatuto Ferrariæ annullante contractus mulierum, non ſeruata eius forma propter fauorem ipſarum mulierum imbecillioris conſilij, quòd iſtud ſolum intenderit obſeruari,quoties agitur de commodo mulieris, non etiam egrediatur ſtatutum perſonam mulieris, ut procedat in fauorem conſentientis mulieri ita contrahenti,& promittentis de ratum cum hypotheca bonorum,

norum, eo casu, quo ex tali consensu, promissione & hypotheca bonorum, mulieris causa non oneratur, nec ei preiudicium infertur. Nam in fauorem alterius personę tali fauore minime dignæ, nihil intendit statutum prouidere. sed imputandum est ita consentienti, promittenti, & bona propria obliganti. ob id statutum operari nō debet ultra intentionem ipsorum statuentium. leg. non
27 omnis. in princ. ff. si cert. pet. ¶ Rursus † quælibet dispositio restringitur a sua causa final. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. Bal. in consi. 209. illa uerba lib. 3. quod procedit etiam in dispositione concepta uerbis uniuersalibus, quæ non obstante uniuersitatem uerborum restringitur a sua causa finali, quę non adaptatur ad rem, de qua agitur. Areti. in consi. 151. Verum est, quod comicus. col. 3. post medium. uersicu. hoc pręmisso dico indubitanter, sed causa finalis statuti Ferrariæ, annullantis contractum, fuit fragilitas sexus & imbecillitas consilij mulieris, ergo restringi statutum debet, ut non comprehendat personam masculi, ad quem fauor statuti minime pertinet. sed tunc proprie conuenit regula iuris, quod casus omissus in statuto remanere debet in dispositione iuris cōmunis. l. si extraneus. ff. de cond. ob caus. l. commodissime. ff. de libe. & posthu. l. si cum dotem. in prin. ff. solu. mat. cum simi. ¶ Octauo principaliter addu
28 co † quod scribit Ioan. And. in addi. Spec. in tit. de senté. prola. §. quoniam. uersi. quid si procurator. ubi si falsus procurator succedit domino, non potest dicere sententiam nullam, quia allegaret turpitudinem suam. Nec obst secundum eum, quod facto proprio cōtrauenire potest, quando est nullum ipso iure. Quia respondet, quod acta non sunt nulla in præiudicium ipsius procuratoris, seu quo ad eum, sed solum respectu domini. quod dictum refert & sequitur Ias. in l. iusiurandū, quod ex conuentione. §. si. col. pe. uer. hinc ex prædictis ff. de iureiur. & licet Ioan. And. assignet aliam ēt rationē, quòd procurator falsus tenetur ad interesse, tñ istud nihil obstat, quia ubi militant in dispositione plures rōnes, satis est, quòd una constet, licet aliæ deficiant, aut cessent. l. libe-

rorum.

rotum. §. notantur. ff. de infamib. l. si uentri. §. in bonis. ff. de priuileg. credito. §. Affinitatis. instit. de nupt. Ideo satis est in casu isto, quòd contractus locationis non sit nullus respectu patris consentientis, promittentis de rato, & obligantis bona propria, ut ipse factus hæres filiæ contrauenire non posit ad sui commodum. Rursus, illa ratio in dicto Ioan. Andr. quo ideo procurator falsus, & idem hæres domini contrauenire non possit, quia tenetur ad interesse, obstaret in casu nostro, quando reus cōuentus molestatus a tertio, uellet agere contra actorem de euictione, aut ad interesse, & allegaretur contra eum dictum Ioan. And. nam exciperet, quod ipse non tenetur ad interesse, prout falsus procurator. At hic solum agitur de excludendo patrem agentem per exceptionē, quo casu militat contra actorem. ratio Ioan. Andr. quod actus non est nullus ad præiudicium ipsius actoris. quæ ratio Ioan. And. optime & appositissime uidetur conuenire cum dicto Bal. in d. l. & si is. C. de prediis minor. q ibi illa obligatio principalis seu principalis contractus non est nullus in odium curatoris, etiam cessante obligatione accessoria, sed quòd utrunque ualeat. & tamen considerando obligationem principalem sine accessoria, curator ipse non modo obligabatur nomine proprio. & tamen dicitur, quòd actus principalis non est nullus respectu ipsius curatoris, ex quo Bal. dicto apparet, quòd dictum ex prima ratione Ioā. And. efficacissime facit ad decisionem totius difficultatis. Ad quod etiam uehemētissime facit d. l. illicite. ubi etiam tutor non obligabatur, nec tenebatur ad interesse. & tamen ipse contrauenire non potest ad sui commodum, quia quo ad eum, a-

29 ctus non erat nullus. ¶ Nono considero, † quod dispositio quælibet ita intelligi debet, ut aliquid operetur. l. si quando ff. de leg. 1. c. si Papa. de priuileg. lib. 6. quod procedit, etiam in materia stricta & odiosa. Calde. in consi. 6. in fin. in tit. qui filii sint legiti. ubi loquitur in materia dispēsationis. Similiter renuntiatio generalis trahitur ad casum fortuitum, quando alias nihil operaretur. Barto. in l. sed & si quis. §. quæsitum. col. 2. uer. quarta fuit opinio.

nio.ff.si quis cautio. Areti. in consi. 104. Breuitas.col.3. uersi. ultimo hoc clare patet.Cur. iun. in tract. feud. in quarta parte.q. 22. imo toleratur impropriatio uerborũ potius,quam ut illa nihil operentur.l.si uno. in princ.ff. locati.l.si olei.C.eod.titu.l.quibus diebus.§.dominus. & quod ibi Bart.ff.de condi.& demon. & dixi in consi. 135. colũ.7. modo iste consensus patris cum promissione de rato & obligatione bonorum suorum, quid inquam omnia ista operabuntur, nisi intelligantur in casu,quo tractaretur de annullando contractũ per ipsum patrem,&. quatenus ad eum attinere posset. Nam respectu mulieris, si ipsa contraueniat, dicitur illa non operari, quia consensus minus legitime præstitus mulieri non nocet. l.quotiens.ff.qui satisd. cog. nec erat opus respectu mulieris,quòd pater aliquid promitteret de rato,& minus, quod obligaret bona propria,sed satis erat,quod consentiret simpliciter,uel constitueret nuntium specialem ad consentiendum. itaque illa promissio rati & hypotheca bonorum interuenerunt respectu personæ patris,ut ipse contrauenire non posset, quatenus ad eum pertinet,neque uitiari contractus posset ex defectu consensus ipsius patris. Ergo, ut operetur talis promissio rati, & hypotheca bonorum,necessario dicendum est, ꝙ pater quatenus ad eum attinebat, uoluerit promittere, prout & promisit de non contraueniendo, etiam casu, quo mulier ipsa posset contrauenire. nam illa obligatio bonorũ propriorum apertissime arguit, quod pater noluit stare in puris terminis simplicis consensus,ut infra dicam,respondendo ad contraria.

¶Decimo,ultra talem consensum,cum promissione rati, & hypotheca bonorum,concurrit alia promissio eiusdem actoris in literis suis missiuis, aut eius filii & recognitis in iudicio in hæc uerba.

Circa a mandato, mio padre lo muiata molto uolentieri & magiormente quando intendere che u y lo tolite ma per questo non restate di fare lo instrumento sopra di me senza a.tro mandato che io ui prometto che mio padre fara quanto scrrite uoy & aduisatime che lo faro fare.

In quo

In quo fundamento præsupponendum est,quod filius recognouit literas,& ipse solus causam semp aget patre ad iudicia minime apto,sed domi semper agente ob corporis crassitudinem,& negotia filii nunquam nõ approbante,in quibus literis missiuis considero,quòd inductus fuit dominus Antonellus ad ita contrahendum ex uerbis hortatiuis & confirmatiuis ipsius scribentis.ut mirandum sit,quomodo potuerit iudicium eiusmodi inferre,& conductorem inquietare nomine illius contractus,quem ad uerba tam efficacia ipsius agentis celebrauit.

30 Nam † in dolo uidetur pars,offendendo eius fidem,& promissionem.l.dolus.ff.mandati.l.1.§.est autẽ apud.ff.deposi.l.uendicantem.ff.de euictio.imo in crimen incidit stellionatus,fidem non seruans.l. Titio.ff ad Municipal.& efficitur infamis.Bal.in l.fidelissimam.C.de his qui a non domin.Iaf.in l.1.§.nuntiatio.col.tertia,uersi.quinto & ultimo.ff. de oper.noui nuntiatione,sed ultra Iaso. quod fidem non seruans, efficiatur infamis,addo tex.in l.furti.§.mandati. ff. de infamibus.notat Bald.in consi.297.Ad euidentiam.columna penultima libro secundo.& quod scribit Bartol. in l.pecuniæ.in fi.ff.de alimentis & cibariis legat.& in l.si fideiussor.in fin. ff. de fideiussor. ubi,quod fidem fallere,uerecundum est,licet pacto nudo præmissa sit . ideo si fideiussor repetit a principali, quod pro eo soluit, non potest imputari, cur non opposuit aduersus creditorem de pacto nudo sequitur Iason in l.iuris gentidm. §. sed cum nulla columna tertia in tertia limitatione.ff.de pact.in l.fideicommissum.ff.de condictio.indeb.& in l.si mora.columna secunda.ff.de uerborum obligatio. Addo ultra Iason. Abb.in consi.60.col.prima.lib.1.

31 Quid † hic dicemus in pacto uestito,& efficaci facto,parte præsente,propter efficacia in scripturę,in qua promissio facta est?nam scriptura semper loquitur,ob id censetur habitum pactum cum præsente,postquam uenit scriptura ad eius manus, ut habetur in l.nuda.ff.de donat.Barto. in l.cum tabernam.§. idem quæsiit. in fine. ff. de pignor. Aretinus. in consil. Si uidetur dicendum. in principio Socin. in

consi.

consil.64. in fin. lib.3. Bald. nouel. in tracta. de dote, in sexta parte, priuilegio.78. colum.2. uer. nec obstat ratio. Bartol. ob id noua quædam & prodigiosa uidetur uerecundia, fidem in scriptis datam, offendere, quam ipsam ratam & integram seruari æquitatis custos fidelissimus prætor mandat. in l. 1. ff. de pact. ¶ Vndecimo, con-
32 sidero † quòd subueniri uolunt iura deceptis sub aliarũ confidentia. l. si libertus ita iurauerit. ff. de oper. libert. l. creditor. §. Lucius. ff. mandat. c. quanto. de iureiurand. cap. cum uenissent. de institut. Planè si reuocatur contractus conductionis, reperitur conductor læsus sub cõfidentia actoris, considerato tenore literarum scriptarũ ex uoluntate ipsius agentis, per filium, in quibus dicitur, ne dubitaret reus contrahere sub uerbo & fide ipsius
33 scribentis. ¶ Duodecimo, considero † quod ipse dominus Thomas Caualarinus causam nullitatis (si qua sit) præbuit, scribendo per filium literas adeò efficaces, quibus inductus fuisset ad contrahendum, ob id audiendus non uidetur allegans ipsam nullitatem, cui causam dedit. l. 1. §. si omnes. in fin. ff. de uent. inspi. ubi si maritus post diuortium fecerit inspici uentrem uxoris, an esset prægnans uel non, si non inueniatur prægnans, non tenetur maritus ex tali inspectione iniuriarum, quando mulier tali inspectioni causam dedit, quia constante matrimonio finxisset se esse prægnantem. Ad idem gloss. in l. 1. §. si alias est in l. 2. in fin. glo. ff. quand. actio de pecu. est anna. ubi, quod errorem alteri imputare non potest, qui erroris causam præbuit. tradit Paul. de Castr. in cõsil. 307. Videtur, quod non retineant. columnn. 2. circa medium lib. 2. itaque prębuit agens causam nullitati, scribendo ad ipsum reum, per filium, ut in fide sua cõtractum iniret. ob id talem nullitatem inique modo uideatur obiicere. Et quod præbens causam nullitatis, eam opponere non possit, tradit gloss. pragm. sanctio. in titu. de elect. §. licet dudum. in uerbo canonicas. aute finem, charta 42.

34 ¶ Decimotertio, posito † quod etiam reus conuentus fuerit in culpa non prospiciendo rei suæ, & prouidendo, quod

quod contractus solenniter fieret Dico quod in pari cul pa potior est causa ipsius tractantis de uitando damno. Bar.in l.cum mulier.ff.solut.mat.ubi stante statuto,ꝙ de quolibet contractu soluatur gabel la, alias contractus sit ipso iure nullus,si neuter contrahentium soluat gabellã, potior est causa eius qui tractat de damno uitando. ideo alter contrahens agens de lucro,non potest obiicere nul litatem contractus ob gabellam non solutam.sequitur Felin.in c.dilecti.col.3.de excep. ¶Decimoquarto, licet ex præmissis clarissima uideatur facta res,tamen posito & non concesso,dubium dici posset, an iste cõtractus pos sit rescindi per tertium,qui consensit cum promissione rati, & obligatione bonorum,ad utilitatem ipsius tertii cessante causa & fauore mulieris, propter quam statutũ
35 est conditum? Dico quod† in dubio iudicandum est cõ tractum reuocandum non esse.l.si inter uirum.ubi Soci. in 3.not.ff.de reb.dub.Fred.de Senis in consi.233.Casus talis est,monasteriis.col.fin.Pau.de Castr.in consil.278. Passus iste dubitabilis.colum.fin.lib.1.Alex.in consi.157. colum.1.libro.7.Dec.in consi.168.column.secunda post medium.

¶Memoratis fundamentis ita iactis & confirmatis pro parte rei,superest, ut ueniamus ad confutationem argu mentorum, quæ in gratiam actoris proposita sunt. Ad quæ respondeo in specie. Itaque non obstat primum ar gumentum, quod Thomas Caualarini sibi non præiudi caslet præstando consensum, tanquam pater ex forma, & necessitate statuti, causa cognita,quia respondeo duo
36 bus modis. Primo, †quod in casu isto non potest dici consensus præstitus ex forma statuti, ita quod cogeretur. quia statutum solum cogit præsentes propinquos,in lo co, non etiam absentes, ut patet ex lectura statuti. ob id consensus in absentia præstitus fuit mere uoluntarius, & sic cessat ratio d.l.cum quædam.C.de admin.tuto.su per qua se fundant Bal.& Pau.de Cast. in contrarium al legati. consequenter cessat legis dispositio.l.adigere.§. quamuis ff.de iure patro c.cum cessante ubi late moder.
37 de appella.2.de transla.Neophytus.61.dist.Imo † corre-

cta

cta ratione legis censetur correcta lex. glo.sing.in l.1. in princ.in uerb.prouide tia.ff.de legit.tut.Salicet.in auth. ingressi.col.1.C.de sac.san.eccl.cum simi. ut per Alexã. in l.quod dicitur.ff.de uerb.ob. & istud sine dubio uidetur hic procedere,quia ratio necessitatis officii exprimitur in d.l.cum quædam.C.de admini.tuto.quo casu quã do ratio exprimitur in lege,ea cessante, cessat lex, ut per Iaſ.in l.si conuenerit.colum.3.de re iudic.Et quod con-
38 sensus † præstitus ratione officii, & nomine alieno,noceat,quando uoluntariæ est præstitus, probatur in l.fi.ff. de inoffi.testam.ubi si filius exhæredatus aduocauerit seu patrocinium aduocati pręstiterit pro legatario,censetur approbare testamentum, nec potest illud quærelare. Ad idem tex.in c.ex literis.cum gl.1.de transact. ubi qui sciéter patrocinatur petenti rem propriam ipsius aduocati, sibi præiudic. quæ duo iura ad hoc citat Pau.de Castr.in consi.314 Omisso primo,& secundo dubio.in fin.lib.2. ubi etiam Pau.allegat Ioanné And.in c. inter dilectos. in uersi.inter laios de fide instrum.Ecce licet aduocatus consentiat pro alio,& nomine officii, tamen sibi præiudicat Ratio,quia licet officium aduocati sit publicum,& cogatur aduocatum agere,seu pro alio patrocinari.l.pro uidendum.C. de postul.tamen nõ cogitur postulare pro alio contra seipsum. itaque imputatur aduocato,cur postulauerit pro alio,in causa, in qua ipse prætendebat inte esse.ad idem adduco tex.in l. ex sententia.ff. de testa. tu e & in l.uxori.§.1.ff.de falsis.ubi si notarius adscribit se tutorem in testamento,non potest se excusare a tutela,quia adscribendo, consensisse uidetur. quę duo iura aperte faciunt contra Corn.in consi.208.col.2. lib.4. ubi uoluit quod notarius conficiens instrumentum supet re in qua ius habet,non præiudicat iuri suo. Nam non cogitur notarius recipere instrumentum contra seipsum. & in terminis de tali consensu præstito ex forma statuti, ꝙ noceat consentienti,tradit Socin.in consi.43.col.pen.in fin.& seq.lib.4 per glo.in d.c.ex literis.in glo.2.de transac.ubi. quod præstans authoritatem in aliquo actu sibi præiudicat.sed illud intelligo procedere,quando non co-

gitur

gitur quis ad præstationem talis consensus authoritatis.
39 per supra scripta. Secundo respondeo, † ad argumentũ, posito non tamen concesso quod talis consensus patris fuisset necessarius, & quòd pater præsens consensisset ad formam statuti, adhuc tamen sibi præiudicasset promittendo habere ratum & gratum ipsum consensum, cum hypotheca bonorum ipsius patris consentientis, quia statutum solum cogit ad consentiendum pro filia, non autem ad promittendum nomine proprio obligando bona propria. Nam obligando bona propria, excedit terminos sui officii. tex. est in l.& si is.C.de præd. min. ubi, si curator uendens rem adulti minus solenniter, obliget bona propria pro causa contractus, tenet obligatio curatoris, & ex ea competit emptori hypothecaria contra bona curatoris obligata. Et quod gerens actum nomine alieno, teneatur nomine proprio, quando obligauit bona propria tradit Soci. in cons. 100. col. 2. circa medium. ner. secundo, quia libr. 3. ratio est, quia obligando bona propria excedit limites sui officii, cum pro alio non teneatur quis obligare bona propria. sicut dicitur, quando administrator promittit pro se & hæredibus, quod obligatur proprio nomine, quia excedit limites officii. Bart. in l. post mortem. §. tutor. post princi. ff. quando ex fact. tuto. Bal. in l. ei, qui seruo. colum. 2. C. quod cum eo. Anch. in consi. 23. Verba stipulationis. colum. 2. in fin. uersi. tertio hoc probat. Nam officium administratoris, non transit ad hæredes. l. cuius bonis. ff. de curat. furi. ideo promittendo pro hęredibus, excedit limites officii. Et in terminis quod consentiens pro alio, aut alieno nomine, sibi præiudicet, quando non præstat nudum ministeriũ, sed nomine proprio, quid agit, uoluit Bal. in consi. 233. Nobilis uir. colum. 1. circa fi. lib. 5. sed iste pater non stetit in finibus nudi ministerii obligando bona propria.
40 ¶ Non obstat † secundum argumentum, quod actus locationis dicatur nullus ob id, quod consensus non uidetur nocere sicut dicitur in creditore consentiente alienationi pignoris, quod sibi non præiudicat, quando alienatio est nulla. Quia respondeo quod argumentum procedit,

quando

1. con. [illegible] g. 58 a me 68.

quando alienatio est nulla aliunde, quàm est defectu cō sensus ipsius creditoris, nimirum, si nullitas contractus extenditur ad consensum. sed hic prętenditur nullitas solum ex defectu consensus minus legitime præstiti, ut adseritur, ut quæritur an noceat consensu. ipsi consentienti, in cuius persona cessat ratio nullitatis, posito qđ non noceat uenditori ipsius pignoris, & sic iura in contrarium allegata, loquuntur in casu diuerso habente rationem diuersam & separatam. Secundo respondeo, q̃ contraria procedunt in nudo & simplici consensu. sed hic adest obligatio nomine proprio, cum fuerant obligata bona propria ipsius patris consentientis. Tertio respondeo, quod contraria procedunt, quando principalis alienatio sit nulla de iure communi, & ordinario, ita quòd ratio annullationis concernens principalem alienationem, militat etiam in consensu accessorio. Ob id sublato principali, tollitur & accessorium. Sed casus noster loquitur, quando contractus principalis annullatur iure quodam speciali, & extraordinario, introducto in fauorem sexus muliebris imbecillis, qui fauor non militat in persona patris consentientis. Ob id annullato cō tractu principali non uitiatur consensus accessorius, in quo ratio eadem non procedit, tex. est in d. l. & si is. C. de prædio. min. cum aliis supra late adductis in quarto fundamento, pro parte rei conuenti. Quarto respondeo, quod contraria procedunt, quando actus principalis in totum est nullus sed hic contractus principalis non est in totum nullus, sed solum respectu mulieris. sed respectu consentientis, & quatenus attinet ad eius præiudicium, non est nullus, ut in terminis not Bald. in d. l. & si is. C. de præd. mino. & latius dixi supra in 2. 4. 7. & 8. fundamento pro parte conuenta, quę declaratio summa nititur æquitate, quod uitiū nullitatis egredi non debeat personam mulieris, quæ sola digna fauore aut miseratione uisa est. quam ipsam æquitatem considerauit. in materia Iurisconsul. in dict. l. illicite. in fine. ff. de rebus eorum.

41 ¶ Non obstat tertium argumē. q̃ ex tali consensu pater

sibi non præiudicauit, quia consentiens contractui non obligatur, ut posit conueniri ad obseruationem ipsius contractus, quia argumentum procederet, si conductor conueniretur ab aliquo tertio, & uellet conductor agere contra patrem, qui consensit ad defensionem, & obseruantiam ipsius contractus, uel si uellet cõductor agere contra patrem consentientem ad præstandũ aliquid, quod in contractu promissum esset ipsi conductori. nam exciperet consentiens, ergo nihil promisi, ex quo conueniri posim, tantum consensi contractui, ne impugnare possim, aut illi contrauenire sed hic non agit conductor contra patrem, ut aliquid præstet, sed contra patrẽ agentem ad irritationem contractus excipit, contrauenire nõ potes contractui, cui consensisti, quia consentiens contractui simpliciter, obligatur, ut contractui contrauenire non posit, ut supra dictum est. & sic talis consensus licet non prosit controhenti ad agendum, prodest tamen ad excipiendum, & repellendum ipsum cõsentientem, ne actum aut contractum reuocet, cui consensit, alias nisi excipi posset, non esset uerum dicere, quòd consentiẽs sibi præiudicet, & quòd perdat iura sua, ut supra ostendimus. Secundo respondeo, quòd imo pater consentiens filię, & promittens habere ratum, & gratum &c. dicitur obligari, quia censetur conuenisse de obseruãdo ipsum contractum, cui consensit. libro secundo. C. com. utr. indi. ubi si patres consentiunt sententię inualidæ, obligantur uigore taciti pacti de non ueniendo contra, imo tenentur illam seruare, & mandare executioni. Ita pari ratione, qui consentit contractui, cui aduersarius etiam consensit, censetur secum pacisci, de obseruando ipsum contractum, & non ueniendo contra, prout uenit Caualarinus, petendo annullationem locationis ita dicit Corneus in consi. 144. columna tertia. in fin. lib. tertio. sed ultra Corne. adduco tex. ubi Bald. in l. ex sententia. ff. de testa. tut. ubi notarius rogatus de testamento, si se adscribit tutorem in ipso testamento, censetur se obligare ad suscipiendum tutelam, adeo quòd non potest se excusare. & tamen illa adscriptio solum habet uim consensus,

sensus, quia adscribendo consentit, ut ibi per Albe. nã factum ipsum attribuitur testatori. Quid hic dicemus, ubi ultra simplicem consensum adest promisio de non contraueniendo cum hypotheca bonorum ipsius consentientis? Tertiò Respondeo, quod ille cõsensus & promisio de non contrauenıendo ipsi consensui cum hypotheca bonorum, non interuenit ob causam ipsius cõsensus tantum, & propter se, sed respectu & contemplatione contractus locationis, itaque si uoluit habere consensum ratum, ergo, & contractum, cuius contemplatione datur cõsensus, quia † illud inspicitur, propter quod fit actus, non ipse actus. l. si ita fuero stipulatus & l. cum enim. ff. de nouatio. nam consensus correspectiuatur ad cõtractum, & præstatur ob causam ipsius contractus. sed in correspectiuis unum sine altero esse non potest. l. etiã §. ex causa. ff. de minor. l. fina. al. ff. de acceptila. l. clemẽs. §. primo. ff. de hæred. insti. Ergo stante consensu rato, ualere oportet & contractum, cuius respectu consensus adhibitus est. quia ista sunt indiuidua seu correspectiua, quæ separationem non recipiunt. Itaque si mulier cõtrauenisset, consensus corrueret. sed cum mulier nõ contrauenerit, & consentiens non possit contrauenire consensui, quem ratum habere promisit, ergo nec contractum, quo cessante consensus præstitus non esset. & nisi effectus consensus ei promisio rati cum hypotheca bonorum trahantur ad contractum secutum, de nihilo operarentur, sed fierent omnia elusoria, cum non fuerit adhibitus consensus propter se, sed propter cõtractum, & ad eius ualiditatem. Pro quo † adduco Bald. in l. fi. §. si autem. columna secunda. C. de bonis, quę libe. vbi, quòd consentiens actui, censetur consentire executioni ipsius actus. Puta, si pater consensit dari curatorem filio, poterit curator exequi & facere, quæ pertinent ad suum officium, absque alio consensu patris. pro quo bonus tex. in l. si pupillorum. §. primo. ff. de rebus eoru m. tradit Socin. in consi. 82. columna tertia. in fin. lib. tertiò. ubi, quòd si pater consentit dari curatorem filio, poterit curator adire hæreditatem pro filio, absque consen

(margin: 42 at "ne datur cõsensus"; 43 at "& ad eius ualiditatem")

ſu patris, quia conſenſus pręſtitus ad aliquem actum, trahitur ad omnia, quæ ſequuntur ex ipſo actu, tradit etiam Iaſ.in l.prima.§.item acquirimus.colum. ſecunda.ff.de acquiren.poſſeſsio.ideo conſenſus præſtitus, & promiſsio de non contraueniendo conſenſui, trahi debet etiam ad contractum ſecutum uittute talis conſenſus, nec poteſt contraueniri contractui, quin contraue-
44 niatur conſenſui. Quarto reſpondeo, † quod correſpecti uotum idem eſt iudicium, & uno ſtante, conſiſtit & alterum, contra, uno ceſſante, ceſſat & alterum, quia reſpectiua diuiſionem non recipiunt.l.etiam.§.ex cauſa.ff.de minor.l.fina.ff.de acceptila.l.Clemens.§.primo.ff.de hæred.inſti.l.filio matri.l.alumnæ.§.Seia.ff.de adimen.lega.Freder.de Senis in conſi.237.Factum eſt tale, Quidam nomine Thomeus colum. ſecunda.Abb.in conſil. 61.colum.ſecunda.uerſicu.moueor.libro ſecundo.Alexand.in conſi.111.colum.tertia.lib.tertio.ſed conſenſus Caualarini & locatio ſecuta inuicem correſpectiuãtur, quia unum fit reſpectu alterius, ergo promiſsio de non contraueniendo conſenſui, neceſſario trahitur ad locationem, cuius reſpectu conſenſus eſt præſtitus. Quinto reſpondeo, quod ſtante tali promiſsione de habendo ratum ipſum conſenſum, cum obligatione bonorũ, ſi ipſe conſentiens ratum conſenſum non habeat, ſed illi contraueniat, tãquam minus legitime præſtito, clarum eſt, quod conductor poſſet agere hypothecaria ad bona obligata ob intereſſe contrauentionis, quia conſenſui non ſtetur per ipſum conſentientem.d.l.& ſi is.C.de prædiis minor.alias de nihilo ſeruiret illa promiſsio, cum hypotheca bonorum, a fortiori ſi ipſe conſentiens agat cõtra ueniendo conſenſui, repelli poterit exceptione.l.prima §.quod autem.ff.de ſuperficie.l.inuitum.§.cui damus.ff. de regu.iuris. ¶ Non obſtat quartum fundamentum, ꝙ abſurdum uidetur conſiſtere, conſenſum & obligationem acceſſoriam abſque principali, quia reſponſum abũde eſt ãn in quarto, ſeptimo, octauo, & duodecimo fundamentis adductis in gratiam partis conuentæ. Ideo nõ
45 repeto. ¶ Non obſtat † quintum argumentum, ꝙ obligatio

gatio aut hypothecam bonorum Canalarini consistere non potest sine obligatione personali, quia respondeo, quòd imo obligatur Caualarinus personaliter ad contraueniendum per d.l.illicite. ff. de rebus eorum,& d.l. & si is.C.de præd.minor.qui tex.non posset efficacius facere,quia ibi datur hypothecaria nec dicitur, q; tutor se principaliter obligauerit, ut conueniri posset actione personali,sed tantum dicitur de hypothecaria,ergo excludi uidetur personalis actio.l. cum prætor.ff. de iudi. l.maritus.C.de procurato. Nititur ergo illa hypotheca obligationi personali,de non contraueniendo, quia tenet contractus principalis in odium ipsius curatoris, quo ad hoc,ut ipse contrauenire non possit,vt supra est
46 dictum. Secundo respondeo,† quòd habet hic hypotheca principale,cui hæreat, id est contractum locationis,quia potest quis obligare bona propria,pro contractu alterius.l.si fundus.§.primo.ff.de pignor.& licet cõtractus alterius sit nullus,non tamen annullatur hypotheca accessoria,in qua non militat ratio nullitatis.d.l. & si is.& ante sæpius est dictum.Ideo pro contractu filiæ potuit pater obligare bona propria.

¶Non obstat sextum argumentum,quòd in isto cõsensu patris & promissione rati cum hypotheca bonorũ inesse dicatur cõditio tacita, si cõtractus principalis teneat, quia respondeo,quòd etiam contractus principalis tenet in odium & præiudicium ipsius patris,ut ante sæpius dictum est in tertio fundamento, & in quarto, in quarta responsione,& etiam in octauo fundamento.Secundo respondeo,quòd licet cõtractus principalis in totũ esset nullus,tñ obligatio accessoria non recipit tacitã conditionẽ,si teneat principalis,ex quo in accessorio nõ militat ratio nullitatis, quæ in principali, ideo stat isto casu accessorium sine principali,nec habetur relatio aliqua ad ualiditatẽ aut in ualiditatem ipsius principalis,
47 ut non raro supra est dictum.¶Non obst.† dictum Soc. in consi.215.in fin.libr.secundo, quia in casu Socin.eadẽ ratio erat in accessorio,quæ in principali,& nisi succursum esset obligationi accessoriæ, grauabatur prin-

rum, editum est ut occursum esset fraudibus, quæ in minores committebantur, ob id dicitur fauorabile, & tamen non extenditur fauor ad personas tutorum, & curatorum, in quibus ratio fauoris cessat, imo si ad eos fieret extensio, diceretur talis lex extendens odiosa. Tertio
51 respondeo, † quòd statutum dicitur strictissimi iuris, cuius uerbis tenaciter hærendum est, nec illud restringere seu ampliare possumus. Bald. in cap. 1. §. primo uersic. quæro, quid de iure Lombardo. qui feudare poss. in cap. unic. in fi. de feud. alie. Curtius senior in consil. 35. colu. 10. Alibi scribit idem Bald. in consi. 293. Promissis duobus statutis. colum. prima lib 1. quòd statuto nihil addere uel supplere debemus, nec recedendum est a forma
52 statuti. Quarto respondeo, quòd † in casibus, in quibus fit extensio de casu ad casum, intelligitur stante identitate rationis. l. illud. in fin. ff. ad legem Aquil. l. a Titio. ff. de uerbo. obligat. Sed non est par ratio mulieris contrahentis, & patris consentientis, quia si esset par ratio, absurdum esset, quòd ualidaretur contractus mulieris ex consensu masculi eodem fauore digni, argu. §. item maior. institutio. de excusatio. tutor. ¶ Non obstat nouum argumentum, quòd dominus Antonellus uidetur in dolo & mala fide, contrahendo contra prohibitionem statuti, quia illud non potest considerari respectu ipsius Caualarini, ad quem fauor statuti non extenditur, & in cuius odium constat contractus, ut ante sæpe est dictum. Pro quo textus in dicta lege illicitæ. ff. de rebus eorum. & in dicta lege & si is. C. de præd. minor. ubi emptor non dicitur in dolo, aut in mala fide, respectu ipsius tutoris, uel curatoris, licet respectu pupilli uel adulti contraxerit contra prohibitionem iuris. Secundo respondeo, quòd argumentum procederet, quando nulla fuisset adhibita solennitas statuti, sed hic fuit adhibita, & licet dicatur non potuisse adhiberi per nuntium, tamen in hoc posito & non concesso, ita esse, diceretur erratum in
53 iure. error † autem iuris, non inducit malam fidem, nisi ageretur de dotali præiudicio, puta de præscribendo

rem.

rem.l.nunquàm.ff.de usucapio. secus, ubi agitur de lucrandis fructibus. Nam error iuris non nocet in lucro fructuum.glos.in l.si fur.§.1.ff.de usucapio.& in l.sed & si lege.§.scire.ff.de petitio.hęredi.ubi Barto.sed hic non agitur de præscribendo rem,sed de fructibus quinquennij.& quidem ex titulo oneroso.Tertiò respondeo, quòd error iuris non solùm non inducit malam fidem, sed ab ea excusat,etiam doctorem & iudicem. Alexand.in l.2. ff.quod quisque iuris.Decius in l.penul.in fin.C.de pactis.Hinc uidemus, quòd ubi agitur de præsumendo dolum contra aliquem,potius præsumitur error iuris,quā dolus,quia ignorantia iuris,dicitur lata culpa,ut habetur in l.latæ culpæ.ff.de uerbor. significat. Ob id potius hęrendum est præsumptioni latę culpæ,quàm doli,qui est detestabilior.Socin.in consil. 108.colum.7. circa medium lib.primo.Quartò respondeo, retorquendo fundamentum,quod imo mala fides grauaret ipsum Caualarinum consensum non lęgitime præstantem, & authorem nullitatis.l.qui occidit.§.in hac.ff.ad leg.Aquiliam. & licet imputari etiam posset contrahenti.lege qui cum alio.ff.de regulis iuris tamen † in pari causa, potior est conditio rei,ne consequatur actor commodum ex culpa sua, cum iactura rei.l.secunda §.primo.ff. ne quis eum, qui lege apud Celsum §.Marcellus,ff.de exceptio. doli. Alexand.in consi. 100.columna quarta uersicul. præterea iste testis.libr.primo. Quinto respondeo. quòd imo dicitur seruata forma statuti per nuntium specialem, si uideantur scripta nouissima causæ patronorum,dum al legant Modern.in l.prima.§.item acquirimus.ff. de acquiren.possess. Ex quibus stat solidum argumentum pro reo esse æquitatem, quæ amplissimi ordinis uiros per maxime mouere debet. ¶ Non obstat decimum & ultimum argumētum,quod hic agitur de iure futuro,quod remitti non potuit,per talem consensum patris,quia re
55 spondetur,quod † hic sumus in pacto roborato consensu duorum, quia consensit pater in fauorem cōductoris per nuntium specialem,quod pactum sufficit, secūdum doctor.in l.prima.C.de pact.Decius in consi.31. colu.2.

in

in fin. uersicul.secundo non obstat. Secundo respondeo, quod imo hic uidetur stipulatio, quia pater promisit non contrauenire notario recipiente. Decius in dicto consil.31. columu. secunda in fine. Tertio respondeo, quòd etiam per simplicem consensum præiudicatur iuri de futuro, quando adhibetur in præsentia partis, ut habetur in dict.l.1.C.de pact.Imola in consil.52. in secundo dubio. Sed hic præstitus est consensus præsente parte. Primo propter notarij stipulationem. Secundo, quia nuntius consensit præsente conductore. Tertio, quia prestitus est consensus in scriptis scriptura autem semper loquitur.ita Ripa.in d.l.1.colu.5 in fin. in quinta fallentia.C.de pact Et propterea dicitur per scripturam actam rem esse inter præsentes, ut latius ante dictum est in decimo fundamento facto pro parte conuenta,circa fin.uersi.quid hic dicemus. Sed magis in terminis,quod sufficiat simplex consensus in remissione iuris de futuro, adduco Alexand. in consil.8.columna.1.circa medium.lib.5.ubi,quod consentiens alienationi rei, in qua prætendit ius fideicommissi de futuro,censetur ipsi fideicommisso futuro renuntiare, ut emptorem molestare non possit, licet possit petere pretium ab alienante, aut ab hærede eius. & sic regula, quę habet,quod simplex consensus non præiudicat in iure de futuro, non procedit respectu tertij contrahentis,sub fiducia talis cõsensus, sed solum respectu alterius contrahentis. idem quod Alexand. uoluit Soci. in consilio 43.colum. pen. ante medium. uersi. 2. clare etiam respondeo. libro.4. Idem clarissime tradit & distinguit Corne. in consilio. 144. colum.4. uersi.& licet forte. lib.3. Quarto respondeo,quod magna hic uidetur æquiuocatio.Nam quando hæredi superuenit aliquod ius, ut hæredi, non potest in persona hæredis considerari aliud aut diuersum ius,quàm esset in persona defuncti,quia ex persona hęredis non alteratur qualitas obligationis aut iuris.l.2.§. ex his.ff.de uerbo.obligatio. Ideo idem ius censetur in persona hæredis, quod erat in persona defuncti,ob id, si defectus formæ statuti non uocaretur in dubium, cla

rum

rum est, quòd hæres non posset contrauenire, nec posset dicere, superuenit mihi ius de nouo, imo ius illud præteritum consideratur, quale erat apud defunctum. sed illud solum quæritur, an posit hæres contrauenire, sicut defunctus poterat. & dicitur, quòd non, propter factum proprium ipsius hæredis, in quo non militat ratio nullitatis, quæ in facto defuncti, & sic quo ad effectum non consideratur, ut ius de futuro.

QVAESTIONIS DE INDEMNITATIBUS mulierum Aymone Crauetta a Sauiliano authore,

FINIS.

REPETITIO

RVBRICAE FF. DE LEG. I.

Edita in magnifica Ferrarienſium Academia per magnificum & excellentiſsimum Iureconſultum dominum Aymonem Crauettam.

A SAVILIANO EX DOMINIS GEnolis Senatorem Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ.

SVMMARIVM.

1 *Continuationem fieri ad proxima regulare.*
Continuare uerbum quid.
2 *Ordo ſeruandus in omnibus.*
3 *In ſucceſſionibus inteſtatorum ex ordine proximiores remotioribus præferuntur.*
4 *Relatio fit ad proxima.*
5 *Partitio materiarum tres effectus operatur.*
6 *Continuatio a remotis an quandoque fieri poſſit.*
7 *Dictum a dicti ratione regulatur.*
8 *Medio inhabili extrema coniungi impediri.*
9 *Teſtamenti appellatione large ueniunt codicilli, niſi de utroque expreſſe mentio ſeparatim facta ſit. & nu. 11.*
10 *Codicilli quando proprie teſtamentum dicantur.*
12 *Maſculinum non concipit fœmininum quandoque de utroque expreſſa mentio habita eſt.*

Verba

Codici-

gitur quis ad præstationem talis consensus authoritatis.
39 per supra scripta. Secundo respondeo, † ad argumentũ, posito non tamen concesso quod talis consensus patris fuisset necessarius, & quòd pater præsens consensisset ad formam statuti, adhuc tamen sibi præiudicasset promittendo habere ratum & gratum ipsum consensum, cum hypotheca bonorum ipsius patris consentientis, quia statutum solum cogit ad consentiendum pro filia, non autem ad promittendum nomine proprio obligando bona propria. Nam obligando bona propria, excedit terminos sui officii. tex. est in l.& si is.C.de præd. min. ubi, si curator uendens rem adulti minus solenniter, obliget bona propria pro causa contractus, tenet obligatio curatoris, & ex ea competit emptori hypothecaria contra bona curatoris obligata. Et quod gerens actum nomine alieno, teneatur nomine proprio, quando obligauit bona propria tradit Soci.in consi.100.col.2. circa medium. ner. secundo, quia libr.3.ratio est, quia obligando bona propria excedit limites sui officii, cum pro alio non teneatur quis obligare bona propria. sicut dicitur, quando administrator promittit pro se & hæredibus, quod obligatur proprio nomine, quia excedit limites officii. Bart. in l.post mortem.§.tutor. post princi.ff. quando ex fact. tuto. Bal.in l.ei, qui seruo.colum.2.C.quod cum eo. Anch.in consi.23. Verba stipulationis.colum.2.in fin. uersi. tertio hoc probat. Nam officium administratoris, non transit ad hæredes.l.cuius bonis.ff.de curat.furi. ideo promittendo pro hęredibus, excedit limites officii. Et in terminis quod consentiens pro alio, aut alieno nomine, sibi præiudicet, quando non præstat nudum ministeriũ, sed nomine proprio, quid agit, uoluit Bal. in consi.233. Nobilis uir.colum.1.circa fi.lib.5. sed iste pater non stetit in finibus nudi ministerii obligando bona propria.

40 ¶ Non obstat † secundum argumentum, quod actus locationis dicatur nullus ob id, quod consensus non uidetur nocere sicut dicitur in creditore consentiente alienationi pignoris, quod sibi non præiudicat, quando alienatio est nulla. Quia respondeo quod argumentum procedit,

quando

quando alienatio est nulla aliunde, quàm est defectu cõsensus ipsius creditoris, nimirum, si nullitas contractus extenditur ad consensum. sed hic prętenditur nullitas solum ex defectu consensus minus legitime præstiti, ut adseritur, ut quæritur an noceat consensu. ipsi consentienti, in cuius persona cessat ratio nullitatis, posito qđ non noceat uenditori ipsius pignoris, & sic iura in contrarium allegata, loquuntur in casu diuerso habente rationem diuersam & separatam. Secundo respondeo, ꝙ contraria procedunt in nudo & simplici consensu. sed hic adest obligatio nomine proprio, cum fuerant obligata bona propria ipsius patris consentientis. Tertio respondeo, quod contraria procedunt, quando principalis alienatio sit nulla de iure communi, & ordinario, ita quòd ratio annullationis concernens principalem alienationem, militat etiam in consensu accessorio. Ob id sublato principali, tollitur & accessorium. Sed casus noster loquitur, quando contractus principalis annullatur iure quodam speciali, & extraordinario, introducto in fauorem sexus muliebris imbecillis, qui fauor non militat in persona patris consentientis. Ob id annullato cõtractu principali non uitiatur consensus accessorius, in quo ratio eadem non procedit, tex. est in d.l. & si is. C. de prædio. min. cum aliis supra late adductis in quarto fundamento, pro parte rei conuenti. Quarto respondeo, quod contraria procedunt, quando actus principalis in totum est nullus sed hic contractus principalis non est in totum nullus, sed solum respectu mulieris. sed respectu consentientis, & quatenus attinet ad eius præiudicium, non est nullus, ut in terminis not Bald. in d.l. & si is. C. de præd. mino. & latius dixi supra in 2.4.7. & 8. fundamento pro parte conuenta, quę declaratio summa nititur æquitatate, quòd uitiũ nullitatis egredi non debeat personam mulieris, quæ sola digna fauore aut miseratione uisa est. quam ipsam æquitatem considerauit. in materia Iurisconsul. in dict. l. illicite. in fin. ff. de rebus eorum.

41 ¶ Non obst. † tertium argumẽ. ꝙ ex tali consensu pater

sibi non præiudicauit, quia consentiens contractui non obligatur, ut possit conueniri ad obseruationem ipsius contractus, quia argumentum procederet, si conductor conueniretur ab aliquo tertio, & uellet conductor agere contra patrem, qui consensit ad defensionem, & obseruantiam ipsius contractus, uel si uellet cōductor agere contra patrem consentientem ad præstandū aliquid, quod in contractu promissum esset ipsi conductori. nam exciperet consentiens, ergo nihil promisi, ex quo conueniri possim, tantum consensi contractui, ne impugnare possim, aut illi contrauenire sed hic non agit conductor contra patrem, ut aliquid præstet, sed contra pātrē agentem ad irritationem contractus excipit, contrauenire nō potes contractui, cui consensisti, quia consentiens contractui simpliciter, obligatur, ut contractui contrauenire non possit, ut supra dictum est. & sic talis consensus licet non prosit controhenti ad agendum, prodest tamen ad excipiendum, & repellendum ipsum cōsentientem, ne actum aut contractum reuocet, cui consensit, alias nisi excipi posset, non esset uerum dicere, quòd consentiēs sibi præiudicet, & quòd perdat iura sua, ut supra ostendimus. Secundo respondeo, quòd imo pater consentiens filię, & promittens habere ratum, & gratum &c. dicitur obligari, quia censetur conuenisse de obseruādo ipsum contractum, cui consensit. libro secundo. C. com. utr. iudi. ubi si patres consentiunt sententię inualidæ, obligantur uigore taciti pacti de non ueniendo contra, imo tenentur illam seruare, & mandare executioni. Ita pari ratione, qui consentit contractui, cui aduersarius etiam consensit, censetur secum pacisci, de obseruando ipsum contractum, & non ueniendo contra, prout uenit Caualarinus, petendo annullationem locationis ita dicit Corneus in consi. 144. columna tertia. in fin. lib. tertio. sed ultra Corne. adduco tex. ubi Bald. in l. ex sententia. ff. de testa. tut. ubi notarius rogatus de testamento, si se adscribit tutorem in ipso testamento, censetur se obligare ad suscipiendum tutelam, adeo quòd non potest se excusare. & tamen illa adscriptio solum habet uim con

sensus,

ſenſus,quia adſcribendo conſentit, ut ib i per Albe.nã factum ipſum attribuitur teſtatori. Quid hic dicemus, ubi ultra ſimplicem conſenſum adeſt promiſsio de non contraueniendo cum hypotheca bonorum ipſius conſentientis? Tertiò Reſpondeo,quod ille cõſenſus & pro miſsio de non contrauenıendo ıpſi conſenſui cum hypotheca bonorum,non interuenit ob cauſam ipſius cõ ſenſns tantum,& propter ſe,ſed reſpectu & contemplatione contractus locationis,itaque ſi uoluıt habere con ſenſum ratum,ergo,& contractum,cuius contemplatio
42 ne datur cõſenſus, quia † illud inſpicitur,propter quod ſit actus,non ipſe actus.l. ſiita fuero ſtipulatus & l.cum enim.ff.de nouatio.nam conſenſus correſpectiuatu r ad cõtractum,& præſtatur ob cauſam ipſius contractus.ſed in correſpectiuis unum ſine altero eſſe non poteſt.l.etiã §.ex cauſa.ff.de mınor.l.fina.al.ff.de acceptila.l.clemẽs. §.primo.ff.de hæred.inſti. Ergo ſtante conſenſu rato, ualere oportet & contractum,cuius reſpectu conſenſus adhibitus eſt.quia iſta ſunt indiuidua ſeu correſpectiua, quæ ſeparationem non recipiunt. Itaque ſi mulier cõ traueniſſet,conſenſus corrueret.ſed cum mulier nõ con trauenerit,& conſentiens non poſsit contrauenire conſenſui,quem ratum habere promiſit, ergo nec contractum, quo ceſſante conſenſus præſtitus non eſſet.& ni ſi effectus conſenſus ei promiſsio rati cum hypotheca bonorum trahantur ad contractum ſecutum, de nihilo operarentur,ſed fierent omnia eluſoria,cum non fuerit adhibitus conſenſus propter ſe,ſed propter cõtractum,
43 & ad eius ualiditatem. Pro quo † adduco Bald.in l.fi. §.ſinautem.columna ſecunda.C.de bonis,quę libe.vbi, quòd conſentiens actui,cenſetur conſentire executioni ipſius actus. Puta,ſi pater conſenſit dari curatorem filio,poterit curator exequi & facere, quæ pertınent ad ſuum officium,abſque alio conſenſu patris.pro quo bonus tex.in l.ſi pupillorum.§.primo.ff.de rebus coru m. tradıt Socin. in conſi.82.columna tertia. in fin. lib.tertiò.ubi,quòd ſi pater conſentit dari curatorem filio,poterit curator adire hæreditatem pro filio,abſque conſen

ſu patris, quia conſenſus prǽſtitus ad aliquem actum, trahitur ad omnia, quæ ſequuntur ex ipſo actu, tradit etiam Iaſ.in l.prima.§.item acquirimus.colum. ſecunda.ff.de acquiren.poſſeſsio.ideo conſenſus præſtitus, & promiſsio de non contraueniendo conſenſui, trahi debet etiam ad contractum ſecutum uirtute talis conſenſus, nec poteſt contraueniri contractui, quin contraueniatur conſenſui.

44 Quarto reſpondeo, † quod correſpecti uotum idem eſt iudicium, & uno ſtante, conſiſtit & alterum, contra, uno ceſſante, ceſſat & alterum, quia reſpectiua diuiſionem non recipiunt.l.etiam.§.ex cauſa.ff.de minor.l.fina.ff.de acceptila.l.Clemens.§.primo.ff.de hæred.inſti.l.filio matri.l.alumnæ.§.Seia.ff.de adimen.lega.Freder.de Senis in conſi.237.Factum eſt tale, Quidam nomine Thomeus colum. ſecunda.Abb.in conſil. 61.colum.ſecunda.uerſicu.moueor.libro ſecundo.Alexand.in conſi.111.colum.tertia.lib.tertio.ſed conſenſus Caualarini & locatio ſecuta inuicem correſpectiuãtur, quia unum fit reſpectu alterius, ergo promiſsio de non contraueniendo conſenſui, neceſſario trahitur ad locationem, cuius reſpectu conſenſus eſt præſtitus. Quinto reſpondeo, quod ſtante tali promiſsione de habendo ratum ipſum conſenſum, cum obligatione bonorũ, ſi ipſe conſentiens ratum conſenſum non habeat, ſed illi contraueniat, tãquam minus legitime præſtito, clarum eſt, quod conductor poſſet agere hypothecaria ad bona obligata ob intereſſe contrauentionis, quia conſenſui non ſtetur per ipſum conſentientem.d.l.& ſi is.C.de prædiis minor.alias de nihilo ſeruiret illa promiſsio, cum hypotheca bonorum, a fortiori ſi ipſe conſentiens agat cõtra ueniendo conſenſui, repelli poterit exceptione.l.prima §.quod autem.ff.de ſuperficie.l.inuitum.§.cui damus.ff. de regu.iuris. ¶ Non obſtat quartum fundamentum, ꝙ abſurdum uidetur conſiſtere, conſenſum & obligationem acceſſoriam abſque principali, quia reſponſum abũde eſt añ in quarto, ſeptimo, octauo, & duodecimo fundamentis adductis in gratiam partis conuentæ. Ideo nõ

45 repeto. ¶ Non obſtat † quintum argumentum, ꝙ obli-

gatio

gatio aut hypothecam bonorum Canalarini consistere non potest sine obligatione personali, quia respondeo, quòd imo obligatur Caualarinus personaliter ad contrauenendum per d.l.illicite. ff. de rebus eorum,& d.l. & si is.C.de præd.minor.qui tex.non posset efficacius facere,quia ibi datur hypothecaria nec dicitur, ꝙ tutor se principaliter obligauerit, ut conueniri posset actione personali,sed tantum dicitur de hypothecaria,ergo excludi uidetur personalis actio.l. cum prætor.ff. de iudi. l.maritus.C.de procurato. Nititur ergo illa hypothecā obligationi personali,de non contraueniendo, quia tenet contractus principalis in odium ipsius curatoris, quo ad hoc,ut ipse contrauenire non possit,vt supra est
46 dictum. Secundo respondeo,† quòd habet hic hypotheca principale,cui hæreat, id est contractum locationis,quia potest quis obligare bona propria,pro contractu alterius.l.si fundus.§.primo.ff.de pignor.& licet cōtractus alterius sit nullus,non tamen annullatur hypotheca accessoria,in qua non militat ratio nullitatis.d.l. & si is.& ante sæpius est dictum.Ideo pro contractu filiæ potuit pater obligare bona propria.

¶Non obstat sextum argumentum,quòd in isto cōsensu patris & promissione rati cum hypotheca bonorū messe dicatur cōditio tacita, si cōtractus principalis teneat, quia respondeo,quòd etiam contractus principalis tenet in odium & præiudicium ipsius patris,ut ante sæpius dictum est in tertio fundamento, & in quarto, in quarta responsione,& etiam in octauo fundamento.Secundo respondeo,quòd licet cōtractus principalis in totū esset nullus,tñ obligatio accessoria non recipit tacitā conditionē,si teneat principalis,ex quo in accessorio nō militat ratio nullitatis, quæ in principali, ideo stat isto casu accessorium sine principali,nec habetur relatio aliqua ad ualiditatē aut in ualiditatem ipsius principalis,
47 ut non raro supra est dictum.¶Non obst.† dictum Soc. in consi.215.in fin.libr.secundo, quia in casu Socin.eadē ratio erat in accessorio,quæ in princ pali,& nisi fuc cursum esset obligationi accessoriæ, grauabatur prin-

 cipalis,

cipalis, nimirum si a pari procedunt. At secus hic, ubi di uersa est ratio principalis, & accessori. & ubi cōditio mu lieris ne nimimum quidem læditur, aut deterior fit ex ualiditate accessorij, ex quo contra mulierem recursus non datur. Quod probatur in dict. leg & fi. 15. ubi gloss. & docto. & late iam dictum est. Secundo respondeo, quod in casu Socinus agebatur de uitando damno. hic agens tractat de lucro, cum iactura conductoris, qui pretium soluit. ob id argumentum ex aduerso factum nihil concludit propter diuersitatem rationis inter damnum & lucrum. lege final. C. de cōdicillis cum similibus. ¶ Non
48 obstat † septimum argumentum, quòd promissio rati uidetur superflua, secundum Alexander & Iason. in leg. si procurator. Nam consideranda est ratio assignata per eos, quare dicitur superflua, quia tacite intelligitur, ex qua ratione retorquetur argumentum. Nam si mandans aut constituens nuntium tenetur ratificare gesta per eum, licet non promiserit, quanto magis ubi expresse promisit? & sic non tollitur effectus promissionis quominus teneatur habere ratum ex illa promissione, imò augetur. Secundo retorquetur argumentum. nam dicit Iason, quòd si dominus promitteret habere rata legitime gesta tantum, non esset mandatum sufficiens, quia tenetur mandans simpliciter habere rata omnia gesta, non ea tantum, quæ legitime essent gesta. itaque satis est, quod tenetur constituens habere ratum. Tertio respondeo, etiam retorquendo fundamentum. nam Doctor dicunt, quòd ideo illa promissio rati, est superflua, quia omnino tacite continebatur, ergo ubi tacite non continetur, non erit superflua, sed in responsione dicitur, quòd iste consensus patris recipit tacitam conditionem, si actus tenet (quod ipsum tamen supra euertimus) ergo tacite non continebatur promissio rati, ergo operabitur promissio rati. Non obstat, quod promissio rati, non auget, nec alterat obligationem. Decius in consilio secundo in fi. quia Decius vult, quòd non extendatur obligatio per talem clausulam ad aliud, quàm contineat promissio.

Tamen

Tamen in promissis vult, quòd operetur, ob id, quòd teneatur contraueniens his, quæ promisit habere rata, sed hic non agitur de augendo aut extendendo obligationem ad aliud, quam promisit, solum enim agitur, ut non contraueniat promittens de rato consensui suo, & licet contractus principalis non ualeat in præiudicium mulieris, ualet tamen in præiudicium consentientis. Si ualet in eius præiudicium, ergo & clausulæ adiectę in sua promissione, sicut in dicta lege,& si is. C. de præd. minor. ualent omnes clausulæ adiectæ in promissione tutoris, aut curatoris, quo ad eius præiudi-
49 cium. ¶ Non obstat † octauum argumentum, quòd statutum Ferrarię de indemnitatibus mulierum, uidetur fauorabile, tanquam factum ad obuiandum fraudibus, ob id, quòd uideatur extendendum, etiam ad consensum accessorium. Nam respondeo multipliciter. Primo, quòd istud procederet quando in effectu non annullaret iuramentum per indirectum. Nam dispositio fauens iuramento, dicitur fauorabilis, propter salutem animæ, ideo extenditur, ut per doctor. in authenti. sacramenta puberum. C. si aduersus uenditio. Ioannes Andr. & can. in capit. ex tenore. qui filii sint legitim. Socin. in l. Marcellus. §. f. colum. secunda post medium. uersicul. tertium inferri potest. ff. ad Trebellianum. Ergo dispositio contraria iuramento, dicitur odiosa, ut contrariorum eadem sit disciplina. l. 1. ff. de his, qui sunt sui uel alieni iuris. Secundo respondeo, quòd argumentum procederet in fauorem ipsius mulieris, cuius gratia fuit statutum, non in fauorem tertii, in quo non militat causa fauoris, qua cessante, cessare debet effectus statuti lege adigere. §. quam-
50 uis. ff. de iure patro. & cessante † causa prohibitionis statuti, cessat effectus prohibitionis. Oldra. in consil. 108. Tirius ueniens ad mortem. columna secunda. circa med. & ista responsio tollitur per leg. illicite. ff. de rebus eorum. & dict. l. & si is. C. de præd. minor. Nam ius commune introducens solennitates in alienationibus mino-

rum, editum est ut occursum esset fraudibus, quæ in minores committebantur, ob id dicitur fauorabile, & tamen non extenditur fauor ad personas tutorum, & curatorum, in quibus ratio fauoris cessat, imo si ad eos fieret extensio, diceretur talis lex extendens odiosa. Tertio
51 respondeo, † quòd statutum dicitur strictissimi iuris, cuius uerbis tenaciter hærendum est, nec illud restringere seu ampliare possumus. Bald. in cap. 1. §. primo uersic. quæro, quid de iure Lombardo. qui feudare poss. in cap. unic. in fi. de feud alie Curtius senior in consil. 35. colu. 10. Alibi scribit idem Bald. in consi. 293. Promissis duobus statutis. colum. prima lib 1. quòd statuto nihil addere uel supplere debemus, nec recedendum est a forma
52 statuti. Quarto respondeo, quòd † in casibus, in quibus fit extensio de casu ad casum, intelligitur stante identitate rationis. l. illud. in fin. ff. ad legem Aquil. l. a Titio. ff. de uerbo. obligat. Sed non est par ratio mulieris contrahentis, & patris consentientis, quia si esset par ratio, absurdum esset, quòd ualidaretur contractus mulieris ex consensu masculi eodem fauore digni, argu. §. item maior. institutio. de excusatio. tutor. ¶ Non obstat nouum argumentum, quòd dominus Antonellus uidetur in dolo & mala fide, contrahendo contra prohibitionem statuti, quia illud non potest considerari respectu ipsius Caualarini, ad quem fauor statuti non extenditur, & in cuius odium constat contractus, ut ante sæpe est dictum. Pro quo textus in dicta lege illicitæ. ff. de rebus eorum. & in dicta lege & si is. C. de pred. minor. ubi emptor non dicitur in dolo, aut in mala fide, respectu ipsius tutoris, uel curatoris, licet respectu pupilli uel adulti contraxerit contra prohibitionem iuris. Secundo respondeo, quòd argumentum procederet, quando nulla fuisset adhibita solennitas statuti, sed hic fuit adhibita, & licet dicatur non potuisse adhiberi per nuntium, tamen in hoc posito & non concesso, ita esse, diceretur erratum in
53 iure. error † autem iuris, non inducit malam fidem, nisi ageretur de dotali præiudicio, puta de præscribendo

rem.

rem.l.nunquàm.ff.de uſucapio. ſecus, ubi agitur de lucrandis fructibus. Nam error iuris non nocet in lucro fructuum.gloſſ.in l.ſi fur.§.1.ff.de uſucapio.& in l.ſed & ſi lege.§.ſcire.ff.de petitio.hęredi.ubi Barto.ſed hic non agitur de præſcribendo rem,ſed de fructibus quinquennij.& quidem ex titulo oneroſo.Tertiò reſpondeo,quòd error iuris non ſolùm non inducit malam fidem, ſed ab ea excuſat,etiam doctorem & iudicem. Alexand.in l.2. ff.quod quiſque iuris.Decius in l.penul.in fin.C.de pactis.Hinc uidemus, quòd ubi agitur de præſumendo dolum contra aliquem,potius præſumitur error iuris,quā dolus,quia ignorantia iuris,dicitur lata culpa,ut habetur in l.latæ culpæ.ff.de uerbor. ſignificat. Ob id potius hęrendum eſt præſumptioni latę culpæ,quàm doli,qui eſt deteſtabilior.Socin.in conſil.108.colum.7. circa medium lib.primo.Quartò reſpondeo, retorquendo fundamentum,quod imò mala fides grauaret ipſum Caualarinum conſenſum non lęgitime præſtantem, & authorem nullitatis.l.qui occidit.§.in hac.ff.ad leg.Aquiliam. & licet imputari etiam poſſet contrahenti.lege qui cum alio.ff.de regulis iuris tamen † in pari cauſa, potior eſt conditio rei,ne conſequatur actor commodum ex culpa ſua, cum iactura rei.l.ſecunda §.primo.ff. ne quis eum, qui lege apud Celſum §.Marcellus,ff.de exceptio. doli. Alexand.in conſi.100.columna quarta uerſicul. præterea iſte teſtis.libr.primo. Quinto reſpondeo. quòd imo dicitur ſeruata forma ſtatuti per nuntium ſpecialem, ſi uideantur ſcripta nouiſsima cauſæ patronorum,dum allegant Modern.in l.prima.§.item acquirimus.ff. de acquiren.poſſeſ. Ex quibus ſtat ſolidum argumentum pro reo eſſe æquitatem, quæ ampliſsimi ordinis uiros per maxime mouere debet. ¶ Non obſtat decimum & ultimum argumētum,quod hic agitur de iure futuro,quod remitti non potuit,per talem conſenſum patris,quia re
55 ſpondetur,quod † hic ſumus in pacto roborato conſenſu duorum, quia conſenſit pater in fauorem cōductoris per nuntium ſpecialem,quod pactum ſufficit, ſecūdum doctor.in l.prima.C.de pact.Decius in conſi.31. colu.2.

in fin. uersicul.secundo non obstat.Secundo respondeo, quod imo hic uidetur stipulatio, quia pater promisit non contrauenire notario recipiente. Decius in dicto consil.31. column. secunda in fine. Tertio respondeo, quòd etiam per simplicem consensum præiudicatur iuri de futuro, quando adhibetur in præsentia partis, ut habetur in dict.l.1.C.de pact.Imola in consil.52. in secundo dubio. Sed hic præstitus est consensus præsente parte. Primo propter notarij stipulationem. Secundo, quia nuntius consensit præsente conductore. Tertio, quia prestitus est consensus in scriptis scriptura autem semper loquitur.ita Ripa.in d.l.1.colu.5 in fin. in quinta fallentia.C.de pact Et propterea dicitur per scripturam actam rem esse inter præsentes, ut latius ante dictum est in decimo fundamento facto pro parte conuenta,circa fin.uersi.quid hic dicemus.Sed magis in terminis,quod sufficiat simplex consensus in remissione iuris de futuro, adduco Alexand. in consil.8.column.1.circa medium.lib.5.ubi,quod consentiens alienationi rei, in qua prætendit ius fideicommissi de futuro,censetur ipsi fideicommisso futuro renuntiare, ut emptorem molestare non possit, licet possit petere pretium ab alienante, aut ab hærede eius. & sic regula, quę habet,quod simplex consensus non præiudicat in iure de futuro, non procedit respectu tertij contrahentis,sub fiducia talis cõsensus, sed solum respectu alterius contrahentis. idem quod Alexand. uoluit Soci. in consilio 43.colum. pen. ante medium. uersi. 2. claie etiam respondeo. libro.4. Idem clarissime tradit & distinguit Corne. in consilio. 144. colum.4. uersi.& licet forte. lib.3. Quarto respondeo,quod magna hic uidetur æquiuocatio.Nam quando hæredi superuenit aliquod ius, ut hæredi, non potest in persona hæredis considerari aliud aut diuersum ius,quam esset in persona defuncti,quia ex persona hæredis non alteratur qualitas obligationis aut iuris.l.2.§. ex his.ff.de uerbo.obligatio. Ideo idem ius censetur in persona hæredis, quod erat in persona defuncti,ob id, si defectus formæ statuti non uocaretur in dubium, cla

rum

rum eſt, quòd hæres non poſſet contrauenire, nec poſſet dicere, ſuperuenit mihi ius de nouo, imo ius illud præteritum conſideratur, quale erat apud defunctum. ſed illud ſolum quæritur, an poſsit hæres contraueni-re, ſicut defunctus poterat. & dicitur, quòd non, propter factum proprium ipſius hæredis, in quo non militat ratio nullitatis, quæ in facto defuncti, & ſic quo ad effectum non conſideratur, ut ius de futuro.

QVAESTIONIS DE INDEMNITAtibus mulierum Aymone Crauetta à Sauiliano authore,

FINIS.

REPETITIO

RVBRICAE FF. DE LEG. I.

Edita in magnifica Ferrarienſium Academia per magnificum & excellentiſsimum Iureconſultum dominum Aymonem Crauettam.

A SAVILIANO Ex DOMINIS GEnolis Senatorem Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ.

SVMMARIVM.

1 *Continuationem fieri ad proxima regulare.*
Continuare uerbum quid.
2 *Ordo ſeruandus in omnibus.*
3 *In ſucceſſionibus inteſtatorum ex ordine proximiores remotioribus præferuntur.*
4 *Relatio fit ad proxima.*
5 *Partitio materiarum tres effectus operatur.*
6 *Continuatio a remotis an quandoque fieri poſſit.*
7 *Dictum a dicti ratione regulatur.*
8 *Medio inhabili extrema coniungi impediri.*
9 *Teſtamenti appellatione large ueniunt codicilli, niſi de utroque expreſſe mentio ſeparatim facta ſit. & nu. 11.*
10 *Codicilli quando proprie teſtamentum dicantur.*
12 *Maſculinum non concipit fœmininum quandoque de utroque expreſſa mentio habita eſt.*

Verba

Codici-

40 *Codicillorum probatio requirit testes præsentes in conspectu testatoris, sicut testamenti probatio contra Mathesil.*

41 *Codicillis in genere accessory ad testamentum non dicuntur.*

42 *Codicilli in specie sumpti ualere possunt, testamento etiam deficiente.*

43 *Testamentum an ualeat ut codicillus, quando ut testamentum ualere non potest, ubi late de intellectu l. non codicillum. C. de testa.*

44 *Voluntas disponentis ubi restringitur ad certum actum, si non ualet actus ut agitur, non ualet ut ualere potest.*

45 *Codicilli testamenti solennia habentes, ualent ut testamentum, si in eis hæreditas directo relinquatur.*

46 *Denominatio fit ab effectu non a uerbis, quando uerbis effectus repugnat.*

47 *Disponentis uoluntas ex procedendi modo colligitur.*

48 *Alienare prohibitus per testamentum, an in codicillis alienare poterit.*

49 *Significatio propria dicitur quæ stricta est & naturalis.*

50 *Testari prohibitus, censetur codicillari prohibitus quomodo intelligatur.*

51 *Extensioni locus est in pænalibus.*

52 *Extensioni in odiosis quando locus sit.*

53 *Separatorum separata eadem ratio.*

54 *Separata quæ dicantur.*

55 *Vniuersalia particularibus digniora.*

56 *Tractatum quæ maiorem desiderant, præferenda ueniunt.*

57 *Ordo circa titulos an attendatur.*

58 *Ordo scripturæ non attenditur in his quæ de se certa sunt.*

59 *Fideicommissarius an & quando loco hæredis habeatur. nume. seq.*

60 *Verba cui non conueniunt, nec dispositio conuenit.*

61 *Ius patronatus est transmissibile, ut quod cedi & uendi possit.*

62 *Ius patronatus ecclesiæ an transeat in fideicommissarium.*

63 *Ius patronatus non, nisi deficientibus sanguinis hæredibus ad extraneos hæredes transit.*

64 *Lego uerb. adiectum uniuersitati bonorum, an institutionem*

nem importet.

Quid si bonorum parti adijciatur. nu. 65.

65 *Imperfecta duo simul iuncta nihil operantur, quando unumquodque per se & in genere suo operari non potest.*

66 *Filij positi in conditione non, nisi tacite uocentur, grauari possunt.*

67 *Inducta ad unum effectum non debent contrarium effectum operari.*

68 *Verbum obliquum adiectum certe rei institutionem non importat.*

69 *Lego uerb. uniuersitati adiectum institutionem importat.*

70 *Correctio restringitur ad terminos in quibus fit, nec extenditur.*

71 *Donatio quæ fit inter uiuos ne, an causa mortis ex testium numero arguitur.*

72 *Relinquo uerb. adiectum uniuersitati bonorum, quòd institutionem importet.*

73 *Lego uerb. an idem importet, quod relinquo.*

74 *Relinquo uerbum commune dicitur hæredis institutionem importans.*

75 *Hæredis institutio quibuscunque uerbis fiat, ualet modo de testatoris uoluntate constet, quòd testari uoluerit.*

76 *Lego uerb. adiectum quotæ hæreditatis institutionem non importat, alio uniuersaliter aut simpliciter instituto.*

77 *Fideicommissum sine hæredis institutione non ualet.*

78 *Legatarium aut fideicommissarium uniuersalem iura & actiue & passiue ex Trebelliano transeunt.*

79 *Lego uerbum quotis adiectum alio uniuersaliter non instituto, quod institutionem importet.*

80 *Legatum partis hæreditatis sub conditione alio pure & uniuersaliter instituto an institutionem importet.*

81 *Relictum sub conditione, ea deficiente relictum non dicitur. Et deficiente conditione contractus perinde est ac si non quàm fuisset celebratus.*

82 *Translatio quando censeatur facta in omnibus suis qualitatibus.*

83 *Translatio legati censetur facta cũ onere, aut qualitate, quã do in ipsa trãslatione nouum aut speciale onus adijcitur.*

84 *Ius*

129 *Verba ubi duplicem dispositionem inducunt, illa est capienda quæ plenior sit.*
130 *Substitutio quare in dubio directa iudicetur.*
131 *Dono, uerbum æquiuocum.*
132 *Verba dubia interpretanda sunt contra illum qui se fundat in illis.*
133 *Donatio in dubio iudicatur inter uiuos.& nũ 134.*
135 *Testatoris uoluntas ubi constiterit uerborum proprietas non attenditur.*
136 *Dispositione denominatio fit secundum proprietatem.*
137 *Dono uerbum, in ultima uoluntate prolatum quomodo accipiendum.*
138 *Disponentis intentio ex præcedenti modo arguitur.*
139 *Testatoris uoluntas non minus facto, quàm uerbis declaratur.*
140 *Actus præsumitur factus in causam necessariam.*
141 *Testamenti uerba debent intelligi ut aliquid operentur etiã illa impropriando.*
142 *Actus denominatur a pleniori & efficaciori uerbo.*
143 *Copula si inter genus & speciem ponatur, an generi per speciem derogetur,*
144 *Verba in dubio specifice non generice accipienda.*
145 *Contractus quãdo uarie iudicari potest, ab ea parte qua plus participat, denominatur.*
146 *Actui denominatio ex accidentibus & circunstantijs definitur.*
147 *Denominatio fit a fortiori qualitate, si plures qualitates concurrant.*
148 *Actus in dubio meliori modo & forma fieri censetur.*
149 *Actus a potentiori denominatur.*
150 *Forma potentior materia.*
151 *In actu mixto quod potentius est attenditur.*
152 *Qualitas quæ præponderat in actu mixto consideratur.*
153 *Donatio absenti facta stipulatione & acceptilatione notarij ualidatur.*
154 *Notarij caueant, ne aliqua uerqa scribant, uirtus quorum a contrahentibus ignoretur.*
155 *Legatum an reuocari possit, cum testator promittit illud sol*

uere

184 *Verba potius intelliguntur secundum naturam actus quàm secundum personæ facientis qualitatem.*

185 *Substitutionis uerba quæ dicantur directa, & quæ obliqua. & numero. 186.*

187 *Fideicommissum ex uerbis desiderium denotantibus induci tur, Fidecommissi uerba deprecatiua sunt, & quæ ibid. & nume. si quen.*

188 *Fideicommissum inducitur per uerbum peto, quod an sit præceptiuum, & imperatiuum aut deprecatiuum, uide nume. 190.*

189 *Fideicommissum ex uerbis rogatiuis inducitur etiam ad quē cunque dirigantur.*

190 *Mando, uerbum deprecatiuum.*

191 *Legati appellatione an institutio ueniat, ut legare prohibitus, censeatur & instieuere prohibitus.*

192 *Extensioni locus est in materia odiosa, correctoria & pœnali, & quare.*

DVM Ias. hic probat continuationem fieri debere ad proxima ab ethimologia uocabuli.
1 † quia uerbum continuare, idem est quòd simul tenere. pro quo dicit facere tex. in l. continuus. in princi. ff. de uerbo. obliga. Ille tex. non uidetur facere, qui vult actum continuum dici, licet interueniat momentum aliquod naturæ interrogationem & respō-sionem, quo momento interueniente cessat continuatio aut couiunctio, licet quo ad effectum iuris dicatur continuus. Sed pro hoc adduco tex. in l. tria prædia. in prin. ff. de seruit. rusti. prædio. ubi tex. appellat prædia continua, quæ simul coniunguntur nullo spatio intermedio. quod uerbum gl. ibi non intellexit. dum exposuit uerbū obiecta. id est coniuncta, quia de coniunctis iam dictum erat Ver. continua. obiecta autem exponitur, id est opposita ita quòd ex summo prædio duci aqua posset ad fundum inferiorem. Ad idem similis tex. in l. in tradendis. §. interpositis. ff. commu. prædior. ubi etiam fit mentio de tribus prædiis continuis, id est simul se tenentib. Similiter dum Ias. adducit tex. in l. cum de lanionis. §.

asinam

asinam molendinariam.ff.de fund. instructo.ille textus nihil facit,quia loquitur,quod uno legato ueniunt alia ad usum illius necessaria,& proxima primis applicantur,puta legato æneo uase quodam ad calefaciendum aquã,ueniunt urcei per quos infunditur aqua in æneũ, & alia necessaria ad urceos, & deinceps. quæ ratio hic cessat, quia sine tali continuatione materia ipsa intelligi potest. Similiter non desunt moder.qui dicant.l.2. ff.de stat.homin.non probare necessario,quia non sequitur, Iurisconsultus ita fecit,ergo ita necessario faciendum est. Sed certe imo uidetur probare, quia nisi ita fieri debuisset,uerisimiliter ita factum non esset,cum illud inspiciatur quod fieri debet,non quod fit.l.pe.ff. de iusti.& iur.& causa facti inspici debet potius quàm ipsum factum.l.uerum.ff de furtis.cap.intelligẽtia.de uerbo.significati.cum simil. Ad idem adducitur l.2.§. quintus.C.de ueteri iure enuclean. qui tex.non uidetur probare,quia tantum dicit, quod utrique materię falcidiæ & trebellianicę applicati sunt singuli libri separati, quia sunt materiæ separatæ,quod etiam probatur in l. prima.§.primo.ff.de fonte. Sed istud probatur alio fun
2 damento. † Nam ordo in omnibus seruandus est, quia ubi non est ordo,ibi est confusio.§.inordinatum.ubi gl. in uers.confusum.in authen.de hæred.& falc. Sed nisi ponantur tituli per ordinem, & continuatiue proximas & coniunctas materias applicando, confusio quędam
3 nasci uidetur.Ideo † propter istum ordinem iura uoluerunt,quod in successionibus intestati proximiores remotioribus pręferantur.§.si plures.inst de ligit.agna.suc.l.
4 2.§.hæred.ff.de suis & legit.l.1.& 2.C.de suc edic.† Similiter relatio fit ad proxima, nisi rationis identitas faciat,ut ad omnia præcedentia fiat.l si idem cum eodẽ. §.fina.ff.de iurisdi.om.iudi. Simile uidemus,quod si testator,familiæ quid relinquit, admittantur ad legatum non omnes de familia,sed proximiores in gradu.l cum ita.§.fin.l.peto.§.fratre.ff.de leg.2.l.fin.C.de uerborum significati.quod ipsum non alia ratione proditũ est,nisi ut ordo quidã seruetur.Itaque dicendũ est titulos & ma

terias ita locari oportere, ut decor iste ordinis seruetur.
5 † Nam talis partitio materiarum per ordinem operatur effectus illos tres, de quibus per glos. in prooe. instit. §. igitur. in uer. easdem. legentis animum incitat, mentē intelligentis præparat, memoriam artificiose reformat. & qui bene distinguit materias & titulos, proximus est ueritati secundum Senecam, quem refert Salice. in l. filię cuius. colum. tertia circa fin. uersicu expeditis glo. C. famil. ercisc ond. & de effectu distinctionis, aliquid etiam habetur. infra. nume. 54. ¶ Hoc ita præsupposito, quòd continuatio fieri debeat ad proxima, docto. opponunt
6 contra continuationem glo. † quòd fiat a remotis propter titulos plures inter medios. ad quam oppo. dantur tres solutiones, ut hic per Ias. Circa primam, quod continuatio toleratur a remotis quando sumus in principio libri. glo. in rubr. ff. de cond. furt. in fin. quam glo. multi impugnant, quia non dicit quod in principio libri fieri debeat continuatio a remotis, licet dicat, quòd posuit Iurisconsul librum, quia multa interseruit in medio
7 Ias. defendit gl. arguendo a causa dicti non a dicto † quia ratio dicti est illa, quę de dicto disponit illud ampliando & restringendo. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. & intelligenda sunt uerba ex causa dicendi. capitul. intelligentia. de uerbo. significa. itaque si illa interpositio materiarum in medio fuit causa inchoãdi libri, ergo patet continuationē ad ꝓxima nō desiderari in libri exordio. Sed puto quòd illa gl. probet totum contrarium, ꝙ imo continuatio non sit necessaria in libri prin. Nam si ideo positus fuit liber propter titulos inter medios, ergo probatur, ꝙ in libro non est necessaria continuatio. Secũdo cõsidero, ꝙ si dicimus cõtinuationē libri fieri posse ad remota, incidimus in contrarietatē & impossibilitatē. nõ quõ fieri potes, quòd sit continuatio, si fit ad remota? etenim remota simul se tenere & inter se cõiungi non possunt. Ideo ego puto, quòd ratio ordinis seruandi in continuatione considerata ita militet in principio libri, sicut in initio tituli, aliter tñ & alio mõ, quia in initio libri, habetur respectus ad librum ꝓcedētē, & sic ad materiam

materiam totius libri præcedentis, non ad materiam ti tuli proximi, pront patet in secundo libro institutionum in titu.de rerum diuisione nam tractat de diuersa mate ria, idest de rebus. quia in primo libro dictum fuerat de personis,& sic in continuatione librorum habetur respe ctus ad genus, magis quam ad speciem, seu magis quam ad particularia tractata sub genere. Et hoc modo utrum erit dicere, quod etiam in libris sit continuatio ad proxi ma, idest ad librum proxime præcedentem, quod ipsum uidetur probari in l.2.§.quintus.C.de uet.iur.enuc.qui tex.loquitur in continuatione librorum alias enim, ut dixi, ad remota continuatio fieri non pot.& quod in re-

8 motis continuatio non debetur probatur † quia mediũ inhabile impedit extrema coniungi.l qui sella.§.fina.& l.tria prædia.ff.de serui.rust.pr.ed.l.seruitutes. la grand. in fi.ff.de seruit.tit.generali.gl.in l.si indebitum.§.1.ubi Bart.ff.rem ra.hab.Alex.in l. Pomponius.§. quæsitum. ff.de acquir.poss sed melior.text.in l.in tradendis.§.1.ff. com.prædi.ubi text.ponit quatuor casus quando mediũ impediat uel non impediat coniunctionem extremorũ. Primus casus est, quando sine medio & citra contractũ illius usus extremorum haberi potest, puta in seruitute altius non tollendi, nã media domus nihil impedit quo minus debeas seruitutem altius non tollendi. Secundus casus, quando media domus impedit seruitutem, puta itineris, quia non possum habere iter ex domo tua ad domum meam remotam, nisi prius imponatur seruitus mediæ domui. Tertius casus loquitur in seruitute, cuius usus haberi non potest citra factum mediæ domus, ta- men quod domus media seruitutem non impedit, cum sit eiusdẽ personæ, cuius domui debetur seruitus. Quar tus casus quando retento tertio casu dominus domus cui debetur seruitus, alienat domum dominãtem, quod emptor non potest uti seruitute, cum domus media sit libera. Idem si dominus uendat mediam domum, quod seruitute debita domui retentæ uti non potest, cum do- mus media sit libera. ¶ Circa saluationem continuatio nis gloss. quam faciunt Petr. de Besu.& Ang. hic, quod

continuatio glo. non fiat ad remota, sed imo ad titulum immediate præcedentem de iure codicillorum, capiendo testamentum large, ut etiam comprehendat codicillos. Ias. hic reprobat istam saluationem per tex. insti. de lega. in prin. ubi tex. facit continuationem glo. hic. & tamen in illo tex. non potest testamentum intelligi de codicillis, quia titulus de codicillis postea ponitur ex interuallo. Sed aduerte quia ista impugnatio Ias. non uidetur bona. Etenim non sequitur imperator in titu. de lega. inst. quando loquitur de testamentis, non habet respectum ad codicillos, ergo etiam glo. loquendo de testamentis, non habuit rationem codicillorum, quia ista uidentur omnino diuersa & separata. nam imperator ideo non habuit respectum ad codicillos, quia expediēs aut possibile non esset cum materia codicillorum non præcederet. Sed in continuatione glo. istud fieri potest, cum præcedat titulus de iure codicillorum, ergo potuit haberi respectus ad ipsum titulum de iure codicillorum, quia ut actus ualeat, & substineatur uerba capiuntur large. Areti. in l. a Titio. col. fin. ff. de uerbo. obli. Sed & largissime intelliguntur uerba, ut actus ualeat, & omni meliori modo quo fieri potest. Abb. in consi. 63. col. 6. lib. 2. Nam impropriantur uerba ut actus ualeat. l. si uno. in princip. ff. loca. l. si stipulatus. in princip. ff. de usur. l. insulam. ff. de præscript. uerbis. gl. in l. & puto. §. 1. ff. fam. ercisc. Ad idem text. in l. si olei. C. loca. c. constitutus. ubi glo. in uerb. rata. de religio dom. Bald. in consil. 516. Casus talis est, cum quidam. Lanfrancus in fi. lib. 5. Alex. in consi. 43. col. 3. uer. item dato quod instrumentum. lib. 4. & in consi. 53. col. 2. uer. & plus est, quia etiam uerba. lib. 7. Socin. in l. 2, col. 8. uersic. secunda conclusio. ff. de uulga. Deci. in rubri. extra de probatio. col. 2. in fin.

9 † Sed appellatione testamenti large aut late ueniunt codicilli, ut late per Iaso. hic. col. 4. in fin. & in consil. 174. lib. 4. ergo & ut ualeat continuatio glo. dum loquitur de testamentis, intelligenda uidetur de codicillis, qui large dicuntur testamentum. Amplius dico, † quod codi-
10 cilli proprie testamentum dici possunt, quando fiunt

condito

condito testamento, quia tunc trahuntur ad ipsum testamentum. & perinde est ac si relicta in codicillis, relicta essent in ipso testamento. l 2. §. 1. ff. de iure codicil. qui text. ut difficilis est, ita male uidetur intellectus per gl. & docto. ibi ut non immerito dubitauerit Ioannes in positione casus, & Alber. uidetur sibi contrariari. Nam in summario dicit, quòd dispositia in codicillis trahuntur ad tempus testamenti. deinde exponendo tex. in illis uerbis, ac si in testamento scripta essent, dicit scilicet de tempore codicillorum. Ideo puto quòd uerus sensus sit, quod in codicillis dependentibus a testamento relinqui non possit, quod in testamento relinqui non potest de tempore codicillorum, & hoc modo primus casus de plano procedit. Et si dicatur quare in hoc primo casu codilli non trahuntur ad tempus testamenti, quo tempore erat seruus testatoris, respondeo, quod retrotrahitio fieri non potest, cum medium, per quod fieri debet, sit inhabile seruo facto alieno. l. bonorum. ff. rem ratam haberi. Sed difficultas est in secundo casu quando tempore codicillorum seruus erat testatoris. nam tunc in testamento relinqui potuisset libertas directa seruo alieno. Sed ratio secundi casus est, quia legato libertatis nõ pôt tenere, nisi ex confirmatione testamenti, sed in testamento confirmante libertas directe relinqui nõ poterat. & sic ét in secundo casu censetur data libertas alieno seruo habito respectu ad testamentum confirmans, cuius tempore erat alienus. nec potest confirmans trahi ad tempus codicillorum. quia hoc esset absurdũ. & quia fieret trahitio in futurum. Rursus absurdũ esset trahere confirmans ad confirmatum non secus atque si trahere quispiam uellet superiorem ad inferiorem. Iam hoc modo confirmans uires a cõfirmato caperet. Sed ex alio ultra Ias. impugnari pôt saluatio Besu. & Aretin. hic. Nam ipsi nolunt ad saluandum continuationẽ glo. quod ubi loquitur de testamentis intelligatur de codicillis ut actus continuationis ualeat. Sed istud fieri non potest ex quo mentio expressa habita est de utroque, id est, de testamentis & de iure codicillorũ in suis titulis separatis.

l. ij. §. i. de iur. codicill. not.

Sed

11 Sed † ubi unum contineri potest sub alio large aut etiã proprie, istud tamen non procedit quando de utroque mentio expressa habita est separatim. l. cum ex filio. §. filio. ff. de uulg. Bal. in consi 472. In causa prioris. colum. 2. in consi. 190. Sempronius Manfredi colum. 2. circa medium. lib. 2. ubi allegat dictum euangelii, Dicite discipulis eius & Petro. Nam licet Petrus esset apostolus, & ueniret appellatione apostolorum, tamen ibi non continetur. quia de ipso Petro expresse mentio est habita. & in
12 specie † simile uidemus quòd in casibus in quibus masculinum concipit fœmininum, illud non procedit quãdo de utroque fit mentio. Bald. in l. in multis. ff. de statu hominum. Dec. in cap. prudentiam. in princ. columnn. 2. post med. de offic. delega. nisi dicatur quòd glo. ipsa non fecit mentionem de utroque, id est, de testamentis & codicillis. ¶ Secundo impugnatur ista salutatio Besu. & Aret. tanquam omnino non uerisimilis, nam si glo. habuisset hunc sensum, quòd facta fuerit continuatio ad proximum titulum de iure codicillorum, quasi codicilli large dicantur testamentum, istud uerisimiliter expressisset, & declarasset, nam sicut expressit de testamentis, æque sciuisset dicere de codicillis. l. Stichum, qui meus erit. ff. de lega. primo leg. unica. §. sin autem ad deficientis. C. de caduc. tollend. cap. inter corporalia. de translat. prælati. cum simil. & quia uerisimilius habuisset gloss. in memoria titulum de codicillis proximiorem, quæ de testamentis remotiorem. argumen leg. peregre. ff. de acquirend. possessio.

¶ Tertio impugnatur ista saluatio Besu. & Aretin. quia
13 uerba † glossatoris personæ eruditissimæ debent intelligi secundum ueram & legalem significationem, sicut dicitur in uerbis statuti editi a personis eruditis. Bart. in l. omnes populi. in tertia quæst. sextæ quæstionis principa. ff. de iusti. & iure. Curtius iunior in consi. 5. colum. 5. ubi etiam Curt. quòd præsumitur statutum editum a personis eruditis. Sed secundum ueram & legalem significationem appellatione codicillorum non uenit testamentum, nec econtra, ergo dum gloss. rub. loquitur de testamentis,

mentis,non uidetur intelligenda,id est,de codicillis, qui secundum ueram & legalem significationem testamentum non dicuntur. Dico tamen quod gloss.melius, planius,& uerius continuasset rubric.ad titu.proxime præcedétem hoc modo. Visum est supra de codicillis in quibus hæreditas directe dari nec adimi potest, sed tantum legari aut fideicommitti. Ideo consequens est, ut uideamus de ipsis legatis & fideicommissis ¶ Circa saluationem Christophori de Castellione,quod toleratur hic cō

14 tinuatio.† ad remota quando tituli intermedii sunt pertinentes & faciunt ad materiam testamentorum.per textus in l. 1.in princi.ff.si tab.test.nullæ exta. cum simil.ut hic per Ias. adde quòd idem tenet Dec. in rubri.C.qui admitti.col.3.in fin.& in rubr. extra de prębend. Ex ista

15 saluatione colligitur conclusio, quod † medium pertinens non impendit coniunctionem extremorum seu trā situm ad extrema. Ideo diligenter aduertendum in practica.quia doct. sępius loquuntur in hac materia, quod actus medius impedit extrema coniungi. nam istud debet intelligi de medio inhabili aut impertinenti, non de medio inhabili aut pertinenti. quod probatur in di.l.in tradendis.§. 1.ff.commu.prædiorum. Exemplum aliud pulcherrimum in l.cum antiquitus.C.de testa. nam testamentum debet fieri eodem contextu sine interuallo aut actu intermedio. Et tamen si interueniat actus inter medius necessarius non uitiatur testamentum, puta si opus sit testatorem infirmum cibo aut potione refocillare,uel si immineat actus naturę necessarius. Aliud exemplum in l.duos.§.fi.ff.de duobus reis, ubi, quod modicū interuallum temporis aut actus medius obligationi nō contrarius non uitiat constitutionem duorum reorum, puta si intra responsa duorum reorū interrogatur fideiussor an uelit fideiubere ꝓ ipsis duobus reis. Aliud exé-

16 plum in l.quod ait.§.fi.ff.de adulte.ubi † pater debet occidere adulterum & filiam adulteram incontinenti uno ictu & impetu,& tamen si filia aufugit,dum adulter occiditur.deinde ex aliquo interuallo filia deprehenditur, & occiditur,dicitur occidi filia incontinenti,& sic actus

inter-

intermedius in persecutione filiæ non nocet patri, cum sit necessarius ad actum. ¶ Expedita continuatione sequitur uidere de conclusione glo. dum dicit, † legata
17 esse accessoria ad testamentum. quam gl. conclusionem Ias. hic intelligit facto testamento, ꝙ tunc legata dicantur accessoria, quia rupto testamento corrunt & legata. l. si nemo. ff. de testa. tute. l. eam quã. C. de fideicom. Secus si non fieret testamentum, quia tunc legata non possunt dici accessoria eius quod non est. Sed hic aduertendum contra Ias. nam Ias. dicit, ꝙ facto testaméto legata ideo dicuntur accessoria ad testamentũ, quia rupto testamento corruunt & legata. Ista ratio non uidetur bona, quia ea attenta sequeretur, ꝙ ẽt institutio hæredis esset accessoria ad testamentum, nam rupto testamento corruit & institutio nam omnia contenta in testamento labascũt hæreditate non adita. l. si nemo. ff. de testamen. tute. l. si nemo. ff. de reg. iur. Et tamen absurdum esset dicere, ꝙ institutio hæredis dicatur accessoria ad testamentum, cum sit caput & fundamentum testamenti. §. ante hęredis. institu. de lega. l. proxime. ff. de his quæ in testamen. delen. Rursus sequeretur aliud absurdum, quòd ubi legata conseruantur rupto testaméto prout. Non dico tñ quin aliud dictum Ias. sit uerum, dum dicit legata considerari ut accessoria ad testamentum, qñ conditum sit testamentum, imo non solum uerum id est, sed & necessarium, quia si testamentnm conditum non sit, impossibile est dicere quòd sint accessoria ad illud quod non est. ¶ Ex hoc infertur quòd oppositio Ias. est de impossibili. nam gl. dicit legata esse accessoria testamenti. Ias. opponit, quia ẽt ab intestato relinqui possunt legata. §. 1. instit. de codicillis. Profecto plus satis fatua uidetur oppositio. quia gl. loquitur in testamento, Ias. autẽ artem arguit qñ testamentum conditum non est, cui dubium quòd si testamentum conditum non est, non põt dici legata accessoria testamenti, nam argumentum & oppositio Ias. procederet. si glo locuta esset de causa intestati. & eodem modo respondetur hic ad unum argumentum Croti. Nam Crotus opponit, quòd legata non dicun-

dicuntur accessoria ad testamentum, quia possunt in esse deduci sine testamento. nec respondet ad istud argumẽtum, sed solum respondet ad unum aliud argumentũ, quòd annullato testamento non semper annullantur legata. authẽ. ex causa. C. de liber. præter. nam ad primũ argumentum Croti patet responsio ex præmissis quòd ubi deducuntur legata in esse sine testõ, frustra quæritur an dicantur accessoria testamenti. Circa responsionem Croti ad aliud argumentum, quòd † uitiato principali non uitiatur accessorium in quo inest diuersa ratio, seu in quo non militat ratio annullationis, ut in l. stipulatio ista. §. alteri. ubi Iason declarat in quarto notabi. ff. de uerborum obligatio. Ad idem tex. in c. debitores. de iureiurand. ubi licet non ualeat promissio usurarum, ualet tamen iuramentum super ea. quia iuramentum præstatur Deo, in quo turpitudo considerari non potest, & declarat Iason in l. si homo mortuus. in fin. ff. de uerbo. obligatio. sed puto meliorem rationem esse, quia non uertitur periculum salutis iurantis. & attenta alia ratione sequeretur quod ualeret iuramentum de committendo maleficium, nisi dicamus quod in maleficio adest turpitudo etiam ex parte iurantis, quod non est in promittente usuras ex necessitate, ut habetur in dicto cap. debitores. Sed ultra Crotum magis in terminis adduco quod scribit Alexandr in l. fi. §. fin. ff. de conditio. indeb. in addi. ad Bartol. in uersi. accessorium. ubi, quod extincto principali de iure speciali aut singulari, non extinguitur accessorium in quo non militat ratio illius iuris specialis. & idem tradit Alexandr. in consilio 59. colum. fin uersiculo quo ad secundum. libro primo quod est repetitum in consilio. 39. libro. 4. ¶ Aliam conclusionem. & ipsam tacitam sumunt ex ista gloss. rubri. seu ex continuatione gloss. Alexan. Senenses & Iason hic. quod † legata non dicuntur pars testamenti. Sed antequam ingrediar uadũ difficultatis, quo auidiores iuuenes fiant cognitionis nodi, illud est præmittendum, quod effectus non modicus resultat an legata dicantur pars testamenti, uel solũ accessoria,

ſoria, puta ſtante ſtatuto quòd de teſtamento ſoluatur gabella, an pertineat ſolutio ad hæredem aut ad legatarios. nam ſi legata dicantur acceſſoria teſtamenti, legatarij non tenentur,
20 † quia de acceſſoris non ſoluitur gabella. Roma. in l. fin. §. quotiens. in fin. ff. de publicia. quem refert, & ſequitur Deci. in c. præterea. j. circa fi. de offi. deleg. Anch. in con. 72. Tantã familiaritatem. ubi quando gabella ſoluitur de principali, non ſoluitur de acceſſorio. Idem voluit Bald. in l. ii. colu. 5. per gloſſ. ibi. C. de iure emphyteo. vbi etiam Iaſ. co lum. 53. uerſicu. & notate bene ex hac gloſſ. ubi ſtante ſtatuto quòd de contractu ſoluatur gabella, illud non intelligitur de ſtipulatione pœnali adiecta in contractu pro pleniori obſeruantia. quia talis ſtipulatio pœnalis uenit acceſſoriè ad confirmationem contractus principalis, ut metu pœnæ
21 legi contractus pareatur. Similiter † fructus fundi non ueniunt gabellandi, puta ſtat ſtatutum, quod de re uendita ſoluatur gabella, uenditur fundus plenus fructibus pendentibus, nunquid ſoluetur gabella etiam de fructibus? certè non. quia ueniunt acceſſorie ad fundũ. ita Iaſ. in dict. l. ij. col. 53. C. de iure emphy. Sed hic aduerte circa iſtud dictum Bal. & Iaſon. circa fructus. quia credo Iaſonẽ equiuocaſſe, & quod imo effectualiter ſoluatur gabella de fructibus pendentibus, nõ ꝙ fiat æſtimatio ſeparatim de fructibus, ſed ſimul cum ipſo fundo. nam uidemus ipſo rerum experiméto, ꝙ ubi uenditur fundus plenus fructibus, is pluris æſtimatur, quàm ſi fundus uacuus fructibus diſtrahatur. Si maius pretium conſtituitur propter fructus pendentes, ergo neceſſario dicendũ eſt, quòd de fructibus ſoluatur gabella. Itaque, quòd de fructibus ſeparatim gabella non ſoluatur, illud non eſt, quia fructus pendentes dicantur acceſſorii ad fundum.
22 Sed † quia pro eadem re bis ſolui gabella non debet. l. nauis. §. cum autem. l. incola. & l. fin §. item reſcripſerũt. ff. ad Municipa. l. bona fides non patitur. ff. de reg. iur. & quòd fructus pendentes non dicantur acceſſorii ad fundum, ſed pars fundi, eſt tex. in l. fructus pendentes. ff. de rei uendi. & in l. fin. §. pen. ff. de his quæ in fraud. credit.

tradit

tradit Bal.in consi. 175. col.2.lib.2.Alex.in l.si filius.§. 1.ff.de uerb.ob.Aliud tamen dictum Ias.in d.l.2.col.53. C.de iure emphy. quòd statutum mandans solui gabellam de uenditione fructuum, non habet locum quando uenditur fundus fructibus plenus, uerum est, quia illud inspicitur, quod principaliter agitur, uidelicet de uendendo fundum non de uendendis fructibus. ut Bald. determinat in l. abstinendi.ff.de restitu.in integr. quam legis simul cum l. preceden. quæ incipit non solum. Secunda utilitas resultat an legata dicantur accessoria ad testamētū, aut æque principalis & pars testamēti, quia aliud est ꝙ aliquid sit principale uel accessoriū. Ideo si statutū faceret mētionē de accessoriis testamenti, uenirent legata, si sint accessoria, secus si sint æque principalia. Aliæ etiam utilitates considerari possunt secundum occurrentiam casuum & temporum quotiens contingit disputari de principali aut de accessoriis. ¶ Secundo præmittendum est pro iunioribus ad intelligentiam huius quæstionis, an legata dicantur pars testa-
23 mēti, quod † pars tripliciter intelligitur. Vno modo pro parte integrali. Secundo modo pro parte prædicamentali aut subiectiua. Tertio modo pro parte accidentali aut qualificatiua. Pars integralis dicitur, quæ integrat ipsum totum, & sine qua totum consistere non potest, puta homo consistit ex duabus partibus, idest, ex corpore & anima. istæ duæ partes dicuntur integrales, quia integrant aut faciunt ipsum totum, ita quod sine altera ipsarum totū constare non posset nam aīa sola sine corpore homo dici non potest. Similiter corpus sine anima homo non dicitur. & ista integralis pars alio modo dici potest pars substantialis aut essentialis. Pars prædicamentalis dicitur quando totum prædicatur de ipsa parte, seu quādo posita aut prædicata parte ponitur aut prędicatur ipsum genus, puta animal est genus, homo dicitur species aut pars generis. similiter bos dicitur species animalis. istæ partes prędicantur & dicuntur de genere. quia si dico, est homo, ergo est animal, est bos, ergo est animal. Ista prędicamentalis pars differt ab integrali

24 tegrali dupliciter. Primo, †quia pars prædicamentalis non integrat aut perficit ipsum totum, ita quòd totum stare non posʃit sine parte prędicamentali, quia homo pars aut speciei generis non integrat genus aut animal, cum posʃit esse animal sine homine, cum plures aliæ sint partes aut species animalium. Secunda differentia, quia pars integralis non prædicat aut ponit totum. imo sine toto esse potest, puta anima sine corpore, corpus sine anima, sed totum non potest esse sine suis partibus integralibus. Similiter ista pars prędicamentalis dicitur subiectiua, quia subiicitur suo generi, quia posita specie necessario ponitur genus, adeo, quòd a genere separari non potest. Ita declarat Bart. in l. qui usum fructum. ff. de uerborum obligationibus. & Ias. hic colum. 3. Pars accidentalis aut qualificatiua dicitur quæ potest adesse & abesse citra subiecti corruptionem, & sine qua totum consistere potest, nec ea prædicata ponitur genus, ut in die a dicta stipulationi. l. 1. §. diem. ff. de edend. ubi Ang. & Alex. & infra latius dicemus. ¶His ita præmis-
25 sis uidendum est, † an legata dicantur pars testamenti. Et quidem circa partem integralem dicendum est, quòd non, quia testamentum potest stare sine legatis. ergo dici non pôt, quòd ex legatis integretur testamentum. Sed
26 quæstio est, † an dicantur legata pars prædicamentalis aut subiectiua testamenti, ita quòd prædicatis aut nominatis legatis prædicetur aut ponatur testamentum. In qua difficultate aduertendum est, quod necessario præsupponitur legata esse relicta in testamento, quia si relicta essent ab intestato aut in codicillis, frustra quæreretur an prædicentur de testamento, quod non est, sed an condito testamento prædicatis legatis prædicetur & testamentum, sicut prædicato homine necessario prædicatur animal, quod est suum genus. Iason hic dicit, quòd legata non dicuntur pars prædicamentalis, aut subiectiua testamenti, siue capiamur testamentum in specie. in quo sint facta legata. quia non sequitur est legatum, ergo testamentum. quia legata possunt fieri sine testa-
27 mento, idest, ab intestato. Sed aduerte, † quia testamentum

tum dicitur testatio mentis, aut iusta sententia de eo quod quis fieri uoluit de bonis suis.l.1. ff de testamentis, quæ uerba ita conueniunt legatis sicut institutioni hæredi, ergo præsupponendo testamentum in specie, ut detur, quod prædicato legato, prędicetur & testamentũ. & procedat consequentia, est legatum, ergo testamentũ. nec obst. quod dicit Ias. quod isto modo caperetur genus, idest testamentum restrictiue, quando in eo essent relicta legata. Sed genus considerari debet absolute sine restrictione ad certum casum. quia dicto, quod testamentum non est tale genus, quod absolute capi possit sine restrictione ad certum casum in casu nostro Imo necesse est restringere ipsum ad casum, quo legata in testamento relicta sint, quia alias, ut dixi, fatua esset quęstio quęrere, an legata dicantur pars testamenti, si considerem mus testamentum sine legatis. & sic apparet, quod capiendo testamentum in specie, legata possunt considerari ut pars prædicamentalis aut subiectiua testamenti cõtra Ias. Similiter dum dicit Ias. quod capiendo testamẽtum in genere, legata non possunt dici pars prædicamẽtalis, aut subiectiua testamenti, quia considerari potest testamentum sine legatis, fatua & imposs ilis redditur quæstio, an legata quę non sunt, dicantur pars testamen

28 ti. Itaq; concludo in hac conclusione tacita, quod legata dicuntur pars prædicamentalis aut subiectiua testamenti, considerando testamentum in quo relicta sint legata. & sic considerando testamentum in specie, quia ut dixi, considerando in genere sine legatis, superuacua fit quęstio. Sed dicet aliquis, si legata dicuntur pars testamenti, ergo erunt eque principalia ad testamentum nõ accessoria, & sic contra gloss. & Docto. hic. Dico, quod erunt aut sunt legata pars testamenti accessoria, tamen non eque principalis. ut si unus princeps diuideret societatem suam in plures partes, & in una parte ponerentur famuli, nam famuli dicerentur pars societatis, sed tamen accessoria, & quod aliquid pars dici possit, licet accessorium sit, tradit Io. Nigri. hic columna. 3. circa medium. uers. ego tamen dubito. Sed istud uidetur intelligendum

gendum nisi legata absorberent maiorem partem hęre ditatis. quia tunc dicerem legata partem testaměti principalem, imo & principaliorem. Sicut dicimus in prælegatis, † quod ubi absorbent maiorem partem hæreditatis, idem de eis iudicatur, quod de portionibus hæreditariis, ideo per repudiationem hęredis instituti trāseūt ad substitutum. l. filio. cum l. sequen. ff. de legat. primo. Socin in l. prima. de collatio. bono. super 6. quæst. Videmus etiam, quod ubi prælegata absorbent maiorē partem hæreditatis, ueniunt in restitutione fideicommissi tāquam portio hęreditaria quia idem de eis iudicamus, quod de portione hæreditaria. Bart. & doc. in l. Marcellus §. quidem liberis. ff. ad Trebellian. Deci. in cons. 349. col. 4. post medium. Ideo isto casu stāte statuto, quod de testamento soluatur gabella, illa esset soluenda per legatarios maioris partis bonorum pro rata. Aliter etiam concludit Ias. in hac conclusione, quod legata non dicūtur pars testamenti integralis, nec prædicamentalis aut subiectiua, neque substantialis aut essentialis, sed pars accidentalis, quia possunt adesse & abesse citra subiecti corruptionem. Consentio conclusioni Ias. præter quàm in eo, quod dicit legata non esse partem prædicamentalē testamenti, ut supra est dictum. In uno tamen casu † legata dicuntur pars integralis testamenti ex mente Soci. & Croti hic, quando apparet, quod testator uolebat legare, & non legauit, licet aliunde testamentum perfecerit. nam isto casu non factis legatis remanet testamentum imperfectum ratione uoluntatis, & nō ualet in aliquo testamentum tanquam quid indiuiduum, & sic nō potest stare sine legatis, quod intelligo quando non legauit, quia non potuit morte aut alio impedimento preuentus. secus si non legauit ductus penitentia, quia noluerit amplius legare. l. si is qui. ff. de testamen. qui text. loquitur quando testotor defecit in legando morte præuentus, secus si ex mutatione uoluntatis, ut dixi per text. in l. quod si iterum. ff. de adimend. legat. & ita nota. Crotus hic columna secūda ubi, quod isto casu legata nō dicuntur pars integralis testaměti ex natura ipsius

testaměti,

testamenti, scilicet ratione uoluntatis imperfectæ. Sed hic aduertendum, quia Crotus mutata opinione indistincte tenet, quod legata dicuntur pars integralis testamenti in specie sumpti in quo sint relicta legata nã in hoc male mutauit opi. quia si essent pars integralis, sequeretur, quod deficientibus legatis ob causam caduci, uel propter repudiationem, aut aliter testamentum esset nullum: quia totum stare non potest sine suis partibus integralibus. & tamen istud est falsum. ut habetur in titul ff. de his quæ pro non script. hab. & in tit. C. de cadu. tollend. ¶ Ex præmissis etiam resultat alia declara-
31 tio aut distinctio partis, † quia aliqua dicitur pars substantialis aut essentialis, sine qua totum consistere non
32 potest, quæ etiam dicitur pars integralis. † Aliqua dicitur pars accidentalis aut qualificatiua, sine qua totum potest constare, & quæ potest adesse & abesse citra subiecti corruptionem. & de ista parte accidentali aut qualificatiua loquitur gl. in l. malum. in prin. in glos. 2. ff. de uerbo significatio. dum dicit, quod pars etiam dicitur sine qua totum consistere potest, ut in die adiecta stipulationi. nam dies est pars stipulationis. l. 1. §. diem. ff. de edend. & tamen stipulatio stare potest sine die, quia potest fieri pure & sine die. §. omnis. institut. de uerbo. obli. ¶ In hac tamen difficultate an legata dicantur par testamenti, non omitto dictum Croti hic, qui dicit reprobãdo Socin. quod ideo legata non possunt dici pars subiectiua testamenti, quia diffinitio testamenti non conuenit legatis. de qua in l. 1. supra de testa. declarando ut
33 ibi per Bar. uult dicere Crotus, † quod testamentũ proprie & stricte accipitur pro institutione hæredis large autem pro testatione mentis. idem uoluit Bal. in l. & in epistola. col. 2. C. de fideicommis. Sed aduerte quia large et contractus testamentum dici potest. gl. in c. 1. §. item sacramenta puberum. in uers. super contractibus. col. 2. in fin. de pace iurament. firman. per tex. in l. eandem rem in princip. ff. de duobus reis. Dec. in cons. 660. numer. x. Ias. in l. testamentum. in primo notab. C. de test. decisio. Neapolita. decis. 260. nume. 9. Nam etiam in contracti-

bus testatur quis & mentem suam declarat.& licet in testamento deficiat institutio hæredis quo ad uerba, lex
34 tamen supplet pro testatore. quia † censetur testator tacite uocare uenientes ab intestato.l. conficiuntur. ff. de iure codicillorum.& dicit Bal.in consi.121. Præsupposito.colum secunda circa medium.libro quarto,quòd decedens ab intestato uidetur tacite ordinare illud, quod de eius successione ordinat lex.per not.in l.1.§. uel maxime.ff.de collatio.bono.& in pulchra & utili quæstio. tradit Socin.in consi.252.colum.penulti.in tertia quæstio.& colum.sequen. libro secundo ubi si testator det licentiam hæredi disponendi de certis bonis. & hæres nõ disponat expresse,sed decedat ab intestato,an dicatur disposuisse in uenientes ab intestato? & concludit,quòd sic.idem tenet Curtius Iunior in consilo quarto columna secunda.in fi.Et quod scribit Ias.in rubr.ff.de libe.& posthumis. columna quarta. Sed istud est improprie. Ideo succedens ab intestato dicitur habere titulum a lege non a defuncto.Alexander in consilio quadragesimo quarto in fine,libro quarto. Ias. in l.prima columna.7. uersicu.aliam subtiliorem rationem.infra eodem.

35 ¶ † An autem substitutiones dicantur accessoriæ ad testamentum,sicut legata,aut æque principaliter considerentur.glo.hic sentit,quòd pertineant substitutiones ad testamentum æque principaliter. nam dum gl.rubri.in primis uerbis dicit,dixit de testamentis,nunc de accessoriis testamenti,id est legatis, clare præsupponit,quòd solum nunc in materia legatorum Iurisconsultus incipiat tractare de accessoriis. & quòd prius non tractauerit de accessoriis.sed de pertinentibus ad ipsum testamentum principaliter,ideo cum in præcedentibus dictum fuerit de substitutionibus,in titulo de liberis & posthumis. in titul.de uulgari & pupillari. & in titulo.de acquirend. hæredita.sequitur quod substitutiones non dicuntur de accessoriis testamenti. Nam si essent de accessoriis,falsum esset quod dicit glo. quòd nunc incipiatur tractatus de accessoriis testamenti, quia iam antea cœptum eet
36 de accessoriis agi aut tractari. † Similiter iuxta declarationem

tionem præmiſſam ſentit glo.quod codicilli non dicantur acceſſorii ad teſtamentum, ſed conſiderentur æque principaliter, quia de codicillis dictum fuit in præcedentibus, omnia autem præcedentia ueniunt ad teſtamentum æque principaliter, ex quo de acceſſoriis nunc demum fiat tractatus in materia legatorum.

37 ¶Contra primum † de ſubſtitutionibus quòd non ueniant æque principaliter ad teſtamentum, arguit Iaſ.hic a ſufficienti partium enumeratione, quòd ſubſtitutiones in hoc non uidentur differre a legatis. nam aut conſideramus teſtamentum in genere aut in ſpecie. ſi in genere, & tunc poteſt eſſe teſtamentum ſine ſubſtitutionibus. Sed iſtud argumentum non uidetur bonum, ut ſupra dictum eſt circa legata, quia ſi conſideramus teſtamentum in genere ſine cõſtitutionibus, non cadit diſputatio an ſubſtitutiones dicantur pars teſtamenti, niſi dicas, quòd capit diſputatio an dicãtur ſubſtitutiones pars integralis aut ſubſtantialis teſtamenti, ita quod teſtamẽtum conſtare non poſsit ſine ſubſtitutionibus. Aut dicit Iaſ. conſideramus teſtamentum in ſpecie, & tunc aut teſtamentum eſt imperfectum, quia adhuc in fieri, & deficit perfectio uoluntatis teſtatoris, & tunc uitiatur teſtamentum in totum tanquam indiuiduum. & ſic ita uitiatur in legatis ſicut in ſubſtitutionibus & inſtitutione. & ſic etiam iſto caſu legata non differunt a ſubſtitutionibus. l. ſi is qui. ff de teſtam Aut conſideramus teſtamẽtum in ſpecie iam perfectum in quo ſint ſubſtitutiones & legata. & idem iuris uidetur in legatis quod in ſubſtitutionibus, ut legata ita dicantur pars teſtamẽti ut ſubſtitutiones. Ad iſtud argumentum reſpondet. Iaſ. quòd diuerſa eſt ratio legatorum & ſubſtitutionum, quia ſubſtitutio poteſt eſſe caput & fundamentum teſtamenti, ſicut inſtitutio. quia teſtamentum poteſt ſumere robur a ſubſtitutione quando primus gradus inſtitutionis eſſet nullus. l 3. § fina. ff. de libe. & poſthu. & tunc ſi ſubſtitutus non adiret, uitiaretur teſtamentum, ergo ſubſtitutio poteſt dici caput, & fundamentum teſtamenti, ſecus in legatis, quæ in nullo gradu conſiderari poſ-

sunt ut caput testamenti & licet legata corruerent, non tamen corruit testamentum, ergo legata non possunt dici pars testamenti æque principalis, ita quod ab eis dependere possit ualiditas testamenti. Sed hic aduertendum. quia ista responsio Ias. non est generalis ad omnes substitutiones. nam solum militaret in substitutiõe uulgari, a qua incipere potest robur testamenti, secus in aliis substitutionibus a quibus ualiditas testamẽti inchoari non potest. Secundo aduertendum est, quia Ias. in hac responsione uidetur contrariari his quæ prius dixerat circa legata, an legata dicantur pars predicamẽtalis aut subiectiua testamenti, ubi uoluit, quod quando loquimur de parte prædicamentali aut subiectiua, capimus genus aut testamentum absolute, non autem restrictiue ad certum casum, & sic solum consideramus an testamẽtum in genere possit stare sine legatis, non aũt restrictiue q̃n in eo sunt relicta legata & tamen Ias. hic loquendo de substitutione capit. testamentũ in specie & restrictiue q̃n in ea facta est substitutio uulgaris. Sed capiẽdo in genere satis est, quòd testamentũ potest stare & ualere sine substitutione cũ sola institutione, & licet possit annullari deficiente institutione. Tamen hoc non habetur in consideratione, quia etiam põt annullari stante substitutiõe, si illa deficiat, uel quia substitutus nolit aut non possit adire. Præterea considerando illũ casum in quo testamentũ sumit robur a substitutione, non consideratur genus aut testamentũ simpliciter aut absolute, sed restrictiue in eo casu quo deficit institutio. Quid dicendũ ergo pareat ratio legatorũ & substitutionũ, mini me, sed ex alio dico substitutiones esse partẽ principalẽ, quia fiunt hæredibus, & sic in tota aut maior parte hæreditatis. Ideo cũ teneant in se portiones hæreditarias, idẽ de eis iudicamus quòd de institutione. nam substitutus subrogatur in locũ instituti, subrogatum aũt sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. qua ratione dixi supra legata etiam dici partem testamenti, quando absorbent maiorem partem hęreditatis. Similiter ubi fit substitu-

ftitutio uulgaris a qua incipit testamentum, & quando deficit primus gradus, in illo casu speciali dicetur integralis pars aut substantialis testamenti, non quod absolute aut in abstracto considerando dicatur substitutio pars substantialis aut integralis testamenti, & sic in specie aut in concreto considerando, substitutio uulgaris dicitur pars substantialis aut integralis, & etiam dicetur pars subiectiua aut prædicamentalis. Similiter substitutio pupillaris sine dubio dicetur integralis pars testamenti pupilli, imo dicitur ipsum totum & ipsum testamentum pupilli. Sed respectu testamenti paterni dicitur accessoria & sequela eius. §. liberis. instit. de pupular. Substitutio autem fideicommissaria particularis non uidetur differre a legatis, prout late uidebimus in l. prima, infra eodem. Similiter substitutio directa militaris, de qua in l. centurio. supra de uulgari. uidetur pars testamenti non integralis, sed prædicamentalis & subiectiua & æque principalis, maxime cũ fiat in tota hæreditate.

38 ¶Circa aliam tacitam conclusionem glossæ, quod † codicilli non dicantur accessorii ad testamentum declarãdo ut supra. Iason opponit contra gloss. quod imo codicilli dicantur accessorii ad testamentum, quia rupto testamento rumpuntur & codicilli, & legata in codicillis relicta. l. 1. C. de codicil. Iason respondet ad argumentũ, quod imo codicilli non dicuntur accessorii ad testamẽ-

39 tum, † quia large codicilli dicuntur testamentum per glo. in l. 2. in uerb. personales. ubi Bald. C. com. de lega. glo. in l. 2. circa fin. in uer omnes. C. de constit. pec. cum sim. ut per ipsum Ias. hic col. 4. circa fi. & per eundẽ Ias. in consi. 174. lib. 4. facit, quia disposita in testamento locum habent in codicillis. Ideo prohibitus testari censetur prohibitus codicillari. l. diui. §. pe. ff de iur. codic. l. 2. ff. de leg. 1. Similiter disposita in codicillis perinde habentur ac si in testamento disposita essent. l. 2. §. 1. ff de iur. codic. Ad idem text. in l. omne uerbum in princ. C. com. de lega. ubi text. considerat actum testandi in legatis & fideicommissis, dicendo, quod omne uerbum ex quo apparet de uoluntate testatoris circa legata aut fi-

deicomiſſa ualidum eſt,& ſic conſideratur actus teſtandi in legatis & fideicommiſsis, quæ in codicillis relinqui poſſunt,& quod in pulchro caſu tradit Dec.in con-
40 ſil 354.ubi † quod ſicut in teſtamento teſtes debent eſſe in conſpectu teſtatoris, ita quod uideant teſtatorem & teſtator eos.l.ſi non ſpeciali.& l.ſi unus.C.de teſt. ita & in codicillis contra Matheſi. not. 475. dictum tamen Matheſi.ſequitur Alexand.in d.l.ſi non ſpeciali.Sed Iaſ. ibi col.2.in 2.limi.dubitat. dicit tamen quòd in practica ſtaretur dicto Matheſil.quia non habet contradicentem ſed habet contradicentem Deci.Imo codicilli teſtamento confirmati proprie uidentur teſtamentum.l.2.§.quintus.ibi,teſtamentis uel codicillis.nam dictio, uel, uidetur diſiunctiua uerborum & ſenſuum coniunctiua.gloſ. in l.ad protegendam.C.de in lit.dand.tutor. rurſus codicilli teſtamento cõfirmato cenſentur eſſe in teſtamento dict.l.2.§.1.ff.de iur.codicil. Sed relatum dicitur eſſe in referente uere & proprie.l. inſtitutio. ff. de conditio. inſtitutio.Bald.in conſil.212. Ea quæ.lib.5.Sed iſta reſponſio Iaſ.non uidetur bona, nec ualere uidetur conſequentia,Codicilli largo modo dicuntur teſtamentum, ergo ſunt æque principales, aut non ſunt acceſſorii ad teſtamentum. quia identitas nominis non operatur q aliquid dicatur principale, ubi eſt acceſſorium, puta in beneficio eccleſiaſtico.Nam unum beneficium poteſt dici acceſſorium alterius cap. extirpandæ. §. qui uero. de præben.c.ſuper eo.de præb.lib.6.& tamen utrunque dicitur beneficium. ¶Secundo conſidero contra Iaſ. nam Iaſ.arguit & non reſpondet ad argumentum,ſed tranſit in diuerſum,aut extra propoſitum loquitur.nam argumentum Iaſo.ſtat in hoc,quòd rupto teſtamento,rumpuntur codicilli tanquam acceſſorii teſtamenti,& ab eo dependentes. nec reſpondet Iaſ. ad iſtud argumentum.
41 Ideo aliter † reſpondeo ad argumentum,quod conſiderando codicillos in genere, illi non dicuntur acceſſorii ad teſtamentum. patet quia ſtare poſſunt ſine teſtamento,ſi fiant ab in inteſtato.l.3.l.ab inteſtato. & l. penultim.ff.de iure codicillorum.ergo patet quod nõ ſunt

acceſſorii

accessorii ad testamentum. quia accessorium non potest stare sine principali.l.cum principalis.ff.de reg.iur.ideo obligatio fideiussoris sine obligatione principalis consistere non potest §.fideiussores.institut. de fideiusso. Et si dicas nos loquimur condito testamento,quia alias frustra quæritur,an dicantur codicilli accessorii ad testamé
42 tum,quod non est. † Dico quod etiam capiendo codicillos in specie facto testamento,illi possunt subsistere in multis casibus deficiente testamento . Primus casus est quando testamentum statim ab initio est nullum , puta præteritione filii iam nati. Nam cum testamentum statim sit nullum,non possunt dici codicilli accessorii eius quod non est,seu dependere a testamento inualido.Barto.post Dyn.in l.legata inutiliter.ff.de leg.1.Cyn. Alexan.& mod.in dict.l.1.C. de codicillis. nec isto casu codicilli conseruantur per authen. ex causa . C. de liber. præterit.quia conseruatione opus non est,cum ualeant statim codicilli ut facti ab intestato; cum testamentum statim sit nullum.

¶ Secundus casus est, quando fiunt codicilli in defectũ testamenti, & ad hunc finem ut ualeant si contingat annullari testamentum per natiuitatem posthumi aut aliter.nam tunc perinde est ac si dictum esset,si non ualeat dispositio iure testamenti ualeat iure codicillorum . l. qui filio.§.1.iuncta gl.fi.ff.de hæred.inst. secundum uerum intellectum Bald. & Imol. ibi reprobato intellectu diuinatiuo.Tradit Ias.in dict.l.1.colu.2.ante med.C.de codicil.Addo Alex.in consi.161. In tertio dubio.lib.2. ubi Alex. quod codicilli facti condito testamento subsistere possunt,licet testamentum deficiat, dummodo tales codicilli fuerint ab intestato confirmati, quia appareat quòd uoluit testator codicillos seruari etiã per uenientes ab intestato,per d l.qui filio.§.1.& tunc dicitur apparere de tali uoluntate testatoris,quod uoluerit seruari codicillos ab intestato,quando adiecta est clausula uoluit ualere in uim codicillorũ & iure cuiuslibet alterius ultimæ uolũtatis, & put melius ualere poterit.Idé quod codicilli non rumpantur rupto testamento quan-

do

do fiunt codicilli in defectum testamenti uoluit Aret. in consi.93.col.3.in fin.uersi.his præmissis Adde text. in l. quia autem.in prin.iuncta glo.2.ff.si quis omis.cau.test. ¶Tertius casus est,quando fiunt codicilli post testamentum non tẽpore ipsius testamenti.nam quando fiunt post testamentum,,robur capiunt a seipsis, nec uitiãtur propter nullitatem testamenti.ita Dec.in cons.456.colu.fin. Pulchrum & singulare dictum si uerum sit, sed falsissimum est & contra text.in d.l.ab intestato. ubi gl. in uerb.quoquomodo.ff.de iure codicillo.nec Bartol.in l.legata inutiliter.ff.de legatis 1 & Alexand.in l.1.C.de codicil.allegati per Decium id dicunt ad quod allegantur.nam dicunt,quod ubi testamentum statim ab initio sit nullum,quod tunc non uitiantur codicilli, ut supra dixi in primo casu. sed quod codicilli facti post testamẽtum ualidum non uitientur rupto testamento hæc non dicunt,nec dicere potuissent. quia contra text. & hoc ni si fierent codicilli etiam ab intestato, idest, in defectum testamenti.ut in d.l.quia autẽ.cum glo.2.ff. si quis omi. cau.testa.Quæ omnia diligenter notanda.quia utilia in practica nec al bi ita ordinata.Putarem tamen quòd siue fiant codicilli ante testamentum siue post testamentum ualidum,quod tamen postea rumpitur,conseruentur codicilli per authen.ex causa C. de liber. præter. ut per Alexand.in consi.161.In tertio dubio.lib.2.Ex quibus apparet quod etiam capiẽdo codicillos in specie in multis casibus stare possunt sine testamento, licet conditum sit testamentum.Ergo non possunt dici codicilli accessorii ad testamentum, nisi in uno casu,quando testamentum conditum est,& ipsum ualidũ ab initio.Deinde fiunt codicilli simpliciter.nam deficiente testamento deficiunt & codicilli.d.l.1.C.de codicil.& d.l.ab intesta to.ff.de iure codic.Intelligendo tamen,quod conseruentur per d.authen. ex causa . ut statim dixi in hoc tamen articulo an codicilli dicantur accessorii ad testamentũ, puto dari posse doctrinam magis certam & generalem, ut inspiciamus quid in codic llis contineatur. Nã si contineantur legata aut fideicommissa particularia, recurrendum

rendum erit ád illam conclusionem, an legata & fideicommissa particularia dicantur accessoria. Si uero contineant substitutiones obliquas, æque eundum erit ad illam conclusionem, an fideicommissaria substitutio dicatur pars principalis uel accessoria. quæ doctri. probatur ex not.per glo.Bart.& doct.in l.1 C. si aduers transf. Vbi quando necesse est applicare iura & actione. ad bona mobilia uel, immobilia illud inspicimus ad quid competant, seu quid in eis deductum sit. ideo si competunt ad rem mobilem, iudicantur ut mobilia,&. econtra. ¶Hic etiam aduertendum circa d. Bald.in l.1 supra de testamen.per glo.ibi relatam per Iaf. hic colū. penult. dum dicit saluari instrumentum notarii in quo
43 dicit, † talis condidit testamentum in quo legauit Titio centum & Sempronio fundum & aliter hæredē non institui, quia intelligitur testamentum large pro codicil. lo. sequtur Pau.de Cast.in l.proxime supra de his quæ in testa.delen.Socin.in consi.142.colum.3.uersi pro his adduco.libr.1. Nam difficultas istius dicti consistit in l. non codicillum.C.de testamen. Vbi quando quis noluit facere testamentum instituendo uel exhæredando,si nō ualet ut testamentum, non ualet ut codicillus. Ad illū tex.respondet Pau de Cast.in d.l.proxime, quòd ibi apparebat de uoluntate testatoris qui uolebat testari non codicillari instituendo hæredem,licet non coram septē testibus.& sic uoluntas testatoris erat limitata ad actum testandi,ob id non ualet in uim codicillorum,secus quā do testator non instituit hęredem,sed tantum legat aut fideicommittit, licet coram septem testibus quia tūc nō apparet, qui noluerit testari omittendo institutionem hæredis, quæ est caput & fundamentum testamenti.
¶Ex hac responsione ad d.l.non codicillum. inferuntur
44 duæ conclusiones. Prima conclusio est, † quòd ubi actus disponentis limitatur aut restringitur ad certum effectum aut modum, si eo modo ualere non potest,non ualet ut ualere potest. Ratio.quia in alio modo aut in alio effectu deficit uoluntas disponentis, ex quo fuit limitata ad alium modum, aut ad alium effectum.& ita illum

texc.

text. in d.l.non codicillum.ad hoc citat Corne.in consil.202.col.2.circa medium.libro 4.Dec.in capitu. cum super.colum.fin. de offic. delega. Sed hic aduerte circa istam primam cõclusionem & circa declarationem prædictam ad dict.l.non codicillum, quia ratio illius text. aliter declaratur per Paul.de Castro in consilio.414.Viso & examinato suprascripto puncto.colum.2. post medium.lib.2.ubi, quod ideo dispositio non ualet ut codicillus,quia codicillus est diuersa species a testamento,& ab eo dissimilis, quia proprie loquendo codicillus non est testamentum, cum non habeat ius institutionis. Idẽ uolunt Pau.de Cast.Angel.& Imola,in l.1 §. si quis ita. ff.de uerbor.oblig.Sed ista declaratio non uidetur bona. quia ut actus ualeat uerba intelliguntur large & in diuersa specie.l.insulam ff. de præscript.uerbis.l.miles ad sororem.l.cum pater.§.donationis.ff.de leg.2. ubi actus sonans in donationem,sustinetur in uim fideicommissi, quia ut donatio ualere non poterat propter absentiam donatarii, & propter defectum stipulationis olim necessariæ in donatione l.si quis argentum. C. de donat. gloss.in l.nec ambigi.C. eodem titulo.

¶ Tertiam declarationem ad d.l.nõ codicillum. tradit Barto.in d.l.1.§.si quis ita.ff.de uerbo.obliga. quod ubi agitur de totali dispositione seu de faciendo unum totũ & integrum actum, si non ualet quod ago ut ago, non ualet ut ualere potest.nam in dict.l.non codicillũ.testator intendebat facere testamentum totum & integrum cum institutione & exhęredatione,sed non potuit ita agere propter minorem numerum testium.Ideo cum in totum ualere non posit, non ualebit etiã respectu partis,quia codicillus non potest continere totalem dispositionem testamenti propter institutionem & exhereda tionem,quę in codicillis fieri non potest.Sed ista declaratio Barto. ita simpliciter intellecta non uidetur bona. quia ea attenta sequeretur, quòd semper annullato testamento annullarentur & legata. & tamen istud nõ semper procedit,puta eo casu quo cẽsentur repetita ab intestato iuxta nota.in l.licet Imperator.ff.de legat.1.Secundo

cundo ſequeretur, quod legata relicta in teſtamento non poſſent conſeruari per authenti. ex cauſa.C.de lib. præter. Tertio ſequeretur,quod nunquam diſpoſitio ualeret ut ualere poteſt, quando non ualet ut agitur. quia ſemper intentio diſponentis eſt,quod ualeat totũ quod agit, & ſemper intendit totum agere. Ideo iſta declaratio Bar. poteſt ſuppleri ex dictis in prima declaratione, id eſt, quando agitur de totali diſpoſitione teſtamenti, ita quod appareat,quod vult ipſum totum ualere,& uoluntas eius eſt limitata ad ipſum totum. uel debet ſuppleri declaratio Barto.ex dictis in ſecunda declaratione, quod ubi agitur de totali diſpoſitione teſtamenti, ſi ut teſtamentum ualere non poteſt, non ualet ut codicillus,in quo totum ualere non poteſt, cum ſit ſpecies diuerſa, in qua inſtitutio aut exhæredatio fieri nõ poteſt. & ita ſupplent Ang. Imola. Pau.de Caſtr. & Iaſ.in d.§. ſi quis ita. ſed iſta ſuppletio Paul.Ang. Imol.& Iaſ. uidetur confutari ex dictis ſupra in ſecunda declaratione.

¶Quartam declarationem ad dicta lege non codicillũ. ponit Iaſon in d.l.1.§.ſi quis ita. colum.5.ff. de uerbor. obligatio. quod ibi fuit defectus, tam in eo quod agebatur, quam in eo quod agi poterat. nam agebatur teſtamentum, ſed in eo fuit defectus formæ, quia ſolum fuit numerus quinque teſtium cum ſeptem requirantur. Similiter in eo quod agi poterat, id eſt, in codicillo fuit defectus materiei, quia facta fuit inſtitutio & exhæredatio, quæ materia codicillis non conuenit, ideo non mirum uideri debet, ſi in dicta l. non codicillum. non ualet diſpoſitio,neque ut teſtamentum, ut codicillus. quia neutro modo ualere poterat, cum in utroque eſſet defectus, id eſt, in teſtamento defectus formæ & in codicillo defectus materiei Sed aduerte, quia iſta declaratio Iaſon non uidetur procedere quia quando quæritur an diſpoſitio quæ non poteſt ualere ut teſtamentum, ſaltem ualeat ut codicillus, illud procedit reſpectu eorum quæ in codicillis diſponi poſſunt, & ſic reſpectu legatorum, aut fideicommiſſorum, non reſpectu inſtitutionis,aut exhæredationis, ideò ceſſat conſidera-

ſideratio defectus materiei, & ſolum militat defectus formæ reſpectu teſtamenti. Præterea non eſt uerum, ꝙ in codicillis eſſet defectus. quia nihil deficiebat ad ſolennitatem,& ualiditatem codicillorum, ſed potius erat ſuperfluitas inſtitutionis, & exhæredationis, quæ uitiare non debet. arg l.teſtamentum.C.de teſtamen.l.unic.in princ.C.de rei uxo.actio. ob id recurrendum uidetur ad alias declarationes. Sed conſidera ſi melior ſolutio dari poſsit ad d.l.non codicillum. nam apparebat quòd diſponens uolebat in ituere,& exhæredare. ſed quia inſtitutio,& exhæredatio habentur pro non factis in codicillis, magis dicitur diſponens cœpiſſe, aut tentaſſe actum teſtamenti, quàm feciſſe, ob id actus nullo modo ualet ratione imperfectionis uoluntatis.l.ſi is qui ff. de teſtamentis. Secundo conſidero, quòd magna uidetur æquiuocatio circa dictam l. non codicillum. quòd ibi actus non poterat ualere, ut agebatur, ut teſtamentum, neque ut agi poterat, ut codicillus reſpectu inſtitutionis, & exhæredationis, & ſic ille actus nullo modo ualere poterat, ſed ſumus in alio brocardico, an utile uitietur propter inutile. & dicitur quòd ſic.quia uoluntas teſtatoris eſt indiuidua. d.l. ſi is qui ſumus etiam in illa regula, an ſublata inſtitutione corruant legata, & fideicommiſſa. & dicitur quòd ſic. quia uoluntas teſtatoris dicitur indiuidua. d.l.ſi is qui. nam ſi uitiatur ibi quod erat æque principale, multo fortius uitiari debent, quæ ueniunt acceſſorie. Sed dicet aliquis iſta ratione attenta etiam uitiari deberent legata in terminis authentic ex cauſa. dico quòd in authen. ex cauſa. nullitas ſolum reſpicit perſonam præteriti, aut exhæredati, ideo reliqua conſeruantur. ſed in l.non codicillum. nullitas omnia reſpicit, ex quo intendebat diſponens teſtari non codicillari. ¶Sed contra præmiſſa opponitur. dictum eſt, ꝙ ubi diſpoſitio non poteſt ualere, ut teſtamentum, non
45 ualet ut codicillus. Contra nos† habemus, quòd ſi codicilli habent ſeptem teſtes, & in eis relinquitur hæreditas directo, licèt non ualeant ut codicilli, ualent tamen ut teſtamentum. Ita uoluit Pau. de Caſt in l. teſtamentum.

tum.

tum.C.de testamen. Vbi fortius uoluit istud procedere,
licet sit apposita dictio taxatiua. quia dixerit testator, q
uoluit ualere iure codicillorum duntaxat. Sequitur
Corneus in consil.324. colum.4.lib.1. Addo ultra Cor-
neum quod idem tenet Paulus de Cast.in l.2. C. de co-
dicillis. Alexand. in consil.53. colnm.2. uersi. Vnde ad
propositum lib. 7. Vbi etiam Alexand. uoluit, quod si
filiusfamilias testetur de consensu patris, licet non ua-
leat dispositio ut testamentum, ualebit tamen ut dona-
tio causa mortis, & tamen testamentum & donatio cau
46 sa mortis sunt diuersæ species. Solutio quando † actus
denominatur uno modo, & effectus repugnat tali deno-
minationi. & apparet quod disponens uoluit actum ua
lere. quia iuris dispositio immutari non potest, nec pôt
disponens facere quod unus actus sit alius, tunc fit deno
minatio ab effectu non a sono uerborum.l. insulam.ff.
de præscriptis uerbis. Bar. in l.cotem ferro.§. qui maxi-
mos.ff.de publicia in l. Aristo.ff.de donatio.& in dispu-
tatio. incipien. Publicanus. Bal.in rubri.C.de iure em-
phyt. iuxta fin.& in l. 1.C. de rerum permutatio. cum
simil. modo quando effectus conuenit testamento ex
numero testium & propter actum institutionis, non po
test testator disponens per suam denominationem alte
rare talem actum & facere, quod sit codicillus, cum sit
testamentum, ideo fit denominatio ab effectu non a so-
no uerborum. Sed contraria loquuntur quando actus
denominatur uno modo, & effectus non repugnat tali
denominationi, imo illi conuenit. sed actus subsistere
non potest propter defectum formæ, tunc non fit deno-
minat o ab alio actu diuerso & dissimili. Nam quando
testator dicit se facere testamentum, & instituit hæredé
aut exhæredat, effectus non repugnat sono uerborum,
imo conuenit institutio & exhæredatio testamento. sed
talis effectus uiribus non consiat, propter minorem te-
stium numerum. Ideo non potest dici, quod effectus p̄
ualeat uerbis, ex quo effectus non subsistit. Secus quan-
do effectus subsistit, sed contrariatur sono uerborũ; quia
tunc attenditur effectus non consideratis uerbis. ideo

quan-

quando quis dicit se facere testamentum,& tamen non instituit neque legat, sed tantum fideicommittit, quia effectus legati aut fideicommissi tenet & repugnat testamento nulla facta institutione, dicitur codicillus non testamentum,effectu considerato non consideratis uerbis. ¶Dictum est supra, quod ex responsione Paulus de Castr. in d.l.proxime.ff.de his quæ in testam. delen. ad d.l.non codicillum.C. de testa. eliciuntur duæ conclusiones. Vidimus de prima conclusione non parum utili, quod ubi uoluntas disponentis restringitur ad certũ actum,si non ualet actus ut agitur, non ualet ut ualere

47 potest. ¶Secunda † conclusio est, quod uoluntas dispo nentis declaratur ex modo procedendi. nam in d.l. non codicillum. quod uoluerit quis testari non codicillari arguitur ex modo procedendi, id est, ex eo, quod testator instituit aut exhæredauit qui est actus conueniens testamento. Similiter quando quis solum legat aut fideicommittit omissa institutione & exhæredatione apparet, quod uoluit codicillari non testari, licet dicat te stari se uelle. Similiter quando dubitatur an aliquis processerit tanquam iudex ordinarius aut extraordinarius uel arbiter, cognoscitur ex modo procedendi. Bart. in l. societatem.§.arbitrorum. colum.3.ff pro socio. Alexan. in consi.55.colũ.2. uersi. confirmantur prædicta.libr.5. Similiter an princeps uoluerit uti potestate ordinaria aut absoluta seu plenitudine potestatis, cognoscitur ex modo procedendi. quia si mandet partem citari, arguitur quod uti uoluerit potestate ordinaria. Roma. in cõsil.369. colum.2. Sed magis in terminis d l.non codicillum. ex quibus arguatur uoluntas, quod uoluerit quis testari non codicillari, adduco Socin. in l.Centurio.col. 17. in fin ff.de vulg. Vbi, quando uerba directa referuntur, aut diriguntur ad ipsum testatorem, præsumitur quod uoluerit testari. Secus si uerba directa substitutionis diriguntur ad institutum. quia facilius obliquantur, ob id præsumitur quod uoluerit codicillari. in qua docto. vult Soci. quod in l.illud.§.tractari ff. de iure codicil. uerba directa fuerit relata ad testatorem Sed michi

hi uidetur dicendum,quod ubi uerba directa referuntur ad testatorem,uoluerit substituere etiam per fideicõmissum.quia per fideicommissum succeditur testatori.l. cohæredi.§.cum filiæ.& sic ad arguendum uoluntatem obliquandi uerba directa,doctri.Socin.nihil facit Ideo dico coniecturam,non aliam clariorem explicari ad arguendum uoluntatem testatoris, an uoluerit testari aut codicillari,quàm eam quam ponit tex.in d.§. tractari. nam ibi concurrunt duo ex quibus necessario infertur, quod uelit quis testari non codicillari. Primo quia noluit præstari legata ab hærede scripto,ergo non a legitimo,ergo noluit codicillari.quia tũc præstarentur ab hærede legitimo. Secundo concurrit substitutio uulgaris facta hæredi scripto, quæ omnino repugnat codicillis. quia dando substitutum vulgarem apparet quod noluit uenire hęreditatem ad hęredem legitimum,de quo tex. etiam uidebimus in l.prima infra eodem.

¶ Vidimus supra, quod appellatione testamenti large ueniunt codicilli,seu quod codicilli large dicuntur testamentum.& quod disposita in codicillis habentur,perinde ac si essent disposita in testamento. Sed hic quæ-
48 ro † aliquis prohibetur alienare bona per testamentum, an poterit alienare in codicillis? Angel.in consil. 7.in fin.tenet,quod non.quia prohibitio alienandi dicitur odiosa. Ideo prohibitio facta per uiam testamenti, non extenditur ad codicillos.sequitur Soc in l. 1.§.quãquam.in fi.ff.ad trebel. Ratio huius dicti uidetur, quia prohibitio alienandi dicitur res odiosa.l.non usq; adeo. ff.si quis a paren.fuer.man. sed in odiosis uerba debent intelligi proprie & stricte,non large.l.1.§.si is qui naué. ff.de exercitor.l.constitutionibus.ff.ad municip.propria enim significatio uocabuli dicitur illa, quæ est stricta non quæ larga.l.Labeo.§.contractum.ff.de uerborum significatio.cap.fina.de præben.c.oratorium. & c.seq.43. distin.Calderi.in consi.5.colum.1. in tit.de hæreti.& in consi.7.in titu.de uerbo.significatio. Ias.in consi.77.col.
49 6.post medium libro primo. vbi Ias.quod † propria significatio dicitur illa q̃ est stricta & naturalis. Sed contra

istud dictum Ang. approbatum per Socin. tenet Ias. hic
50 colum. pen duabus rationibus. Prima ratio est, † quia prohibitus testari censetur prohibitus codicillari. l. 2 infra eod. sed ista ratio non uidetur bona. quia procedit in eo qui omnino, seu in omni casu prohibetur testari, & quo ad omnia bona, sed nos loquimur in eo qui potest generaliter testari, licet prohibeatur in testamento alienare certa bona, an illa prohibitio extendatur ad eam codicil. cum sit odiosa, nec reperiatur iste prohibitus alienare in codicillis. nam in odiosis non fit extensio, et ex identitate rationis. l. si uiro. §. de uiro. ff. solut. matr. l. fi. C. de præ. decurio. lib. x. ubi decurio prohibitus uendere sine decreto, non censetur prohibitus donare. tradit. Oldr. in consi. 150. In ecclesia ualentina, colum. secunda. in fi. ex quo tex. d. l. fi. uidetur confundi ratio Ias. Nã si prohibitio uenditionis esset propter inhabilitatem personę, utique etiam donatio censeretur prohibita, sed quia cessante inhabilitate fit prohibitio in certo casu, illa non extenditur. Præterea ideo prohibitus testari censetur prohibitus codicillari, quia testamentum dicitur quoddam genus comprehendens omnem ultimam uoluntatem, ut per Ias. in d. l. 2. infra eo. sed ista ratio cessat quando generaliter non prohibetur quis testari, sed solum in aliqua re. Secundo mouetur Ias. contra dictũ Ang. quia nisi prohibitio alienandi extendatur ad codicillos, de facili reddetur prohibitio elusoria, quia prohibitus alienare in testamento alienabit per uiam codicil-
51 li & licet Ias. nihil alleget, † confirmatur istud argumentum, quia extensio fit etiam in pœnalibus, ne dispositio reddatur elusoria. c. si ciuitas. ubi Domi. in secundo no. de sen. excom. lib. 6. no. Deci. in l. factum suum. §. fina. in tertia limitatione. ff. de regu. iur. Ias. in l. talis scriptura. colum. 4. circa med. ff. de leg. 1. addo Bal. in consil. 365. Statutorum scrip lib. 4. Ideo si statutum prohibet extrahi bladum cum asinis, censetur etiam prohibere cum bobus. secundum Baldum ibi. Sed aduertendum circa istud argumentum Ias. ab elusorio, quia si procederet, sequeretur, quod prohibitus alienare in ultima uolunta-

te

te censeretur, etiam prohibitus alienare inter uiuos, ne fiat prohibitio elusoria, maxime cum facilius sit alienare inter uiuos, quam in ultima uoluntate. Patet, quia inter uiuos non requiritur tanta solennitas quanta in ultima uoluntate, & tamen prohibitum in ultima uoluntate, non uidetur prohibitum inter uiuos quia ista sunt diuersa, nisi ex uerbis aliter de mente appareat. l. pater filium. §. fundum. ubi Bar. ff. de lega. 3. Bal. in consi. 283. Verba testamenti lib. 2. Dec. in consi. 336. colum. fina. & magis in terminis adduco tex. in l. cum hi. in prin. iuncto uersic. plane. ff. de transf. ubi prohibitio facta in materia fauorabili in relictis in ultima uoluntate & in donatione causa mortis, non habet locum in donatione inter uiuos. quem tex. ad hoc citat Deci. in l. 1. colum. 4. in octauo notab. C. de secund. nupt. sed ultra Dec. adduco tex. in l. uerba contraxerunt. ff. de uerbo signi. quem ad hoc citat Bal. in l. executorem. colum. 3. C. de execut. rei iud quid dicemus in materia & prohibitione odiosa, nisi dicas, quòd facilius, quis disponit per uiam ultimæ uoluntatis, quam inter uiuos irreuocabiliter. Puto considerandum in hac materia rationem prohibitionis alienandi. nam si ratio sit generalis militans ita in codicillis sicut in testamento, quia testator noluerit bona exire de familia, tunc prohibitio facta in testemento extendetur ad codicillos, qui large dicuntur testamētum.
52 quia † extensio fit etiam in odiosis ad ea quæ continētur sub dispositione lato sumpto uocabulo aut large. l. filium habeo. ff. ad Macedonianum. l. libertum §. j. ff. de ritu nuptia. Roma. in consilio. 129. Licet magna. Alexan. in consi. 190. colum. penul. in fin. lib. secundo Deci. in l. qui se patris. colum. pen. post medium. C. unde legiti. & hoc modo euitatur dictum Oldr. quòd in odiosis nō fit extensio ex identitate rationis. quia illud non procedit in his quæ continentur sub dispositione saltē large aut lato sumpto uocabulo. Pro hoc uidemus, quod prohibitio alienandi facta inter uiuos, aut per uiam contractus extenditur ad ultimam uoluntatem quando ratio prohibitionis est generalis militans etiam in ultima uo

luntate, ut quia uoluerit testator bona in familia remanere. nam ratio generalis ampliat dictum speciale, ut per Barto. in d. l. pater filium. §. fundum. ff. de lega. 3. tradit Socin. in consi. 251. colum. secunda libro secundo. Non omitto tamen in hac materia an appellatione testamenti ueniant codicilli in materia odiosa aut pœnali, quod si codicilli fiant condito testamento, dispositio pœnalis loquens de testamento, locum habet & in codicillis. Ideo pœna imposita hæredi aperienti testamentum ante uindicatam necem testatoris a familia seruorum occisi, habet locum in aperiente codicillos factos. condito testamento, licet testamentum non aperiat. l. si quis in graui. § si quis codicillos ff. ad Syllanianum. rationem assignat text. quia pertinent codicilli ad causam testamenti, quando fiunt condito testamento. nam perinde est ac si omnia scripta in codicillis, scripta essent in ipso testamanto. l. secunda. §. primo. ff. de iure codicillorum. ex quo tex. uidetur inferri, quod secus esset in codicillis ab intestato quando materia pœnalis tractaretur. quem tex. bene nota.

¶ Circa secundã partem glo. quæritur de duobus. Primo, quare materia legatorũ fuerit diuisa in tres libros. Secundo in quibus differant isti très libri. Circa primã quæstionem glo. ponit duas rationes. Prima ratio est ad euitandam prolixitatem, quæ fieret, si sub uno titulo posuisset totam materiam legatorum, sed istam rationem prolixitatis reprobat glo. in rubri. infra de legat. 3. quia prolixitas præsupponit identitatem materiæ quasi in omnibus tribus libris tractetur de eadẽ materia, quod esset prolixum nimis in eodem lib. Sed dicit glos. quod diuisio librorum præsupponit diuisionem & separationem materiæ, quia singuli libri singulas materias & separatas debent continere. Secundo ratio est, quia isti tres tituli differunt inter se, & continent materias diuersas. Ideo tanquam diuersi & differentes positi fuerunt sub diuersis titulis. In qua re aduertendum, quod Ias. male refert istam glo. dum dicit Ias. quod glo. format q. & pro solutione se remittit ad not. per eam in rubric. ff.

ff. de

ff.de legat.3.Nam glo.citra remiſsionem reſpondet expreſſe ad quæſt. ponendo duas rationes. Similiter dum Iaſ.dicit, quod in loco remiſsionis formatur diuerſa quæſtio,& poſtea Iaſ.declarat. Dico,quod imo glo.expreſse ſe declarat,quod ponatur materia legatorum in tribus libris propter diuerſitatem ipſius materię.Ex qua
53 declaratione gl.infertur ad illam † regulam,quod ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio. Nam quia iſtæ materiæ legatorum differunt inter ſe & ſeparantur, ideo ſeparatim tractantur ſub diuerſis & ſeparatis titulis.ad quam regu.ſolent allegari tex.plurimi.l.fin.ff.de calumnia l.Papinia.exuli.ff. de minor.l.ſi domus. ff.de ſeruit. urba.præd.l.1.§.Trebatius.ff de aqua quoti.& æſti.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ibi,ſed hæc diſsimilia ſunt.ff. de uerbo.obligat.l.3.§ ſi tutor.ubi Bal.ff. iudi.ſolui.l.de bonis.in princip.ff.de carbo.edic.l. qui fundum.§.ſi fundus.ibi propriam & ſeparatam conditionem habent.ff. pro empto.l.nam ſatis.§.primo.ff.quemadmo ſeruitut. amit.l.quod conſtitutum.ff.de teſtam.mili.l.ſi maritus. C.de don.inter uir.& uxo.l.neq; natales. C.de proba.c. 2.de transla.pręla.cum ſimil.ſed magis in terminis adduco tex.in l.1.§.1.ff.de fonte.ubi quia diuerſæ ſunt ſeruitutes ductus aquæ & hauſtus aquę,ideo diuerſa ꝑ eis perduntur interdicta.ad idem tex in l.2.§. Quintus.C. de uete.iur.enuclean. ubi quia Falcidia, & Trebelliaca ſunt diuerſę,ideo ponuntur ſub diuerſis titulis & libris. ¶Infertur ſecundo ex iſta declaratione gloſſ. dum po-
54 nit differentiam inter iſtos tres libros de legat. † quod illa dicuntur ſeparata quæ continent diuerſitatem factorum,licet circa idem in genere. Nam licet omnia dicantur legata in genere, tamen quia tractantur diuerſimode. dicuntur diuerſi tituli & ſeparati. quod eſt notandum pro ampliatione reg.de qua in l prima, ubi Barto.& Bald.C.ſi unus ex plurib ubi quod ſaparata dicuntur quæ continent diuerſitatem factorum. quem text. ad hoc citat Roman. in conſilio 300 in fin. nam iſtud procedit,licet talia facta conſiderentur circa idem in genere.Aliam rationem quare materia legatorũ fue

rit diuisa in tres libros ponit. Imo. hic & sequitur Iaſ. ꝙ facta fuit talis diuiſio gratia commodioris uſus & commodioris intelligentiæ. argu. l. Caius. §. fina. ff. de lega. 3. & quod in ſimili habetur per glo. & Docto. in rubric. ff. ſolut. matrimo. Addite glo. in proœmio inſtitu. §. igitur. in uerſi. eaſdem. ubi glo. quod diuiſio librorum tria operatur de quibus per eam ibi & Iaſ. hic in fin. ſimiliter ex diuiſione aut diſtinctione quæſtionum negotium fit magis clarum. c. ſuper literis. de reſcript. ubi text. diſtinguit inter ſubreptionem, quæ committitur ſcienter & malitioſe & ſubreptionem, quæ committitur per ignorãtiã, aut ſimplicitatem, ex qua diſtinctione negotium clarius intelligitur. quem tex. ad hoc citat Abb. in conſilio. 96. colum. prima in fin. libro primo. Circa differentias iſtorum trium librorum de legatis, qualiter differant inter ſe, unam differentiam ponit glo. hic & rubr. infra de lega. 3. alteram ponit Barto. in d. rubr. de legat. 3. tertiam ponit Alberic. de Roſ. hic poſt Odofred. Sed aduertite, quia iſta uidetur quæſtio facti potius quam iuris, & laborioſa potius quàm utilis, quia opus eſſet legere & diſcurrere, per ſingulas leges omnium trium librorum ad intelligendum in quibus differant. ¶Extra gl. Iaſ. hic format duas quęſtiones. Prima quæſtio eſt, quare Iuriſconſultus in titulo legatorum prius tractauerit de legatis & fideicommiſsis particularibus, quàm de fideicommiſſis uniuerſalibus, quæ ſunt digniora. Ex hac quæſt. Iaſ.
55 duæ inferuntur concluſiones. Prima concluſio † eſt, quod uniuerſalia dicuntur digniora particularibus. Probatur iſtud dictum, licet Iaſ. non dicat. nam illud dicitur dignius, quod eſt generalius & plura complectitur. argument. gl. in can. in nouo. 21. diſtinct. quam gloſſ. ad hoc citat Dec. in rubric. ff. ſi certum petatur. colum. prima poſt medium. ſed ultra Decium, adduco text. in §. nos igitur. in authentic. defenſor. ciuit. ubi, quod præſes prouinciæ, quia præeſt uni uniuerſitati, & ſic toti prouinciæ non uni ciuitati tantum, dicitur maior, & dignior, nam dicitur iudex iudicium, & quanto quilibet præeſt melioribus, tanto maior ipſe & hone-

ſtior

ſtior eſt. Et ita illum tex. ad hoc citat Abb. in conſi 21. lib 1. Et de eo qui præeſt pluribus & maioribus, quod dicatur dignior tradit Bal. in conſi 387. Archidiaconus. col. 1. lib 1. per glo. in §. generaliter. in authentic. conſti tu. quæ de digni. Ideo amplitudo unius principis dicitur maior dignitate inferioris, quia poteſtas principis eſt uniuerſalior latius patens, & quod ratione uniuerſalitatis dignius quid dicatur uoluit Bald. in conſilio 352. Materia fundorum. col 2. lib. 1. Vbi, quod omnis conceſsio perpetuæ iuriſdictionis dignitatem habet & gradum excellentiæ ſuperioris, cum præſit uniuerſitati. Ex quibus abunde probari uidetur concluſio fideicommiſſum uniuerſale dignius eſſe particulari legato aut fideicommiſſo. & quod titulus generalis debeat præcedere ſpecialem tradit Dec. in rubri. C. qui admitti. col. 4 ante medium. ¶ Secunda concluſio elicitur ex ratione Iaſ. ad
56 quæſtionem ſupra formatam, † quòd illa ſunt præferẽda, circa quæ, aut in quibus maiore tractatu eſt opus. nã Iaſ. dicit, quod ideo titulus legatorum & fideicommiſſorum particularium præpoſitus eſt, quia erat Iuriſconſultus plura dicturus, de ipſis legatis & fideicommiſsis particularibus. Sed iſta ratio non uidetur bona tanquam ſumpta ex diuerſis aut ſeparatis. Etenim non ualet conſequentia ſum dicturus plura de populo, quam de principe, ergo de populo prius dicendum eſt, & quare maior tractatus legatorum, & fideicommiſſorum particularium ita poni non poterat poſt tractatum fideicommiſſorum uniuerſalium, ſicut ante. ſed magis in terminis contra iſtam reſponſionem Iaſo adduco tex. in l. 1. ff. ſi certum pet. ubi Iuriſconſultus præmittit titulum. ff. de rebus credit. aliis titulis ſequentibus, quia titulus de rebus creditis eſt generalis, ad omnes contractus in quib. ſequimur fidem alienam. Et tamen tractatus circa ipſos contractus in ſpecie in quibus ſequimur fidem alienam, eſt multo maior & amplior tractatu illo generali de rebus creditis. Ideo ultra Iaſonem aliter reſponderi
57 poteſt ad argumentum, quod ordo † non attenditur in iſtis titulis, an alius alio ſit dignior aut prior. gloſſ. in §.

quibus.in prima constitutione Codicis Iaso. in l. finali columna quarta in fine. C. qui admitti, & & in l finali columna penultima, post medium, in secundo notabili. C. qui testamenta facere possunt. Secundo potest responderi, quòd ordo scripturæ non attéditur in his quæ sunt de se certa, puta si notorie dignior posteriore loco nominatur. Decius in capitulo auaritiæ. columna secunda circa medium. de præbendis. Ideo cum materia fideicommissorum uniuersalium sit notorie dignior, non uidetur curandum quo ordine tractata sit. Tertio potest responderi, quòd in istis situationibus titulorũ non semper seruatur iste ordo, ut digniores præponantur, ut patet in titu. de arbit. qui proponitur titu. de iudiciis, & tamen iudicia uidentur potiora, & digniora ratione maioris potestatis. Quarto potest responderi, quod potuit præponi materia fideicommissorum particularium, tanquam prius edita & tractata, licet non ęque digna, & sic quod in situatione habitus fuerit respectus ad prioritatem temporis natiuitatis non ad dignitatem.

58 ¶ Inquantum Iaſ. hic circa dictam q. dicit, † quòd fideicommissarius habetur loco hæredis, istud intelligitur, non uere aut proprie, sed per uiam fictionis. l. si filius. §. 1. ff. quod cum eo. allegat. hic per Iaſ. ponderando uerbum quodammodo, quod est nota improprietatis. l. in suis. ff. de libe. & posthu. not. Bart. & docto. in l. si is, qui pro emptore. ff. de usur. ad idem tex in l. postulante. §. 1. ff. ad trebellia. Ideo in ista materia, an fideicõmissarius habeatur loco hæredis recurrendũ est ad illã materiam an dispositio loquens in casu uero, habeat locũ in casu ficto, quę materia latissima est & nodosa. Et de ea habetur in d. l. si is qui pro empto. Tempus hic alienũ sit de ea tractare. Illud tamen certũ est, quòd in materia pęnali fideicõmmissarius non uenit appellatione hæredis. l. si antequam. cũ l. seq ff. ad Syllan. Socin. in l. 1. §. si is qui quadringenta. col. 2. ff. ad Trebel. Idem in materia correctiua, uel exorbitanti, in qua appellatione hæredis non uenit fideicõmissarius. Soci. in d. l. 1. §. de illo. circa prin. ff. ad Trebellia. Idem in omni materia stricte intelligenda.

da. Soci.in rub.ff.de uulga.col.2.circa med.Idem in materia in qua uerba debent intelligi proprie & in forma specifica.Ideo conditio dandi decem hæredi,non potest impleri in persona fideicommissarii.l.qui hæredi.§.qui hæreditatem.ff.de condi.& dem.Ias.in l.precibus. colu. 13.circa med.C.de impube. ¶ Sed istud,quod in mate-
59 ria stricta † appellatione hæredis non uenit fideicommissarius,uidetur intelligendum, nisi alias actus redderetur inualidus . nam ut actus ualeat dispositio loquens de hærede,locum habet in fideicommissario, qui utiliter dicitur hæres.ita Ias.in l.centurio.colu.11.uersi ego ultra scribentes. ff.de uulg. sed hoc dictum latius potest comprobari , ex dictis supra circa continuationem rubricæ,quòd uerba impropriãtur,ut actus substineatur & ualeat.sed magis in terminis adduco text.in l. filiosfamilias. ubi Socin.in primo nota.ff.de condi.& demon.Vbi quod uerba ficte intelliguntur, ut actus ualeat. Ergo licet fideicommissum ficte dicatur hæres,ob id non ueniat appellatione hæredis in materia stricta, istud tamen nõ procedit,quando alias actus non ualeret.

¶ Sed iuxta prædicta quæro de tali q.exqua materia ista planior fiet . Testator in testamento suo dotauit quandam capellam,& uoluit quòd præsentatio rectoris pertineret hæredi suo,& hæredibus hæredis sui . Deinde instituit filium heredem uniuersalem. mortuo testatore filius hæres fecit testamentum in quo instituit filium suum hæredem,cui substitu it Gaium.Euenit casus substitutionis in persona Gaii, quia filius grauatus decessit sine liberis. nunc oritur controuersia inter hæredem legitimum,hæredis grauati , & Gaium substitutum, ad quem pertineat præsentatio rectoris ad dictam capellam . Istam quæstionem format Guido Papæ. quæstio. 507.& ibi determinat in fauorem Gaii fideicommissarii monetur Guido Papæ,primo per tex.in l.qui liberis. §. hæc uerba.ff.de uulg.ubi quando testator uocat hæredẽ ad substitutionem filii,intelligitur de eo , qui est hæres iudicio ipsius testatoris . Et ideo substitutus a testatore prefertur hæredi legitimo. sed ille tex. posset retorqueri con-

ri contra Guid.Papæ.quia ille Gaius non fuit uocatus a primo testatore,sed ab ipso hærede grauato , & sic non dicitur hæres ex iudicio testatoris, de cuius dispositione agitur.Tamen ille tex.optime uidetur probare intentionem Papæ. quia in casu Papæ non uocauit testator ad præsentationem capellæ solum hæredem ipsius testatoris,sed hęredem hęredis. Ideo uidendum est,quis dicatur hæres hæredis, & ꝓculdubio uocatus ab hærede per fideicommissum,per quod succeditur testatori.l.cohæredi.§.cum filiæ.ff. de uulga. ille autem hęres legitimus, non dicitur hæres filii testatoris,sed hęres nepoti grauati.

60 Et sic † uerba primi testatoris non conueniunt illi hęredi legitimo nepotis testatoris, ergo nec dispositio. l. si quis seruum.ff.si quis caut.l.cum hic status.§.si sponsus. ff.de don.int.uir.& uxor.l.4.§.totiens.ff.de dam. infect. l.1.§.loquitur.ff.de aqua quo.& æsti.l.si uero.§.de uiro ff.sol.mat.l.ita autem.in prin.ff.de admin.tut.l.si seruũ. §.non dixit prætor.ff.de acq hęred.c.in nostra.de iniur, capit. penul. de conces.præben.lib.6.Secundo mouetur Guido Papę , per textum in l. in conuentionibus. ff. de uerbo. significa. ubi quæ possunt transire ad hæredem, possunt etiam transferri in legatarium,ergo multo fortius in fideicommissarium uniuersalem,qui magis dicitur hæres,quam legatarius,cum teneatur fideicommissarius ad onera restituta hereditate.l.1.§. fin. ubi glo.& docto.ff.ad Trebellia.l.2.C.eod.titu.sed ille tex. in d.l. in conuentionibus. non uidetur facere ad propositum, quia non quæritur hic,an ius pręsentandi,aut ius patronatus,possit transire ad fideicommissarium,aut ad legatariũ, sed an appellatione hęredis ueniat fideicõmissarius,& sic an relicto iur. patr.hæredi,& hæredi ipsius hęredis ueniat substitutus,aut fideicõmissarius ipsius hęredi hæredis.De illo aũt an ius pręsentãdi possit trãsire in fideicommissarium,inferius dicetur seperatim,& quod hic non quæratur , an possit transire in fideicommissarium,patet,quia ubi non posset transire in fideicommissarium,quia sit extraneus, etiam non posset transire in hęredem directum extraneum, & sic ille tex.in l.in con

uen-

uentionibus. male allegatur ad propositum huius q.

61 ¶ Tertio mouetur Guid. Papę. † quia ius patronatus ecclesiæ est cessibile, & uendibile. Innoc. in c. ex literis. de iure patrona. ergo est transmissibile. glo. in clemen. 2. in glo. 1. in fi. de iure patrona. sed istud nō procedit ita simpliciter, & generaliter, quòd ius patronatus ecclesiæ sit cessibile. quia solum cedi potest simul cum uniuersitate quando alienatur aliqua uniuersitas, puta unum territorium, aut unum castrum, ut habetur in d. c. ex literis. Et tradit Bal. in consil. 32. Quidam nobilis habebat. colu. 2. lib. 1. Alexan. in l. si patroni. in fin. princip. ff. ad Treb.

¶ Sed aduertendum. quia puto, quod Guido Papæ male loquatur, dum uult, † quod ius patronatus ecclesiæ

62 transeat in fideicommissarium, nam contrarium tenent Bartol. Paul. de Castr. & Alexan. in l. quia perinde. ff. ad Trebellia. quam legem legit Alex. simul cum l. quamuis §. 1. Et idem Alexan. in l. si patroni. in fin. principii. ff. e. titu. Curtius Senior in consil. 76. colu. 7. circa med. uersi. poterunt quoque. Socin. in l. centurio. colum. 15. in fine uersicu. tertio consideratur utilitas. ff. de uulga. Iason in l. pro hærede. §. Papinianus. col. fin. post med. ff. de acquirend. hęredita. In qua re aduertendum est, dum Alexan. in dict. l. quia perinde. respondet ad argumentum in contrarium adductum, quod ius patronatus ecclesię transit ad hæredes extraneos, ergo uidetur, quod etiam ueniat in fideicommissarium. Alexan. respondet, quod illud procedit quando aliquid transit ad hęredes extraneos, tanquam hęredes, & pro portionibus hęreditariis, secus quando trāsit ad hęredes extraneos, quia sunt hęredes, non tamen tanquam hæredes, & pro portionibus hæreditariis, prout in iure patronatus, quod transit ad hæredes extraneos æqualiter, non pro portionibus hæreditariis. Ideo quilibet hæredum æqualiter præsentat, aut ius præsentandi habet. Ita uult Alexan in d.

63 l. quia perinde. Nam istud, † quod ius patronatus trāseat ad hęredes extraneos, non ita simpliciter & generaliter uidetur intelligendum, sed demum deficientibus hæredibus sanguinis seu coniunctis, quia ius patrona-

tus

tus transit ad posteros iure sanguinis. cap. filijs ac nepotibus. capit. considerandum. & capitu. si plures hæredes. 16. quæstio. 7. capit. secundo de iure patronat. clemen. 2. eod. titu. & ita declarat Gemin. in consil. 32. colu. prima post med. ¶ Ex præmissis duo inferuntur. Primũ, quod decisio Guido. Papæ in dict. q. 507. de iure constare non potest. Secundum est, quia habetur declaratio ad illud dictum, quod ius patronatus ecclesiæ transit ad hęredes extraneos. ¶ Iuxta istã rubricã quærit Crotus post Ale-
64 xand. in l. 1. infra eod. an † uerbum lego, adiectum uniuersitati bonorum importet institutionem, ita quod is cui legatur hæreditas, dicatur hæres institutus, aut simplex legatarius. Effectus est magnus. quia legatarius non accipit bona propria authoritate, sed de manu hæredis. l. non dubium. C. de legat. secus in hærede directo nullo alio existente in possessione bonorum, ut habetur in l. fina. C. de edicto diui Adrian. tollend. Rursus hæres directus consequitur hæreditatem sine detractione, sed legatarius patitur detractionem falcidiæ, imo trebellianicæ, quando est legatarius uniuersalis, qui æquiparatur fidei commissario uniuersali. glo. & Alex. in l. mulier. §. fin. ff. de leg. i. magnus autem effectus est an detrahatur trebellianica, an falcidia, quia in trebellianicam imputantur fructus percepti iudicio testatoris, nisi in liberis primi gradus. leg. iubemus. C. ad Trebellian. secus in falcidia. argumen. l. in quartam. & l. in ratione. ff. ad leg. Falcid. Istam diuersitatem inter trebellianicam & falcidiam, ponit Corn. in consil. 53. libr. tertio. Alius etiam est effectus quia falcidiam perdit hæres, ob inuentarium omissum, secus in trebellianica, ut per modern. in rubr. & in l. Marcellus. in princip. ff. ad Trebellian. Alius effectus. quia si legatarius uniuersalis non dicitur hæres, nullo hęrede instituto testamentum corruit. le. proxime. ff. de his quę in testamento delentur. secus si legatarius dicitur hęres. Et hoc quando appareret uoluisse disponentem testari alias ualeret, ut codicillus. Bald. in l. prima supra de testamen. & supra latius dictum est. In qua quęstione concludit Crotus communem opinionem esse

quod

quod uerbum,lego,adiectum uniuersitati bonorum nō importat institutionem.allegat Bartolum & doctores in l.centurio.colum.6.supra de uulgari. Imola & Alexander in l.prima,infra eodem. Pro qua opinione adducū tur iura, primo textus in l. cum ex filio.in princip.ff.de uulgari.sed ille textus non uidetur probare.quia, quod uerbum lego, ibi non importet institutionem , non est, quia non sit aptum institutionem importare , sed quia legata fuerat dimidia pars hęreditatis nepoti impuberi, cum in suam tutelam uenisset,& sic ex die aut ex tempore pubertatis,sed hęreditas ex die non datur.l.hęreditas ex die.ff.de hęredibus instituendis. Secundo ideo ibi importat fideicōmmissum.quia alias sequeretur, quod hęres scriptus fuisset institutus usque ad certum tempus contra textum,in.§.hęres institutio. de hęredibus instituendis.Tertio, quia alter nepos fuerat institutus insolidum , ideo non poterat amplius desinere esse hæres. Quarto , quia datus cohęres & ab eo datum legatum . Nam relinquendo ab hærede apparet,quod noluit eum cui relinquitur esse heredem . Secundo pro ista opinione adducitur textus in leg. uerbis legis. ff de uerborum significatione ubi ponuntur tanquam diuersa institutio & legata,seu ius instituendi & legandi,& quod coangustata est potestas & significatio uerbi legandi . Sed ille textus uidetur posse retorqueri.Nam ibi dicitur,quod illa uerba legis duodecim tabularum . Is uti legasset, suę rei ita ius esto. latissimam habent potestatem , & comprehendunt ius instituendi & legandi. Itaque si permissa potestate legandi, censetur data potestas instituendi, ergo patet quod uerbum lego , ad institutionem etiam pertinet . Nec obstat , quod ibi uideantur poni , ut diuersa institutio & legatum , & quod illa potestas legandi fuit coarctata , quia fateor quod fuit angustata potestas legandi , ut non posit quis ęque libere legare , ac antiquitus per legem duodecim tabularum , cum minuantur legata per legem Falcidiam.sed non dicit ille textus quod sit coarctata significatio uerbi legandi, quominus importare posit institutionem,

tutionem, ergo quod non mutatur, cur stare prohibetur. l. sancimus. C. de testamentis. l. præcipimus. in fine. C. de appellationibus. & quòd illa coangustatio referatur ad potestatem relinquendi expresse declarat textus institut. de lege Falcidia. in principio, & glo. in d. l. uerbis legis. & ita respondet Alexandr. in d. l. 1. col. 2. infra eod licet non ita declaret. Tertio pro ista opin. adducitur tex. in l. mulier. §. fin. ff. ad treb qui tex. prima fronte fortiter uidetur stringere. Nam ibi dicitur, quòd ubi legatur portio hæreditatis, quæ legari potest, ait tex, non est locus trebelliano, idest cessant effectus trebelliani, qui consistunt in cogendo hæredem ut adeat, in detractione quartæ. in transitu iurium actiue & passiue, ergò tale legatum portionis hæreditatis non habet uim institutionis, quia si uim haberet institutionis, locus esset trebelliano & detractioni quartæ trebellianicæ. Similiter legatarius cogi posset ad adeundum, si esset hæres de transitu iurium nihil hic dico, quia dicetur in l. 1. infra eo. Sed ille tex. nihil facit. quia ibi portio hæreditatis fuit relicta ab hærede, & fuit hæres insolidum institutus, ut ponit glo. & necessario præsupponitur. Ideo cũ oporteat legatarium accipere portionem hæreditatis, non mirum si uerbum lego, institutionem non importat. quia ubi importaret de stricta significatione, effectus tamen capiendi de manu alterius repugnat significationi uerbi. Ex quibus apparet, quòd illa tria iura adducta pro communi nihil omnino probant ¶ Contrariam opinio. quòd uerbum lego, adiectum uniuersitati bonorum importet institutionem, tenent multi docto. relati per Crotum hic col. 3. Inter alios allegat Abb. in c. Raynaldus. de testa. Sed certe Abb. ibi colum. 5. in fi. super glo. in uer. legauit. tenet contrarium, quòd uerbũ lego, adiectum uniuersitati non importet institutionem proprie, sed improprie. Et licet Abb. in d. c. Raynaldus. in tertio nota. simpliciter inducat illum tex. quòd uerbum lego, importet institutionem, tamen se remittit ad dicenda per eum super glo prædicta. Rursus allegat Crotus Alex. in d. l. 1. infra eo. ubi Alexan. mouetur per

tex.

tex. in d c. Raynaldus. ubi legatum factum uni ex patruus & eius filiis de medietate certorum bonorum & reliquorum bonorum paternorum trahitur ad institu-
65 tionem. Sed ad illum tex.† reſpondet Crotus hic, quod ubi uerbum lego, non fuit oppoſitum uniuerſitati bonorum, ſed ſolum ad bona paterna. ergo cum non comprehendatur omnia bona teſtatoris, ſed ſolum bona paterna ad eum peruenta, dicitur diſpoſitio particularis, non uniuerſalis.l.cogi.§. ſed ſi miles.uerſi. & quamuis. ff.ad Treb.no.Bartol.in l.cum filius.§. Lucio Titio.ff.de leg.2. addo.Areti. in conſi. 154. Periculoſum.colum.7. uerſi.ex præmiſsis apparet. Socin.in l.1. in princ.col.7. circa med.uer.præterea, ſi pater relinqueret.ff.de vulg. conſequenter vult Crotus, quòd ex quo illa diſpoſitio erat particula is inſtitutio, nō poteſt importari per uerbum legauit, quod autem ibi inducatur inſtitutio, illud fit ex alio, ut Crotus dicit Sed iſta impugnatio Croti nullo modo uidetur procedere nam cum tex. dicat illum patruum fuiſſe hæredem, ergo neceſſario præſupponitur eum inſtitutum in uniuerſum nec obſtat quod ſolum fiat mentio de bonis paternis, quia præſupponitur quod filius teſtator non haberet alia bona quam paterna, & qui vult dicere alia bona habuiſſe, tenetur probare glo.in l.cum de lege.ff.de proba.de qua ſæpius memini conſulendo. & tex. ibi præſupponit, quod ille patruus inſolidum haberet bona omnia teſtatoris. maxime ponderando dictionem reliqua. Rurſus vult Crotus impugnare inductionem illius tex. per diuinationem diuinando quod teſtator ibi haberet alia bona. Aduertendum eſt etiam ad intellectum nouum Croti hic ad d.c. Raynaldus.ad probandum quomodo uerbum lego, ibi importet inſtitutionem præſupponendo quod non ſit adiectum uniuerſitati bonorū. nam dicit Crotus, quod ibi colligitur inſtitutio propter duo ſimul iuncta, licet unumquodque per ſe non ſufficeret. Primo enim concurrit ipſum legatum. Secundo, impoſitio pœnę de qua ibi. pro hoc in ſimili adducit not. per Bar. & docto.in l. centurio.ff. de vulga. ubi licet filii poſiti in conditione

non dicantur uocati. Tamen quando concurrit aliud, quia expresse grauantur, censentur uocati. quòd dictũ latius sequi soleo consulendo. Et sic ex duobus simul iunctis inducitur uocatio filiorum, quæ ex uno non inducitur. Ad idẽ adducit tex. in l. Titia Seio. §. Seia libertis. ff. de leg. 2. ubi, quòd ex duobus simul iunctis inducitur substitutio reciproca inter duos uocatos, id est, quã fit substitutio in omnibus bonis & ultimo moriẽti, quæ tamen substitutio reciproca non inducitur ex uno illorum tantum. de quo late habetur in l. hæredes mei. §. cum ita. ff ad Trebellianum. & in l. penul. C. de impub. Sed aduerte quia iste nouus intellectus Croti, hic nullo modo potest procedere. nam Crotus fatetur, quòd ex solo legato aut ex sola impositione pœnæ non inducitur institutio, sed quod inducatur ex ambobus simul iunctis. sed istud fieri non potest. quia

65 † ubi sunt duo imperfecta, quorum unumquodque per se operari non potest in genere suo, id de quo agitur, ipsa ambo simul iuncta non operantur. l. spadonem. §. qui iura multa. ff. de excusatio. tutor. l. 1. cum gl. C. qui numero tutell. Baldus in l. si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de edendo. Iason in repetitio. l. admonendi. colum. 89. ff. de iureiuran. & in l. quæ dotis. colum. 7. ff. soluto matrimo. & alibi sæpe. Nec obstant adducta in contrarium. quia in illis causatur effectus de necessitate facti. Nam filij positi

66 † in conditione grauari non possunt, nisi tacite censeantur uocati. l. ab eo. C de fideicom. Ideo mirum non est, si ex illis duobus simul iunctis inducitur uocatio filiorum, quia paria uidentur uerbis aut facto uocare. l. Paulus respondet non tantũ uerbis. ff. rem ratam haberi. & fortiora uerbis sunt facta. l. si tamen. §. ei qui. ff. de edil. ædict. Similiter quando concurrunt illa duo, quod fiat substitutio post mortem plurium in tota hæreditate, & ultimo morienti, necessario inducitur substitutio fideicommissaria reciproca inter ipsos hæredes, post quorum mortem fit substitutio. quia nisi inuicem dicantur grauati, impossibile est quod ultimo moriens restituat hæreditatem totam substitutio. Itaque quod inducatur illud fideicommissum reciprocum

reciprocum non est ex coniunctione duorum simpliciter. sed quia factum coniunctum est tale, quod ex eo necessario inducitur fideicommissum reciprocum. sed in casu d.c. Raynaldus. illa duo simul iuncta, id est, legati & impositio pœnæ necessario non inducunt institutionem. quia potest stare legatum & pœna priuationis ipsius legati absque eo quod legatarius dicatur institutus. Præterea Crotus in isto suo intellectu uult unum absurdissimum, nam dicit, quod uerbum lego, ibi erat adiectum rei particulari, & uult, quod propter pœnā illud legatum trahatur ad institutionem, & sic uult, quòd pœna trahatur ad id quod relictum non est, & quod priuatio excedat habitum. Secundo uult Crotus aliud absurdissimum, quod priuatio inducat habitum, & quod ex pœna priuationis relicti inducatur ampliatio relicti qđ est impossibile, cum duo contraria simul stare non possint eodem tempore. l. ubi repugnantia. ff. de regu. iuris. Tertio contra istum intellectum Croti facit regula iu-
67 ris, † quod inducta ad unum effectum non debent contrarium effectum operari. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. Ideò ipsemet Crotus istum intellectum post ea reprobat per l. hæreditas ad Statium. supra de hæred. institu. ubi ex impositione oneris uel pœne non inducitur institutio. Et profecto miror de Croto hic quomodo institutionem colligere potuerit ex factis tam diuersis. Ideo Crotus dubitans de isto suo intellectu nouo, confugit ad alium intellectum, & dicit, quod in d.c. Raynaldus. uerbum lego, necessario importat institutionem. quia tex. dicit testamentum ualere, ergo necessario præsupponitur institutio. & si dicatur lego uerbum, non fuit adiectum uniuersitati bonorum, sed rei particulari. respōdet Crotus, quòd imo dicitur adiectum uniuersitati bonorum iuris interpretatione, quia cum nullus alius fuerit institutus hæres, institutio illa particularis trahit ad se uniuersalem l. prima. §. si ex fundo. ff. de hæredibus instituendis.

¶Ex isto intellectu Croti hētur una magna ampliatio ad dicti. l. j. §. si ex fundo. ut procedat nō solū quādo quis in

ſtituitur in aliqua re particulari, ſed etiam quando alicui legatur aliqua res particularis.ut tunc dicatur hæres in totum,& ſic quod legatum certę rei importet iuſtitu
68 tionem nullo alio dato hærede. Sed certe † ille intellectus Croti uidetur peior priore, quòd legatum certæ rei inſtitutionem etiam nullo dato cohærede, nam ex hoc ſequeretur quòd ſemper teſtamentum,in quo non eſſet hęredis inſtitutio,ſed legata tantum, ſemper valeret ut teſtamentum.quia legata traherentur ad inſtitutionem contra text.in §.ante hęredis.inſtitu.de legatis.Et in terminis,quòd uerbum obliquum adiectum certæ rei non trahatur, ad uniuerſum etiam nullo alio dato cohærede, uoluit Angelus in conſilio.148.Dominus Quiricus. colum.fi.Alexander in l.humanitatis.colum prima in fi. C.de impuber.in conſilio.70.colum.3.lib.2 Socinus in conſilio 117 colum.ſecunda in fine. libro quarto.

¶Infertur ex pmiſsis quòd in caſu d.c.Raynaldus.duorũ alterum eſt neceſſarium,uel quod ibi uerbum lego,fuerit adiectum uniuerſitati bonorum,uel quòd ſtet impro prie,ſecundum gloſ.& Abbatem. Sed melius & tutius uidetur,quòd ibi adiectum fuerit uerbum lego,uniuerſi tati bonorum.Sed tamen tenendo communem licet adiectum fuerit uniuerſitati bonorum, oporter neceſſario dicere,quòd ſtet improprie reſpectu inſtitutionis.

69 ¶Tertio contra communem opinionem † quod uerbũ lego,adiectum uniuerſitati importet inſtitutionem adducitur per Alexandrum & Crotum,tex.in §.diſponat. in authenti.de nuptiis.ubi diſponat teſtator, & erit lex. referuntur uerba.l. duodecim tabularum. Vti legaſſet quiſque ſuæ rei, ita ius eſto.ergo quibuſcunque uerbis diſponat teſtator etiam per uerbum lego,erit lex.quem textum allegat Angel.ſecundum Alexan.& Crotum in conſi.164.Dictus libellus. Sed Crotus allegat ſub num. 160. Viſis libellis.quod conſilium inuenire non potui. Sed ille tex. non uidetur probare, quia aut inducitur in illis uerbis,diſponat teſtator & erit lex, & non probat, quia fateor quòd diſpoſitio teſtatoris erit lex iuxta modum & formam ipſius diſpoſitionis. Itaque ſi diſponat

inſtituendo

instituendo obseruabitur institutio instar legis, si uero disponat per uiam legati, obseruabitur legatum, nō secus atque lex non autem uult ille tex. quòd si disponat testator per uiam legati, quod seruetur dispositio per modū institutionis, uel econtra, alias sequeretur, quod titulus institutionis esset hodie sublatus, si ille tex. ita generaliter intelligatur. Aut inducitur ille tex. in illis uerbis, uti quisque legasset, suę rei, ita ius esto. & illa uerba alio nō facto non important quòd uerbum lego, referatur ad institutionem, nisi istud suppleatur ex interpretatione Iurisconsultorum, de qua in d.l. uerbis legis. ff de uerborū significatione. qui tex. melius probat, ut supra uidimus. ¶ Aliam responsionem ad illum tex. in d. §. disponat. tradit Crotus hic, quod ibi tex. refert ius antiquum. 12. tabul. quod tamen est correctum, non ut approbet ius correctum, sed ad ostendendum quanto fauore prosequi debeamus uoluntates morientium. simile uidemus in ca. nouit. iuncta gl. de iudi. ubi summus pontifex allegat constitutionem correctam, ut ostendat quantum fauorem prestaret Imperator clericis. Sed ista responsio Croti ad illum textum non uidetur procedere, quia responsio Croti, solum tollit potestatem disponendi, non autem tollit potestatem significationis uerbi. nam lex antiqua. 12. tabu. est correcta in hoc, quòd non potest testator ita ex arbitrio disponere sicut olim quia olim dispositio testatoris non patiebatur aliquam diminutionem circa detractionem trebellianicæ, & falcidiæ sicut hodie, sed nō reperitur correcta significatio uerbi lego, quominus possit importare institutionem, sicut olim. Correctio
70 † autem restringitur ad terminos in quibus fit. l. sancimus. C. de testamen. l. pręcipimus. in fin. C. de appellat. nec extenditur dispositio correctiua. Imo solum comprehendit casum expresse dispositum. glo. in clementi. prima in uer. eligatur. de elect. glo. in cl. licet. canon. de elect. libro sexto glo. fina. in capitu. si pauper. de præben. libro sexto Ioannes Andr. in capitu. si apostolice. de præbend. libro. 6. Socin. in consi. 30 colum 6. uersic quinimo non solum. libro primo habetur in au hent. quas

actiones. C. de sacrosan. eccle. & ita istam impugnationē tradit Crotus hic statim in primo casu, ex quo apparet ipsum Crotum incontinenti uariasse, & sibi contrarium fuisse. ¶ Ex præmissis apparet quanta constet dubietas in hoc passu, an uerbum lego, adiectum uniuersitati importet institutionem. Ideo pro declaratione Crotus hic distinguit quinque casus. Primus casus est quando testator coram numero septem testium legat Titio hæreditatem suam, & isto casu inducitur institutio per quinque fundamenta. Primo quia in dubio uerba testatoris capiuntur in sensu directo. c. si pater. de testa. lib. 6. Et si dicatur ille tex. loquitur in uerbo dubio, quod potest se habere ad sensum directum & obliquum. sed hic sumus in uerbo obliquo & claro, in quo non cadit dubietas. Respondet Crotus, quod hic sumus in dubio non ratione uerbi aut eius significationis, sed propter uoluntatem testatoris, qui adhibuit septem testes. nam ex numero testium, qui conuenit testamento, præsumitur quod uoluerit testari. Et licet Crotus, aliter non probet eius fun
71 damentum, illud probatur † ex not. per Cyn. & Petrū, in l. licet. C. de pactis. ubi quando dubitatur, an donatio sit inter uiuos, uel causa mortis, istud arguitur ex numero testium. quia si adsunt quinque testes, præsumitur cā mortis, alias inter uiuos. sequitur Socin. in consi. 137. colum. 2. lib. primo quod est repetitum in consi. 232. lib. 2. tradit idem Socin. in consi. 102. colum. 2. in fin. libro tertio. Deci. in consi. 305. in fin. Corn. in consi. 124. libro. 4. Guido Papæ, quæstio. 510. Iaso. in l. quæ dotis. nume. 41. ff. sol. matrimonio. Sed istud fundamentum Croti, non uidetur tutum, & uidetur contra dictum Bal. supra relatum in l. prima. ff. de testamen. & Paul. de Cast. in dict. l. proxime. ff. de his, quæ in testamen. delen. ubi licet quis adhibeat septem testes, & dicat se facere testamentum, tamen si deficiat institutio, non erit testamentum, sed codicillus. & sic non sufficit apparere de mente testatoris, ex numero septem testium, quod uoluerit testari. Imo in dicto Bal. & Pau. de Castr. apparebat clarissime de mente testatoris, quod uolebat testari, quia appella-

uerat dispositionem suam testamentum. Et tamen hoc non sufficit nisi hęredem instituat. Ideo coniectura non sufficit, nisi uerba institutionem importent. Solutio defendendo Crotum, dici potest, quòd imo in dicto Bald. & Pau. de Castro non constabat de mente, uerba enim & potestas omnino repugnabant, quia nullus erat hæres expresse institutus, neque æquipollēter, quia solum relicta erant legata particularia. Ideo ex modo procedēdi omittendo institutionem arguitur uoluntas disponētis, quòd noluerit testari. hic autem factum est legatum per uerba importantia uniuersalitatem apta comprehēdere institutionem. ¶Secundo mouetur Crotus per textum in l. prima in fin. ff. de hæredibus instituen. ubi si testator dicit, Titio hæreditatem meam. inducitur insti-
72 tutio. ergo si apponatur † uerbum lego, uitiari non debet institutio per regulam l. unic in princip. C. de rei uxo. actio. Sed istud fundamentum non uidetur bonum, quia regu dicta l. unic. procedit quando aliquid non requiritur in aliquo actu expresse nec tacite, aut pręsumptiue, sed lex ipsa citra aliquam præsumptionem fingit illud factum. Ideo licet illud adhibeatur & inepte actus non uitiatur, quia contra fictionem iuris non potest admitti probatio per ineptam expressionem d. l. unic. in princip. C. de rei uxo. actio. qui text. ad hoc consueuit allegari. Et tradit gloss. in l. si duo. in glo. fin. ff. de acquirend. hured. & in l. siue possidetis. C. de probatio. Sed hic requiritur uerbum expressum, uel tacitum, ergo si inepte exprimatur, actus uitiatur. l. expressa. ff. de regul. iuris. clemen. constitutionem ubi gloss. & Doctor. de electio. Ideo licet iudex non teneatur exprimere causam in sententia. capitulo sicut. de re iudic. Tamen si causam exprimit & ineptam, uitiatur sententia Innocen. in capitulo in præsentia. de renuntia. Deci. in rubric. C. unde liberi, circa fin. in capitulo ad nostram. in fin. de appellatio. & in consil. 37. col. tertia post med. ratio est, quia licet in sententia non requiratur causa, expresse, seu causæ expressio, tamen requiritur præsumptiue. nam lex præsumit pro iudice, quòd iudicauerit nō

sine causa legitima aut causa non cognita, licet noluerit eum grauare ad expresionem causæ, quæ præsumptio cessat in casu claro, quando causa inepta exprimitur. Et istam declarationem ad hanc materiam brocardicam, & male per alios declaratam, sensit Dec. in d. rubr. C. unde liberi, circa fin. & in d. consi. 37. col. 3. post medium. In proposito nostro quando testator dicit Titio, hæreditatem meam, ualet institutio, & dicitur Titius institutus quia præsumit lex, quod testator subaudierit uerbum
72 aptum ad instituendum, idest relinquo, † quod uerbũ adiectum uniuersitati bonorum importat institutioné. gloss. & Doctor. in l. his uerbis. in princ. ff. de hæred. inst. sed quando testator exprimit uerbum lego, quod est magis obliquum, cessat præsumptio iuris, quia in claris cessant coniecturæ. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerborum oblig. l. ille, aut ille. §. cum in uerbis. ff. de legat. 3. Infideliter tamen refert Crotus. d. l. 1. in fi. ff. de hæredibus institut. quæ ad eum modum non loquitur. ¶ Ter-
73 tio mouetur Crotus, quia uerbum lego, † uidetur æquipollere uerbo relinquo. §. 1. instit. de leg. Vbi, quòd legatum dicitur, donatio quædam a defuncto relicta. Sed ille text. non uidetur hoc probare, quia non sequitur legatum est donatio a defuncto relicta, ergo uerbum lego, tantum importat quantum relinquo. Nam relinquo, uerbum est generale conueniens etiam hæreditati, quando dicitur relicta hæreditas. capi. Raynaldus de testamen. ergo lego, quod est uerbum speciale, tantundé significat quantum generale relinquo. Et in terminis, q uerbum lego, non sit ita amplum & latum, prout uerbũ relinquo, adduco Socin. in consil. 33. colum. 5. in secun-
74 da quæstion. lib. 1. ubi, † uerbum relinquo, dicitur uerbum commune, aptum importare hęredis institutioné, per text. in l. hac edictali. C. de secun. nup. in §. 1. in aut. de trien. & semis. allegat etiam Bartol. in auth. unde si parens. C. de inofficio. testamen. ubi si relinquitur aliquid filio, pro sua legitima, intelligitur iure institutionis. Idem uoluit Alexan. in consil. 17. colum. final. lib. 3. & in consil. 105. col. pen. circa medium. li. 4. latius idem

Alex.

Alexan.in l.humanitatis.colu.1.& 2.C. de impuberum & aliis substitutio.ubi dicit,quod ista est communis opinio.Idem dicit ipse Alexan.in consil.50.circa finem.lib. 7,Paul.de Cast.in consil. 323. Super primo puncto quo quęritur,an testamentum.colu.4.in fin.lib.1. Corne. in consil.298.colu.1.in fi lib.1. Dec. in dicta l.humanitatis.in secundo notabili.C.de impuber.quod saltem uidetur procedere de ęquitate canonica per quam uerbũ relinquo,relatum ad filium etiam in re particulari,importat institutionem.capitul.Raynutius.ubi Abb.de testa.Capra,in consil.75.columnn. penulti. post medium. Alexan.in dicto consil.17.colu fin.lib.3.& in dict.consi. 105.colu.penul in fin. lib. 4. & quod uerbum relinquo, dicatur uerbum commune,tradit Corn.in consi.161.in princip.lib 1.allegat Bal. & Imolam in l. his uerbis. ff. de hæredib.instituend.Et pondero,quod Corn.in dicto consil.161.dicit, non esse expeditum , quod idem sit in uerbo lego, quod in uer.relinquo.Idem quod uerbum relinquo,dicatur uerbum commune,uoluit Alex.in cõsilio centesimovigesimoquintocolum.2.circa medium. lib.6. Vbi propterea, quod relictum pro dote intelligitur titulo institutionis,tanquam adiectum uniuersitati, cum dos dicatur quid uniuersale. Ideo istud argumentum Croti,non uidetur bonum, quia arguit Crotus, de uerbo communi ad uerbum mere obliquum. ¶Quarto

75 mouetur Crotus,quia † ubi constat,quòd testator uoluit testari,non refert quibus uerbis utatur. l. quoniam indignum. C. de testament. Idem tradit Socin.in dicto consilio 33.columna quinta circa medium libro primo. Vbi,quod hæredis institutio,nono habet certam formulam uerborum , merito potest fieri quibuscunque uerbis hoc significantibus.d.l.quoniam indignum.§. is ergo.inst.de test.milit.similis tex in l.diuus.ff.eo.titu.quæ iura prius allegauit Salic.in l.fin.col.fi.C.fam.ercifcun. Ad idem tex.in l.his uerbis.in prin ff.de hære.inst.Constat autem,quod testator uoluit testari,ex quo adhibuit septem testes. Sed istud fundamentum non uidetur tutum,quia non sequitur testator adhibuit septem testes,

ergo uoluit testari.sicut non sequitur in donatione, sunt quinque testes, ergo est donatio causa mortis, nisi expresse actum sit, quod sit inter uiuos.nam ex numero testiũ declaratur uoluntas disponentis, quando illa est dubia, secus quando esset clara, quia in claris cessant coniecturæ.l.continuus.§.cum ita.ff.de uerbo.oblig.l.ille, aut ille.§.cum in uerbis.ff.de lega 3.Sed ubi est uerbum lego, res uidetur clara, quia illud est obliquum. Secundo licet constet, quod quis uoluerit testari, tamen oportet, quod uerbis utatur aptis ad institutionem.Nec obstat d. l.quoniam indignum. quia solum tollit formulam uerborum iuris antiqui, quia de iure antiquo necessarium erat, quod uerba apta ad institutionem proferrẽtur certo modo directe non inflexe, puta Titius hæres esto, sine aliqua inflexione, ita quod non satis erat dicere Titium hæredem facio. similiter erat facienda institutio uerbis directis, idest præceptiuis, iubeo, quod Titius sit hæres, uel Titius hæres esto, nec sufficiebãt uerba inflexa, idest deprecatiua, aut execratiua, quæ directo non operantur, sed per medium uoluntatis eius, qui rogatur aut monetur, non autem uult ille text. quod fieri possit institutio uerbis obliquis, alias sequeretur, quod titulus institutionis esset sublatus. Sed tamen sustinendo Crotum, dici potest, quod imo dispositio testatoris dicatur clara, q uoluit instituere ex quo fecit mentionem de tota hæreditate legando hereditatem.& tanto magis redditur clara, quia adhibuit solennitatem necessariam, ad ipsam institutionem.nam etiam uerbum obliquũ trahitur ad substitutionem directam, quando constat de intentione testatoris l.quærebatur.ubi Bar.declarat.ff. de testa.militis, Socin.in l.1.in princ.col.6.in fi.uersi. & probatur ista conclusio.ff.de uulga. ¶ Quinto mouetur Crotus, per tex.in d l uerbis legis.ff.de uerborum significat. qui tex. melius uidetur probare. in quo fundamento aduertendum ad contrarietatem Croti, dum in col.præceden.respondet ad tex.in §.disponat.in authent.de nup. allegatum, per Ange.in d consi.quod inuenire non potui. Ex quibus infertur circa hunc primum casum conclusioné

in eo firmatam, ueram esse, licet fundamenta Croti nõ omnia de iure procedant. Et confirmatur ista conclusio, ultra Crotum, quia ubi potest apparere de uoluntate testatoris, quod uoluit testari, non uidetur curandum de uerbis, quæ impropriantur ut satisfiat uoluntati testatoris. l. non aliter. ff. de legat. 3. Ideo uerba precaria & obliqua uidentur trahenda, ad institutionem directam quãdo ita apparet de uoluntate disponentis. l. quærebatur. ubi Barto. & Baldus. ff. de testamen. milit. Et hanc conclusionem, quod uerbum lego, adiectum uniuersitati bonorum, importet institutionem, tenet Dec. in rubric. C. de impub. Galiaula, in l. Centurio. colum. 63. ff. de uulg.
76 ¶ Secundus casus † est quando uerbum lego adijcitur quotę hæreditatis alio uniuersaliter instituto, seu quando alius insolidum expresse fuit institutus, aut simpliciter, quo casu perinde est, acsi insolidum esset institutus. l. si defensor. §. 1. de interrogat. actio. Et isto casu, uerbum lego, non importat institutionem, sed legatum. d. l. mulier. §. finali. ff. ad Trebellianum. Et quod ibi alius esset hæres institutus, probatur, quia pars hæreditatis erat restituenda per senatusconsultum Trebellianum, ergo ne-
77 cessario præsupponitur institutio hęredis, † quia sine hęredis institutione fideicommissum non ualet. insti. de fideicom hæredi. §. 1. licet Crotus hic satis obscure declarat. Secundo probatur, quod ibi alius erat hęres institutus, quia ibi dicitur, quod talis legatarius partis hæreditatis non detrahit Trebellianicam, ergo ipse non est hęres, sed alius. nam si ipse legatarius esset hæres, detraheret Trebellianicam. l. 1. §. denique. ff. ad Trebellianum. & dicitur in prin. d. §. fina. Sed hic dubitatur circa text. d. l. mulier. §. fi. an ille cui relicta erat pars hæreditatis diceretur fideicommissarius uniuersalis aut legatarius. Effe-
78 ctus † non breuis resultat, quia in legatarium aut fideicommissarium uniuersalem transeunt iura actiue & passiue, ex Trebelliano. l. si quis seruum. §. fin. ff. de legat. 2. glo. & Docto. in l. mulier. §. fin. ff. ad Trebellian. Paul. de Cast. in l. cum ex filio in fi. princ ff. de uulga. Alexan. in l. 1. col. 8. in fi. ff. de legat. 1. secus in legatarium particu-

larem.

larem.l.cum autem.ff.de leg 2.& Docto.in locis,proxime allegatis. similiter legatarius aut fideicommissarius uniuersalis potest cogere hæredem ut restituat hæreditaté periculo ipsius fideicõmissarii.Sed legatarius aut fideicommissarius particularis nõ.l.si qs omissa.ff.si quis omissa cau.test.Crotus hic dicit, qđ est legatarius particularis, ex quo ibi dicitur, quod non est locus Trebell. nam si esset fideicommissarius,uniuersalis, Trebelliano locus esset.Idem tradit ipse Crotus,in l. 1. nu. 19. infra eo.ubi sicut talis legatarius quartum non trahit, ita nec iura hæreditaria in eum passiue transire debent.Sed iste intellectus non placet.nam si fuit relicta pars hæreditatis,ergo ius uniuersale, ideo hæres institutus quota dicitur hæres uniuersalis.ut expresse & in indiuiduo est tex. in dicta l.si quis seruum. §. finali.ff. de legatis secundo. Vbi Bartol.ut mirandum sit quomodo potuerit Crotus ita scriptum relinquere, contra casum l. Idem uolunt glossa & Doctores.in dicta l.mulier. §. finali. ff. ad Trebellianum. Ad idem textus in l. lex Falcidia.§.nunquã ff.ad legem Falcidiam.not.Barto. in l.1.columna finali uersiculo Secundo casu.infra eodem. Idem habetur in l.quotiens. C. de hæredibus instituendis. not. Aretin. in c.in præsentia.de probationibus.Socin in l.placet. column.2.in secundo notabili.ff.de lib. & posthu. Nec obstat,dum textus in dicta l. mulier. §. finali. dicit, quod Trebelliano locus non est, quia textus seipsum declarat scilicet respectu detractionis quartę Trebellianicæ,quã non detrahit fideicommissarius etiam uniuersalis, & etiam non est locus Trebelliano respectu alterius effectus ipsius Trebelliani,ut talis legatarius cogi possit,ad agnoscendum legatum ipsum uniuersale. Non obstat, alia inductio Croti, quod sicut talis legatarius quotæ hæreditatis non detrahit quartum,ita ut transire debẽt in eum iura passiue, quia etiam fideicommissarius uniuersalis grauatus alii restituere quartum non detrahit. l.1.§.denique. ff. ad Trebellianum.& tamen non ob id desinit esse fideicommissarius uniuersalis & quo minus transeant in eũ iura actiue & passiue facta restitutiõe.l.

resti-

79 restituta.ff.ad Trebellianum Infertur † ex hoc secundo casu,quod si testator non instituit aliquem hęredem uniuersalem,sed uni legat dimidiam partem hęreditatis & alii aliam dimidiam,ambo dicuntur heredes uniuersales.nam isto casu tota & uniuersa hęreditas relicta est per uerbum lego,licet duabus personis.pro quo optime facit,quod scribit Bartolus in lege si quis seruum ¶.fina li.ff.de legatis secundo. Vbi si testator legat partem bonorum uni & aliam partem alii,perinde est,ac si omnia bona uni legasset .Ideo tunc appellatione bonorum,ueniunt iura & actiones, licet secus ubi legatur pars tantum bonorum uni personę, refert, & sequitur Socinus in consilio octuagesimosecundo columna prima post medium lib.4. Quid autem si uni tantum legatur quota hæreditatis,an tale legatum trahi posit ad institutionem, dico infra post ultimum casum Croti. ¶ Tertius
80 casus † Croti est quando tęstator instituit aliquem hęredem in solidum & pure, deinde legat partem hęreditatis alii sub conditione,tunc uerbum lego, importat directam hęredis institutionem, & sic iste tertius casus differt a secundo casu Croti, in hoc quia in secundo casu pars hęreditatis legatur pure, sed in hoc tertio casu sub conditione. Ratio diuersitatis est secundum Crotum, quia ubi pars hęreditatis legatur sub conditione illa adimitur hęredi uniuersali sub illa conditione, ergo sub contraria conditione censetur data.leg.aliquando.ff.de conditio,& demon.Bart.in l.paterfamilias.ff. de hæred. institu.¶ Hic est aduertendum ad duo, contra Crotum, in ista ratione diuersitatis . Primo Crotus uult,quod ubi pars hęreditatis adimitur hęredi sub conditione, illa censeatur data ipsi hęredi sub contraria conditione, sed istud non uidetur uerum, quod deficiente conditione censeatur data heredi de nouo, imo censetur non adempta.quia ubi conditio deficit, perinde est ac si actus
81 conditionis nunquam esset factus, & quando † aliquid relinquitur sub conditione,non dicitur relictū conditione deficiente.l.1.in princip.ff.de reg. Catoniana.Similiter quando deficit conditio contractus, perindé est ac si

contractus,

contractus nunquam esset celebratus. l. pecuniam. in uersi. perinde est enim. ubi Pau. de Castr. & docto. ff. si cer. pet. l. necessario. ff. de peri. & commo. rei uend. Ias. in consi. 48. col. 1. lib. 3. Itaque si illud legatum conditionale, parte hæreditatis nunquam esset factum, clarū est quòd hæres uniuersalis haberet illam partem ex suo titulo institutionis, ergo idem conditione legati defecta. Solutio, intelligi debet Crot. quòd legatum ademptum sub conditione censetur datum sub contraria cōditione, idest, quod ab ipso initio institutionis censetur datum hæredi, sub illa conditione contraria, quia licet sit institutus pure, tamē in parte hæreditatis relicta alii sub conditione censetur institutus sub contraria conditione. Sed tamen ex ista declaratione Croti, non infertur ad aliquam rationem diuersitatis inter secundum & tertium casum. ¶Secundo est aduertendum, quia Crotus, dum allegat d. l. cum ex filio. ff. de vulgar. ad probationem huius tertii casus necessario præsupponit, quod uerbum lego, importet institutionem, in persona hæredis instituti, dum dicit quod legatum ademptum hæredi sub conditione censetur illi datum sub contraria cō ditione. sed istud stare non potest. quia quod hæres habeat rem legatum, titulo institutionis illud est, quia eius institutio fuit uniuersalis etiam quo ad legatum. & licet fuerit ademptum legatum sub conditione, tamen ea deficiente institutio firma manet quo ad omnia. & sic uerbum lego, nullo modo referri potest ad personam hæredis, etiam conditione deficiente. nec obstat d. l. aliquando. quia fateor, quod sub contraria conditione censetur datum, non tamen ex nouo titulo, ita quod mouetur titulus præcedens. quia esset absurdum, quod defectus conditionis importaret nouam dispositionem. Et quod istud sit uerum probatur Pone quod alicui non sit datum legatum, sed quod testator nulla præcedente datione adimat legatum sub conditione, nunquid ea defecta inducatur datio? certe non. quia inducta ad tollendum, operarentur dationem. l. cum tale. §. final. ff. de conditionibus & demonstrationibus. l. legata inutiliter.

ff. de

ff. de legat. 1. Et sic non mediocriter equiuocauit Crotus, dum considerauit nouitatem tituli & sensus illius.l. aliquando, est quod relictum quod erat purum efficitur conditionale, secundum glos. ibi, non etiam quod omnino deficiet ille titulus, alias sequeretur unum impossibile & absurdum, quod defectus conditionis in ademptione tolleret dationem iam factam. Si autem uelis dicere, quod Crotus intelligit illum textum impleta conditione, ut tunc habeatur pars hereditatis titulo institutionis. Dico quod ita intelligendo, Crotus esset sibiipsi contrarius, quia in secundo casu uoluit, quod ubi instituitur quis hæres insolidum & alii legatur pars hæreditatis, uerbum lego, non importat institutionem, & tamen secundum talem intellectum importaret. nec dicatur quod in isto tertio casu loquitur Crotus quando fit legatum sub conditione, quia absurdum esset, quod legatum conditionale fortius operaretur quam legatũ purum. Ideo nescio uidere quomodo Crotus uelit inducere ex præmissis illum textum, quod uerbum lego, ibi importet institutionem.

¶Præterea secundo modo inducit Crotus dictam.l.cum ex filio ad probandum, quod ibi uerbum lego, importat institutionem, quia ibi dimidia hereditatis admitur hæredi instituto pure, & insolidum, & transfertur in alium sub conditione, cum uenerit ad suam tutelam, ergo censetur translata cum iure hæreditario, cum quo erat penes heredem insolidum institutum, cum fiat translatio cum sua qualitate.l.3. in princip.ff. de fundo instructo.l.Gaio.in princip. ubi Barto.ff. de adimen.lega. Et istam dicit Crotus esse nouam declarationem ad illum tex. Sed aduerte, quia ista secunda inductio aut declaratio uidetur peior priore. Etenim non ualet consequentia transfertur res iure hereditario, ergo directo & titulo institutionis nam in fideicommissariũ transfertur res iure hereditario, & tamen non iure directo. institu de fideicommis. hæreditab. per totum & ff. & C. ad

82 Trebel. Nec obstat † fundamentum Croti, quod translatio censetur facta cum omnibus suis qualitatib quia illud

illud uerum quando fit translatio eodem iure, aut titulo quo erat apud alium. nam tunc censetur esse eodem iure, aut titulo, apud eu in quem fit translatio, secus quan do fit diuerso iure aut diuerso titulo. Ita in specie declarat Paulus de Castro in consi. 137. Primum testamentũ. in tertio dubio, lib. 1. sed in d. l. cum ex filio. fit translatio partis hæreditatis in alium titulo legati, & sic titulo diuerso, ergo argui non potest, quod uerbum lego, in dict. l. importet institutionem. Confirmatur ista responsio ex
83 alia regula & conclusione quę habet, † quòd translatio legati, de uno in alium non censetur facta, cum suo onere, aut cum sua qualitate, quando in ipsa translatione adijcitur nouũ aut speciale onus, l. licet Imperator. uers. quid enim si aliam rem. ff. de lega. i ubi Iason col. penul. in princ. & l. alumnæ. in princip. ff. de adimen. lega. Pau. de Castr. in consi. 140. Visa reformatione. colum. 1. in fi. & in consil. 326. de primo quæsito, in secundo dubio. lib. 1. Sed in dict. l. cum ex filio. in translatione illius partis hæreditatis apponitur noua, & specialis qualitas, quia facta est translatio per uerbum lego. Prima autem datio p uerbum instituo, ergo, &c. Ex quibus uidetis quod non raro conentur modern. subtiles agere contra communes intellectus, ad inania respiciẽtes. Ideo concludo contra Crotum, hic in hoc tertio casu tenendo intellectum communem ad textum in d. l. cum ex filio, quod ibi uerbum lego, non importet institutionem. ¶ Circa quartum casum Croti hic puto, quod Crotus male loquatur. Nam uult Crotus duo in hoc quarto casu. Primum, quod in cap. Raynaldus. de testamen. legatum esset particulare. sed contrarium supra ostendimus, quod imo uerbum lego, ibi sit adiectum uniuersitati bonorũ. quod patet, quia si imponitur pœna priuationis hæreditatis, ergo necessario pręsupponitur, quod hæreditas esset relicta, cum priuatio præsupponat habitum. l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. l. decem. ff. de uerborum obligatio. cum similib. Secundo uult Crotus, quod ex actu priuationis hęreditatis arguatur institutio, sed hoc non uidetur de iure, cum etiam legatarius partis hæreditatis

tis priuari posit, & idem in fideicommissario, ut supra ostendimus circa intellectum dicti capitu.Raynaldus.& ipsemet Crotus supra reprobat istum intellectum per l, hæreditas ad Statium.ff. de hæredib. instituen. Nec obstat textus in leg.illud.§.tractari.ff.de iure codicillorum, quia ille textus retorquetur contra Crotum. Nam textus ibi dubitat,an ex illis uerbis, Titium hæredem esse uolo, adiectis in codicillis appareat de uoluntate testatoris, quod uoluerit testari non codicillari. & textus dicit, quod non, quia potest dici relicta a Titio hæreditas per fideicommissum. Et uult textus, quod tunc dicatur testator uoluisse testari quando ulterius processit legando a Titio & ei substituendo, quia si intentio suá fuisset codicillari,non reliquisset legata a Titio, sed ab hęrede legitimo.Similiter non substituisset ipsi Titio,sed hæredi legitimo. Quanto minus dicetur apparere de mente testatoris,quod noluerit instituere quando utitur uerbo mere obliquo,idest, uerbo lego, adiectó bonis particularibus,licet pęnam imponat priuationis hęreditatis.Præterea & planius respondeo ad textum in dict.§. tractari. Nam ibi colligitur mens disponentis,quod uoluerit testari non codicilla i ex duobus quæ necessario inferunt talem mentem testandi. nam qui codicillatur intendit, quod legata pręstentur ab hęrede legitimo, sed ibi uoluit pręstari ab hęrede scripto.secundo in dicto.§. tractari datus est substitutus uulgaris ex qua substitutione colligitur necessario animus testantis, quod noluit locum esse successioni legitime. sed in casu Croti nihil proponitur ex quo testandi animus arguatur. Rursus quomodo potest testator pœnam priuationis hæreditatis imponere, si nō hæreditatem,sed bona particularia reliquit? Ex pręmissis concludo contra Crotum circa contenta in hoc quarto casu in omnibus & per omnia.Idest quod iste quar us casus de iure non procedat.Secundo, quod intellectus Croti ad dictum cap Raynaldus.non sit uerus.Tertio quod text.in d.l.illud.§.tractari.ff.de iure codicillorum. non probet id ad quod allegatur per Crotum.¶ Quintus casus Croti uidetur elusorius & de indubitab.li

dubitabili, nam cui dubium quod uerbum lego, in codicillis etiam adiectum uniuersitati bonorum non importat institutionem, cum idem sit, si testator expresse instituat hæredem in codicillis, ex quo hęreditas in codicillis, directo dari non potest. l. 2. C. de iure codicillorum. cum similibus. ¶ Sed restat alius casus non tractus per Crotum, quando in testamento habente sua solennia alicui legatur quota aut certa pars hęreditatis, an in tali legatario habeat locum textus in l. 1. §. si ex fundo. ff. de hęredibus instituendis. ut sit locus iure accrescendi alio hęrede non dato. Ego credo quod Crotus habuerit hunc casum pro indubitato, quod uerbum lego, non trahatur ad institutionem maxime attenta opinione Bartoli & sequacium, quod non trahitur ad institutionem, licet adiiciatur uniuersitati bonorum. sed ex alio uidetur non trahi ad institutioné, quia tunc trahitur quando ita apparet de uoluntate disponentis, ꝙ uoluerit testari ita ꝙ is cui legat, habeat totam hęreditatem. De qua uolutate non uidetur posse apparere qñ nõ relinquitur tota hęreditas. quia in eo quod non relinquitur, uidetur habita ratio succesionis ab ĩtestato. pro hoc quod scribit Ripa in l. Centurio. numero centesimoquinquagesimosexto. ff. de vulga ubi, quod substitutus in certa quota per uerba communia non admittitur ad totũ. quia ex quo solum fuit substitutus in parte, apparet quod noluit testator eum esse hęredem, sed potius legatarium aut fideicommissarium. Si autem posset apparere de uoluntate testatoris, quod uoluerit talem legatarium in quota esse hęredem, tunc insolidum esset hæres. cum non posit esse hæres pro parte tantum alio cohærede non dato d. l. 1. §. si ex fundo. ff. de hæredibus instituendis. Sed dicet aliquis quomodo poterit apparere, quòd uoluerit talem legatarium esse hæredẽ non assignata ei tota hęreditate? Respondeo, quòd poterit apparere, si dixerit, quòd uoluit eius dispositionem ualere in uim testamenti, & habeat solennia testamenti, ut in l. quærebatur. ff. de testamento militis. Nam quando constat de mente disponentis, uerba impropriantur. l. non

aliter

aliter.ff.de lega.3.l. quoniam indignum.C.de testamen tis.l.2.C.communia de legatis.l.Proculus. ff.de usufru-ctu.l.non dubium.C.de lega.l.librorum. §.quod tamen Cassius.ff.de lega.3. Intellige tamen prædicta,ut supra numer.54.¶Circa quæstionem Croti hic in qua dicit se consuluisse in partibus Germaniæ quando testator insti tuit duos propinquos in certis rebus, uxori autem lega uit omnia bona sua mobilia & immobilia,ad quos per tineat ius patronatus,quod solum transit cum uniuersi tate. d. capitul.ex literis.de iur.patrona.& concludit, q spectat ad propinquos institutos in certis rebus,quia eo rũ institutio trahitur ad uniuersum, ex quo nullus alius reperitur hæres uniuersaliter institutus.nec potest dici quòd uxor fuerit instituta hęres.quia uerbum lego, nõ fuit adiectum uniuersitati bonorum.sed solũ bonis mo bilibus & immobilibus & sic bonis particularibus. In quæst.aduertendum est ad plura.Et primo Crotus uult, quod si uxor fuisset instituta hæres uniuersalis , ius pa-tronatus ad eam pertineret exclusis propinquis testato-
85 ris particulariter institutis.† quia ius patronatus transit cum uniuersitate ad hęredes extraneos. Sed istud dictũ Croti ita simpliciter presuppositum non est uerum. quia ius patronatus tunc transit ad hæredes extraneos , quando deficiunt posteri aut illi de sanguine testatoris. capitul.filiis ac nepotibus.capitul.considerandum & ca pitul.si plures hęredes.16 quęstio.7.capitul.primo & se cundo de iure patronatus clementi.secunda eodem ti-tulo.Geminian.in consi.32.columna prima post mediũ. Ideo quando sunt plures qui uocantur de iure ad ius pa tronatus, non potest testator uni ex eis solum adiudica re ipsum ius patronatus Archidiacon.in capit præsens. in princip.20.quæstio.3.Decius in consi.149 colum.1.
86 circa medium.Quod tamen† dicit Geminianus poste-ros per prius admitti ad ius patronatus, intelligo dum-modo sint hæredes patroni. quia licet aliquid compe-tat filiis , intelligitur dummodo filii sint hæredes in his quæ sunt transitoria ad hæredes extraneos,Bartol.& Alexander in l.si tibi. §.si pactus. ff de pactis & in l.

Gallus.§.1.ff.de libe.& posthum Dec.in d.consi.149.co lum.prima.Add.Bal in consi.112. Queritur qui intelligantur.colum.1.& in consi.337. Imprimis uidendum est in fin.lib.1.Alexan.in consi.129.lib.5.

¶ Sed hic queritur tu dicis quod in iure patronatus fi-
87 lius non admittitur † nisi sit hæres, licet fuerit quęsitũ pro se & filiis, ex quo est transitorium ad hæredes extraneos, quid si filius sit institutus in re certa aut minima, an amittetur? Bar.in consi.55. Dominus amatus.decidit, quod sic per tex.in l.& si ex modica.ff.de oper.liber. Et idem Barto.in consi,60. Quæstio ista.colum.2.Alex. in consi.128.colum.fin.lib.3.consi.8.col.1. lib.3. Curt. senior in consi. pen colum.5.circa fin. Et in iure patronatus tradit Frederic.de senis, in consi.225.Si opinio.

88 ¶Quero etiam † ad maiorem declarationẽ qñ sunt plures filii inequaliter instituti, an admittentur ad ius patronatus proportionibus hæreditariis aut ęqualiter, Salice.in l. liberti liberteque. C de operis liberto.uult quod ubi filius nõ admittitur nisi sit hęres, admittatur proportionibus hæreditariis. Idem uidetur uelle Bal. ibi puta in emphyteusi quam pater stipulatus est pro se & filiis. Sequitur Corne.in consil.131.colum.fin.lib.2.latius idem Corneus in 13.colum.4 lib.3.ubi allegat Bal in d l.si tibi.§.si pactus.ff.de pactis. Angel.in l.Gallus.§. etiam.ff. de liberis & posthu. Sed contrarium uidetur de iure uerius quod imo ueniant filii æqualiter, ut uoluit Bar.in l. ut iurisiurandi.§.si liberi.ff.de operis liberto.& in d.consil.55.Dominus Amatus. Imol.in capitul. potuit.extra locati. Sequitur Corne.sibi contrarius in consi. 219.colum 8 uersicu.nec etiam obstat.libr. secundo. Addo Bartolum in consi 60.Quæstio ista.columna secunda. Alexander in consi.8.columna prima libro tertio.Eandem opinionem tenet idem Corneus in consi.263. libro primo, dummodo sit facta mentio etiam de filiis hæredib. non de hæredibus tantum. quæ tamen distinctio Cornei mihi non placet.

¶ Sed aduertẽdũ circa istas duas qõnes,& quidẽ circa primã, quod ubi aliquid cõpetit filio ut hęredi, quòd ad-

mittitur

mittitur filius,licet sit heres particularis aut in re certa.
89 nam quando † sumus in materia transitoria ad hæredes extraneos istud non uidetur procedere.quia tūc uerbum hæres intelligitur proprie pro hærede uniuersali, non pro hærede particulari, qui proprie dicitur hæres & habetur ut legatarius.ita declarat Alexan.in d.consil. 128.colum.fi.libro.1. Sed ius patronatus est transitoriū ad hæredes extraneos,ut supra dictum est ergo non uidetur competere instituto in re certa.Solutio argumentum procederet quando aliquid simpliciter & absolute est transitorium ad heredes extraneos.Sed ius patronatus non uidetur eiusmodi nisi in defectum hæredū sanguinis , ut supra dictum est allegando Geminianum in d.consi.32.colum.prima post medium.

¶Secundo est aduertendum circa primam quęstionem, quia etiam in materia non transitoria ad hæredes extraneos.prout est feudum,uerbum hæres,uidetur intelligēdum de hærede uniuersali non particulari,ut per Alexandrum sibi contrarium in l.quædā.§. nihil.ff.de edēdo.ubi loquitur in emphytheusi ecclesiastica,quæ secūdum eum non transit ad hæredes extraneos.Et idem tradit Alexan.in consi 124.colum.2.circa fi.li.5.addo Bal. in consi.455. Primo considerandum.lib.3. Ancharanus in consi.319.Themate præsupposito. Eandem opinionē tenet Ias.in consi.157.colum.4.in fin.lib.4.ubi sequitur Alexan.in d.consi.124.& dicit Iason quòd opinio Bartol.contraria in d.l.ut iurisiurandi.§.si liberi.magis cōmuniter damnatur. Sed non uidetur recedendum a prima opinione, quæ uidetur communis . Et quam tenet Dec.in consi.208.circa finem.Addo Caldern.in consil. 13.in titu.de locat.dum se remittit ad Spec.in titu.de loca.§.nunc aliqua.

¶Similiter aduertendum est circa secundam quæstionē dum dictum est,quòd ubi aliquid acquiritur filiis ut hæredibus,licet oporteat filios esse hæredes,tamen ueniunt æqualiter non proportionibus hęreditariis . nam istud non uidetur procedere in materia transitoria ad hæredes simpliciter & absolute , & in hoc non est dubium.

Sed dubium uidetur in materia non transitoria ad hæredes extraneos,ut in feudo.In qua opinione teneo opinionem Bartolus in dicto §. si li. eri. & in dicto .consilio.55 & 60.

90 ¶Secundo principaliter † colligitur ex dictis Croti hic in d.quæstione quod bona acquisita a testatore post testamentum ueniunt in institutione,per l.sancimus. C. de testament ubi Pau.de Castr.reputat illum textum singul.ad hoc Qui tex.optime probat,dū dicitur,quòd testamentum non mutatur ex solo cursu temporis,licet testator superuixerit multo tempore,ergo trahitur ad omnia bona etiam quæsita post testamentum.quia alias nō ualeret ut testamentum, cum nemo decedat pro parte testatus & pro parte intestatus.l.ius nostrum.ff.de regul.

91 iuris.† Ampliatur ista conclusio ut procedat non solum in institutione. Sed etiā in substitutione.ita Bal.in cōs. 196.Super eo quod quæritur colum. fin.lib.4.mouetur Bal.ratione quia in dispositione uniuersali ueniunt futura.l.Lucius.ff.de fundo instruct.

92 ¶Ampliatur † secundo ista conclusio ut procedat non solum in institutione & substitutione sed etiam in legato uniuersali in quo ueniunt futura.ita probat. text.in d.l.penulti.ubi glo.ff de fundo instruct.qui tex.loquitur quando legatur fundus uti instructus est,& sic cum omnibus ipsius fundi iuribus aut instrumentis. Et gloss.in d.l.penulti.ad hoc citat Ias in l.cum quid colum.penul. post medium.ff.si certum peta.ubi,quod in legatis uniuersalibus inspicitur tempus mortis testatoris,in particularibus autem inspicitur tempus testamenti. Sed ultra Iasonem addo tex.cum gloss.in l.quotiens.§.fina.ff. de usufruct. ubi quando legatur ususfructus omnium bonorum , debetur etiam usufructus bonorum futurorum. Ad idem text.in l.nam quod.§.fina. cum duabus legibus sequentibus.ff.ad Trebell annm.ubi , quod paria sunt an quis grauetur restituere hæreditatem uel peculium,pecuniam , patrimonium uel uniuersam rem suam, uel omnia bona sua .quia sep dicitur fideicommissum uniuersale.ergo sicut hęreditas comprehendit

futura

futura ita etiam si alias uniuersaliter quia disponat de bonis suis.quę iura ad hoc citat Bartolus in l.si ita co lumna penultima.ff de auro & a gento legat. Sed contra dicta in ampliationem uidetur text. in l.final.§.primo.ff.de legat.secundo,ubi fideicommissum factum uerbis uniuersalibus non comprehendit ius de futuro. quẽ textum ad hoc citat Crotus hic.columna quinta, & in quæstione prædicta. Ad illum textum respondet Socinus in l.prima.in princip.ff.de legat. primo.quod ibi dictio uniuersalis,respicit res legatas aut concessas quæ solutio uidetur ridicula. quia doctores quãdo quęrunt an legatum factum uerbis uniuersalibus comprehendat futura,clare loquuntur quando dictio uniuersalis respicit ipsas res. Ob id Crotus in l.prima colum.prima. infra eodem.dicit,quod Socinus loquitur in hoc sine lege, &
63 quod de opinione Socin.curandum non est. Ideo † uera solutio datur a dict.l.fina.§.primo quod ibi dictio uniuersalis erat restricta ad tempus pręsens, ut patet in uerbo communes, sunt. Et ita ibi declarat gloss. in uersic. communes. Bartolus in dict.l.si ita.columna penultima.ff.de auro & argento legat. Capra in consi.45. columna prima.in fine & col.2. in fin. ¶Tertio principaliter aduertendum est circa dict. Croti. hic in memorata quæstione, dum dicit. quod legatum factum uxori de omnibus bonis mobilib.& immobilibus non comprehendit futura, nam istud uidetur contra proxime dicta, cum factum sit legatum per uerba uniuersalia sine aliqua restrictione aut limitatione ad tempus præsens. Considerabam si dici posset, quod tunc legatum factum uerbis uniuersalibus trahitur ad futura, quando uniuersalitas respicit omnia bona, puta si relinquantur omnia bona, uel hæreditas, patrimonium, res aut pecunia. Secus ubi adiicitur uniuersalitas boni particularibus prout in casu Croti, quando relinquuntur omnia bona mobilia, & immobilia.Sed tamen ista consideratio uř contra in d.l.pen.ff de fundo instruct.ubi textus loquitur in legato fundi instructi, & sic rei particularis. Et tamen ueniunt instrumen-

ta futura, nisi dicas quòd in dict.l.penultim. instrumenta futura ueniunt per modum accessionis ad ipsum fun
94 dum. † nam dispositio facta per uerba præsentis tempo ris trahitur ad futura, quæ accessoriè ueniūt.l.Aurelius. §.legatum.& l fina.§ fin. ff.de liberatione legata. Paulus de Castr.in l.damni infecti stipulatio.§. si is qui uicinas. in fine.per illum textum.ff. de damno infecto. Curtius senior consilio quinquagesimoseptimo.col.6.in fine.Ad idem adducorotā decisionē 872.In ecclesia.in antiquis. ubi ius patronatus competens prælato in ecclesia, extenditur ad capellanias postea fundatas in ipsa ecclesia tan quam accessorias Ideò sicut præsentatio ecclesiæ pertinet ad prælatum.Ita & præsentatio capellaniarum.¶ Ex
95 præmissis † concluditur secundum Crotum hic, quòd ubi dictio uniuersalis adiicitur bonis particularibus, non ueniunt futura, quod etiam uoluit Bar.in di.l.si ita.col. penult.ff.de auro & argen.legat. Et hoc modo posset sal uari quod dicit Socinus in dict.l.1.in princip.ff.de lega. 1.quòd ubi dictio uniuersalis respicit res legatas, non ueniunt futuræ ut intellexerit Socin. quando adiicitur dictio uniuersalis rebus legatis in specie aut particulariter, non generaliter aut uniuersaliter.Sed tamen saluari Socin.non potest generaliter, quia uoluit, quòd si legen tur res mobiles per omnia ueniant futuræ.quod uerum
96 de iure non uidetur. Istud † tamen non procederet in contractibus in quibus dispositio uniuersalis non refertur ad futura. Ideo si quis donec omnia bona sua, non ueniunt futura.Bart. & doctor. in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb.obligat.& in l.fina.C.de pact. Quod procedit licet fiat donatio ecclesiæ.Panormita. in consi. 102.colum.3.circa princip.lib.2.Ratio diuersitatis inter contractus & ultimas uoluntates est, quia in contractibus strictior fit interpretatio quam in ultimis uoluntatibus.ca.cum dilecti.in fin. de donatio. Alia etiam ratio diuersitatis reddi potest.quia si inter uiuos uenirent futura, actus non ualeret.quia uidetur dispositio contra bo nos mores auferens liberam facultatem testandi.dicta l. stipulatio hoc modo cócepta.secus in ultima uoluntate,

quæ

97 quæ ad libitū poteſt reuocari. Ideo † ualet donatio cauſa mortis de omnibus bonis præſentibus & futuris ſine reſernatione, quia poteſt reuocari, ut habetur per doctores. in dict. l. fina. C. de pact. Baldus in conſil. 354. Ad cui dentiam præmittendum eſt, quòd primum teſtamentū. colum. 2. lib. 5. Ideo hereditas donari poteſt cauſa mortis. Decius in l. licet. colum. penul. C. de pact. quod tamē Decii dictum non firmo. Tertia & planior ratio diuerſitatis oſtenditur. quia in contractibus agitur de maiori præiudicio cum reuocari non poſsint. l. ſicut. C. de actionibus & obligatio. Sed ultima uoluntas poteſt ad libitū reuocari. l. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de lega. 3. toto titu. ff. de adimen. leg. ¶ Quarto principaliter aduertendum circa dicta Croti in hac quæſtione, quòd ſufficit quem eſſe hæredem uniuerſalem habitu, licet non actu. Et ſic uult Crotus quod licet hæredi inſtituto in re certa nihil poſsit accreſcere de tempore teſtamēti, quia alia bona ſint diſtributa, ſatis tamē eſt, quòd habitu poſſit accreſcere. uult igitur quod actu non dicatur ita inſtitutus hęres uniuerſalis. Sed conſidero contra Crotum quod imo etiam actu dicitur hæres uniuerſalis. nam licet teſtator faciat multa legata, ex hoc n. fit quominus dicatur inſtitutus hæres uniuerſalis. quia hæreditas refertur ad intellectum iuris non ad corpora hæreditaria. l. hęreditas. ff. de petitio. hęredita. finge, quod teſtator ſolum habeat unum fundum in hęreditate, & inſtituat plures hęredes uniuerſales, ex hoc quod aliud non accreſcat ipſis hæredibus, non minus dicuntur eſſe hæredes uniuerſales.

¶ Quinto uult Crotus in hac quæſtione, quòd mulier cui teſtator reliquit bona mobilia & immobilia, dicitur legataria non hæres uniuerſalis. quia uerbum relinquo, aut uerbum lego, fuit adiectū rebus particularibus non

98 uniuerſitati bonorum, quia appellatione † bonorum mobilium & immobilium non ueniunt nomina debitorum, iura aut actiones. l. Caius in princip. ff. de legat. 2. l. ſi mihi Męuia, §. fina. ff. de legat. 3. Addo textus in lege quā Tuberonis. §. pen. ff. de pecul. & in l. a diuo Pio. §. in

uenditione, ubi Iason in quarto notab.ff. de re iudic. In corporalia enim prout sunt iura & actiones, non dicuntur proprie mobilia nec immobilia. Baldus in cap. fina. de cognitio. feudi, Lappus allega. 91. in fine. Alexand. in consi. 52. col. 2. post medium. lib. 1. Ampliatur pręmissa conclusio ut procedat non solum quando uerbum relinquo, aut lego, adiicitur bonis mobilibus & immobilibus ut importet relictum particulare, sed etiam si adiiciatur uerbum mere directum, ut quia instituatur quis in bonis mobilibus & immobilibus. nam talis institutus habetur loco legatarii tanquam institutus in bonis particularibus, aut in re certa, nō in parte aut quota hereditatis. Alexander in consi. 45. col. 4. ante medium. libr. 1. Idem in substituto in bonis mobilibus & immobilibus. nam dicitur substitutus in re certa. Ideo talis substitutio facta per uerba communia non trahitur ad directam. Bartol. in l. Centurio. in tertia quæstione principali. ff. de vulg. sequitur Alexand. in l. prima in princip. colu. tertia circa medium. ff. de uulga. Iason in dicta. l. a diuo Pio. §. in uenditione. in quarto notab. ff. de re iudic. Et generaliter uerum est, quod dispositio facta de bonis mobilibus & immobilibus non dicitur facta de uniuerso. quia non cōprehendit iura & actiones. Alexander in consi. 9. colum.
99 fin. lib. 1. ¶ Vtilitas, † an dispositio facta de bonis mobilibus & immobilibus dicatur particularis uel uniuersalis multiplex colligitur. Prima habetur ex dictis Croti in hac quæstione, quia uerbum relinquo, aut uerbum lego, adiectum talibus bonis non importat institutioné, similiter uerbum substituo, aut aliud uerbum cōmune adiectum bonis mobilibus & immobilibus non importat substitutionem directam, ubi alias importaret, sed legatum significat aut fideicommissum particulare. ¶ Se
100 cunda utilitas, † quia ubi donat quis aut aliter alienat bona mobilia & immobilia uel medietatem bonorum mobilium & immobilium de talibus bonis non detrahitur æs alienum. Vbi alias detraheretur. l. subsignatū. §. bona. ff. de uerborum significatione. ita Alexander in consi. 45. column. 4. post princip. lib. primo, & clarius in

consi.

confi.12.colu 4.lib.2 Capra in confi.131.Ratio est,quia æs alienum respicit uniuersum patrimonium, non res certas aut particulares.l.tractatum.ff.de iudic.l. ex facto la grand.ff.de hęred.insti.l.fin.ubi Bartol.ff.de usufruct. legatar.ita Alexand.in dicto consil.12. columnn.2.lib.2.

101 ¶ Tertiã utilitas, † nam donatio omnium bonorum pręsentium & futurorum nõ ualet,quia aufert liberam facultatem testandi.lege stipulatio hoc modo concepta. ff.de uerborum obligati.Et tamen ualebit donatio omnium bonorum mobilium & immobilium pręsentium & futurorum, quia non dicitur facta de omnibus bonis cum non comprehendat iura & actiones. ita Iason in d. l.a diuo Pio.§.in uenditione in quarto notab.& in dict. l.stipulatio hoc modo cõcepta.Guid.Papæ q. 291. Dec. in consi.237.Circa principiũ.Premissa conclusio, quod

102 dispositio † facta de bonis mobilibus & immobilibus non dicitur facta de uniuerso nec comprehendit iura & actiones non procedit quando solum esse facta dispositio de bonis mobilibus & immobilibus ita, quod necesse esset applicare iura & actiones aut bonis mobilibus aut immobilibus, puta in terminis leg. quotiens.§. si duo.ff. de hęredibus institution. Si testator instituit unum in bonis mobilibus, alterum in immobilibus non dato cohęrede uniuersali. nam ista institutio particularis trahitur ad uniuersum, & sic etiam ad iura & actiones. Sed punctus est uidere quibus bonis æquiparentur iura & actiones.Dicendum est,quòd applicabũtur bonis mobilibus aut immobilibus, prout sunt res contentę in ipsis iuribus.nam si actio competit ad rem mobilem iudicabitur ut res mobilis,si ad rem immobilem iudicabitur ut immobilis. Ideo institutus in bonis mobilibus habebit actiones cõpetentes ad res mobiles Institutus uero in bonis immobilibus consequetur actiones competẽtes ad res immobiles.ita Culiel.de Cuneo in l.hinc quęritur §.potest.ff.de pec.sequitur Alex.in consil.111.col. pen.li.4.Vbi loquuntur qñ statutum dicit, ꝙ proximiores autem ex parte patris succedãt in bonis immobilib. proximiores autem ex parte matris in bonis mobilibus.

Similiter

Similiter lex aut statutum dicit, quòd bona minoris nō possint alienari sine certa solennitate, de nominibus autem debitorum nihil dicit, nunquid minor poterit cedere actiones sine illa solennitate? Nam isto casu necesse est applicare iura & actiones aut bonis mobilibus aut immobilibus. Dic, quod si actio competit ad rem immobilem, necessaria erit solennitas, alias secus, ita glo. & Doctor. in l. 1. C. si aduersus transactionem. Bartol. in l. potest. ff. de authoritate tutorum. & in l. mouentium. ff. de uerborum significatione. Bald. in consilio quatercentesimouigesimotertio. Andreas libro tertio. Alexand. in consilio decimosexto ante finem libro primo. in consil. quadragesimonono circa princip. lib. 3.

103 ¶ Sexto uult † Crotus in hac quęstione, quod ad hoc ut dispositio dicatur uniuersalis seu facta de uniuerso, non sufficit, quòd sit uniuersalis quò ad uerba, sed oportet ut sit uniuersalis quo ad rem, quia fiat dispositio de tali re, quę significet uniuersitatem, puta de peculio, patrimonio, hęreditate, castro aut uilla. allegat Innocent. in capitulo ex literis de iure patrona. Sed aduertendum quia ista conclusio ita ruditer intellecta in errorem adduceret. nam imo uidetur sufficere, quòd dispositio sit uniuersalis quo ad uerba, licet non exprimatur res, quę sola absque alia expresſione uerborum significet uniuersitatem, puta quando fit institutio in omnibus bonis mobilibus & immobilibus, iuribus & actionibus præsentibus & futuris. nam hic nulla exprimitur res, quę sola uniuersitatem significet. Et tamen nemini dubium, quòd facta dicitur dispositio de uniuerso, ut in terminis declarat Corne. in consi. 289. columna tertia in fin. uersi. nec ratio suadet libro. 4. Iam genus dicitur quid uniuersale comprehendens suas species sine alia expresſione. Et tamen expresſio omnium specierum non impedit quominus ipsum uniuersum dicatur expressum. Itaque quòd dicit Crotus necesse esse rem exprimi, quę sine alia expresſione uniuersitatem significet, ut habita dicatur dispositio de uniuersitate bonorum, sane uidetur intelligēdum habito respectu ad expresſionem bonorum particularium.

larium. Secus si omnia bona singulariter & in specie exprimantur, quæ sub ipsa re continebantur. Ita quod expressio ipsius rei simpliciter & absolute non uidetur ne-
104 cessaria. ¶ Successiue hic quæritur † de diffinitione legati, unam ponit tex. in l. legatum. 3. in prin. ff. de lega. 1. Et dum gloss. laborat in expositione illius uerbi deliberatio, melior uidetur expositio ut capiatur uerbum deliberatio, pro distributione seu collatione, a quo uerbo Galli vulgare illud uidentur mutuati *deliurer il a deliure une grant somme dargent*. Sed aliqui libri habent delibatio non deliberatio, & quidem melius. quia stante verbo deliberatio, sequeretur, quòd per legata tota hæreditas exausta fieret, nec per legata deliberatur aut expeditur hæreditas, sed eius valor diminuitur. Secūdam diffinitionē ponit tex. in l. legatum est. ff. de lega. 2. quod legatum est donatio quædam testamento relicta. quam eandem diffinitionem posuit Imperator in §. 1. instit. de legatis. Tertia dffinitio ponitur instit. de leg. §. 1. quòd est donatio quædam a defuncto relicta ab hærede prestanda, super quibus descriptionibus non insisto.
105 ¶ Iuxta quam diffinitionem quæritur † an legatum aut fideicōmissum dicatur proprie donatio. Vtilitas huius quæstionis multiplex proponitur. Prima si in aliqua dispositione fiat mentio de donatione simpliciter, an ueniat legatum, puta in statuto requirente certam solennitatem in donatione, uel quod de donatione soluatur gabella. Secunda consecutiua præcedentis. nam si uenit legatum, illa erit reuocabilis, secus si intelligatur de donatione solum inter uiuos, quæ dicitur irreuocabilis.

¶ Tertia utilitas si appellatione donationis uenit legatum illa non uitiabitur propter absentiam donatarii,
106 † quia in ultima uolūtate acquiritur absenti. l. cum pater. §. surdo. ff. de legat. 2. Secus si solum ueniat donatio inter uiuos, quæ absenti facta non ualet, non interueniēte nuntio uel epistola. l. absenti. ff. de dona. l. consensu. ff. de actio. & oblig. uel nisi interueniat traditio l. nec ambigi. C. de don. Quod procedit etiam in donatione causa mortis, quæ absenti fieri non pót. l. inter mortis. ff. de

donat.

donat cau.mor.glo.in l.illud.C.de sac. sanc.eccle. & in l.1.C.de dona.causa mor.Roma.in consil.171. Pro decisione.colum.3 & in consi. 513. Ratio diuersitatis inter ultimam uoluntatem & contractum: quia ultima uoluntas habet uim legis. & fortius agit.§. disponat.in authen.de nupt.ideo in ultima uoluntate absenti acqui
107 ritur.† Sicut etiam ex dispositione legis acquiritur absenti. commoda enim quæ acquiruntur ex dispositione legis,non requirant partis præsentiam. Ang.in cons.81. colum.1.post medium. uersi. tertio, ex natura dispositionis. Anch.in cons.97.colum.1.post medium.Contractus autem non habet uim legis, nimirum si ex contra-
108 ctu absenti non quæritur. ¶ In hac quæstione † datur conclusio, quod appellatione donationis proprie & stricte nō uenit legatum aut fideicommissum. Probatur ista conclusio primo per tex.in l.1.in princ.ff.de dona. Vbi, quod hæc proprie donatio appellatur, quando dat quis ea mente ut statim uelit accipiētis fieri., nec ullo casu ad se reuerti.& propter nullam aliam causam facit, quàm ut liberalitatem & munificentiam exerceat. Sed legatū non est eiusmodi,quia non datur ut statim fiat legatarii, sed demum testatore mortuo, cū fiat ab hærede præstatio legati,ut probatur ex uerbis diffinitionis ab hęrede præstanda. Rursus non fit legatum ex causa mere liberalitatis ita, quod non moueatur testator ad legandū ob aliam causam,quàm liberalitatis. Imo causa potissima legandi est cogitatio mortis. quā cessante cessaret & legatum.Et donat testator quæ retinere non potest.

¶ Secundo,quod legatum non dicatur donatio proprie
109 probatur.† nam appellatione donationis non uenit donatio causa mortis.l filiusfamilias.§.pen.ff. de dona. ubi si cui permittitur donare, non poterit donare causa mortis,nisi in specie id dicatur. Et quod per illū text. dicit Bal.in c.1.colum.6.uersi. quid si uasallo. de prohi. alien.feud.per Freder. Vbi si dominus directus concedit uasallo potestatem donandi feudum,non uenit donatio causa mortis, nisi in specie dictum sit. Sequitur Soci.in cons.19.col.5.lib.1.Similiter quando filius donat causa

mortis,

mortis, non sufficit, quod pater consentiat ut filius donet, sed oportet præstari consensum in specie, ut donet, causa mortis. Roman. in consil. 512. in princip. Guido Papæ quæstion. 223. Socin. in l. 1. §. fuit quæsitum col. 4. in fine. uersi. & tamen uidemus, quod per generalē. ff. ad Trebellianum. Et quod appellatione donationis non ueniat donatio causa mortis, patet ex diuersitate titulorum. nam materia donationis causa mortis tractatur separatim a titulo de donationibus, ergo arguitur diuersas esse donationem simpliciter & donationem causa mortis, ex quo ponuntur in titulis separatis. Et ita arguit Cor. in consilio 107. columna secunda libro quarto. Idem quod donatio causa mortis non ueniat appellatione donationis tradit Decius in l. si tibi pecuniam. in secundo notabil. ff. si certum petat. Si appellatione donationis non uenit donatio causa mortis, multo minus ueniet legatum, quod nonem proprium donationis non habet sicut donatio causa mortis.

¶Tertio, quod appellatione donationis legatum pro-
110 prie non ueniet probatur, legatum † in effectu donatio dicitur causa mortis. l. illud. in princip. ff. de donatio. causa mortis. l. 1. §. 1. ff. si quid in fraud. patro. l. fin. C. de donatio. causa mor. in quibus iuribus dicitur, quod legatum æquiparatur donationi causa mortis. non tamen intelligo, quod æquiparentur pro omnia, cum sint multæ differentiæ, ut habetur in l. 2. ff. de leg. 1. Sed æquiparantur quoad reuocationem & respectu effectus collati post mortem, & respectu potestatis substituendi, ut habetur in l. ut hæredibus. ff. de lega. 2. sed donatio causa mortis, non uenit appellatione donationis proprie & simpliciter, ergo nec legatū. ¶Quarto, ꝙ legatū nō dicatur donatio proprie adduco, quod scribit Ang. in consi. trecentesimooctuagesimotertio. Statuto Pistoriensi. in Ang. 284.
111 fine. vbi, † quod etiam donatio inter uiuos quæ fit ob causam mortis, non dicitur donatio proprie, quia propria donatio dicitur, quæ fit ob cām solus liberalitatis. Ideo licet fiat donatio inter uiuos & irreuocabilis. [illegible] cum non fiat ob solam liberalitatem sed propter cām

mortis,

mortis, non dicitur donatio proprie. Ideo statutum loquens de donatione simpliciter, non habebit locum in tali donatione inter uiuos quæ fit ob causam mortis secundum Angel. Sed dubium uidetur istud dictum Angel. quia eo attento sequeretur, quòd nulla quodammodo donatio dici posset inter uiuos proprie: nam ad exercendum liberalitatem semper mouetur quis ex aliqua causa, puta uel propter coniunctionem sanguinis, uel ratione agnationis, uel propter affectionem in donatarium. Ideo semper dici posset sola liberalitas non fuit in causa donandi, ergo non dicitur donatio proprie, quod absurdum uidetur. Ideo dummodo donatio fiat inter uiuos simpliciter sine aliquo modo aut onere, & irreuocabiliter, nihil obstant causæ ex quibus mouetur donans ad ita donandum. Pro hoc contra Angelũ ad-
112 duco, † quod scribit Oldradus in consi. 5. Titius. ubi quando quis donat sponte ex certa scientia pure libere simpliciter & inter uiuos, non dicitur donatio ob causam, licet dicat se donare ob grata seruicia & ex causa remunerationis, quia non curamus de causa impulsiua, idest, ex qua causa motus quis aut impulsus fuerit ad donandum simpliciter & inter uiuos, modo ita donauerit. quod Oldradi dictum sequitur Alexan. in consilio decimoquarto column. 1. lib. 1. Socinus in consilio quinquagesimotertio colum. 2. lib. 1. Eodem modo satis est, quòd donet quis simpliciter & inter uiuos, licet ad ita donandum impellatur cogitatione mortis. Nam satis est, quòd contineat donatio meram liberalitatem, & quòd sit irreuocabilis etiam ante mortem. Rursus cõtra Ang. adduco quòd scribit Cor. in consi. 45. colum. 3. lib. 4. Vbi, quòd non omnis causa apposita in donatione facit, quòd dicatur donatio ob causam, sed oportet quòd sit talis causa, quæ faciat cessare liberalitatem. per tex. in l. fin. in princ. C. de iure dotium. ubi si extraneus dat mulieri pecuniam ut det marito pro dote, uel dat dotem marito pro muliere, licet fiat datio ob causam dotis, non tamen desinit esse propria donatio. Et istud tene menti, quia ornamento & commodo futurum est

in

113 in usu iudiciorum. ¶Quinto, † quod legatum non dicatur donatio proprie, probatur ex diuersitate titulorum in quibus tractantur materiæ donationum & legatorum, nam data identitate non diuersis tractatibus ponerentur. argu.l. si idem.C.de codicillis. & quod scribit Corn.in d.consi.107.col.2. lib.4. Et quòd ex diuersitate titulorum arguatur diuersitas effectus, tradit Oldra. in consi.210. Regularis.col.1.Vbi quod crimina hæresis & sortilegii dicuntur diuersa,quia ponuntur in titulis diuersis & separatis. Idem tradit Abb.in consi.57.colū.3. uersi. tertio principaliter. lib.1. Ias.in consi. 171.col.4. lib.4. Vbi Abb.& Ias.ita arguunt diuersitatem effectus a diuersitate titulorum. pro hoc tex.in l.1.§.1.ff.de forte.& in l.2.§.quintus.C.de uet. iure enucle.

¶Sed in contrarium quod appellatione donationis uenire debeat legatum proprie & stricte, arguitur sic, In

114 diffinitionibus uerba † proprie accipiuntur. ut no. in l.1.ff.de testam. Vbi diffinitio testamenti non competit codicillis. & tamen largo modo dicuntur testamentum. glo.in l.2.C.communia de lega. not instit.de testamen. in princ.Sed in diffinitione legati dicitur,quod legatum est donatio, ergo uidentur intelligenda uerba diffinitionis proprie,ita quod sit donatio proprie & stricte. Ad illud argumentum respondeo multis modis. Primo, ꝙ illud procedit in uerbis diffinitionis simpliciter prolatis, puta si diceretur legatum est donatio. sed hic non profertur uerbum donatio simpliciter, sed cum illa di-

115 ctione † quædam,quasi dicat legatum non est proprie & simpliciter donatio, sed donatio quædam,quæ dictio nota uidetur impropriętatis, sicut dicitur in dictione quoddammodo. d.l.in suis.ff.de libe.& posthu.& ita respondet Iacob. de Nigris hic.col.11.nu 22.in fin.num. Nam tale proprie nō dicitur, quod non est tale simpliciter, sed secundum quid. Bar.in l maritus.§. legis Iuliæ. ff.de adulte Bald.in l.adoptiuum.§.patronum.ff. de in ius uocand.& l.si non speciali.colum penultim.C.de testamen. Alex.in consi.278. colum.1.in fin.lib 2.

116 ¶ Secundo respondeo † quod omnis bona diffinitio

debet

debet constare ex genere & differentiis. Bart. & doct. in l. 1. ff. de testam. & in l. 1. in prin. ff. de acqui. posses. Ias. in l. 1. in princ. colum 3. circa med. ff. de vulga. Ideo uerbũ donatio, in diffinitione legati ponitur tanquam genus, & sic tanquam donatio in genere, non tanquam donatio in specie prout est donatio inter uiuos simplex & irreuocabilis, quæ fit ex sola liberalitate, & quæ sola proprie & stricte donatio dicitur ut supra dictum est.

¶Tertio respondeo, quod argumentum procedit in eo quod diffinitur. Vnde si testamentum diffinitur, proprie testamentum accipitur. Similiter quando diffinitur legatum, proprie legatum accipitur. non sic uidetur in aliis uerbis, quæ incidẽter in diffinitionibus pro-
117 feruntur. quia †uerba impropriantur ut deseruiant intentioni. c. intelligentia. de uerbor. signifi. c. constitutus. de religio. domib. can. is autem. 22. q. 2. pro quo bonus tex. instit. de action. in princ. in uerbo debetur. nam in diffinitione actionis etiã actio realis includitur, ut probatur ex distinctione, quam ibi facit Imperator in §. 1. dum post diffinitionem actionis dicit duo esse actionum genera realium & personalium. Et tamen uerbum debetur, actionibus realibus proprie non conuenit. quia actio realis non præsupponit obligationem. ut dicitur in d. §. 1. ergo necesse est dicere, quod uerbum debetur, in diffinitione actionis accipiatur large. & improprie. Et ita illum textum ad hoc ponderat Dec. in rubr. extra de proba. col. 3. in princ. uersi. prædicta saluatio. Sed ille text. nihil uidetur probare tenendo opinionem multorum, quod in illo textu solum diffiniatur actio personalis non realis. Idem quod uerba diffinitionis possint capi improprie no. Crotus in l. 1. colum. 6. ante medium, infra eod. per duo iura de quibus per eum ibi.

¶Secundo principaliter, quod appellatione donationis ueniat legatum aut fideicommissum probari uidetur in l. miles ad sororem. in princ. & in l. cum pater. §. donationis. ff. de lega. 2. in quibus iuribus testator fecit mentionem de donatione. Et tamen dicitur ibi, quod ualet dispositio in uim fideicommissi. Solutio ideo uerbum do

natio,

natio,in dictis iurib.resoluitur in fideicō.quia dispō ualere non poterat in uim fideicōmissi. pp absentiā donatarii,quia danatio requirit pñtiā partis,nec absenti conferri pōt.l.absenti.ff.de don.l.consensu. ff.de act.& obli.

118 Nec obst.† q in dictis iurib. testator donauerit per epistolā q̄ sp loquitur. Iō peride hētur ac si pñti facta esset donatio.& receptio epistolę in qua continetur donatio, uim hēt acceptionis.Bar.in l.cū tabernā.§. idē q̄siijt.in fi.ff.de pig.Aret.in cōs.51. Vr̄ dicendū.in prin.Soc.in cōs.64.i fi.li.3.Quia rīdet argm̄ procedere si epistola missa eēt ad donatariū in uita testatoris, ita q donatarius epłam & donationē in ea contentā acceptare potuisset, sed uetuit testator epistolā aperiri añ eius mortē consequenter donatio acceptari non potuit. Itaq; cū in uim donationis ualere non potuerit, nō est mirū si uerbū dono,prolatū in ult.uolūtate resoluitur in fideicō.qa alias donatio non ualeret. Iō ut ualeat dispō uerbū donatio, impropriatur,& accipitur pro fideicō.nā toleratur impropriatio uerborū ut actus ualeat.l si uno.in prin.ff.locati.l.si stipulatus.ff.de usur.l.insulā.ff.de pscrip.uerbis. & supra sæpe dictū est.Et ita dicta iura.i.dest.l. miles ad sororē.& l.cū pr̄.§.donatione declarat Cor.in cōs.254. col.fi.li.3.Sed aduerte contra Corn. nā psupponit quod si epła fuisset trāsmissa ad donatariū,ualuisset donatio. Sed istud nō vr̄ uerū. qa olim necessaria erat stipulatio in donatione.l.si quis argētū.§.finaūt. C.de don.gl.in l. nec ambigi.eod.tit.Stipulatio aūt requirit pñtiā partiū nec sufficit epistola.l.j.in prin.ff.de uerb.obl. Iō declaratio Cornei,non vr̄ procedere inspecto iure digestorū.Nō omitto quod dicit Alber.in d.l.cū pr̄. §.donationis. ubi uoluit donationē cā mortis absenti fieri posse in testō, per illū tex.sed erat Alber.Imo ille tex. probat oppositū.quia si fieri posset absenti non ualeret in uim fideicōmissi,

119 sed donationis. ¶Ex dictis † iuribus,id est ex d. l.miles ad sororem.& ex d.l.cum pater. § donationis.ff. de legat.2.eliciuntur duæ regulæ. Prima est, quòd non refert seu non inspicitur cum quo quis loquatur, sed cuius contemplatione loquatur. nam ibi testator di-

recto locutus non fuit cum persona grauata, ad quam spectat onus fideicommissi, sed ad honoratum relatus est sermo. Et tamen quia effectus grauaminis conferebatur in personam grauati, inducitur fideicommissum in fauorem illius cuius contemplatione uerba fiebant. facit tex. in l. filiosfamilias. & in l. Titio. §. si Titio. ff. de cõditio. & demonstratio. Vbi si quid relinquitur pro cibariis seruorum, licet uerba dirigantur ad seruos, ad dominum tamen relictum pertinet, & pro eo dominus agit. quia censetur factum contemplatione domini. quę duo iura ad hoc citat Calderin. in consi. 14. in titu. de testamen. Ad idem tex. in l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de uulga. in l. isti quidem. §. fina. ff. quod metus cau. in l. seruo legato. §. si testator. ff. de lega. 2. l. 1. §. nunc de effectu. & l. si quis reum. §. 1. ff. de liberatione legata. in l. si cui. la 1. §. si Titio. ubi Iason in secundo notab. ff. de leg. 1.

120 ¶ Secunda regula † colligitur ex dictis iuribus, idest ex dicta l. miles ad sororem. & d. l. cum pater. §. donationis. ff. de leg. 2. quòd uerba impropriantur ut actus ualeat. nam ibi uerbum donatio, accipitur pro fideicommisso, quia alias ut donatio ualere non potest. Et tamen fideicommissum donatio proprie dici non potest, ut supra dictum est. Super qua regula multa quidem & plurima dici possent, sed tempus alienum sit, ut de istis dicamus ad pręsens. & quod admittatur impropriatio uerborũ vt actus ualeat dictum est supra nume. 3. & nume. 38.

121 ¶ Tertio colligitur ex d. l. miles † quòd per epistolam improprie quis loqui dicitur ponderando uerbum ac si, & ita ponderat Ias. in l. 1. in prin. columna. 3. in fin. ff. de uerbo. obligationibus. sed contra facit tex. in d. l. cum pater. §. donationis. ubi simpliciter dicit loquatur, & tamé locutio erat per literas ad æditum.

¶ Vidimus quòd appellatione donationis non uenit le-
122 gatum aut fideicommissum proprie. Sed quid † si testator in testamento dicat dono fundũ Titio, qui sit præsens & acceptet, an erit donatio inter uiuos aut legatũ. Ista quęstio formatur per Crotum hic post Ioannẽ Fabrum in §. primo institut. de legatis. ubi Ioannes Faber

tenet

tenet quòd ista donatio ualet in uim legati nec obstat uerbum dono, quia illud intelligi debet secundum subiectam materiam. dicta l. si uno. in princip. ff. locati. l. insulam. ff de præscriptis uerbis. Sed cum uerbum dono, proferatur in ultima uoluntate, uidetur intelligendum secundum naturam ipsius ultimæ uoluntatis, id est, ut sit actus reuocabilis & sic in uim legati, non in uim donationis, quę est irreuocabilis. Contrarium tenet Crotus hic post Angelum in d. §. primo. institut. de legatis, 123 per octo fundamenta. Primo † etiam in testamento contractus fieri potest. glo. & docto. in l. hæredes palam. §. fina. ff. de testament. pro quo allegatur textus in l. prima. §. assignare. ff. de assignand. liber. & in l. ex sententia. ff. de testamenta tutel. tradit Iaso. in l. tertia in princip. in quinto notabil. ff. de liberis & posthumis & in l. cum antiquitas. in secundo notab. C. de testament. Sed dicta iura non uidentur probare, quia nos loquimur an in testamento possit fieri contractus proprie ultro citroque obligatorius l. Labeo. 2. §. contractum. ff. de uerborum significationi. sed in dictis iuribus assignatio liberti & illa ascriptio tutelæ in testamento non est ultro citroque obligatoria, cum possit testator actum reuocare. nam illa assignatio liberti dicitur legatum iuris patronatus. Similiter prouisio tutoris respectu patris est actus ultimæ uoluntatis, quia uiuente testatore tutor quis esse non potest. pro hoc textus in l. uerbis legis ff. de uerborum significatio. ubi uerbum lego, ad tutelas pertinet. Secundum ex alio istud fundamentum non uidetur bonum. quia fateor, quòd donatio & contractus in testamento fieri potest, nam si fieri non posset, fatua esset quæstio an talis dispositio ualeat in uim donationis propriæ, quia esset disputare super impossibili. Sed non sequitur testator donare potest in testamento, ergo ita disponendo donauit, nam cum testatur, uerbum dono, uidetur impropriandum, ut intelligatur secundum naturam testamenti, id est, ut actus donationis sit reuo-
124 cabilis. quia † impropriantur uerba ut intelligantur secundum naturam actus. l. si tibi pecuniam. ff. si certum

petatur.l.in lege.& l.si uno.in princ.ff.locat.no.in l.sed & si possessori.§.sed si rerum.ff.de iureiuran. Tradit Roman.in consi. 509 colum.2. circa princip. ad idem text. in d.l.si stipulatus.ff.de usur.& in l.eas causas.ff.de conditio.& demonstratio. Quod procedit etiam in materia stricti iuris.puta in sententiam,in qua uerba impropriantur,ut intelligatur sententia secundum naturam iudicii & actionis intentatę.Bal.in l.fina. C.commu.diuidun.argumen.glo.in l.& puto.ff famil.ercifcun. sequitur Socin.in consi.242.col.fin.uersicu.4.quia lib.2.Addo Pau.de Castr.in consi.376. Licet iudex.lib.1.Vbi, si uniuersitas intentauit petitorium respectu pascui,dicendo illud pertinere ad ipsam uniuersitatem,si iudex pronunciat usum pascui ad uniuersitatem pertinere intelligitur pronunciasse respectu proprietatis, secundum naturam iudici intentati,ut sit sententia conformis libello. Nec obstat d.l.1.§. assignare.quia assignatio liberti ita fieri potest & ęque proprie per uiam legati ac per actum inter uiuos.nam uerbum assigno , non repugnat
125 legato sicut uerbum dono.¶Secundo mouetur † Crotus quia uerba prolata a testatore in dubio debent intelligi simpliciter non secũdum quid.l. hoc legatum.ff.de lega.3.sed legatum non est donatio simpliciter & absolute. Imo in effectu dicitur donatio causa mortis.d.l.illud.in princip.ff.de donatio.cau. mor. & d.l.1.§.1. ff. si quid in frau.patrona.& supra latius est dictum. Sed ad istud potest responderi,quod imo intelliguntur, uerba etiam secundum quid,quando in eo quod uenit secundum quid,est eadem uel maior ratio.l.si quis seruos.ff. de legat, 3. & declarat Pau.de Castro. in l.serui electione.§.primo infra eo. Sed eadem imo maior uidetur ratio intelligendi dispositionem testatoris in uim legati, quam in uim donationis,nec testator fiat obligatus.Secundo respondeo,quòd licet legatum proprie & simpliciter non dicatur donatio, tamen improprie intelligatur uerbum dono,ut intelligatur. secundum subiectam materiam & naturam ultimę uoluntatis , ut supra dictum est.pro quo bonus tex.in l. Imperator.ff de in diẽ adiectio

adiectio. qui tex. allegatur quòd lex debet intelligi secũdum materiam tituli sub qua posita est, & quod uerba debeant impropripriari, ut intelligantur secundum subiectam materiam, tradit Rota decis. 368. Factum tale est Testator. col 4. uer. & hanc opinionem. in antiquis. Alex. in consi. 5. Puto de iure. libro. 4. Dec. in consi. 388. col. 2. Imo potius tolleratur quod dispositio nihil operatur quàm ut non intelligantur uerba secundum subiectam materiam. l. si legati serui. ff. de legat. 1. ubi si legatarius serui stipuletur ab hęrede seruum legatum fugitiuũ nõ esse, illa stipulatio intelligitur secundum subiectam materiam, nec amplius tenetur hæres ob eam stipulationẽ quàm si interposita non fuisset. quia solum tenetur hæres præstare seruum qualis legatus est. Amplius etiam uerba uniuersalia restringuntur ut intelligantur secundum subiectam materiã seu ſm naturã subiectæ materiæ. gl. in c. 1. in uer. ab omnib. de consti. gl. in c. dilecto. in uerbo uim. de sen. excom. l b. 6. Gem. in cons. 29. circa fi. Dec. in l. 1. col. 7. circa med. C. qui admitti. Ideo ubi fit mentio de cautione sufficienti, intelligitur cum fideiussore, propter uerbum sufficienti. l. si mandato Titii. §. fi. cum ibi not. ff. mand. Tamen istud fallit in materia in qua non esset necessaria cautio cum fideiussoribus. quia intelligitur fideiussoribus, propter rationem subiectæ materiæ. Anto. de But. in c. fina. de restitutio. spolia. Sequitur Alex. in cons. 35. col. 4. vers. circa tertiam. libr. 4. si uerba uniuersalia quorum uis amplissima est ut omnia comprehendant. l. Iulianus. ff de legat. tertio. l. a procuratore. C. manda. restringuntur, tamen ratione subiectę materiæ, quid dicemus in simplici uerbo dono.

¶ Tertio mouetur Crotus. quia uerba in dubio intelligi debent ut comprehendant donationem irreuocabilem quàm reuocabilem. l. Seia. §. fina. ff. de donatione causa mortis. ergo in dubio testator donans censebitur donare irreuocabiliter, non legare, quia legatum reuocatur ad arbitrium. l. quod si iterũ. ff. de adimen. lega. Addo glossam institu. de donatio. §. primo in uersic. si quid humanitus. ubi quod donatio non præsumitur cã mor-

tis, nisi exprimatur. & sic in dubio iudicatur donatio inter uiuos. Idem tradit Bal. in consil. 107. Anno Domini. col. 2. libr. 2. Sed respondetur ad istud fundamentum, quod non uidetur procedere in materia reuocabili, p-
126 ut est ultima uoluntas. quia uoluntas † hominis declaratur secundum subiectam materiam, ut supra dictum est. Rursus declaratur animus & uoluntas disponentis ex qualitate & modo procedendi. Ideo quãdo princeps mandat aliquem citari, arguitur quod intendit uti potestate ordinaria, non absoluta seu plenitudine potestatis. Romanus in consil. 369. column 2. Similiter an partes litigauerint coram aliquo tanquam coram arbitro aut arbitratore, cognoscitur ex modo procedendi. Bartolus in l. si societatem. §. arbitrorum. column. 4. ff. pro socio. Alexander in consil. 55. column. 2. in fin. libr. 5. & dixi supra numer. 27. Eadem ratione ex modo procedendi & testãdi argui uidetur uoluntas testatoris, quod uoluerit legare non donare irreuocabiliter.
127 ¶ Quarto mouetur Crotus † per textum in l. si auia. C de iure deliberan. ubi Baldus in secundo notabi. Vbi in testamento aditur hæreditas, & aditio facta in testamento reuocari non potest. Sed respondeo duobus modis. Primo quod etiam in casu isto si appareret de uera & simplici donatione, illa reuocari non posset. Sed de hoc non quæritur, sed illud quęritur an dicatur facta donatio uel factum legatum. Secundo respondeo, quod in casu dict. l. si auia. aditio necessario inducitur ex illo actu, qui fieri non potest citra ius & nomen hæredis. l. pro hærede. §. Papinianus. in fin. ff. de acquiren. hæredi. sed in casu nostro non ita necessario inducitur donatio irreuocabilis, cum posit ualere actus in uim legati.
¶ Quinto adducit Crotus textum in l. ex sententia. ff. de testament. tutelà. & in l. uxori. §. 1. ff. de falsis. quę iura nihil faciũt. quia illa ascriptio notarii ascribentis se tutorem in testamento. non inducit actum inter uiuos irreuocabilem respectu ipsius testatoris quominus testator posit reuocare talem ascriptionem, & quominus reuocato testamento censeatur reuocata talis ascriptio, li-

cet aſcriptio illa præiudicet ipſi aſcribenti, ut excuſari a tutela non poſsit. Simile uidemus in eo qui conſentit legato rei in qua ius habet. nam præiudicat talis conſenſus ipſi conſentienti ut reuocare non poſsit. l. ſicut. §. uenditionis. ff. quibus modis pignus uel hypotheca ſoluatur. capit. 1. in princip. de prohibit. alienatio. feud. per Frederi. tradit Iaſon in l. cum proponas. 1. column. final. C. de pactis. in conſil. 13. in princip. in conſil. 57. colum. 4. circa medium. & in conſil. 89. In ſexto dubio. lib. 1. Et tamen nemo dixerit per talem conſenſum ter tii fieri legatum irreuocabile reſpectu ipſius teſtatoris. & ſic ex tali conſenſu non inducitur actus inter uiuos reſpectu teſtatoris. Secundo reſpódeo ad illa iura, poſito & non conceſſo per talem aſcriptionem notarii induceretur actus irreuocabilis etiam reſpectu teſtatoris (quod ipſum tamen minime conceditur) adhuc nihil facerent quia reſpectu aſcribentis non poteſt dici actus ultimæ uoluntatis, cum aſcribens teſtamentum non faciat, neque codicillos. ſed nos loquimur in teſtatore faciente actum ultimæ uoluntatis. Ex dictis tamen iuribus in d. l. ex ſententia. ff. de teſtament tutel. & in dict. l. uxori. §. 1. ff. de falſis. colligitur notabilis ampliatio ad regulam, quòd conſenſus ſemel præſtitus reuocari non poteſt, ut procedat etiam ſi præſtetur conſenſus in actu de ſui natura reuocabili prout in teſtamento. nam adhuc conſentiens irreuocabiliter ſibi præiudicat quo ad ſe, licet nó
128 reſpectu ipſius teſtatoris. Si tamé teſtator † reuocet legata aut illa repudientur, conſenſus non præiudicat. qa ſublato principali corruit acceſſorium. ita probat in terminis textus in dict. l. ſicut. § uenditionis. ff. quibus modis pignus uel hypotheca ſoluatur. in l. 4. §. fina. in l. ſi debitor. §. quæritur. eodem titu. & in l. debitum. C. de re-
129 miſ. pign. ¶Sexto arguit † Crotus, quando uerba teſtatoris poſſunt inducere duplicem diſpoſitionem quarum una ſit plenior altera, in dubio comprehendunt diſpoſitionem pleniorem. capit. ſi pater. de teſtament. libro 6. Vbi ſubſtitutio in dubio iudicatur directa. quia illa eſt plenior obliqua. Ad idem adducit textum in l. ſi

ita scriptum. la 2. & in l. si Titius. uoluit allegare l. si te solum. §. 1. ff. de hæredibus instituendis. sed donatio est plenior legato. quia donatio non reuocatur, secus in le-
130 gato. Sed ad textum in dict. cap. si pater. respondeo, † quod ideo substitutio in dubio iudicatur directa. non quia plenior aut plenius prouideat. Sed quia fauorabilior pupillo, ut testatus decedat, & per eam grauamen non inducitur. Substitutio autem obliqua aut fideicommissaria dicitur odiosa, quia continet onus. l. cohæredi. §. cũ filiæ. ff. de uulgar. not. in l. ex tribus. C. de inofficio. testamen. & in l. precibus C. de impuber. Ideo tanquam odiosa substitutio fideicommissaria in dubio induci non debet. quia testator induci non debet. quia testator in dubio censetur minus grauare hæredem quam sit possibile. l. unum ex familia. § si rem. ff. de legata. 2. Et in fideicommisso quod in dubio induci non debeat tradit Decius in consil. 336. in fine. & in consil. 465. col. 3. circa principiũ. Socin. in consi. 113. col. penulti. post medium. uersi. unde ex præmissis. libr. 1. ubi Socinus quod in dubio sit interpretatio pro hærede contra fideicommissarium per textum in l. apud Iulianum. §. Seio. ff. de lega. 1. & in l. Titia cum testamento. §. qui inuita. ff. de leg. 2. Non obstat textus in d. l. si ita scriptum. & in d. l. si te solum. §. 1. ff. de hæredib instituend. nam ideo in dictis iuribus præualet institutio plenior. quia nisi præualeret, poterat deficere testamentum deficiente conditione institutionis. Ideo præualet institutio pura, ne testator decedat intestatus. Et quod ista ratio sit uera ad dicta iura probatur. Quia si in conditionali institutione datus esset substitutus casu quod deficeret conditio, præualeret ultima institutio conditionalis cessante metu, ne decedat testator intestatus, ut per gl. in d. l. si te solum. & in l. si quis ita scripserit. in glo. 2. ff. de hæred. instituen. Probatur etiam ista ratio. quia dictæ, l. si te solum. & l. si ita scriptum. non procedunt in legatis. Si quod pure legatum sit, legetur sub conditione nam legatũ ultimum præualet, modo non incontinẽti ita legetur. l. non ad ea. ff. de conditionib. & demonstrationibus. tradit gloss. in dict. l. si te solum. §. 1. ratio diuer

sitatis

ſitatis inter inſtitutionem & legata eſt, quia in legatis ceſſat ratio ne corruat teſtamentum,& decedat quis in-
131 teſtatus.¶ Septimo argumentatur Crotus † illud uerbum dono, in genere prolatum in teſtamento eſt equiuocum. nam poteſt referri ad donationem inter uiuos & ad legatum, ergo in dubio debet interpretari contra teſtatorem proferentem.l.ueteribus.ff.de pactis.l.Labeo ff.de contrahenda emptione.Sed retorqueo fundamen-
132 tum contra Crotum. † Quia uerba debent interpretari cõtra eum qui ſe fundat in uerbis,& qui ex eis uult utilitatem percipere. Albericus de Roſate in dict.l. ueteribus. per dictam l. & per l.ſi in emptione.ff.de contrahenda emptione.& l. cum quæritur. ff. de rebus dubiis. Sequitur Iaſo.in conſilio trigeſimonono colu.2.libro 1. Addo Imolam in conſil. uigeſimoprimo in principio. Sed legatarius eſt ille qui ſe fundat in uerbis, & ex eis commodum uult percipere, ergo contra eum fieri debet interpretatio. Ad idem adduco Calca in conſilio. 15.colum.5.circa medium.& in conſil.25.colum.12.circa med.ubi quod uerba quitationis dubia debent interpretari in fauorem quitantis contra eum cui fit quitatio,& ſic qui utilitatem percipit ex quitatione,quia uerba debent intelligi ſecundum intentionẽ loquentis.l.nepos Proculo.ff.de uerborum ſignificatio. l. in ambiguo. ff. de rebus dubiis. niſi dicas aliud eſſe in contractibus, aliud in teſtõ, quia in teſtamento ſoli teſtatori põt imputari cur apertius locutus non ſit,cum depẽdeat diſpoſitio ab eo ſolum,& ſolus ipſe loquatur. ſecus in cõtractu in quo ambo contrahentes loquuntur, & ꝙ uerba teſtatoris interpretentur contra eum,adduco textum.in l. plane.la.1.§.1.ubi Paulus de Caſtro.colum.2.ante medium.ff.de legatis.1.Vbi,quòd non ſtatur diſpoſitioni teſtatoris mandantis legatum ſpeciei multiplicari. quia talis multiplicatio eſt impoſsibilis. nec obſtat. quod multiplicatio fieri poſsit in æſtimatione, quia imputatur teſtatori cur non expreſſerit de æſtimatione. Secundo reſpondeo,quod regula dict. l. ueteribus. quod uerba debent interpretari cõtra eum, qui ea ꝓtulit aut

pactum

pactum appoſuit, non procedit quando qualitas aut natura actus aliud ſuaderet. glo. in l. in lege. in gloſſ. final. in fin. per illum textum ff. locati. Sed qualitas actus, id eſt, ultimæ uoluntatis in qua fit donatio, ſuadet ut fiat interpretatio pro teſtatore, & quod intelligantur uerba de donatione reuocabili ſecundum naturam ipſius ultimæ uoluntatis.

133 ¶ Octauo mouetur † Crotus per textum in l. filiusfamilias. §. penultim. ff. de donatio. ubi mandatum de donando reſtringitur ad donationem inter uiuos, nec habet locum in donatione cauſa mortis. Sed reſpondetur ad illũ text. quod procedit in actibus inter uiuos in quibus præſumitur quis ſentire de donatione inter uiuos, non cauſa mortis. Secus in teſtamento aut alia ultima uoluntate, quia tunc intelliguntur uerba ſecundũ ſubiectam materiam, & ſecundum naturam ipſius ultimę uoluntatis, ut ſupra ſæpe eſt dictum.

¶ Ex præmiſsis coufutata apparent omnia fundamenta Croti, in hac queſtiõe, ut de facili inclinari quis poſsit in opinio. contrariam. Placet tamen in iudicando & cõſulendo Croti ſententetia ſecundũ modificationes tamẽ infra ſcriptas. Pro qua adduco Imolam in dict. l. miles ad ſororem. ff. de legatis. 2. ubi, quod uerbũ dono, iõ reſoluitur in fideicommiſſum, quia ualere non poterat in uim donationis, propter abſentiam donatarii. uult ergo Imola, ꝙ ubi ualere poſſet in uim donationis, non reſoluatur in fideicommiſſum aut legatum. Sequitur Cor. in d. conſ. 254. col. fin. lib. 3. Probatur iſta concluſio effi-

134 caci fundamento. quia ut ſupra dictum eſt, † appellatione donationis, proprie uenit donatio inter uiuos pura & ſimplex, & illa ſola uere & proprie dicitur donatio. dict. l. 1. in princip. & dict. l. filiusfamilias. ff. de donatio. ergo de illa intelligi debent uerba teſtatoris quia et in diſpoſitione teſtatoris uerba proprie debent intelligi. l. non aliter. ff. de legat. 3. ubi quod non receditur a proprietate uerborum teſtatoris, niſi alter conſtet de eius

135 uoluntate. Nam † ubi conſtat de uoluntate teſtatoris, non curamus de proprietate uerborum. l. Proculus.

ff. de

ff de usufruct.l.non dubium.C.de lega.l.quoniam indignum.C.de testamen.l.2.C.commu.de lega. Sed uoluntas testatoris probatur ex uerbis secundum eorum proprietatem, quia in coniecturando uoluntatem disponētis non est recedendum a proprietate uerborum. d.l.nō aliter.l.1.§.si is qui nauem.ff.de exercitor.l.Labeo.§.idē Tubero.ff.de supplect.lega.cap.ad nostram.3. de iureiurand. Ideo uidemus, quod substitutio facta uerbis directis non trahitur ad fideicommissum, quia natura & pro proprietas uerborum repugnat.l. uerbis ciuilibus.ff.de uulga. Alibi scribit Paul.de Castr.in consi. 185. Suprascriptus egregius dominus consultor.colum.fin.post medium.libr.2.quod proprio significatiui uerborum testatoris standum est, si aliter de sua intentione non constat ex aliis uerbis per eum prolatis uel aliter, dict.l. non aliter.ff.de leg. 3.etiam si re uera alia fuerit eius intentio.l. si alii.ff.de usufructu.leg. Subdit Paulus de Cast. quod arguere uoluntatem testatoris contra proprietatem uerborum, est potius dicere, quòd testator aliter disponere debuit quàm fecerit, quàm id quod fecerit, infringant. ¶ Amplius scribit idem Pau.de Cast.in consi. 321. Visis & ponderatis.col.1.in fin.libr.1. quod uoluntas testatoris debet intelligi secundum proprietatem uerborum et contra piam causam. quia proprietas uerborum communis est, tum piæ causæ, quàm non piæ.d.l.non aliter. & l.qui concubinam.in princ.ff.de leg.3. Ideo dicit Bal. in l.si cum dotem.§.si pater.ff. solut. matri. quod uerba testamenti caute sunt respicienda. Alibi scribit idē Bal. in consi.122. Verba testamenti.in fi.lib.1. quod ponderanda sunt uerba testamentorum, quæ pondus in se magnum habent ad cognoscendum quid est, quæ Bald.dicta refert Ias.in l.si ancilla in secundo notab.ff.de leg.1.

136 Ideo dicendum † est, quod denominatio istius dispositionis fiat secundum proprietatem uerborum, quod ipsum uoluit Curt. senior in consi.53. in princ. Et talis iudicari debet actus qualis a partibus denominatur qn̄ effectus non repugnat uerbis.l. ad probationem. 1.C.de proba.l.sancimus.C. de fideiuss. Bald. in rubr.C. de iure emphy.

emphy.& in l.2.C.commoda.tradit Soci.in consil.167. post princip.lib.2. ¶Tenendo hanc opi. Croti ita comprobatam restat ut respondeamus ad ea quæ in contra-
137 rium adducuntur uidelicet, † quòd uerbum dono prolatum in ultima uoluntate uidetur intelligendum secũdum subiectam materiam & secundum naturam ipsius ultimæ uoluntatis in donatione impropria & reuocabili, & sic in uim legati, quia iura quæ adducũtur ad hoc, procedunt & loquuntur quando secundum propriam significationem intelligi non possunt, nam tunc trahũtur ad impropriam necessario secundum subiectam materiam, ut patet in l.si uno. in prin.ff. locat. Vbi locator donauerat pensionem sibi debitam propter sterilitatẽ. nam intelligi nõ potest donatio proprie cum teneretur locator ad remittendum propter sterilitatem. Ideo accipitur donatio pro remissione aut transactione. Idẽ probatur in l.insulam.ff.de præscrip.uerbis. nam ibi uerbũ uendidi, ideo impropriatur & exponitur pro tradidi, quia proprie stare non potest in uim uenditionis sine aliquo precio. Similiter in l.si olei.C.locat.uerbum locasti, ideo impropriatur & exponitur, idest usui aut ad usum concessisti, quia pro locatione proprie stare non potest nulla interueniente mercede, ut ibi declarat glo. Similiter in l.si tam angusti.ff. de seruitu. uerbum uia, impropriatur & exponitur pro itinere. quia actus ualere non poterat in uim concessionis uiæ. Similiter in c. constitutus.de religio. dom. uerbum pensio, sæpius repetitum exponitur pro censu, quia ut pensio proprie stare non potest, cum agatur ibi de contractu censuali in quo non cadit pensio sed census. Et idem inuenietur in aliis iuribus in quibus impropriantur uerba, quòd illud fit, quia in própria significatione capi nõ possunt. Et pro hac solutione adduco text.in l. quibus diebus.§.1.ff. de conditionib.& demon.ubi, si dominus seruo, cui libertatem dedit, legatur quod ipsi seruo debebat, ualet legatum. & exponitur uerbum debet, improprie, idest naturaliter tantũ, quia ciuiliter teneri dominus non póterat. & hoc quia intelligendo de debito proprie & ci-

uiliter

uiliter iuxta l. is cui.§. Flauius Hermes.ff. de solutionibus. legatum uerificari non potest. sed nullum redditur. & notat Socinus ibidem in quarto notabili. Ad idē quod scribit Socinus in dicta l. quibus diebus.§.1. post Cumanum,& Paulum de Castro ibidem. Vbi licet appellatione impensæ non ueniat pretium rei, ut in textu dicitur. Tamen istud non procedit quando nulla esset facta impensa, nam tunc impropriatur uerbum impensa, & intelligitur de pretio rei, ut legatum uerificetur. Ex quibus apparet impropriationem uerborum tunc admitti quando alias in proprio significatu accipi uerba non possunt. Sed secus est quando uerba proprie accipi possunt, quia tunc improprie intelligi non debent, sed uerbum dono, in casu de quo agitur proprie intelligi potest, & ualebit dispositio, ergo ad impropriū significatum trahi non debet, licet materia subiecta aut natura actus aliud suadere uideatur. Sed magis in terminis pro hac solutione, quòd propter subiectam matteriam uerba non improprientur, quando alias actus ualere potest, adduco tex. in l.1.C. si plures una sententia fuerint condemnati. iuncta l.& puto.§.1. ubi gl.ff. famil.ercisc. nam in d.l.1. si plures insolidum obligati, simpliciter condemnantur non insolidum, intelliguntur condemnati uiriliter non insolidum secunpum proprietatem uerborum. de qua in l. reos.§. cum in tabulis.ff. de duobus reis. non autem intelliguntur uerba sententiæ secundū subiectam materiam & secundū naturā obligationis. & tñ hoc modo sententia redditur iniusta, sed toleratur iniustitia sētētiæ potius, quàm impropriētur uerba, dummodo snĩa ualeat, licet materia subiecta suaderet quēlibet insolidū censeri condēnatū iuxta formam obligationis. Secus est ubi proprie intelligēdo uerba sententiæ, illa nihil ualeret, ut d.l.& puto §.1. ubi gl. ff. familiæ erciscundæ. & ita arguit Socinus in l. si mihi & tibi.§. primor circa finem.ff. de legatis primo. Nec obstat textus in dicta l. si legati serui ff. de legat. primo. ubi, quod potius toleratur ut ne uerba operētur, quā ut non intelligantur secundū subiectam materiā, quia ille

textu

textus hoc non probat. nam habet duplicem intelle-ctum. Secundum primum illa cautio fuit interposita per errorem, cum non teneretur hæres cauere, nimirũ si redditur nulla propter errorem. Secundus intellectus est, quod ibi intelligatur stipulatio secundum naturam actus scilicet legati, ut præstetur legatus seruus qualis erat. Tamen non redditur cautio inutilis, imo ualida respectu personæ ipsius hæredis, si eius culpa factus sit seruus fugitiuus. Aliter etiam declarat illum tex. Ias. ibi, quod illa stipulatio seruum fugitiuum non esse, uenit accessoriead obligationem hæredis. Ideo tanquam accessoria non potest plus operari, quàm ipsa principalis obligatio facit, licet Ias. non dicat. Quia fideiussor non potest amplius teneri, quam principalis, cum amplius esse non possit in accessorio, quàm in principali re. §. fideiussores. instit. de fideius. Sed attenta ratione Ias. sequeretur, quod ubi stipulatur quis de euictione pro re donata uel legata, non ualeret stipulatio contra l. Aristo. ff. de dona. l. pacisci. ff. de pact. l. 2. C. de euictio. ideo Albe. de Rosate in d. l. si legati serui. sequitur intelle-ctum gl. & Dyn. quod ibi illa stipulatio interposita fuit per errorem. ¶ Non obstat aliud fundamentum factum
138 contra Crotum, † quod ex modo procedendi arguitur intentio disponentis, ob id quod in dubio iudicari debeat legatum non donatio simplex, cum fiat in testamẽto, quod est reuocabile. Nam respondeo retorquendo fundamentum, quia legatum non consueuit fieri præsenti & acceptanti, cum præsentia & acceptatio legatarii non sit necessaria. d. l. cum pater. §. surdo. ff. de lega. 2. Ideo adhibendo præsentiam & acceptationẽ partis arguitur, quod uoluerit donare, non legare. Confirmatur
139 ista responsio, † nam facto non minus declaratur uoluntas disponentis atque uerbis. l. de quibus. ubi Ias. in quarto notab. ff. de legibus. l. fin. ff. de diuer. l. Paulus respondet non tantum uerbis. ff. rem ratam. haber. Imo fortiora sunt facta uerbis ad declarandum uoluntatem disponentis. l. si tamen. §. ei qui. ff. de edil. edict. c. dilecti. 1. ubi Moder. de appella. Ergo adhibendo præsentiam

& acceptationem partis, dicendum eſt, quod uoluerit donare non legare.

¶Secundo reſpondeo ad argumentum, quod in legato præſentia & acceptatio non erat neceſſaria, ſed tantum
140 in donatione. † Ergo præſentia & acceptatio cenſetur adhibita ob cauſam neceſſariam potius, quam uolunta riam.l.fin.C.de alim.pup. præſtan.l. fideicommiſſa.§.ſi rem.ff.de leg.3.l.rem legatam.ff.de adim. leg gloſſ.in l. ſed ſi uir.ff.de dona.inter uirum & uxo.Bar. in l.2.ff.de condi.& demonſtr.in l.cum ſeruus.& in l.triticum.ff.de uerbo.obli. Tradit Abb.in conſil.116. in fin.lib.2.Paul. de Caſt.in conſil. 133. Iſte Martinus. col.2. & in conſil. 410. Viſo & examinato puncto ſupraſcripto ac etiam uiſa ſententia.colum.1.circa medium.lib.2. Roman.in conſi.247. Primo dici poteſt.colum.2.uerſi.eſt igitur ui dendum. & quod ſcribit Bald.in conſi. 351. Ioannes & Fredericus.colum.3.lib.5.ubi,quod compromiſſum ſim pliciter factum præſumitur factum uirtute ſtatuti cogẽtis ad compromittendum. Similiter Dec.in conſ.8.col. 3.uerſ.non obſtat ſucceſsiue.dicit, quod poteſtas eligens aſſeſſorẽ uidetur eligere prout a ſtatuto tenebatur,quicquid dixerit Iaſ.in conſi. 12.colum.3.lib.1.ubi, quod cõ promiſſum non cenſetur factum ex neceſsitate ſtatuti. Sed magis in terminis adduco Bald.in conſil.35. Pater filio.colum.2.libr.2.& in conſi 113. colum.1.poſt med. lib.5.ubi, quod teſtator in dubio cenſetur prouidere in caſu magis neceſſario.per no in l. Gallus.§. uidendum. ff.de liber.& poſthu.Itaque dicendum eſt, quod adhibita fuerit præſentia & acceptatio donatarii ex cauſa neceſſaria, & ſic ut fieret donatio non ex cauſa uoluntaria, ideſt legati, in quo talis præſentia & acceptatio ne
141 ceſſaria non erat. ¶Tertio reſpondeo, † quod in teſtamento nihil præſumi debet dictum aut factum ſine cau ſa & ſine miniſterio alicuius efficaciæ aut operationis.l. ſi quando.in prin.ff. de lega.i. Imo uerba teſtatoris impropriantur quando alias nihil operarentur.d.l.quibus diebus.§.dominus.ubi Barto.& alii.ff.de condi.& dem. Ideo ne illa adhibitio præſentiæ & acceptationis dona

tarii superfluo dicatur facta, dicendum est, quod uoluerit testator donare non legare, & sic fit impropriatio, ut fugiatur superfluitas, quanto magis uerbum dono, intelligendum erit proprie, ne illud factum præsentiæ, & acceptationis reddatur superfluum. quod unicum fundamentùm uidetur efficacissimum. Ex quibus apparet laté & efficacissime comprobatam opinio. Croti, licet per alia media. Ista tamen opi. uidetur temperanda, nisi ex præcedentibus aut sequẽtibus aliter appareret de uoluntate testatoris, quòd uoluerit legare non donare. puta si in aliqua parte testamenti fecerit mentionem de legato aut relicto facto tali, nam tunc uerbum dono, uidetur accipiẽdum pro lego aut relinquo. l. si seruus plurium. § fin. infra eod. & quod scribit Bar. in l. Centurio. colum. 9. in princ. uersi. uel quid si præcedentibus. ff. de vulga. ubi quòd uerbum commune positum directo in aliqua parte testamenti, etiam in alia parte censetur directo positum. Secundo uoluntas testatoris posset colligi ex uerbis prolatis extra testamentum ante uel post, si dixerit, quòd uolebat legare aut relinquere Titio per ea quæ scribit Ias. in consi. 64. colum. 3. lib. 1. Tertio uidetur declaranda uoluntas testatoris ex qualitate personarum legatarii & notarii, si sint personæ uafræ & callidæ de quibus possit dubitari, quòd curauerint apponi uerbum dono, pro lego cum illa præsentia & acceptatione. Quarto ex quantitate rei donatæ quam uerisimiliter nõ donasset testator ante eius mortem. Quinto, si testator superuixit testamento posidendo semper talia donata. nam ex actu possessionis subsecutæ arguitur eius uoluntas, quod non intenderit donare. l. minime. & l. si de interpretatione. ff. de legib. l. sed Iulianus. §. proinde. ff. ad
142 Macedonianum ¶ Sed alia cõnectitur † quæstio, quid si testator promiscue aut mixtum legat & donat fundũ Titio præsenti & acceptanti, an erit donatio uel legatum. Crotus dicit posse attentari, quòd sit donatio inter uiuos & irreuocabilis, per tex. in l. non solum. §. fin. ff. de usucap. ubi quando in dispositione ponuntur duo uerba diuersæ naturæ, tunc uerbum importans con-

tractum

tractum efficaciorem præualet, & trahit ad se uerbum importans contractum minoris efficaciæ, & sic denominatur contractus a uerbo efficatiori. quem tex. ad hoc citat Roman. in consilio. 509. columna secunda uersiculo tertio probatur. post Bartol. in l. si quis ante. ff. de acquirenda possessione. Ad idem allegat text. in l. si te solū. §. primo. & in dicta. l. si ita scriptum. la secund. ff. de hæredibus instituendis. Sed uerbum dono, est efficacius uerbo lego, ergo & cetera. Sed tex. in dict. l. non solum. §. final. non uidetur facere. Nam ibi ideo prȩualet conductio, quia precarium adhibitum fuit, non ut rogans possideat, sed ut tanquam conductor retinere liceat, ut expresse dicit textus & sic unum fiebat propter alterum, ideo illud attenditur cuius contemplatione fit. l. si ita fuero stipulatus. & l. sequent. ff de nouat. Secundo respondeo retorquendo illum textum. nam ibi præualet conductio, quia per eam possessio non transfertur, seu conductor non possidet, sed solum detinet. l. non solum §. quod uulgo. ff. de usucapionibus. sed per precarium transfertur possessio naturalis in rogantem. l. & habet. §. eum qui. ff. de precar. ita declarat Bartolus. in l. si quis ante. ff. de acquirenda possessione. & sic prȩualet, quod est minus. & nota. idem Bartolus in l. interdum. ff. eodem titulo de acquirenda possessione Alexander in consilio 121. libro quinto. Tertio contra Crotum in hac quæstione arguo sic, uerbum dono, uidetur generale & equiuocum seu dubium aptum cōprehendere multas species donationum. glo. institu. de donatio. in prin. & supra dictum est, legatum autem dicitur una species donationis. d. l. legatum. ff. de legat. secundo. Et sic nos
143 sumus † in illa difficultate, quando copula ponitur inter genus & speciem, an species deroget generi, & restringatur genus per speciem. de qua materia habetur per Dynum in regul. generi. libro sexto. & per Bartol. in l. quæsitum. §. penultimo. ff. de fundo instructo. Ita in copula posita inter genus & speciem. dicit Barto. in l. si is qui ducenta. §. utrum. colum. penultima. ff. de reb. dubiis. Soc. in consil. 223. columna penultima. post medium,

lib.2. Videndum est igitur quando testator dicit lego, & dono, an uerbum dono, restringatur per uerbum lego, uel econtra. Et ad hunc modum reducendo difficultatē nihil obstant adducta per Crot. uidelicet tex. in d.l. nō solum. §. si. ff. de usucap. quia uerba de quibus ibi, erant specialia, non etiā posita erat copula inter genus & speciem. Sed tamen considerandum quia necessario uidetur dicēdo, quod uerbum dono, capiatur in specie, alias sequeretur absurdum, quod testator uoluerit sentire de pluribus donationibus aut speciebus donationum. Et tunc uerba intelliguntur in genere, quando sunt uerba generalia plura bona aut plures res comprehendentia, & constat de uoluntate disponentis, quod de pluribus uoluit disponere. Secus in uerbo generali quod ad res non refertur, sed ad modos significandi. Nam si in genere capiatur, dispositio redditur incerta & obscura, quia genus paris obscuritatem. l. in tradendis ff. communia prediorum. l. ita fidei. ff. de iure fisci. quę incertitudo non considerⲁtur in eo genere quod bonorū aut rerum pluralitatem comprehendit, imo tunc dispositio dicitur certa ad omnia pertinens, quæ continentur sub genere. Ideo quando testator dicit, dono, si quæritur de reb. donatis, donatio dicitur certa si de specie donationis capiē do uerbum dono, in genere, donatio erit incerta, an sit inter uiuos aut causa mortis uel alia. Facit etiam, quia

144 uerba † in dubio debent intelligi in specie non in genere. l. hoc legatum. ubi Bart ff. de legat. 3. Bart. in l. 1. in fi. prin ff. de edendo. Curt. Senior in consil. 40. colum. 6. in fine. Dicendum est igitur necessario, quod testator intellexerit de donatione in specie Et quęrimus de qua specie donationis intellexerit. Et hoc modo considerando procedit argumentum aut fundamentum Croti, quod in dubio uidetur intelligendum illud uerbum de donatione inter uiuos irreuocabili. Et quod illud uerbum tanquam plenius & efficacius uincat uerbum lego, multo debilius, & sic iudicetur donatio inter uiuos. Sed ultra Crotum confirmo istud dictum ex illa communi do

145 ctorum conclusione, quod ubi contractus † pluribus modis

modis iudicari poteſt,in dubio fit denominatio ab eo, de quo magis participat. Bartolus in l. Ariſto.ff. de donationibus.per textum in capitul.ad quæſtiones,de rerum permutatione.ubi quando fit permutatio,licet ex altera parte detur aliqua pecunia propter maiorem ualorem eius partis, tamen dicitur permutatio, quando res ipſa excedit pecuniam,ſecus ſi pecunia excederet rē, quia tunc diceretur uenditio.tradunt Alexander & doctores in l.ſecunda in princip. columna quarta.ff.ſi certum petatur. Sed quando teſtator legat & donat alicui præſenti & acceptanti,actus magis participat de donatione inter uiuos,quàm de legato. Patet,quia duo concurrunt in donatione inter uiuos. Primo donatio,ſecūdo præſentia & acceptio donatarii. Ideo uerbum dono, uallatū preſentia & acceptatione donatarii debet plus poſſe quàm ſimplex uerbum lego.argument.authentic. itaque.C.commu.de ſucceſsio.

146 ¶Secundo confirmatur iſtud dictum.nam † denominatio actus ſumitur ex accidentibus & circunſtantiis. Accidentia enim & circunſtantię maxime conferunt ad agnoſcendum quod quid eſt,ſecundum Ariſtotelē primo de anima quem refert Bal.in rubrica.ff.de rerum diuiſion.colum.penulti.poſt medium Socin.in conſi.6 colum.ſecunda circa princip.libro primo ergo illa adhibitio præſentię & acceptationis donatarii arguit quod teſtator uoluerit donare, non tantum legare.

147 ¶Tertio confirmatur. † Nam quando hinc inde concurrunt qualitates,quòd actus poſsit iudicari ſecundum unam qualitatem uel aliam,denominatio debet fieri ſecundum illam qualitatem, quæ eſt fortior. Aretinus in conſi.55.ante finem uerſicu.Secundo reſpondemus.facit textus in l.cum quæritur.ff.de ſtatu hominum. ſed fortior eſt qualitas donationis,quàm legati,ergo &c.

148 ¶Quarto in dubio † cenſetur quis actū facere,eo modo quo efficacius poteſt.Ideo in dubio cenſetur quis pronunciare ut arbiter,non ut arbitrator.quia ſententia arbitri dicitur efficatior. Alexand.in l.ſi ſeruus ¶ ſi numerius colum.ſecunda in fin.ff. de legat. primo. Sed & eſt ea

cior est actus donationis, quàm legati, ergo & cætera.
149 ¶ Quinto quando † dubitatur de nomine actus, denominatio fit a potentiori. Ideo in nobilitate filii an dicatur nobilis uel non inspicitur persona patris non matris. quia pater dicitur causa formalis, mater autem materialis, seu mater dicitur materia in quam forma agit,
150 † sed forma dicitur potentior materia. Ita Baldus in l fin. C. de seruis fugiti. sequitur Iason in l. prima in prin. colum. quinta circa medium, super glo. prima. ff. de uerborum obligatio. Modo donatio est potentior legato, ergo ubi concurrunt circa idem uerbum dono & uerbū lego, prævalere debet uerbum dono, tāquam potētius. ¶ Sexto adduco quod scribit Geminian. in capitul. si duo,
151 per illum textum de offic. delegat. libro. 6. † Vbi quando permiscentur duo, quorum unum est potentius altero, potentius trahit ad se naturam minus potentis, etiā si minus potens excedat in numero, quod potentius est. sequitur Iason in consi. 74. columna secunda post med. libro tertio. Itaque dicēdum uidetur in ista mixtura uerbi dono, & lego, quòd uerbum dono, tanquam potētius trahat ad se naturam uerbi lego. minus potentis. Stringo fortius argumentum, quia hic uerbum dono, quod est potentius, excedit uerbum lego, in numero, idest in alia qualitate. quia adhibitā est præsentia & acceptatio
152 donatarii. ¶ Septimo † quando in casu mixto est aliqua qualitas præponderans, illa attenditur. l. cum quæritur. ff. de stat. homin. Ang. in consi. 348. colum. final. Deci. in consi. 352. col. 3. circa med. sed uerbū dono, pręponderat uerbo lego, ergo &c. ¶ Ex pmissis infert qđ siue donet simpliciter testator alicui psenti & acceptāti, siue leget & donet alicui etiam psn i & acceptātiualet dispōvt donatio inter uiuos & irreuocabilis, licet fiat in testamē
153 to, aut in alia ultima uoluntate. Sed idem † uidetur si fiat donatio eiusmodi absenti, quando notarius stipulatur & acceptat pro absente, quia stipulatio & acceptatio notarii ualidat donationem factam absenti. Bartol. in l. secunda. ff. rem pupil. sal. fore. Bartolus in l. per diuersas quęstion. 14. C. mandat. cum similib. ut per Alexand.

xand.in l.ſtipulatio |iſtas. §. ſi ſtipuler.columna tertia. ff.de uorborum obligationi. Decius in conſilio 293.columna ſecunda in fine. Nam notarius diciturſeruus publicus.§.cum autem.inſtitu.de adoptio.dicta.l. ſecunda. ff.rem pupilli ſaluam fore.capitulo final.de fide inſtrumentor. Ideo tanquam perſona publica cuilibet poteſt ſtipulari & acquirere. Sed tamen in iſto ſecundo caſu, quando teſtator legat& donat alicui præſenti, & acceptanti,Tutius putarem, quòd dicatur legatum non donatio,quia ubi in diſpoſitione concurrunt duo uerba in uicem non repugnantia quorum unum ineſt alteri ſeu ineſſe poteſt, tunc iudicatur ut unus actus tantum, & unus reſoluitur in alterum. puta ſi fiat commiſsio alicui prout arbitratus fuerit & uoluerit, licet iſta uerba uideantur diuerſę naturæ, quia uerbum arbitratus, ſignificet arbitrium boni uiri, & uerbum uoluerit, liberam uoluntatem. Tamen ex quo unum ineſt alteri, quia in arbitrio ineſt uoluntas, nec reperitur arbitrium ſine uoluntate, ideo reſoluuntur illa uerba ſi arbitratus fuerit & uoluerit, ideſt ſi uoluntarie arbitratus fuerit. Bartolus in extrauagan. ad reprimendum. in uerbo, uidebitur,ante finem uerſicu. ſed quid ſi apponuntur. Modo in legato ineſt donatio,ergo illa uerba lego & dono, exponi debent ideſt legando dono. ita iſtam declarationem, aut limitationem ad dict.l.non ſolum. §.,final.tradit. Natta in repetitione clementina ſæpe. in principio columna quarta. de uerborum ſignificationibus. Et per iſtam limitationem. ita contra Crotum tenet Iacob de Nigris hic columna duodecima.numero uigeſimoquarto. & ex hac limitatione apparet reſponſio ad omnia contraria in quibus unum non ineſt alteri,nec ſunt ſimilis naturę.

154 ¶Caueant tamen † notarii, & alii calidiores teſtatoribus aſsiſtentes, ne omiſſo uerbo lego, præter uoluntatem teſtatoris, & eo ignorante uirtutem uerborum ſcribant teſtatorem donare alicui præſenti & acceptanti, cum intentio teſtatoris non eſſet, ut donaret irreuocabiliter, ſed ſolum legaret aut donaret cau-

sa mortis Et qui talibus uafriciis aut cautelis utuntur, ad gehennam ædificant. Proinde diligenter interrogandu, est testator de uoluntate sua an donare intendat omnino & irreuocabiliter, aut legare tantum, uel donare
155 causa mortis & reuocabiliter. ¶ Sed quid † si testator promittit soluere legatum legatario præsenti & acceptanti, an poterit legatum reuocari non obstãte tali promissione acceptata. Pau. de Castro in consi. 175. Super primo puncto in quo maior est uis. libro primo tenet quòd sic. allegat Bartolus in l. legatum est. circa fi. ff. de lega. 2. sequitur Boeri. in decisio. Burdeg. q. 204. colum. 8. circa
156 med. Premissa conclusio, † quod ubi testator donat simpliciter uel legat & donat alicui præsenti & acceptanti, dicitur donatio inter uiuos non legatum aut donatio causa mortis, non procedit quando ut inter uiuos ualere non potest, puta si excedit quingentos aureos. l. sancimus C. de donatio. nam tunc iudicabitur ut donatio cã mortis uel ut legatum ad hoc ut ualeat. Ita Crotus hic per regulam generalem, quia non præsumitur testator elegisse uiam ad impugnandum iudicium suum. l. tertia ff. de testamen. milit. ¶ Secundo magis in specie mouetur per textum in l. apud Celsum. §. primo. ff. de excepti. dol. ubi donatio facta ab infirmo ad commodũ uxoris, ualet ut donatio causa mortis, licet de morte non sit facta mentio. quia ualere non potuit ut donatio inter uiuos. toto titu. ff. & C. de dona. inter uirum & uxor. & sic limitatur tex. in d. l. Seia. §. fin. de donatio. causa mortis. Tertio mouetur Crotus authoritate adducendo Paul. de Castro in consilio. 75. Notandum est, quod præfatum statutum. libro secundo secundum impreßionem nouißimam. Socinus in consi. 130. columna penultima. libro primo. ubi si quis donet causa mortis omnia bona præsentia & futura cum iuramento & pacto de non reuocando, licet illud pactum de non reuocando faciat eam ualere ut inter uiuos, maxime cum iuramento. l. ubi ita donatur. ff. de donation. causa mortis. Tamen quia ualere non potest, ut inter uiuos, cum auferat liberam facultatem testandi. l. stipulatio hoc modo cõcepta.

pta.ff.de uerbor.obligat.& not in l.fin.C.de pactis.ualebit ut donatio causa mortis. Addo ultra Crotum, quod idem tenet Socin.in consi.137.colum.2.lib.1. Idem tenet decisio Neapolit.decis.338.col.3. Addo etiam Bald. in consi.108.Domina Ioanna.colum.fin.libr.3. ubi, q donatio adulti quæ ualere non potest ut donatio inter uiuos ob non seruatam formam statuti in contractibus minorum, ualet ut donatio causa mortis, in qua solennitas statuti non requiritur. Ad idem adduco Corneum in consi.259.col.3.lib.4.ubi, quòd donatio iudicatur inter uiuos uel causa mortis prout melius ualere potest. quia si interpretando causa mortis non ualeret, interpretabi-
157 tur ut inter uiuos & econtra. Idem econtra † quod ubi donatio secundum uerba esset causa mortis. Tamen si ut causa mortis ualere non potest, ut quia coram testiu numero non legitimo facta, iudicatur ut donatio inter uiuos, quando ut inter uiuos ualere potest. Petrus & Cynus.in l.licet inter priuatos.C.de pactis. Alexand.in dic. l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerbor.oblig. & in l.quę dotis, ubi Iason colum. 9. in septima limitatione. ff.solut matrim. Socin.in dict.consil.137.columu.1.post medium, lib.1. Corne.in consi.124.colum.1. circa medium.& in dict.consi.259.colum.4.uersi. aduertendum
158 tamen est.lib.4. Fortius dico, † quòd ubi fieret donatio causa mortis alicui absenti in testamento, licet ut donatio ualere non possit propter absentiam, ualebit tamen ut fideicommissum, si adsit numerus testium legitimus ad fideicommissum. l.si donatio.C.de donatio. ubi donatio quæ non ualebat, si testamento confirmata sit, debetur ut fideicommissum. not. Bart in l.1.in fi.ff.de donat.cau.mortis. Roma.in consi.171. Pro decisione.col. 4. Cor.in consi.254.lib.3. Dec.in consi 184.col.3.post medium.& in consi.196.col.2.in fi. Sed quid si fiat donatio causa mortis extra testamentum absenti an ualebit in uim fideicommissi, ut hæres legitimus, aut testamentarius dicatur grauatus de restituendo donatario bona donata causa mortis, puto quod sic, nam eadem uidetur ratio ac si fieret in testamento. & pro hoc uidetur tex. in d

l.miles ad sororem.& in d.l.cum pater.§. donationis. ff. de legat.2.in quibus iuribus nihil dicitur de testamento facto Imo in d. §. donationis. expresse dicitur, quod mater donatrix decessit ab intestato relictis pluribus filiis hæredibus.Et tamen donatio ibi ualet in uim fideicommissi.Idem tradit Roma.in consi.513. ubi non apparet de aliquo testamento,& tamen ualet donatio causa mortis in uim fideicommissi,cum iure donationis ualere non posset propter absentiam donatarii. Præmissa
159 tamen conclusio, † quòd donatio quæ ualere non potest ut inter uiuos,ualet ut causa mortis & econtra,non uidetur procedere quando constaret de mente disponẽtis limitata ad unam speciem donatiõis inter uiuos uel causa mortis , quia tunc si non ualet donatio ut agitur, non ualet utualere potest.l.non codicillum C. de testa. & supra dictum est. ¶ Dictum.est supra,quòd licet legatum dicatur donatio. Tamen appellatione donationis
160 proprie & stricte nõ uenit legatum.Sed quid † si fiat legatum adiecta clausula,quòd reuocari non possit ,an tunc erit donatio proprie , & sic donatio inter uiuos. Istam.q. format Crotus hic colum.penul.circa fi.In qua arguit pro & contra,nec uidetur firmare. Primo igitur arguit,quòd sit donatio inter uiuos,per text.in l.ubi ita donatur.ff.de donat.cau.mortis.per quem text. ita dicit consuluisse Roma.in consil 293.ubi etiam Roma. considerat,quòd donatio potest fieri in testamento.glo. & docto.in l.hæredes palam.§.fina.ff.de testa. & supra abunde dictum est.Secundo considerat , quòd per talem donationem non aufertur libera facultas testandi,sed solũ restringitur in re legata,per tex.in l.cum ita legatur. ff. de condi.& demon.Vbi libertas matrimonii licet in totum tolli non possit,restringi tamen potest. Addo ultra Crotum quod idem tenent Roma.& Ale.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb.oblig.Alexan.in consilio 83.col.pen.in fi. uersic nec etiam prædictis obstat.lib. 2. Soci.in cons.72.colum.2.post med.uers. ad idem lib.3. dum allegat Bal.in l.sancimus.C.de testam.Idem tenet Deci.in cons.293.col.pe. Sed contra istud dictum Rom.

arguit

161 arguit Crotus per reg.l.cum præcario.ubi † quod non ualet pactum contra substantiam actus.Ideo cum legatum sit reuocabile ad arbitriũ, non debet ualere clausula,ꝙ reuocari non possit. Nec obstat secundum Crotũ. textus allegatus per Romanum in dict. l. ubi ita donatur.ff.de don.causa mortis.ubi ualet pactum contra substantiam donationis causa mortis, & facit illam ualere in uim donationis inter uiuos.quia responde dicit Crotus. ut per Bartolum in dict. l. ubi ita donatur. Bartolus uult,quod pactum contra substantiam actus non ualet. dict.l. cum precario. Sed istud non procedit quando ex tali pacto actus posset tranfire in alium actum seu in nomen alterius actus,& natura aut significatio uerborum pateretur talem transitum, puta de donatione cã mortis in donationem inter uiuos. Nam uerborum significatio istud patitur, quia potest intelligi quòd propter mortem aut mortis causam donare uoluerim inter uiuos, ita quòd mortis cogitatio fuerit cã impulsiua ita donandi,secus ubi significatio uerborũ talem transitum non patitur quia tunc pactũ uitiatur,& non uitiat actũ. Et sic uult Bartolus, quòd donatio causa mortis nõ posset transire in aliud nomen contractus secundum significationem uerborum pactum de non reuocando adiectũ donationi causa mortis uitiaretur, non etiam uitiaret ipsam donationem.Sed significatio uerbi lego,non patitur transitum de legato in donationem inter uiuos, cũ ista sint penitus diuersa legare,& donare inter uiuos,ergo uidetur talem clausulam donationis legato appositã non ualere. Sed hic aduertendum contra Crotum. nam imo uidetur,quòd uerbũ lego, patiatur istum trãsitum
162 in donationem inter uiuos. quia † legatum dicitur donatio,& æquiparatur donationi causa mortis.l.fi. C. de donatione causa mortis.l.illud.in princ ff.eodem titul. l.1.§.1.ff.si quid in fraudẽ patron.¶ Secundo considero, ꝙ aliud uidetur dicere an possit relinqui legatũ cũ clausula de non reuocando, aliud cũ clausula,& si cõtingat me reuocare legatum, ex nunc illud dono.quia quando testator expresse donat in casum reuocationis, non agi-

agitur de transitu habendo de uno acto in alium nō nominatum, sed de faciendo alium actum expresse prouisum per disponentem.¶Tertio considero†contra Crotum posito, quod legatum non dicatur proprie donatio ut supra uisum est, tamē dicitur donatio large & improprie.dict.l.legatum ff.de legat 2.sed ut actus ualeat, uerba impropriantur.dict.l.si uno.in principio.ff.locati l.insulam.ff.de præscript.uerb.l. damni infecti quidam. in princip.ff.de damno infect.& supra latius dictum est. nume.3.ergo ut illa clausula quod reuocari legatum nō possit, ualeat & non uitietur dicendum est quod legatū accipiatur pro donatione. Et hoc notandum est ualde pro declaratione doctri.Bar.in dict.l ubi ita donatur.ff. de dona. causa mortis. ut procedat etiam quando unus actus potest transire in nomen alterius actus, saltem large & improprie. Quod tamen sane est intelligendum, quando fieret legatum præsenti & acceptanti,uel absenti notario tamen pro eo stipulante. quia alias clarū est, quod legatum non ualeret in uim donationis.quia etiā si expresse fieret donatio,illa non ualeret propter absentiam.dicta l.absenti.ff.de donationib.glo.in dict.l. 1. C. de donatione causa mortis.Et si dicatur tu uis,quòd improprietur uerbum lego,& capiatur pro dono,ut clausula ualeat de non reuocando,nō etiam uitietur, sed hoc modo ut sustineatur illa clausula,uitiatur legatum.Respondeo, quod imo non uitiatur actus legandi ex quo ualet in uim donationis, & sic non modo non irritatur actus,imo fit fortior & efficacior. Nec obstat quòd non ualet ut legatum, quia istud fit propter uoluntatem disponentis conseruandam, quæ dirigitur ad actum irre-
164 uocabilem donationis. Et ubi † constat de uoluntate testatoris,nōn curamus de proprietate,uerborū. l. Proculus.ff.de usufruct.l.non dubium.C.de leg.quę duo iura ad hoc citat Alexan.in consi.52.colum.1 lib. 4. Ad idem textum l.quoniam indignum. C. de testament. & in l.2.C.commu.de lega. quæ duo iura ad hoc citat Iason in l.Lucius.col.11.circa med. ff. de uulg. ¶ Quarto considero ultra Crotum,quòd contra Romanum in di.
consi.

consi.293. uidetur tenere idem Romanus in consil. 171. colum.2. Paulus de Castr. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerborum obligationib. & in consi. 420. Viso & examinato dicto casu, colu. 1. post medium. in secundo dubio. lib. 2. Alexander in consilio 156. colum. 2. circa medium. lib. 7. Curtius iunior in consilio 56. colu. 3. in fine. in quibus locis uolunt memorati patres, quòd si testator donet res legatas in casum quo contingat legatum reuocari, non ualet donatio sed maneat legatum reuocabile secundum naturam suam, quia talis donatio in casum mutationis aut reuocationis legati uidetur auferre liberam facultatem testandi. nam metu donationis factæ, si contingat testamentum mutari, abstinebit
165 testator ab alio testamento. † quia condendo aliud testamentum, legata in priori testamento censentur reuocata, non autem repetita in secundo testamento, nisi expresse dicatur. l. si iure. ff. de legat. 3. l. nisi §. item si ipse. ff. si cui plus quam per legem Falcidiam. Paulus de Castro in dict. consilio 420. in secundo dubio. lib. 2. Et si dicatur quare abstinebit testator a secundo testamento metu donationis, si omnino fiat legatum irreuocabile, etiam non mutato testamento? Respondeo, quòd licet fiat irreuocabile quo ad testatorem, tamen fieri potest nullum, seu quasi caducum si legatarius præmoriatur testatori. quia legatum non transmittitur ad hæredes mortuo legatario ante testatorem. l. unic. §. pro secundo. C. de caducis tollend. Rursus testator dum uiuit, percipit commoda legatorum, & tamen si mutaret testamentum aut reuocaret legatum, & illud transiret in donationem, statim perciperet donatarius commodum
166 donationis. Quid tenendum † in ista difficultate, distinguendi sunt tres casus. Primus casus est quando testator donat alicui præsenti & acceptanti cum clausula, quòd reuocari non posit, & iste casus est sine dubio, cũ fieri posit donatio in testamẽto. Secundus casus est, quãdo testator simpliciter donat alicui præsenti & acceptanti sine clausula, quòd reuocari non posit. & iste secundus casus plus habet dubitationis, tamen supra conclu-

siua

ſum eſt, quòd ualeat donatio inter uiuos cum quinque tamen modificationibus. Vnam tamen dubitationem mouet nõ mediocrem uidelicet de textu in l.3.in princ. ff.de libe.lega. ubi, ſi teſtator dederit chirographum debitori ſuo, talis donatio uim habet fideicommiſsi. eſt uerum quod Barto.in l.legatum eſt.ff.de lega.2.intelligit illum tex. quando traditur chirographum expreſſa cauſa legati, & ſic ex cauſa legati non ſimpliciter. Aliter etiam reſpondet Barto.in d.l.3.quod ibi fuit datum. chirographum expreſſa cauſa mortis, & ſic vult Bartol. quod ſit donatio cauſa mortis, uim fideicommiſsi habens. Tertius caſus eſt, quando legatur alicui præſenti & acceptanti cum pacto, quod reuocari non poſsit, & ualet legatum in uim donationis, propter clauſulam de non reuocando, & tranſit legatum in donationem inter uiuos, quia iſto caſu non dicitur auferri libera facultas teſtandi. nam poſtquam donatio perfecta eſt, nihil eſt quod deterreat donantem a teſtando, non magis atque ſi donaſſet inter uiuos & extra teſtamentum. & ita procedat quod dicunt Roma. & Alex. in d.l. ſtipulatio hoc modo concepta. & idem Roma.in d.conſi.292.Alber.de Roſa.in rubr C.de dona. quem refert & ſequitur Iaſ.in l.quotiens.col.4.poſt medium.uerſ. limitat tamen. C.de rei uendi.addo Abbatem in conſi.95. in princip.libr.2. Quartus caſus eſt, quando ſit donatio in defectum aut in pœnam mutationis teſtamenti uel legati caſu quo contingat mutari teſtamentum aut legatum reuocari, & non ualeat, quia tunc uidetur tolli per indirectum libera facultas teſtandi. & ita procedant quæ ſcribit Roma.in d.conſi.171.Paulus de Caſtr.in d.l.ſtipulatio hoc modo concepta. Alexan.in d.conſi.156. libr.7. Curtius iunior in d.conſi. 59. colum.3. quam diſtinctionem ſentit Iaſ.in conſi.169.colum.5.lib.4. Et ſi dicatur iſta diſtinctio uidetur uerbalis potius quam realis. Nam qñ ſit legatum cum clauſula, quod reuocari non poſsit, etiam tollitur facultas teſtandi quo ad legata irreuocabiliter. Reſpondeo, quod facultas teſtandi hic conſideratur reſpectu bonorum, quæ ſunt in dominio teſtatoris, ſed

legata irreuocabiliter non sunt amplius in dominio, quia cedunt in causam donationis, alias sequeretur, quod in testamento donare quis non posset irreuocabiliter. Secus quando non fit legatum simpliciter irreuocabile, sed solum fit donatio in casum quo contingat reuocari. quia dominium remanet penes testatorem, nec illud amitti potest in pœnam reuocationis legati aut mutationis testamenti. Sed iterum opponitur, si legatũ fieri potest cum clausula, quod reuocari non posit, ut statim sit donatio, quare non debet ualere cum illa clausula, quod si contingat illud reuocari, uim habeat donationis. quia quod pure legari potest, id etiam sub cõditione legari potest, nisi sit turpis aut imposibilis. tot. titul. ff. de conditionib. & demonstratio. & de conditio. instit. Respondetur quod imo ista conditio est turpis & imposibilis de iure, quia per eam tollitur libera facultas testandi. Sed tertio opponitur, quod imo non uidetur ista conditio turpis, nec aufert facultatem testandi, imo poterit testari respectu aliorum bonorum, licet legata transeant in donationem. nam etiam si non testatus aliter esset, ualuissent. Respondeo quod ualuissent ex uoluntate ipsius testatoris non reuocantis, quando non vult reuocare, sed quando non reuocat metu donationis ualerent contra uoluntatem.

167 ¶Quærit etiam † Crotus hic si testator tradit rem legatam legatario, an posit legatum iam traditum reuocari? In qua quæstione refert opiniones contrarias nec determinat. In hac quæstione una fuit opinio Bal. in l. 2. columna secunda uersi. Sed iuxta prædicta quæro. C. de iure dotium ubi, quod talis præstatio legati in uita testatoris, habet tacitam relationem ad legatum, in quo mors testatoris requiritur, unde potius uidetur testator præuenire in præstatione legati præcedentis, quam inter uiuos donare. Idem tradit Bald. in l. 1. colum. 3. post medium. C. si quis omissa caus. testa. ubi quod traditio rei legatæ facta in uita testatoris, assumit naturam donationis causa mortis, consequenter quod põt reuocari, per l. Lucius. la 1. ff. de leg. 2. Idẽ in

effectu

effectu noluit Bal. in l. filia legatorum. in princip. C. de lega. ubi legatum dotis factum filiæ si præstatur in uita patris, non confertur. quia talis præstatio uenit ad executionem aut implementum legati, & sumit naturam ipsius legati. Certe si diceretur data dos inter uiuos non ex causa legati, esset locus collationi si talis præstatio in uita testatoris retinet naturam legati, ergo non fit irreuocabile. Altera fuit opinio Barto. in l. legatum est ff. de leg. 2 ubi Bart. distinguit, quod aut fit præstatio legati in uita testatoris ex causa ipsius legati expresse, & tunc retineat naturam legati, & possit reuocari. l. cum quis decedens. §. 1. ff. de leg. 3. l. 3. in prin. ff. de liberatio. legata. Aut fit præstatio legati in uita testatoris simpliciter non expressa causa, & tunc transit legatum in donationem inter uiuos, nec potest reuocari, per glo. in d. l. legatum. dum allegat dictam l. Lucius. ff. de leg. 2. & istam doctrinam Bart. sequitur Iason in l. filiæ. colum. 2. post medium. C. de collationi. In quo tamen aduerte, quia Iason pro eadem opinione allegat Baldum in locis supra allegatis, in quibus Bal tenet totum contrarium, & sic infidelis est Iason recitator, quod ipsum & aliis in locis non unquam admittit. Addo quod doctrinam Bart. in d. l. legatum. ff. de leg. 2. sequitur Pau. de Cast. in cõsil. 393. Substitutio. colum. 1. in fin. lib. 1. Et ubi traditur legatum in uita testatoris, licet non transeat in donationem, quia expressa sit causa legati, non requiritur aditio hæreditatis ad eius ualiditatem cum nullus sit hęres qui reuocet. Iason in l. eam quam. colum. 11. uersic. ultra Barto. adde sextum casum. C. de fideicommiss. & licet hæres legitimus posset euincere, tamen assumit naturam donationis causa mortis, in qua aditio non requiritur, ut ibi per Iasonem post Bald. in d. l. 1. C. si quis omissa causa testa.

¶ Sed aduertendum circa istam doctrinam Bar, dum distinguit, an traditio legati fiat simpliciter, aut expressa causa legati. nam uidetur quod traditio simpliciter facta per se nihil operetur, nisi intelligatur facta ex causa legati præcedentis. Etenim traditio simplex & nuda a causa

causa nihil operatur.l.nunquam nuda.ff.de acqui. rerũ domi. ergo nisi dicamus factam censeri traditionem ex causa legati, remanebit traditio nuda & nullius effectus, quia per eam non transfertur dominium, nisi procedat causa habilis ad transferendum, consequenter reuocari poterit talis traditio.l.nunquam nuda.ff. de acquirend. rerum domin Secundo considero contra Barto. quod si uelimus dicere traditionem rei legatæ simpliciter factã, in dubio censeri factam ex causa legati, ergo poterit præstatio aut traditio reuocari.

¶Sed subtilius uidetur considerandum pro defensione doctri. Bar.quod ubi traditur res legata ex causa ipsius legati expresse, clare uidetur apparere de mente tradentis, quod noluit recedere a causa legati, & sic retinet traditio naturam legati. Sed ubi traditur res legata simpliciter, quia talis traditio repugnat naturæ legati, quæ est ut mors testatoris expectetur, non censetur facta secundum naturam ipsius legati, sed potius animo donandi inter uiuos, nam sicut donatio causa mortis transfertur in donationem inter uiuos propter pactum de non reuocando contrarium & repugnans ipsi donationi causa mortis d l.ubi ita donatur.ff. de donatio.cau. mort. Ita uidetur quod propter factum traditionis legati in uita testatoris simpliciter factæ, & quod factum aperte repugnat naturæ legati, transferatur legatum in donationẽ inter uiuos, cuius naturæ traditio illa conuenit. Quia

168 † facto non minus uoluntas hominis declaratur, quã uerbis.l.de quibus.ubi Ias.in quarto not.ff.de legibus.l. fin.ff de diuor.l.gerit.ff.de acqui.hered.l.Paulus respondet non tantum uerbis.ff rem ratam habe.l.reprehendenda.C.de insti.& substi.c.cum super.de offic. deleg.c. ex ore.de his quæ fiunt a maiori par.c.Imo fortius est factum ad declarandum uoluntatem, quam uerba.l.si tamen.§.ei qui ff.de ædil.edict c.dilecti.2.de appella.facit tex.in l.2.in fin.C.commu.de leg ubi, quod leges rebus impositæ sunt, non uerbis.Ideo filiatio fortius probatur ex facto & ex tractatu, quando quis tractatur ut filius, quam ex uerbali nominatione. Bal.in l.non ignorat.col-

lum. 1.

lum. 1.C.qui accuſar. non poſ. Dec.in conſi 54. Itaque ex facto iſto traditionis rei legatæ, quod legati naturæ minime conuenit, non obſcure arguitur uoluntas teſtatoris, quòd uoluerit rem legatam irreuocabiliter donare. Et hoc modo conſiderando non obſtat d.l. nunquã nuda. quia procedit quando nulla præcedit cauſa habilis ad transferendum dominium, ut ibi dicitur. ſed hic ante traditionem præcedit cauſa legati habilis ad translationem dominii mortuo teſtatore. Et ubi fit traditio in uita teſtatoris, præſumit lex quod uoluerit teſtator transferre legatum in donationem, ex quo facit actum contrarium naturæ legati. Et iſta nota, quia ſubtiliſsima nec alibi ita declarata.

169 ¶Præmiſſa doctri. Bar.quòd ubi † teſtaror ſimpliciter tradit rem legatam, tranſit legatum in donationem inter uiuos, nec poteſt reuocari, limitatur ut non procedat, quando ex tali tranſitu teſtamentum fieret nullũ, nam tunc traditio cenſetur facta ex cauſa ipſius legati, & retinet naturam eiuſdem legati, puta pater in teſtamento reliquit aliquid filiæ pro dotibus titulo inſtitutionis, deinde uiuens filiam dotauit tradendo legatum in uita, ſi legatum dotis tranſeat in donationem inter uiuos, filia reperitur præterita, quia inſtituta in ſola dote data inter uiuos. gl.in l.3.§.ſed utrum.ff.de minoribus. ubi glo.quòd non ſufficit filiam habere dotem inter uiuos, niſi fuerit in aliquo inſtituta, ergo ut teſtamentum ſuſtineatur dicendum eſt, quod traditio dotis relictæ in teſtamento cenſeatur facta ex cauſa ipſius relicti, non ẽt ex cauſa donationis. Ita declarat & limitat Pau.de Caſ. in d.conſi. trecenteſimononageſimotertio. Subſtitutio. colum.2.lib.1. Sed contrarium tenet idem Pau.de Caſ. in conſi.octuageſimoſexto. Dubitatio. colum.1.poſt medium uerſi. Secundo autem. dicto libro primo. Vbi, ꝙ uiuente patre filia habet ut inter uiuos, ſed patre mortuo ex titulo particularis inſtitutionis. Aſsignat rationem, quia alias ſequeretur abſurdum, quod liberalitas patris præuenientis ſolutionem aut præſtationem legati, patri ipſi noceret, ſi teſtamentum eius infirmaretur,

non

non enim præuenit ut testamentum infirmaret, sed ut celerius exequeretur, ideo hoc ipsi testatori prodesse debet. argument. l. sed addes. §. si quis. ibi, sed ut sibi in causa conductionis prospiceret. ff. locati. Secunda ratio assignatur per Paul. in d. consil. 86. Quia mortuo testatore
170 † mutatur causa possessionis rei traditæ. nam uiuo testatore posidebatur ex donatione inter uiuos, quia ex titulo legati possideri non poterat, sed mortuo testatore incepit possideri ex titulo institutionis aut legati. argument. l. seruus alienus. §. qui fideicommissariam. ff. de hęredibus instituendis. l. penultima ff. de collatione bonorum. l. fundo. ff. ad legem Falcidiam. Tertiam rationé assignat Pau. quia licet legatum aut institutio mutet có ditionem quando prestatur in uita testatoris, quia transit in donationem, tamen fauore testamenti, ut illud sustineatur, remanet titulus institutionis. Sed istud, quod dicit Pau. uidetur imposibile, quòd donatio inter uiuos transeat in legatum, cum sint diuersæ & contrariæ naturę. iuxta doctr. Barto. in d. l. ubi ita donatur. ff. de donatione causa mortis. Ex quibus rationibus Pau de Castro in d. consil. 86. aperta resultat contrarietas eiusdem Pau. circa dicta per eum in d. consi. 393. colū. 2. lib. 1. ubi declarat doctr. Bar. in d. l. legatum est. non procedere qñ per transitum legati in donationem, inter uiuos resultaret nullitas testamenti. Et uult Paul. quòd tunc censeatur traditum legatum dotis ex causa legati & testaméti, non ex causa donationis inter uiuos, & consequenter, ꝙ tale legatum posit reuocari. Sed in d. consi. 86. uoluit, quòd durante uitá testatoris censeatur filia habere legatum sibi traditū ex donatione inter uiuos, sed mortuo patre mutetur causa posidendi, & incipiat habere ex titulo institutionis, quod tamen uidetur imposibile ut supra est dictum. ¶ Secundo considero, quòd Paul. de Cas.
171 male uidetur loqui in d. consi. 393. dum dicit, † quòd filia instituta in sola dote dicitur præterita, per gló. in d. l. tertia. §. sed uerum. in fin. in uer. patrimonium. ff. de minor. nam illa glo. dicit totum contrarium, quòd imo institui potest filia in sola dote, licet ad cautelam cósulat,

quòd fiat institutio in alio aliquo modico, puta in duodecim imperialibus. Et quod sufficiat institui filiam in sola dote, tenet Alexand. in cons. 177. colum. 4. post medium. lib. 2. Ias. in consi. 25 in fin. lib. 1. quod procedit licet pater dotem non dederit, sed alius contemplatione patris. Alexan. in consi. 179. colum. penul. circa mediũ. lib. 5. Ideo uidetur, quòd solida stet doctri. Bar. in d. l. legatum est. de lega. 2. quòd si traditur dos legata filiæ simpliciter, quòd operetur traditio donationem, nec ob id
172 dicatur filia preterita. ¶ Limitatur † secundo doctri. Bar. in d. l. legatum est. ut non procedat quatenus translatio tituli legati aut institutionis in titulum donationis inter uiuos, esset allatura damnum filię in dote institutę. nam licet soluatur dos filiæ in uita patris, non tamen tollitur effectus tituli institutionis ad commodum ipsius filiæ, puta pater instituit filiam in centum pro dotib. filium autem uniuersaliter instituit. filius repudiat, filia uult succedere in totum per ius accrescendi, iuxta. l. 1. §. si ex fundo. ff. de hęredibus instituendis. opponitur contra eam, quòd nõ potest, quia ex quo dos in qua fuit instituta fuit soluta in uita patris, illa institutio conuersa est in donationem inter uiuos. Certe talis solutio facta in uita patris ad commodum ipsius filiæ, non debet retorqueri in eius odium, ut excludatur a iure accrescẽdi. Ita pulchre declarat Pau. de Cast. in d. consi. 86. Dubitatio. col. 1. post med. lib. 1. ¶ Ex præmissis ita declara-
173 tis infertur † ad declarationem seu limitationẽ unius regulæ iuris, quæ habet, quod legatum aut donatio simpliciter facta, non censetur facta animo compensandi cum debito uoluntario præcedenti, l. creditorem. ff. de lega. 2. l. unic. §. sciendum. C. de rei uxo. actio. late Doct. in auth. præterea. C. unde uir & uxor. Nam istud nõ procedit in testatore donante aut simpliciter tradente rem legatam, quia cẽsetur tradidisse animo compensandi cũ ipso legato; ideo mortuo testatore legatum amplius peti non poterit, de quo est tex. in d. l. Lucius. la 1. ff. de legat. secundo, ubi Pau. de Cast. colum. secunda in fin. Tradit Corn. in consi. 230. in princi. lib. 4. Et si dicatur lega-

tum

tum præcedens, cum sit mere uoluntarium, quare præstatio rei legatæ dicitur facta animo cõpensandi, & cur diuersum in præstatione rei legatæ, quàm in alio debito uolũtario? Respondeo, quòd ratio diuersitatis est, qa legatum ante eius executionem & ante mortem testatoris, nõ potest dici debitum, cum posśit reuocari. Ideo quando fit solutio aut præstatio rei legatę, illa uidetur facta in executionem ipsius legati, nec tunc tractatur de compensatione facienda, cum nullum præcederet debitum in quod fieret compensatio. ¶ Nouissimo loco tractat Crotus in hac rubr. quomodo discernatur legatum

174 † a fideicommisso, & econtra. & licet Crotus non dicat, ista quæstio uidetur conuenire rubricæ potius quàm textui. l. prima hoc eod tit. ubi Pau. de Cast. & Docto. de ea tractant. nam in rubri. dicitur de leg. & fideicommiss. 1. ergo legata & fideicommissa uidentur diuersa ponderando copulam, &, cuius natura est ut ponatur inter diuersa. glo. in rubr. ff. de iuris & facti ignorant. quę etiam diuersitas arguitur ex diuersitate nominum. l. si idem. C. de codicil. Pau. de Cast. in d. l. 1. colũ. 2 post med. fatetur, quòd ista differentia seu diuersitas nominum inter legata & fideicommissa uidetur uerbalis, quantum ad usum & modum loquendi potius, quàm substantialis quoad effectum iuris, quia quoad effectum iuris nulla uidetur inter ea differentia, cum sint inuicem exequata ad omnia, nec plus iuris est in uno quàm in altero, ut dicitur in d. l. prima. & in l. 2. C. commu. de lega. & declarat Pan. in d. l. 1. colum. 2. infra eodem. Et tamen Paul. non obstante ista exęquatione declarat differentiam aut diuersitatem uerbalem istorum nominum legatorum & fideicommissorum, ut legatum dicatur quando uerba diriguntur ad legatarium aut honoratum, puta lego Titio fundum, uel uolo, quòd Titius habeat fundum. fideicommissum autem dicitur quando uerba diriguntur ad grauatum, puta, grauo hæredem, quòd det Titio fundũ, uel uolo, rogo, mando, opto, quòd hæres det Titio fundum. Alexand. autem in d. l. 1. colum. 3. post med. dicit, quod cognitio istius differentiæ nominum inter legata

& fideicommissa, non dicitur uerbalis, imo utilis duplici respectu. Primo propter intelligentiam iurium antiquorum, in quibus fit mentio legatorum & fideicommissorum, antequam illa inuicem essent adæquata. Secundo utilis est cognitio istorum nominum propter statuta in quibus fieret mentio de legatis uel fideicommissis, in quibus statutis uerba sunt proprie & stricte intelligenda l. 1. §. hæc uerba. ff. de nego. gest. l. 1. §. si is qui nauem. ff. de exercitor. l. constitutionibus. ff. ad Municipal. Bart. & Doc. in l. omnes populi. col. 22. in 4. q. ff. de iust. & iur. ¶ Sed aduertendum circa primam utilitatem. Alex. quia oporteret habere ius antiquum ante factam adæquationem legatorum & fideicommissorum, quod ipsum non habemus nisi relatiue seu per relationem Iurisconsultorum quatenus memoriã habent aut faciunt de tali iure antiquo. Similiter aduertendum circa secundã utilitatem. quia Alex. præsupponit una conclusionẽ, scilicet quod statutum loquens de legato nõ habeat locum in fideicommisso & econtra, statutum loquens in fideicommisso nõ habeat locum in legato. Sed contra istam conclusionem fortiter facit. Nam legata & fideicõmissa æquiparantur per ius commune. d. l. 1. infra eod. & d. l. 2. C. communia de legatis. ergo uidetur, quod statutum loquẽs in uno ex æquiparatis trahatur ad alterum etiam in materia odiosa. & correctoria gl. in l. quod uero. ff. de legibus. & gl. in l. si quis seruo in gl. fi. C. de furtis. ubi Bar. & Docto. in l. 2. ff. de lega. 1. Bar. & Docto. in l. Marcellus. in princip. ff. ad Trebellianum. Idem Bart. in authen. sed cum testator. colum. 2. C. ad leg. Falcidiam. Ias. in l. transigere. colum. quinta circa mediũ. C. de transactionibus. Quod sine dubio uidetur procedere; quãdo fit æquiparatio plurium per uiam regulæ seu generaliter aut uniuersaliter, quo ad omnia; uel saltem in casu de quo agitur: nã tunc lex noua correctoria disponens super uno ex æquiparatis per legem antiquam cẽsetur disponere etiam sup. alio. Secus si æquiparatio non fieret per uiam regulæ & generaliter; sed tantum in aliqua materia, quia lex noua correctoria disponẽs super uno ex illis parificatis in alia

275

materia non trahitur ad alterum.l. fi.iuncta authentica quas actiones.C.de sacrosan.eccle.Mathfil.in tracta.extensio.colum.6.Roma.in co nsi.179.Amplissime Doct. colum.3.post medium,uersicu. Tertio respondetur.Ias. in l.2.colum.penul.ff.de iureiurando & in authent nouissima C.de inoffi.testamen.sed legata & fideicommissa æquiparantur per uiam regulę uniuersaliter quo ad omnia l.prima infra eodem,ergo videtur quod statutum loquens in uno procedat & in alio. Secundo hodie legata & fideicommissa sunt facta synonima, & nomen unius conuenit alteri.l.2.C.communia de legat.ergo videtur quod etiam in statutis appellatione unius ueniet alterum. Et ita in terminis statuti dicit Pau.de Castro in d.l.2. colum. 1.uersicul. Tertio & ultimo. Idem in materia renunciationis,ut si quis renunciet legato censeatur renunciare fisteicommisso,& econtra.Bal.in consil.46.Verba institutionis ante finem, & in consi.sequé. 47. etiam ante finem libro 2. Ideo ista utilitas considerata per Alexan.non uidetur de iure procedere.Proinde Crotus hic tenet,quod iure isto digestorum non sit aliqua differétia inter legata & fideicommissa,sicut nec de iure codicis.d.l. secunda. C.commu.de lega.ob. id quod ex illis uerbis,ex quibus inducitur fideicommissum,inducitur & legatum. per textum in l.generali.§.primo. ff.de usufruct.legat.ubi textus appellat legatum quod re
176 lictum fuit per uerbum uolo. Et tamen †uerbum uolo, est aptum ad fideicommissum, sicut uerbum rogo.§.final.institut.de singulis rebus per fideicommis.relic.addo textum in l.& eo modo.infra eodem.Ad idem allegat Crotus textus in l.uxorem. §. primo. ff. de usufruct. legat. Vbi testator reliquerat domum cum orto applicito liberis omnibus per uerbum uolo. Et tamen textus illud relictum legatum appellat. Et si dicatur in dictis iuribus legatum accipitur pro fideicommisso.
177 Quia † legati appellatione fideicommissum continetur.l.& fideicommissum.ff.de lega.tertio.respódet Crotus quod illud procedit capiendo uerbum legatum in

genere, ſed capiendo in ſpecie aliud eſt legatum, aliud fideicommiſſum. l. ſi idem. C. de codicillis. ſed uerba in dubio debent intelligi in ſpecie. Bart. in l. hoc legatum. ff. de lega. 3. per illum textum. Tradit idem Bar. in l. 1. in fin. princip. ff. de edendo. Curt. Senior in conſi 40. col 6. in fin. Sed conſidera contra Crotum. nam ſi uerbum uolo, importat fideicommiſſum de ſui natura. d. l. & eo modo. ff. de legat. 1. §. fina. inſtitut. de ſingulis rebus per fidei commiſ. relict. & in dict. l. uxorem. §. 1. ff. de legat. 3. & in dict. l. generali. §. 1. ff. de uſufruct. legat. nominatur legatum, quod relictum eſt per uerbum uolo, ergo neceſſario oportet dicere, quòd legatum capiatur in genere, ex quo prolatum in ſpecie importat fideicommiſſum. Et
178 quod † uerbum uolo proprie & in ſpecie importet fideicommiſſum, arguitur. Quia iſtud uerbum eſt explicatiuum uoluntatis & deſiderii ut ſi dicas, uolo hanc rem, deſidero hanc rem. ſed uerba ſignificatiua deſiderii teſtatoris ſignificant & important fideicommiſſum. l. etiam hoc modo. & l. & eo modo. ff. de leg. 1. ¶ Secundo quòd uerba de ſui natura importantia fideicommiſſum inducant etiam legatum, adducit Crotus text. in dict. l. generali. in princip. ff. de uſufruct. legat. Vbi ex uerbis ibi relatis ideo non inducitur legatum proprietatis, quia relata erant ad honoratum, ergo ſi relata fuiſſent ad hæredem, uult textus quod legata diceretur proprietas. Et ta
179 men teſtator ibi uſus † fuerat uerbo puto, apto ad fideicommiſſum. d. l etiam hoc modo. de lega. 1. ubi loquitur textus in uerbo credo, quod idem ſonat. Sed ad illum text. reſpondeo dupliciter. Primo quòd utitur uerbo legata, negatiue, quia uerba relata erant ad honoratum, qui prætendebat legatum deberi, & legatum eſſe, cum eſſent uerba directa ad eum. Et dicit text. legatam proprietatem non eſſe, licet uerba ad eum relata ſint, quia ſunt uerba blanda aut adulatoria. ſed ex hoc non ſequitur, quòd ſi uerba relata eſſent ad hæredem, & diſponerent, quòd illa diſpoſitio eſſet legatum. Secundo reſpondeo, quòd ibi uerbum legata, neceſſario capitur tãquam genus pro relicta, ex quo legatum proprie & ſtri-

ćte

cte importari non poteſt per illa uerba. ¶ Tertio quòd non ſit differentia inter legata & fideicommiſſa circa modum deducendi, & circa uerba quibus quid relinquitur, ſed quòd uerba apta ad fideicommiſſum adaptentur ad legatum & econtra, adducit Crotus textum in dict. l. & fideicommiſſum. ff. de legat. 3. ubi quòd legati appellatione fideicommiſſum continetur. ergo uerba legati conueniunt fideicommiſſo, ſicut & uerba fideicommiſsi conueniunt legato, ut ſupra dictum eſt. Sed reſpondetur ad illum textum prout proxime reſponſum eſt ſecundum ipſum Crot. quòd ibi legatum conſideratur in genere non in ſpecie, prout diſcernitur a fideicommiſſo. ¶ Quarto, quòd nulla ſit differentia inter legata & fideicommiſſa non ſolum qoad effectum iuris, ſed etiam nec in ipſo deducendi modo, arguit Crotus. quia ſi aliqua foret differentia, Iuriſconſultns in l. 1. infra eod. dum æquiparat inuicem legata & fideicommiſſa, non ita ſimpliciter & abſolute adæquaſſet, ſed uſus eſſet dictione fere, ut fecit Imperator inſtitu. de donatio. §. 1. dum dicit, quod donationes cauſa mortis legatis fere connumerantur, propter aliquas inter ea differētias. Sed reſpondeo ad iſtud argumentum, quod Iuriſconſultus ſimpliciter adæquauit legata & fideicommiſſa quoad effectum iuris poſtquam ſunt in eſſe deducta non in modo deducendi ad

180 eſſe, quia † differentia circa modum deducendi in eſſe non uidetur conſiderabilis, poſtquā effectualiter non differunt. nam de modo non curamus dummodo habeamus effectum. l. 3. C. de inſtituti. & ſubſtit. ſub condit. fact. Et ea qud conueniunt in effectu, dicuntur ſimpliciter conuenire. l. ex ea. §. inſulam. ff. de uerb. oblig. l. Deo nobis. C. de epiſcop. & cleric. quę iura ad hoc citat Iaco. Butri. inter conſi. Freder. de Senis in conſil. 276. Titius. column. final. Et ſic uerum ſemper eſt, quod per omnia adęquata ſunt legata fideicommiſsis, ex quo conueniūt in effectu, licet circa modum uideantur differre. Addo textum meliorem in §. fin. inſtitu. de iure perſona. ubi, quòd in ſeruorum conditione nulla eſt differentia, & tamen gloſſ. ibi enumerat multas differentias, & reſpon

det gloſſ.quod illæ differentiæ non habentur in conſideratione,ex quo omnes ſunt ſerui , nec unus in ſubſtantia eſt plus ſeruus quam alter,licet ſit differencia quoad actus & accidentia , quia aliqui habeāt militiam aliqui non aliqui,ſint nouicii alii ueterani , alii ordinarii aliqui uicarii.Idem tradit gloſſ.in l.final.§.quotiens. ff. de publica.Iaſon in l.3.§ ex contrario.colum.2.ff. de acq. poſſeſs.Et ſic ea quæ conueniunt in ſubſtantia & in effectu,ſimpliciter dicuntur conuenire, licet differant in accidentibus aut in modo. Eodem modo non ideo minus dicentur legata & fideicommiſſa adæquata inter ſe quo ad effectum iuris , licet differant in modo deducendi in eſſe. Nec obſtat textus in dict.§.1.inſtitut.de donat.Vbi Imperator utitur dictione fere, propter aliquas differentias inter donationem cauſa mortis & legata, quia illæ differentiæ conſiſtunt circa ſubſtantiam & effectum,nedum circa modum deducendi in eſſe.aut circa accidentia,ut habetur in l.2.infra eodem.

¶ Quinto,quòd non ſit differentia inter legata & fideicommiſſa etiam circa uerba quibus in eſſe deducuntur, adducit Crotus , text. in l. ſæpe. ff. de legat.3.ubi, quod reſtituitur fideicommiſſario, appellatur legatum. ſed ille textus nihil facit, quia loquitur text.quando legatarius erat grauatus reſtituere fideicommiſſaria. & ſic appellatur legatum reſpectu legatarii grauati . & quòd loquatur in legatario grauato,probatur , quia loquitur textus de augmento accedente rei legatæ per alluuionē ante diem reſtitutionis fideicommiſsi . nā ſi loqueretur in legato alicui pure relicto ab hærede,fruſtra quærere tur an illa acceſsio debeatur legatario ex quo ſtatim debetur a morte teſtatoris & adita hęreditate . Præterea ex quo textus loquitur de legato reſtituendo fideicommiſſario,in neceſſarium antecedens oportet præſupponere, quod legatarius eſſet grauatus ad reſtitutionem legati . & hoc modo intelligendo prout intelligi neceſſe eſt,ille textus retorquetur contra Crotum.¶Sexto Crot. adducit text. in l.fideicommiſſa.§.ſi quis decem.ff. de legat. 3. ubi textus relicta per fideicommiſſum legata appellat.

pellat.sed certe non obscure apparet in illo textu, quod uerbum legata, capitur in genere pro relictis. patet quia in specie loquendo semper usus fuerit Iuriscõsultus uerbo fideicõmissum. ¶ Preterea aliud uidetur, quod fideicõmissum legatum possit appellari, aliud an inducatur in esse per illa uerba quibus legatum deducitur. nam legatum dicitur donatio causa mortis, & tamen circa deductionem in esse aliter unum inducitur & aliter aliud.

181 ¶ Tertio † respondeo, q differentia inter legata & fidei cõmissa fuit sublata etiam quo ad nomen, ideo hodie dicuntur sinonima, secundum Pau. de Cast. hic, & sic nomen unius est attributũ alteri uicissim & mutuo, & sic isto respectu dici põt, quòd sint adæquata ét circa modum deducendi in esse effectualiter, tñ non restat quin uerbaliter aut nominaliter diuersa sit deductio in esse. Ideo dicit Paulus q ista differentia uidetur potius uerbalis. Pro dicto Pau. de Castr. quod legatum & fideicommissum dicantur sinonima, adduco Bald. in consil. 46. Verba institutionis. ante finem, & in consi. sequen. etiam ante finem, lib. 1. ubi propterea quod renunciatio facta de hæreditate exceptis legatis, includit fideicõmissum, ut etiam fideicõmissum censeatur reseruatum. & similiter renuncians legato dicitur renunciare fideicõmisso, si aliter de mente non constet. quia ista dicuntur sinonima. Ex quibus uides q Crot totus in hoc fuit ut ostẽderet hanc differentiam legatorũ & fideicõmissorum circa modum deducendi in esse omnino inutilẽ fore, & quod nulla omnino sit differẽtia inter ea ét quo ad modũ deducendi. & hoc fecit Crotus uidens uarietates Doct. circa istã differentiam quo ad modum deducendi in esse, sed uides confutata Croti argumenta. Præterea si idem esset modus deducedi in esse in utriusq. quare Iurisconsulti in locis tã multis dicerẽt relinquit p fideicõmissũ, uel legauit, nã ista diuersitas uerborũ arguit q non sint eadem. dict. l. si idem C. de codicillis. ¶ Sed dicet aliquis

182 † quorsum attinet tractare an differant legata & fideicõmissa quo ad modum deducendi in esse si ubi sint in esse deducta nihil differunt, sed per omnia adæquantur

in tantum quòd uirtute talis ad æquitationis statutum aut lex noua loquens in uno locum haberet & in altero, ut supra est dictum. Dico quòd utilitas cõsiderari potest circa inuestigationem eiusmodi, si statutum loqueretur de legatis aut fideicommissis taxatiue, puta de legatis tantum uel de fideicommissis tantum, quia tunc statutum loquens in uno ex æquiparatis non traheretur ad alterum. Bal. post Gulielm. de Cunc. & Cynum in authen. quas actiones. colu 2. C. de sacrosanct. eccle. sequitur Alexan. in consi. 171. colum. 2. circa med. lib 7. Sed ista utilitas uidetur periculosa & contra textum in authent. in successione. in uerb. sola. iuncta gloss. ibi C. de suis & legiti. ubi adoptiui includuntur non obstante taxatiua. quia æquiparantur naturalibus. nisi dicas quòd illa taxatiua non ponitur ad exclusionem aliquorum, imo ad inclusionem, ut includat etiam fœminas & emãcipatos. Ideò non debet operari contrarium effectum exclusionis. l. ea lege. ff. locati. ¶ Secunda etiam utilitas posita per dictum Alex. uidetur considerabilis. Nam quãdo fit mentio de iure antiquo disponente super legatis, non posset haberi notitia ipsius iuris antiqui relati, nisi sciatur in quo differant legata a fideicõmissis circa mo-
183 dum deducendi in esse. ¶ Itaque uidendum est † quando dicatur legari & quando fideicommitti. in hac difficultate tres feruntur opiniones. una Imol. quam reprobat Alex. tanquam de re clara. altera Pau. de Cast. quòd legatum dicitur quando uerba diriguntur ad legatariũ aut honoratum, puta Titio lego fundũ, uel uolo quòd Titius habeat fundum. fideicommissum autem dicitur quando uerba diriguntur ad grauatum, puta grauo hæredem ad dandum Titio fundum, uel uolo quòd hæres det Titio fundum. pro Paul. opinione Alexand. allegat tex. in §. pe. & fin. institut. de singu. rebus per fideicomm. relict. & institut. de fideicom. hæredit in princi. Sed contra Pau. de Castr. arguit Alex. in d. l. 1. col. 3. infr. eo. Primo de regula illa generali, ꝙ non attenditur ad quem uerba referantur, sed ad quem dirigatur effectus. l. miles ad sororem. in prin & l. cũ pater. §. donationis. ff. de

leg.2. Ideo considerato effectu,qui dirigitur ad commodum honorati, uideretur quod semper dicatur legatum, non fideicommissum.Sed ad istud argumentum responde tur, quod procedit respectu ipsius effectus, idest, ut sciatur qui acquiratur commodum seu ad quem pertineat effectus dispositionis, sed non respectu denominationis actus, quæ denominatio fit a proprietate uerborum quando effectus non repugnat uerbis,ut supra dixi nu.109.facit tex.in l.non aliter.ff.de leg.3.Secundo contra Pau.de Cast.adducit Alex.tex.in l. Titia cum testamento.§.1.ff.de leg. 2. ubi uerba non precaria diriguntur ad honoratum, & tamen dicitur fideicommissum. Nam ibi testator uoluit quod filius & filia hæredes scripti acciperent a seipsis certa prædia cum suis impositionibus, quod uerbum impositionibus declaratur in l.2. §.1.ff.de fundo instruct. deciditur quod utrique competit integrum prædium relictum, nec tenetur fideicommissarius soluere partem pretii cohæredi, & sic tex. appellat fideicommissarium honoratum,ad quem uerba directa fuerunt.Stringo fortius illum tex.ultra Alex nam ibi data erat facultas honorato capiendi relictum propria authoritate,ob id non poterat dici grauatus cohæres de aliquid præstando,& tñ honoratus fideicommissarius nuncupatur.Sed respõdeo ad illum tex.quod ibi testator usus fuit uerbo uolo, quod. fideicommisso aptius conuenit,ut supra dictũ est per l.& eo modo.ff.de leg.1. §.fi.insti.de singu. reb. per fideicom.relict. ideo inspecta natura ipsius uerbi non persona ad quam refertur,fideicommissum appellatur. pro hoc quod scribit Deci. in l.
184 quotiens idẽ sermo.col.1.ff.de reg.iur.ubi† quod uerba debent intelligi potius secũdum naturam actus,quã secundum qualitatẽ personæ facientis. & dicit hoc colligi ex dictis Ant.de But.in c. si pro debilitate. ubi Barba. col.4.de offic.deleg. similiter denominatio actus fit secũdum naturam ipsius actus. quia cui conuenit natura actus,conuenit & eius species. Ideo quia de natura emptionis est,quod perfecto contractu periculum rei transeat ad emptorem,si fiat pactum quod periculum pertineat

neat ad accipientem, dicitur contractus emptionis habita denominatiõe a natura ipsius actus. Bal. in l. cum dotem: per illum tex. C. de iure dotium. Soci. autem hic dicit se dupliciter respondere ad illum text. & tamen unicam tantum responsionem uidetur dare, quòd in dict. l. Titia cum testamento. §. 1. fideicommissum capiatur largo modo pro legato. l. & legatum. ff. de legatis 3. qui textus non uidetur facere. nam dicit, quòd appellatione legati continetur fideicommissum & donatio causa mortis. ratio, quia significatio uerbi lego, ualde est generalis. l. uerbis legis. ff. de uerborum significatio. sed non dicit ille textus, quod appellatione fideicommissi ueniat legatum proprie nec improprie aut large. Secundam autẽ solutionem ad illum textum ponit Socinus in fin. rubr. de qua infra dico. numer. 159. uersicu. Ideo alio modo. ubi illum impugno. ¶Tertio contra Pau. de Cast. arguit Alexan. dicendo, quòd iura æquiuoce utuntur istis uerbis legata & fideicommissa, ut in dict. l. Titia cum testa. §. 1. ff. de lega. 2. l. si cui legetur. §. fin. cum gloss. infra eod. l. & fideicommissum. ff. de legat. 3. sed certe idem dixit ipse Paulus dum uoluit sublatam esse differentiam legatorum & fideicommissorum etiam quo ad nomina & quòd sinonima facta sunt per adæquationẽ, ob id quod ista differentia uidetur uerbalis. sed ut dixi supra licet unum contineatur sub altero, non restat quominus sint diuersa nomina, & quominus differant uerbaliter. nam quod unum contineatur sub altero, non est ex proprietate uerbi, sed propter adæquationem factam.

¶Quarto loco Alexan. in hac uerbali differentia inter legata & fideicommissa tandem amplectitur opinionem Pauli de Castr. quod dicantur legata quãdo diriguntur uerba ad honoratum, fideicommissa autem quando diriguntur uerba ad grauatum. & pro opinione Pauli adducit Alexan. text. in §. penult. & final. institu. de singu. reb. per fideicommiss. relic. ubi fit differentia an uerba donationis libertatis referantur ad seruum uel ad hęredem. quia si seruo immediate libertas relinquitur, ita quod ab alio manumitti eum non rogat, illam consequitur a

ſeipſo,nec efficitur libertus hæredis,ſecus ſi referatur datio libertatis ad hæredem. quia tunc competit libertas per fideicommiſſum , & efficitur ſeruus libertus hæredis, & ſic vult ille tex. quod tunc dicatur fideicommiſſaria libertas,quando alius rogatur manumittere,ubi autem alius non rogatur,manumittere non dicatur fideicommiſſaria libertas,ſed legata aut directa.¶ Sed aduerte circa illũ tex. quia non uidetur probare quod ex ſola relatione aut directione uerborũ arguatur diuerſitas inter legatum & fideicommiſſum, ſed conſiderato effectu. quia ſi honoratus conſequitur relictum de manu alterius, erit fideicommiſſum , ſi uero a ſeipſo , erit legatũ. & tamen legatum regulariter capitur de manu hæredis. dicta l. Titia cum teſtamento.§ 1.ff.de leg.2.l. non dubium.C.de leg. Ergo ſemper legatum dicetur fideicommiſſum , licet dirigantur uerba ad legatarium ex quo ab hærede præſtandum eſt.§.1.inſtitu.de lega.Præterea quid refert dirigantur uerba ad legatarium aut ad grauatum, ſi ſemper capiendum ſit legatum de manu hæredis? Vel aliter reſpondeo ad illum textum , quod loquitur in legato libertatis , quod etiam hodie differt a fideicommiſſo libertatis , ut infra uidebimus , propter ius patronatus. ſed in aliis caſibus in quibus ceſſat differentia inter legata & fideicommiſſa,non uidetur attendendum ad quem uerba referantur. & ſic iſta differentia conſiderata per Alexan. uidetur particularis quoad ũnum effectum,ut ſciatur an legatarius poſsit capere rẽ legatam ſine facto hæredis , ſed ubi factum hæredis neceſſarium ſit, quomodo tunc dignoſcatur legatum a fideicommiſſo, hoc opus hic labor eſt.

¶ Secundo pro opinione Pau.de Caſt.adducit Alexand.
185 quod in ſimili dicitur ad ſciendum an uerba† ſubſtitutionis dicantur directa uel obliqua. nam inſpicitur perſona ad quam referuntur quia ſi referuntur ad honoratum, ut poſsit capere a ſeipſo non de manu alterius,dicuntur directa,ſi autem referantur ad grauatum, de cuius manu oporteat accipere , dicuntur obliqua.l. eam quam cum glo.in uerb.directis.C. de fideicommiſ.Bar.

post glo. in l. 2. in princip C. commu. de leg. plene idem Barto. in l. centurio. in ultima quæstio. ff. de vulg. addo Bart. in d. l. Titia cum testamento. §. Lucius. ff. de leg. 2. bonus tex. in d. §. penul. institu. de singul. reb. per fideicommiss. relict. Sed istud fundamentum Alexand. non placet. quia ut supra dictum est, sequeretur, quòd ubi legatum præstandum est ab hærede, legatum dici non posset, sed tantum fideicommissum. & tamen legati natura est, quòd præstetur ab hærede, ut patet ex eius diffinitione d. §. 1. institu. de leg. 2. sequeretur quòd ubi dirigunt uerba ad legatarium, capi posset legatum propria authoritate & a seipso, quia alias ista directio uerborum ad legatarium nihil operatur, ut supra proxime dictum est.

¶Ex præmissis uides opinionem Pau. de Cast. comprobatam per Alexan. in tuto non esse. Eandem Pau. opinionem reprobat Cumanus per textum in l. si ita scriptum fuerit. in princ. ff. de manumiss. testamen. ubi uerba diriguntur ad hæredem. & grauatur hæres de præstando relictum, & tamen appellatur legatum. idé probatur in l. damnas. in princip. ff. de usufruct. leg. sed ad ista iura Cuma. potest responderi quòd significatio legati est latissima comprehẽdens etiam institutiones nedum fideicommissa. l. uerbis legis. ff. de uerborum significatio. nimirum si quod fideicommissum est, legatum appellatur. quia in legato utique fideicommissum continetur, capiendo uerbum lego, in genere & in lata significatione. Ad idem contra Paulum adducit Socin. tex. in §. 1. institu. de legat. ubi referuntur quatuor modi legandi, quibus antiquitas utebatur, & tamen in duobus modis uerba diriguntur ad hæredem uidelicet, per damnationem & sinendi modum. sed ad istud quod dicitur de sinendi modo respondeo, quòd uerba non sonãt in grauamé hæredis ut det. imo potius referuntur ad honoratum ut ipse percipiat, ad hæredem autem dirigitur sermo in eo quod tacite inerat ut permittat aut legatarium patiatur rem legatam habere, aut eam percipere, & sic potius dari uidetur potestas legatario capiẽ-

di legatum propria authoritate prohibendo hæredi ne id ipsum impediat, magis autem urget textus, dum appellat legatum quod fit per damnationem, sed potest dici quod dicatur legatum secundum latam eius significationem. de qua in d.l.uerbis legis.ff.de uerborum signi. sicut etiam large uidetur capi in d.l. damnas.ff.de usufruct. leg. Sed contra doctrinam & distinctionem Paul. de Cast. uidetur glo.in l.2.in princip. in glo.1.C. com-
186 mu.de leg.ubi gl.vult totum contrarium, † quòd uerba directa legati dicuntur quæ referuntur ad hæredem grauatum, obliqua autem aut non directa quæ referuntur ad honoratum. per l. miles ad sororem. in princip. & l. cum pater.§.donationis.ff. de lega.2. ubi dicitur fideicommissum.quia uerba non sunt directa ad hæredé, cum hæres institutus non esset. Paulus tamen de Castr. in d.l.2.in princ.intelligit glo.quod uerba directa dicũtur relata ad grauatum. quando sunt præceptiua ut iubeo, sed nimium restringitur glo.

¶Ex præmissis infertur opinio Paul. de Castr. undique impugnari. Ideo secunda fuit opinio Cuma.circa differentiam legatorum & fideicommissorum. nam Cumanus tradit aliam doctrinam dicens, quod aut uerba relata ad hæredem sunt depræcatiua,& erit fideicommissum, aut sunt præceptiua uel imperatiua, ut mando & iubeo, & erit legatum. ubi uero referuntur uerba ad honoratum, dicatur legatum, siue uerba sint præceptiua siue deprecatiua.ex quo fidei hæredis nihil committitur.
187 quæ doctrina † uidetur probari in l.etiam hoc modo. & in l.& hoc modo. infra eod.& in §.fin.institu.de sing. reb. per fideicommis. relict. in quibus legibus ponuntur uerba inductiua fideicómissi, quæ ipsa omnia sunt deprecatiua cupio, opto, exigo, desidero, uolo, credo, scio. Probatur etiam in l. 2. in uersi. iubeo. iuncta glo. C.commũ.de leg.in l. damnas esto. in princi.ff.de usufruct. lega.institu.de leg.§.1.in uerbo sinendi modo.ubi inter modos legandi ponitur modus præceptiuus relatus ad hæredem grauatum. Idem probatur in §. sed & tale.institu.a eodem titu.& institu.de fideicommiss.hæredit.

redit. in princip.ubi,quod fideicommissa committeban tur fidei hæredis,nec testator præcipiebat, ergo quando testator præcipiebat non erat fideicommissum sed legatum. quæ iura ad hoc citat Socin. hic.

§Sed contra Cumanum tenet Alexandr. in d l. 1. infra
188 eod. ubi contra Cumanum adducit † textum cum glo.in l.peto.in princip.ff.de leg.2 & in §.fin. institu.de singu.reb.per fideicommiss. relict ubi uerbum peto,inducit fideicommissum, & tamen uerbum peto, dicitur præceptiuum aut imperatiuum, secundum glo. magnā in d l.peto. in princip. Sed Socin. hic dicit, quod imo uerbum peto, dicitur deprecatiuum, per textum in d.§. fina.institu. de singu. reb per fideicommiss. relict. ubi, quod fideicommissum inducitur ex illis uerbis peto,uolo,rogo,&c.& quod tantum significat unum ex illis uerbis,quantum omnia simul congesta. Sed uerb. rogo, opto, dicitur deprecatiuum, ergo etiam uerbum peto. Sed ista inductio Socin.non uidetur obstare.quia non sequitur tantum significant singula illa uerba quantum omnia simul collecta,ergo uerbum peto,dicitur deprecatiuum. quia uerum est, quod singulla illa uerba per se possunt significare aut importare fideicommissum,& tamen non omnia sint deprecatiua,& si uerba deprecatiua possunt importare fideicommissum,a fortiori uidetur quod idem præstare aut efficere posśint uerba præceptiua,& sic bene fateor, quod singula illa uerba sunt eiusdem potentię quo ad effectum fideicommissi,sed per hoc non infertur,quod omnia sint deprecatiua. Nam sensus illius textus uidetur, quod licet geminatio uerborum soleat operari.l.balista.ff.ad Trebellianum. tamen istud nō procedit quando inculcantur aut geminantur uerba ad eundem sensum.quia textus in hoc addendus uidetur ad glo.& doct.in l.certi condictio.in princip.ff. si certum petat.dum meminit de i nculcatione uerborum. Rursus contra istam responsionem Socin. adduco textum in dicta.l.2.C.commu.de leg.ubi textus promiscue ponit uerba præceptiua & deprecatiua dicendo ex eis induci legatum uel fideicommissum, ergo uidetur

uelle,

uelle, quòd etiam ex uerbis præceptiuis relatis ad hæredem inducatur fideicommissum. Præterea Socin. in sua responsione solum impugnat glo. in d.l.peto. quòd imo uerbum peto, non sit præceptiuum, & tamē non respondet Socinus ad l.generali. in princip. ff. de usufruct. lega. per quam legem mota fuit glo. ad dicendum, quòd uerbum peto, sit præceptiuum. quia si deprecatiuum, ex eo non uidetur induci fideicommissum quando refertur ad honoratum, ut dicta l.generali. Ideo alio modo respondet Socinus ad dictam l.peto. quod licet uerba ibi uideantur relata ad honoratum quo ad superficiem. Tamē uirtualiter & effectualiter dicuntur directa ad grauatum, & uirtualiter important, quòd centum aurei relicti petantur ab hærede. nimirum si inducitur fideicommissum. Sed ista responsio Socin. ad illum textum nihil fac t. qa ea attenta sequeretur, quòd semper esset fideicommissū non legatum. quia uerba grauaminis uirtualiter & effectualiter semper referuntur ad hæredem, qui ipse censetur grauatus. d.l.si seruus legatus. §. qui margaritam infra eod. & sic contra doctrinam Cuma. uidetur obstare tex. d.l peto. allegatus per Alexan. Proinde ultra Socin. dico quòd imo uerbum peto, dicitur deprecatiuum. nā hoc apparet etiam ex ipso communi usu loquendi. nam etiam inferior a principe quid petit cui tamen præcipere non potest. Similiter actor petit in iudicio, qui tamē iudicibus non imperare potest. & dictum illud euangelii, Petite, & dabitur uobis. petite, id est, rogare. nec obstat text. in dict. l. generali: quia ibi non erant uerba deprecatiua, sed blanda aut adulatoria, ex quibus non inducitur fideicommissum, quando diriguntur ad honoratum.

¶Secundo contra Cumanum adducit Alexand. text. in dict. l. Titia cum testamento. §. primo. ff. de legat. secundo ubi uerba erant dispositiua non precaria, &, quod amplius est, relata ad honoratum, & tamen inducitur fidei commissum. Ad illum textum respondet Socinus hic duobus modus. Primo quòd fideicommissum capitur ibi large & improprie, quia proprie dicitur legatum. sed

quia a proprietate uerborum in dubio non est recedendum, ideo Socin. dat alteram solutionem, quòd ibi uerba in effectu dicuntur directa ad grauatum. quia testator uoluit, quod filia instituta accipere legatum a seipsa, sed ipsa erat hæres, ergo quòd acciperet ab hęrede, & sic per uiam obliquam. Non possum non admodum mirari quomodo potuerit tantus uir dicere cõtra uerba tex. expressa. si enim uoluit testator, quod acciperet filia legatum a seipsa, ergo non ab alio, & uia obliqua, sed directa. Nec obstat, quòd ipsa filia erat hætes, quia dico, quod erat hęres pro parte tantùm, & pro illa legatum non ualet. Sed quęstio est respectu portionis cohæredis in qua filia hæres non dicitur, sed mere legataria respectu fundi legati pro parte cohæredis, & tamen accipit filia legatum a seipsa non de manu coherędis etiam pro parte ipsius cohæredis, & tamen illud dicitur fideicommissum. Præterea Socin. facit istam consequentiam filia potest fideicommissum accipere a seipsa, ergo grauatur dare sibi ipsi & in effectu uerba referuntur ad hæredem grauatum. nam istud est impossibile, quòd hęres censeatur grauatus, aut quòd grauari possit erga seipsum, qa hoc modo idem esset creditor & debitor sui ipsius, contra l. Vranius. ff. de fideius. Ideo tex. in d. l. Titia. §. primo fortiter urgere uidetur contra Cuma. dum uoluit, quòd ubi uerba diriguntur ad honoratum, nunquam dicatur fideicommissum, licet uerba precaria sint, ex quo fidei hæredis nihil committitur & sic quòd ubi uerba dirigũtur ad honoratũ, nulla differentia sit an uerba sint præceptiua uel deprecatiua, sed differentia inter uerba præceptiua & deprecatiua fiat quotiens diriguntur uerba ad grauatum, quam etiam Cuman. doctr. sequitur Ripa hic, columna una. & Ias. in l. prima. colum. secunda. infra eodem. ¶ Quid tenendum, aut dicendum in hoc subtili & difficili articulo puto considerandos tres casus. Primus casus est, quando uerba deprecatiua referuntur ad grauatum, & sine dubio dicatur fideicõmissum, quia hæredi non præcipitur quoad uerba, ut aliquid det, sed rogatur. & sic fidei eius committitur. & iste casus positus

uidetur extra omnem dubitationem. ¶Secundus casus est quando uerba deprecatiua diriguntur ad honoratū, & isto casu secundum Cuma. Socin.& Ripam uidetur legatum non fideicommissum, quia fidei heredis nihil cō mittitur. Sed mihi uidetur, quod sit fideicommissum, quia licet expresse testator nō committat fidei hæredis, ut relictum præstet honorato, tacite tamen & uirtualiter committit.& sicut relictum fit honorato deprecatiuis uerbis, ita uerbis deprecatiuis censeatur commissū heredi legatum, ut præstet, ne subaudiatur tacitum grauamen potentius expresso relicto, quod hæres cēseatur iussus præstare.l.cum quid.ff. si certum petatur.l.qui ad certum.ff.locati.& ita in hoc secundo casu teneo cōtra
189 Cuma.Socin & Ripam, †quod ubi uerba sunt rogatiua inducatur fideicommissum ad quēcunque illa dirigantur, siue ad grauatum siue ad honoratum. Et iste secundus casus ultra rationem prædictam uidetur probari in d.l.Titia cum testamento.§ 1.ff.de lega.2. nam ibi relictum fuit per uerbum uolo, directum ad honoratū, quod uidetur deprecatiuū, ut supra dictū est.& appellatur fideicommissum, licet Iaso.in d.l.1.colum secunda. circa fi.infra eodem post Alex. ibi teneat, quod uerbum uolo, non sit precarium.sed de Iaso. curandum non est, quia contrarium, quod imo uerbum uolo, dicatur precarium uoluit idem Ias.in l quoniam indignum.colum. secunda circa medium.C.de test.pro quo etiam adducit tex.in argu.in l.quidam Hiberus.ff.de seruit.urba.pręd. Idem uidetur probari in d.l.peto. in princ.eo.tit.tenendo, quod uerbum peto, dicatur deprecatiuum, quod ue-
190 rius uidetur, † nam si uerbum mando, dicitur deprecatiuum non præceptiuum. l.secunda in princip.ubi Ias. in primo notab.C.commū.de leg.Alex.in d.l.prima colum.3.circa med.uersic. dicetis istud uidetur. infra eodē quanto magis dicendum erit deprecatiuum uerbum peto, quicquid aliter dixerit glo.in d.l.peto.& Alexand.in d.l.1.colum.3.nam pauper audebit pecuniam petere a diuite nomine eleemosinæ, sed non mandabit diuiti ut largiatur. & sic uerbum mando, magis sonat in præceptum,

ptum,quàm uerbum peto.& si mando uerbum, præceptum non significat,multo minus uerbum peto,de quo etiam latius ante diximus ¶ Tertius casus est quando fit relictum uerbis præceptiuis, & isto casu dicitur legatum non fideicommissum,licet dirigantur uerba ad grauatū, quia fidei grauati nihil committitur,imo illi præcisè iubetur,& præcipitur. Nam fideicommissum dicitur quādo citra præceptum testator de hærede cōfisus fidei eius mandat eum rogando. Et iste tertius casus probari uidetur in d.l.2. in uer.iubeo.iuncta gl. C.commu.de leg. in l.damnus.ff. de usufruct. leg. & in aliis iuribus adductis per Socin.hic & istum tertium casum tenent Socin. Cuma.& Ripa hic.Sed contrarium tenent Pau.de Cast. & Alex.in d.l.1.infra eo.dum uolunt induci fideicōmissum,quando uerba etiam præceptiua diriguntur ad grauatum. Sed male uidentur sentire. Nam qui præcipit, non simpliciter fidei alterius committit.& similis uidetur præcipiens creditori, qui fidem debitoris non secutus eum per instrumentum publicum obligari uoluit, ne posset a fide recedere,& ista sunt notanda, quia non ita alibi declarata.Finis huius rubricę erit in quęstione,
191 quam hic tractat Iac.Nigri. col.x.nu.20.& seq.† an appellatione legati ueniat institutio,seu an prohibitio legandi extendatur ad institutionem, puta stat statutum, quòd maritus habens filios non posśit aliquid uxori legare,an posśit uxor hæres institui? Corn.in consil.185. libr.primo tenet nō fieri extensionem ad institutionem. per rationes de quibus per eum ibi.¶Contrarium tenet Nigri,quia tale statutum dicitur fauorabile,editum fauore liberorum. Ideo in materia fauorabili uerbum lego,comprehendit institutionem.l.filium.§.sed si portio. iuncta.l.1.ff.de leg.præst.ubi contra tabulato testamento per emancipatum conseruantur legata. Et tamen in d.§.sed si portio.dicitur, quod conseruatur etiā institutio facta coniunctis personis,de quibus ibi. Et sic legatum trahitur ad institutionem,saltem per extensionem in materia fauorabili. Sed istud fundamentum Nigri non uidetur bonum.quia in dict.§.sed si portio.materia

eſt fauorabilis,quia agitur de conſeruando uoluntatem teſtatoris.ſed in caſu Corne. materia dicitur odioſa, in qua agitur de contraueniendo uoluntati teſtatoris.Et licet ſtatutum dicatur fauorabile ex parte liberorum, eſt tamen odioſum ex parte prohibiti. Sicut dicitur in ſtatuto excludente fœminas propter maſculos agnatos.Nã licet dicatur fauorabile ex parte maſculorũ editũ principaliter in fauorem agnationis,ut familiæ conſeruentur non in odium fœminarum, quæ nihil admiſerunt,cur odio dignę uideantur. Tamen quia ipſis fœminis eſt odioſum,ſtricte in eo proceditur ;ob id non extenditur ad bona ſita extra territorium ſtatuentium . Barto. & Docto.in l.prima.colum.13 in fin.ſextæ q.C.de ſumma trini.& fide catholic.Alexan. in conſil.16.in conſil.128. in princip. libro primo in conſil.7. colum.ſecunda.poſt medium.uer.pro hoc etiam facit,quia dictum ſtatutum in conſi.115.colum.ſecunda poſt medium.uerſic.& præ dicta maxime procedere debent.libro ſecundo.Dec.in l. ſi quis nec cauſam.in tertio nota.ff.ſi certum petatur.& 192 alibi ſæpiſsime Docto. ¶ Sed ex alio non placet † opinio Corn.quia niſi ſtatutum trahatur ad inſtitutionem, ſequeretur abſurdum , quòd maritus prohibitus relinquere partem uxori , legando poſſet totum relinquere per uiam inſtitutionis. nam legata reſecantur per Falcidiam,ſecus in inſtitutione. Proinde ne ſequatur abſurdum fieri debet extenſio etiam in materia odioſa correctoria,imo & pœnali. Ideo ſtatutum prohibens ire de nocte cum lumine,multo fortius cenſetur prohibere ſine lumine. Rurſus ſi prohibet portari bladum extra comitatum cum aſinis, multo fortius cũ bobus,quia alias continere ſtatutum abſurditatem.Bal.in conſi.365.Statutorum ſcripta.libro quarto.Tradit Alex.in conſ.216. colum.penultima.in fin.uerſi item reſpõdeo, quòd etiã ubi libro ſecundo late Corn in conſi.188.libr.1.ubi, ꝙ ſtatutum excludens matrem propter fratres patrueles , uel conſobrinos , a fortiori cenſetur excludere propter patruum proximiorem . Et quòd fiat extenſio in materia correctoria ratione uitandæ abſurditatis, tradit Iaſ.

in authenti. quas actiones colum. 7. in fin. uersicu. quinto & ultimo fallit. C. de sacrosan. eccle.

¶ Secundo contra Corn. facit, quia nisi trahatur statutum ad institutionem, de facili fiet elusorium. Nam mariti uidentes se non posse legare, instituent aut uniuersaliter aut particulariter, sed ne statutum fiat elusorium fieri debet extensio, etiam in pœnalibus. libro primo. §. pecuniam. ff. de calumnia. c. si ciuitas. de senten. excom. lib. 6. cum simil. de quibus supra nume. 30.

Impositus est finis huic rubricæ in studio magnifico Ferrariæ sub festum sanctę Luciæ. 1548.

REPETITIONIS RVBRICÆ De lega. primo, Authore Aymone Crauetta.

FINIS.

INDEX RERVM,
VERBORVM
ET SENTENTIARVM

Singularium in Aymonis Crauettæ Tractat. de Antiquitatibus Temporum.

Quæstio super statuto Ferrariensi de Indemnitatibus mulierum, & Repet. Rub. de leg. primo.

De litera A.

De

&

Confes-

Conſtitu-

Consuetudo

De litera D.

De litera F.

De litera I.

Ius

De litera L.

fix mult ex marmor. fol. 119

De litera N.

 tatur

De litera O.

De litera P.

De litera O.

quarto

de

De litera Q.

Pro

Solem-

De litera T.

Testes

De litera V.

FINIS.

SERIES CARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN
OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG.

Omnes sunt quaderniones.

VENETIIS,
Apud Iacobum Sansouinum Iuniorem.
M D L X X.